

HISTORYCZNE PAMIĄTKI.

TOMASZA ŚWIĘCKIEGO
HISTORYCZNE PAMIATKI

ZNAMIENITYCH RODZIN I OSÓB

DAWNEJ POLSKI

PRZEJRZAŁ W RĘKOPIŚMIE, OBJAŚNIŁ I UZUPEŁNIŁ PRZYPISAMI

JULJAN BARTOSZEWICZ.

T O M II.

W A R S Z A W A.

Nakładem **S. H. Merzbacha** Księgarza

ulica Miodowa Nr. 486.

—
1859.

Wolno drukować, pod warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po
wydrukowaniu, prawem przepisanej liczby egzemplarzy.

w Warszawie dnia 13 (25) lutego 1858 roku.

Starszy Cenzor, *F. Sobieszcański.*

W Drukarni J. Ungra.

II.

Rab Stanisław, z Krakowa, wydał: *Flosculus veris academici*: (*) przypisany Wolfowiczowi medykowi, 1636 roku.

Raba Maciej; przodkowie jego za panowania Krzyżaków osiedli w Malborskiem, pisał się z Waplewa; był kasztelanem Elbląskim 1489 r., Poseliusz w historyi pruskiej w rękopiśmie pozostałej, często go wspomina. — *Anzelm*, dziedzic na Waplewie, znamienny z posług obywatelskich, pochowany w Starogrodzie 1582 roku.

Rabe Justus, rodem z Krakowa różnowierca, w obcych akademiach brał nauki: 1569 r. obłókł suknię Jezuicką w Rzymie 20 lat nauczał w różnych miejscach, jako to: w Paryżu, Rzymie, Klausenburgu w Węgrzech, Brunzburgu, w Wilnie, Poznaniu, Pultusku, Lublinie. Wziemi Wołoskiej, wezwany od Piotra Hospodara, lat 3 wiarę świętą opowiadał; biegły w łacińskim, greckim, francuzkim i niemieckim językach i w tych miewał kazania u dworu Zygmunta III; był jego spowiednikiem i kaznodzieją, jeździł z tymże do Szwecyi, zkąd powróciwszy osiadł w Krakowie i życie zakończył, mając lat 70. Roku 1612 wydał: *Odprawę gońca Podolskiego* i przypisał to dzieło Janowi i Andrzejowi Potockim.

Rabonius, minister zborów w Sulgostowie; ciekawy jest wiersz jego na śmierć Mikołaja Karśnickiego, 96 letniego starca,

(*) Kwiatek wiosny akademickiej.

około 1641 r. zmarłego, gdzie opisuje i usprawiedliwia przyczyny, dlaczego ten nie na cmentarzu ale w dzikim i czystym polu we wsi swojej Sadkownicach pochować się kazał.

Raciborski Anzelm, z ziemi Czerskiej w Mazowszu, dziekan Kujawski, kanclerz Poznański, mąż wielce zasłużony tej katedrze, jak o tym świadczy Damalewicz.— **Jan**, dziekan Warszawski, wyznaczony do traktowania o ugodę między stanem rycerskim i duchownym; 1631 r. dobra dziedziczne Dawidy zwane, zapisał OO. Missyonarzom w Warszawie.

Racki Jan, kanonik Krakowski, zostawił wiele poezyj, był trafnym cenzorem dycecejalnym i już w późnym wieku bronił spraw duchowieństwa w Trybunałach w Lublinie i Piotrkowie: umarł 1682 r.

Raczko Masalski, herbu Ostoja, rycerz w wojsku Litewskim, którego czyny wymienia Strykowski.

Rackowski Andrzej, herbu Poraj, z Rackowic, jednej dzielnicy z Garnyszami.— **Walenty** z Rackowic Garnysz, Zygmunta III i Władysława IV sekretarz nadworny, mąż rycerski, stawał we wszystkich potrzebach wojennych, zszedł 1639 r., pochowany w Krakowie w kościele ś. Trójcy i uczczony nagrobkiem, który nam zachował Starowski w szacownym swym dziele: *Monumenta Sarmatarum*.— **Augustyn** stawał mężnie pod Chocimem.— **Jerzy**, rotmistrz pancerny, o którym wzmiankę odczytywał Niesiecki w kompucie wojska 1658 r. Za wojenne zasługi Rzplita polska nadała mu przez ustawę sejmową 1662 dobra Piekary.

Rackowski, herbu Pruss, rotmistrz piechoty, przy dobywaniu Uły pierwszy wskoczył na mury 1568 r.

Raczyński Zygmunt, herbu Nałęcz, w wielkiej Polsce, starosta Niesieniecki, fundował w Łobzynie klasztor OO. Bernardynów, a w Bydgoszczy ołtarz ś. Antoniego z marmuru czarnego i alabastru wystawił.— **Jan Karol**, starosta Miesiecki, z województwa Pomorskiego posłował na konwokacyą 1696 r.— **Piotr**, mąż rycerski.— **Michał Kazimierz**, wojewoda Poznański, posłował na sejm 1683 roku. Są i w Litwie tegoż herbu Raczyńscy. Jeden z nich gdy Inflanty Szwedzi opanowali, wyniósł się w Wileńskie województwo.— Syn jego **Daniel**, Jezuita, nauki wielkiej, rządził kollegium w Kownie 1662 r. W roku 1665, gdy Rossya opanowała Smoleńskie województwo, dwóch Raczyńskich wyniosło się do Polski, o czem Kojalowicz mówi w rękopiśmie.

Radawiecki Bonawentura, herbu Bończa, z Lubelskiego, x. Franciszkan, wielkiej pobożności, w Wrzeszowie w czasie powiatra 1647 r. zakończył życie.

Radawiecki Andrzej, Dominikan, sławny kaznodzieja o którym Siarczyński mówi, że czytał jego kazania na śmierć Andrzeja z Zmigrodu Stadnickiego, podczaszego Sanockiego 1630 r. i Mikołaja Firleja, kasztelana Wojnickiego, napisane czystą mową ojczystą i niezeszpecone pstrocizną.

Radecki herbu Drya, z Kaliskiego; wysłany w poselstwie do lwonii, od Hospodara Wołoskiego przeciw prawu narodów w niewolę wzięty i do Konstantynopola zaprowadzony, za naleganiem Taranowskiego posła na wolność wypuszczony został.

Radecki Gdańszczanin i sekretarz rady miasta tego, pastor Aryanów w Szmiglu; imię jego w pismach różnowierczych pomnożonych jego listami często jest wspominane; żył około r. 1598.

Radecki herbu Godziemba w Kujawach, jednej dzielnicy z Lubrańskimi; nabyli tego imienia od Redzca Lubrańskiego.—*Jan* biskup Poznański i *Mikołaj* wojewoda fundowali ordynacją Lubrańską, która jest zachowana u Paprockiego f. 280, lecz niepotwierdzona przez stany Rzplitej.—*Jan*, pamiętny wojownik, z Niezabitowskim i Pretficzem koło Zbaraża Tatarów po trzykroć zbil, i plac odebrał. Syn jego całe życie mąż rycerski, dobra, swoje kolegiu Jezuickiemu w Kamińcu zapisał.—*Mikołaj*, chorąży Horodelski, pułkownik królewski, z pancerną i usarską chorągwią w wszystkich potrzebach rycersko stawał i pod Chocimem, pod Wiedniem ranny, w potrzebie gdy na Janczarów napadł, wyciął i działa ich zabrał.—*Antoni*, także chorąży Horodelski, potem kasztelan Lubaczewski, jako waleczny rycerz pod Podhajcami mężstwem odznaczył się, kilku Turków żywcem pojmał i do króla przyprowadził.

Radlicki Jan, herbu Korab', z Radlicy w wielkiej Polsce, biskup Krakowski, w naukach, a szczególnie lekarskiej sztuce we Francji ćwiczył się i gdy Ludwik król Węgierski i Polski zachorował, król francuzki Jana Radlickiego jako biegłego lekarza przysłał mu. Ludwik wynagradzając biegłość tego, dał mu wprzód kanonię Krakowską i pieczęć wielką koronną, a potem infułę Krakowską; okupił on dla tej katedry dobra Suche u Jan-grota i Ratkowie, Porembwie od Abrahama ze Zbąszyna; od xięcia Raciborskiego Janusza za spustoszenie Lipowca i Stawkowa, trzy wsie w jego xięztwie na Szlązku: Chelm, Koszutów i Gomolnice uzyskał i katedrę obdarował. Przyczyną jego śmierci była trucizna, którą na uczcie u proboszcza ś. Floryjana Kura nazwanego, jemu i współgodoownikom zadano 1392 r. Pochowany w kaplicy na katedrze Missyjonarzów, gdzie nagrobek Łaski arcybiskup, spokrewniony z nim i jednego herbu, restaurował.

Radliński Adam, rotmistrz pancernej chorągwi, którego poczet ludzi w kompucie wojska 1658 r. wyliczony, Niesiecki czytał.

Radliński Jakób, proboszcz Miechowski, mąż uczony i pracowity; poezye i pisma jego stylem nakamiennym czyli nagrobkowym w różnych dzielach są rozproszone; wymienia o nim Janocki.

Radliński, herbu Tarnawa, jeden z najprzedniejszych kawalerzystów Polski, po bitwie pod Puckiem 1462 r. z Krzyżakami stoczonej, przez Kazimierza Jagiellończyka sowiec wynagrodzony.

Radogowski Jan, kanonik Łęczycki, sekretarz królewski, z sejmu 1569 r. do lustracyi dóbr królewskich w Prusiech oznaczony.

Radoliński Maciej, z Radolina w wielkiej Polce, wojewoda Inowrocławski 1400 r.— **Piotr Wisz**, biskup Krakowski, odbywał poselstwo od Jadwigi królowej do Bonifacego papieża, dobroczynnym był dla ubogich, kościół Panny Maryi Magdaleny przy ulicy Kanonicznej w Krakowie fundował i do kollegium kanoników inkorporował. W Krakowie na Piasku OO. Karmelitów kościół i klasztor wybudował, psalterzystów 17, od Władysława Jagielly w katedrze na zamku fundowanych, uposażył, kanoników regularnych z Płocka sprowadził i kościół im Bożego Ciała 1465 roku w Krakowie oddał, który oni za pomocą Jagielly króla odbudowali; do kościoła katedralnego dał kielich złoty, ornat i dalmatykę złotogłową, kociołek do wody święconej, miednicę i nalewkę srebrną. Jadwiga królowa, jego i Tęczyńskiego kasztelana Krakowskiego exekutorami testamentu swego mianowała, który wypełniając, użyli przeznaczony przez nią kapitał na fundacyę akademii Krakowskiej. Przy otwarciu téj, sam pierwszą prelekyę prawa kanonicznego, wobec króla, senatu, rycerstwa i prałatów czytał. Na concilium w Siennie około zjednoczenia kościoła pracował, toż samo i w Pizie popierał, gdzie liczną otoczony assistencyą, powagę i honor narodu polskiego utrzymał; w towarzystwie z Opatem Tynieckim Palestynę zwiedził: powracając w Wenecyi zachorował. To było powodem, iż go chcieli na niższą katedrę Poznańską oddać i w ostatku król Jagiello na naleganie niewdzięcznej za dobrodziejstwa kapituły oddał go do Poznania, pomimo przełożeń przyjaciół i krewnych, z których jednego Mrocza, z Łopuchowa, zwawiej rzecz przekładającego, król własnymi rękami uchwycił i do więzienia wtrącił, poczem Piotr we dwa lata 1412 roku umarł. Synowica jego **Barbara** była małżonką sławnego w wieku owym rycerza Zawiszy Czarnego, herbu Sulima, na wojnie tureckiej zabitego, po którym jako pozostała wdowa w żałobie do śmierci chodziła. Długosz jęj cnoty wychwala w *Dziejach* pod 1428 r.

Radomiński Hieronim, herbu Korwicz, w wielkiej Polsce.—*Dobrogost*, 1382 podpisał konfederacyą wielko-polską, w czasie bezkrólewia, o czém świadczy Januszowski w statucie fol. 74. Wojewoda Inowrocławski, starosta Wschowski, z sejmu 1628 r. kommissarz do ułatwienia granicznych sporów, pan na ubogich miłosierny, na utrzymanie w Koninie 30, a w Zorkowie 15 ubogich fundusz uczynił, OO. Bernardynów w Wschowie, przez dysydyntów rugowanych, restaurował. Tak wielkiej był siły, że u wiatraków obracających, się za skrzydła rozpędzone uchwywszy, bieg ich wstrzymał i podkowy kruszył. Umarł 1652 r.—*Stefan* w Węgrzech i pod Wiedniem wojował.—*Władysław*, wojewoda Poznański; została jego mowa: *Fortitudo Martis a conjunctione armorum Palladis proveniens.* (*)

Radoszewski, herbu Oksza w Sieradzkiem, pochodzi od Werszowców z Czech, jak wywodzi Paprocki.—*Gesko* w r. 1103 zabił księcia Swiatopelka Czeskiego, sprzyśniętego z Henrykiem cesarzem na zgubę Polski, za co przybywszy do Polski, od Bolesława Krzywoustego wziął dobra Radoszewice, Sienikowice i inne.—*Mikołaj*, jego wnuk, czyli Mikularz Boksza, w Węgizzech w 20 potrzebach przeciw poganom stawał, za co wziął od Ludwika króla na kilku zamkach opatrzenie, a mianowicie Kamieniec i Terebesz.—*Jerzy* Boksza, podkomorzy Wieluński, poseł z Sieradzkiego na sejm koronacyjny.—*Albrycht*, któremu konstytucya sejmu 1621 r. na wyprawę jeneralną przeciw Turkom pod Chocim chorągiew ziemi Wieluńskiej nieść kazała, w miejscu zgrzybiałego w lata chorążego Wieluńskiego.—*Bogusław* biskup Kujawski, opat Świętokrzyski, 1632 r. dla zgromadzenia Jezuitów w Faustowie na Ukrainie, wieś Konotop kupił; w wielkiej karności duchowieństwo trzymał, na żydów ostry.

Radoszyński Mikołaj, podstoli Lidzki i *Jakób*, który w chorągwi ussarskiej hetmanalitewskiego w r. 1655 poległ pod Wierzchowinami.

Radwan, herb tej nazwy nadany przez Bolesława śmiałego walecznemu rycerzowi, co na przemagające siły Rusi natarł i utraciwszy swoje chorągiew, wziął z pobliskiego kościoła, zgromadził ludzi i zbił, za co herb wziął tej samej formy kościelnej chorągwi.—*Pakośław* kasztelan Krakowski 1222 r.—*Arnold* wojewoda Mazowiecki, —drugi *Arnold* Brzesko-Kujawski 1228.—*Pakośław* wojewoda Sandomirski 1241 i innych wielu z tego domu senatorów Nieściecki wylicza. Długosz pisząc o Jadźwingach, wspomina Radwana, który razem siedmiu wodzów Jadźwingów pojmał i do Kou-

(*) Dzielnosc Marsa z polaczenia zbroi Pallady pochodząca.

rada xięcia Mazowieckiego przyprowadził. Paprocki pod tymże herbem fol. 715 mówi, iż miasto Liw jeszcze za pogau fundowane nosi za herb trzy wieże. Tenże Paprocki opisał i wyrył 51 chorągwi zdobytych na krzyżakach pod Grundwaldem 1410 r. w te słowa: „z placu bitwy przyszedł pieszo król Władysław do Krakowa z wielkiem nabożeństwem i chorągwi 60 krzyżackich na wieczną pamiątkę zawiesić w kościele na zamku przed grobem S. Stanisława kazał, które aż do dziś dnia widzimy,“ Paprocki f. 610 o herbach.

Radwankowski *Stanisław*, Ornette, miasto biskupa Warmińskiego 1520 r. krzyżakom poddał.

Radyłowski *Antoni*, Władyka Przemyślski 1528 roku, pierwszy był na soborze Trydenckim za Unią z Rzymem.

Radzanowski *Paweł*, z Radzanowa, dom starożytny w Mazowszu, podpisał przywilój Semowita xięcia Mazowieckiego, dany Jastrzębчыkom 1408 r.

Radzewski *Franciszek*, z Bnina, podkomorzy Poznański, wymowy wielkiej, ludzkości nieporównanej, głębokiego rozsądku, na kommissyi z sejmu 1717 r. wiele przyczynił się do uspokojenia rozruchów ojczyzny; był marszałkiem izby poselskiej na elekcyi 1733 r.

Radzicki *Antoni*, na Kraśnie, sędzia ziemski zakroczymski, posłował na koronację 1733 r.

Radziej *Maciej*, rymopis; zbiór jego wierszy łacińskich, wyszedł 1600 r. pod napisem: *Carmina Varia*; w niektórych wiele dowcipu.

Radziejowski *Stanisław*, herbu Junosza, z Radziejowa w Rawskim, z rodziny starodawniej, wojewoda Łęczycki 1633 r. miał za sobą pierwszą żonę Katarzynę, Marka Sobieskiego kasztelana Lubelskiego córkę, drugą Sapieżankę. Miał synów dwóch: *Mikołaja*, który ożeniony z Agnieszką, Walentego Plichty, kasztelana Rawskiego córką, bezpotomny umarł; — *Hieronima* starostę Łomżyńskiego, który z tym tytułem marszałkował Izbie poselskiej 1645 roku a w r. 1651 wziął pieczęć mniejszą koronną. Z przyczyny awantury miłosnej Jana Kazimierza króla z żoną jego Elżbietą, co wprzód była za Adamem Kazanowskim, marszałkiem nadwornym koronnym, musiał ustąpić za granicę; udał się do Wiednia, pótém do Sztokolmu i ztamtąd nikczemną zemstą wiedziony, spowodził plagę na ojczyznę, Karola Gustawa z Szwedami. Niesiecki mówi, że 1662 roku za wstawieniem się Maryi Ludwiki królowej, do czci i honorów przywrócony, żył prywatnie, potém w poselstwie do Turków wyprawiony, w Adryanopolu umarł. — Syn jego *Jan Szczęsny*, kasztelan Wieluński, zginął w pojedynku — drugi *Michał*

Stefan najprzód Gnieźnieński i Warszawski proboszcz, potem Ś. Michała na zamku Krakowskim, w r. 1681 za pomocą Jana III został biskupem Warszawskim i podkanclerzym koronnym, urządził tam zwyczajne ceremonie kościoła, Elbląg i Królewiec wizytował, kaplice w zamku Heilsbergskim i kościół w Frauenburgu uozdobił, kardynałem potem i prymasem mianowany, po śmierci Jana III księcia de Condé królem ogłosił i do Gdańska się usunął; po upadku partyi francuzkiej, gdy August I królem został obrany, wrócił do ojczyzny; w czasie wojny Szwedów wielu zawichrzeń był przyczyną, nakoniec 1707 r. w Gdańsku umarł; w Warszawie u księży Missjonarzy pochowany, gdzie ma nagrobek. Na nim dom Radziejowskich wygasł.

Radziejowski *Remigiusz*, herbu Rawicz, podczaszyc Braclawski wydał: *Panegiryk na wjazd Jerzego Lubomirskiego na starostwo Sandeckie* 1688 r.

Radziwiński *Maciej*, na dworze księcia Ziemowita Mazowieckiego marszałek, a potem wojewoda Mazowiecki 1410. — *Jan*, kasztelan Warszawski i Hetman księstwa Mazowieckiego, jak Niesiecki mieni, znakomitą liczbę wojska wyprowadzał z Mazowsza dla królów Polskich. Był na wyprawie Wołoskiej na Bukowinie za Jana Albrychta. — *Jan* na dworze Zygmunta Augusta 17 lat przepędził i wziął znaczne dobra na Litwie; od niego pochodzą Radziwińscy Frąckiewiczze. — *Stanisław*, dworzaniegoż króla, jako poseł podpisał Unią 1569 r. korony z Litwą, potem kasztelan zakroczyński, starosta Liwoski i Kamieniecki, miał tak wielką siłę, że konia nieujędzonego, którego ludzi kilku liną utrzymać nie mogło, porwawszy za uszy w miejscu dotrzymał, dopóki mastalerz uzdy nie włożył. Po śmierci Łaskiego wyniesiony od szlachty na urząd wojewody, gdy upornie trzymał stronę Maksymiljana, król Stefan urząd wojewody mu odebrał i Kryskiemu oddał. Był on potem od Zygmunta III wojewodą Podlaskim mianowany i na poselstwie za granicą życie zakończył — *Adryjan* jezuita, urządził zgromadzenie tego zakonu w Poznaniu, Lwowie i Sandomierzu; wydał rozprawę Lubelską z Stoińskim, ministrem Aryanów, 1592 r. drukowaną w Krakowie. — *Jan*, oboźny koronny, Liwski i Dybowski starosta, w potrzebie i podczas rokoszu mężnie stawał, umarł 1621 w wieku lat 37, któremu brat jego Adryan nagrobek u ś. Jana w Warszawie wystawił.

Radziński *Fryczko*, *Borek*, generał wielko-polski, gdy Szląsk za Władysława Łokietka od Polski do Czech oderwał się i Jan król Czeski najechał ziemię Wschowską, Borek zabrawszy ludzi z Kościańskiego powiatu i Wschowskiej ziemi, Czechów wyparł, za co od Władysława Łokietka wziął w nadaniu miasto Gostyń z 40

wsiami.—*Maciej* wziął w dziale dobra Pleszów, Raszków, Potuszyce i Radzynie, od którego zaczęli się pisać Borkowie Radzimscy.—*Piotr* na Wołoskich wyprawach wsławiony.—*Stanisław*, jezuita, wysłany na misyją do Siedmiogrodu, 1586 r. w Klaudynopolu Polakom powietrzem zarażonym usługiwał. Po śmierci króla Stefana wiele ucierpiał od różnowierzących; pieszo powrócił do ojczyzny, rządził zgromadzeniem w Kamieńcu lat 10, potem we Lwowie, Kaliszu i Lublinie; zakończył życie 1622 r. W młodości pełnił służbę obozową i stawając na czele kawaleryi przeciw Turkom i Tatarom walczył.

Radziszewski *Andrzej*, na Podlasiu i Mazowszu, żonie swojej Maryi de Cordona 1614 r. zmarłej, nagrobek w Rzymie u ś. Stanisława wystawił.—*Maciej*, podstarosta Mielnicki, z sejmu 1628 poborca.

Radzymiński *Alexander*, herbu Lis, podkomorzy Żmudzki, z sejmu 1637 r. do rozgraniczenia lasów królewskich delegowany.—*Wiktoryn*, zakonnik Miechowski, wydał: *Panegyryk dla Wojciecha Kurycińskiego proboszcza Miechowskiego* 1652 r.

Radziwiłł Wojszund, jeden z najmożniejszych panów Litewskich, z synem swoim Radziwiłłem, który dał początek świetnej tej w kraju naszym rodzinie, podpisał Unią korony z Litwą w Horodlu 1401 r.; miał drugiego syna *Ostyka*, od którego wzięła początek rodzina Ostykowiczów. Strykowski, Kojałowicz, Poselius, a za nimi Niesiecki prowadzą ród Radziwiłłów od Narymunda, wielkiego xięcia Litewskiego i twierdzą, że tego syn utajony od mamki, w lesie na drzewie w kobialce zawieszony, miał być znalezionym na polowaniu od Witenesa, także wielkiego xięcia i dlatego że blisko było orle gniazdo, Lizdejka nazwany; który gdy dorósł, będąc na łowach z Gedyminem wielkim xięciem, gdy ten xiężę ubiwszy tura na wysokiej górze, głębokim snem znużony został, śnił mu się podówczas wilk żelazny, w którym sto innych okropnie wyło. Sen ten był na górze, gdzie niegdyś był zamek Wileński nad rzeką Wiliją. Lizdejko tłumacząc sen radził, aby Gedymin miasto na tém miejscu założył i Wilnem nazwał, i od tego, jak Strykowski utrzymuje, a Niesiecki powtarza, Radziwiłł nazwany. Pilnując jednak pewniejszego podania historycznego, pierwszy był Radziwiłł, syn wspomnianego Wojszunda, dowódzca wojsk Władysława Jagielly; gdy ten pan będąc jeszcze wielkim xięciem Litewskim, kraje polskie; mianowicie ziemię Sandomierską pustoszył, pierwszy Wisłę szerokie wody rozlewającą przepłynął i całe wojsko naśladowując wodza, na drugą przeprawiło się stronę. Wziął on imię *Mikołaja*, chrzcząc się razem z kró-

lem Jagiełłą w Krakowie i odtąd z pobożności postanowił, aby każdy pierwszy syn w rodzinie, imieniem jego był nazwany, co następnie święcie dochowywanem było. Radziwiłł ten sławnym był wojownikiem za Jagiełły i Witolda, przeciw Tatarom i Krzyżakom.— *Mikołaj*, syn jego wtóry, Pryskus nazwany, wojewoda wileński, kanclerz wielkiego księstwa litewskiego, tak się podpisał 1495 r. u Łaskiego w Statucie. Po zejściu Rambunda 1440 r., wziął łaskę litewską i Kazimierza Jagiellończyka wyniósł na wielkiego księcia. Do Władysława IIIgo króla o potwierdzenie tego wyboru do Węgier jeździł, Acigereja Chana Tatarskiego przy rządzie państwa jego utrzymał i obsadził. Kazimierz po nieszczęśliwej stracie brata pod Warną wysłał go 1445 r. do Piotrkowa, gdzie do utrzymania pana tego na tronie polskim wiele dopomógł. Na sejmie Parczowskim 1451 r., gdy panowie litewscy dla poróżnienia jakiegoś, herby, które przy Unii pobrali, zmieniać poczęli, Radziwiłł herb Sulima przemienił na herb Trąby Ostyków. bronił jeszcze sprawy Helenicza przeciw kniaziowi Glińskiemu przed Aleksandrem królem i umarł 1508 r., przeżywszy jak dziejopisowie powiadają, lat 117.— *Mikołaj III*, podczaszy litewski, namiestnik bielski, potem wojewoda wileński i kanclerz W. K. Litewskiego, ksiązę na Goniądzu i Medeli, pan na Choroczcy; z temi tytułami podpisał przywilej Zygmunta Igo w roku 1511 w księdze prawa i przywileju narodu ruskiego 1514 r. fol. 25. Szachmeta Chana Tatarskiego uciśnionego od swoich, przyprowadził do kraju i skłonił, że w Litwie osiadł; do ściętnienia ogniwa Unii korony z Litwą przyczynił się, pod ten czas właśnie, kiedy Jana Albrychta i Władysława króla węgierskiego i czeskiego wojna z Turkami przyciskała. W porażce pod Wiedrussą z księciem Konstantym Ostrogskim znajdował się i szczęśliwie z niej uszedł. Po Zabrzezińskim, zabitym od Glińskiego, wziął województwo Trockie 1505 a 1509 oddał mu król po rebellującym Glińskim Rajgrad i Goniądz; w roku 1511, gdy Helena W. kniazia córka, po Aleksandrze królu pozostała wdowa, potajemnie z Wilna, za obcą namową, wielkimi skarbami ojuczona, do Rossyi ubiegać zamysłała, Radziwiłł ten w drodze ją dopędziwszy, napowrót do Wilna odprowadził. Na zjazdach w Presburgu i Augsburgu, przy assystencyi tysiąca dworzan, po azyatycku przybranych, znajdował się i od Maksymiliana cesarza tytułem księcia na Goniądzu i Medeli udarowany, tytuł ten jednak na jego synach bezpotomnych wygasł.— *Mikołaj* ksiązę na Goniądzu i Medeli, syn jego, biskup żmudzki, dobra Krzyszyn na Podlasiu Zygmunтови I darował.— *Jan* ksiązę na Goniądzu i Medeli, starosta jeneralny żmudzki;—jego córka *Anna* była za Stanisławem Kiską, hetmanem W. K. Litew-

skiego, umarł 1540 r. w Kejdanach i tam pochowany. Na nim tytuł książąt na Goniądzu i Medeli ustał; odznaczył się mężstwem w odparciu Alberta W. mistrza krzyżackiego, którego najazd z szlachtą i ludem tego księstwa zebrany, wstrzymał.—*Albrycht*, biskup wileński, syn Mikołaja IIgo oddał dyecezyę 1505 r.; dla nieporównanej na ubóstwo szczodroblewości, jałmużnikiem zwany. On jeszcze w dobrach u ojca bałwochwalstwo rugował i bałwany kruszył, o przywileje dla kościoła litewskiego wystarał się, w jedną księgę zebrał; umarł w Werkach 1519 r.—*Jerzy*, kasztelan Wileński, hetman W. K. litewskiego, brat Albrychta biskupa, pisał się na Biszach i Dubinkach, które te Dubinki podług świadectwa Długosza, Witold W. K. Litewski fundował. Na koronacyi Zygmunta Igo 1507 r. w pięknym towarzystwie znajdował się. 30 bitew szczęśliwie przez niego stoczonych liczą: 1511 r. z Jerzym Olelkowiczem, księciem słuckim, Tatarów od Kijowa odpędził i plon odebrał; pod Wiśniowcem z księciem Ostrogskim tychże Tatarów zniósł; pod Orszą 1513 r., Celadyna wodza, 80 tysięcy ludzi prowadzącego, 40 tysięcy na placu usławszy, zbił i jego z 10 wodzami w niewolę pojmał. Krzyżaków w Litwie odpierał, w roku 1522 Tatarów gromił, Ibrahima Baszę tureckiego pojmał, 80 tysięcy niewolników uwolnił, po zejściu Konstantego księcia Ostrogskiego, hetmanem W. K. Litewskiego mianowany, 1535 r. Homla i Staroduba dobył, Owczybę w 60 tysięcy wojska dowodzącego pojmał.—Córka jego *Barbara*, wdowa po Stanisławie Gastoldzie, wojewodzie trockim, zaślubiona Zygmunтови Augustowi 1550 r., życie przestała z wielkim żalem tego króla 1551 r.—*Mikołaj* książę na Birzach i Dubnikach, syn dopiero wspomnionego Jerzego, wojewoda witebski, kanclerz i hetman W. K. Litewskiego, po śmierci brata stryjecznego Mikołaja Czarnego, gubernator inflantski, na godność księcia świętego państwa rzymskiego od Karola Vgo cesarza wyniesiony, w wyprawie do Inflant 1557 r. pod Pozwolem Zygmunтови Augustowi pomagał, obce wojska 1561 r. odpierał i Smoleński kraj niszczył, Piotra Szwyskiego, w 30 tysięcy ludzi pod Ulą stojącego, zniósł; za króla Stefana pod Połockiem i Wielkimi Łukami tryumfów tego króla nieodstępny towarzysz, pod Sokolem Szeremetewowi przejście przerznął, Usniatę odebrał, Jezieryszcze obległ; kalwińską sektę wyznawał, 1588 r. umarł.—*Mikołaj* wojewoda nowogrodzki; Stryjkowski w r. 1581 przypisał mu księgę V kroniki swojej litewskiej; w wyprawie pod Wielkimi Łukami, z niesłychaną odwagą popisał się. Gdy stany Rzplitej akta Stefana Batorego, najwaleczniejszego i najmędrszego z królów polskich, skassować chciały, oparł się temu i niedopuszczył bezprawia, o czém świadczy *Sachinus Hist. Societ.* pag. 5. Miał za sobą

Hlebowiczównę, wojewodziankę podlaską.—*Jerzy*, książę na Birzach i Dubinkach, syn jego, kasztelan Trocki, w wojnie Inflanckiej sto ussaryi i tyleż piechoty trzymał swym kosztem przeciw Szwedom, był marszałkiem w tryb. litew. 1599 r.—*Krysztof* książę na Birzach i Dubinkach, wojewoda wileński, hetman W. K. Litew., brat Mikołaja wojewody nowogrodzkiego, cztery razy ponawiał związki małżeńskie; 1603 r. zakończył życie, obsypany honorami i pełen zasług w ojczyźnie. Od młodości wojował, pod Sokołem, Usniatą i Wendą, mężstwa dał dowody. Toropecz zamek szturmem zdobył, wojewodów i działa zabrane, ojcu swemu do Wilna odprowadził; Kosian, Silno i Krasno szturmem zdobył i aż do Wołgi postrach wojenny rozszerzył. W odwrocie Rzów, Toropecz i Starzyce spalił; wtenczas Possewina Jezuitę do traktowania o pokój wyprawił, potem Szwedów pod Kokenhausen w Inflantach wojował, Stefana Batorego na granicy, przybywającego objąć koronę, witał i Zygmunтови III jadącemu do Rewla, dla widzenia się z ojcem, towarzyszył.—*Janusz* książę na Birzach i Dubinkach, syn Krysztofa z Katarzyny księżniczki Ostrogskiej, kasztelan wileński, w służbie wojennej lata swe młode strawił i przeciw Szwedom wiele dokazywał. Gdy był na naukach w Lejdzie, jeden z uczniów za zabicie mieszkańca na śmierć był skazany; Janusz wyrok ten nazwał okrutnym, Kuneusz zaś wyrzucał mu to i przywodził zdanie o zabójcach Frycza Modrzewskiego. Urażony na Myszkowskiego, marszałka wielkiego koronnego, że niespokojnych jego służących na gardło pokarał, oraz na króla, że mu starostwa soleckie i drukie odmówił, rokosz z Zebrzydowskim podniósł: upornie trwał przy wyznaniu ewangelickim, nie lubił Jezuitów, którzy przy zdarzeniu, jak dworzaniu tego skrzywdził kapłana niosącego N. Sakrament w Wilnie, sławę jego czernili. W bitwie z królem pod Guzowem stoczonej, zerwawszy ugodę pod Janowcem zawarłą, stawał na czele rokoszanów i zaledwo przesiadłszy się na innego konia, ucieczką do Lublina uratować się potrafił, a lubo króla przebłagał, wyniósł się za granicę i tam żył. Obwiniają go, że u królów francuskiego i angielskiego pomocy przeciw swemu monarsze szukał i w tych złych chęciach, które dziedzictwem synowi swemu Bogusławowi przelał, statecznie przetrwał. Miał za małżonkę Zofię Oelkowiczównę, księżniczkę słucką, która lubo bezdzietna, wniosła mu jednak na własność księstwa słuckie i kopylskie w Litwie. Dobijał się o ję rękę z orężem w rękę, walcząc z Chodkiewiczem. Za powtórnię żonę miał Zofię, Jerzego Kurfirsa Brandeburskiego córkę, który mając 23 dzieci, między temi 12 córek, żadnego mu posagu nie dał. Odtąd zaczęły się związki

Radziwiłłow z domem pruskim. Z Zofii tej Kurfirstówniej urodził się syn Bogusław, koniuszy W. K. Litewskiego, w sztuce wojennej niepospolicie biegły; walczył on mężnie przeciw zbuntowanym kozakom pod Beresteczkiem, dowodząc jako generał gwardyi królewskiej, także pod Mohilowem, lecz potem przyjąwszy stronę szwedzką Karola Gustawa, Słuck, Mir, Nieśwież i Tykocin osadził Szwedami, Brześcia litewskiego dobywał, pod Warszawą z Szwedami przeciw Janowi Kazimierzowi wojował, pod Prostkami w Prusiech z Wincentym Gosiewskim i Michałem Radziwiłłem, trzymając stronę Brandeburczyków, bił się, przebłagał potem króla i ostatni z tej linii zszedł.—Zostawił jedyną córkę *Ludwikę Karolinę*, która połączyła się wprzód z Ludwikiem księciem Brandeburskim, a potem z Karolem księciem Neuburskim; dała powód do wielu rodzinnych kłótni i zostawiła córkę *Annę*, księżniczkę Neuburską, dziedziczkę na Słucku, Kopylu, Birzacz i Dubinkach.—*Krysztof*, Hetman polny litewski, gdy w czasie wyprawy Chocimskiej, Gustaw król szwedzki na Inflanty napadł, Rygę opanował, a potem Birze i 60 dział miedzianych po kilku przypuszczonych szturmach zabrał, oraz wiele sprzętów i skarbów, Radziwiłł ten mężtwem swém Litwę od dalszego napadu zasłonił. W wojnie z Rosyją do uwolnienia Smoleńska od oblężenia Sehina najwięcej przyczynił się; buławę wielką litewską od Władysława IV otrzymał.—*Janusz* syn jego, hetman wielki litewski, marszałek trybunału 1648 r., w następnym roku Jurowa, Mozyra, Bobrujska i Rzeczyce opanowane przez kozaków zdobył i wszystkich rebellizantów wyciął, pod Łojowem Krzyczewskiego, dowodząc kozaków w 40,000 ludzi uzbrojonego poraził i herszta samego pojmał, Pińsk zbuntowanym odebrał, 1650 r. pod Soszą, Niebabę dowódcę kozackiego z 15 tysięcy buntowników na placu położył i Kijów opanował, pod Białocerkwią prawém skrzydłem dowodził. Jego nieustraszonej waleczności winna jest cała Litwa ocalenie swoje od okropnego zniszczenia, jakie podówczas zbuntowane hordy Chmielnickiego po kraju roznosiły. Po ukończonej wojnie kozackiej, gdy się wszczęła wojna z Rosyją, 1654 r. pod Szklowem wspaniałą bitwę wygrał, 1655 r. w Tykocinie życie zakończył. Miał za sobą Mohilanę, Gospodarównę Wołoską.—*Mikołaj* Czarny, książę na Olyce i Nieświeżu, wojewoda wileński, marszałek wielki i kanclerz litewski, starosta Brzeski, Kowieński, Mozyrski, Lidzki, Borysowski i Szawelski, syn starszy *Jana* kasztelana trockiego, z Kiszczanki zrodzony, w podróżach nabył biegłości w naukach. Gdy powrócił z zagranicy do kraju, Zygmunt I król 1544 r. dał mu łaskę wielką litewską; wysłany jako poseł od Zygmunta Augusta

do Karola Igo cesarza, otrzymał od niego przywilej na siebie i braci stryjecznych godności książęcej, już wygasłej wprzód na książęstwach Goniądzu i Medeli. Pieczęć wielką wziął po Gastoldzie kanclerzu litewskim; wysłany po Katarzynę Austryaczkę, zmówił też za żonę dla króla. Jego staraniem i pomocą Inflanty i Kurlandya do Polski przyłączonemi zostały; on 1560 r. od Gotarda Ketlera, mistrza i arcybiskupa rygskiego w Rydze, przysięgę oraz znaki jego rządów, krzyż złoty i pieczęć odebrał i królowi w Wilnie oddał; wice-królem Inflant mianowany. Rzucano na niego podejrzenie, że Unii Litwy z koroną przeszkadzał i że zamysłał po śmierci Zygmunta Augusta objąć rządy W. K. Litewskiego, lecz te wnioski śmierć w Łukiszkach 1567 r. wydarzona, zniszczyła. Pan wielkich talentów, sprzyjał naukom i opiekował się uczonemi; on pierwszy do Litwy sektę kalwińską wniósł, rozszerzył i silnie wspomagał, biblię na polski język od ministrów tej sekty przełożoną, swoim nakładem podał do druku w Brześciu Litewskim 1563 roku; w Hotyce zamek z gruntu wymurował, zbieraniem ksiąg do biblioteki swój w Nieświerz, medali i numizmatów z wielką gorliwością trudnił się. Bibliotekę tę w liczne i rzadkie dzieła obfitą, w większej części 1772 roku przez dowódcę rossyjskiego zabraną i do Petersburga przewiezioną. Katarzyna II akademii umiejętności podarowała. Zbiór medali i numizmatów jeszcze 13,522 sztuk wynoszących, między któremi złotych 456, srebrnych 11,788, reszta cynowych i miedzianych, najwięcej polskich i litewskich, jak opisujący wyznaje, w Nieświeżu i Zytomierzu w przewiezieniu do Charkowa wielkiemu już uszkodzeniu podległy. Znajdowały się tam medale tegoż Mikołaja Radziwiłła Czarnym zwanego, Mikołaja Sierotką zwanego, Krysztofa Radziwiłła hetmana W. K. Litewskiego z pamiątką poddania się Sehina wodza pod Smoleńskiem 1634 roku. Drogie te zbiory były zamknięte w dwóch skrzyniach dębowych, jednej aksamitem karmazynowym suto bronzowanej, wewnątrz medalami pamiątek rodziny Radziwiłłów wysłanej, nad deską na blasze napis: *Niesviesii constructa fui per principem Michaelem Casimirum; Munera Sacra gero*,—drugiej aksamitem granatowym obitej, z herbami złożonemi domu Radziwiłłów, zabraniej w czasie wojny 1812 r. przez admirała Czyczakowa i uniwersytetowi w Charkowie w r. 1813 podarowanej, lecz już znacznie w przewozie uszkodzonej. Ciało zmarłego Mikołaja Radziwiłła, Czarnym zwanego, z Łukiszków do Wilna, a ztamtąd do Dubinków przeniesione, przez Krzysztofa Radziwiłła w grobie rodzinnym złożone zostało. Zostawił on z Szydłowieckiej synów czterech: *Mikołaja Sierotkę, Jerzego kardynała,*

Albrychta i *Stanisława*; miał także cztery córki, między któremi *Elżbieta*, Mikołaja Mieleckiego wojewody podolskiego i hetmana W. koronnego małżonka, przedziwnej była pamięci; pismo święte na pamięć umiała i w rozprawach religijnych będąc inaczéj wierzącą, księżom katolickim wiele trudności zadawała.—*Stanisław* ksiązę na Ołyce, syn Mikołaja Czarnego najmłodszy, starosta zimudzki, 1599 roku umarł w Presburgu jadąc do Rzymu; pochowany w Ołyckim kościele; powrócił do religii katolickiej i gorliwie Ruś i dyssydentów do świętej wiary nawracał. Łokiszki folwark do akademii wileńskiej przyłączył, pułk cały jazdy Stefanowi królowi swoim kosztem dostarczył, w klasztorze przez siebie w Nalibokach ufundowanym, rozmyślania wielkotygodniowe odbywał, ordynacyą na Ołyce, Nieświeżu, Klecku, Mirze i Grodku, wraz z braćmi swemi fundował, potwierdzone przez Stefana króla, a potem przez stany Rplitej 1589 r.—*Stanisław Albrycht* ksiązę na Ołyce, kanclerz W. K. Litewskiego, Łucki, Piński, Gniewski, Kowieński, Tucholski i Wieluński starosta, syn drugi Stanisława starosty łuckiego, 40 lat z pilnością wielką urząd kanclerza W. K. Litewskiego sprawował, Władysławowi IV w młodości i podróżach mądrym był przewodnikiem, na wszystkie kampanie Zygmunta IIIgo, Władysława IVgo i Jana Kazimierza liczne chorągwie własnym kosztem wystawiał i posyłał; w Kownie przy zamku wieżę wymurował i skład w niej na zachowanie ksiąg ziemskich obmyślił, toż samo zrobił w Pińsku, Tucholi i Gniewie; przekupstwu wszelkiemu sprzeciwiał się; jednego pana litewskiego 10 tysięcy czerwonych złotych za wakujący urząd ofiarującego, zgromił i dopięcia celu przeszkodził; mniej wymowny jak czuł i wypisał się, wielce pobożny i ostry na siebie, na ubogich rozrzutny, w Wilnie i Pińsku podczas głodu u stołów swych na ten zamiar urządzonych lud żywił, przy kolegiacie Ołyckiej z małżonką swą w każdy Czwartek ustanowił nabożeństwo, po którym przeszło 100 ubogich prowadzono do zamku w porządku, gdzie przy urządzonych stołach słudzy w przytomności jego potrawy roznosili, napoje podawali, a on sam hojną jałmużną opatrywał, tak iż żaden zakonnik, ani ubogi z prózną ręką nigdy od niego nie odchodził. Kollegium Jezuitów w Pińsku ufundował także kolegiatę w Ołyce, w niej ołtarze marmurowe, obrazy pędzla i sztuki szacownej, monstrancyą, kielich, krzyż, patynę, lichtarze szczerozłote sprawił. Pracy jego są w druku pisma: *De laudibus Deiparae Virginis* 1635 r. *Elogia duodecem Virtutum Deiparae* 1655 r. (*); *Tłómaczenie Scholaryusza* 1658 i inne pobożne. Oprócz

(*) O chwale N. Panny Bogarodzicy; Pochwały dwunastu enót N. P. Bogarodzicy.

tego zostawił w rękopiśmie dzieło: *Rerum suo saeculo gestarum* (*); był to rocznik, czyli dziennik na wzór kroniki Piaseckiego, świadczy o tém Tokarski w opisie życia tegoż Radziwiłła. Szacowny także rękopism posiadał Kajetan Kwiatkowski, którego napis: *Dyaryusz czyli memoryał rzeczy znaczniejszych, które się w Polsce działy od śmierci Zygmunta IIIgo, to jest od roku 1632 do 1651, spisany przez księcia Albrychta Radziwiłła*. Rękopism ten zawiera wiele szczegółowych wiadomości, które posłużyły temu autorowi do napisania historii Władysława IV. Umarł Albrycht w Gdańsku 1656 roku; pochowany w Olyce. — *Wojciech* książę na Klecku, marszałek W. K. Litewskiego, Kowieński, Rumborski, Braclawski starosta, syn trzeci Mikołaja Czarnego, w roku 1582 poselstwo do Rossyi odbył i pokój zawarł, pod Połockiem i Wielkimi Łukami z zastępami swemi mężnie dowodził i lubo stronę Maksymiliana z bratem Jerzym kardynałem trzymał, jednak potem z Zygmuntem III królem pojednał się i arcyksiężniczkę Annę z wielkim przepychem za żonę przyprowadził. Umysł miał wykształcony w naukach, znał muzykę i biegłych muzyków płacił; za namową księdza Skargi ewangelizm porzucił; umarł w Krakowie 1593 roku złożony w grobie rodzinnym w Wilnie przez małżonkę swą, Gotarda Ketlera córkę. — *Jan Władysław* starosta wiślicki, wielkiej nauki i odwagi mąż, życie bezżennie za granicą przepędził. Będąc na dworze króla francuskiego, posła hiszpańskiego ujmującego sławie Polaków, w pojedynku zabił. — *Michał Karol* książę na Klecku i Grodku, krajczy litewski, ten kozaków na Polesie wpadających wstrzymał, Szwedów gromił. — *Stanisław* książę na Klecku, marszałek litewski, umarł 1690 r. Miał za sobą Maryę Katarzynę de Bethune margrabiankę; żył z nią bezpotomnie. Klecko niegdyś Kazimierz książę litewski dał Michałowi, synowi Zygmunta W. K. Litewskiego, a potem dostał się w dom Radziwiłłów. — *Jerzy* książę, kardynał pod tytułem Świętego Syksta i biskup krakowski, syn wtory Mikołaja Czarnego z Szydłowieckiej, w 12 latach od obojga rodziców osierocony, do szkół w Lipsku na nauki oddany 1572 r., gdy powracając z collegium, w Poznaniu Jezuitów odwiedzał, od księdza Skargi natchniony do wiary katolickiej, nawrócenia się chęć powziął. Waleryan Protaszewicz, biskup wileński, koadjutorem go swoim mianował, do Rzymu udał się, a ztamtąd do Śgo Jakóba w Kompostelli podróż w pielgrzymkim stroju odbył. Za powrotem do ojczyzny w 24 roku życia biskupstwo objął, księgi luterskie i innych sekt palić

(*) Dzieje swego wieku.

kazał, biblioteki oczyszczał, surowy zakaz wydawania ksiąg wi-
 rze katolickiej przeciwnych postanowił. Inflanty przez króla Ste-
 fana miał sobie w rząd oddane, gdzie sprawiedliwości wyniaru
 ściśle dopełniał, pobożność pilnie zachował; kardynałem miano-
 wany, dla utwierdzenia umowy będzińskiej i znowin królowej
 Anny 1589 roku pompatyczną podróż odbył; na wyborach dwóch
 papieży, Inocentego IX i Klemensa VIII w Conclave kardyna-
 łów na Watykanie zasiadał i blisko byłby papieżem obrany, gdy-
 by go śmierć nie zaszła w Rzymie 1600 roku; pochowany w ko-
 ściele Jezuickim i nagrobkiem uczczony. Hojny dla ubogich, pil-
 ny w swych obowiązkach, uczonych ludzi, pisze Sebastyan Petry-
 cy, o których słyszał, zwłaszcza w akademii krakowskiej znał
 szczególnie i każdego według jego godności, chociaż nieproszony,
 opatrywać umiał. Wieś Jezów kollegium Jezuistów Lubelskiemu
 darował, akademię Wileńską wieloma dobrodziejstwami obdarzył
 i pierwszy kamień na kościół Sgo Piotra w Krakowie położył; dla
 młodzieży na nauki koształożył, ubogie panienki uposażał; za
 niego miedziane i srebrne w Kielcach otworzyły się kopalnie. ja-
 koż gdy w dzień urodzenia Władysława królewica dach na zam-
 ku królewskim spalił się, tyle dał miedzi co potrzeba było na po-
 krycie onego. Był uprzejmy, gościnny i cudzoziemskimi kilku ję-
 zykami tak łatwo mówił, jak swoim rodowitym.—*Mikołaj Krysztof*,
 Sierotka zwany, książe na Olyce i Nieswieżu, syn pierworodny Mi-
 kołaja Czarnego, urodził się w r. 1549. Sierotką ztąd nazwany, że
 gdy akt weselny Zygmunta Augusta odprawiał się, od matki zapomnia-
 ny, przez króla w komnacie znaleziony i sierotką nazwany. Był z po-
 czątku zaciętym kalwinem, potem od księdza Skargi nawrócony,
 najgorliwszym katolikiem. W roku 18 marszałkiem nadwornym
 litewskim mianowany, biblią pod imieniem i kosztem ojca swego
 wydrukowaną, 5,000 czerwonych złotych na to wyłożywszy (wła-
 śnie co druk jej kosztował), wykupił i znaczny stos ułożywszy na
 rynku wileńskim spalić kazał. Pod Ulą mężnie stawał; 1573 roku
 wraz z innemi posłami jeździł do Paryża, zapraszając Henryka
 Walezjusza; pod Gdańskiem przeciw rebellizantom walczył,
 w szturmie u Polocka w głowę raniony, pod Pskowem jeszcze
 potykał się; dla nieustającego bólu głowy, ślub odbycia
 pielgrzymki do Jerozolimy 1582 r. uczynił, i w przedsięwziętą
 drogę z księdzem Leonardem Pacyfikem Jezuitą wybrał się,
 w dwanaście osób dworu. Dwa lata zabrała mu ta podróż, do-
 świadczył różnych niebezpieczeństw i pielgrzymkę swą w dziele
 przez Tretera 1601 r. na łaciński język przetłómaczonem, wydał;
 przebitą potem została na język niemiecki i wydana w polskim.

Widząc tam, w jakim niedostatku byli chrześciance, z zapisanego kapitału w Wenecyi sto czerwonych złotych dochodu dla zakonników ś. Franciszka, będących przy Grobie, przeznaczył i 25 dukatów dochodu na palenie lampy ustawicznej przy tymże grobie zapisał; nadto kielich szczerozłoty, także patynę i lampę, a do Betleem kielich srebrny z patyna sporządzić kazał; powróciwszy do ojczyzny do 67 lat przeżył i 1616 r. życie swe chwalebnie zakończył. Wiele on spraw domów zwaśnionych pojednał. umiejętny w naukach i w językach biegły, w gospodarstwie przemyślny, włości swe lepiej urządzał i ozdobił, drogi publiczne wielkim nakładem prostował i drzewami obsadzał, do miast rzemieślników cudzoziemskich sprowadzał: szpitale i ratusze powystawiał, dla sierot panienek posagi naznaczał, ubogą młodzież w szkołach utrzymywał: dla zakonu Maltańskiego w Stołowicach komandoryą opatrzył, Jezuitom w Nieświeżu dobra nadał. Warte pamięci słowa które powtarzał: dał mi Bóg dostatek chleba, abym i sam pożywał i drugim podzielał: niech mnie nie zowią Radziwiłł, ale Radzywiłł, czapka i papka najwięcej przyjaciół robią. 1604 r. objął krzesło wojewody Wileńskiego, które lat 60, jak mówi Knogler, przez kalwinów zasiadane było. Drukarnią akademii Wileńskiej darował i dochodów jej przyczynił. Nieśwież, miasto swoje dziedziczne, w twierdzę umocnił, zamek z gruntu wywiódł i ozdobił, przywilejami od Stefana i Zygmunta III obdarzył: Jezuitów ufundował, kościół pod tytułem Bożego Ciała dla tychże wymurował, na który sam fundamenta z bratem swoim kopał i częścią drzewa krzyża ś. w złoto i perły oprawną, oraz bogatym sprzętem ozdobił. Tamże 1593 roku kościół i klasztor pod tytułem ś. Katarzyny OO. Bernardynów wystawił i klasztor paniński dla Benedyktynek z Chelma sprowadzonych pierwszy w Litwie ufundował. W Mirze i Swiernie kościoły farne pomurował i należycie opatrzył. Do Bazyliki ś. Kazimierza opatrzenia w Wilnie wiele przyłożył się. W Krozach na Zmudzi nad morzem Bałtyckiem kollegium Jezuitów gruntami i placami udarował, czterem królom radą w senacie służył: jego staraniem wydana Tabula Geographica, na której opisanie jest księstwa Litewskiego i Zmudzkiego i wiele mylnych podań sprostowanych. Każdego roku w Wielki czwartek dwunastu ubogim nogi umywał, całował i sowytą jałmużną opatrywał. Zawsze na początku stołu podawano mu popiół, którym pierwszą potrawę posypywał; bractwo Miłosierdzia w Nieświeżu fundował. Gdy dworzanin jego na sto tysięcy go skrzywdził i z tego zysku do wielkiego majątku i powagi przyszedł, wyznał winę swoje przez spowiednika i prosił xięcia o odpuszczenie. Xiąże namyśliwszy się nieco, darował mu krzywdę i wyrzekł: kiedy zresztą mój

dom i honor potrafiłem utrzymać, darując mu moję krzywdę. 1616 roku umarł i kazał się pochować w pielgrzymym swoim stroju, a pod statuą swoją napisać te wyrazy: *Advena ego sum et peregrinus apud te sicut et omnes patres mei*. Zostawił z Wiśniowieckią 5 synów: *Jana, Wojciecha, Zygmunta, Krzysztofa i Alexandra*; ordynacją Olycką potwierdził.—*Albert Władysław*, syn Mikołaja Sierotki, kasztelan Wileński, starosta Szerepowski, rycerskich dzieł początkowo uczył się pod Karolem Chodkiewiczem; pułki liczne na nieprzyjaciół wystawiał. Umarł w Nieświeżu 1636 roku.—*Zygmunt Karol*, książę na Nieświeżu, syn Mikołaja Sierotki, wprzód podczaszy Litewski, potem wojewoda Nowogrodzki, umarł 1642 r. we Włoszech; w Olsyrzu pochowany i nagrobkiem przez Albrychta Radziwiłła uczczony. Był on kawalerem Maltańskim, komandorem i kommissarzem u mistrza Maltańskiego, wślawił się mężstwem swoim przeciw Turkom z kawalerami Maltańskimi na morzu, za Ferdynanda cesarza w Niemczech; przeciw rebelizantom dowodził wojsku polskiemu pod Smoleńskiem i Skowronkową górą, pod Chocimem przeciw Turkom, w Prusiech przeciw Szwedom. W Stolicach domek Loretański na cześć Matki Bożkiej wystawił, umyślnie na to budowniczego z Włoch sprowadził i bogatym sprzętem kościelnym udarował i wieś Berezerwice za 50 tysięcy złotych polskich kupioną darował. Majątek swój kawalerom Maltańskim zapisał.—*Mikołaj Faustyn*, książę na Olyce i Nieświeżu, wojewoda Nowogrodzki 1728 roku, pan w książkach i ludziach uczonych kochający się, którego pisma, mówi Niesiecki, do druku wkrótce iść miały.—*Michał Kazimierz*, książę na Olyce i Nieświeżu, wojewoda Wileński, podkanclerzy i hetman polny Litewski, przemyski, Lidzki, Upitski, Rabsztyński, Człuhowski, Niziński, Ostrzewski, Krzyczewski, Gulbiński, Kamieniecki, Homelski, Propojski starosta; marszałek izby poselskiej w roku 1661, gdzie szczęśliwie obrady do skutku przyprowadził, i po dwa-kroć marszałek w trybunale Litewskim; fundował z małżonką swą Katarzyną Sobieską OO. Reformatorów w Białym 1671 roku. pod tytułem P. Maryi Anielskiej, także Opactwo Benedyktynów Kassyńskich; był wyznaczonym kommissarzem do traktatów z Rosyją 1662 r. i do rozerwania związku wojska Litewskiego 1667 r.; odbył poselstwo wielkie do Cesarza Leopolda, gdzie z wielką paradą i zadziwieniem Niemców do Wiednia wjeżdżał. Niesiecki widział ten wjazd na blaszach sztychowany. Równie posłem był od Jana III do Innocentego IX Papieża, z kąd wracając. w fatalnej dla ojca i stryja Bononii życie zakończył. Oprócz biegłości w naukach i wiadomości w historii, biegły był w matematyce i alchemii; rycerski zawód zaczął pod Januszem Radziwiłłem, z którym Krzyczewskiego poraził pod

Mohilowem; z swemi ludźmi odważnie stawał. Nieśwież mocnym garnizonem opatrzywszy, Chewińskiego, Zmijewa i Szczerby ataki odparł, ze zniszczeniem jednak wielkiem dóbr, o czém konstytucya 1661 roku i 1662, pod Brześciem Litewskim z Horuszowem, pod Basią Cercią z Dołgorukim mężnie się potykał, Szwedów pod Warszawą, Brześciem, Nowo dworem, Pultuskim gromił, pod Filipowem konia pod nim ubito, pod Narwią wojsku Litewskiemu dowodził; pod Chocimem szabłą w głowę cięty, z pistoletu Baszę tureckiego zabił: w Białym mieście swém Jana Kazimierza z całym senatem wspaniale przyjmował; w Gdańsku gdy kościół Jezuitów zakładano 1676 r., pierwszy kamień niósł z Ignacym Bąkoskim wojewodą Pomorskim.—*Karol Stanisław*, książę na Olyce i Nieświeżu, syn *Michała* z Sobieskiej, kanclerz Litewski, pan sprawiedliwość kochający, marszałkował w trybunale Litewskim 1701 r., fundował w Nieświeżu OO. Benedyktynów. w Białym OO. Bazyljanów; wielkie jego w Rzplitej zasługi zapisała konstytucya sejmu Lubelskiego 1703 r. zszedł 1711.—*Michał Kazimierz* na Olyce i Nieświeżu, koniuszy Litewski i marszałek nadworny Litewski 1731 roku, z księżniczką Wiśniowiecką kasztelanką Krakowską spłodził *Janusza* i *Karola* Ordynatów Nieświeżskiego i Olyckiego, kawalerów ś. Huberta. Tęż żona Urszula z książąt Wiśniowieckich urodzona 13 lutego 1705 roku, zaślubiona 25 kwietnia 1725 roku, lubiła nauki i miała księgozbiór własny, złożony z dwóch tysięcy autorów, których całkiem przeczytała. Nietylko była biegła w piśmie świętym, w prawach cywilnych i kościelnych, ale oraz w geografii i historii. Tęż to pani przypisał tom III swego Herbarza Niesiecki; ję dzieła dramatyczne wyliczone są w dziejach teatru polskiego przez Jaszowskiego; ona założyła teatr w Nieświeżu, gdzie grywano własne ję sztuki.—*Hieronim*, podczasz Litewski, starosta Przemyślski.—*Franciszka* księżna Radziwiłłowa wojewodzina Wileńska, była autorką tragedyi, na teatrze Nieświeżskim 1754 r. przedstawianej, pięknym wierszem i czystą polszczyzną złożonej.

Haes Henryk, przyszedł do Polski z Luxemburskiego księstwa, za panowania Władysława IV króla, około roku 1642; znajdował się we wszystkich potrzebach wojennych w towarzystwie z Bogusławem księciem Radziwiłłem, za panowania Jana Kazimierza króla, mianowany potem podczasz Litewskim, gdzie następnie jego potomkowie rozrodzili się.

Hachoza Michał, herbu Szreniawa, metropolita Kijowski, od Jeremiego patriarchy Carogrodzkiego, który przez Turków był wypędzony; 1588 r. na stolicy tej osadzony. On to złożył sobor w Brześciu Litewskim 1594 r., na którym mimo sprzeciwienia się wielu Władyków, oraz Konstantego księcia Ostrogskiego, Unię ogłosił.

Rajecki Jan, z Rajca w powiecie Radomskim, po długiej służbie w wojsku Litewskim za Zygmunta I króla osiadł w województwie Trockiém.—*Teofil*, rotmistrz Rajtaryi królewskiej; w obozie pod Chocimem życie swoje położył, w Wilnie u ś. Jana pochowany.—*Alexander*, marszałek Wilkomirski, z sejnu 1607 r. kommissarz do załatwiania trudności granicznych z Kurlandją, marszałek trybunału Litewskiego 1601 r.—*Gedeon* we wszystkich potrzebach pod dowództwem Chodkiewicza hetmana mężnie stawał; gdy w roku 1625 Gustaw król Szwedzki wtargnął do Litwy, szlachta Wilkomirskiego powiatu obrała go za wodza, z którą on pod Czadoszczami podjazd Szwedów zniósł 1633 roku; Władysławowi królowi z chorągwią kosztem swym wystawioną pod Smoleńsk przybył, od którego starostą Rumberskim i wojewodą Mińskim mianowany.—*Teofil* marszałek Lidzki, deputat do pisania instrukcyi do traktowania o pokój z Rossją 1670 roku.—*Konstanty*, dworzanin królewski, deputat na trybunał Litewski.—*Piotr*, podkomorzy Smoleński, rotmistrz królewski, mąż odwagi wielkiej; 1659 r. zszedł z tego świata.—*Jerzy*, podstoli Orszański, poseł na sejm 1667 roku, z tego kommissarz do zapłaty wojska.—*Michał* na Czadoszach, starosta Barklański, wyrzekł się kalwińskiej sekty.

Rakowski Stanisław, herbu Kościeszka, pisał się na Pustniakach w Prusiech,—*Jerzy* brat jego na Pudlaku w Warmii,—*Bartłomiej*, wnuk jego, mąż rycerski, osiadł w województwie Połockiém.—*Jan*, proboszcz i dziekan Poznański, herbu Radwan, znaczny swój księgozbiór darował zgromadzeniu księży Jezuitów w Krakowie 1625 roku.

Rakowski Stanisław, herbu Trzywda, z Rakowa w ziemi Wizkiej, pisał się na Boginiu i Czachach, mąż z czynów rycerskich znamienity.—Jego syn *Jan*, dworzanin i strukczaszy Zygmunta Augusta, poseł z mazowieckiego na sejm Lubelski, podpisał Unię Litwy z koroną 1569 roku, był potem starostą Wizkim.—*Jan*, mąż w wielu naukach i językach biegły, podskarbi nadworny Litewski, potem wojewoda Brzeski, odbył poselstwo do Anglii od Zygmunta III z żądaniem posiłków lub pośrednictwa do układów z Gustawem Adolfem królem Szwecyi. Krasiecki twierdzi, że jest drukowane to poselstwo 1628 roku, lecz Żaluski rękopism ten, w którym zawiera się dziennik poselstwa od dnia 1 sierpnia do 6 października 1628 roku, ma za niewydany.—*Stanisław*, kustosz Kielecki, kanonik Płocki, nagrobek *Wojciechowi* kasztelanowi Wizkiemu postawił, brał nauki w Rzymie. Łubieński w liście swym zachęca go, aby dla nauki udał się raczej do Perugia, gdzie równie mistrze uczeni, a mniej roztargnieni jak w Rzymie; wielka przyczyna aby w wielkich miastach akademii nie zakładać. Jest jego mowa po łacinie: *Seren*

Poloniae principi Joanni Alberto cardinali episc. Craco. gratulatur; Romae (*) 1633 roku powtórnie wybito.—*Wojciech*, kasztelan Wizki, rymopis, którego jest roboty podczas sejmu 1620 roku wydana: *Pobudka zacnym synom korony Polskiej, na expedytce przeciw nieprzyjaciołom koronnym*, w Krakowie 1620 roku.—*Jan Rakowski* wydał: *Osoba sławy staropolskiej, piórem odrysowana* 1644 roku.

Rakwicz Jan. urodzony w Litwie, brał nauki w akademii Wileńskiej około r. 1592; śmierć xięcia Albrychta, dobrodzieja swego, w pieniach 1593 r. wydanych, oplakał;—drugi *Jan Rakwicz* pisał włacińskim języku wiersz do Piotra Adama Opalińskiego, podkomorzego Poznańskiego; w tym umieścił historję o znalezionych za Jana Kazimierza w lasach Grodzieńskich dwóch chłopach, wychowanych między niedźwiedziami. W czasie ówczasowych wojen jeden wkrótce umarł, drugi ochrzczony i Józefem nazwany, oddany do kuchni Opalińskiego, marszałka wielkiego koronnego, w Warszawie. dzikości swojej nigdy nie zapomniał i mówić nauczyć się nie mógł. Pisali o tém zdarzeniu Żaluski, Hartknoch i Jan Jakób Rousseau.

Ramel Otto, kanclerz książąt Pomorskich, w Sztetynie pauzujących;—*Jerzy*, protonotariusz Poznański 1482 r.; Niesiecki podaje zdarzenie, że w księstwie Brunszwickiem tego nazwiska Ramel, gdy konia u drzewa pod górą uwiązał, ten kopytem podkowaném kopiąc. żyłę ołowną dobył i z tego powodu kopalnia w tém miejscu utworzona, na pamiątkę nazwę Ramel nosi.

Ramult z Zabłocia, autor wielu pism, około r. 1576, które Paprocki wymienia.—*Klemens* w zakonie ś. Franciszka, wyborny kaznodzieja; wychwała go Orzechowski z wielkiej gorliwości i pobożności apostołskiej.—*Alexander* officyał i kanonik Łucki, proboszcz Jarosławski i Ostrogski, przez ostatnią swą wolę zapisał zgromadzeniu xięży Jezuitów tamecznemu swój xięgozbiór.

Rappe Rugelhard, z rodziny w Pruskiej prowincyi starożytnej, podpisał pokój z Krzyżakami 1464 roku.—*Krzysztof* kanclerz xięcia Pruskiego 1609 r. podpisał dekret kommissyi królewskiej.—*Otto Ernest* pułkownik w wojsku Polskiem, komendant twierdzy w Białocerkwi, o czém ustawa sejmu 1678 roku.

Rarog Walenty, wielką odwagą przy dobywaniu Smoleńska wślawiony, przez ustawę sejmu 1638 do zaszczytu szlachectwa przypuszczony.

Rarowski Jan, początkowo Rohr, z Szląska do Polski około roku 1570 przyszedł i okupił od Bartłomieja Laskowskiego do-

(*) Janowi Albertowi księciu Polskiemu kardynałowi biskupowi Krakowskiemu życzenia składa.

bra Laski i Groźne; za dzieła rycerskie pod Gdańskiem od Stefana króla indygenat otrzymał. — *Jan* i *Serafin* pod Smoleńskiem poległi. — *Bartłomiej* tamże w kampaniach pod Chodkiewiczem hetmanem mężnie potykał się i odebrawszy za zasługi wojenne trzy wsie, w Inflantach osiadł. — *Krzysztof* przepędziwszy młodość w obozach i trudach wojennych, pojął za małżonkę Annę córkę Joachima Bielskiego, sekretarza królewskiego, sławnego naszego dziejopisa. — *Mikołaj*, dziedzic na Kurkach, sławny wojownik przeciw Szwedom i kozakom.

Haszko Prokop, poseł 1576 roku, na zjazd Jędrzejowski a w roku 1578, sędzia Halicki i poborca, dalej podkomorzy Halicki, poseł na sejm 1590 roku, deputowany do lustracyi dóbr królewskich na Rusi.

Raszyc Otto i Rudolf, którym około roku 1255, Władysław książę pozwolił używać prawa Magdebnrgskiego, w dobrach Rudniku, Rużnicy i Medarach. — *Jerzy* z Rasic, sędzia Raciborski i Opolski; temu wraz z bratem Paprocki przypisał swój Sztambuch, czyli wiadomość o rodzinach Szląskich.

Hąbieliński Felix, kanonik Gnieźnieński, mąż wielkiej ludzkości, zrodzony w księstwie Mazowieckiem, umarł 1527 r. któremu synowiec jego *Jan*, kanonik Łęczycki, nagrobek w Gnieźnie wystawił.

Ręcański Wojciech, kasztelan Warszawski, starosta Derbski i Kowalski, z Ręcaj w Mazowieckiem, deputat do kwarty, podatku w Rawie składanego; 1589 r. pod Pleskowem popisał się mężnie; konstytucya 1593 r. successorom jego za wydane na potrzeby ojczyzny należności zwrot nakazała. — *Hieronim*, archidyakon Krakowski, kanclerz u Maciejowskiego kardynała, kustosz Kielecki roztropnością, biegłością w naukach i prawie oraz nieskazitelnością obyczajów znakomity, sekretarz poselstwa od Zygmunta III do Pawła V Papieża, OO Karmelitom bosym w Krakowie majątek swój zapisał i na kościół ś. Michała pierwszy kamień położył; 1611 r. tamże zwłoki jego złożone.

Regowski Felix, w Sandomierskiem, powiecie Radomskim, opat Sieciechowski, gdzie i nagrobek jego widzieć można. — *Seweryn* podwojewodzy Chelmski, poborca z sejmu 1627 roku.

Rekuć herbu Leliwa, syn Jana Monnida, wojewody Trockiego; od tego miał początek dom kniaziów Rekućiów, dziedziców na Krozach w Żmudzi; byli oni i w Mińskiem. — *Salomon* podpisał elekcyą Władysława IV.

Rembowski Gabryel, z Rembowa w ziemi Ciechanowskiej, rotmistrz sławny, jednej linii z Krasińskiem i tegoż herbu.

Benbowski Leonard, na Pomorzu, opat Peplinski, blisko lat 40 kommissarz zakonu Cysterskiego, ojczyźnie dobrze zasłużony, umarł 1649 r. — **Adryan**, dworzaniu i sekretarz Zygmunta III króla, poseł do Selima cara Tureckiego, z godnością to poselstwo odbył. Umarł 1646 r., pogrzebiony w Peplinie i uczczony nagrobkiem od małżonki Leonory de Lingenau, która tamże spoczywa.

Benard, podstoli Nurski, starosta Tyszowiecki, pułkownik gwardyi królewskiej, a potem feldmarszałek wojsk Saskich, między rycerstwo polskie 1726 r. policzony; jego siostra była za Klau dyuszem Orel, z której Maryauna Orzelska, xiężna Holsztyńska, faworyta Augusta II.

Reszka Stanisław, Rescius, z miejskiego stanu w Poznańskim, w akademii Krakowskiej brał nauki i był nauczycielem filozofii, bawił przy boku Hozyusza, który jego i Benedykta z Koźmina przybrawszy, na sobor Trydencki udał się. Wyprawiony Reszka do Rzymu, wiele tam znalazł względów. Henryk Walezy król, na sekretarza go powołał, Syxtus V referendarzem obój pieczęci mianował. Stefan król nad wychowaniem synowca swego Andrzeja Batorego przełożył go; Zygmunt III do kanonii Warmińskiej, danój mu od Hozyusza, dziekanią Warszawską i opactwo Jędrzejowskie przydał i w poczet szlachty policzył: w sprawowaniu różnych poselstw znaczną część życia strawił, jako to: do Francyi, do Rzplitej Weneckiej, do Grzegorza XIII, Syxtusa V i Klemensa VIII papieżów, do Ferdynanda xięcia Etrurgii i Ferary, nakoniec do Neapolu, dla zawiadowania dochodami xięstwa Baru i Summ Neapolitańskich, gdzie 1603 r. umarł. Nagrobek godny Reszki, sam papież Klemens VIII przez Aldobrandyniego nuncynsza położyć mu kazał; bibliotekę swą Jezuitom w Krakowie darował. Obcy i krajowi pisarze naukę jego cenili, pelen był wiadomości i obfity w wymowie, w pismach dokładny, w radzie baczny; pisał wiele za wiarą katolicką i jej głową, a między temi historyczne: *De rebus gestis, electione, profectioe et coronatione Henrici, regis Poloni* (*) 1574 r. Liczne prócz tego zostawił dzieła w rękopismach, mianowicie: *Dzieje poselstw i czynności kardynała Hozyusza i listy jego*, dziennik spisany 1584 r. akademii Krakowskiej zapisał, jak świadczy Bandtkie.

Reut Roman, w Połockim, poborca 1589 r.—**Jan**, w zakonie Jezuickim podjął się missyi w Persyi i tam życie zakończył.

Rej Jan, herbu Oksza, z Krakowskiego, proboszcz świętego Michała na zamku krakowskim, na liście Władysława króla da-

(*) O czynach, wyborze, podróży i koronacji Henryka króla Polskiego.

nym miastu Lwowie 1444 r., podpisał się. Długosz także wspomina Jana Reja, że w Grundwaldskiej potrzebie z Krzyżakami 1410 r. mężnie stawał. — *Stogniew* Rej na Rowie, co dziś Barem zowią 1452 r. od Tatarów pojmany. — *Piotr*, dziedzic na Głowicach, bezdzietny dobra te po nim objął. — *Stanisław* rycerskimi dziełami sławny, — tego z Barbarą Herbutowną kasztelaną Biecką, syn *Mikołaj*, w Zorawnie nad Dniestrem niegdyś w Żydaczowskiej, ziemi gdzie ojciec jego pochowany spoczywa, urodzony 1515 r. Ojciec jego posiadał Topole, Stanowice, Bobin, niedaleko Szkalmierza w Krakowskiej ziemi. Początkowo Mikołaj był oddany do szkoły w Szkalmierzu, dalej ćwiczył się we Lwowie i Krakowie, w Burcie Jeruzalem, ztamtąd odebrany od ojca powrócił do Zorawna i bawił się myślistwem i rybołóstwem. W roku 20 dostał się na dwór Jędrzeja Tęczyńskiego wojewody Sandomirskiego, u którego używany do spraw i korespondencyi tak się wykształcił, iż nie ucząc się nawet języka łacińskiego, pisać zaczął z wielkim dowcipem wierszem i prozą. Życie jego opisał Jędrzej Trzeciecki; pojął za małżonkę niejaką Kościownę z Sądyszowa w Krakowskim, siostrzenicę Boryszewskiego, arcybiskupa Gnieźnieńskiego, który in kupił w Chełmskiej ziemi Sienice i Kobylskie dobra, gdzie Rej niedaleko od Chełmna założył miasto i nazwał Rejowiec. Łaskawi na Reja Zygmunt I i królowa Bona, wyznaczili mu pewną pensją z Skalmierza. Gamrat arcybiskup wypuścił mu dobra Kurzelów i Biskupice; urzędu ziemskiego żadnego nie chciał przyjąć, poselskie jednak funkcyje odprawował; na zjazdy koronne rad przybywając, za granicę nie podróżował. Od Zygmunta Augusta wziął po Mikołaju Modrzewskim wieś Dziewięciele zwaną. W Krakowskim przy Nagłowicach założył miasto Okszę i wiele tam wsi przykupił. Paweł Bystram, pokrewny, zapisał mu dwie wsie w Lubelskiem; Papluwice i Skurczyce; pisał i wydał wiele, mianowicie; *Wizerunek dla rycerskich ludzi*; *Zwierzyniec stanów szlacheckich*; *Zwierciadło albo kształt życia*; *Narzekanie na nierząd Polski* i inne prozą i wierszem. Wiele z tych zaginęło; a xięgi *De neutralibus* z drukarzem w Brześciu Litewskim zatoneły. Wszystkie jednak pisma jego, mówi Trzeciecki, bezimiennie wychodziły. Świadczy tenże, iż był przystępny, gościnny; wiele paniąt przy nim bawiło i od wszystkich był szacowany. Xięża katolicycy inaczej o nim pisali, nazywając go największym rozpustnikiem i żarłokiem; za temi podaniami zdaje się iść Juszyński w swoim opisie poetów. Przypisują mu, że pomimo tak nieregularnego życia, 30 xiąg wydał między temi przodkuje *Zwierciadło albo kształt życia*, gdzie jest wierny rys domowego pożycia przodków naszych. Dzieło to wskazuje nam, jakie ówczesne było gospodarstwo, handel, rząd

i najdrobniejsze szczegóły domowych zabaw. Tu są opisy strojów, pojazdów, stołów, małżeństw, wzajemnych odwiedzin; zgola, aby wiedzieć historią ówczasową domowego pozycia Polaków, wszystko to znajdzie. Żył jeszcze 1567 roku; zostawił trzech synów.—*Mikołaj*, syn jego, miał za soba Dorotę Chlebowiczównę, wojewodziankę Wileńską.—*Jędrzej* kanonik krakowski, dochodami swemi hojnie z ubogimi dzielił się, a potem wstąpił do zakonu ś. Franciszka w Krakowie na Stradomiu. — *Stanisław*, sekretarz królewski, z sejmu 1611 r. naznaczony do lustracyi dóbr królewskich w Mazowszu.—*Andrzej* starosta Libuski, poseł z Poznańskiego na sejm 1628 1629 i na konwokacyą 1632 r., pokój z Rosyją podpisał 1638 r.—*Władysław*, wojewoda Lubelski, marszałek królowej polskiej, mówi Niesiecki; zapewne Maryi Ludwiki. — *Adam* Rej, kommisarz do granic od Węgier.

Reytan *Jan*, tegoż herbu, syn *Jerzego* z Saczkowny, dziedzica na Zakrzewie i Kozłowie, pierwszy w Litwie osiadł i długie lata w wojsku służąc, umarł nagle w Warszawie; pogrzebiony w Stołowicach w Lorecie, fundacyi książąt Radziwiłłów.—*Michał*, skarbnik mozyrski, chorąży ussarski, mąż rycerski pod Wiedniem i w innych miejscach, umarł w Słucku 1706 r., pochowany w Nieświeżu u OO. Bernardynów. — *Dominik*, strażnik Nowogrodzki, chorąży ussarski, pod hetmańską chorągwią żył około r. 1740.—*Rejtan* sławny poseł w czasie sejmu 1774 roku, co go przeciwna strona w izbie poselskiej uzbrojonemi deptała nogami.

Riatto *Antoni*, Włoch z Bononii rodem, wielu językami Słowiańskimi z łatwością tłumaczył się. Dymitra cara tajnym był sekretarzem, po zabiciu tego, cara Iwana Szujskiego radcą; astronom i polityk, najczęściej trefniś dworski; w domu Ostroroga był nauczycielem, potem na dworze Zygmunta III trefniśiem.

Rodecki *Alexy*, pierwszy drukarz w Rakowie, gorliwy aryaryzmu obrońca, utrzymywał najprzód druki w Krakowie, potem zaproszony do domu Janusza Kiszki, starosty Żmudzkiego, w Łosku i Wilnie zawiadował drukarnią. Najzapaleńsze dzieła z jego druku wychodziły, jako to: Czechowicza, Budnego i innych; tłoczył je pod imieniem Alexandra Turobińczyka, lub Teofila Adamowicza. Za dzieło przeciw świętej Trójcy z rozkazu Stefana króla uwięziony, za wstawieniem się Taszyckiego na wolność wypuszczony, na starość do Rakowa przeniósł się i tam ociemniał; przed śmiercią drukarnią swą zbył zięciowi Sebastyjanowi Sternackiemu za 1000 talarów.

Rogaliński *Jakób*, z Dzwonowa w wielkiej Polsce, mąż wojenny, miał za sobą *Annę* Konarską.—*Andrzej* w Prusiech przeciw Szwedom mężnie i odważnie potykał się.—*Władysław* na Smo-

licach także w Wielko-Polsce, poseł na konwokacyą 1648 r., po tém kasztelan Nakielski. — *Kazimierz* fundował OO. Reformatów w Alwerni pod Krakowem.

Rogalski *Jonasz*, mistrz filozofii w akademii Krakowskiej, kalendarzów wydawca, pisarz zachwałonego niegdyś dzieła: *Prognosticon*, 1595 r. wydane.

Rogalski *Waleryjan*, herbu Rola z Łęczyckiego, wódz lekkiej jazdy po Alexandrze Lissowskim, nad którą władza w 1614 roku od hetmana koronnego została mu powierzona. Sposób jego wojowania przejęty od Lissowskiego, był ustęp wolny, a potem w miejscu sposobnym nagle nieprzyjaciela otoczenie. Na Wołoszczyźnie pod Stanisławem Żółkiewskim wiele dokazywał; od Zygmunta III w pomoc cesarzowi przeciw Węgrom, pomimo woli stanów wysłany, przebywszy Karpaty z wojskiem Jerzego Humanay złączył się i gdy Gabor Betlem, książę Siedmiogrodzki, z obozem swoim pod Wiedniem położył się i stolicy Austrii zniszczeniem zagroził, Rogalski z 8,000 Lisowczyków Rakociego pobił, tak że 7,400 stronników jego na placu legło. Węgrzy zatrwożeni tym wypadkiem, nie tylko zebrani w Peszcie dla wyboru króla rozproszyli się, lecz i Gabor Betlem od oblężenia Wiednia odstąpił, a tak mężstwem jego nie tylko stolica cesarstwa uwolniona, lecz i korona Węgierska na głowie Ferdynanda cesarza utrzymana została. Wrócił Rogalski z tej wyprawy, za danym rozkazem, z Lipskim pełnomocnikiem przez króla przydanym; Starowski przywodzi iż zbogacony łupami w domu osiadł, a dowództwo Lisowczyków 1620 roku objął; po tymże Kleczkowski dokazywał wiele na wojnach w Niemczech, Czechach i Francyi, o czém już powyżej powiedziało się.

Rogowski *Hincza* z Rogowa, kasztelan Sieradzki, około roku 1260:—*Jakób* także z Rogowa, zwany nadobny, w potrzebie z Swidrygiellem pod Łuckiem zginął.—*Hincza* z Rogowa kasztelan Rospirski, podskarbi koronny, Spytkę Melsztyńskiego Leliwczyka, gdy Korczyn najechał i gwałtowności dopuścił się, na rozłożonego pod miastem napadłszy, stronników rozpedził, a herszta zabił. Kommissarz do zawarcia pokoju z Krzyżakami 1455 r.; szpital na Stradomiu bogato uposażył, ołtarz Przemienienia Pańskiego w katedrze Krakowskiej, gdzie dotąd groby Hinczów, wystawił i uposażył.—*Alexander* Hincza z Rogowa, Wojski Mielnicki, Starosta Łosicki, poseł na sejmy 1569 r.—*Hincza* de Rogow, starosta Brzeski 1590 r.

Rogowski *Albin*, herbu Szoser, z Rogowa na Podlasiu pod Sokolowem, był hetmanem wojsk *Witolda* W. X. Litewskiego.—*Stanisław*, szambelan króla Stefana, mąż wielkiego serca, pod

Pskowem w szturmie, pod Wielkimi Łukami, pod Pieczarami, Turowlą mężnie walczył.

Rogozński Mikołaj, z Rogoźna w Sieradzkiem, gonił z kopią na ostre z Batorym na weselu hetmana Zamojskiego.

Roguski Wojciech, z Roguszyna w ziemi Liwskiej, rotmistrz królewski, sławny wojennemi dziełami, mianowicie pod Chmielnickim przeciw Tatarom.

Rojewski Piotr, z Kołowa w ziemi Dobrzyńskiej, pod hetmanem Zamojskim na Wołoszczyźnie odważnie walczył. Starowolski umieścił jego nagrobek w dziele: *Monumenta Sarnatorum*.—**Tomasz Franciszek**, starosta Drochowski, deputowany do spisania ustaw 1607 r.

Rokicki Wojciech, herbu Iubicz, z ziemi Dobrzyńskiej, pod Pleskowem odważnie stawał.—**Jerzy** proboszcz w Kurzelowie, kanonik Łowicki, młodsze lata w służbie wojennej strawił, dalsze na rozmaitych podróżach w cudzych krajach przepędził, zkąd powróciwszy, stan duchowny obrał, oltarz Panny Maryi w Łowiczu ozdobił i uposażył, jak świadczy napis na marmurze 1629 roku.

Rokitnicki Jakób herbu Nałęcz, chorąży i starosta Dobrzyński, rotmistrz królewski, poseł ziemski na sejm 1662 roku.

Rokosowski Jakób, herbu Głaubicz, z Wielkiej Polski, podsek Poznański, poseł ziemski na sejm Lubelski 1569 r., potem kasztelan Szremski i podskarbi wielki koronny.

Rokosz, z Brzezin w Sandeckim powiecie na Podgórzu, biskup Kamieniecki, 1398 roku.—**Jan Rokosz** żył około 1474 roku; w dwudziestu sześciu potrzebach mężnie i jako zwycięzca stawał.—**Bartłomiej**, trucezaszy u Jana Króla Węgierskiego, miał za sobą Glińską.—**Wacław** odważny żołnierz w wojsku węgierskiem, umarł w Warasdynie.—**Stanisław** i **Jan** polegli w potrzebie z kozakami 1648 roku.

Rokszycki Marcin, herbu Pobóg z Sieradzkiego, kasztelan Połaniecki, fundował OO. Bernardynów 1626 r. w Piotrkowicach czyli Suliszewie.

Rola Dobrogost, hetman wojsk pod Kazimierzem I królem,—**Sebastyan** naśladować Orzechowskiego wydał wierszem: *Sen na jawie*, gdzie wystawia obraz utrapionej Rzplitej polskiej.

Roxolana urodziła się w Rohatynie na Pokuciu; za czasów Zygmunta I, była córką ruskiego popa taneicznego; Francuzi ogłosili ją francuzką i na udowodnienie tego zrobili małą operetkę, a odtąd ta sławna piękność za francuzkę po świecie uchodzić zaczęła; jednak my mamy lepsze dowody że była ziomką naszą, bo nie operetkę, lecz list samego Solimana sultana, w pamiętnikach Niemcewicza na karcie 386 umieszczony, tudzież dawne podania i samo

imie Roxolanki oznaczają, że była z Roxolanii, to jest dawniej naszej Rusi Czerwonej, zajęta w najazdach Tatarskich, zaprowadzona do Carogrodu i do seraju sprzedana. Nadzwyczajna jej piękność, weselość i dowcip uczyniły ją Solimanowi sułtanowi tureckiemu najmilszą. Czém się bardziej Soliman zapędzał w latach, tém Roxolana większą nad nim moc i panowanie miała. Otrzymała najprzód że ją uczynił wolną, pojął za prawą żonę i wyznaczył jej sto tysięcy czerwonych złotych na węgierskiej koronie, a gdy mu wyrzucano, że tak zbogaca jedną niewolnicę, rzekł: nie jest ona niewolnicą, ale pochodzi z kraju polskiego i jest szlchetnego rodu. Soliman miał z nią dwóch synów: Bajazeta i Selima. Roxolana równie wyniosła, jak obrotna i piękna, tyle powagą swoją dokazała, że Mustafę młodego, z innej spółzonego żony, sprzątnęła i synów tylko swoich za prawych korony zostawiła dziedziców. Jej to przywiązaniu do dawniej ojczyzny winniśmy, że mimo częstych z strony polskiej dawanych Porcie zaczepek i kozackich najazdów, Soliman nierozzerwaną przyjaźnią z koroną polską zachował. Dziś jeszcze widzieć się daje w Stambule meczet, gdzie pochowane jej zwłoki.

Rombald, marszałek wielkiego xięstwa Litewskiego, hetman Witolda wielkiego xięcia, towarzyszył temuż w r. 1409. Zmudził od jarzma Krzyżaków oswobodził, w roku 1429 od Witolda na zjazd do Korczyna jeździł i z tymże Witoldem do Zygmunta cesarza; po śmierci Witolda Swidrygiełła stronę trzymał i bitwę z Polakami na Podolu przegrawszy, 1431 roku w niewolę dostał się, za wstawieniem się jednak znakomitych w kraju osób na wolność wypuszczony, pod Osznianą znowu przez Zygmunta W. X. Litewskiego zbity, majątki jego na skarb zabrane.—*Jan Rombold*, potomek jego, żył w Połockiem około roku 1648.

Romer Jan, herbu Jelita, za przywilejem króla Władysława Jagielly, wieś Hiszów za Tarnowem na Podgórzu założył; tamże w blizkim kościele Biedrzeckim jest téj rodziny grób od lat dwustu zbudowany.—*Jan sędzia Grodzki Nowomiejski*, poseł na różne sejmy i deputat na trybunał koronny.—*Kazimierz*, którego pozostała mowa drukowana na pogrzebie Piotra Firleja, wojewody Pomorskiego 1619 roku.—*Adam*, akademik Krakowski, proboszcz u ś. Mikołaja w Krakowie, w naukach wielce biegły, niezmierną pamięcią obdarzony, 1583 roku stopień magistra zasłużył, 26 lat życia pełniąc obowiązki nauczycielskie przepędził, dawane nauki na piśmie zostawił i kilka dzieł o wymowie i składni języka polskiego wydał: miał wielkie względy u Tylickiego biskupa Krakowskiego; unierając 1616 roku, znaczną część majątku na wsparcie ubogich

łożył.—*Szymon*, podczaszy Gostyński, 1670 r. z sejmu komissarz do granicznych sporów od Szląska.

Romisowski *Dziwisz* z Romiszowic z Sieradzkiego; temu Kazimierz W. w roku 1342 niektóre przywileje nadał.—*Piotr*, mąż rycerski, chorąży łęczycki; —Niesiecki twierdzi, że *Jarosław* z téj rodziny w Łęczyckiem, od dóbr swoich Stoki zwanych, dał początek domowi Stokowskich.

Rościszewski *Terencusz* czyli *Ziennik*, herbu Junosza w Płockiem, miał za sobą siostrę Alexandra xięcia Mazowieckiego.—*Wojciech*, Jezuita, rodem z wsi Borków, długo był kaznodzieją w Lublinie, Poznaniu i Krakowie; wydał kilka pism w obronie Jezuitów i innych.—*Michał*, sławny pułkownik, dał złoty łańcuch z dyamentem do N. Panny w Sierpcu 1441 roku; wstąpił do zakonu ś. Franciszka.

Rosen *Wilhelm*, herbu Róża, poseł z Inflant na sejm 1589 roku.—*Fabian Wilhelm* pułkownik wsławił się w różnych potyczkach z Szwedami.—*Mikołaj*, podstoli Wschowski, mówca wielki.

Roseli *Hanibal*, Franciszkan rodem z Neapolu, mieszkał w Krakowie i pisał różne dzieła ascetyczne, około r. 1589 w xiążce: *De elementis*, wymienił wielu uczonych i znakomych Polaków. Tegoż jest mowa na pogrzebie Stefana Batorego.

Roski *Adam*, w Województwie Lubelskiem, podkomorzy Oszmiański, 1584 roku podpisał umowę Będzińską, a wprzód od stanów xięstwa Litewskiego jeździł do Zygmunta III, świeżo na tron Polski obranego króla, po potwierdzenie praw tegoż xięstwa.—*Stefan* wielkiego serca kawaler.

Rosochacki, sędzia ziemski Trocki, pisarz Wileński, skarbowy Litewski i Ciwun Trocki, posłem był na sejm 1674 roku konwokacyjny.

Rostkowski *Przybysław*, herbu Dąbrowa, z domu starodawnego w Mazowszu, z Rostkowa, był wojewodą Mazowieckim, w roku 1247; jemu Konrad xiąże Mazowiecki za pobicie Jadźwینگów nadał Przasnysz; od tych familija Kostków poszła.—*Adam* kanonik Płocki, proboszcz Warszawski, wydał: *Clypeus cleri Poloni* (*) 1728 r. był deputatem na trybunał koronny; umarł w Warszawie 1718 r. i tam fundował dom poprawy.

Rostowski *Jan*, w xięstwie Litewkiem, chorąży Kowieński, posłem był na sejm 1630 r., z kąd wyznaczony jako kommissarz do Królewca w interesach portów morskich.

Rostworowski *Jędrzej*, w wielkiej Polsce, chorąży Liwski, z Sejmu 1680 roku kommissarz do Spizu.

(*) Tarcza duchowieństwa Polskiego.

Roszczyć Rafał, herbu Lis, w Brzeskim województwie, z Wileńskiego delegowany do korektury statutu Litewskiego 1609 r.

Roszkowski, herbu Łódzia w wielkiej Polsce, jeden dom z Gerkami; dobra Roszki w województwie Poznańskim dały im nazwisko.—*Jan*, kasztelan Przemyski, żył około roku 1607 i był delegowany do uspokojenia rokoszanów.

Roszkowski, herbu Ogończyk, z Zawisza z Roszków, w wojsku Jagielly będąc, Krzyżaka tonącego w Niemnie uratował; był także Roszkowski rotmistrz sławny za Stefana króla.—*Jan* pod Wiedniem zabity.

Roszkowski Jan, herbu Pobóg, w Kujawskim z Rokszyc, kasztelan Przemęcki 1607 r. podpisał dekret przeciw rokoszanom.—*Mikołaj*, opat Paradyski, kanonik i kustosz Warmiński, pewną sprawę utrzymując wielkim kosztem w Rzymie, w podeszłym wieku tam udawszy się, życie zakończył 1651 roku.—*Jan* opat Paradyski, bogatemi sprzętami opatrzył kościół w Zdziszowie; wspomina o tem dzieło: *Magnalia deiparae*.—*Jędrzej*, poseł na sejm 1627 roku, potem kasztelan Inowrocławski, podczas powietrza w Kaliszu nauczycieli Jezuickich i wielu uczniów do miasteczka swego Złoczewa sprowadził i utrzymanie ich szcudrobliwie podejmował.

Rotariusz Jan Wilhelm; 1676 r. pierwszy do Polski przyszedł, pod Wiedniem za Jana III i w okopach ś. Trójcy za Augusta II dowodził.

Rotor Jeremiasz z Szlązka rodem, z Głogowa, nauczycielem był polskiego i niemieckiego języka w Wrocławiu w szkole ś. Magdaleny; napisał grammatykę: *Klucz do polskiego i niemieckiego języka*, 1616 roku wydana.

Rotundus Augustinus Melesius, po polsku Mielecki, niewiadomo z kąd rodem, był obojga praw magistrzem, i wójtem sądowym miasta Wilna, wydał: *De dignitate ordinis ecclesiastici Regni Poloniae* (*). Dzieło to wyszło na świat z rozkazu Karnkowskiego, arcybiskupa Gnieźnieńskiego, 1582 roku z przemową do Andrzeja Wolana. Zaczął pisać historiją Litewską z polecenia Zygmunta Augusta wtenczas, gdy Kromer pisał Polską. Początek jęj podług świadectwa Kojalowicza znajdował się w rękopiśmie w bibliotece Nieświezkiej. Zukowski w pamiętniku Wileńskim z r. 1815 wspomina, że rękopism posłany Mikołajowi xięciu Radziwiłłowi i tam zapewne z całą zabraną biblioteką 1772 roku dostał się do Petersburga; mąż ten był ozdobą urzędników Wileńskich.

Rotermond Gabryel, z Czech do Polski przyszedł; Franciszkan, nauką sławny.

(*) O godności stanu duchownego Królestwa Polskiego.

Rozanka Jan, Karmelita, wydał: *Corona aurea in sacra Carmeli vertice* (*) 1681 r.

Rozen, w Krakowskiem; historia węgierska sławi mężstwo domu tego.—*Sulista*w Rozen zabiwszy wojewodę Krakowskiego, zamknął się w zamczku swoim Grodka, atoli przemocy ustępując, do Węgier schronił się i tam u króla był hetmanem nadwornym, a gdy po śmierci królowa koronę Węgierską do Niemiec uwieść chciała, Rozen ją dogoniwszy, Batorego Turgacza poraził i koronę odebrawszy, królowi Polskiemu przywiózł, za co mu król nadał wieś Ossów, Borowę i przyległości.—Syn jego *Piotr* zbudował zamek Roznów, pół mili od Gródka; ten córkę swą za Zawiszę Czarnego, wsławionego mężstwem oddał i puścił mu Roznów 3000 grzywien zapisując; jego wnuka była za Janem Amor Tarnowskim i wzięła tenże zamek w posagu—*Zygmunt*, syn Piotra, upominał się o ten zamek i mocą go wziął po Tarnowskim; potem jednak puścił mu do wytrzymania.—*Jan* z Roznowa, starosta Solecki, pod Chojnicami zginął 1454 roku.—*Jakób* był na dworze Macieja króla Węgierskiego, oraz sędzią Sądeckim i Bieckim. — *Adam*, sławny wojownik był na dworze Jana króla Węgierskiego, mąż rycerski z Stefanem królem w Multanach był, gdzie chorągiew Turkom wyrwał; 6 razy obrany został deputatem na trybunał koronny, i marszałkiem umarł 1619 roku.—*Gabryel* rotmistrz u Zygmunta Augusta i starszy nad działami, w Ruskich krajach mieszkał.—*Zygmunt*, szczęśliwy wojownik na Wołoszczyźnie. Michał Raes hetman Wołoski chciał go przebić kopią, Rozen do niego z rusznicy strzelił, jednak zbroja nie puściła, tylko się przywłoka na nim zapaliła, której ugasić nie mogąc, do swoich uchodzić zaczął, a Rozen wtenczas przez Wołochów i Węgrów przebił się i do swoich uszedł. Drugi raz na Turków w 50 ludzi uderzywszy, chorążemu rękę uciął i chorągiew zdobytą Mieleckiemu wojewodzie Podolskiemu złożył; pod Minuczanami na trzystu Tatarów w 60 ludzi napadł i do ucieczki przymusił; pod Polockiem i Sokołem wiele mężnych dzieł jego sławią, za co król Stefan dał mu Derbskie starostwo w Inflantach, na którym umarł; tamże pogrzebiony w 51 roku życia swego.

Rozniatowski, herbu Soss, z domu na Rusi dawnego Fedyma Rozniatowskiego; wspomina go Paprocki mówiąc o bitwie z Tatarami pod Dubnem.—*Alexander* zwany Solonce i *Krzysztof* rotmistrz.—*Wojciech* komendant forticy Kamieńca Podolskiego.—*Piotr* który w poselstwie jeździł do Wezyra Tureckiego.—*Jędrzej* rotmistrz za króla Michała zginął pod Chocimem, za Zygmunta III w wojnach dowodził.—*Rotbracham*, rymopis chwalony, napisał pochwałę pogrzebową Jana Barszcza 1595 roku.

(*) Korona złota na świętym szczycie Karmelu.

Roznowski, herbu Nowina w Wielkiej Polsce, kanonik i oficyał Krakowski, mąż z wielkiej sprawiedliwości sławny.

Rozrazewski, herbu Doliwa, w Poznańskim Województwie; Stefan Batory król, w przywileju umieszczonym u Paprockiego publicznie przyznaje, że Swatomir dziedzic na Rozrazewie, syn hrabi Bosna, miał sobie przyznany tytuł hrabiego od Bolesława xięcia polskiego w r. 1270, z wielkimi innemi dobrami dziedzicznie konserwowanemi, z kąd niektórzy ród ten z Bośni xiążąt Słowackich prowadzą. Tytuł ten potwierdzili: Pius V, Grzegorz XIII i Klemens VIII papieże, Ferdynand, Maxymilijan i Rudolf cesarze, Zygmunt August, Henryk, Stefan i Zygmunt III królowie Polscy. Dom ten rozdzielił się na trzy linije, jak pisał w życiu Hieronima Rozrazewskiego, biskupa Kujawskiego, brat jego rodzony Jezuita Stanisław, którego czytał Niesiecki w rękopiśmie w bibliotece Jezuitów Krakowskich u ś. Barbary. Pierwsi pisali się z Rozrazewa na Pondsdorfie czyli Dębninach w Czechach;—z tych *Stanisław*, kasztelan Rogoziński, w młodych latach z znaczną swych ludzi liczbą Zygmuntowi I służył i pod Starodubem, pod Janem Tarnowskim ciężko ranny, później na dworze króla tego czas niemalże przepędził. Chwyciwszy się ewangelickiej sekty, u króla w nielaskę popadł i na dwór francuzki przeniósł się, z kąd do Afryki podróż odbył. Powróciwszy do ojczyzny był przeciwny małżeństwu Zygmunta Augusta z Barbarą Radziwiłłówną. Z nieukontentowania po spaleniu pięć razy majątności, Rozrazewski zdaje się iż do Dębnia w Czechach wyniósł się i tam 1564 roku przybywszy do Wiednia, życia dokonał; pochowany w kościele Jezuickim, gdzie go syn Hieronim nagrobkiem uczcił.—*Jan* syn tego, marszałek dworu Elżbiety królowej francuzkiej, siostry Rudolfa cesarza, generał gwardyi konnej Franciszka I króla francuzkiego, mąż dowcipu wielkiego, w włoskim, niemieckim i francuzkim języku biegły, nieporównanego rozsądku i roztropności, dla których podobiał się Maxymilijanowi i Rudolfowi cesarzom, a Karol IX król francuzki powierzył mu poselstwo do Zygmunta Augusta; umarł w Wiedniu powietrzem rażony 1564 r., w Błatnie pochowany. Miał za sobą Jadwigę Łobkowiczównę, znacznej podziś dzień w Czechach familii, na dworze cesarskim wychowaną; kupił Baronat Błatno w Czechach od hrabi Sternberg za 60 tysięcy talarów. W czasie wojny o religiją poddani tój włości w roku 1609 za Ferdynanda cesarza, syna jego *Wacława* wypędzili.—Tenże Wacław bogate upominki oddał N. Pannie w Wartce, czyli Wartenburg na Szląsku, leżącym na granicy hr. Glatz. Córka tego Wacława, *Jadwiga Barbara*, poszła za Wojciecha Wilhelma Kolowrot, Burgrafa Czeskiego.—*Stanisław* brat Jana, pierwszy z między znakomit-

szych Polaków, wstąpił do zakonu Jezuitów w Wiedniu 1560 roku; w Rzymie na kapłaństwo poświęcony 1565 roku, a w 4 lata potem profesyją uczyniwszy, do Polski wrócił, Kollegium w Pułtusku 7 lat, a potem domem professów w Krakowie rządził: przykładem swoim wielu do tego zakonu pociągnął: zszedł w Krakowie, pochowany u ś. Barbary 1619 roku, wieku mając 81 lat. Píše o nim Sachinus: Hist. soc. Napisał i zostawił w rękopiśmie życie brata swego Hieronima biskupa. — *Hieronim*, trzeci syn kasztelana Rogozińskiego z Myszkowskiej, w Krakowie od Zygmunta I do chrztu trzymany, uczył się w Ingolstadzie, Paryżu, Lowanium i Rzymie; w językach francuzkim, niemieckim i włoskim, niemniej łacińskim biegły; w Niemczech u dworu cesarskiego, w Francyi u Henryka II dobrze był widziany. Pius V komornikiem go swoim mianował i posłem do Henryka III króla francuzkiego dla oddania miecza i róży poświęconej. Gdy był proboszczem Wrocławskim, namówił Jędrzeja Geryna, męża uczonego i kaznodzieję, do zaprowadzenia tam Jezuitów. Henryk Walezy za przychylność domu Rozrażewskich w dopomaganiu na tron mianował go sekretarzem wielkim koronnym, a Stefan biskupem Kujawskim. Od tegoż króla na sejm rzeszy Niemieckiej do Ratyzbony, wspaniałe poselstwo odprawił; miał samęj jazdy bogato strojnęj 120, pojazdów 50, osób dworu 600. Gdańsk do jego dyecezyi należał; tam kościoły katolikom odjęte odebrać usiłował, jakoż kościół Panny Maryi nie bez obruszenia ludu odjął. proboszczem Mileniusza Szweda postanowił, a Kuleniszowi dał parochiã Puckã. Klasztor Kartuzów, przez opatów Oliwskich przywłaszczony, zakonnikom oddał; dobra klasztorowi PP. Brygidek w Gdańsku przez magistrat odjęte rewindykował; w Żukowie ś. Norberta zakonników w dawne karby wprowadził, w Żarnowiu tycliże reguły świętego Benedykta osadził, Oliwski, Pepliński i Koronowski klasztory uporządkował, w Rocięzu kościół z fundamentu wymurował, w Rozrażewie na fabrykę kościoła i uposażenie Mansyonaryuszów fundusz dostateczny zostawił, w Bydgoszczy Panny zakonne ś. Franciszka reguły ufundował. Żaden za poprzednich swój dyecezyi tyle nie wyświadczył co on; przez lat 19 żadnego domu i zamku biskupiego nie było, któregoby nie restaurował albo nie ozdobił. Żaden kościół nie pozostał, któremuby czego w ozdobie i uposażeniu nie przydał. W senacie odmiany podług projektu W. Zamojskiego, aby biskupi zasiadali po prawej stronie nie dopuścił. Zygmunta III przybywającego do Polski pięknã mowã witał, do Krakowa bezpiecznie odprowadził i do umowy Będzińskiej wiele przyczynił się. Annę Austryackę za żonę zmówił i w Krakowie koronował; niewiele jednak w Rzplitej mógł sprawić, bo po polsku dobrze nie umiał;

w senacie łacińskim językiem tłumaczył się. Głównie był uważanym dla swój świętobliwości; oprócz tego dom Rozrażewskich był wtenczas możliwym i bogatym: mieli hrabstwo Dębniek w Czechach i obszerne związki za granicą, dlatego niebardzo lubieni w Polsce. 1600 rok był jubileuszowym, wybrał się do Rzymu i tam życie zakończył; pochowany w kościele Jezuitów. Mowy jego i listy pisane znajdowały się w księgozbiornie Jezuitów w Gdańsku; dzieje dwóch soborów za niego odbytych 1586 i 1589 są drukowane. Dwór on liczny i osadzony młodzieżą polską chował, których w naukach i obyczajach starał się kształcić; w muzyce kochał się; był wstrzeźliwy, czytaniem dzieł ustawicznie bawił się, przy kollegium Jezuitów w Brunsberdze ubogich studentów utrzymywał, a w Poznaniu ufundował seminarjum dla collegium juristarum; testamentem przeznaczył dla papieża kielich szczerozłoty 300 dukatów wazący, tysiąc szkudów i krzyż misterny koralowy; katedrze swojej bogate sprzęty. Na fortyfikacyą Kamieńca Podolskiego pewną sumnę oznaczył i fundusz pewny dla kościoła narodu polskiego ś. Stanisława w Rzymie zapisał.—*Krzysztof* starosta Łęczyski, brat Hieronima biskupa, we Francyi w języku tego narodu sposobił się, obyczaję jego przyjął, lubiony za to mocno od Henryka króla, a od Stefana króla dla mężstwa, z którym przeciw Gdańszczanom, a potem pod Połockiem, Sokalem, Wielkimi Łukami stawał; pod Zawaloczą, kulą ugodzony w czoło, 1580 roku poległ. — Druga linia Rozrażewskich była na Krotoszynie, z których *Jan* kasztelan Poznański, brat stryjeczny poprzednich, ordynacyją dóbr Krotoszyna ustanowił na linią mężką, lecz tej stany, zawistnie patrząc na związek tej rodziny w Czechach i w Niemczech, na sejmie 1595 r. nie potwierdziły, lubo tenże Jan na potrzeby Rzplitej w każdej potrzebie własnym kosztem okryte rotę stawał. W Krotoszynie kościół wymurował.—*Jan*, syn tegoż, krajczy królewski, starosta Odolanowski, pod Chocimem z chorągwią jazdy ussarskiej i drugą piechoty swym kosztem wystawionemi stawił się i mężnie przeciw Osmanowi walczył, Mansfelda wodza Szwedzkiego, zamek Odolanowski oblegającego, heroicznie odparł. Był posłem na sejm 1623 roku, gorliwie dobra publicznego przestrzegając, zszedł z tego świata 1628 roku; pogrzebiony w kościele Jezuickim w Kaliszu i nagrobkiem zachowanym nam przez Starowolskiego uczczony. Z Gryzeldy Sobieskiej, ciotki Jana III, zostawił syna (Niesiecki imienia jego nie wyraził), który w Niderlandach walcząc poległ, na co powołuje Niesiecki manuskrypt Jezuicki: de Viris illustribus. Zaginał zapewne przy suppressyi tego zakonu rękopis ten szacowny.—Drugi syn, *Jakób Hieronim*, wojewoda Inowrocławski, pułkownik województw Wielko-polskich,

walczył przeciw Krzyżakom 1648 roku.—*Krzysztof* Rozrażewski wydał: *Plausus sarmaticus* na weselu Cecylii Renaty królowej Polskiej 1617 roku.—Trzecia linia domu tego pisała się z Nowego Miasta w Wielkiej Polsce; z tych *Kasper* kasztelan Szreński brał nauki w Wiedniu, razem z ś. Stanisławem Kostką, któremu Paprocki 1611 roku przypisuje dzieło pod tytułem: *Rozmowy podawcze*.—*Hieronim*, kasztelan Międzyrzecki, mężnie walczył przeciw Turkom i Tatarom, zszedł 1623 r., spoczywa u OO. Bernardynów w Kaliszu.—*Jan* suffragan Kujawski; ten w Poznaniu kollegium przez Lubrańskiego fundowane nadaniami swemi podźwignął, cztery katedry dla nauczycieli w niem uposażył i ciągly fundusz na dobrach swoich Nowém mieście zabezpieczył.—*Jacek* pułkownik województwa Poznańskiego przeciw kozakom 1648 r. mężnie wojował.—*Krzysztof*, podstoli Poznański, dworzanin Władysława IV, poseł razy kilka na sejm, zszedł 1641 roku; uczczony nagrobkiem w katedrze Poznańskiej.—*Jan Franciszek* kasztelan Międzyrzecki, poseł Jana III do Wiednia, za którego staraniem sprzymierzenie broni stanęło przeciw Turkom; na to poselstwołożył 30 tysięcy złotych polskich, które konstytucya 1685 roku successorowi jego ze skarbu zwrócić kazala.

Rozwadoski *Paweł*, pleban w Ulanie, kościół starożytnością nadwerężony wystawił i nadanie dla tegoż na sejmie 1647 r. od stanów wyjednął.

Rozwadowski *Florjan* z wielkiego Rozwadowa, w województwie ruskiem, stolnik Halicki, jako poseł wielokrotnie posługę publiczną na sejmie odbywał.—*Antoni* starosta Haraczkowski, mąż wojennemi posługami i radą obywatelską w ojczyźnie zalecony.

Rożyński, xiążę wedle Paprockiego; rodzina ta od Koryata syna Gedyminowego miała wziąć swój początek. Okolski zaś polegając na świadectwie nagrobków Kijowskich, od Narymunda Gedyminowicza ród ich prowadzi. Z podań tych to tylko z pewnością przyznać można, że jeden z potomków Narymunda lub Kuryata, objawszy Rożyn nad rzeką Cieciołem do Przypeci, w województwie niegdyś Kijowskiem, wpadającą leżącęj; od tego miejsca podał nazwę swym potomkom, którzy następnie Kodeń, miasteczko tamże niedaleko od Żytomierza założyli. Pierwszy wedle podania Paprockiego, *Michał* xiążę Rożyński, na wojnach przeciw Tatarom wślawił się, zostawił synów trzech, z tych *Kyryk* albo *Cyryl*, któremu za wielkie rycerskie usługi odważne i szczęśliwe Tatarów gromienie, uroczysko Kotelnia nazwane, za Żytomierzem leżące, król Stefan i stany wieczném prawem nadały przez ustawę 1581 roku. Wyznaczony był jako kommisarz do rozgraniczenia

województwa Kijowskiego od powiatu Mozyrskiego, niegdys do województwa Mińskiego należącego. Córka jego była za xiążęciem Czartoryjskim. — *Bogdan*, drugi syn Michała hetman Niżowych kozaków, mąż serca wielkiego. — *Mikołaj*, trzeci syn, w dzielności braciom równy, zdobył wiele pustych pól na Tatarach i Stamborod zameczek zdobył: mówi o tém Paszkowski, w dziejach Tatarskich cytowany przez Niesieckiego. — *Dymitr* odznaczył się sławą wojenną obok Romana xięcia Sanguszki i Jerzego Chodkiewicza w bitwie pod Czasnikami 1587 roku, i na polach Iwanizkich. — *Roman*, sławny bohater, którego czyny wojenne wymowném piórem w dziejach Władysława IV zapisał Kobierzycki. Pierwsze wojennęj sztuki wiadomości nabył walcząc na polach Ukrainy przeciw Tatarom; wkrótce od powtórnego Dymitra Samozwańca do stolicy Moskwy wezwany, rok jeden i pół aż do przybycia Zygmunta III pod Smoleńskiem siły Bazylego Szujskiego w bojażni i rozerwaniu trzymał i wojska jego liczne najprzód pod Belkowem zniósł, potem nad Hodyńcem rzeką poraził, kniazia Bazyla Massalskiego w niewolę wziął i cara Szujskiego obległszy w samém mieście Moskwie zamknął, zatoczywszy swój obóz pod Tuszynem; złożony nakoniec chorobą, w Wołoci, ósmego kwietnia 1610 roku żyć przestał ten bohater. Ciało jego przez hetmanów do Kijowa odprowadzone, jak Niesiecki pisze, w kościele xięży Dominikanów złożone, bo wprzód katolikiem został. Czyny jego xiążę Krzysztof Zbarawski piękną mową wystawił wojsku, a Krycki podkanclerzy koronny słów wyborem publicznie opowiedział. Okólski dosłownie nagrobek jego z Kijowa wypisał, Zółkiewski hetman w swych pamiętnikach wystawia go jako wielkiego wojownika, przypisuje mu jednak zbytek w napojach, zkąd w uniesieniu z Sapięhą starostą Usinackim walecznym rycerzem, współ-dowodzącym poróżnił się, a Miechowickiego szlachezca i rycerza polskiego, który u Dymitra był hetmanem, pokłóciwszy się, trupem położył. Zborowskiego rotmistrza w gniewie tak silnie kopią w piersi uderzył, iż gdyby tenże nie był odzianym pancerzem ze stali, pewnieby od tego razu był poległ. Zostawił jedyną córkę, Piotrowi z Romanowa Swirskiemu zaślubioną.

Rubach Roch, sekretarz królewski; dzieła i cnoty sławi jego nagrobek 1652 r. w kościele Chełmińskim położony. — *Marcin*, także sekretarz królewski, vice-rządca Malborski, w Gdańsku ostatnie mieszkanie obrał i tam zmarł 1635 roku.

Rudawski Jan, herbu Kościeszka z Krakowskiego, sekretarz i pisarz dekretów królewskich, biegły w prawie, umarł 1640 roku; nagrobek jego w Warszawie wypisał Starowolski. — *Wawrzyniec*

kanonik Warmiński i Ołomuniecki, dziekan Międzyrzecki, sekretarz królewski. Pamiątką jego jest szacowne dzieło: *Historya wydarzeń za Jana Kazimierza króla*.

Rudnicki Wojciech, z Sieradzkiego, kanonik Poznański, u Adama Konarskiego biskupa Poznańskiego kanclerz, zszedł 1657 r. jak wypisał z nagrobku w katedrze Poznańskiej Starowolski.— *Jan*, kasztelan Sieradzki, podpisał zjazd Wiślicki 1587 roku, kościół w Gdańsku wystawił; miał zamiar do Uniejowa wprowadzić Jezuitów.— *Szymon* biskup Warmiński, synem był kasztelana Rozpińskiego; brał nauki w Krakowie pod najbieglejszymi mistrzami Jakóbem Górskim i Stanisławem Sokołowskim, w Bononii potem trzy lata nauki prawa słuchał, w Rzymie przy Hozyuszu do ważniejszych zatrudnień sposobił się, 18 lat na dworze Stefana i Zygmunta III odbywając różne ważne zlecenia przepędził, rejentem koronnym, dalej sekretarzem większym, kanonikiem Krakowskim i Warmińskim mianowany; po postąpieniu Piotra Tylickiego na Kujawskie, objął Warmińskie biskupstwo. Z pilnością i wielką sprawiedliwością tę dostojność sprawował. W Heilsburgu ciągle mieszkając, katedrę tameczną bogatemi sprzętami opatrzył, które Szwedzi zabrali. Młodzieży, 30 w Brunsbergu i Wormacie na naukach kosztem swym utrzymywał, którzy potem pierwsze godności w Polsce piastowali; kościół w Elblągu farny ś. Mikołaja za dekretem królewskim od dyssydentów odzyskał i w dochód roczny opatrzył. W Królewcu także jego staraniem kościół Królewiecki stanął i w dochody opatrzone, w Świętej Lipce do odzyskania tego miejsca od dyssydentów przyłożył się i Janowi Sadowskiemu do zbudowania kaplicy dopomógł; jako kommissarz do ułatwienia spraw księstwa Pruskiego w Królewcu 1609 i 1612 roku godnie to polecenie odbył, o czém ówczesne ustawy w voluminach praw umieszczone świadczą. Dla zaspokojenia wojska związkowego, srebra i droższe sprzęty wydał, aby lud ubogi zasłonić od ucisku; niezmiernie łagodny, nikt go rozgniewanym nie widział. Granice księstwa Warmińskiego od Pruss książęcych oznaczył i wszelkim sprzeczkom tamę położył. Jana Zygmunta, elektora Brandeburskiego, jako gościa w Hejlsbergu wspaniale przyjmował, zamki w Warmii nadwreżone w Brunsberdze, Wormacie, Reszkach, Heilsberdze odbudował; zszedł z tego świata 1621 roku. Jego mowy i listy w rękopismach pozostały; życie jego napisał i w druk podał Jan Rywocki Jezuita, a Treter w życiopiśmie biskupów Warmińskich umieścił.— *Stanisław* sędzia ziemski, Kaliski marszałek trybunału, poseł na sejm 1609 roku, kommissarz do lustracyi dóbr królewskich na Rusi i Wołyniu. — *Przemysław* Jezuita, w Niemczech, w Herbipolu, w 15 roku poeta uwięziony, w Rzymie uczył

filozofii i teologii, potem wezwany na dwór Zygmunta III, prowadził młodzież Jana Kazimierza; skończywszy naukę królewicza powrócił do zakonu i rządził kolegiami w Krakowie, Ostrogu, Jarosławiu, Lwowie; umarł w Przemyślu 1610 r.; mąż wielkiej nauki, sławny rymopis.

Rudnicki Adam, herbu Lubicz, w ziemi Chelmińskiej z Rudnik, podstarości Krasnostawski, poseł na sejm 1629 roku; jest jego w druku: *Tren żalobny*. — *Franciszek*, któremu za zasługi wojenne nadano dobra Witków w starostwie Grabowieckiem, przez konstytucyjną sejm 1662 roku.

Rudnicki Teodozjusz, herbu Sas, Łubianicki exarcha całej Rusi, biskup Łucki za czasów Niesieckiego. — *Dominik* Jezuita; jest w druku jego: *Relacya o cudownym obrazie Chrystusa Pana w kościele Jezuitów 1724 r. w Warszawie*.

Rudnicki, herbu Rudnica w Wielkiej Polsce; — *Maciej* Rudnicki Następ zwany, mąż wojenny; — *Wojciech*, rotmistrz, na wojnie prochami wyniesiony zginął.

Rudnicki Jan, z małego Rudniczka, dla wojennych dzieł przez konstytucyjną 1601 roku, szablę przy strzezienieniu nosić w herbie miał dozwolono. — *Stanisław* o którym mówi Paprocki, że w twierdzy Kamieniec wpadł w fossę z koniem i na byliśni na skale wyrastającej zatrzymał się.

Rudomina, herbu Trąby, w księztwie Litewskim; za króla Jagielly wspominają dzieje Jakóbowicza Rudomina chorążego. Królowa Bona uniesiona zemstą poniżyć chciała ten dom, lecz po wyjechaniu jej do Włoch, podniósł się i od dóbr dziedzicznych Dusiat przybrali nazwisko Rudomina Dusiatki; — z tych *Andrzej* sławny Jezuita, który od zawarcia ślubów małżeńskich w 24 roku wieku swego odstąpił i rozpuściwszy dwór swój, 1618 r. w Wilnie do zakonu Jezuitów wstąpił, na misyję potem do Chin udał się, języka tamecznego wyuczył się i najprzód na wyspie Goa ewangelią opowiadał; potem dla słabości zdrowia do Makao przeniósł się, nakoniec w prowincyi Foken w południowych Chinach 1631 r. życia dokonał. Wydał dzieło z Chockiera tłumaczone na polskie: *De mutatione regnorum, fortuna państw*. — *Maciej* starosta Uciański, sławny żołnierz. — *Wawrzyniec* starosta Niderpolski, rotmistrz usarski, od postrzału pod Wendą odebranego wyleczony, pod Zeinem w Inflantach poległ. — *Jan*, Wojski Braclawski, we wszystkich potrzebach za Stefana króla mężnie stawał. — *Paweł* w potrzebie pod Derptem zabity. — *Jerzy* poległ pod Chocimem, pochowany z ojcem swym w Wilnie u OO. Bernardynów. — *Jan* kasztelan Nowogrodzki, pod Chocimem wielkiej odwagi dowody pokazał, kiedy z kawalerją 60 tysięcy Turków napadających na obóz odpe-

dził, w rękę ranny; brata rodzzonego w tej bitwie utracił; w kościele Nowogrodka pobitych ciała pogrzebał i na modły za ich duszę fundusz zrobił. Z tąż odwagą stawał i na wojnie Inflantskiej. Mąż wielkiej nauki, wydał, jak mowi Kojalowicz, w rękopiśmie o familiach Litewskich, oraz bezimiennie wierszem polskim opisaną wojnę Chocimską, a to dla tego, że w innych opisach sławie jego ujęto i wiele rzeczy opuszczono. Był posłem na sejm 1623 r., kommisarz do rozmaitych czynności, umarł 1646 r. Załośni bracia uczcili go nagrobkiem w Wilnie u OO. Bernardynów wystawionym.—*Piotr* dworzanin królewski; starosta Uśniatski, Smoleński kasztelan, w wyprawach Inflantskich przez 10 lat w obozach przebywał, pod miastem Moskwą postrzelony, był posłem na sejm 1632 i 1635 r. Z Abrahamowiczowej wojewodzianki Smoleńskiej miał syna *Jana*, rotmistrza królewskiego, który w obozie 1651 r. umarł. — *Krzysztof* kasztelan Połocki, pod znakami Chodkiewicza na wojnach w Inflantach i Wołoszczyźnie jako rycerz stawał, traktat o granicę z Rossyą szczęśliwie do skutku doprowadził; był na ostatku wojewodą Mińskim.—*Piotr* Rndomina Dusiatki, rotmistrz królewski, starosta Starodubowski, potem pułkownik, marszałek trybunału, za dzieła rycerskie wziął dobra, niegdys przed Unią kniaziewi Obaliwskiemu konferowane, w powiecie Wilkomirskim 1687 r. — *Bogusław* w potrzebie pod Werkami poległ. — *Marcin* starosta Dawgeliwski, rotmistrz ussarski, swym kosztem Lucyn, Kreuzburg, i Dümburg odebrał.

Rudziejowski *Renigian*, herbu Kościesza, syn Bogusława podczaszego Braclawskiego, jego wydania: *Złota Powódź* 1688 r.

Rudziński, herbu Pruss, w Czeskiej ziemi, z Rudna, w pięctwie Mazowieckiem.—*Samuel*, chorąży Czerski, był posłem na sejm 1659 i 1662 roku, potem kasztelan Czerski.—*Kazimierz* także kasztelan Czerski, pułkownik królewski, marszałek trybunału 1732 roku.—*Franciszek* cześnik koronny, starosta Kruszwicki, marszałek izby poselskiej 1740 roku.

Rudzki, herbu Abdank, w ziemi Czerskiej z Rutki.—*Jan* Skarbek Rudzki, pisarz ziemski Czerski, poseł na sejm 1703 r. kommisarz do Hiberny.

Rudzki *Stanisław*, herbu Prawdzic, z sejmu 1601 roku naznaczony do rewizyi ksiąg Litewskich.

Rudzki *Wężyk*, w pięctwie Litewskim.—*Stanisław* odważny rotmistrz poległ pod Newelem. — *Adam* sędzia ziemski Mozyrski kommisarz do granic z sejmu 1620 roku.—*Józef* Welamiu, metropolita Kijowski i całej Rusi, do Unii nawrócony, w Rzymie słuchał teologii i gorliwie pracował około Unii wraz z *Józafatem* Koncewiczem cierpiał wiele od metropolity Kijowskiego, syna hospodara

Włoskiego, który na Ukrainie Dyżsunię popierał. Akademią w Kijowie ufundował i do niej nauczycieli kalwińskich sprowadził; z kościoła ś. Zofii miedzianą blachę od xiążąt Kijowskich włożoną, oraz z kościoła ś. Michała zdjąć kazał i wraz z innymi skarbami do Konstantynopola wywiózł. Zakon ś. Bazylego obostrzył, i w ludzi uczonych pomnożył. Gdy Melezy Smotrycki po swoich pielgrzymkach do Konstantynopola i Jerozolimy, do ojczyzny przybywszy do Unii powrócił, i w klasztorze Dermawskiem 1623 roku życia dokonał, cuda jego zatrzymania w ręku bulli Urbana VIII rozgrzeszającej, Disunitów potwierdził, o czém Jakób Susza w dziełku rzadkiem: *Zycie Koncewicza* f. 112 mówi: złożył on sobor we Lwowie; 1629 r. zjechali się Unicy, ale nic nie zrobiono. Disunicy zasadzali się na niego, był w niebezpieczeństwie życia i siepaczów dobrowolnością swoją zdołał rozbroić. Jemu zasługa utrzymania języka słowiańskiego w Liturgii Ruskiej przynależy, gdyż Rzym mocno nalegał, aby na Soborze Lwowskim język łaciński zaprowadził, której propozycji najmocniej oparł się. Umarł w późnej starości 1716 r.—*Alexander* pułkownik w wojskach Dymitra cara 1607 r.

Runoński, herbu Drya, w ziemi Czerskiej.—*Mikołaj* z Runowa, stolnik Czerski, podpisał dekret mazowiecki przeciw Dyssydentom 1525 r.—*Stanisław* sędzia ziemski, poseł na konwokacyą 1632 roku.

Rupniewski *Michał*, herbu Szreniawa, w Krakowskiém, z Runiewa, podwojewodzy Krakowski, kommisarz z Sejmu 1661 r. do granic od Węgier; zamek w Lelowie spustoszony ogniem zgruntu odbudował, za co mu Rplita pewną sumę naznaczyła.—*Stefan* biskup Kamieniecki, ząd postąpił na Łuckiego; umarł 1731 roku. Pasterz przykładowy w dyecezyi Kamienieckiej; po odebraniu Podola od Turków zastawszy kościoły wszystkie, jedne spalone, drugie opuszczone, najprzód dziedziców do budowania nowych domów boskich zachęcił, erekcyą plebanii posporządkował na dekanaty, dyecezye podzielił, dobra duchowne przez Turków zabrane rewindykował, katedrę urządził, sprzedawanie chrześcian muzulmanom zakazał; dochody biskupie powiększył, kościół katedralny w Kamieńcu restaurował, także w Łucku katedrę po spaleniu 200 tysięcy na fundowanie wyłożył, kościół i klasztor ś. Brygidy w Łucku z popiołu dzwignął, na wyposażenie panienek ubogich, na ratowanie sierot wielełożył: jest w druku odprawiony za niego synod w Łucku 1726 r.

Ruściński *Jan*, herbu Lew; ten podług Długosza w r. 1381 klasztor Kartuzów między dwoma jeziorami o 4 mile od Gdańska, Paradisus Mariae zwaany, fundował i 3 wsie Kolpin, Czaple i Gdyńie, blisko rzeki Raduni, której wody w Gdańsku do Moldawy

wpadają i koła młynu królewskiego obracają, nadał. Zakonników tych drugie to zgromadzenie w Polsce z Pragi Czeskiej sprowadzone, (patrz Bercza opis stat. Pols).

Rusiecki Piotr, herbu Poraj, w wielkiej Polsce, scholastyk Poznański, proboszcz w Krobi, mąż uczony i wielkimi od natury przymiotami ozdobiony, kościołowi Rplitej pięknie zasłużył się.—*Jan* z województwa Kaliskiego do korektury praw koronnych naznaczony.

Rusiecki, herbu Rawicz w Sandomierskiem; jeden z tych rotmistrz piechoty 1567 roku.

Rusieński Walenty, herbu Rola z Sieradzkiego, osiadł na Podolu; inny rotmistrz zginął pod wielkimi Łukami.

Rusinowski, herbu Godziemba Wasko, z Rusinowa w Kujawskiem, dziedzic na Rusinowie, chorąży Bydgoski 1382 roku, klasztorowi Bozogrobców w Rypinie pewne grunta darował.—*Wojciech* z Rusinowa podstoli Inowrocławski, którego nagrobek w Toruniu 1607 r. w kościele księży Dominikanów.—*Rusinowska* na czele bandy rozbójników pojmana i na sejmie 1505 na śmierć skazana, w zbroi, ostrogach i z mieczem, tak jak pochwycona, była obwieszona; na tymże sejmie dwóch innych szlachty za rozbój śmiercią pokarani zostali, o czym kronika Bielskiego świadczy.—*Stanisław*, hetman Lissowczyków po Rogujskim i Kaczkowskim, na czele Lissowczyków, w pomoc cesarzowi wysłanych, wsławiony, nad rzeką Lobą 1500 nieprzyjaciół wyciął, tak że żaden nie pozostał do doniesienia o klęsce; w bitwie u Pragi pułki kopijników Węgierskich rozproszył, 22 chorągwi nieprzyjacielskich i orła Fryderyka wojewody Reńskiego zdobył. w powtórnej bitwie Węgrów w Strażnicy poraził i 28 chorągwi zdobytych, cesarzowi do Wiednia posłał; poczem stawił się z ludem swoim pod Chocimem, gdzie mężnie przywódcząc 1621 r. przeciw Osmanowi, od kuli armatniej poległ. Dowództwo po nim objął Stanisław Strojnowski.

Rusocki Mikołaj, herbu Korab, z Ruszczyc w wielkiej Polsce; pokojowy króla Alexandra, potem kasztelan Bieckowski; uwieźli lektyką z Janem Sobockim, chorego króla przed napadającymi Tatarami z Lidy do Wilna i sami kierując końmi, lektykę, pieszo przy niej idąc, przytrzymywali. Tenże Mikołaj dzielnie popisywał się przeciw Krzyżakom; 1520 roku odbył poselstwo do Węgier do Jana króla, i Zygmuntovi Augustowi o wstąpieniu na tron zwiastował.—*Franciszek* kasztelan Nakielski, poseł do Danii 1560 roku; dla wciągnięcia króla Duńskiego do Ligi przeciw Szwedom.

Rusocki Hieronim, herbu Zadora z Brzezina w Krakowskiem, jeden szczep z Lanckorońskimi, kustosz koronny, w sądach nieporównanej sprawiedliwości, skończył życie 1681 roku.

Russyan Stefan, herbu Nałęcz, w Belzkiem i Braclawskim województwie, poborca 1673 roku.—Russyan także przeor Dominikanów w Podkaminiecu 1740 roku.

Ruszell Michał, herbu Lis, w Przemyślskiej ziemi, marszałek dwora wojewody Wileńskiego, zięć xięcia Ostrogskiego.—*Seweryn*, brat jego, umarł w niewoli u Turków.—*Paweł* Dominikan wydał: *Skarb nigdy nieprzebrany z doktorów świętych i historyków* 1641 roku.

Rutkowski, herbu Pobóg, w Krakowskim, dla wycieczek Krzyżackich Goszczyn w Raciążkiem sprzedali i kupili od Niemirow w Prusiech przy granicy Polskiej, w Powiecie Działdowskim, Rutkowie 1526 r.—Z tych był *Jan*, podstoli Dobrzyński, deputat na trybunał koronny, z województwa Malborskiego, 1712 r., i posel na sejm.—*Kazimierz* w Krakowskim osiadł na dworach pańskich, i w obozie sławny.

Ruwski Stanisław, herbu Pruss, podstoli Braclawski, fundował OO. Dominikanów Obserwantów pod Gniewoszewem w Sandomierskim, około r. 1660.

Rybczewski, herbu Bończa, w Litewskim; gniazdo tego domu wieś Rybczowice niedaleko Pilaskowic; na liście króla Jagielly danym miastu Lublinowi, podpisał się *Jan* z Niedrwoicy Rybczewski.

Rybiński Maciej, herbu Kerzborg w wielkiej Polsce, protestant, wydał wierszem polskim Psalmy Dawidowe 1616 r. w Gdańsku. Pierwszy po Kochanowskim tłumaczył Psalmy i naśladował go w czystości języka, a w wielu miejscach i poezyi; świadczy o tém wiersz następny z psalmu 90, w Juszyńskim zachowany:

Panie! Tyś bywał sam nasza obrona,
 Wie o tém każdy wiek, wie wszelka strona.
 Jeszcze na świecie nie stanęły góry,
 Ani się jeszcze okazał twór który,
 Kiedyś ty już był w całej swój możności;
 A takim będziesz do końca wieczności.
 Ale człowiecze! niszczysz w troskach plenię,
 Mówiąc, o ludzie! powróćcie się w ziemię.
 Nawafnościami ukracasz im świata,
 Jako sen marny mijają ich lata
 Podobni trawie, która kwitnąc rano,
 Podcięta, w wieczór obraca się w siano.

Rybiński Jan, herbu Radwan w Mazowszu, z Rybna, sekretarz królewski 1674 r.

Rybiński Jakób, herbu Wydra w Prusiech, wojewoda Chełmiński, był posłem wprzód na sejm 1697 r. z Poznańskiego.—*Jan* generał artylleryi koronnój;—był także *Jan* Rybicki, poeta uwieczony, sekretarz magistratu Toruńskiego w r. 1595.

Rychalski Kazimierz, Penitencyarz w Katedrze Kujawskiej, podał do druku kilka pobożnych dzieł około r. 1689, pisarz skarbowy Litewski.

Rychlicki Andrzej, z Uniejowa, archidyakon Poznański, kanclerz Warszawski, umarł 1636 r. Jego dzieło: *Divus Paulus apostolus et Judas Iscariotes*. (*)

Rychłowski Franciszek, herbu Jastrzębiec, w Sieradzkiem i na Podolu, zakonu ś. Franciszka ściślejszej reformy prowincyał, wizytując pieszo klasztory pod Magierowem życie zakończył. Są jego kazania 1672 r. wydane.

Rychłowski Stanisław, herbu Nałęcz, kasztelan Rospirski, radą i męstwem ojczyznę ratował; deputat na trybunał koronny 1712 roku.

Rydzynski Wojciech, herbu Wierzbna, w wielkiej Polsce, hrabia z Wierzbna, jak wypisuje Starowolski w *Monumenta Sarmatorum*; walczył przeciw Tatarom na Podolu, w więzach tychże wycierpiał niewolę.—*Jan*, kasztelan Międzyrzecki i starosta Wschowski, wiele dla fundacyi kościoła zrobił. Kościoły w Rzymie, Czerniku, Dębnie, Pawłowicach, Kładku i Kaczkowie, dobrach swoich dziedzicznych fundował, zamek w Rzymie wymurował, tamże w kościele ś. Stanisława pochowany.—*Karol* cześnik Kaliski, surrogat Poznański, był posłem na sejm koronacyjny Augusta II 1697 r.—*Wojciech* kasztelan Łędzki, służył w wojsku francuzkiem i polskiem, był posłem na sejmy.—*Jan* Rydzynski pod Chojnicami położywszy trupem na placu xięcia Zegańskiego, sam także poległ 1454 roku.

Rykowski Jan, herbu Doliwa w Radomskiem, w Ruskie przeniósł się kraje, rycerskiej sławy szukając; pod Jaworowem nabył dobra i w samym Jaworowie kościół OO. Dominikanów 1619 r. wymurował.—*Wacław* mąż rycerski;—*Alexander* pod ussarską chorągwią nacierając na Turków pod Wiedniem z działa był postrzelony, lecz szczęśliwie wyleczony.

Rylski, herbu Ostoja w Rawskiem i Krakowskiem województwach, z Rylska, pod Rawą. — Rylski dworzanin króla Zy-

(*) Ś. Paweł Apostoł i Judasz Iskariot.

gmunta Augusta; Górnicki wspomina go w swoim dworzaniu.—*Felix* kantor katedry Kujawskiej, doktor prawa, zszedł 1565 roku; świadczy nagrobek jego w Wrocławiu.—*Franciszek*, wielko-rządca Krakowski, starosta Kamieniecki, Zygmuntowi III miły; umarł 1603 roku. Uczcił go nagrobkiem syn *Jan* na zamku w Krakowie, w kościele ś. Michała. Ten to *Jan*, dworzanin królewski napisał: *De jure Majestatico Oratio* (*) 1608 roku, i przypisał Władysławowi królew czowi.—*Piotr*, sędzia ziemski Rawski; podczas wojny z Szwedami, rotmistrem województwa Rawskiego obrany, mężnie walczył przeciw nieprzyjacielowi.—*Wojciech* Grodzki Kijowski poborca, 1643 r. z sejmu 1647 r. kommisarz na opatrzenie fundacyi Karmelitów w Bohusławiu na Ukrainie.—*Krzysztof*, kommisarz z sejmu 1670 r. do miasta Krosna;—*Benjamin* z Czarnieckim w Danii Szwedów gromił.—*Piotr* kanonik Kujawski, Lubelski i Walborski proboszcz, jak konstytucya 1676 r. wymienia; dla kollegium Jezuitów w Winnicy dobroczyńca.—*Michał* cześnik Łęczycki, rotmistrz królewski pod Chocinem, a potem kasztelan Gostyński; deputat z sejmu 1685 roku na trybunał Radomski.

Rymkiewicz, w księztwie Żmudzkiem, sławny mężstwem i poświęceniem się w legionach polskich.

Rymwid *Elias* *Michał*, herbn Lis; Rymwid Mickiewicz, marszałek Lidzki, poseł na różne sejmy, deputat na trybunał skarbowy Litewski 1678 r. Zowią ich Mickiewiczami od dóbr Mickiewicze na Żmudzi.

Rysiński *Piotr*, herbu Leszczyc w Łęczyckiem, wydał: *Censura in axiomata Johannis Huss.* (**) —*Krzysztof*, wprzód podkomorzy Inowrocławski, poseł na sejm, kommisarz do uspokojenia rokoszaków 1607 r., w r 1613, kommisarz do granic od Szląska;—*Jacek* poseł na konwokacyą 1648 roku.

Ryszczewski *Wojciech*, na Wołyniu, cześnik Nowogrodzki, jeneralny kommisarz skarbu koronnego w prowincyi Ruskiej.

Ryszkowski *Paweł*, w Łukowskiej ziemi chorąży, na wyprawie Chocimskiej dzida pchnięty;—drugi *Paweł*, wprzód podczaszy Brześciański, rotmistrz królewski, poseł na różne sejmy, osobiwie 1661 r. kommisarz do obliczenia krzywd Litwy, kasztelan Mściłowski.—*Michał*, podczaszy Łukowski, poseł na różne sejmy, marszałek konfederacyi województwa Lubelskiego, poseł do króla Szwedzkiego.

(*) Mowa o prawie Majestatu.

(**) Nagana twierdzeń Jana Hussa.

Ryszkowski Jan, herbu Topor, archidyakon Wileński, w Wilnie pogrzebiony 1606 r.—*Marcin* bijąc się z Tatarami 1690 r. pod Lachowcami poległ.

Ryterski Piotr, w r. 1403 z Witoldem xięciem Litewskim wojując, w Inflantach na mury Düneburga pierwszy wskoczył.

Rywocki Mikołaj, herbu Prus, służył w ussarskiej chorągwi.—*Jan* Jezuita rządził prowincją Litewską i kollegium w Brunsherdze, Wilnie i Warszawie, zszedł 1666 r.; wydał kilka dzieł panegirycznych i życie Rudnickiego biskupa Warmińskiego.

Rzeczyński Gabryel, herbu Ślepowron, na Podolu, Jezuita, rządził kollegium w Ostrogu i wydał: *Historya Naturalna Królestwa Polskiego 1772* i *O herbach 1732* r.

Rzeczkowski Stanisław, herbu Prus w Sieradzkiej ziemi, 1582 r. pieszo u Pskowa szedł do szturm: — *Szczęśny* wojownik walny, zginął pod Teliszkami w potrzebie z Tatarami.

Rzeczycki Jerzy, herbu Janina w Bełzkiem, starosta Urzędowski, podróżował za granicę: pod Chocimem przeciw Osmanowi, w towarzystwie czterech braci odważnie wojował za Jana Kazimierza; w oblężeniu pod Zbarażem poległ z bratem swoim *Mikołajem*.—*Andrzej* z wielkiej Rzeczycy, chorąży Grabowiecki, starosta Rzeczycki, administrator ekonomii Samborskiej, pułkownik królewski, instygator koronny, mąż wymową, znajomością prawa i tęgością duszy znamienity; on napisał skargę przeciw Krzysztofowi Zborowskiemu o występek stanu obwinionemu. W wystawionym obrazie zbrodni powagę i umiarkowanie zachował; wyszła z druku w Krakowie 1585 roku. W dobrach swoich kościół Kalwiński wymurował.—*Stanisław* służył w wojsku cesarskiem.—*Jan* pod Chocimem poległ.—*Marek* mąż rycerski i *Mikołaj* zginęli w potrzebie z Kozakami i Tatarami 1652 r.

Rzeczycki Stanisław, herbu Łódzia, obojga prawa doktor przez Temickiego, Górkę Opalińskiego do herbu Łódzia za potwierdzeniem królewskim, przyjęty, penitencyaryusz Zyginunta I; umarł w Rzymie.

Rzepnicki Franciszek, Jezuita, wydał: *Wiadomość o państwie Chińskiem*, tudzież: *Życia biskupów królestwa Polskiego 1760* r. Dzieło do historyi bardzo ważne.—*Hippolit* prowincjał zakonu kanoników regularnych ś. Augusta. Gorliwy o utrzymanie funduszów swego zgromadzenia, jeździł do Rzymu i tam umarł 1640 r.

Rzeszowski, herbu Doliwa, z Strożysk w wielkiej Polsce; przodek tych otrzymał od Kazimierza wielkiego, jak utrzymują pisarze, Rzeszów na wieczne czasy i gruntu objazd, jak podają, na 30 mil.—*Jan Pakosław* jeździł w poselstwie od Kazimierza wielkiego do Urbana VIII Papieża.—*Jan*, arcybiskup Lwowski, 1411 r.

po Mikołaju Trąba na tę godność wyniesiony, z Halicza do Lwowa katedrę przeniósł; Dunajów miasto erygował, na Żmudzi z rozkazu Pupielskiego z Piotrem biskupem Wileńskim, katedrę fundował, Elżbietę Pilecką Ottona wojewody Sandomirskiego córkę, Władysławowi Jagielle zaślubił; w Rzeszowie zmarł 1436 r., na Łysiej górze u ś. Krzyża pochowany.—*Jan Rzeszowski*, biskup Krakowski, w młodym wieku znajdował się na bitwie pod Warną, z której zaledwo uszedł; kościół ś. Katarzyny pod Borzęcinem w gęstych lasach fundował i OO. Bernardynów tamże osadził, na skarb OO. Paulinów wprowadził i skarbiec przy kościele katedralnym w Krakowie fundował; 1488 roku zszedł z tego świata.

Rzeszowski Hieronim, herbu Wąż w Krakowskiem, z Smolikówną zostawił córkę Helenę Bonarowę.—*Smolit*, podobno brat tejże, był sławnym trefnisiem za Zygmunta Augusta.

Rzewuski herdu Krzywda; wyszli z Rzewusk Bejdów, w ziemi Drohickiej, województwie Podlaskiem, z kąd wynieśli się na Ruś.—*Stanisław* podstoli Braclawski, deputat na trybunał koronny 1643 r.—*Michał Florjan*, podskarbi nadworny koronny, pułkownik królewski 1674 r., wielkiego serca mąż; pierwsze jego rycerskie spotkanie było pod Czarneckim z Szwedami u Gołębia; w innym miejscu przejścia Szwedom broniąc, kulą w twarz ranny; pod Chocimem w drugiej wyprawie zapęd Turków pierwszy wytrzymał i przez to do zwycięstwa najznaczniej przyczynił się; pod Zaslawiem Saltawo Muradyna, dowódcę Tatarów zbił i plac oraz niewolników odebrał; pod Dunajewem 3 tysiące Turków w pień wyciął, na innych wielu miejscach gromił, Mohylów odebrał, w Raszkowie garnizon Turecki wyciął. Dowódzca ich ucieczką na skałę ratował się. W Zórawném oblężonemu Janowi III dopomagał, przez środek wojska nieprzyjacielskiego przebiwszy się; Gnińskiemu, wojewodzie Chełmińskiemu, za sekretarza przydany, do ułożenia chwałebnego pokoju przyłożył się; pod Wiedniem i Strygonią do zwycięstw dopomógł i baszę Sylistryi pojął. Po tak wielkich w ojczyźnie zasługach Jan III dał mu podskarbstwo nadworne koronne, pułkownikiem mianował i do Wołoch z wiedzą Regimentarską wysłał, gdzie on pod Żwańcem niedaleko Kamieńca Turków i Tatarów rozpedził, Tatarów Wołyń najeżdżających pod Struchą *ad fontem Danielis* wyciął, w Żwańcu Tureckie presidium wygubił, Turków pod Kamieńcem pobił. Do odebrania tego miasta od nieprzyjaciół, zazdrość mu tylko przeszkodziła; w kampanii na Budniku pod Łopuszewem nieprzyjaciół poraził, a pod Soczawą 7 tysięcy Tatarów wyciął. Przy oblężeniu Kamieńca, szykując wojsko z Jabłonowskim hetmanem i Jakóbem królewiczem, których dozorowi król syna powierzył, na polu paralizem ruszony i do Lwowa za-

wieziony, tam życie zakończył.—*Stanisław* na Rozdole i Rejowcu, syn jego najstarszy, hetman wielki koronny, starosta Chełmski, Nowosielski, Lubomirski, Drohowicki, wojewoda Podlaski, w Litewskiem wojsku pod hetmanem Służką rycerską sztukę rozpoczął, pod Łopuszą na Wołoszczyźnie z ojciem przeciw Turkom walcząc ciężko ranny, bił Turków i Tatarów na Podolu i Wołoszczyźnie; pod Kaliszem, Warszawą i Piotrkowem Szwedów gromił i po dwakroć poseł do porty Ottomanskiej; śmierć go zastała we Lwowie 1728 r., pochowany w Rozdole.—*Seweryn* podczaszy, a potem referendarz koronny; był posłem na różne sejmy i marszałek skonfederowanej ziemi Chełmskiej 1727 roku; w Olesku mieście swoim dziedzicznym OO. Kapucynów fundował i im kościół i klasztor wymurował.—*Wacław*, drugi syn hetmana, pisarz polny koronny, swym kosztem twierdzę Kamieniec umocnił i dwa tysiące tam garnizonu swym kosztem utrzymywał. posłem był na różne sejmy, i marszałkiem w izbie poselskiej 1736 roku, potem wojewodą Podolskim po zejściu Umieckiego, później hetmanem wielkim koronnym, nakoniec kasztelanem Krakowskim. Mąż miłością ojczyzny, nauką i cnotą znakomity. Napisał: *Wiersz na Siedm Psalmów pokutnych* 1773 roku w Warszawie wydany. Jego są także wydania dwie *Tragedye: Władysław pod Warną i Żółkiewski pod Cecorą* Inne jego pisma poszczególnił Bentkowski w historyi literatury polskiej; wydane są najwięcej pod imieniem synów jego. Przeżył on jeszcze pierwszy rozbiór Polski i zmarł 1779 r. przeżywszy lat 74.—*Adam* kasztelan Podlaski, rotmistrz królewski,—*Michał*, krajczy koronny, starosta Wyszynski, Kamionacki i Drohowicki, pisarz polny koronny i pułkownik królewski,—*Jacek*, starosta Olechowiecki, mężowie w czynach wojennych sławni.

Sabinek *Stanisław*, herbu Glaubicz czyli Sabiński, Stefana króla sekretarz, wójt Wileński i mennicy Litewskiej dozorca, o czém Starowolski.—*Marcin*, w powiecie Starodubowskim 1674 r.;—tu także należy *Jerzy* Sabin z Prus, rektor akademii w Królewcu, wyborny poeta, w łacińskim i greckim języku bardzo biegły (mówi Juszyński). W Padwie z Stanisławem Hozyuszem zabrał przyjaźń i z tym powrócił do Krakowa; od Kryckiego prymasa mile przy-

jęty. Był to wiek złoty dla nauk w Polsce; panowie wielcy mieli za największy zaszczyt mieć uczonego w swych domach, Andrzej Górka kasztelan Poznański, przyjaciel nauk i uczonego obrońca, z Stanisławem Dziaduskim starostą Konińskim wydzielali sobie tego uczonego. Żył w poufałości z Janem Dantyskiem, biskupem Warmińskim, po śmierci którego wyniesiony na katedrę. Hozyusz równą go szczycił przyjaźnią. Karol V cesarz ozdobił szlachectwem, jako przywilej w Ratyzbonie 1541 r. Żoną jego była *Anna*, córka Filipa Melanchtona. Są jego: *Poezye* 1544 r. wydane niemniej: *Na ślub Zygmunta Augusta* 1533 r. Przy edycji Krakowskiej i Frankfurckiej jest: *Krótki zbiór dziejów królów Polskich z listem do Stanisława Dziaduskiego, starosty Kamińskiego.*

Sablicki, jako towarzysz służąc z Strussem, starostą Braclawskim, pieszo szedł do szturm pod Pskowem 1582 r.

Sacrarius Jan, albo Sakran, rodem z Oświęcimia; Niesiecki naznacza mu za herb Wieniawa. W akademii Krakowskiej publiczny nauczyciel, kanonik tameczny. Mąż nauką, dowcipem i cnotą wiele ojczyźnie zasłużony. Stanisław z Łowicza w dziele: *O sposobie pisania listów*, mówi o nim, że był to Polak zaszczyt ojczyzny, wódz nauki i nauczyciel, w wierszu przedni, w prozie doskonały. Był posłem od Jana Albrychta do Litwy, wydał: *De religione Rutorum* 1582 roku dzieł dwa; uczczony nagrobkiem miedzianym w katedrze, kaplicy Tylickiego, w Krakowie.

Saczko Jerzy, herbu Wręby, z ziemi Drohickiej, skarbnik Podlaski, poseł na sejm 1620 r.—*Jan Teodor*, sędzia ziemski Mielnicki, podpisał 1670 r. potwierdzenie praw przez Michała króla. Istniały kiedyś na Podlasiu cztery domy z nazwisk podobnego zakończenia: Suszko, Raczko, Łyczko, Mleczko; czytać o nich można było w aktach Grodzkich ziemi Drohickiej krotofilne z tego powodu wiersze. Podanie niesło, że to były szczątki rodzin pochodzących od Jadźwingów, posiadłości swoje jak historja niesie, niegdys na Podlasiu mających.

Sadkowski Jan, herbu Dolivá, scholastyk i proboszcz ś. Jakóba w Kazimierzu; sekretarz królewski, uczczony tamże nagrobkiem 1645 roku.

Sadło Zygmunt, herbu Szreniawa w Krakowskiem, sekretarz królewski; podług Niesieckiego pisali się Sadłowie Lubomirscy z Błudowa.

Sadowski Marcin, herbu Nałęcz, podkomorzy Gostyński, poseł na sejm 1643 r. wyznaczony do Lustracyi dóbr królewskich na Ukrainie, później kasztelan Gostyński; kościół i klasztor zakonnicom ś. Klary w Łowiczu wielkim nakładem wymurował 1650 roku.

Sadowski, herbu Lubicz, z Brzeskiego województwa, mąż rycerski, 1579 r. po odebraniu Połocka garnizon na granicę odprowadzał.

Saganowski Wojciech, za bohatyrskie czyny za Stefana króla pod Połockiem i Pieczarami, oraz za mężną odwagę przeciw Maxymilianowi, od Zygmunta króla 1596 r. do zaszczytu szlachectwa przypuszczony i przez Piotra Szreniawę, pod którego chorągwią walczył, do herbu jego przyjęty.

Sakowicz, a podług Niesieckiego Soka, na sejmie w Horodlu przyjął herb Pomian.—*Andrzej* Sakowicz, w roku 1440 namiestnik Smoleński, za Zygmunta Kiejstutowicza; Kazimierz Jagiellończyk wyprawił go jako posła do Władysława króla Czeskiego, aby mu zmówił córkę Albrychta cesarza. Od tego szczepu, podług Niesieckiego, pochodzą Białozorowie i Piątkowicze.

Sakewicz Adam, herbu Korwin, podkomorzy, potem starosta Oszmiański, 1641 r. komisarz do Królewca, jeździł jako poseł do Rossyi razy kilka od Wincentego Gosiewskiego; w r. 1659 już wojewoda Smoleński i administrator skarbu; zszedł w Warszawie 1661 r. Z żoną swoją Maryjanną Tyszkiewiczówną fundował OO. Dominikanów w Zienobnie.—*Kassyan*, najprzód archimandryta Dubieński, potem z obrządku greckiego do łacińskiego przeszedł, Augustyanem zakonnikiem został. Pracował z wielką gorliwością około zjednoczenia Rusi, ale uniesiony zapalem za granicę umiarkowania przestąpił. Jest jego wiele pism przeciw Disunii, między temi: *Traktat o duszy* 1625 r. w którym mówi, że bywa w jednem mieście na Rusi dziesięć lub piętnaście cerkwi, a szkoły żadnej. Odpowiedzieli mu i Rusini, mianowicie Euzebi Pimin w dziełku: *Litos albo kamień z procy* 1644 r. w monasterze S-tjej cudotwornej Ławry pieczarskiej w Kijowie wydanem, i Jan Lubowicki z Dermanu, muich archimandryta monasteru w Skitach, na Pokuciu, mil 5 od Stanisławowa położonego, w dziele: *Obraz Prawosławnej cerkwi wschodniej* 1646 roku. Wszystkie pisma Sakewicza wierszem i prozą piękną polszczyzną są pisane; dziś zbyt rzadkie, bo przez duchowieństwo greckie wykupione.

Samborczyk Grzegorz Vilantius. Samborz, miasto na Rusi, teraz w Galicyi, wydało wielu uczonych ludzi; wylicza ich Sołtykowicz w dziele: *O akademii Krakowskiej*, między temi i życie Grzegorza opisał. Doskonalił on się w akademii Krakowskiej, wysłany był na nauczyciela szkół w Przemyślu, potem dwa lata był nauczycielem we Lwowie razem z Herbestem. Między r. 1554 i 1560 otworzył szkołę w Klodawie, w województwie Łęczyckiem, na żądanie tamecznej szlachty; uczył wymowy i poezyi. Żył on podówczas, kiedy w Polsce wydzierano sobie uczonych. Wspanialszy

zwycięzał i chlubił się uczoneym domownikiem, i to było przyczyną częstąj odmiany miejsc ludzi uczonych; dla tego i Grzegorz Samborczyk, zachęcony korzystniejszymi warunkami magistratu Krakowskiego, wrócił do Krakowa, jako siedliska nauk; przyjął rektorstwo miejskiej szkoły Panny Maryi i był nauczycielem teologii w akademii Krakowskiej. Ulubiona poezya po utrudzeniach obowiązkowych, jego była upodobaną pracą i rozrywką. Mówił on o sobie, iż miał dzień za stracony, w którym nie napisał wiersza. Z Benedyktem Herbestem zabraną przyjaźń długo utrzymywał, a gdy ten przeniósł się do Poznania, przeszedł tam za nim, jakby na dobrowolne wygnanie. Doznawał szczególnych względów od pierwszych w Rplitej i kościele mężów, i lubo wiele odbierał dobrodziejstw, zawsze jednak był lubownikiem mierności; ubóstwo i nauki zarówno kochał i nie zostawił po sobie skarbów; umarł 26 lutego 1523 roku. Zostawił poezye i dzieł wiele wyliczonych w Juszyńskim później od Radymińskiego; w lat 60 uczczony nagrobkiem. Napisał: *Zycie ś. Stanisława Kostki* ucznia swego, pięknym wierszem, 1570 roku wydane.

Samborczyk Kamisz, także rodem z Samborza, Dominikan uczonej i pobożny, słynął na Rusi i Wołoszczyźnie, umarł w Poznaniu 1605 roku. Bzowski dziejopisarz kościelny mówi, iż zostawił w rękopiśmie oprócz mowy na pogrzebie Władysława Bekiesza: *Objaśnienie i uwagi nad filozofią Arystotelesa, oraz nad dziełami Tomasza z Akwinu*.

Samberzecki Jakób, herbu Rawicz z Lubelskiego, poległ na Bukowinie za Alexandra.

Samoróg Roman, herbu Ostoja, deputat na trybunał Litewski skarbowy, sędzia ziemski Wilkomirski, poseł na sejm 1643 roku.

Sampoliński Wojciech, rodem z powiatu Ostrzeszowskiego, o którym Justus Decius mówi, że w roku 1512 w potrzebie pod Wiśniowcem przeciw Tatarom mężnie stawał.

Sando, wojewoda Sandomirski 1242 r.—Inny Sando z synem *Stefanem* r. 1394, dobra Jadowniki pod ś. Krzyską górą w Sandomirskiem leżące, darował kościołowi Miechowskiemu.

Sandomierzanin Tobiasz, śpiewak nadworny Zygmunta III rodem z Sandomierza; donośnym głosem w kościelnej muzyce królewskiej popisywał się; najdzielniej poruszał, przerażał i rozczulał śpiewaniem trenów Jeremiasza, a to podług ułożonych głosów Wacława z Szamotuł, sławnego polskiego mistrza.

Sanguszko, xiążę, herbu Pogonia Litewska, z różnicą że na tarczy jeźdźca są dwa Krzyże w jeden złożone. Haczel w kazaniu pogrzebowem początki domu tego od *Lubarta* syna *Giedymina*, wielkiego xięcia Litewskiego wywodzi, inni zaś także od *Lubarta* syna

Olgerda, splodzonego z Julianny x. Litewskiej wyprowadzają się. Lubart ten posiadał księstwo Włodzimierskie Łuckie i Oleskie, z którego Kazimierz wielki go wyzuł, gdy Jagiello objął rządy wielkiego księstwa Litewskiego.—*Fiedor* Lubart roku 1396 otrzymał księstwo Siewierskie i zostawił syna *Dymitra*, który był potem księciem na Łucku; od cesarza Konstantynopolitańskiego szanowany, otrzymał od niego znaczną część Krzyża świętego; umarł 1499 r. pochowany w cerkwi Łuckiej.—*Dymitr* miał mieć syna *Michała*, od którego *Fiedor*, co dał Sanguszkom początek, Wasil xiążętom Kowelskim, a Michał Koszyrskim. Metryka wołyńska 1528 roku gdy wszystkich ziemianów służbę wojskową rejestrowaną wymienia, mówi że *Andrzej* Alexandrowicz Sanguszko, starosta Włodzimirski, ma dać na wyprawę wojenną koni i jeźdźców 42 z dóbr swych na Wołyniu.—*Janusz* Sanguszkowicz dobra Bielaszów zapisał do monasteru Dermańskiego 1544 r., o czym świadczą Monum. colleg. Ostrog.—*Andrzej* marszałek Wołyński, z Despotowny wojewodzianki Wołyńskiej.—Jego syn *Roman*, wojewoda Braclawski, hetman polny Litewski, starosta Winnicki i Żytomirski, bohater swego wieku. W roku 1567 w 900 ludzi wojska Litewskiego otrzymał zwycięstwo na polach Iwaniskich i cały obóz zabrał. W tej bitwie Srebrny hetman ranny, a wódz Tatarów Amurad poległ. Tegoż roku 9 tysięcy jazdy z Uty do Suszy ciągnącej, nagle obskoczywszy poraził 1558 roku. 20 września Uty, zamku obronnego, szturmem dobył, dwóch wojewodów i 800 strzelców zabrał, więźniów wielu odzyskał, działa i prochy zabrał, a chorągwie zdobyte Zygmuntovi Augustowi na sejmie w Lublinie 1569 roku złożył. Pod Humaniem na Ukrainie Tatarów zniósł; do wielkiej sławy i łaski króla doszedł. Zmarł młodo w 34 r. życia 1571 r. na gorączkę; pisał się xiążęciem na Nietuchicach i Łokaczach. — *Dymitr*, brat rodzony Romana, starosta Czerkaski i Kaniowski, za poradą Konstantego xięcia Ostrogskiego stryja, pomimo jednak wiedzy matki, Elżbietę córkę Jlii xięcia z zamku Ostrogskiego, porwał i z nią, bojąc się gniewu króla Zygmunta Augusta, za granicę do Czech uszedł tam w Jaromirzu od Marcina Zborowskiego w kilkaset koni dopędzony, po długiej i mężnej obronie poległ; tamże pogrzebany, z nagrobkiem, jak nam Paprocki dochował w te słowa: *Hoc loco conditur corpus Clari Lithuaniae ducis Demetri Sanguszko, ex magnifica Olgerdi familia nati, capitanei Cyrcaviensis et Caniowiensis, quem Martinus Zborowski trucidavit 1554 r. (*)*—*Jarosław*, trzeci

(*) Tu spoczywają zwłoki sławnego księcia Litwy Dymitra Sanguszki, z dostojnego Olgierda szczepu zrodzonego, starosty Czyrkaskiego i Kaniowskiego, którego zamordował Marcin Zborowski.

brat Romana, był od stanów Litewskich posłem na sejm 1569 r., od Zelecha zdradziecko zabity. — *Andrzej* w różnych okazyach z Tatarami, gdy mężnie w oczach hetmana Konstantego xięcia Ostrogskiego walczył, ten mu oddał córkę swoją za żonę. — *Adam* kasztelan Kijowski 1627 r. potem wojewoda Podolski, nakoniec Wołyński, miał za sobą *Katarzynę* z Służewa Uchańską, wojewodziankę Belzką; wspomina jej czyny dzieło: *Cuda w Podkaminie* 1644 r. Fundował OO. Dominikanów Kamięskich w prowincyi Polskiej; zszedł 1632 r. i linią xiążąt Sanguszków Koszyrskich zakończył. — *Alexy* xiąże Sanguszko, zakonnik s. Bazylego; jego ciało nietknięte znalezione w Chełmie 1616 r. — *Bazyli* xiąże Kowelski Sanguszko; ten z królową Boną zamieniał Kowel na Smolany, Obólce i Herwol, umarł 1558 r., pochowany w Kijowie. — *Szymon Samuel*, wojewoda Witebski, starosta Sieradzki, z młodych lat w rycerskiej sztuce ćwiczył się, pod Kokenhauzem mężnie przeciw Szwedom z Chodkiewiczem stawał, gdzie gdy za uchodzącym nieprzyjacielem za daleko zapuścił się, za mądrym rozporządzeniem hetmana z niebezpieczeństwa uratowany, na wojnę za Zygmunta III znaczny poczet ludzi przyprowadził i Witebsk od obleżenia oswobodził. Jako poseł jeździł do Rosyji; uczonych i xiążki lubiący, piękną zebrał bibliotekę; pierwszy z tego domu przyjął Unię i wszystkich swych poddanych zobowiązał; zamek i pałac pod Smolanami Biały Kowel nazwany wystawił, umarł 1638 r. — *Z Anny* Zamszanki, z którą wziął dobra Raków i z *Heleny* Gościewskiej zоста wił 3 synów i córki; — z tych *Kazimierz* 1655 r. zabity; — drugi *Hieronim* biskup Smoleński fundował Jezuitów w Mińsku, zszedł 1657 r.; — trzeci *Jan Władysław*, z młodości odważny rycerz, rotmistrz i pułkownik. — *Hieronim* 4 razy był posłem na różne sejmy. — *Paweł Franciszek*, marszałek wielki Litewski, założyciel OO. Kapucynów w Lublinie i kościoła w Lewartowie; po Lubomirskiej, Józefa Lubomirskiego, marszałka wielkiego koronnego i Teofili, xiężniczki Zasławskiej córce, oprócz inszego majątku wziął ordynacyą Ostrogską.

Santyban, za dzieła rycerskie do indygenatu przypuszczony 1787 roku.

Sapicha, xiąże, herbu Lis, dom starożytnością i heroicznemi czynami sławny. Niesiecki, Kognowicki i inni autorowie, wyprawdzają początki domu tego od *Narymunda* syna Giedymina a brata Olgierda. Ten Narymund panując na Pińsku i Mozyrze, miał syna *Punigajtę*, kasztelana Trockiego, *Sophia* t. j. mądrość od Greków zwanego, dla tego że wiary przodków odstąpić niechciał. — Ten zaś syna *Sunigajtę*, *Siemianem* na chrzcie świętym nazwanego, który przy akcie Unii w Horodle 1413 roku herb Lis przybrał. — Sy-

nowie jego: *Bohdan Siewierski* i *Iwan Sapieha*; pierwszy wojewoda Podlaski, Kodeńskiej liniami dał początek, czego dowodzi przywilej Zygmunta I 1512 r. datowany. Przystąpimy najprzód do opisanja linii Siewierskiej od Bohdana pochodzącej, zawsze nie dla udowodnienia mniej pewnego rozrodu, raczej dla zapisania przeważnych czynów tego domu.—*Bohdan* ten, z *Gastoldownej* urodzony, był najprzód gubernatorem w Putywlu, potem mianowany przez wielkiego xięcia Litewskiego starostą Mińskim, naostatek wojewodą Smoleńskim, pisał się dziedzicem na Opakowie i Jelnie. Z Lewirem xięciem Siewierskim urażony, że im pące odźwierny króla Polskiego drzwiami przycisnął, przenieśli się do Moskwy 1401 roku, gdzie z powodu, że Lewir był bezpotomny, spodziewał się spadku na Maryą, xiężniczkę Siewierską, małżonkę swą. Atoli nadzieja go zawiodła, bo zabrano Siewierz (*Siebiarz* znaczy w Słowiańskim *pustynię*, ztąd: *Sibir*, *Syberya*); powrócił Bogdan do Polski, obdarzony był dobrami od Alexandra, wysłany od tegoż króla, a potem od Zygmunta upominając się o Siewierszczyznę, w ostatku ściągnął na siebie podejrzenie kniazia, z dóbr swych Jelny wzięty z żoną i dziećmi, tam życia dokonał: w Nowogrodzie pochowany, gdzie wprzód Monaster fundował. Niesiecki mówi, że po *Maryi* małżonce jego, dom Sapiehów przechowuje pierścień ślubny złoty z rubinem dużym w gryffich szponach, zabytek szanowny dla starożytności i pamiątki potężności domu tego.—*Teodorowi* synowi jego, W. kniaz za Siewierz puścił xięstwo Krzczonowskie, po którym z Julianny xiężniczki Lubomirskiej pochodził —*Paweł*, kasztelan Kijowski: ten z Rossyi do Litwy przeniósł się, a za heroiczne dzieła i wierne usługi do krzesła senatorskiego przydano mu starostwo Przewalskie i Lubelskie.—Z *Anny*, Jerzego Chodkiewicza, kasztelana Trockiego i Zofii z Olelkowiczów xiężny Sluckiej, jego syn *Jan Piotr*, starosta Uśniatski, sławny w wieku XVII bohater, niezrównanej dzielności mąż, urodził się 1569 r., odebrał w domu ojca wychowanie rycerskie i tak mówi o nim Kognowicki. „Nie tańce i skoki, nie przejażdżki pojazdem w lecie, saniami zimą, ale jak na konia dosiąść, jak skradać się orężem, jak rzucać do tarczy, jak z kopią gonić ćwiczył się.“ Na Wołoszczyźnie pod sprawą Zamojskiego 1600 roku pierwsze dowody mężstwa okazał; w Inflantach jako rotmistrz przy dobywaniu Walmaru 1601 r. zaledwie życia nie stracił, u Kircholma 1605 r. dowodził prawem skrzydłem, i z kawaleryą tak mężnie natarł, że najwięcej do otrzymania zwycięstwa przyłożył się, poczem od Chodkiewicza do króla z doniesieniem o wygranęj był wysłany. Przeciw rokoszanom dwie chorągwie Hussarską i Kozacką wystawił, najmężniej Dymitra bronil sprawy, po zabiciu którego obrany od wojska polskiego wodzem,

więcej jak 30 zwycięstw odniósł, wiele zamków, miast i twierdz zdobył, szczególnie pod Bełchowem, Karazynem i Trójcą wsławił się, Szujskiego znękał i Polaków zamkniętych zniewoli oswobodził. Bojarowie zaszli mu drogę i ofiarowali tron; a propozycya działania jego zachwiała, lecz poznawszy zamiary, z Gosiewskim złączył się, Białogrod zdobył, nakoniec 8 czerwca 1611 r. w mieście Moskwie na Kremlinie życia dokonał. Odprowadzono ciało jego do Litwy; i w grobie przodków złożono. Nieposłuszeństwo i swawola pułków jego dały zły przykład i przyciły sławę tego nieporównanego wojownika. — *Andrzej Stanisław*, kasztelan Wileński, syn starosty Usujackiego, najprzód kasztelan Trocki 1644 r. kilka razy piastował łaskę w trybunałach, wsławił się zamiłowaniem sprawiedliwości, był posłem na sejm 1623 r.: komisarzem do układów o pokój ze Szwedami; w Inflantach mężnie wojował, konwent OO. Bernardynów w Grodnie dobrodziejstw obdarył, gdzie tam spoczął też 1651 roku. Miał za Małżonkę *Annę Heidenstein*, Reinholda kasztelana Gdańskiego, dziejopisarza polskiego córkę. — *Paweł Jan*, wojewoda Wileński, hetman Litewski, Słonimski, Rosławski, Borumski, Zdzitowski starosta, administrator ekonomii Szawleńskiej i Kobryńskiej, starosta Usniatskiego syn, i dzieł jego rycerskich naśladowca; oswobodzenie od Szwedów i innych nieprzyjaciół za Jana Kazimierza Polska jest także jemu winna; pod Smoleńskiem pierwsze początki jego dzieł rycerskich; z Władysławem IV 1633 r. w kampaniach walczył, pod Białą, miuami w Kirysku w górę wyrzucony, prochem i ziemią obsypany, przy życiu został; w kozackiej rebelii pod Łojowem do pogromienia Krzyczewskiego wodza kozaków przyłożył się; pod Zborowem, Beresteczkiem i Zwańcem pułkowi Kazimierza Sapielhy, podkanclerzego Litewskiego przywoził i kozaków odważnie gromił. Gdy Szwedzi napadli kraj polski, pod Brześciem Herusa wodza 18 tysięcy ludzi przywodzącego zbił, Szwedów z Lublina wypędził; Warszawę pierwszy obległ i wojska królewskiego w pomoc doczekał się. Tamże z Szwedami i Brandenburczykami walczył i gdyby złamanie nogi mu nie przeszkodziło, do zupełnego zwycięstwa byłby się przyłożył. Pod Prostkami w Prusiech nieprzyjaciół rozbił i ścigał, w Tykocinie Szwedów zamkniętych i okopanych obległ i szturmem zdobył; w Prussy głębokie rozniósł spustoszenie, Kopyjników Rakocego, xięcia Siedmiogrodzkiego. najezdnicę Polski, pod Brześciem Litewskim rozbił; potem na północ udał się, pod Miednikami siły wstrzymał. Dolhorukiego wodza do ustępu przymusił, Mińsk z rąk nieprzyjacielskich odebrał, koronę na Szwedach zdobył 1659 roku. Chowańskiego wodza z 24 tysiącami pod Polanką zniósł, zamek Lachowice mężnie obronił,

Janów Mielnik i inne na Podlasiu miejsca od nieprzyjaciół oswo-
 bodził, zgoła co tylko w wielkiem xięzwie Litewskim zostało
 w całości zachowanego, lub od nieprzyjaciół odzyskanego, dzielno-
 ści Pawła Sapiehy winna ojczyzna; po której oswo-bodzeniu prze-
 szedł z wojskiem za Dniepr, tam Jerzego Dolhorukiego, przy rzece
 Basia jazdę zniósł. Po tylu trynmfach w roku 1665 życie zakoń-
 czył.—*Kazimierz Paweł* pięknie w naukach sposobił się; był ulu-
 bieńcem Kazimierza Leona Sapiehy, podkanclerzego Litewskiego
 i ten mu znaczniejszą część dóbr swych zapisał. Był najprzód pod-
 skarbin nadwornym Litewskim a potem Brzeskim, Wołpińskim,
 Zdzitowskiim, Barciańskim starostą, wojewodą Polockim, starostą
 Zmudzkiim, nakoniec wojewodą Wileńskim, wielkim hetmanem
 Litewskim: pod czterema królami w senacie powagą, w prywa-
 tuem życiu łagodnością i otwartością staropolską pamiętny sena-
 tor, wyprawił swym kosztem chorągwie na kampanią Chocimską i
 Ukraińską i z swego skarbu utrzymywał; hetmanił wojsku Lite-
 wskiemu na Węgrach, Wołoszczyźnie, na Rudnikach, także pod
 Kamieńcem Podolskim. Za panowania Jana III poselstwo do
 Rossyi swym kosztem odbył, obdarzony za to ozdobą orla białego
 od Augusta II, w Wilnie OO. Trynitarzy fundował, w Grodnie
 w kościele Jezuitów obraz Najś. Panny sukienką szczerozłotą ozdo-
 bił, do fabryki kościoła przyłożył się i znaczną część gruntu na
 Snipiszkach darował. Miał za sobą pierwszą żonę *Krystynę* Mon-
 wid Hlebowiczównę, wojewodziankę Wileńską, z którą weszło
 w dom Sapieżyński xięstwo Zaslawskie w Mińskiem i różne xię-
 stwa podobnego nazwiska na Wołyniu. Umarł w Grodnie 3 mar-
 ca 1720 r.—*Jerzy* na Bychowie, Zaslawiu, Hery, Herkach, syn Ka-
 zimierza wojewody Wileńskiego, stolnik wielkiego xięstwa Lite-
 wskiego, starosta Merecki, pułkownik hussarski; ten wrodzoną
 domowi Sapieżyńskiemu hojnością zasłużonej szlachcie długi da-
 rowywał i hojnie wspierał.—*Antoni Kazimierz* na Bychowie, Za-
 slawiu, Hryherkach, Łojowie, kasztelan, marszałek trybunału W.
 K. Litewskiego, którą laskę z przykładm poświeceniem się pia-
 stował.—*Alexander Paweł* na Bychowie, Zaslawiu, Druici czyli Sa-
 pieżyskach, starosta Walpiński i Rabsztyński, wielki marszałek W.
 K. Litewskiego, kawaler Orła Białego, miał za małżonkę margra-
 biankę de Bethune Katarzynę, siostrzenicę Maryi Ludwiki Jana III
 żony; a siostrę rodzoną Jabłonowskiej, wojewodziny Ruskiej. Był
 to pan postaci pięknej, ułożenia poważnego i tak wielkiej pamięci,
 że kartę dzieła które czytał przywoził; dlatego tak w świeckiej
 jako i kościelnej historii niezmiernie biegły, z radością od wszyst-
 kich w towarzystwie słuchany; w filozofii i matematyce biegły.
 W czasie rozruchów krajowych popadł był w niełaskę dworu; od-

jęto mu łaskę wielką, lecz potem powrócono. Zmarł 1733 r.—*Kazimierz* starosta Wałpiński i Unikszański syn jego, wprzód pułkownik w wojsku Saskim, potem generał artylleryi W. K. Litewskiego, nauką i pobożnością znakomity, miłośnik uczonych i mądrych ksiąg. — *Michał*, koniuszy i generał artylleryi W. K. Litewskiego, starosta Ośmiański, Geranowski, Lipnicki, Unikszański, Borciański, zaręczony z księżniczką de Salme, pokrewną żony Leopolda cesarza i od tego wyniesiony do godności xiążęcia. Dał on dowody męztwa w kampanii w Węgrzech przeciw Turkom, do zdobycia Belgradu przyłożył się silnie, popisał się pod Temezwarem, Peterwarasdynem; pod Tyłsą i Bega we Francyi; walcząc za sprawą cesarza, dał męztwa dowody. Za Jana III w Węgrzech popisywał się; w zamięszaniu ojczystém, od rozhukanej szlachty pod Olkienikami rozsiekany.—*Benedykt* na Czerni, Siemiatyczach, i Wysokiém, podskarbi W. K. Litewskiego i generał artylleryi, pierwsze nauki brał w kraju i za granicą; na sejmie elekcyi Jana III był marszałkiem; urząd ten z wielką przezornością przy rozdwojeniu ówczasowém piastował, pod Złotą Górą na Pokuciu mężnie przeciw nieprzyjaciolom stawał, swoim kosztem ludzi do boju wyprowadzał; skończył życie w Berlinie 1707 roku.—*Michał* na Czerni, Wysokiém, Siemiatyczach, wojewoda Podlaski, generał wojsk Saskich, Orła białego kawaler, umarł 1737 r.; miał za żonę Wielkopolską, kanclerzankę koronną, królowej polskiej siostrzenicę.—*Franciszek*, koniuszy i generał artylleryi W. K. Litewskiego; K. Dunin w kazaniu swoim słusznie o tym mężu powiedział: „*Omniun militum amor, omniun armorum miles.*“ (*) W Węgrzech wyparł nieprzyjaciela z pod Orawy, i rebelizantów obóz opanował. Ten to mąż wołał iść walczyć z Turkami, jak niekorzystny 1687 r. zawierać pokój i poselstwa tego nie podjął się. Będąc marszałkiem w Grodnie, roztropnością i umiarkowaniem dokazał, że sejm szczęśliwie i użytecznie doszedł. Oprócz tego 15 razy na sejmy obrany, był posłem; pod Chocimem ciężko ranny, pierwszy do ataku szedł i ogromną swą siłą łańcuchy, któremi nieprzyjaciel opierał się, jak nici przerywał. Dobra ojczyzny zawsze przyjaciel, zszedł w Lublinie 1688 roku. Po zejściu tego Jan III zawołał: *Heu! magnum Virum et necessariun amisit patria!* (**)

Syn jego *Jam* na Wieluniu, Korzminie, Rawiczu, starosta Bobrojski, Zdzitowski, Sokolowski, piastował buławę wielką; i dla uspokojenia rozterek ojczystych dobrowolnie się złożył; jednak walczył mężnie, dał mu to świadectwo Piotr W. i gdy po nastąpieném za-

(*) Był miłością wszystkich żołnierzy, żołnierzem wszystkich broni.

(**) Niestety! wielkiego i potrzebnego męża straciła ojczyzna.

wieszeniu broni, Sapieha mając kosztowny przy boku pałasz sta-
 wił się na pokojach przed tym monarchą, zapytał go: „Czy tą bro-
 nią zadawałeś śmierć moim żołdatom?“ odpowiedział „nie, ta sza-
 bla jest dla ozdoby i powagi, pamiątka męztwa przodków moich,
 a ta druga, którą dworzaniu trzyma, jest ta, od której z rąk moich
 nieprzyjaciele życiem przyplacać muszą.“ W wielkiej karności
 podwładnych utrzymywał i często im powtarzał: „że nieszczęśliwa
 ta utarczka, w której się lży z krwią mieżają; bo te albo szpecą
 zwycięstwo, albo bezskuteczném je czynią i karę niebios na łupie-
 zcę sprowadzają.“—Syn tego *Piotr*, stolnik Litewski, miał za sobą
 Mężykownę, córkę feldmarszałka Rossyjskiego. — *Józef*, na Boć-
 kach, Rosi i Trosniewicy, podskarbi W. K. Litewskiego, z małżon-
 ką swą kościół na Boćkach wystawił.—*Jerzy* na Luchowicach, sta-
 rosta Wiłkowski, nabrał biegłości w naukach w kraju i za granicą;
 był marszałkiem w trybunale W. K. Litewskiego.—Dotąd opisa-
 liśmy linią Siewierską; teraz przystępujemy do opisanja linii Ko-
 deńskiej tegoż domu.—*Jan*, z K. Glińskiej urodzony, brat Bogdana
 wojewody Smoleńskiego, pisarz W. K. Litewskiego, Podlaski wo-
 jewoda, marszałek najwyższy i sekretarz Zygmunta I, starosta
 Brzeski, Brański, Drohicki, Braclawski, Kamieniecki, Kobryński,
 Nowogrodzki, lubiony i poważany od króla, który przywilejem
 1512 r. potwierdzając herb Lis, nadał mu na własność włości Ko-
 deńskie, Boćki, Wiśnicę, Pahoust, Huhstał i sto wsi w Smoleńskiem
 województwie, wszystko to za odkrycie zdrady Glińskiego i zrę-
 czne zapobieżenie jego zamiarom. Wdzięczny monarcha do domu jego
 przybył; od tego czasu zachowują w domu Sapiehów puhar, Iwan
 zwany, o którym wymienia Kognowicki i Opis Star. Polski. Siedm
 razy do Rossyi i raz jeden do Rzymu poselstwo odbył; w r. 1514.
 z ludźmi swym kosztem zebranymi siedm utarczek wygrał w r. 1511
 założył miasto Kodeń, i za herb nadał mu Anioła z mieczem stoją-
 cego. Kościół tamże nad Bugiem, pod tytułem ś. Ducha fundował.
 Miał za sobą 1 Chodkiewiczównę 2 Korczewską kasztelanę Pod-
 laską; zszedł mając lat 89 roku 1519; pochowany w Boćkach
 i przeniesiony potem do cerkwi murowanej na zamku Kodeńskim,
 o czém Mistold w historii Sapiehów. —*Fryderyk*, wojewoda Pod-
 laski, czyli jak go przywilej 1515 r. nazywa Narewski; ruskie
 kroniki *Fedorem* go nazywają. Odbył po trzykroć poselstwo od
 Zygmunta Augusta króla do Rossyi; pochowany w Drui, gdzie fun-
 dował probostwo.—*Łukasz*, hrabia na Czarnobyli; Zygmunt Au-
 gust w nagrodę dóbr dziedzicznych, straconych w Siewierskiem
 księztwie, nadał mu Czarnobył miasto, gdzie wysłużeni żołnierze
 mieli nadania; fundował tam OO. Dominikanów. — *Jan* starosta
 Drohicki, fundował OO. Bazylianów w Czerci; miał za małżonkę

księżniczkę Druką Sokolińską, z którą to księstwo w dom Sapienhów weszło; synów miał: *Lwa* wojewodę Wileńskiego, *Andrzeja* i *Grzegorza*. — *Aleksander Dadzibóg*, stolnik Litewski, starosta Propoyski, Orszański i Czeczewski, wojewoda Mściślawski, dziedzic na Ostrownie, wojownik przeciw Szwedom; Smoleńsk oblężony, przebiwszy się przez nieprzyjacielskie wojska, żywnością zapomógł 1614 r. Godłem jego było: *Przystuga dla ojczyzny i śmierć dla niej*. Pod Rygą, Połockiem i Smoleńskiem popisywał się, konwenta OO. Dominikanów w Ostrownie fundował; 1613 r. przeznaczony do uporządkowania prowincyi Smoleńskiej, żołnierzy związkowych zapłatą z swego skarbu uspokajał; ratując od klęsk ojczyznę, w roku 1623 do układania o pokój z Szwedami kommisarz. 1632 r. posel na sejm i kommisarz do traktatów z Rosyją. — *Krzysztof Stefan*, wojewoda Mściślawski, starosta Propojski i Lidzki, 1623 roku posel na sejm i delegowany kommissarz do traktowania o pokój z Szwedami, 1626 r. posel na sejm Warszawski i deputat na trybunał skarbowy Wileński. — *Jerzy* starosta Wilkowski, sławny do Hiszpanii posel. — *Andrzej*, starosta Orszański, Miński i potem Mściślawski wojewoda, sławny z poselstwa do Szwecyi 1597 r. — *Lew*, najstarszy syn Jana, starosty Drohickiego, kanclerz W. K. Litewskiego, wojewoda Wileński i hetman wielki, starosta Słomiński, Retowski, Błudniewski, Mohylewski, Parnowski, urodził się w Osrowie d. 2 kwietnia 1557 r. z rodziców podówczas ewangelickiego wyzuania. W Lipsku doskonalił się w naukach, postąpił najwięcej w wymowie i historii. Wybrany poslem na sejm, talent swój wykazał; polubiony od Stefana Batorego, który go mianował swoim sekretarzem, a potem pisarzem W. K. Litewskiego, mawiał ten król o nim: *Iste juvenis evadet in magnum virum in Republica*. (*) Z pułkiem hussarskim własnym kosztem wystawionym, wyprawił się na wojnę; pod Toropcem, Zawolociem, przy zdobywaniu Ostrowa i Pleskowa wielkiego męstwa dał dowody; od pióra postąpił na podkanclerstwo W. K. Litewskiego; odbył poselstwo do Iwana Bazylewicza cara, groźnym zwanego, i korzystny pokój szczęśliwie zawarł 1584 r.; po tém poselstwie podkanclerzem, a w krótcie kanclerzem W. K. Litewskiego mianowany, sprawowania tych urzędów wzór zostawił. Do wyboru Zygmunta III i uznania go za króla, bo cała Litwa trzymała za Maxymilianem, radą swą przyczynił się i imieniem współobywateli hołd królowi złożył. To mu większą u króla wziętość zjednało i r. 1589 miał sobie nadane dobra Skoruty w Litwie. On uporządkował trybunał W. K. Litewskiego na wzór utworzonego już w koronie; ustawy i porządek sądenia

(*) Młodzieńiec ten wyjdzie na wielkiego męża w Rzplitej.

1616 r. wydane dla tegoż przypisał. Statut Litewski od stanów przyjęty, w Wilnie 1588 r. z pomocą światłych mężów zabrał, uporządkował, ułożył i głosił. Do powrócenia jego do wiary katolickiej następujący posłużył wypadek. Było w zwyczaju, iż Sapieha jako senator i kanclerz, z dygnitarzami asystował królowi do kościoła katolickiego; wracał się jednak od drzwi i udawał się z współwierzącymi do zboru swego na ulicy ś. Jana w Krakowie, pod ten czas istniejącego. Mniej pobożne rozdawanie ofiary świętej przez pastora podało mu wątpliwość o obrządkach wyznania. Rozmyślać zaczął w nocy płacząc; zapytany od małżonki, gdy jej wyznał walkę sumienia, za poradą tejże wezwał księdza Skargę i następującej niedzieli po kazaniu księdza Skargi ukląkł przed ołtarzem, w obec najmniej spodziewającego się króla i wysłuchawszy mszy ś. przyjął katolickie wyznanie. Nie był jednak zapalonym w mniemaniach religijnych; dał potem z siebie tego widoczny przykład, uspakajając, rozruchy w Rydze między różnowiercami. Klemens VII papież uradowany z tego nawrócenia, przysłał mu krzyż, a małżonce jego z Firlejów różę złotą, 1600 roku jeździł Sapieha powtórnie do Rosyi, dla potwierdzenia pokoju z Borysem Godunowem carem; po 14 miesięcznych sprzeczkach o tytuły, z utratą znaczną majątku i trudnością wielką, pokój ten skojarzył i znowę z Michałom hospodarem Wołoskim zniweczył. W czasie rokосу Zebrzydowskiego, przy prawach tronu i rządu stawał, wyprawy za sprawa Dymitra odradzał, lecz do zdobycia Smoleńska i dalszych tryumfów czynnie królowi dopomagał; wojska związkowego część własnym kosztem zaspokoił, co mu z ceł Litewskich zwróconem zostało. W wyprawie zapóźnej i mniej silnej Władysława IV towarzyszyć jako doradczanie odmówił i do zawarcia rozejmu w Dywilinie 1619 r. d. 3 stycznia na lat 14 przyłożył się; posiadanie dla Polski Czerniechowskiego, Smoleńskiego i Nowogrodzkiego utwierdził, i lubo usłyszał za cudze winy z ust Lipskiego podkanclerzego, mówiącego od tronu, niezasłużone przez siebie wyrzuty; zniósł jednak to cierpliwie i nie ostygł w chęci służenia ojczyźnie. Wojsko związkowe Litewskie, 150 tysięcy ówczesnych złotych polskich z swej szkatuły wyłożywszy, uspokoił. Gdy Żółkiewski pod Cecorą, Chodkiewicz u Chocimia pasmo sławnych swych dni życia ukończyli, Lew od Szwedów Litwę zasłonił i nieprzyjaciół do przyjęcia rozejmu skłonił. Staranność tę jego król godnością krzesła wojewody Wileńskiego w senacie i buławą wielką wynagrodził. Co przepowiadał Józefatowi Koncewiczowi, upominając o tolerancją w liście ostrzegającym, to się na nim ziściło; wyznaczony jednak jako kommisarz do ukarania, w Witebsku sprawiedliwość wymierzyl. Gdy król Szwedzki Gustaw Adolf na nowo naszedł Polskę,

bronil Sapieha ojczyzny; a 1625 r. jako hetman W. Litewski do zajrzącego téj godności Gosiewskiego napisał w te słowa: „zaniechawszy (przykładem Rzymian, którzy swoje in Atriis kiedy ad consilium przychodzili, zostawiali zawiści), idźmy przeciw wspólnemu nieprzyjacielowi.“ Toż samo mówił Piotr Zborowski, wojewoda Sandomirski, do Jana Firleja marszałka koronnego i wojewody Krakowskiego, w czasie elekcji Henryka Walezyusza, „Radźmy teraz o dobru Rplitéj, a potém będzieli wola, do nieprzyjaźni prywatnych powrócimy.“ Lew Sapieha na wyprawę Szwedzką do 40 tysięcy czer. złotych z swoich pieniędzy wydał, związków z Austryą Zygmuntowi III odradzał, z Szwedami pokoju życzył; lecz mądre jego rady nie były słuchane. Sapieha był ojcem nie tylko ojczyzny, ale i poddanych; do rządców dóbr swoich mawiał: „U was chłop chłopem, u mnie wielmożnym i jaśnie wielmożnym, bo kiedy ja chłopą mieć nie będę, pewno jaśnie wielmożnym być przestanę.“ Dla oświecenia poddanych zakładał szkółki i wyższy nad przesady wieku swojego, upatrywał w tém dla kraju wielki pożytek. Tak był kochanym od włościan, iż na wezwanie jego, mieszkańcy majątności Lopel na zaspokojenie długów jego, na potrzeby Rplitéj zaciągnionych, składając z włóki po pudzie pieńki i dziesiątki lnu, dostarczyli mu summy na umorzenie téj należności. On zjazdom Litwy i posłów przedsejmowym w Słonimie przodkował, i użyteczne rady podawał. Rozgraniczenie Litwy z Podlasiem 1591 r. skutecznił, do urzędzenia Inflant 1598 r. należał, przejrzenie metryk Litewskich 1611 r. pod jego dozorem odbyło się. Lubo pragnął zjednoczenia kościoła wschodniego z zachodnim, gwałtowności Unii jednak niepozwalal, który jeden z dziejopisów ówczesowych tak opisuje: „Dnia 6 października 1596 r. zebrał się synod w Brześciu Litewskim, na który przybyli biskup Lwowski i Przemysłski, oraz jednomyślny z niemi K. Konstanty Ostrogski, wojewoda Kijowski i Nicefor patriarcha; oraz wielu Aryanów i dyssydentów. Zeszli się w Brześciu w kamienicy i tam metropolitę i 5 biskupów z urzędu złożyli i kłatwę rzucili; z drugiej zaś strony Rakozza metropolitę z biskupami do Unii przystępującami, Bałabuna i Kopysteńskiego biskupów i Nicefora z urzędu złożyli i wyklęli. Tak się skończyła tak nazwana Unia, po której uczuwszy słabość ciała Rplitéj Polskiej, Mohiła, gospodar Wołoski, już podział Polski ułożył, który byłby przyszedł niezawodnie do skutku, gdyby go waleczność i roztropność dwóch wielkich mężów, Jana Zamojskiego i Lwa Sapiehy w tych zabiegach nie wstrzymały.“ Zaradzano jak wiele możliwości złemu i na sejmie koronacyjnym 1633 roku. Dysunicy do metropolii w Kijowie i do władcy w Łucku i Przemysłu zostali powróceni. Zszedł z tego świata ten wielki senator

i prawodawca, wojownik i polityk, niespracowany dla dobra ojczyzny, w Wilnie 1633 r. dnia 7 lipca, w czasie wielkiego obiadu dla posłów weneckich dawanego. Uczuwszy się słabym, wezwał syna Kazimierza do zastąpienia miejsca gospodarskiego; odszedł do gabinetu swego i tam bez wszelkich bólów na krześle zakończył pełne sławy życie; pogrzebiony w Wilnie w kościele ś. Michała, w grobie przodków swoich. Następnie jednak, gdy nieprzyjaciel 1656 r. naszedłszy Wilno, trumny drogie pozabierał i kości zmarłych powyrzucał, po ustąpieniu onego przelożona zakonu, Sokolińska, ciało Lwa Sapiehy w trumnie drewnianej z napisem umieściła i kości innych Sapiehów przyzwolicie uczciwszy pozbierać kazała. Na prócz tego Lew Sapieha nagrobek w Siemiatyczach z czarnego marmuru, przez Kazimierza Sapiechę postawiony. Wyświadczył wiele pobożnych fundacyi Lew; tak w Wilnie w miejscu swego mieszkania fundował 1594 r. klasztor i kościół panien Bernardynek ś. Michała, i nadał im dobra Lepel z przyległościami w województwie Połockiém; w Brześciu Litewskim Jezuitów fundował i nadaniami opatrzył; w Grodnie OO. Bernardynów fundował na pamiątkę zwycięstwa 1595 r.; w Orszy kollegium OO. Jezuitów Zygmunt III na miejscu zboru ewangelickiego za jego pomocą fundował; w Białynicach klasztor KK. Karmelitów założył na pamiątkę zwycięstw późniejszych, co Zygmunt III 1624 r. potwierdził. Ruś biała plebanii i prebend od Lwa uposażonych liczy 60, w Żurawicach i Czerci Bazyljanów uposażył, do wybudowania kościoła ś. Kazimierza w Wilnie dopomógł, i pierwszy kamień zakładał; ołtarz srebrny i dzwon wielki przy wzięciu Smoleńska zdobyty dał w podarunku, chorągiew z obrazem ś. Kazimierza, obnoszone około Wilna, kościolowi temu w obec króla złożył, 24 kościolów w Litwie z gruntu wymurował. Za jego kanclerstwa Zygmunt III w mieście Barze, we Włoszech, fundusz zrobił na dwie kapelanie za duszę królowej Bony, zachowując *Jus patronatus* sobie i następcom, królom Polskim, co potwierdziła bulla papieża 1610 r. Dwużenny był Lew, raz z Dorotą Firlejówną kasztelanką Lubelską; drugi raz z Halską K. Radziwiłłówną; miał synów: *Stanisława* marszałka W. K. Litewskiego, Krzysztofa pisarza i Kazimierza podkanclerzego W. K. Litewskiego, oraz córkę *Annę*, małżonkę Albrychta Radziwiłła kasztelana Wilenskiego. Jest ślad, że zostawił po sobie *Diariusz* swoich czynności, gdyż Władysław IV w liście pisanym do Sapiehy prosił o udzielenie *Diariusza* i pism Lwa, do napisania historyi wojen potrzebnych. Kobierzycki miał sobie te pisma udzielone, o czém wspomina w przedmowie. — *Stanisław Jan*, marszałek W. K. Litewskiego, starosta Slonimski, Markowski, Błudniewski, syn Leona z Firlejównej, mąż w dowcipie, wymowie

i wspaniałości umysłu nieporównany, prawdziwy naśladowca ojcowskich cnót. Za Władysława IV odprawił dwa razy poselstwo do cesarza niemieckiego; tam mu ofiarowano godność książęcą Sacr. Imp. Rom., ale tej nie przyjął, o czém świadczy Sarbiewski, mówiąc, że przyjął tylko kawalerią klucza złotego. Dla większej wymowy *aureum os Sarmatiae* (*) nazwany. Hartknoch in Republica Poloniae mówi: *titulum principis S. Rom. Imp. recusavit modeste, sub suo nomine se omnes sibi convenientes titulos Viennam secum invexisse causatus.* (**) Był marszałkiem w trybunale Litewskim 1612 i 1621 r. zachowując wielką sprawiedliwość, opiekę sierotom dawał. Na wojnach cały pułk swoim kosztem utrzymywał; za Władysława IV pod Drują strzegł, aby nieprzyjaciel nie wkroczył; przeciw Turkom Chodkiewiczowi sto pieszych i sto lekkich kawalerii swym kosztem posłał, w Prussach i Inflantach przeciw Szwedom ochotnie stawał. zmarł 1635 r., pochowany w Wilnie, w grobie przodków, w kościele ś. M. chała. Starowolski nagrobki te zachował.—*Krzysztof Mikotaj*, pisarz polny W. K. Litewskiego, starosta Markowski i Zdzitowski, drugi syn Lwa, doskonalił się w Lowanium pod Erykiem Puteaszem, wielkich nadziei młodzieniec. W roku 1627 pięknym i wybornym stylem napisał: *Opowiedzenie zdarzeń Dymitra cara*; Puteasz chwalił to dzieło. Liwiusza historiją na polski język przetłumaczył, sztuki wojennej uczył się pod najprzedniejszemi w Europie wojownikami, a w ojczyźnie miał za wzór swego ojca, tak wielkiego bohatera. Powróciwszy do ojczyzny w 24 roku życia dokończył 1631 r., pogrzebiony w grobie przodków u ś. Michała; uczczony od zasłużonego i żyjącego jeszcze podtenczas ojca nagrobkiem, który nam zachowali Starowolski i Kognowicki.—*Kazimierz Lew*, syn trzeci Lwa Sapiehy, z Radziwiłłówny urodzony dnia 15 lipca 1609 r.: od Władysława królewicza i Konstancyi królowej. trzymany do chrztu. Początkowe nauki brał w akademii Wileńskiej 1621 r.; wespół z Krzysztofem udał się za granicę dla dalszego doskonalenia się, gdzie najprzód w Monachium potem w Ingolstadzie odbierali naukę; dla słabości suchotnej brata powrócił do ojczyzny, potem wysłany do Lowanium w Niderlandach, gdzie pod Puteaszem dalej ćwiczył się. Zachowany jest w Kognowickim Leona Sapiehy do Puteasza w łacińskim języku, wybornym stylem pisany list, gdzie wyznaje że do Włoch miał wysłać swych synów, ale ujęty sławą, pod staranność najroztropniejszego męża, przyszłą swoją

(*) Złote usta Sarmackie.

(**) Tytułu księcia skromnie odmówił, dlatego że pod swoim imieniem wszystkie należne mu tytuły przywiózł do Wiednia.

ojczyzny nadzieję posyła. Hieronim Postrzycki, wielkiej roztropności mąż, przydany był za guwernera synom; udał się potem Kazimierz do Bruxelli dla ćwiczenia się w sztuce rycerskiej, ząd pojechał do Hollandyi, dla przypatrzenia się obrotom wojsk pod sławnym Spinolą. Zwiedził Francję, Włochy, Rzym, Neapol i Wiedeń, dał się poznać panującym monarchom. Około 1630 r. powrócił do Polski, w Słoniwie został wybrany na deputata trybunału, gdzie wysokich swych umiejętności dał dowody; doskonale mówił 7 językami. Zygmunt III mianował go pisarzem W. K. Litewskiego i powierzył archiwum Rplitej do przejrzenia, w którym podówczas zachowywane były oryginały praw i traktatów, ustawy narodowe, przywileje, dyplomata, akta, przymierza, instruktarze ceł i dochodów publicznych. Był potem marszałkiem nadwornym, naostatek podkanclerzym W. K. Litewskiego, oraz starosta Słoniwski, Grodzieński, Wołpiński, Luboszański, Orszański, dziedzic na Czerci i Starosiele, ekonomii Brzeskiej administrator; pokój z Michałem Federowiczem carem, którym Smoleńsk, Siewierz, Czernichów, Dorohobusz, Biała, Starodub Polsce odstąpione były, dnia 14 czerwca 1634 r. zawarł i takowa umowa na ewangelii przed nim jako posłem króla zaprzysiężoną była. Na pamięć tego pokoju wyryć kazał na tablicy srebrnej napis i lampę wiecznie gorącą mającą, fundusz na to oznaczywszy, w Żyrowicach w kościele zawiesić kazał. 1640 r. sądził komisją o nieszczęsne zburzenie zboru ewangelików w Wilnie; 1645 r. z polecenia króla witał Ludwikę królową, do Polski przybywającą, na granicach Pomorza nad rzeką Leben; gdzie w rozbitym pysznym namiocie, którego szpaler z najbogatszych kobierców perskich był zrobiony, prowadził ją potem do Lauemburga, pierwszego podówczas od strony polski miasta, potem do Oliwy, Gdańska i Warszawy, własnym kosztem podejmując; witał ją w włoskim języku. Dwór Sapiehy i zbrojni liczyli 4 tysiące ludzi; zbrojni w zielonych i szkarłatnych mundurach byli ubrani. 1644 r. zrobił fundusz w akademii Wileńskiej na dwie katedry prawa cywilnego i kanonicznego i dobra Poczajowice w powiecie Orszańskim na to zapisał, bibliotekę swą z rzadkich dzieł złożoną, przez ojca Leona i siebie zebraną, akademii Wileńskiej podarował, która do zakładu Zygmunta Augusta króla i Walerjana Protasiewicza biskupa Wileńskiego dołączona i troskliwością Jezuitów, jak ówczasowi dziejopisarze świadczą; drożej ich skarby szacowaną i prawie na ręku piastowaną, w czasie napadu nieprzyjaciół 1656 roku do Królewca uprowadzona i tam szczęśliwie przechowana została, gdyż Wilno podówczas całe zburzone i spalone było. Teżże akademii Kazimierz najbogatsze obicie zapisał; 1642 r. przyjmował Władysława IV z małżonką jego w Ro-

zennie i tam otrzymał królewski przywilej, sławny w domu Sapiieżyńskim do czasów Kognowickiego dochowany puchar Iwan zwany, użyty niegdyś w przyjęciu Zygmunta I przez Jana Sapiięę wojewodę Podlaskiego i od tego króla tē m imieniem ochrzczony. 1648 r. kościół i klasztor księży Kartuzów w Berezie fundował i obszernemi włościami nadał, tak iż do najbogatszych w Europie liczył się. Władysław IV mianował tego Sapiięę egzekutorem testamentu swego; wkraczających kozaków trzema szlakami do Litwy na Mohylów, Pińsk i Słuck na Polesiu i pod Bychowem poraził i jego to staraniem kraje Litwy od zalewu tego ochronionemi zostały, za co publiczne na sejmie 1649 r. od stanów odebrał podziękowanie przez usta Adama Kazanowskiego. Tysiąc ludzi kosztem jego utrzymywanych pod Zborowem, Beresteczkiem i Zwańcem walczyło; Jana Kazimierza w Litwie, w czasie napadu Szwedów wiernie bronił, wiele posług z woli stanów i króla odbywał; zszedł z tego świata 1656 r., pochowany w Berezie. Dobroczynny równie na pobożne fundacye, w Siemiatyczach kościół zmurował i nagrobkiem ojca ozdobił. W Brześciu Litewskim kościół Jezuitów wmurował, w Drui czyli Sapiięynie OO. Bernardynów fundował i utrzymanie onych hojnie z dóbr swoich opatrzył, w Słunimie fundował kanoników Laterańskich, i tamże OO. Bernardynów w Białynicach, konwent KK. Karmelitów uposażył i obraz Najśw. Panny w klejnoty, a ołtarz cały w srebra oprawił; w Nowogródku fundował OO. Bonifratrów i wiele kościołów i cerkwi w Litwie wybudował. Także swym kosztem sporządził srebrną trumnę dla bl. Józafata Koncewicza 224 grzywien i $\frac{3}{4}$ wazącą; wspierała się ona na barkach 6 wielkich aniołów, oprócz 4 mniejszych po rogach: na wierzchu trumny osoba ś. arcybiskupa z pastorałem, oraz całe życie jego i męki historia, wyobrażona misterną robotą, w Gdańsku wyrabiana; kosztowała 63 tysiące talarów. Na pogrzebie tego Sapiięy miał mowę piękną Melchior Sawicki, kasztelan Brzeski, ten co tak walecznie bronił Brześcia Litewskiego przeciw Szwedom, a wdzięczni księży Kartuzi w r. 1764 4 maja w lat 108 od śmierci fundatora swego, zwłoki jego z trumny drewnianej aksamitem obitej, do cynowej przelożyli, czamarą atlasową karmazynową z złotemi galonami okryli i 3 tablice srebrne z napisami ułożyli, napisem, oraz wyliczeniem dzieł na cynowej tablicy nagrobkiem uczcili. Testament 1665 d. 30 lipca w Warszawie datowany, Kazimierza Sapiięy ogrom majątku, zamożność domu tego i bogactwa Polaków wykazuje. Zapiisał 3 twierdze, Bychów co za Jana Kazimierza przez ośm lat atakom wszystkich nieprzyjaciół oparł się, Lachowice w Mińskiem i Ikaznę w Witebskiem, bratu swemu wojewodzie Witebskiemu: klejnoty, drogie kamienie, perły w przedzo-

nach i srebrne naczynia skrzyniami różnym osobom, dwie konwie wielkie złociste księdzu biskupowi Wileńskiemu, czapkę książęcą, kubek złoty i kitę z zaponą dyamentową, podczaszemu Litewskiemu, szablę w złoto oprawną, kamieniami drogiemi sadzoną, księciu wojewodzie Wileńskiemu, a bibliotekę w Rozannie, jak się już powyżej powiedziało, akademii Wileńskiej; zamożność téj biblioteki nawet w rękopisma była wielka. Jest ślad, że dyploma oryginalne, wybrania Władysława IV na cara Rossyjskiego, w oryginalu z podpisami w obozie pod Smoleńskiem 1610 roku przez posłów Filareta Rostowskiego, ojca Aleksego cara, Galliczyna Daniela Mścickiego i Ługockiego sekretarza W. oddana, którego kopią zachował nam Kobierzycki w swéj historii, była oddana wraz z instrukcją Leonowi Sapiesze do traktowania w r. 1630, która jednak w r. 1634 przy zawarciu pokoju dla zaginięcia, jak utrzymywano, zwróconą nie została.—*Paweł*, wojewoda Nowogrodzki, syn Jana wojewody Podlaskiego, brat Fryderyka, o którym mówiliśmy wyżej, pan wielkich zasług: ozdoba wielkiego księstwa Litewskiego. Zygmunt I działał dóbr ojczystych między temi bracią potwierdził. Zygmunt August prawo jego na Kodeń potwierdził, wyliczywszy zasługi i częste poselstwa do różnych monarchów odprawione. Maksymilian cesarz przydał mu do herbu rękę zbrojną w polu czerwonym i orła czarnego z koroną na helmie. Zygmunt August przydał strzałę na pamięć otrzymanej rany. W Inflantach wymurował cerkiew w zamku Kodeńskim i rudy żelaznej w tych dobrach dobył. Miał za sobą księżnę Holszańską, z którą to księstwo w dom ten weszło. Umarł w r. 1580 mając lat 99, pochowany w Kodniu.—*Jędrzej*, syn Pawła, wojewoda Smoleński, starosta Samborski, Rzeczycki; dla biegłości, dowcipu i wielkiego rozsądku Zygmunt August do senatu wezwał go. Mikołaj Radziwiłł hetman W. K. Litewskiego, regimentarzem go w wyprawie do Inflant mianował, gdzie ten Andrzej z Maciejem Dębińskim, niemając jak 4,000 ludzi, 24,00 wojska poraził i dwóch wojewodów w niewolę pojmął i do króla Stefaną przyprowadził; chorągwie działa i obóz cały zabrał. Umarł 1614 roku: napisał on: Słowa na szczęśliwe zwycięstwo księcia Mikołaja Radziwiłła pod Kiesią, dnia 21 października 1578 r. które znajdują się przyłączone do wiersza: Radivilias przez Radwana. Miał za sobą pierwszą: Maryannę K. Czartoryjską, a potem Annę Krystynę Dębińską starościanką Chęcińską, która do kościoła ś. Barbary w Krakowie bogatą monstrencją i aparat ofiarowała.—*Bogdan* wojewoda Brzeski, deputat na trybunał skarbowy w Wilnie, 1591 r. fundował OO. Bazylianów w Bogdanowie, z Maryjanną z Kapistów w księżny Peresławskiej;—syn jego *Andrzej*, starosta Homelski i Bielski, sławny zwycięzca w r. 1578 znaczną pobo-

znością wsławiony w czasie jubileuszu w Rzymie.—*Paweł Stefan*, dziedzic na Holszanach, podkanclerzy W. K. Litewskiego, starosta Oszmiański, Homelski, Gerowowski, Wasylkowski, wojownik wielki w wyprawach z Władysławem IV, w których nawet rękę stracił, fundował wspaniałe konwent OO. Franciszkanów w Holszanach; tam dał ornat 30 tysięcy zlot. pols. szacowany perłami i klejnotami sadzony, oraz dzwon wielki, do czasów Niesieckiego znajdujący się, z napisem: *Paulus Sapieha dux in Holszany, procancelarius M. D. L.* Marmurowe ołtarze i nagrobek dla siebie wielkim kosztem wystawił, gdzie po śmierci 1633 r. spoczywa; w Wilnie OO. Bazylianów kościół i klasztor fundował wymurował. w Telszach OO. Bernardynów, zbór niegdyś ewangelicki; w Holszanach sławny, na katolicki przekształcił.—*Mikołaj*, syn Bogdana, wojewoda Nowogrodzki, kommisarz do układów o pokój z Szwedami 1623 r. — *Mikołaj*, wojewoda Miński, Wieliski i Surazki starosta, poseł od Zygmunta Augusta do Maxymiliana wtórego cesarza, od którego mianowany hrabią oraz kawalerem złotego runa, jak pisze Warpeński, po czém wziął województwo Witebskie; posłował od Stefana króla do Iwana cara w towarzystwie z Kiżyckim wojewodą Mazowieckim, (o czém Heidensztejn i Okolski) umarł 1609 roku mając lat 80, pochowany w Kodniu i nagrobkiem uczczony, który Niesiecki zachował.—*Krzysztof* podczaszy W. K. Litewskiego, kawaler Jeruzolimski, miał za sobą Elżbietę Firlejównę wojewodziankę Sandomirską.—*Mikołaj*, kasztelan Wileński, starosta Molczański i Zyznerski, z wielką sławą w wojskach cesarza niemieckiego walczył, kawalerem złotego klucza mianowany, był marszałkiem w trybunale Litewskim 1634 r.; podówczas witał wyborną mową Władysława IV powracającego z kampanii. Ta jego mowa i inne są ogłoszone drukiem. Obraz Najświętszjej Panny od Urbana VIII otrzymał i w Kodniu umieścił; umarł w Lublinie 1644 r.—*Kazimierz* syn jego, starosta Krzepnicki z Danielewiczówny urodzony, walczył przeciw zbuntowanym kozakom, zszedł młodo mając 29 lat 1654 r.—*Jan Ferdynand*, drugi syn Mikołaja, cześnik W. K. Litewskiego, starosta Molczański, dwie chorągwie kosztem swoim w Węgrzech w wojnach za Jana Kazimierza przeciw Tatarom, Kozakom i Szwedom utrzymywał, i z temi pod Toruniem wielkiego męstwa dał dowody: siły był wielkiej.—*Aleksander*, biskup Wileński, pierwszy z Sapiehów duchowny, sygnet z szafirem w podarunku od Urbana VIII otrzymał; dobroczynnością swoją na to zasłużył, że go ojcem kapłanów i ubogich powszechnie zwano; z sejmów po dwakroć kommisarz do wypłacenia żołdu wojsku Litewskiemu, jako to: w roku 1662 i 1670; w Rzymie na kapłaństwo poświęcony zmarł 1671 r.—*Jan*, syn Fryderyka Sapiehy, podkomorzego Wło-

dzimirskiego, w wojennój wrzawie na Wołyniu wychowany, w Belgii Francyi i Hiszpanii przez 14 lat jako rycerz dokazywał, pisarz polny Litewski, a na ostatku hetmanem polnym od Jana Kazimierza mianowany, pod Żółtymi Wodami w walce z rebelizantem Chmielnickim 1648 dostał się w niewolą, z której wyszedłszy, pod Beresteczkiem mężnie stawał. Walcząc po zerwanej umowie, w Zwańcu od Tatarów powtórnie w niewolą wzięty. Jest list jego drukowany u Kognowickiego, malujący okropność téj niewoli; trzymał z początku z wojskiem kwarcianém stronę króla Gustawa, lecz potém walczył mężnie za sprawę ojczyzny i Jana Kazimierza. Był to pan wielkiego serca; całe pułki na usługę ojczyzny własnym kosztem utrzymywał. Jan Kazimierz w przywileju na buławę polną nazywa go: Fulmen belli, Jan III wyznawał, że cokolwiek sztuki wojennój nauczył się, to wszystko miał z nauki Jana Sapiehy. Umarł w Żórawnie 1664 roku; pochowany we Lwowie w kościele OO. Bernardynów.—*Paweł*, biskup Żmudzki, opat Paradyski, zakonnik, Cystersów w Polsce generalny kommisarz i sekretarz W. K. Litewskiego, ojciec ubogich nazwany, spoczywa w Kodniu, zmarł 1715 r.—*Kazimierz* wojewoda Trocki, podskarbi nadworny W. K. Litewskiego, kilka lat na podróżach w cudzych krajach strawił, potém oddał się posługom publicznym, ustawiczném bawił się księgi czytaniem.—*Jan Fryderyk*, syn Kazimierza wojewody Trockiego, ukończywszy szkoły w Brześciu, Lublinie i w Warszawie, za granicą w Niemczech, Hollandyi, Anglii, i Francyi doskonalił się, zkąd powróciwszy, najprzód referendarzem W. K. Litewskiego, potém kancelerzem W. K. Litewskiego mianowany, napisał: Historią obozu kodońskiego w Toruniu, drukowaną pod imieniem Walickiego, przy której opisana jest historia miasta Kodnia prozą i różne fundacye Sapiehów; także: O początkach orderu Orła białego 1730 r. i Rewolucya Rzymska, 1736 r. wydana; wyszły zbioru jego mowy różne w Lublinie.—*Krzysztof*, krajczy W. K. Litewskiego, starosta Oszmiański; mężtwo jego poświadcza konstytucya 1662 r.; cierpiał niewolą i z téj się wykupił 30 tysiącami zł. pols. — *Władysław Józefat*, hrabia na Wiśnicu i na Namiesuchoicach, wojewoda Brzeski, starosta Płocki, Czerwonogrodzki, Trębski, pułkownik, poseł na sejm 1689 r.; umarł 1730 r. mając lat 80, pan wielkiej ludzkości pelen i dobro ojczyzny nad wszystko kochający.

Saporowski Adam, herbu Junosza na Pokuciu od Kołów pochodzą, nie mając żadnego płci męzkiej potomka; ostatni z domu fundował we Lwowie około r. 1599 klasztor PP. Benedyktynek, w którym trzy córki jego, jedna po drugiej były ksieniami aż do roku 1640 i wszystkie tam z ojcem leżą pogrzebione.

Sarbiewski, herbu Prawdzic z Sarbiewa, niedaleko Płońska w Płockim Województwie. — *Balcer*, najprzód miecznik a potem sędzia ziemski Ciechanowski, posel na sejm 1643 r. kommissarz z tego sejmu do ustanowienia cell, sędzia w czasie bezkrólewia 1648 r. kapturu jeneralnego warszawskiego. — *Maciej Kazimierz*, Jezuita, w Sarbiewie urodzony 1593 r. pierwsze nauki odbył w Pultusku i tam powziął chęć wstąpienia do Jezuitów 1613 r. Ztąd odjechał na nauczyciela poetyki, odbywał obowiązek w Krozach na Żmudzi, wreszcie u Karola Chodkiewicza; tam upodobał najwięcej górę drzewami okrytą, Miedziokalnią nazwaną, gdzie w chwilach swobodnych składał rymy i często one na dębach gładkich wyrzywał. Przeniesiony do Wilna, mówcy i poety zaletą słynął; zwierzchność wyprawiła go do Rzymu dla nauk teologicznych; w podróży do Włoch, którą razem z towarzyszami Andrzejem Rudominą, Mikołajem Zawiszą i Janem Gruszewskim odbywał, w Niemczech niedaleko Romberga od zbójców obstępiony i z wszystkiego obdarty. Przybywszy do Rzymu dowcipem, szczęśliwą pamięcią i łatwością wielką do rymowania Włochów zadziwił; obznajmił się wkrótce z najpierwszemi domami, czcili go Roland, Puteasz i inni współczesni uczeni. Urban VIII papież, jako wybornego poetę wieńcem wawrzynowym zaszczycił i oddalającemu się z Rzymu łańcuch złoty na szyi zawiesił. Był potem nauczycielem filozofii i wymowy w Wilnie, Władysław IV wezwał go na kaznodzieję dworu swego; lat 8 sprawował kaznodziei obowiązek, kazań tych 4 tomy pozostawił. Sposób życia dworski sprzykrzył mu się, wolne chwile oddawał rymom, naśladował Horacyusza w łacińskim i w polskim języku, napisał legendę, ale tej nieskończył; w Wilnie w akademii mistrzem teologii ogłoszony. Władysław król pierścien z palca swego zdjęty przez Gembickiego regenta kancelaryi ofiarował mu; 1638 r. odprawił podróż z Władysławem do Baden. Opis tej podróży i inne, w poufalach listach do Lubieńskiego biskupa Płockiego nam zostawił. Coraz więcej przykrząc sobie publiczne życie, już otrzymał pozwolenie króla oddalić się; na prozbę jednak pewnego magnata wezwany, aby jedno jeszcze kazanie powiedział; lecz w natężonych myślach krew mu pokazywać się zaczęła, poczem w 3 dni życie zakończył 2 kwiet. 1640 r. w Warszawie, pochowany w Jezuickim kościele, gdzie bez wszelkiego nagrobku spoczywa. Mąż pełen chwały, Horacyuszowi dorównał w rymach, wielbiony od wszystkich oświeconych w Europie narodów. Miał zwyczaj po razy kilkanaście ulubionych starożytności pisarzy odczytywać; w kollegium Jezuickim w Drohiczynie znajdowała się książka; w której on zapisywał, jak wiele razy którego autora przeczytał. Zbioru jego rymów kilkakrotne są wydania. Najdokładniej one

uzupełnił i wydał Adam Naruszewicz 1757 r. w Wilnie; na czele tłómaczonych po angielsku i wydanych w Anglii, rycina wystawia popiersia Sarbiewskiego i Horacyusza i unoszący się nad ich głowami geniusz z wieńcem poetycznym, jakoby niepewny i wahający na której głowie ma spocząć, lub czy obiedwie uwieńczyć. Są jego i inne dzieła, w Bentkowskim troskliwie wyliczone, a Ebert wzmiankuje: *Elegia itineraria*, ostatnią Sarbiewskiego.—*Stanisław*, wojewoda Mazowiecki, starosta Grabowiecki i Korytnicki, brat rodzony Macieja; marszałek izby poselskiej 1647 r., poseł jeszcze na sejm 1653 r. kommisarz do uwolnienia zup Wielickich z rąk cesarskich. Do wstrzymania kozaków i Chmielnickiego wiele się przyłożył; do Rossyi dla zjednania pokoju od Jana Kazimierza poseł, zszedł 1665 r.; z męstwa wymowy i roztropności od Potockiego, w *Centuria viorum* zalecony.

Sarnicki Jakób, herbu Słepowron, w Chełmińskiej ziemi, gdzie z Płockiego przenieśli się; pierwszy osiadł w Rnskich ziemiach, biegły w tatarskim języku, i dla tego Jan Albrycht król używał go w poselstwie do tego narodu.—*Jan*, dziedzic na Lipsku;—*Stanisław* syn jego z Elżbiety Gorzkowskiej, herbu Tarnawa splotzony, wojski Krasnostawski, brał szkolne nauki w Królewcu i wsparty był łaską Alberta księżęcia Pruskiego, dość przychylnego Polakom. Sarnicki był ministrem ewangelickim w Niedźwiedzy, superintendentem zborów prowincyi Ruskiej, prowadził piśmienną wojnę z Aryanami; inni piszą, że sam potem był Aryanem. Jan Sienieński kasztelan Lwowski, mąż nauką i zasługami znamienity, wezwany od króla Stefana do opisania Podola i Rusi, wezwał go ku swój pomocy. Sienieński oddając to krajo-pismo królowi, polecał pamięci monarchy swego pomocnika. Wydał Sarnicki: *Opis starożytnej i nowej Polski*, do czego przyłączył opis krajów Rusi 1585 r. także: *Kronikę o początku Polaków i Litwinów 1587 r.* *Topografię miejsc przez Stefana króla zdobytych*, *Statuta i Metrykę przywilejów koronnych 1594 r.*, wytłoczone w drukarni Łazarza, z rycinami senatorów i urzędników koronnych, gdzie zachowana jest pamięć ich strojów i zwyczajów. Napisał także wierszem: *Tryumf Stefana króla i historię kościelną*, która domyśla się Niesiecki, że do druku nie weszła, bo herezyą trąciła, lecz najpewniej wygubioną została, Umarł około 1592 r nie w wielkich, jak współcześni piszą, dostatkach; zostawił także w rękopiśmie: *Księgi hetmańskie* czyli *traktat o sztuce wojennej*, którego to pisma w zbiorze ksiąg Józefa Dzierzkowskiego we Lwowie znajdującego się, opis jest umieszczony w czasopiśmie naukowym na rok 1830 zeszyte III.

garnecki, podstarości Łukowski, poborca w województwie

Lubelskiem 1611. — *Świętosław* wydał: *Celebris Marchionatus in introductione SS. reliquiarum ad templum Pincoviense* (*) 1711 r.

Sarnowski, herbu Jastrzębiec w Łęczyckim, *Prandota*, sędzia ziemski Łęczycki, podpisał 1422 r. list Władysława Jagielly, u Łaskiego w statucie f. 49. — *Wojciech*, chorąży Łęczycki, miał za sobą Annę Zadzikownę, siostrę biskupa Krakowskiego, z której syn *Jakób*, kantor Krakowski i Sandomirski, cały zbiór swój na kościoły i ubogich rozdał; zszedł 1682 r. co opowiada nagrobek jego w katedrze Krakowskiej. — *Stefan* podkomorzy Łęczycki, marszałek izby poselskiej na sejmie sławnym abdykacją króla Jana Kazimierza 1666 r. Jest jego mowa zachowana w tomie II mówcy Polskiego, przekładająca królowi, aby nie zostawiał osierociałej ojczyzny, zachował ją także Załuski w T. I f. 55. — *Stanisław* odwiedził Rzym z Janem Kazimierzem królewiczem podówczas; potem gdy wstąpił na tron, był sekretarzem królewskim, a dalej wielkim referendarzem koronnym. Biskupstwo Przemyskie otrzymał, na które wjeżdżał 1659 r. i opactwo Sulejowskie. Król Michał wielce tego męża poważał i egzekutorem swęj ostatniej woli mianował; zszedł 1680 r.

Sarnowski, herbu podobnego nazwiska; Sarnowscy Zejbersdorf dom w Prusach królewskich, o czém wspomina Niesiecki z rękopismu o familiach Pruskich; — *Bernard* z Bawaryi za panowania Krzyżaków przyszedł do Pruss, chwalił rycerskiej szukając; któremu nadane dobra Sartawice o mile jedną od Swiecia odległe, gdzie był sławny zamek nad Wisłą na Wysokiej Górze, dziś jego szczątki. — *Jerzy* u Zygmunta I dobrze zasłużony, wziął od tego króla dobra Wątnie, nazwane z prawem celném. — *Ludwik*, brat Jerzego przebywał za granicą; — *Krzysztof*, w województwie Sandomierskiem osiadł, dziedzic na Chodczy. — *Maryanna* Sarnowska była za Kazimierzem Kitnowskim, chorążym Pomorskim, z którym fundowała kollegium Jezuitów w Chojnicach, umarła 1736 roku.

Saroński, podźupnik Wieliczki, tłómaczył wierszem: *Psalterz Dawidowy*, rzadkie dzieło; egzemplarz z Krakowa dostał się do biblioteki Mateusza Ossolińskiego.

Sassenhag, opisał wierszem: *Zwycięstwo Jana Kazimierza nad Kozakami i Tatarami* 1651 r.; dzieło więcej historyczne jak poetyczne.

Sas, nazwy tegoż herbu; hrabia *Huyd*, czyli jego poprzednik przyszedł do Węgier z Saxonii, a potem z Węgier wedle świadectwa Wojciecha Strepy, z niemalym orszakiem do Lwa księcia

(*) Sławne Margrabstwo przy wprowadzeniu świętych relikwii do kościoła Pożnańskiego.

Ruskiego przybywszy i połączywszy się z Litwą, Mazowsze pustoszył; otrzymał znaczne nadania na Rusi i pojął za małżonkę krewną księcia.

Sasin, herbu Jastrzębiec w Mazowszu; Sasin kasztelan Wyszogrodzki z synem swoim w r. 1395; w wojsku Zygmunta cesarza potykając się z Bajazetem poległ na placu. Sasin przez Władysława Jagiełłę oblężony w zamku Drohickim, był tam starostą księcia Mazowieckiego.

Sawicki Jan, Jezuita, herbu Cholewa w Brześciu Litewskim, mąż uczony, pierwszy dał początek collegium Jezuitów w Drohiczynie na Podlasiu, umarł 1657 r. Brat jego rodzony *Melchior*, wojewoda Brzeski Litewski, mąż uczony, w akademii Wileńskiej doskonalił się; pozostały po nim niektóre pisania. Jako kasztelan długo i mężnie Brześcia przeciw Szwedom bronił, przy najściu Rakociego 1657 r., poddać musiał przez kapitulacyą 1662 r. Był komisarzem dla obliczenia szkód od wojska poczynionych; mianowany wojewodą Brzeskim Litewskim. W czasie sejmików od nieprzyjaciół zabity.

Sawicki Maciej herbu Lubicz w Podlaskiem, kasztelan Podlaski, którego syn *Wojciech* był starostą Mielnickim. — *Stanisław*, najprzód kanonik ziemski Drohicki, potem stolnik Podlaski, poseł na sejm 1627 r, z kąd deputat na trybunał Radomski.

Sawicki Jan, herbu Nowina w ziemi Mielnickiej; skarbnik Podlaski, do tych jak Niesiecki utrzymuje, należy *K. Kacper* Sawicki, rektor Jezuitów w collegium Kaliskiem, o którym Siarczyński twierdzi, nie wymieniając źródła, że się urodził w Wilnie 1542 r. i został Jezuitą w Rzymie 1566 r., z kąd po nauce teologii powrócił do Polski, przeznaczony na teologa, przy poselstwie polskiem na koronacyą Dymitra cara do Moskwy wyprawiony; twierdząc iż prowadził sumienie Dymitra i był jego doradcą i przewodnikiem. Był przytomny obrzędowi koronacyi Maryi carowej, wraz z Mikołajem Czernikiem, także Jezuitą, podległ więzieniu i przypadkom przy zabicu Dymitra cara, lecz w 1610 r. jeszcze się przy boku carowej znajdował, co znać z jój listu do Jana Piotra Sapielhy, starosty Uśniatskiego pisanego, gdzie go kaznodzieją swoim zowie. Powróciwszy do kraju powrócił razem do zakonnych obowiązków; obrany prokuratorem, do Rzymu jeszcze pojechał; lecz w powrocie blisko Frankfortu 1620 r. życia dokonał. Pisał i wydał: *Anatonia Consilii de Pace stabilienda in Polonia Jesuitis pulsus* (*) 1611 r. a po polsku pod imieniem Lesznowskiego. Jest to odpowiedź na pismo jednego szlachcica polskiego przeciw

(*) Rozbiór rady o ustaleniu pokoju w Polsce po wygnaniu Jezuitów.

Jezuitom wydane. To dało powód, że i własne Cichockiego prace rozmowy Osieckie, Sawickiemn przypisano. Wydał on jeszcze kilka innych między którymi: *Index bibliae sucae*.

Sawicki Michał, herbu Ślepowron w Wileńskim, pisarz ziemski Wileński: posel na sejm 1674 i kommisarz do sądzenia nieszczęśliwej sprawy Toruńskiej.

Sawicki, herbu Sulima: dwa są domy: Sawicz *Ryngorski* i Sawicz *Zabłocki*. Jan Sawicz Ryngorski mąż wojenny;—syn jego *Wawrzyniec*, sędzia ziemski Trocki;—*Alexander* pod Pawłem Sapiehą hetmanem służbę wojenną odbywał;—*Tomasz Sawicz Zabłocki* deputat 1648 r., do spisania pacta Conventa z Janem Kazimierzem.

Schak, tegoż herbu dom starożytny w Prusach królewskich. *Konrad Schak* komendę mając w ziemi Chełmińskiej 1298 r.. Litwę co napadła niespodziewanie na Brodnię i w kościele zgromadzonego ludu wiele wygubiła, poraził i w pień wyciął. Tenże 1301 założył Gołub; był on rodem Trewirczyk, kwitnęli potem Schakowie w prowincyi Pruskiej, posiadali nadane sobie dobra Szynwald. Wydrzno, Blonców i zamienili niektóre na Sternberg od Kostków. Niesiecki liczy do domu tego Sackena, co za Władysława IV jako pułkownik i podkomorzy dworu zaszczytnie zasłużył się.

Schampach, herbu tejeż nazwy; Dawidów familia w Wene-cyi i Rusinszów w Rzymie, miała się tym herbem pieczętować. *Zdenko Szampach* służył wprzód zaszczytnie w wojskach cesarza Niemieckiego; prowadził Maxymiliana na tron Polski, potem jednak wyjednał sobie indygenat na sejmie, wyprzedawszy swe dobra za granicą. Zygmuntowi III znaczną liczbę jazdy niemieckiej na wojnę do Pruss przeciw Szwedom dostawił. Zmarł w Krakowie i tam w kościele OO. Franciszkanów 1669 r. pogrzebiony;—uczcił go nagrobkiem *Henryk Burzan* na Hodoninie i Miłotyce, hr. Szampach, równie w cudzoziemskich językach biegły i serca mężnego.

Schenning, dom w Inflantach, wierny sprawie Polskiej; po opanowaniu przez Szwedów przenieśli się do Litwy.—*Otto*, biskup Inflantski, za Stefana Batorego zasiadał na tej katedrze; miejsce miał wyznaczone w senacie po biskupie Kamienieckim Dla ustawicznych Szwedzkich napadów, nie mógł rządzić spokojnie dyecezyą. był wzorem dobrych obyczajów; w roku 1597 gdy senat Ryński zakazał, aby nikt uczniom Jezuickim gospody nie najmał, *Otto* dom dostatni kupił i tam pięciu swym kosztem utrzymywał, toż uczynił w Derpcie. Synod dyecezyi w kościele Jezuitorów w Rydze 1595 r. odprawił.—*Jan Schenuing*, z wojewodztwa Trockiego, podpisał elekcyą Władysława IV króla.

Scheve Augustyn, herbu Sternberg, z Czech przenieśli się do Pruss w r. 1466, a Scheve był mianowany pierwszym wojewodą Chelmińskim w nagrodę, że najwięcej pracował około przyłączenia prowincyi Pruskiej do korony.—*Sabina de Scheve*, małżonka Albrzycha Łaskiego, wojewody Sieradzkiego wystawiła nagrobek w Łasku 1611 r. *Wincentemu de Scheve*, bratu swemu rodzonemu, proboszczowi Łaskiemu.

Schlieben Jan Teodor, w Inflantach; hrabia Schlieben, wojewoda Inflantski 1651 r.—Syn jego *Wilhelm* posłem był z Pruss na sejm 1730 r.

Schlichtyng Jan Jerzy, tegoż herbu, sędzia ziemski Wschowski, z województwa Poznańskiego, poseł na sejm 1633 r. kommissarz do wielu czynności i do Królewca; 1645 r. poseł na sejm konwokacyjny.—*Samuel* rotmistrz królewski, z Sejmu 1683 r. kommissarz do załatwienia sporów o granicę w Szląsku.

Schmeling, herbu tegoż: *Hartwich* Schmeling służył w wojsku koronném za Zygmunta III;—*Henryk*, starosta Orlewski, podpisał pacta conventa Władysława IV.

Schomberg lub Schemberg tegoż herbu; początki tego domu z Misnii (Meissen) w Saxonii; wstawieni pobożnością i dziełami wojennymi we Włoszech, Francyi, Hiszpanii i Niemczech.—Pierwszy *Teofil* Schomberg za Zygmunta III przyszedł do Polski, otrzymał indygenat: postąpił w wojsku na stopień generała artylleryi; pod Smoleńskiem, w wyprawie pod Cecorą i pod Chocimem mężstwem i sztuką odznaczył się. W Kamieńcu Podolskim drugi zamek wybudował, i wiele jeszcze innych z mocnemi warowniami w Polsce wymurował. Jako biegły w językach wschodnich, od Władysława IV wysłany w poselstwie do Persyi, wspaniale i uprzejmie od Szacha perskiego przyjęty; zawarł związek przeciw Turkom i dla wielu zuakomitych Rossyan wolność wyjednał. W powrocie nad brzegami morza Kaspijskiego, w bok Astrachanu, gdy konwój Perski dla szukania gospody dla posła oddalił się, służący kłótnie z celnikami wszczęli, na której odgłos dzicz pobliska zbiegła się, a nierozumiejąc języka podróżujących, poseł, spowiednik jego Dyonizy, Karmelita i wszystkie osoby poselstwa zabitemi zostały, a wszystkie rzeczy, konie i dary Szacha, sprzęty drogie i towary od Szemberga w Persyi kupione, na łup dzikulców poszły: to się stało 1638 roku. Jest w druku Szemberga, sekretarza królewskiego, relacya prawdziwa o wejściu wojska polskiego do Wołoch i o potrzebie tegoż z pogaństwem 1620 r.—*Michał*, syn jego, rotmistrz pancernej chorągwi, jak go wylicza komput wojska 1658 r., który Niesiecki miał przed oczami, gdy wały Kijowa objeżdżał, pojmany od nieprzyjaciół i wgląb' kraju zaprowadzony, gdy z téj niewoli unosił

się, obkoczony i zabity został.—*Jacek*, kasztelan Kamieniecki, całe życie usłudze wojennej poświęcił, w wszystkich wyprawach przeciw wszystkim nieprzyjaciolom ojczyzny za Jana Kazimierza walczył, niewolą w tatarskich łykach cierpiał; na koniu dowodząc, umarł ostatni potomek wiernego tego Rplitéj domu.

Schiling, dom ten, herbu tegoż nazwiska, z Niemiec przybyły, Zygmunt I król w r. 1543 indygenatem obdarzył.—*Jan Schiling* z Sambieńskiej prowincyi w Prusach książęcych ziemianin, w roku 1466 podpisał pokój Brzeski — *Mikołaj Schiling* z Wejzenburga do Polski przeniósł się — *Jan* kanonik Krakowski i Wrocławski, zmarły 1552 r. mąż uczony, któremu Andrzej Przeclawski i Piotr Myszkowski, kanonicy uagrobek w katedrze Krakowskiej wystawili. — *Jan* pisarz skarbowy, którego syn wraz z księciem Korceckim mężnie z Turkami i Tatarami walcząc poległ.—*Jan* w pieczęm wojsku polskim za króla Stefana w potrzebie wojennej zabity.

Szweryn, dom najdawniejszy w Pomeranii: — *Mikołaja* Szweryn córka Elżbieta, była za Ottonem I księciem Szczecińskim 1345 r.—*Jan* arcybiskup Rygi, uciśniony od Krzyżaków 1299 roku, mężnie się im opierał, nakoniec 1300 r. życia od nich wyzuty.—*Jakób*, wódz wojsk cesarskich, podkomorzy Pomorski. — *Jan Ulrich*, dziedzic na Alszwargen. służył wojskowo pod Karolem Chodkiewiczem z własnym pocztem ludzi, wiele w Inflantach przeciw Szwedom dokazywał, kościół w ojczyźnie swój Alszwargen księżom katolickim oddał i sam do tej religii powrócił się; umarł 1656 r. w Szwerykowie, w Pomeranii. — *Krzysztof*, chorąży Poznański. *Jan Aleksander*, dworzanin królewski, w księztwie Żmudzkiem 1674 roku.

Scypion, tegoż herbu; *Piotr Scypion del Campo*, marszałek dworu królowej Bony i gubernator księstwa Barskiego, przybył z tąż do Polski 1518 r.; jego syn dziedzic na Kudrawce miał za sobą Dusiackę Rudominównę. — *Stanisław* za krwawe zasługi pod Wielkimi Łukami wziął dobra Harasimowicze, Steckie siolo, Horodyszczce, Bieniewice i Stoczne w księztwie Żmudzkiem, jako dowodzi przywidł króla Stefana 1589 r. w ruskim języku.—*Aleksander* osobą swą i licznemi pocztami na wojnie Inflantskiej popisywał się. Król Zygmunt III nadał mu dobra lenne Uszt Pappen. Naden i Muyten — *Krzysztof*, zakonu ś. Franciszka, 1612 r. jeździł do Rzymu, był komisarzem papieżkim na Jasną górę Częstochowską.—*Jerzy*, podkomorzy Grodzieński, dziedzic na Repli, poseł na sejm 1623 r., komisarz do ustalenia granic między województwem Podlaskiem i Brześciem Litewskim. Miał za sobą Zofią z Lewiczyna Lewicką,

chorążankę Podlaską; fundował i nadal kościół w Repli w dobrach swoich powiecie Wilkowyskim. — *Jan*, wojski Grodzieński, dziedzic na Kudrawie. deputat na trybunał Litewski 1603 r., fundator z bratem swoim OO. Bernardynów i pp. Bernardynek w Grodnie, gdzie grób swój familijny mają, zmarł 1620 r.; uczył zwłoki jego mową Piotr Wiesiołowski, podskarbi nadworny Litewski. — *Mikołaj Eustachy*, starosta Merecki, z Władysławem IV odbył podróże w cudzych krajach, mianowany podkomorzym królewskim 1637 r. śmierć go zaskoczyła w Mereczu. Tablica wielka srebrna przy obrazie Najświętszej Panny i przywilęj Władysława IV 1633 roku, jest jego zasług pamiątką. — *Krzysztof* dworzanin i sekretarz królewski, dziedzic na Szczucinie małym czyli Szczucinku, w powiecie Lidzkim; — *Kazimierz* marszałek Lidzki. kommisarz do odnowienia traktatów z Rosyją 17. 6 r. — *Jan* kasztelan Smoleński, starosta Lidzki i Borciański, w r. 1702 rotmistrz chorągwi powiatu Lidzkiego, prowadził szlachtę tegoż powiatu przeciw Szwedom; 1703 roku był marszałkiem w trybunale Litewskim i posłem do Karola XII, od Litwy na różne sejmy poseł, układy z Augustem II i zkonfederowaną Rplitą kończył, kommisarz do traktatów z Elektorem Brandenburgskim; na elekcyą 1733 r. prowadził województwo Smoleńskie, fundował kollegium księży Pijarów w dobrach swoich Weronowie, w powiecie Lidzkim. — *Józef*, Lidzki i Mukarowski starosta, poseł po kilkakroć na sejmy, deputat do konstytucyi 1724 i 1726 r. pojął w małżeństwie Weronikę z Dąbrowicy Firlejównę, kasztelanek Kamińską, a po zejściu bezpotomném jęj brata Jakóba Firleja, w roku 1730 zmarłego, posiadał resztę majątku przemożnego tego niegdyś w ojczyźnie naszęj domu.

Schoen Andrzej, po polsku *Szen*, po łacinie pisał się Schoneus, urodził się w Głogowie na Szląsku; brał nauki w akademii Krakowskiej, uczył się wymowy pod Stanisławem Sokołowskim, co był potem kaznodzieją Stefana króla; jego kosztem do Włoch wyprawiony. Za powrotem do kraju, filozofii, matematyki i wymowy w akademii Krakowskiej dawał lekcye, urząd rektora akademii 9 razy obrany piastował. Podczas sejmu 1606 r., gdy stronnicy Jezuitów głośno przed królem akademików o poduszczenia Dymitra cara obwiniali, wymownie zniszczyć czerniące zarzuty potrafił. Katedrę języka greckiego 1611 r. w tejże akademii uposażył. Pamięć miał wielką i dowcip nadzwyczajny, szacowany był od rodaków i obcych. Uczony Lipsiusz listownie z nim obcował; a w jednym liście pisząc do Szena uwielbia Polaków grzeczność, uprzejmość, naukę i inne zalety, które innym narodom wzorem być mogą. Umarł 1615 r. zwłoki jego spoczywają u ś. Florjana w Krakowie. Pisał oprócz wierszów mowy na pochwałę Jana Zamojskiego, Piotra Ty-

lickiego, oraz inne; napisał także: *Życie księdza Sokołowskiego kaznodziei, dobrodzieja swego*, o którym Nuncyusz papieżki mawiał: *Trzy cuda widziałem w Polsce: Stefanu króla na tronie, Zamojskiego w krześle, a Sokołowskiego na ambonie.*

Schoenfleisch Andrzej, po łacinie *Schenflisius*, urodził się w Toruniu 1590 r., był pastorem we wsi Semplinie pod Dziłdowem, potem i w Stargardzie gdzie 11 lat pracował, nakoniec w Wilnie. Pamięć imienia swego w wielu pismach zostawił, między którymi: *Tryumf* po szczęśliwem zwycięztwie, które Władysław IV nad Schinem hetmanem pod Smoleńskiem odniósł, w Toruniu 1635 roku; wiele jego pism w Lubiczu drukowanych.

Schutz, sekretarz miasta Gdańska, później radca zasłużony w urzędowaniu i pismach dla tegoż miasta, pisał historią pruską; *Historiae Pruthenicae Liber*, od początku zakonu Teutońskiego do r. 1525; dodał herby mistrzów Krzyżackich i drukiem ogłosił 1592 r.

Schroetter Adam, poeta uwieńczony, w Nissie na Szląsku urodził się, w Krakowie nauki odbierał, wypłacił się wdzięcznością pismami swemi. Był domownikiem Alberta Łaskiego, wojewody Sieradzkiego, który go obrał za towarzysza wszystkich swoich podróży i zabaw. Trzecieckiego kochał, rozkoszą go swoją nazywał. Po śmierci Łaskiego Hubner Mikołaj, bogaty i uczony obywatel Krakowski, obsypywał dobrodziejstwami Szretera, nazwany od niego obrońcą uczonych. Zostawił nam Szreter wiersze: *O rzece Niemen* przez Mikołaja Tarłę dla żeglugi dostępnej, i *Opis żup Wielickich*, w dziele Mitzlera dochowany.

Szczanięcki Stefan, herbu Osoria w wielkiej Polsce, Jezuita. rządził prowincją Polską i dwa razy jeździł do Rzymu; 80 letni starzec skończył życie 1737 roku, wydał wiele pism, najwięcej pobożnych.

Szczawiński, herbu Prawdzie w Mazowszu i Łęczyckiem; dom starożytny z starego Szczawina. — Jan z starego Szczawina, któremu Bolesław książę Mazowiecki w roku 1299 nadał w zasługach wiecznym prawem Szczawin wielki i Włoszczanów. — *Dadzi-bog* dzielny rycerz, któremu Władysław książę Łęczycki i Dobrzyński, jako bardzo zasłużonemu, nadał zamek Ozorków z młynem i przyległościami, jako przywilej 1344 roku. — *Paweł*, kasztelan Łęczycki, Barski, Warecki starosta, ochmistrz dworu królowej Anny Jagiellonki. — Jan, syn kasztelana, któremu dziadem dostał się Ujazd i miasto Wanieno w Podlasiu. — *Nasiegniew* i *Sieciech*, synowie *Dadzi-boga*, przed Ziemowitem książęciem w Gostyniu dział majątku uczynili 1380 r. — *Wojciech* na Podolu sprawami rycerskimi odznaczył się i tam osiadł. — *Krzysztof* pod Sieniawskim hetmanem

Tatarów bijąc i Wołochów, u Szereta poległ 1538 r.—*Piotr*, krajczy królowej Anny, w wielu językach biegły; bezżenny przeniósł się na wieczność, 1598 r.—*Mikołaj*, kasztelan Brzeziński, dziedzic na Szubsku, rycerskimi dzielami i poselstwem do obcych monarchów wsławiony, 1603 r. w Łęczycy klasztor i kościół pp. Norberta i Anny fundował i Szubska oboje na wieczne czasy zapisał; 1620 r. zmarł, pochowany w tymże kościele i nagrobkiem uczczony. — *Szymon* kasztelan Inowrocławski, starosta Gostyński; 1587 r. z sejmu konwokacyjnego deputat do odbierania kwarty Rawskiej, a w r. 1589 do korektury praw koronnych; komisarz do uspokojenia rozruchów w Gdańsku 1569 r. i poseł do Danii od Zygmunta Augusta.—*Jakób*, marszałek izby poselskiej 1616 i 1620 r., poczem mianowany wojewodą Brzesko Kujawskim, starosta Łęczycki, Brzeski i Gębiński, z sejnu 1635 r. komisarz do rady królewskiej i do traktowania z Szwedami. W młodości brał nauki za granicą, znajdował się na dworze Anny infantki polskiej i na wyprawach do Włoch i Multan. Będąc starostą Łęczyckim, swawolnie kupy poskronił, zamek w Łęczycy własnym kosztem restaurował i rozprzestrzenił; przeciw Tatarom okrytą chorągiew własnym kosztem jako też i przeciw Gustawowi utrzymywał.—*Jan Szymon*, wojewoda Brzesko Kujawski, starosta Łęczycki i Gołubski, posłował na różne sejmy około 1624 r. z którego deputat na trybunał Radomski, 1638 r. do zapłaty wojska, także do odebrania dyssydentom kościoła ś. Jana w Toruniu. Pod Martynowem i Krukowem zbuntowanych kozaków gromił, przeciw Gustawowi królowi Szwedzkiemu z chorągwią swą walczył pod Gniewcem drogę mu zaszedł, kulą w ramię tam raniony 1645 r. Marszałek trybunału koronnego, 1648 r. pułkownik województwa Kujawskiego.—*Paweł Ludwik*, wojewoda Inowrocławski, do rugowania Aryanów gorliwie przyczynił się, na ubogich i domy zakonne hojny, kościół w Lubrańcu od Szwedów zrujnowany restaurował, w nieszczęściach bronił ojczyzny radą, ręką i majątkiem, pod Beresteczkiem i Zbarażem z ludźmi kosztem swym zaciągniętymi i przeciw Szwedom na wielu miejscach stawał.—*Samuel Konstanty*, kasztelan Kruszwicki, pamiętny pogromca kozaków, przeciw którym z okrytą swą chorągwią stawał.—*Jakób Albrycht*, kasztelan, potem wojewoda Inowrocławski, starosta Łęczycki i Gębiński, fundował OO. Reformatorów w Jazdowie 1661 roku; poseł na różne sejmy; 1683 roku pielgrzymował z całym dworem do Częstochowy pieszo.

Szczepanowski, herbu Pruss w Sandomierskiem, dom starodawny, z którego ród prowadzi ś. *Stanisław* biskup Krakowski, z ojca Wielisława, z matki Bogny urodzony, przed rokiem 1009, we wsi Szczepanowie, dwie mile od Bochni, gdzie rodzice jego ko-

ściół zbudowali i uposażyli; w 30 roku pożycia matka w Ganii przy strumieniu urodziła go i własnymi obmyła rękami. Pierwsze nauki brał w Gnieźnie, potem 7 lat w Paryżu bawił, z znacznym zapasem nauk i zbiorem ksiąg powrócił do ojczyzny. Lambert Zula biskup Krakowski polubił go, namówił do stanu duchownego i na jego potem miejscu przez kapitułę 1071 roku na katedrę wybrany. Objężdżał co rok plebanie, spisane miał wszystkie wdowy i one wspomagał. Życie jego i śmierć opisał Długosz; zgon jego dnia 8 maja 1079 roku znany jest powszechnie; pogrzebiony na Skalce 1088 roku na zamku do kościoła ś. Wacława. Zwłoki jego przeniesione za wstawieniem się Bolesława wstydlwego i Kunegundy żony jego, 1253 r. w Rzymie kanonizowany. Elżbieta królowa Węgierska, matka Ludwika króla polskiego i węgierskiego, trumnę srebrną 360 grzywien wazącą pozłacaną sprawiła, jak napis przy oczyszczaniu onęj 1631 r. czytany, świadczył; Tomasz Zamojski i podkanclerzy koronny i starosta Krakowski sprawił mniejszą srebrną, grzywien 40 wazącą, a w tę wpuszczono jeszcze mniejszą złotą, w której kości ś. Stanisława zamknięte. Trumnę największą sześciu aniołów z srebra odlewanych trzymało, oltarz srebrny od króla Zygmunta I dany, i kaplica w środku katedry, którą Marcin Szyszkowski, biskup Krakowski wystawił z marmuru czarnego, na kolumnach miedzianych wylaczanych, z kopułą wylaczaną w karpiową łuskę. Te kosztowności zabrane przez Szwedów w czasie wojny za Jana Kazimierza; w miejscu więc tych trumien Gembicki, biskup Krakowski, ten co klejnoty korony ratował i góralów zbuntowanych pod dowództwem Kostki Napierskiego pod Czerstynem rozgromił, trumnę tę co dziś widzimy sto grzywien wazącą sprawił. Król Jagiello na cześć tego świętego bazylikę w Wilnie wystawił, i Anna z Jagiellonów krwi ostatnia, Stefana Batorego małżonka, kościół w Rzymie królewską szczodrobliwością ozdobiła. Lampy srebrne nad grobem ś. Stanisława, jak opisuje Starowolski wisiały, jedna dana od Wincentego Kadłubka, druga od Władysława IV, trzecia od Stanisława Gawareckiego, kasztelana Płockiego, gdzie też można było widzieć wielką sławę tego świętego, Piotrowina wskrzeszającego, z srebra ulaną. Królowie niegdyś Polscy, koronując się w Krakowie, dniem przed swoją koronacją ten kościół na Skalce, gdzie ten święty był zabity zwykli byli zwiedzać, udając się tam processjonalnie.

Szczepański, herbu Dołęga w Prussach, z Szczepanek 4 mile od Grudziąza w Chełmińskim.—*Jakób*, starosta Mirachowski, potem Kidziązki, podkomorzy Malborgski, potem Chełmiński, z sejmu 1609 r. komisarz do granic od Pomeranii, poseł na sejm 1607 r. Zygmunta III dworzani i waleczny w różnych wyprawach żołnierz.

Do odebrania homagium od elektora Brandenburgskiego kommissarz, wspaniały dla podupadłych; zszedł 1630 r., o czém nagrobek w Grudziążu świadczy.

Szczepiecki, herbu Leliwa w powiecie Pilzneńskim.—*Dobrogost Fricz* w r. 1399 zginął w potrzebie z Edygą, Tamerlana wrogiem. Paprocki wspomina dwie siostry z domu tego, w fraucymerze królowej Anny.

Szczerbic Puwał, herbu Jelita w Krakowskiem, z młodych lat rycerz, za granicą w sztuce wojennej wydoskonalony, obce języki posiadał, ztąd wielkiemu Tarnowskiemu miły.—Syn jego *Paweł* także w prawie i inszych naukach wielce biegły, jak jego nagrobek u ś. Trójcy w Krakowie poświadcza. *Zbioru statutów i konstytucyi* wydawca, pisarz dekretów za Zygmunta Augusta i Stefana królów, przez lat 25 ciągiem radca królewski i sądowy, sprawiedliwość niepodległe kochający. Nie zrobił majątku, ubogi zszedł do grobu; wydał jeszcze i inne pisma.

Szczucki, herbu Pobóg w Sandomierskiem, pochodzi z Lubelskiego.—*Iwan* rotmistrz. w czasie bezkrólewia 1587 roku z chorągwią do zasłony krajów Ruskich od Tatarów wyznaczony, sam podobno był kommissarzem do ułożenia prowincyi Smoleńskiej 1612 r.—*Jerzy*, podstarosta Halicki, zabity od Tatarów;—*Stanisław* poseł na sejm 1638 r., od Kochowskiego jako dobry urzędnik i obywatel zachwalony.—*Sebastyan*, mąż wojenny, w wielu potrzebach doświadczony, aż do wieku 70 lat, w którym zginął pod Jezupolem w bitwie z Tatarami.—*Tomasz*, poseł na sejm 1667 r.—*Mikołaj* sekretarz królewski i dworzanin królowej Anny, jeździł w rozmaitych poselstwach do Rzymu i Paryża.

Szczuka Władysław, herbu Grabie w ziemi Wizkiej, którym książę mazowiecki jako dworzaninowi swemu, w nagrodę zasług nadał w ziemi Wizkiej nad rzeką Wyszą siedm wsi; potomkowie jego osiedli w Mazowszu, Litwie i na Rusi.—*Aleksander*, porucznik ussarskiej chorągwi, pod Korsuniem dostał się w niewolę Tatarską, uwolniony pod Pilawcami. Było jeszcze kilku mężów z tego domu na Rusi, czynami rycerskimi wślawionych, lecz linia ta na córkach wygasła.—Z Wizkiej linii, od Falisława idącej, *Kazimierz Jan*, biskup Chełmiński, administrator opactwa Paradyskiego, zakonu Cystersów, proboszcz Warszawski i Łomżyński, Janowi Kazimierzowi wiele pomocny, dowcipem swym dokazał, że Szwedzi z Pilcy zamku Warszuckiego, kasztelana Krakowskiego, pod warunkami pewnemi ustąpili. Jego namową skłoniony Oxembart, komendant w Krzepicach, dwa działa do szturmie Częstochowy używane zo-

stawiawszy, z zamku ustąpił. Témże szczęściem w Piotrkowie garnizon na stronę królewską przeciągnął i miasto od Szwedów uwolnił; 1655 r. w negocyacyach do kozaków wysłany, porozumienie lepsze ustalił; przynajmniej na czas niejaki. Kościoły w Łomży i Tarczynie przemurował, lubiony od królów Jana Kazimierza, Michała i Jana III. Wiele potrzebującym pomocy pomagał; dla wielkich błót podtenczas w Warszawie, gdy z karetą jadąc w szesć koni związał, wymawiał że urząd biskupi musi być bardzo ciężki, bo będąc kanonikiem, w parę koni jeżdżąc nigdy nie ugrzązł; umarł 1694 r. uczczony nagrobkiem w Chełmnie. — *Wacław*, brat jego rodzony, kuchmistrz koronny, starosta Wizki i Wawolnicki, pułkownik infanteryi, poseł na konwokacyą 1696 r., mąż rycerski, pod Chocimem, Wiedniem i Parkanami mężnie stawał. — *Jan*, podkomorzy Wizki, kapitan wojsk Rplitéj, kommisarz do ustalenia granic z Prussami 1690 r., do księstwa Litewskiego pierwszy się przeniósł. — *Daniel*, pokojowy królewski, w wojsku polskiem za buławy Karola Chodkiewicza rotmistrz, deputat na trybunał Litewski. — *Stanisław* więty przez kozaków w niewolą, z Dominikiem Pacem w więzieniu umarł. — *Antoni Stanisław*, wprzód referendarz koronny, potem podkanclerzy W. K. Litewskiego, starosta Lubelski, Warecki, Wilkijski; Jan III widząc w nim wielką zdatność, do interesów publicznych sposobić go zaczął i regentem kancelaryi koronnój mianował; z Lubomirskim marszałkiem odprawił Szczuka poselstwo dla odebrania homagium od elektora Brandenburgskiego, a z Wacławem Leszczyńskim poselstwo do Rossyi. Najtrudniejsze interesa ojczyzny z wielką zdatnością ułatwiał; marszałkiem był izby poseselskiej w r. 1689 i 1690; tam gładkością wymowy, głębokim rozsądkiem i nieskazitelną ku dobru Rplitéj miłością celował. Wydał: *Canditi Veronensis, czyli. Eclipsis Poloniae orbi polonico demonstrata*. 1709 roku rundował w Szczucinie, w ziemi Wizkiéj, kollegium KK. Pijarów z przeznaczeniem funduszu od Jana III na naukę uboższych dzieci, co potwierdziła konstytucya 1703 r. Córka jego była za Stanisławem Kontskim, generałem artylleryi ziem Podolskich; on Karola XII po klęsce tegoż, doznanej w puszczy Mysieńskiej, w Szczucinie w domu swym gościnnie przyjął.

Szezygielski Stanisław, z zakonu ś. Benedykta, proboszcz w Tucholi na Pomorzu wydał: *Aquila polono, benedictina in qua Beat: et Illust Virorum Elogia, caenobiorum ac rerum memorabilium Synopsis, exordia et progressus ordinis s. Benedicti describitur* (*) 1663 r. Cracoviae.

(*) Orząd Polsko benedyktyński, w którym błogostawionych ludzi pochwały, klasztorów i rzeczy pamiętnych obraz, początek i postęp zakonu ś. Benedykta są opisane

Sczyt, herbu Radwan w Połockim województwie.—*Jan Niemirowicz* Sczyt, marszałek Litewski, starosta Mohylewski, poseł od króla Zygmunta I do Moskwy 1516, roku podpisał przywilej ziemi Drohickej u Januszowskiego. — *Mikołaj* Sczyt, Wojski Witebski broni mężnie zamku Połockiego 1563 r. wzięty w niewolę, na słowo dane wypuszczony. *Daniel* był posłem na różne sejmy, deputatem na trybunał skarbowy Litewski.—*Krzysztof Benedykt*, chorąży Połocki, i poseł na konwokacyą 1696 r.—*Krzysztof*, kasztelan Smoleński, był poprzednio deputatem do boku Augusta II 1703 r.

Sczytnicki, herbu Belina ze Szczytnik niedaleko Poznania. Książdz *Stanisław* Jezuita rządził kollegium w Poznaniu i temu dobra swoje zapisał, niemniej rządcą zakonu w całej prowincyi polskiej, podjął się missyi do Wołoch i Multan, lecz utraciwszy wzrok skończył życie 1667 roku.

Secygniewski *Jakób*, herbu Jelita z Pacanowa w Sandomirskiem, starosta Buski, z Konstantynem ks. Ostrogskim i Mikołajem Kamienieckim, sławnymi hetmanami, przeciw nieprzyjaciołom ojczyzny walczył, pod Zynkowem Tatarów plondrujących kraj zniósł, i pod Łopuszną mężnie popisał się; z Mikołajem Firlejem przeciw Krzyżakom walczył i od Heilsberga mężnie attacki odparł samego wielkiego mistrza. — *Paweł*, sławny rotmistrz, za panowania Zygmunta Augusta wyprawiony z innemi chorągwiami, Aleksandra wojewodę Wołoskiego, na państwie utrzymał, Izabellę siostrę Zygmunta Augusta, królowę Węgierską do Siedmiogrodzkiej ziemi prowadził i Janusza jej syna na rządach tam ugruntował. — *Jakób*, starosta Szydłowski, mąż wojenny pod Newlem, Krasnogradkiem, Wielką i w innych miejscach, żył około 1588 r.

Secymiński *Wojciech*, herbu Dąbrowa, zakonu kaznodziejskiego prowincyał polski, kommisarz Inocentego VIII papieża, suffragan Gnieźnieński.—*Dominik*, kanclerz kościoła Gnieźnieńskiego i *Ludwik* zakonu kaznodziejskiego prowincyał, 1519 roku jednego dnia zmarli, równi cnotą i nauką; razem pochowani obadwa w kapitularku OO. Dominikanów w Krakowie u ś. Trójcy, gdzie gdy 1588 r. grób otworzono, znaleziono ciała ich złączone z sobą wzajemnym uściśnieniem się. Nieszczęsny przykład wczesnego pochowania; świadczą o tém Bzowski i Pruszc.

Sędzicki *Andrzej*, herbu Lubicz w Prusiech, mąż rycerski pod Gdańskiem;—*Jakób* w wojennęj potrzebie poległ.

Sędzimir, herbu Ostoja w Podgórzu, piszą się z Korska i Łukowiec; idą od Scibora sławnego wojownika za Zygmunta cesarza, zowią ich także, jak Niesiecki utrzymuje, Sędziwojami. Tego nazwiska był *Michał Jakób* Sędzimira, szlachcica polskiego syn nieslubny, rodem z miasta Sądca w Podgórzu; urodził się 1566 r. w témże

mieście pierwsze nauki odebrał. Wyższych umiejętności w akademii Krakowskiej uczył się, wysłany potem do Niemiec, w akademijach tamecznych dobre wydoskonalenie odbierał: w chemii szczególnie postąpił. Nauka ta podówczas była w wielkiej wziętości za granicą. Zygmunt III w towarzystwie Mikołaja Wolskiego, marszałka wielkiego koronnego, zamykając się z tymże, wiele czasu nad doświadczeniami chemicznymi przepędzał; ogłosił Sędziwoj wynalezienie kamienia filozoficznego, wieść ta umysły wszystkich zajęła. Król Polski sam doświadczać podług jego przepisów przedsięwziął. Sędziwoj na dwór Zygmunta III przywołany; niemało przetopił złota, wieść publiczna cudowne czyny o doświadczeniach jego za granicą rozniosła, wielu książąt Niemieckich widzieć go zażądało, książę Wirtembergski o przysłanie sobie filozofa wsławionego, wyraźnie króla Polskiego prosił. Zygmunt dogadzając żądaniom księcia, wyprawił Sędziwoja do Niemiec, gdzie baron jeden, chciwością bogactw lub umiejętności uniesiony, pochwyił filozofa w drodze, w zamku swym w więzieniu osadził, wymagając wyjaśnienia tajemnicy; musiał zaspokoić Niemca ciekawość Sędziwoj, aby okupić wolność; udał się na dwór księcia Wirtembergskiego, miał jednak roztropność nigdy długo nie bawić się, by się jego balamuctwa nie wydały. Tułał się on jeszcze po obcych krajach, siebie i drugich ludząc, jak mówi uczyony Siarczyński, a ożeniwszy się z wdową Alchimika Sethona w późnym wieku, która mu straciła majątek, w 80 roku życie swoje w jakimś małym miasteczku polskiem na Szląsku 1646 r. dokończył. Wsławił się dziełem, któremu tytuł: *Cosmopolitani Lumen chymicum e naturae fonte et manuali experientia depromptum, in 12 tractatus divisum* (*) Praga 1604 roku. Dzieło to 12 razy przebite zostało na język francuzki, angielski, niemiecki i włoski, przełożone po kilkakrotnie w różnych krajach, a w Anglii 6 razy.

Sękowski, herbu Prawdzic w Płockiem województwie, z wielkiego Sękowa.—*Jakób* po zgładzeniu Krzyżaków przeprowadził się do województwa Chełmińskiego i osiadł w Konojadach małych, z kąd potem potomkowie jego zwać się zaczęli Konojadzkami. Niektórzy przeniesli się na Podole, z których był *Mikołaj* Sękowski, starosta Nowomiejski, od Zygmunta I i królowej Bony wielce poważany, od których jeździł jako Poseł do Maksymiliana cesarza i króla Hiszpańskiego. — *Wojciech*, stolnik Ciechanowski, starosta Mławski, z sejmu 1601 r. kommisarz do lustracyi dóbr w Mazowszu i 1607 r. w wielkiej Polsce.—*Wojciech*, z zakonu kaznodziejskiego,

(*) Światło chemiczne ze źródła natury i księgi doświadczenia wydobyte, na 12 traktatów podzielone.

z Pawłem Uchańskim wojewodą Belzkim jeździł w poselstwie do Carogrodu, z kąd powróciwszy 10 lat rządził jeszeze prowincją Polską; wiele pracował koło reformacyi swego zakonu, konwent w Warszawie fundował OO. Dominikanów, jak mówi Bzowski; zszedł 1609 roku.

Sęp, herbu Junosza; są poezye *Mikołaja Sępa*, poświęcone pamięci *Stanisława Strussa*, na polach Rastawieckich poległego.

Sepellus albo Sapalius właściwie Sapalski, z miasteczka Mościska, mis; rz nauki lekarskiej i teologii, sekretarz i lekarz królewski, na ubogich uczniów przy akademii Krakowskiej wsparcie zapisał. Nakielski nazywa go wszystkich uczonych chlubą i zaszczytem.

Sępiński Mikołaj, herbu Nowina z Sępna, sekretarz i dworzanin u Witolda W. K. Litewskiego, który z usilnością starał się u senatu Polskiego o koronę dla tego księżęcia: był on kommissarzem do traktowania o pokój wieczny z Krzyżakami, i jak Długosz mieć chce, posłem na zbiór Konstancyeński od Władysława Jagiełły.

Serebryski Łukasz, herbu Korczak, w Chełmskiej ziemi, komornik graniczny, poseł na sejm 1629 r. deputat na trybunał skarbowy Radomski. — *Wojciech* kanonik Krakowski, sekretarz królewski, 1633 r. w kościele Krakowskim u świętego Piotra kaplicę jedną kosztem swym ozdobił.

Serny Łukasz, herbu Jelita, syn *Bartłomieja*, zamieszkałego w Sandomierzu, służył najprzód we Francyi Henrykowi królowi, i do pogńębienia Hugonotów pomagał. Wróciwszy za Stefana króla, na wojenną wyprawę udał się, pod Wielizem, Wielkimi Łukami i Zawolociem, pod Ostrowem i Pskowem, pierwszy gardząc niebezpieczeństwem prowadził do szturm. Król Stefan nagradzając ego waleczność, ojca Bartłomieja z całym domem do szlachectwa powrócił, a wielki Zamojski do herbu swego przypuścił. — *Stanisław*, brat jego, pod Pieczarami równie walecznie popisywał się.

Siberg czyli Zyberg, herbu 4 koła w Inflantach. — *Samuel Piotr*, miecznik Smoleński, i *Gotard Ksawery* krajczy Inflantski, de Wischling Sibergowie, fundatorowie kollegiów Jezuickich w Iłukszcie i Mitawie w Kurlandyi, dawali schronienie prześladowanym dla wyznania, z Danii i Szwecyi chroniącym się. — *Waleryan*, podsędek Inflantski, z sejmu 1678 roku kommissarz do granic.

Steiński Kacper, herbu Pomian z Kaliskiego; syn jego, mąż rycerski na Żmudzi osiadł. Jego potomkowie *Jan* marszałek Upitski, pułkownik sławny, wysłany od Radziwiłła w r. 1599, pierwszą straż wojska Szwedzkiego pod Kokenhauzem w Wilnie pobił, od pioruna zabity. — *Władysław*, stolnik Upitski, poseł na sejm 1652 r. oddany wiecznemu pokoleń przekleństwu za zerwanie tego sejmu i pier-

wszy nieszczęsny dany przykład. Wziął on za pozór zerwania projekt podwyższenia kwarty z starostw, a więcej wpłynęła na krok jego odmówiona od króla łaska jakowegoś nadania.

Sięciński Michał, herbu Prawdzic, w ziemi Przemyselskiej z Sitna, pamiętny wojownik przeciw Tatarom i Kozakom, Szwedom; pod Cudnowem 1660 r. poległ. Nad grobem jego w katedrze Przemyselskiej Niesiecki oglądał zawieszoną z herbami chorągiew. — *Franciszek*, miecznik Przemyselski, z sejmu 1670 r. kommissarz do granic od Węgier i 1676 r. kommissarz do ziemi Drohickiej. — *Stanisław*, sędzia ziemski Przemyselski, rotmistrz pospolitego ruszenia tejże ziemi, poseł na różne sejmy, umarł za Sobieskiego.

Sięciński, herbu Rogala; piszą się z Sieczyna. Mieli tytuł hrabiów św. P. Rz. — *Jakób* mąż rycerski w Przemyselskiej ziemi osiadł, którego syn *Alexy* pierwszy pisać się począł Krasickim z Sieczyna, był wojskim Przemyselskim 1580 roku. — *Stanisław* oboźny i starosta Lubomlski, mąż ludzki i otwarty, uczonych lubił, nieustraszonego serca rycerz w Gdańsku. — *Stanisław* biskup Przemyselski, wielkiej pokory i nauki mąż.

Siedlecki, herbu Grzymała, na Krainie w wielkiej Polsce, i na Wołyniu, dworzanin Aleksandra króla, starosta Koniński, Smoleńska oblężonego mocno bronił.

Siedlnicki, herbu Odrowąż, *Julius Cornelius* hrabia Siedlnicki podskarbi nadworny koronny za Augusta II.

Siekierzyński Jan, żarliwy Aryjanin w Rakowie, wspierał ich sprawę mocnymi pismami; między pierwszemi liczy się, co tę naukę rozkrzewiali w Polsce.

Sieklicki, herbu Kuszaba, w Drohickiej ziemi z Siekluk; są i w Litwie w Lidzkim powiecie, gdzie się przenieśli po pierwszej Chocińskiej wojnie. — *Aleksander* podczaszy ziemi Wizkiej; służył pod petyhorską chorągwią Paca hetmana W. K. Litewskiego, stał mężnie w różnych potrzebach i pod Chocinem przeciw Turkom. *Wojciech* podkomorzy Drohicki 1591 roku. — *Władysław* podstoli Drohicki 1674 r.

Siekłucki Jakób, herbu Trzaska w Krakowskiem, kasztelan Biecki, potem Wojnicki ochmistrz królowej Elżbiety, u czterech królów w wielkiem poważaniu, miał za sobą Beatę Tęczyńską, umarł 1512 r.

Sielawa Anastazy, tegoż herbu, metropolita Kijowski i całej Rusi, Władyka Halicki 1646 r. gorliwy Unii stronnik, będąc w Wilnie przełożonym u OO. Bazylianów, wydał odpis na skrypt uszczypliwy zakonników cerkwi odstępnęj 1632 r. — *Antoni* arcybiskup Połocki.

Sielski Aleksander, herbu Lubicz, w Płockiem z Sielska, mar-

szalek izby poselskiej 1652 roku, posłował na różne sejmy, zasiadał jako deputat na trybunale skarbowym Lwowskim, potem kasztelan Gnieźnieński.

Stemaszko, herbu Łabędź w Wołyńskim, *Piotr Michajłowicz* starosta Łucki i Krzemieniecki, pisarz Litewski 1552 roku poseł do Rosyi.— *Aleksander* podkomorzy Włodzimirski; w r. 1569 poseł na sejm Lubelski, gdzie podpisał Unią Litwy z koroną, potem kasztelan Braclawski i starosta Łucki, pierwszy z domu tego przystąpił do Unii, i wielu przykładem swoim pociągnął za sobą; 1577 r. Dubna przeciw Tatarom mężnie bronił.

Siemek Kasper, akademik Krakowski, biegły w prawie i greckim języku, dla cnoty i nauki bardzo poważany, trudnił się wychowaniem Stanisława Tarnowskiego; oddany nauczycielskiemu obowiązki, w nim życia dokonał 1632 r. Wydał pismo: *Civis bonus 1632 r. De republica instituenda*, (*) dzieło pełne głębokich myśli o ukształceniu człowieka i obywatela.

Siemianowski Marcin, herbu Grzymała w województwie Rawskiem, poseł na różne sejmy, deputat na trybunał koronny; komisarz do granic 1690 r., był w końcu wieluńskim kasztelanem. Pod Beresteczkiem pierwszy swego mężstwa dał dowody; w Danii pod Czarneckim wojował, pod Cudnowem w bitwie z Szeremetowem ranny. — *Andrzej*, skarbnik Wieluński, służył już w ussarskim znaku, był porucznikiem chorągwi Branickiego, pod Stryg onią wzięty w niewolę, gdy tajemnic wojska chrześcijańskiego wydać nie chciał, głowę mu ucięto i do Belgradu odesłano 1683 r. — *Kacper Teodor*, porucznik pod Wiedniem, w chorągwi Lubomirskiego marszałka.

Siemiatycz Michał, z Siemiatycz, podkomorzy Warszawski 1453 r.

Siemiński Jan, z Siemienic w Sieradzkiem województwie, pisarz grodzki Piotrkowski 1618 r. poseł na sejm 1629 r. i ztamtąd deputat na trybunał Radomski.— *Stefan* sędzia ziemski Sieradzki, poseł na różne sejmy, deputat na trybunał koronny 1690 r. *Jan* podkomorzy Lwowski, był posłem na różne sejmy, marszałkiem z województwa Ruskiego na sejm elekcyjny 1733 r. Od Augusta III wziął kasztelanią Lwowską, fundował OO. Reformatorów w Wiśni.— *Wojciech*, starosta Dębowiecki, porucznik ussarskiej chorągwi, poseł na sejm Warszawski: umarł referendarzem kor. r. 1763.

Siemuszowski Adam, herbu Starykoń, w ziemi Przemyślskiej z Siemuszowa, podstarości Lwowski, poseł na sejm Unii 1569 roku umarł w Lublinie, mąż dla powagi obyczajów od całego stanu ry-

(*) Dobry obywatel, o urządzeniu rzeczy pospolitej.

cerskiego wielce kochany. Nagrobek jego z katedry Lwowskiej wypisał Starowolski.

Sieniawski Rafał, herbu Leliwa z Granowa, syn *Dymitra*; długo na Rusi odważnie walczył przeciw Tatarom i tam pojął dziewczkę z Sieniawy, od której Hieronim i wnuk jego Mikołaj, Aleksander i Prokop zwać się zaczęli Sieniawskimi. Imie to rycerskimi czyniami wsławione, w ojczyźnie naszej blisko przez trzy wieki kwitnęło; na Brzeżanach ich siedlisko, twierdza przez nich wzmoconiona i miejsce grobów.—Ztych *Prokop*, chorąży Halicki wsławił się w bitwach z Wołoszą Tatarami i Turkami pod Obertynem i Rohatynem.—*Prokop* syn tegoż, marszałek koronny; mąż cnoty surowej, bystrego dowcipu, szacowany powszechnie, w Wittembergu i Lipsku stosownie do wyznania swego w naukach ćwiczył się Niemcy, Szwajcaryę, Włochy i Niderlandy zwiedził, szczególnie sztuce rycerskiej poświęcał się. Powróciwszy był dworzaninem Zygmunta Augusta, a dobra mając na pograniczu, z Tatarami ciągle ucierał się; trzymał zawsze w pogotowiu pułk kopijników i kozaków, z którymi w porę, gdy Tatarzy zwykli byli do Polski wpadać, na ich spotkanie wyjeżdżał, płoszył ich i odpędzał. Pojął za małżonkę Elżbietę Gostomską, wojewodziankę Rawską (*) na dworze królowej Anny wychowaną, ta jego za pomocą przyjaciół do wiary katolickiej namówiła. Towarzyszył w wyprawach Stefanowi Batoremu, Zygmunt III miał z niego wiernego ministra. Siłę miał nadzwyczajną, jednem cięciem pałasza konia albo wołu wpół przecinał, karę poszostną z góry rozpedzoną jedną ręką za koła pochwycał wstrzymywał, co wielekroć powtarzając, w obec nawet króla zdrowie osłabił i koniec życia sobie przyspieszył 1596 r. Ciało jego złożone u OO. Dominikanów we Lwowie; był postawy i urody dziwnie pięknej. Pozostała jego małżonka po śmierci męża dom swój w klasztor przemieniła. — Córki *Zofia* i *Elżbieta* w Chełmie, zakon pp. Benedyktynek przyjęły, a matka podług woli Zofii córki, klasztor tych panien w Sandomierzu fundowała, gdzie ta ksienią będąc życia dokonała.—*Mikołaj*, wojewoda Ruski, hetman wielki koronny, starosta Halicki i Kołomyjski; jemu i braciom jego województwo Ruskie całość swoją w owych czasach powinne, którego od napadów Tatarskich mężnie bronił, pod Trembowłą, Werestajncem, Podhajcami i Międzyborzem, o czém świadczą dziejopisowie. Nagrobek jego w Brzeżanach tak mówi: *Hoc vigilante Russia felix hostibus a cunctis undique tuta fuit.* (**) Dwanaście bitew jako

(*) Umarła 1624 r. Ma dożyłowie po mężu na starostwie ratneńskim. *Metryka* (J. B.),

(**) Pod jego strażą była Ruś szczęśliwa i zewsząd od wszystkich wrogów bezpieczna.

zwycięzca wygrał, o czém mówi Orzechowski; Aleksandra wojewodę na gospodarstwo Wołoskie osadził, więzienie dla ojczyzny cierpiał, kilkakrotnie ciężko ranny, swoim kosztem strzegł granic państwa, puste krainy mieszkańcami wsadzał, za które zasługi Zygmunt I nadał mu Brzeżany i przyległości. Za odznaczenie się mężstwem w bitwie pod Obertynem wraz z wielkim Tarnowskim hetmanem, tenże król nadał mu dobra Balinę na Podolu: umarł 1569 roku w Lublinie, w czasie sejmu, mając lat 80. Gdy ciało jego z tego miasta do Brzeżan wyprowadzano, Zygmunt August pieszo za miasto z całym senatem prowadząc, ostatnią posługę mu oddał.—Córka jego z Radziwiłłównęj *Anna.*, małżonka Wawrzyńca Spytka Jordana, kasztelana Krakowskiego; zamek w Mikulinie na szlaku Tatarskim wystawiła.—*Mikołaj* kasztelan Kamieniecki, hetman polny koronny, starosta Stryjski, syn wojewody ruskiego; to o nim ówczesne jest świadectwo, iż z placu nigdy nie schodził bez zwycięstwa; mąż nieustraszonego serca, niespracowanego umysłu gorejący zawsze miłością ojczyzny, godnością, mężstwem i cnotą ojcu swemu wyrównał. Pod Lesniowolskim okryte rotę wraz z bratem swoim prowadził, do zwycięstwa pod Newelem wiele się przyłożył, Wołochów rebelizujących poskramiał, Bogdana w roku 1572 na Wołoskie gospodarstwo wprowadził, Podkowę, wodza kozaków z rozkazu króla Stefana pojmał, Piotra wojewodę Wołoskiego z gospodarstwa złożył, a na jego miejsce Aleksandra osadził, pod Wielkimi Łukami wiele dokazywał.—*Rafał* kasztelan Kamieniecki mężny w boju, poważny w radach na sejmach i sejmikach; na granicach Polski 1576 roku, witał przybywającego na tron Stefana Batorego; miał za sobą Dziaduską, wdowę po Barzim staroście Lwowskim, kasztelanie Przemyślskim.—*Jan* sędzia ziemski Halicki, we wszystkich potrzebach przeciw nieprzyjaciołom ojczyzny heroicznie stawał; rozstał się z tym światem 1583 roku. — *Hieronim*, wojewoda ruski, Halicki i Kołomyjski starosta, na wyprawie wojennej za Stefana Batorego popisywał się. Rady jego zdrowe dla ojczyzny, gorliwość o dobro publiczne były powodem, iż r. 1576 rycerstwo województwa ruskiego w czasie grożącego w bezkrólewiu niebezpieczeństwa, wojewodą swoim wybrało go, co potem król Stefan potwierdził. Powrócił na łono kościoła katolickiego za namową księdza Herbesta Jezuity; 1579 r. umarł, pochowany w Brzeżanach.—*Adam Hieronim* podczaszy koronny starosta Jaworowski, wypraw wojennych z wielkim Zamojskim, osobliwie na Wołoszczyźnie towarzyszył. Gdy od Zygmunta III mianowany podczaszym kor. miał wykonać przysięgę, rzekł król: „Nie trzeba, wiadoma mi dobrze wierność Sieniawskich ku królom swoim.“ Złączenia się z rokoszanami odmówił, posła ich od siebie odprawił, owszem 1606 r.

marszałkiem izby senatorskiej obrany, o utłumienie rozruchów silnie starał się, ofiarowanego krzesła senatorskiego przyjąć nie chciał. W r. 1610 w Brzeżanach w czasie obiadu siedzącemu z gośćmi dano znać; że Wołochy przebywszy Dniestr wpadli na Podole; wsiadł niezwłocznie na koń z swym dworem i lekką jazdą, złączyło się z nim sąsiadujące rycerstwo, a tak 8,000 Wołochów rozgromił, łupy odebrał i pomiędzy ochocze rycerstwo rozdał. Dni trzy ta wyprawa trwała, wspaniałą potem ucztę wyprawił. Tatarów razy kilka swemi siłami z granic Polski wyparł, 1000 ludzi uzbrojonych swym kosztem trzymał, których, gdzie tylko niebezpieczeństwo groziło, posyłał. Połączył się związkiem małżeńskim z Katarzyną córką Jana Kostki, wojewody Sandomirskiego, z którą wesele 1594 r. tak ludnie i z bogatym przepychem odbyło się, iż opisujący je poseł więcej jak królewskiém je nazwał. On to posłał do Konstantynopola obrotnego Greczyna, dla oswobodzenia ks. Samuela Koreckiego; umarł 1616 r. (*) w Brzeżanach pochowany. — *Mikołaj* podczaszy koronny, starosta Ratneński, (**) w młodości zagraniczne kraje zwiedził, pod Chocimem mężnie stawał z swoją chorągwią ussarską. Niesiecki cytuje o tém dyaryusz Ostroroga. Przeciw Tatarom pod Haliczem pod Glinianami i w Prusach pod Toruniem dał mężstwa dowody, Pawła Grodzickiego swym kosztem do Belgii dla nauczania się sztuki wojennej wyprawił, co tak potém wiele był ojczyźnie użytecznym; będąc generałem artylllerji: 1620 r. był posłem na sejm; stąd jako radca dodany hetmanom; do spisu wojsk Zaporoskich wyznaczony 1623 r. dziedziczne swoje dobra, miasto Brzeżany w twierdzę przemienił i ozdobił, kościół farny tamże wielkim kosztem z ciosowego kamienia wystawił, gdzie grób téj familii znajduje się; zszedł bez potomstwa 1636 r. (***) Na pogrzebie jego miał mowę Jakób Sobieski, kasztelan Krakowski, ojciec króla Jana. — *Prokop* chorąży koronny wielki ojczyzny i wolności obrońca, krwi i majątku dla jej obrony nie żałował, pod Chocimem przeciw Osmanowi stawał, przeciw Kantymirowi Baszy, przeciw Tatarom walczył mężnie; wojsko związkowe swym kosztem uspokoił. Pojął za małżonkę Annę Eufrozynę, Aleksandra Chodkiewicza, wojewody Trockiego córkę, która wniosła w ten dom bogate na białej Rusi majątności Szklów i Myszy. — *Hieronim Adam*, hrabia na Szklowie, i Myszy, pisarz polny koronny; starosta Lwowski, na elekcyi 1648 r. Jana Kazimierza piękną mową do tronu zalecał. Wspo-

(*) Tak w Niesieckim. Starowolskiego zaś nagrobek inną wskazuje datę t. j. 3 Czerwca 1619 r. Miał lat 43. (J. B.)

(**) Dostał to starostwo po śmierci Sieniawskiej marsz. w. k. 29 listopada 1624 r. Metr. 172, 31. Tamże opisane są jego zasługi. W r. 1624 był krajczym kor. (J. B.)

(***) 17 Kwietnia: nagrobek w Starowolskim (J. B.)

mina to pismo *Porządek elekcyi* f. 14 i 24 przez Niesieckiego często cytowane. Pod Ochmatowem z Tatarami mężnie się bił pod Korsuniem w niewolę wzięty, pod Piławcami ostatni z pola zszedł, pod Zbarażem siły zdrowia stargał, i wkrótce pełne chwały życie 1650 r. zakończył.—*Mikołaj Hieronim* wojewoda Wołyński, hetman polny koronny, starosta Lwowski i Rohatyński, w młodości powróciwszy z zagranicy, swym kosztem pancerną i Wołoską chorągiew, węgierską piechotę i regiment dragonii okryty, na obronę Jana Kazimierza i ojczyzny wystawił, pod Głuchowem sam osobą swoją przeciw nieprzyjacielowi pułkiem dowodził, potęgę Tatarską po klęsce pod Brahiłowem wstrzymał. z ludem swoim pod Podhajcami Brzeżanami, Szarańczugą, Jezupolem, Czerlenicą przeciw Tatarom i Kozakom potykał się, pod Braclawiem Tatarów z pola spędził, insze miasta opanował i spalił. Międzyboż odzyskał i garnizon turecki wziął w niewolę, a w pomoc idących w pień wyciął, pod Chocimem do zwycięstwa wiele przyczynił się, po elekcyi Jana III na Ukrainie wiele dokazywał, na sejmie konwokacyjnym był marszałkiem. Już przy schyłku życia miał buławę mniejszą, i gdy król chwiał się w udzieleniu jej: wyrzekł te pamiętne słowa: „mniejsza o to niech jutro skonom, bylem dziś miał buławę z łaski królewskiej,” dowód że i ludzie wielcy od próżności nie są wolni. Na wyprawie pod Wiedniem lewem skrzydłem wojska dowodził, powracając w Lubowli na Spizu życia dokonał 1684 r. (*) Pod Niemirowem, Komarnem i Żorawnem odwagą swą wślawił się. Przy ustąpieniu Turkom Podola, dziedzictwa Międzyboża rzekł się. Sieniawę 1676 r. przez konstytucyę na miasto podniósł i tam klasztor OO. Dominikanów ufundował, w Brzeżanach konwent OO. Bernardynom wystawił.—*Adam Mikołaj* kasztelan Krakowski, hetman wielki koronny starosta Lwowski i Rohatyński. życiem swoim trafił na nieszczęsne i zakłócone ojczyzny czasy. Szwedów pod Kaliszem poraził, wstąpił do grobu 1726 r. (** Ostatni to z domu Sieniawskich potomek, co przez trzy wieki świetnymi czyny karty historyi ojczystej napełnili. Żonę miał Elżbietę Stanisława Lubomirskiego, marszałka wielkiego koronnego córkę, z którą pozostała córka jedna tylko zaślubiona wprzód z Stanisławem Denhoffem wojewodą Połockim, hetmanem polnym, a potem z Augustem księciem Czartoryskim wojewodą Ruskim, w ten dom cały ogrom majątku Sieniawskich wniosła.

(*) Tak w Niesieckim: data prawdziwa śmierci, 19 grudnia 1683 roku, Dyakowski w zbiorze pamiętników J. Ursyaa Niemcewicza. T. V. str. 277, wydanie Lipskie J. B.

(**) 18 lut. 1726 r. we Lwowie w niskim zamku. Zimny samolub, dużo o nim w Erazmie Otwinowskim (J. B)

Sienicki, herbu Bończa w Chełmskiej ziemi. *Mikołaj* z Wojsowicz, dziedzic na Siennicy, kasztelan Zawichostski, ochmistrz dworu Kazimierza Jagiellonczyka króla. — *Mikołaj* podkomorzy Chełmski, na sejmie warszawskim 1564 r. marszałek koła rycerskiego w izbie poselskiej, poseł na sejm 1569 r. podpisał Unię Litwy z koroną. — *Wespazyan*, podsędek Buski, poseł na konwokacyą 1674 r.; *Krzysztof* z sejmu 1703 r. deputat do rady Augusta III.

Sienicki, herbu Krzywda w Nurskiej ziemi, z tych *Szczęśny* Sienicki pod Obertynem odważnie potykał się z Wołochami. — *Walenty* sędzia ziemi Bielskiej, poseł i deputat na trybunał koronny skarbowy, miał za sobą Zofią Jeruzalską, potem Kazimierza Szepietowskiego Wojskiego ziemi Bielskiej małżonkę.

Sienicki, herbu Wierzbęta w województwie Sandomirskiem. Z tych jeden Sienicki de Braun otrzymał indygenat 1673 r.

Sieniński, herbu Dębno w województwie Ruskiem. Niesiecki mniema że są jednego szczepu z Oleśnickimi. — *Dobiesław* wojewoda Sandomirski pisał się z Olesnicy, w innych razach z Sienna, Paprocki wypisał jego nagrobek z Łysiej Góry klasztoru, gdzie jest kaplica w której nagrobek Oleśnickich oglądałem w r. 1823. *Jan Dobiesław* miał 12 synów, jak tamże nagrobek opowiada, z tych *Jędrzej* z kłęski pod Warną cudownie wyszedł, opowiada *Długosz*. — *Paweł* kasztelan Wojnicki, po wygranej z Karambejem wodzem tureckim w bitwie z innemi rodakami, proporce swoje zawiesił w Budzie w kościele katedralnym na pamiątkę, o czem Bielski. Jeździł w poselstwie od Władysława króla, co pod Warną poległ, do Zygmunta cesarza celem zmówienia ręki dla króla synowicy cesarskiej. — *Jakób* arcybiskup Gnieźnieński, przedtem zaś proboszcz Gnieźnieński i Krakowski, z temi tytułami jeździł w poselstwie od Kazimierza Jagiellonczyka do Piusa II papieża 1459 r. posłuszeństwo imieniem króla stolicy apostolskiej oddając, zastał papieża w Mantui, a świetny jego jazdy polskiej na pięknych koniach, orszak opisuje Gebelinus: lecz ten sam król co posyłał przez niego swe posłuszeństwo, stale okazał się niepodległym dyspozycyjom papieżkim kiedy tego Jakóba biskupem Krakowskim od papieża mianowanego w żaden sposób potwierdzić nie chciał, nie przypuszczając przez półtrzecia roku do objęcia infuły. Dał mu jednak król później katedrę Kujawską którą przykładnie rządził. stawy po różnych dobrach biskupich powybijając kazał, zamki w Wolborzu i Raciążu restaurował, w interessie Pruss z Krzyżakami wiele pracował. Przebłągany Kazimierz 1474 r. przeniósł go na arcybiskupstwo Gnieźnieńskie, gdzie równie jak na Kujawskiej katedrze dobroczynnemi cnotami jaśniał, kościół w Skierniewicach wymurował, kaplicę gdzie jego miał być grób z fundamentów w Gnieźnie

wyniósł, grób ś. Wojciechowi z marmuru wystawił, zamek w Gnieźnie na pomieszkanie arcybiskupów wymurował, umarł 1480 r. (*) — *Zbyszek* proboszcz i kanclerz nadworny Krakowski w r. 1332. Z początku byli tylko kanclerze prowincjonalni, to jest każda prowincya miała swego kanclerza najczęściej duchownego; za Kazimierza wielkiego na przywileju danym arcybiskupowi Gnieźnieńskiemu podpisali się: Jan kanclerz Krakowski, Otto Polski, Florjan Łęczycki i hetman Kujawski, jako mówi Olszowski de archi. episcopatu Gnesnensi. Dopiero około roku 1370 gdy rozdzielone prowincye w jedno łączyć się zaczęły, pierwszy raz jednego kanclerza i podkanclerzego dostrzegać można. Wprzód pospolicie kanclerz Poznański mianowany był kanclerzem Polskim, i tak u Nakelskiego na liście Kazimierza wielkiego króla Polskiego 1361 r. Otto proboszcz Gnieźnieński jest nazwany kanclerzem Polskim. W pierwszych nadto czasach zawsze duchowni dostojność tę ciągle piastowali.—*Jan* dziedzic na Złoczewie, do którego 75 wsi należało;—*Zbigniew* kasztelan Sanocki, dzieuzic na Rymanowie 1562 r. chwali go Mikołaj Rej w swoim Zwierzyńcu z dowcipu bystrego, rozsądku i dzielności w sprawach. — *Jan* kasztelan Halicki na wyprawę wojenną za Stefana Batorego z znacznym poczem swych ludzi stawał.—*Jan* z Sienna, wojewoda Podolski, skończywszy nauki brane w akademijach zagranicznych, usługom obywatelskim oddał się; żadnego zjazdu, żadnego sejmu nieopuścił, w poselstwie do Porty jeździł dla załatwienia sporów granicznych, żarliwy arianizmu obrońca i wielkiej w nich powagi mąż, czego jest ślad z listu Fausta Socyna 1602 r; pisanego, założył miasteczko Raków w Sandomirskim, gdzie potem było gniazdo arianów. Miał z Jadwigi Gnoińskiej herbu Rak, od którego podobno Raków wziął nazwisko, trzech synów których król Stefan z synowcem swoim Andrzejem na nauki do Węgier posłał. Tenże król do zmieszania i opisania ziem Podolskich Jana Sienieńskiego z przydanemi komisarzami wyznaczył, a ten uczonego Sarnickiego za współpracownika dobrawszy, dzieło to w 10 lat wykonawszy królowi 1585 r. złożył.—*Jakób* syn jego, poselstwo w księztwie Siedmiogrodzkim sprawował, szkoły w Rakowie założył, w których po tysiąc uczniów bywało dla doboru nauczycieli i wielu pism drukiem tam ogłoszonych, i które dlatego Atenami Sarmackimi nazywano; przeżył ich zagładę 70 letni Sienieński, zszedłszy wkrótce w r. 1638. Po jego śmierci dziedzictwo Rakowa objęła córka, Krzysztofa Wiszowatego małżonka, która do zatarcia arianizmu znacznie się przyłożyła. Był tłumaczem dzieła: *O bóstwie* przez Smalcjusza.—

(*) 4 października. nagrobek u Starowolskiego. Miał lat 60. (J. B)

Kazimierz syn jego Jezuita umarł 1660 r. nękał Aryanów.—Córka wojewody Podolskiego **Zofia** Stadnicka w kościele s. Trójcy w Krakowie. kaplicę ś. Jacka marmurem pokryła wspaniale.—**Stanisław**, od Stefana króla arcybiskupem Lwowskim dla cnót swoich, lubo mniej biegły w naukach mianowany. Pamiętna jego rozmowa z królem, gdy mu ten wyrzucił: „*Mirum est, quod episcopus et tamen latine nescit,* (*)” odpowiedział: „Dziwniejsza że król Polski a po polsku nie umie.—**Zbigniew** chorąży Lubelski, poseł na sejm 1621 r. z tamtąd deputat do kwarty Rawskiej. **Stanisław** kanonik Gnieźnieński, proboszcz Skierniewicki, jest w druku jego: *Kazanie miane podczas konwokacyi na sejmie 1733 roku.* (**)

Sieniuta Krzysztof Paweł, herbu tegoż nazwiska z Litwy, wyznanie kalwińskie porzucił, fundował OO. Dominikanów w Lachowcach.

Sieracki, herbu Ostoja, dom na Podgórzu i w województwie Sieradzkim. Z tych byli: *Aleksander, Przecław i Stanisław*, ludzie rycerscy;—*Klemens* opat Trocki zakonu ś. Benedykta. **Iuny Sieracki** pułkownik cesarski, na którego w dwa tysiące piechoty stojącego, w r. 1636 za Renem 16 tysięcy francuzkiej jazdy uderzyło. **Sieracki** cofnął się z tego ataku niestraciwszy nic z ludzi.

Sierakowski Samuel, herbu Dołęga w ziemi Gostyńskiej z staro Sierakowa, pisarz polny koronny zginął pod Beresteczkiem;—wnuk jego *Józef* kasztelanic Bełzki, strażnik koronny, odbywał poselstwo do Turek, (***) **Jan Stanisław** łowczy Czerski, sędzia Grodzki Sęczycki, był posłem na sejmy; marszałkiem na sejmiku w Opactowie, zszedł z tego świata 1702 r.

Sierakowski Wacław, herbu Ogończyk w Łęczyckiem, pisze się z Bogusławic, chorąży Brzeski Kujawski, koło r. 1510 pojawiwszy Tarnowską chorążankę Brzeską Kujawską, zaczął pisać się z Bogusławic. Syn **Jan** wojewoda Łęczycki, wydoskonalony w różnych umiejętnościach będąc jeszcze w kole rycerskim, imieniem izby poselskiej na sejmie Piotrkowskim 1548 r., obstawał przeciw małżeństwu Zygmunta Augusta z Barbarą Radziwiłłówną, w r. 1550 imieniem akzet izby poselskiej do króla mówił, referendarzem koronnym mianowany, wkrótce na krzesło senatorskie postąpił, odbył

(*) Dziwna rzecz, że biskup, a po łacinie jednak nie umie.

(**) Ulubieniec, prawa ręka prymasa Teodora Potockiego. (J. B).

(***) Poselstwo to odbyło się w r. 1732. Obrany był Sierakowski na ten cel, żeby powinszował wstąpienia na tron nowemu sultanowi, 30 marca. Wyjechał z Kamieńca 30 sierpnia do Chocimia: odbył wjazd do Konstantynopola 6 listopada a 18 t. m. miał posłuchanie u sultana. Dyaryusz ten jest w Kurjerze Polskim. Sierakowski ten ze starosty Żytomierskiego, mianowany strażnikiem w. k. 15 kwietnia 1730, umarł 1748 r. (J. B).

kommissyą do Pruskich miast, gdzie w Elblągu uformował miasta porządek. Ustawę tę zachował Januszowski f. 976. W Gdańsku uspokoił rozruchy, przepisał ustawy; pisali o tém Bielski Górnicki i Warszawicki, a ustawy te znajdują się vol. Leg. II. W czasie pierwszego bezkrólewia nad ustaleniem porządku i zachowaniem zgody między różnowierzącymi pracował, wziął od króla w zasługach w Płockiem województwie dobra Białę i Masiewy, licząc lat 91, umarł 1589 r. (*) pochowany w grobie familijnym w Kłodawie. — *Stanisław* syn jego kasztelan Kowalski, potem Łędzki, starosta Przedeki, idąc wślad ojcowski obywatelskimi swemi czynami zasłużył się ojczyźnie. — *Janusz*, kasztelan Brzesko Kujawski, wybornej nauki i pelen zasług w Rplitej um. 1620 r. — *Stefan*, w obozie pełniąc obowiązki rycerza w młodym wieku zszedł z tego świata. — *Marcin*, kasztelan Inowrocławski, starosta Przedeki, 1609 r. komisarz do Królewca tameczne rozruchy i trudne sprawy uspakajał. — *Jan*, mąż wojenny w potrzebach przeciw Gustawowi królowi Szwedzkemu w Prussach, i przeciw Osmanowi pod Chocimem stawał, poseł na sejm 1626 r. i deputat na trybunał Radomski. — *Stanisław* opat ś. Krzyski, zasiadał na synodzie Warszawskim 1628 r. — *Lukasz*, kasztelan Łędzki, w obcych językach biegły, odbył poselstwa do Szwecyi i do księcia hołdowniczego Pruskiego, wiele spraw Rplitej pięknym rozsądkiem i godnie zaspokoził. — *Wacław*, biskup Kamieniecki za czasów Niesieckiego, prałat cnót wielkich i przymiotów jak tenże poświadczają. („Patrz dodatki.”)

Sierakowski Maciej, herbu Prawdzic w ziemi Ciechanowskiéj z Sierakowa. — *Maciej* w obozach Litewskich i koronnych młode lata strawił, pod Gdańskiem męztwa swego dał dowód, w województwie Sandomirskim osiadł. — *Marcyan* w Wołoszech wojował, dalsze lata na wielkich dworach przepędził. — *Lanpert*, miecznik Poznański z sejmu 1638 r. do granic od Szląska naznaczony, mąż w różnych potrzebach męztwem wślawiony.

Sierpski Andrzej, herbu Prawdzic, w Płockiem z Sierpeca, wojewoda Rawski, starosta Płocki, zszedł 1572 r. w wieku swym 78 lat. W Płocku przy katedrze pochowany, gdzie kaplicę wymurował i 6 przy niej mansyonarzy uposażył. Skazał on wyrokiem swoim na spalenie kilku żydów o pokłucie hostyi oskarżonych. — *Wojciech*, uczony akademik Krakowski, wydał chwaloną rozprawę: *De causis malorum praesentis saeculi et eorum remediis* (*) 1592 r. Dom ten za czasów Niesieckiego wygasł już w Polsce.

(*) O powodach nieszczęść bieżącego wieku, o ich naprawie.

(**) 6 marca: Starowolski. (J. B.)

Sierzechowski Michał, herbu Nałęcz w Wielkiej Polsce, z Sierzechowa w Kujawach, mąż rycerski, miał jedyną córkę *Annę* małżonkę Trzebuchowskiego.

Siesicki Downunt, herbu Bawola Głowa; jak podają, ich przodek książę Uciański, w Ucianach zamek ogromny wymurował i umocnił.—*Gabryel* fundował zamek w Siesicach od którego imienia nabyli.—*Melchior*, marszałek Wilkomirski dowodził chorągwią ussarską w Inflantach pod Krzysztofem Radziwiłłem.—*Kazimierz* w naukach wyzwolonych i w dziele rycerskiem znakomity, kuchmistrz Litewski, starosta Wilkomirski, pułkownik królewski w różnych potrzebach i pod Parnawą walecznie potykał się z Szwedami i na Uszpolskich polach, niemniej pod Kuliszkami. — *Michał* wojewoda Mściślawski, marszałek trybunału Litewskiego 1692 i 1699 roku, pod Chocimem, Barem i Zórawnem mężnie stawał. — *Antoni* pisarz Wilkomirski pod Rygą Szwedów gromił.

Siestrzencewicz Piotr, w Litwie wydał po łacinie pochwałę pogrzebową Krzysztofa Radziwiłła wojewody Wileńskiego.

Siestrzewitowski Mikołaj, herbu Leszczyc w ziemi Chełmskiej, stolnik Chełmski z sejmu 1638 r. do rewizyi ksiąg chełmskich i Krasnostawskich wezwany;—drugi *Mikołaj* kommisarz od związkowego wojska, pokój 1666 r. podpisał.—*Hieronim i Krzysztof* bracia rodzeni pod Prozorową górą za Władysława IV polegli.—*Adam i Paweł* pod Zbarażem walcząc pod dowództwem Jeremiego księcia Wisniowieckiego w potrzebie zginęli.

Sikorski Jan, herbu Cietrzew w Prussach, pisarz Grodzki Malborski, deputat na trybunał koronny 1723 r. i poseł na sejm 1730 r.

Silnicki Gabryel herbu Jelita w Krakowskim, i na Podolu pisze się z Bawczowa, stolnik Podolski, kasztelan Kamieniecki, porucznik chorągwi ussarskiej hetmana Potockiego Rewery, pod Korsuniem po mężnej obronie dostał się w niewolę Tatarską, w Zbarażu oblężenie wycierpiał, pod Cudnowem przez szyki przeszedł się do obozu Szeremetowa. Rplita za jego zasługi nadała mu Dubniów w województwie Ruskiem, a fundowany przez niego szpital OO. Bonifratrów w Kamieńcu potwierdziła.

Simonius, lekarz króla Stefana, filozofi wielu ksiąg pisarz, rodem Włoch z Luki, dla wyznania kalwińskiego ojczyznę opuścić był przymuszony. Był wprzód nauczycielem w Heidelbergu i Lipsku 1580 r. gdzie literackie zwodził zapasy: jako zapalony Aryanin był lekarzem Maksymiliana cesarza, zkąd Bucella chirurg Stefana przyzwał go na lekarza, 4 lata na dworze tego króla znajdował się, a gdy w Grodnie 1586 r. Stefan śmiertelnie zapadł, a Bucella do dóbr swych w Trockiem, teraz w powiecie Sejneńskim, Bucelowizna zwanych oddał się, leczyl króla nietrafnie starem

winem, mocnymi korzeniami i upuszczeniem krwi, co wszystko przyspieszyło śmierć królowi. Wszczął się potem między obu lekarzami piśmienny spór, i wyszło na jaw pism kilka nawzajem winę rzucających: poczem wsławiwszy się innemi antireligijnemi pismami Simonius wyniósł się do Niderlandów i tam życia dokonał 1600 roku.

Simonis Teodor, rodem z Holsztyńskiego, zakonnik ś. Norberta, porzuciwszy religiję katolicką tulał się w Niderlandach, Szląsku i Morawii, nakoniec przyszedł do Polski i w Kosielinie na Wołyniu w włości Czapliców pastorem zboru Aryanów został i ich naukę rozszerzał, wydał: *De statu et religione Papatus* (*) w Lejdzie 1638 r.

Sipowicz Gabryel, herbu Lis w księstwie Litewskim, księdza Sarbiewskiego uczeń, w 17 roku tak daleko w filozofii postąpił, że magistrem tejże był ogłoszony; był on potem pisarzem ziemskim Zmudzkiem.

Skalawski Franciszek, herbu Nałęcz, z Rogaczewa w województwie Poznańskim leżącego, kasztelan Gnieźnieński, poseł na konwokacyę, po śmierci Jana III marszałek na sejmikach w Środzie. (**)

Skarbek, herbu Abdank, w Ruskiem, Sandomirskiém, Łęczyckiém województwach, pisali się z Góry. — *Sulko* z Góry, sędzia ziemski Krakowski 1393 r. podpisał się na liście Władysława Jagielly. Inny Skarbek z Góry 1436 r. podpisał pokój Brzeski. — *Krzysztof*, kasztelan Halicki, jako poseł na sejm 1690 roku, kommissarz do zapłaty wojska, umarł 1706 r. pogrzebiony w katedrze Lwowskiej. — *Jan*, syn tego, arcybiskup Lwowski, po zniszczeniu przez Turków podźwignął; i kościół katedralny we Lwowie ozdobił umarł 1733r. (***) — *Franciszek* poseł na sejm 1724 roku, potem kasztelan i wojewoda Łęczycki.

Skarszewski, herbu Leszczyce, dom starożytny w Kaliskiem *Stanisław* ze Skarszewa, kasztelan Biechowski podpisał pokój Brzeski z Krzyżakami u Łaskiego w Stat. str. 140. — *Jan* kanonik Pułtowski, sekretarz Zygmunta Augusta króla. — *Stanisław* scholastyk Krakowski, kustosz Wiślicki, którego cnoty nwielibia Łubieński w swem dziele: *De recte gerendo episcopatu*; mając lat 80, 1625 r. zszedł. Kaplicę ś. Wawrzyńca w Katedrze Krakowskiej pięknie przy-

(*) O staniei religii Papiestwa.

(**) Dwa tylko miesiące był kasztelanem; mianowany z ehorążego Poznańskiego 24 lipca, umarł 24 września 1737 r. w Wilkowie (Sygillaty ks. 26, kurjer Polski nr. 38)

(***) 10 grudnia, Kurjer Polski nr. 209. Mianowany przez króla arcybiskupem 15 września 1712 r. wjechał na stolicę 16 sierpnia 1713 r.

ozdobił.—*Stanisław* kasztelan Wojnicki, mąż wybornego dowcipu, wymowy gładkiej i obrotu wielkiego, król Władysław IV zrobił go swoim dworzaninem, polecił mu poselstwo do Ferdynanda III cesarza i do księcia Siedmiogrodzkiego, i konferował starostwo Sężyckie i Wasilkowskie. Jan Kazimierz ekonomią Samborską i Drohobycką wrządy puścił i rejentem kancelaryi koronnej mianował. Mąż to był nie tylko wielkiej nauki, lecz nadto uczonych miłujący, był nadto wielko-rządzą Krakowskim umarł 1685 r.

Skarzyński Feliks, herbu Bończa, archydyakon Dobrzyński, kanonik Warszawski, kaznodzieja i spowiednik królowej Anny, mąż uczony i pobożny; jest jego kazanie: *Na obchód pogrzebowy Katarzyny Jagiellonki*.

Skaszewski Jan, herbu Grabie, kanonik Płocki, sekretarz królewski 1563 roku, podpisał przywilej królewski zjednoczenia księstwa Oświęcimskiego i Zatorskiego.—*Jan* poseł na sejm 1611 r. komisarz do lustracyi dóbr królewskich w Mazowszu i Podlasiu, potem podkomorzy Chełmski, z sejmu 1631 r.znaczony do rewizyi ksiąg grodzkich Chełmskich.

Skinder Jan, herbu Szreniawa w powiecie Lidzkim, dworzanin królewski w roku 1507, poselstwo do Rossyi sprawował od senatorów Litewskich, względem pokoju z Zygmuntem I.

Skirmunt Mikołaj, herbu Przyjaciół; ze Skirmuntów poszli Strawińscy. *Mikołaj* Strawiński z podstolego stolnik Kowieński podpisał umowę narodu z Janem Kazimierzem królem. Bazyli Skirmunt w Brzeskiem.

Skiwski Apolinar, herbu Lubicz w Podlaskiem, poborca w ziemi Mielnickiej z sejmu 1611 r. Stanisław pisarz ziemski Mielnicki, poseł na sejm 1613 r. deputowany do związkowych, na dziewięć włók na Skiwach wieczne otrzymał nadanie, był także posłem 1607 roku.—Syn jego *Jan*. za Bogusława księcia Radziwiłła, surrogatem sędzią Bruńskimznaczony.

Skokowski od dóbr Skok pod Brześciem Litewskim; jeden z tych chorąży pod znakiem Jana Paca zginął pod Homlem.

Skolimowski Jeremiasz, herbu Lubicz w ziemi Drohickiej ze Skolimowa, podsędek Drohicki 1620 r. i poborca. *Jan Władysław*, sędzia ziemski Drohicki, poseł na sejmy 1661 i 1678 r. z tego sejmuznaczony do rady przy boku królewskim.

Skomorowski, herbu Nałęcz w powiecie Grabowieckim. Ziemowit ksiązę Mazowiecki, Płocki i Rawski.—*Janowi* Golianowi z Golianowic w Rawkiem: nadał wieś Skomorowki w powiecie Grabowieckim 1397 r. od których dóbr nazwisko nabył.

Skop, w księztwie Litewskim, powiecie Wilkomirskim; idą od *Grzegorza Ostyka*, którego syn *Skop*; od tego *Felicyan*, pisarz Grodzki Wilkomirski, zaletny znajomością prawa.

Skoraszewski, herbu Abdank, w wielkiej Polsce, starożytny dom.—*Skora* podsędek Poznański podpisał pokój Brzeski z Krzyżakami.—*Piotr Skora* z Gaju kasztelan Kaliski 1451 roku podpisał konstytucyą Kazimierza III o łupach, był oraz generałem wielkopolskim.—*Piotr* z sejmu 1670 r. kommisarz do uspokojenia sporów granicznych z Brandenburgią i Pomeranią. — *Władysław Michał*, chorąży Poznański, starosta Bydgoski, poseł na sejm 1676 r. deputowany do rady wojennej przy boku królewskim, w następnym roku marszałek izby poselskiej przez 40 lat, ustawicznie na koniu z wielkiem męstwem dla ojczyzny zdrowie, życie i majątek niósł w ofierze; w bitwach w Holzacyi, Danii, z Czarnieckim przeciw Szwedom, na Ukrainie przeciw Tatarom i Kozakom, na Podolu pod Chocimem, Zórawnem przeciw Turkom. gdzie szczególnież pod Chocimem w oczach Jana III pierwszy na wały wskoczył. O czynach tego męstwa świadczyły listy Jana Kazimierza i Jana III królów do niego pisane. Umierając powtarzał te słowa: „Boże mój! na łóżku gnuśnem umieram w domu, a niena koniu pod Wiedniem. szukałem przez lat kilkadziesiąt śmierci a nie spotkała mnie w polu. O! jakbym był rad tę garść krwi mojej za wiarę i ojezyznę przelał, ale niech się we wszystkim wola święta twoja dzieje.“ W kołach rycerskich, na kommissyach i sejmach, z nieskazitelną gorliwością o dobro publiczne stawał, w uniwersale do pułku swego tak przemówił „W ciągnieniu które ma być najprostsze, za ubogimi ludźmi upraszam żeby bez najmniejszego uciążenia i pobocznych chlebów, które z łaski Bożej dotychczas w tym pułku nie były, poszliśmy aby nas Bóg błogosławił.“ Dla chorych poddanych swoich potrawy z stołu swego posyłał, z sąsiadami dobrze zachowując się wielką miał u nich powagę i miłość. Zszedł 1683 roku, takich miała jeszcze i wtenczas Polska obywateli.—*Mikołaj* syn jego chorąży Wschowski, deputat na trybunał korony 1714 r. potem kasztelan Przemęcki.

Sorczycki Andrzej, herbu Jastrzębiec, w Przemyslskiej ziemi, chorąży Przemyslski z sejmu 1690 r. kommisarz do ułatwienia sporów granicznych z Węgrami.

Skorobohaty Andrzej Kazimierz, herbu Kruczyn, skarbný Litewski; pisarz grodzki Trocki 1678 r. *Stanisław* Jezuita w Mińsku 1668 r. życia swego dokonał, z pobożności i cnót swoich wielce sławiony, wydano jego o narodzonym Chrystusie rytm Polski w Wilnie 1688 r.

Skorski, dom w Inflantach i Sandomirskiem, *Andrzej*, namiestnik ussarski służył pod chorągwią ussarską Michała Potockiego wojewody Wołyńskiego. — *Jan* Jezuita i nauczyciel teologii we Lwowie wydał: *Juratus honor Potociorum* czyli *Panegiryk na we-sele Ksawerego Potockiego starosty Sokalskiego* i inne pisma.

Skorulski *Andrzej*, herbu Kościeszka, z sejmu 1621 r. delegowany do trybunału skarbowego, pielgrzymował z księciem Mikołajem Radziwiłłem do Jerozolimy, tam mianowany kawalerem grobu Chrystusowego, chorąży a potem marszałek Kowieński, 1637 roku umarł. Fundował konwikt w Nieświeżu dla ubogich studentów i w Kownie klasztor pp. Benedyktynek. Synowie jego: *Mikołaj* chorąży Kowieński, starosta Kormiałowski 1648 r. naznaczony do rewizyi skarbu koronnego. — *Andrzej* marszałek Kowieński, mąż wojenny swym kosztem wystawił chorągiew ussarską i pułk powiatowy prowadził na wojnę Moskiewską, na sejmach różnych odbywał funkcję poselską. — Syn tego *Andrzeja Jan*, rycerz mężny pod Chocimem, Barem i Czarnokoźnicami przeciw Turkom

Skoraszewski, herbu Junosza; jeden z tych za Zygmunta I. w wielkiem był u dworu poszanowaniu.

Skoryn, w powiecie Rzeczyckim. Jeden z tych deputat na trybunał Litewski 1740 r. wslawiony biezstronnem wymierzaniem sprawiedliwości.

Skorzewski *Piotr*, herbu Ogończyk w Poznańskiem województwie ze Skorzeza, zgodnemi głosami był obrany biskupem Poznańskiem, lecz dla przeciwności od Bolesława księcia wielkopolskiego nieprzyjął tej infuły. — *Władysław* pułkownik, — *Andrzej* generał i marszałek konfederacyi wielko Polskiej za drugiej wojny Szwedzkiej. Za naszych czasow Skorzewski wojewoda znany z poświęcenią się, generał powstania 1794 i 1806 r.

Skotnicki, herbu Bogorya w Sandomirskiem z Bogoryi. — *Samuel* mąż rycerski pod Chocimem i w Prusiech: umarł 1644 r. nagrobek jego w Sandomierzu u Panny Maryi. — *Tomasz* suffragan Chelmiński, deputat na trybunał koronny pięć razy, administrator biskupstwa Chelmińskiego 1695 r. gdy mu strona ofiarowała zegarek, ów jęj oddał swój pektoralik co na piersiach nosił, przydając do tego zegarka. Prałat nieskażonego sumienia, wielkiej nauki, dowcipu i o dobro publiczne żarliwy.

Skotnicki *Jan*, herbu Grzymała, z małych Skotnik w Ruskiem województwie; nagrobek jego w Krosnie opowiada, że na dworach króla Stefana i Zygmunta III młode lata przepędził, w dojrzałym wieku jako rotmistrz na wyprawach w Inflantach i na Wołoszczyźnie stawał, umarł 1621 roku, miał za sobą Zofią z Bobrka

Ligęziankę kasztelanę Wiślicką.—*Aleksander*, kasztelan Halicki miał za sobą Bełzecką urodzoną z księżniczki Zbaraskiej.

Skowieski Abraham, w Lubelskiem z Skowieszyna, rotmistrz z dwoma swojemi synami *Andrzejem* i *Wojciechem* pod Warną przy Władysławie III królu poległ. — *Stanisław*, którego dwaj synowie w walkach z kozakami i Tatarami poległi.—*Jan*, waleczny porucznik pod Cecorą, Chocimem, Starzcem i Kumejkami, także przeciw Szwedom w Prusiech.

Skroblszowski Jakób, kanonik Lwowski, nauczyciel w akademii Krakowskiej, zkąd się przeniósł do Zamościa, a potem do Lwowa, napisał i wydał: *Pochwały i żywota arcybiskupów Lwowskich*, gdzie wiele jest ciekawych historycznych wiadomości, drukowane 1628 r.

Skrobecki w ziemi Ciechanowskiej poborca 1590 r. i poseł na sejm 1591 r. znany z gorliwości.

Skrodzki Jan, w ziemi Łomżyńskiej, podstoli Łomżyński, rotmistrz przeznaczony do garnizonu miasta Lwowa 1653 r.—*Maciej* wydał: *Wiersz na pochwałę Jana Korwin Krasieńskiego* 1659 r.

Skromowski. herbu Rogala w Lubelskiem, *Bartłomiej* podkomorzy i *Piotr* stolnik ze Skromowic podpisali przywilęj dla Rusi od Władysława Jagielly 1420 r. dany.

Skrzetuski Jan, herbu Jastrzębiec w Poznańskiem, sekretarz królewski, a z sejmu 1590 r. kommisarz do ułatwienia spławów na rzece Warcie.—Inny *Jan* Jezuita wydał: *Monitorium simplex ad correcturam vitae humane*. (*) *Księża Kajetan* i *Wincenty* Skrzetuscy Pijarowie autorowie: Dzieła ich jako to: *O prawie politycznem* i wiele innych Bentkowski poszczególnia.

Skrzyński Mszczuj, herbu Łabędź w Sandomirskiem z wielkiego Skrzywna, z Witoldem W. K. Litewskim przeciw Nowogrodzanom wojował.

Skrzyński Seweryn, herbu Łada w ziemi Wieluńskiej; w Moskwie wojując za Dymitrem carem. ranny i w niewolę się dostał.

Skrzyński Jan, herbu Zareba w Łęczyckiem, poseł na sejm 1703 r. potem kasztelan Łęczycki. (**) — *Ignacy* akademik Krakowski nauczyciel filozofii, pleban w Zieleńcach. Jest jego pismo: *Ad ecclesiam Ruthenanam paranesis* (***) wydane: około r. 1620 bawił się na Ukrainie i nawrócił wielu nieunitów, w Cudnowie, Miropolu i Koronowicach.

(*) Prosta przestroga do poprawy życia ludzkiego.

(**) Mianowany kasztelanem z podkomorzego Łęczyckiego, dnia 23 lutego 1720 r. umarł 1730 r. Po nim kasztelanją wziął syn Franciszek przedtem chorąży większy Łęczycki, mianowany 2 marca 1731 r.

(J. B.)

(***) Do kościoła Ruskiego.

Skrzypieński Krystyn, ze Skrzypna, starosta Złotoryjski, od Leszka Białego pojmany, Złotoryą utracił.

Skrzyszowski Stanisław, herbu Gryff, pierwszy za czyny wojenne od Zygmunta I nobilitowany 1546 r. Mielecki kasztelan Wiślicki przyjął go do swego herbu, co wszystko działo się na zalecenie hetmana Tarnowskiego. Przywilej u Paprockiego wyszczególnia jego czyny.

Skrzyszowski, herbu Jastrzębiec na Szląsku, Paprocki powiada, że ten dom wspomniany jest w przywileju Bolka księcia Szląskiego.

Skulski Mikołaj, herbu Korab w Sieradzkim ze Skul, za króla Stefana i za Zygmunta III w różnych potrzebach mężstwa dał dowody, świadczy jego nagrobek w Krakowie u OO. Franciszkanów, dochowany przez Starowolskiego.

Skulcecki, rotmistrz Orszański, poseł na sejm 1730 roku.

Skumin Teodor, kanonik Wileński w Rzymie celował w naukach, godnością prałata domowego, od papieża zaszczycony, gdy powrócił do Litwy w dyecezyi Wileńskiej na Rusi białej urząd sufragana sprawował. Wydał: *De jure personarum cathol. explicatio* (*) 1608 r. dzieło to ważne wspomina Statut, przypisane Janowi Pawłowi Sapieże.

Ślacheński Marcin, herbu Nowina w Kaliskim, do druku wydał: *Wiersz na przybycie i koronację w Polsce Zygmunta III*. Paprocki zowie go wyborym filozofem i rymotwórcą.

Ślachetka Ignacy Stanisław ze Lwowa rodem, wydał dwa poematy 1641 i 1650 r. w Krakowie.

Ślachetowicz Walenty Aleksander rodem z Jasła, rymopis którego są: *Wiersze na śmierć Ostafieja Tyszkiewicza wojewoda Brzeskiego* 1631 r.

Ślubiński, w księstwie Zatorskiem, pisarz ziemski z sejmu 1661 r. kommisarz do granic od Szląska.

Ślabosz Jan, herbu Wieniawa w Krakowskim z Dąbrowy — *Ślabosz* wojewoda Ruski, zwany *Mężyk*, był pokojowym u Władysława Jagielly, mieszczenie w Kazimierzu *jednego* Ślabosza pod pozorem popełnionego jakiegoś gwałtu na gardło skazali niewinnie, za co trzech ich stracono i konstytucją 1520 r. obwarowano, że odtąd szlachty rodowitej miasta bez sądu grodzkiego na gardło karać nie mają.

Śladkowski Piotr, herbu Jastrzębiec w Rawskim, rotmistrz 1658 r. potem kasztelan Sochaczewski, umarł 1679 r. (**)

(*) Wyjaśnienie o prawie osobowem katolickim.

(**) Przyjaciel Paska, chciał go ożenić ze Śladkowską dziedziczką Bożej woli, bogatą panną. (J. B.)

śladkowski Rafał, herbu Nowina w Sandomierskiem. kasztelan Konarski z sejmu 1569 r. rewizor dóbr królewskich na Mazowszu i Podlasiu; w r. 1576 jeździł do pauów Litewskich aby ich nakłonić na elekcyą króla Stefana, kommisarz do kwarty Rawskiej odbierania i do lustracyi pól pustych na Podolu.—*Melchior* swym kosztem stawał na potrzebie wojennój, pieszo szedł do szturm pod Pskowem.

Ślaski Szymon, rymopis napisał i wydał: *Pamiętkę Karola Chodkiewicza zwycięstwa pod Kirholmem* 1605 r.

Ślawecki, herbu Jastrzębiec, *Grzegorz* mąż rycerski o którym konstytucya 1638 r.

Ślawiński Stanisław, herbu Leliwa w wielkiej Polsce, ucząc się w Ingolstadzie wydał 1618 roku: *Assertiones juris canonici*: (*) w przedmowie mówi, że z Gembickiem i Krzyckiem był spokrewniony. Kacper podpisał ustawy zjazdu pokrzywnickiego 1587 r.—*Maciej* wydał: *Wieniec małżeński* przypisany Maciejowi Załuskiemu i Zofii Dąbskiej;—*Przeclaw*, poseł na sejm elekcyjny 1696 r.

Ślawko, dworzanin Zygmunta Kejstnłowicza; gdy tego napadli sprzysiężeni i zabili, położył się na nim, wyrzucony oknem w Trokach, tamże zginął.

Ślawogórski, herbu Kościeszka z Podlasiu, wynieśli się w Grodzieńskie.—*Stanisław* 1685 r. podpisał konstytucye koronne, drugi *Stanisław* kanonik Kamieniecki zapisał Jezuitom w Krakowie bibliotekę swoją i wieś Podgorzany.

Ślawski Mikołaj, dom w Litwie herbu Szeliga, poseł do Rosyi dla zawarcia pokoju 1519 r.

Ślęski Jan, rymopis napisał: *Wiersz z powodu zejścia Piolra Paca wojewody Trockiego* 1620 r.

Śleporod Jan, herbu tegoż, sławny pułkownik pod dowództwem Stanisława Paca walczył i w 2000 zebranego z szlachty i kozaków Połockich, ludzi Tołkmaka wodza, zamek Jezierzyszcze w oblężeniu trzymającego poraził.

Ślepowron, herb mający kruka na Podkowie z pierścieniem, od Korwina ma swój początek.—*Wawrzęta* Ślepowronczyk, dzielny za Konrada I wódz, o czém przywilej tego w Warszawie 1224 r. dany świadczy, od tego wiele domów rozmnożyło się.

Ślęszkowski Sebestyan, rodem z Wielunia w Sieradzkim, lekarz i nauczyciel tej sztuki w akademii Krakowskiej. nadworny wprzód Rudnickiego biskupa Warmińskiego a potem Zygmunta III: mąż uczony i biegły w swój sztuce, walczył swemi pismami przeciw lekom żydowskiem, 74 lat przeżywszy 1648 r. umarł

(*) Twierdzenie prawa kanonicznego.

Slichting Janosz z Bukowca w wielkiej Polsce, Aryanin pastor w Lukowie i w Łukawicach obstawał żarliwie przy swej nauce. 1646 r. wydał swe wyznanie. Sejm 1647 r. uznał na wniosek duchowieństwa książkę tę za bezbożną i skazał na spalenie przez kata, autora na bezcześć i wygnanie z kraju. Przecież to wyznanie przebite było na polski, łaciński, holenderski i niemiecki języki. Wydał on jeszcze inne pisma i krył się w Polsce, osłonięty opieką możnej szlachty, zwłaszcza Jakóba Sienieńskiego, którego syna Zbigniewa w obcych akademijach był dozorcą. W Hollandyi napisał: *apologią* czyli obronę za swemi braćmi 1654 r. chwaloną od pisarzy obcych; w tej to apologii wymienił że właśnie wtenczas kiedy z Polski uchodzić był przymuszony, była w druku w Rakowie biblija polska, która dokończona być nie mogła. Wiele dzieł w tém zamieszaniu musiało zaginać, o których śladu nawet nie mamy. Należał on do układu ogromnego dzieła pod tytułem: *Bibliotheca fratrum Polonorum*. Gdy Aryanie z Holandyi ustępować musieli, przeniósł się do Brandenburgii gdzie w Zelechowie, Zulichau teraz zwanym, 69 letni starzec 1661 r. pełnego prac, kłopotów i nieszczęść życia dokonał. (*) Życie jego opisał Lubieniecki, — ojciec jego *Wolfgang Schlichting* z Bukowca wydał: *Odpowiedź wyznawcom zboru Smigielskiego* 1592 r. w niemieckim języku.

Sliwicki, herbu Jelita, dom w Prusiech od wsi Sliwice nazwany 1685 r. za Jana III przodek ich *Jan* za dzieła wojenne do zaszczytu szlacheckiego dopuszczony.

Sliwski Jakób, na Podlasiu, archidyakon Przemyski. Znajdował się na synodzie prowincjonalnym Piotrkowskim 1628 roku. Przełożył z włoskiego podróż posłów Japońskich do Pawła V papieża 1616 r. i wydał: *Opis grobu w Jerozolimie; Kazaniena pogrzebie Konstantego Adama ks. Ostrogskiego* młodo zmarłego. Jako jeszcze pleban w Grodzisku wydał: *Obronę ks. plebanów uciśnionych podatkiem łanowym*. Niesiecki mówi, że w pismach swych ostrym był na zakonników, ale za to przecierpiał na grzbiecie 1625 r. od świętego Franciszka Ksawerego, czyli też od jego któregoś żarliwego wyznawcy.

Slizien, dom w Litwie herbu tegoż nazwiska, z Siedmiogrodzkiej ziemi przyszli na białą Ruś do Siewierskiego księstwa za czasów Aleksandra króla. — *Jędrzej Ratsza* pierwszy przeniósł się, od którego syn jego *Andrzejewicz Slizien Topłyk* nazwany. — *Eustachy* któremu w nagrodę dóbr zawojowanych nadane w Oszmiańskim,

(*) Krasicki podaje za datę śmierci Jonasza dzień 1 listopada 1695 r. i lat mu daje 74. Niesiecki, wydanie Bobrowicza tom 8 str. 294. (J. B.)

Motyki, Kurozin, Usta, Kniehynin.—*Hieronim* zginął pod Smoleńskiem.—*Aleksander* stolnik Oszmiański, starosta Miadziolski, został w rękopiśmie: *Opis oblężenia i zdobycia Smoleńska*, oglądał ten rękopism Kognowicki w Dziewiątkowicach, i wspomina w swój historyi życia Sapiehów. — Uczczony nagrobkiem marmurowym OO. Bernardynów na pustym w Budzic (miejsce w Litwie). — *Stefan* pisarz Oszmiański, poseł na konwokacyą 1696 r. referendarz Litewski starosta Krewski wydał wierszem polskim *Wojnę Chocimską* 1676 r. do której i sam czynnie należał.

Stomowski, herbu Abdank, *Stanisław* arcybiskup Lwowski 1565 roku na tę katedrę wstąpił, w nauce i cnotach znakomity, w prawie biegły, dobra biskupie od sąsiadów nieprawnie zajęte windykował, budynki od nieprzyjaciół napadem zrujnowane restaurował, w Dunajowie dwór arcybiskupi z upadku podźwignął.

Stonkowiez *Marcin*, czyli Słonko, akademik Krakowski języka hebrajskiego nauczyciel którego *Grammatykę* wydał XVII w. Przełożył także *Persyusza* z przypisem do Stanisława Warszyckiego wojewody Mazowieckiego.

Stonczewski, herbu Kościeszka, *Leonard* biskup Kamieniecki urodzony w Wyszogrodzie, w akademii Krakowskiej w naukach doskonalil się, wstąpił do zakonu Bożogrobców albo Miechowitów, doktorem teologii i proboszczem ś. Jadwigi na Stradomiu mianowany, praw zakonu wymownie u króla i senatu bronił, kazał przed Zygmuntem Augustem lat kilka, wiele w dyecezyi kościołów prebend i szpitalów podźwignął, Sieniawskiemu hetmanowi przy osadzeniu Piotra wojewody Wołoskiego, za doradcę dodany od króla, w senacie bronił małżeństwa Zygmunta Augusta z Barbarą Radziwiłłówną. (*)—*Stefan Józef* sekretarz królewski 1704 r.

Stoniewski *Krzysztof*, herbu Słoń, Wartereszowicz Słoniewski 1659 r. przypuszczony do zaszczytu szlacheckiego, sekretarz królewski. Było we zwyczaju, że obrońcy przy wyższych sądach dawnego królestwa Polskiego mianowani byli sekretarzami królewskimi; i ten zwyczaj trwał jeszcze za Stanisława Augusta, tak jak teraz obrońcy przy sądzie najwyższym są mianowani mecenasami. Zwyczaj ten zdaje się, że zaczął od Zygmunta Augusta, bo wprzód sekretarzami królewskimi byli najwięcej duchowni. (**)

(*) Mimo tego wszystkiego sprzyjał reformie, o czem świadczą listy do Hozjusza pisywane, patrz Łukaszczyca dzieje wyznania Helweckiego w małej Polsce. Magistrem w Krakowie został za dzikaństwa Marcina z Ilkusa w r. 1539 (Muczkowski, *Staluta nec non liber promotionum*:) umarł 1563 J. B.

(**) Słoniewscy poszli z Ormian Wartereszowiczów handlujących we Lwowie i w ogóle na Czerwonęj Rusi: na Mikolaju Wartereszowiczu Słoniewskim chorążym bydgoskim ginie zupełnie ich ślad; zdaje się że wstydzili się swojego pochodzenia i nazwisko pierwotne zatarli. W r. 1677 dzielili się jeszcze ogromnym majątkiem, o czém obszerniej Barącz żywoty sławnych Ormian str. 351—353.

Stostowski Piotr, herbu Pilawa, w Sieradzkim ze Słostowa na wyprawę przeciw Gdańszczanom za Stefana Batorego w pewnym poczcie swych ludzi stawał.—*Stanisław*, syn jego dworzanin tegoż króla.—*Wojciech* dzielny rycerz, ks. *Jan* od stryja swego Aryanina dla tego ze katolikiem został od spadku wyłączony, wstąpił do Jezuitów.—*Paweł*, mąż rycerski którego nagrobek: w Zamościu u OO. Franciszkanów, umarł 1653 r.

Stotwinski, herbu Leliwa w Nowogrodzkim, Kojalowicz o tym domu mówi w rękopiśmie. *Stanisław* dworzanin króla Stefana, zsiadłszy z konia pieszo szedł do szturm u Pskowa

Stowikowski Marcin, herbu Suche Komnaty w Mazowszu i na Wołyniu, kanonik ś. Michała na zamku w Krakowie, obojga prawa doktor 1699 r.

Stowinski Wojciech, herbu Jelita w ziemi Sochaczewskiej, za sprawy rycerskie za poleceniem kanclerza Zamojskiego 1582 r. do zaszczytu szlachectwa przypuszczony i przez hetmana do herbu przyjęty.

Stugocki Zbigniew, herbu Jastrzębiec w Chełmskiej ziemi, sędzia ziemski Buski i pisarz grodzki Krasnostawski z sejmu 1667 rokuznaczony do rewizyi ksiąg krakowskich.—*Józef* stolnik Chełmski, porucznik ussarskiej chorągwi, poseł na sejm, był marszałkiem w trybunale koronnym 1740 r. *Jeden* z tego domu, pisze Rzączyński, karetę 6 koni w biegu rozpedzoną ujawszy za koła zadnie zatrzymywał, dwóch ludzi silnych na jednym ręku bez zmęczenia unosił.

Stupecki, herbu Rawicz z domu Grotów w Rawskim pisze się ze Słupczy, i w Lubelskim dziedzictwo ich było Opole. *Grot* z Słupczy Jana Ossolińskiego kasztelana Wiślickiego zabił.—*Łukasz* zmarł 1471 r. tego straszną historiją zatrzymania cudzego majątku opisał Długosz.—*Stanisław*, poseł na sejm 1564 r. potem kasztelan Lubelski, podpisał restytucyą Podlasia, odprawił poselstwo do Maksymiliana cesarza.—*Zbigniew* sławny pielgrzymką i dziełami wojennymi, kawaler Jeruzolimitański, potem kasztelan Połaniecki.—*Samuel*, kasztelan Radomski, starosta Zawichotski, z sejmu 1620 r. deputat na trybunał skarbowy, w Bazylei z bratem swoim *Aleksandrem* dziedzicem, potem na Pniowie i Wrzawie brali nauki, potem do Włoch i Rzymu udali się. W Padwie Samuel dla wielkiej nauki od akademików wszystkich narodów rektorem akademii zgodnie obrany, pamięć elekcyi téj na kamieniu w akademii wyryto, drugi po Zamojskim tej godności dostąpił. O jednym ze Słupeckich Russel w tryumfie ś. Jacka mówi, że go ksiądz Suski Dominikanin do wyznania religii katolickiej namówił i dokonał tego, że Słupecki bibliotekę swą zamożną kilka tysięcy złotych ow-

czasowych kosztującą spalić dozwolił. Byli ci Słupeccy kalwińskiego wyznania, mieli zbor w miasteczku swoim Opolu, a Andrzej i Wojciech Węgiersey, znakomici uczeni ministrowie kalwińscy, przy Barbarze Słupeckiej kasztelanowej Lubelskiej, obowiązek kaznodziejów w tymże zborze sprawiali.

Słupski *Jakób*, herbu Jelita w Sandomierskiem, szedł pieszo do szturm pod Pskowem; jeden z tych Badura zwany, dla wielkiej swój wziętości u szlachty i roztropności, był podany na kandydata do tronu 1575 r. Mówi o tém Kognowicki w życiu Sapiehów. (*)

Słupski, herbu Topor, *Wojciech*, w Pałukach w wielkiej Polsce, archidyakon Kujawski, proboszcz pp. Norbertanek w Płocku, gdzie kościół i klasztor wymurował, deputat na trybunał koronny, 1616 roku wydał: *Sumarium prawdy katolickiej*.

Słuska, herbu Ostoja w księstwie Litewskiem, dom starożytny i zasłużony.—*Jan* do herbu Ostoja przy unii Litwy z Koroną za Władysława Jagielly przypuszczony, o czém świadczą akta grodzkie Krakowskie. Inny Słuska rotmistrz za Kazimierza Jagiellonczyka; w wyprawach przeciw Tatarom wślawiony.—*Jan* za Zygmunta I starosta Lubecki i Łojowski, zamku Kijowskiego dowódzca, który po zniszczeniu od Tatarów znacznie podniósł. Nagrobki jego i innych z tego domu są w Kijowie, świadczy Okolski.—*Mikołaj* rotmistrz, a potem pułkownik w Inflantach wślawiony.—*Krzysztof* wojewoda Inflantski; po skończoném wychowaniu w kraju na dworze Rudolfa cesarza 12 lat strawił, powróciwszy oddał się usługom ojczyzny, powrócił także do wiary przodków. Syn jego *Jan* posłował na sejm 1621 r. z kąd wyznaczony był do oznaczenia cen rzeczy.—*Aleksander* wojewoda Trocki, starosta Rzeczycki, Łojowski, Mozyrski i Homelski, marszałek w trybunale Litewskim 1631 r. z sejmu 1628 r. kommisarz do zapłaty wojska, deputat na trybunał skarbowy Litewski 1633 r. z Kalwińskiego przeszedł na katolickie wyznanie, w Stołpcach miasteczku swoim dziedziczném nad Niemnem fundował OO. Dominikanów i konwent im założył. W Wołoczynie i Kowalewszczyźnie kościoły fundował, miał z Zienowiczowny córkę Elżbietę zaślubioną wprzód Adamowi Kazanowskiemu, marszałkowi nadwornemu koronnemu, potem Hieronimowi Radziejowskiemu podkanclerzemu, której miłosna awantura, a dalej rozpoczęta z namowy, jak utrzymują, Jana Kazimierza króla,

(*) Wawrzyniec Słupski; Bandurą zowie go Orzelski w tłumaczeniu polskiem zbioru historyków Wolffa. Był sędzią Bydgoskim i miał w zawiadywaniu swoim żupę bydgoską. Kandydatura jego podniesiona była dla tego jedynie żeby ośmieszyć myśl wyboru Piastów; cel ten był dopięty. W Orzelskim dużo o Bandurze. (J.B.)

sprawa rozwodowa była powodem najprzód do gorszących rozruchów w Warszawie, kiedy też za pomocą Bogusława Słuszki podskarbiego Wielkiego księstwa litewskiego, brata swego rodzonego, z jego nadworną milicją, nie tylko dom Kazanowskich pierwszego męża bogactwy, ozdobą i dostatkami sławny, gdzie dziś Instytut dobroczynności, oraz dom Radziejowskiego na Krakowskiem przedmieściu przedtem niedaleko wałów leżący, dziś Rezerowski zwany, mocą opanowała, Radziejowski zebrawszy sąsiednią swą szlachtę mazowiecką, dom swój w nocy w czasie sejmu nazad odebrał, przyczem, że wielu zostało zabitych, pozwany został przed sąd sejmowy, osądzony na gardło i beczceść, ustąpił z kraju, a potem w zemście sprowadził na nieszczęsną ojczyznę, burzę szwedzką. — *Eustachy Adam* starosta rzeczycki, wymową dowcipem i wszelkiemi cnotami słynący młodzieniec. Umarł w Rzymie 1639 r. Co o nim opowiada nadgrobek w kościele polskim sw. Stanisława zachowany u Starowolskiego. — *Zygmunt* chorąży Wielkiego Księstwa Litewskiego starosta homelski i propojski, regimentarz w wyprawach przeciw Szwedom, Węgrom, Kozakom i Tatarom, był posłem na sejm 1662 r. Komisarzem do zapłaty wojsku litewskiemu, umarł 1674 r. w Czasnikach, gdzie fundował klasztor OO. Dominikanów. — *Bogusław* podskarbi nadworny W. Ks. Litewskiego, starosta rzeczycki, wymienia go konstytucya 1647 r. Mąż dla dobra ojczyzny wylany, własnym kosztem wystawioną chorągiew utrzymywał przeciw nieprzyjaciolom ojczyzny. Życie jego skaziło czynne przyłożenie się do gwałtownego postępuku Elżbiety Radziejowskiej. Napisał i wydał wiersz łaciński na ślub Jana Chodkiewicza z Zofią Pacówną 1636 r. w Wilnie. Miał on córkę Konstancją poślubioną naprzód Władysławowi Denhoffowi wojewodzie pomorskiemu, po jego zaś zgonie pod Strygonią w walce z Turkami, też córka powtórzyła śluby z Ernestem Denhoffem wojewodą malborskim. — *Józef Bogusław* starosta rzeczycki, chorąży W. Ks. Litewskiego 1676 r. delegowany do rady wojennej przy boku króla 1678 r. do zapłaty wojsku; mianowany od Jana IIIgo marszałkiem nadwornym litewskim, potem kasztelanem Wileńskim i Hetmanem polnym W. Ks. Litewskiego, był oraz starostą lanckorońskim, pińskim, pieniańskim, jezierskim, umarł w Krakowie r. 1701. Znaczna część majątku wyłożył na potrzeby ojczyzny, pod Chocimem i Wiedniem mężnie stawał. Miał za żonę Teresę Wincentego Gosiewskiego podskarbiego i hetmana polnego litewskiego córkę, która powtórzyła potem śluby z Kazimierzem Sapiehą wojewodą wileńskim i hetmanem wielkim litewskim. — *Dominik Michał* wojewoda połocki, starosta rzeczycki, marszałek trybunału litewskiego w latach 1681, 1690 i 1695, poseł na sejm, 1682 roku

komisarz do traktowania o wieczny pokój z Rossją, w różnych wyprawach przeciw Turkom i Tatarom mężnie stawał, zszedł bezpotomnie. O jednym Służewie pisze Zebrzydowski w dziele: „De illustribus Polonorum virtutibus,“ że w Rzymie gdy wół wielki rozjuszony na niego rozpedził się, za rogi go wzięwszy z wielkiem podziwieniem Włochów, w biegu wstrzymał.

Służewski, herbu Radwan, pochodzą ze Służewa pod Warszawą, jeden dom z Uchańskimi, gdyż i ci pisali się ze Służewa, jako swojego dziedzictwa. W Służewie znaleźli Szwedzi listy Prymasa Uchańskiego, które wykrywały jego sposób myślenia i zamiary utworzenia kościoła katolickiego w Polsce niepodległego Rzymowi.—*Władysław* Służewski z województwem rawskim podpisał elekcję Jana III.—Inny Służewski dzierżawca chmielnicki, którego chwali Paprocki w swój Panoszy.

Służewski, herbu Sulima w województwie brzeskiem kujawskiem. *Wasko* ze Służewa chorąży brzeski, kujawski 1436. Wspomina go Statut Przyłuskiego. — *Jan* wojewoda brzeski, kujawski, starosta koniński miał za sobą Małgorzatę ze Sztemberga Kostczankę wojewodziankę chełmińską, która kościół w Służewie w Kujawach wymurowała i szpital tam uposażyła.

Smalcus Walenty, urodzony w Turyngii w Gotta 1512 roku. Przybył do Polski, został rektorem szkoły i pasterzem w Szmiglu w Wielkiej Polsce, potem kaznodzieją i pastorem w Rakowie, gorliwy popieracz arianizmu, skończył życie 1622 roku. Wiele pism w języku łacińskim i polskim zostawił, wszystkie teologiczne. Należał do układu katechizmu arikańskiego, wytłoczonego w Rakowie 1605 r. z przypisem do Jakóba I króla angielskiego, który potem wielokrotnie przebity i przełożony był na różne języki. Arianie bowiem byli najtroskliwsi o rozszerzenie swój nauki.

Smarzewski, herbu Prawdziec w ziemi Dobrzyńskiej, *Stanisław* mąż wsławiony dziełami wojennymi, żył około roku 1588. — *Bartłomiej* kanonik kamieniecki, proboszcz Buczacki i Jazłowiecki, znamienity pobożnością i nauką, hojny dla ubogich, spoczywa w Buczacu 1583 r.

Smarzewski, herbu Zagłoba w płockiem. *Paweł* mężnie walczył pod Żołkiewskim hetmanem, tenże mężnie stawał w pierwszej pod Chocimem bitwie za Chodkiewicza. — *Andrzej* poległ pod Beresteczkiem, — *Jan* nosił chorągiew u Chrzastowskiego, pod Batotowem zginął. — *Kazimierz* mąż wojenny, walczył pod Czarnieckim. — *Wojciech* chorąży ussarski we wszystkich wyprawach za Jana Kazimierza, Michała i Jana III znajdował się. — *Stefan* rotmistrz węgierskiej chorągwi i wołoskiej. — *Kazimierz* w prawie biegły. — *Tomasz* i *Marcin* mężowie wojenni. — *Jan* oboźny polny, wielkie-

go doświadczenia i niemniejszego męztwa dał dowody.—*Wojciech* w obozach życie przepędził i zakończył.—*Franciszek* brat jego poległ w wojnach za Augusta II.

Smiełowski, herbu Leszczyc. *Michno* Ziemianin Wołyński 1528 r., o tem metryka Wołyńska, sekretarz królewski, miał za sobą Gembickę.

Smieszkowie *Wawrzyniec*, nauczyciel i rektor po kilka razy akademii krakowskiej, wśród prac dla jej dobra, umarł 1646 roku. Był lekarzem znakomitym, a do tego i rymopisem, bo szął ten wszystkich naówczas zajmował. Biegłym on był w języku greckim i rymy nawet po grecku składał.

Smigielski lub **Szmiigielski**, herbu Łodzia w Wielkiej Polsce, domu tego jeden początek jak Opalińskich z Bnina; od Smigła miasteczka wzięli nazwisko. *Adam* cześnik koronny, starosta gnieźnieński, wspomina go konstytucja 1703 r. Z tego sejmu był delegowany do rady przy boku królewskim, mąż nieporównanej dzielności, szybkości w obrotach, w nacieraniu na nieprzyjaciół szczęśliwy i zrodzony właśnie do sztuki wojennej, prawdziwy wieku swego rycerz. Pod Kazimierzem 1706 r. pobił Szwedów i wielu na placu położywszy 83 niewolników Augustowi II do Krakowa przyprowadził. W r. 1707 zniósł ich sześć tysięcy pod Gniewkowem i inne oddziały tychże Szwedów pod Pleszowem i Szremem rozgromił, w innych wielu miejscach odznaczył się ciągłemi zwycięstwami nad tymże nieprzyjacielem, pod Koronowem napadł na Kałnuków i tychże wyciął plon im cały zabrawszy. Sławny podjezdnik początkowo u króla Augusta a następnie u Stanisława Leszczyńskiego. Pamiętne są te krwawe napady i zaburzenia za Augusta II. Ziemia polska zniszczona na przemiany od żołdaków rozmaitych krajów i od swoich własnych żołnierzy, miasta pożogami i łupieztwem napelnione, zagrody wiejskie w popiołach, sielanie rozproszeni, urodzajne niwy chwastami porośłe, wspaniałe gmachy i zamki w zwalisku wzniesione. Otóż obraz tej smutnej epoki. Karol XII przebywał w Polsce a zwycięstwami zuchwałemi zrzucił z tronu Augusta II i ogłosił Stanisława Leszczyńskiego królem. Ztąd powstało okropne zamieszanie, tworzyły się partye w narodzie, które napadając się wzajemnie w krwi braterskiej gasiły zemstę z różności zdań pochodzącą. Nieszczęśliwy August przymuszony chronić się przed potęgą zwycięzcy, wzbudził litość w swoich poddanych i znaczna ich liczba utworzyła roku 1704 konfederacja Sandomirską, która ogłosiła Stanisława i jego przyjaciół za buntowników. Szlachta gromadnie porzucając domy wsiadała na koń i zbrojno przebiegając kraj napadała przeciwników, staczała bitwy, lub niszczyła ich siedliska. W tych to czasach jako stronnik

Augusta wslawił się zwycięzkimi podjazdami Szmigielski, starosta gnieźnieński, który był postrachem nieprzyjaciół. Same jego imię trwożę rozsiewało, a licznymi zwycięstwami zachwiało w początkach panowanie Stanisława. Nie staczał on wielkich bitew, czynił tylko na czele licznej szlachty podjazdy; wszędzie był, wszędzie na oddziały uderzał, zwyciężał, zabierał lub odbijał jeńców i tabor i tem najwięcej dokuczał. Nie dosyć było na stronnikach Augustowskich i Stanisławowskich, utworzyła się jeszcze trzecia partya pod imieniem obojętnych (Indifferents), na której czele był Józef Potocki wojewoda kijowski, mąż od dzieciństwa prawie aż do sędziwego wieku rycerskimi dziełami sławny. Wiele szlachty i liczne Tatarów hufce powiększyły to stronnictwo; wszakże wkrótce widząc przemagającą partyą stanisławowską z nią się połączyli, a Potocki za szczere i wierne usługi niedługo potem otrzymał buławę wielką. Tak więc zwiększona liczba przyjaciół Stanisława, utwierdzała go na nowym tronie, chociaż kraj cały pożogami i kłeskami był niszczoney i wszędzie brzmiał odgłos wojny cudzej i domowej. Oddział wojewody kijowskiego pod Kielcami napadł na 12 chorągwi wojska koronnego partyi Augustowskiej, wiele zabrał w niewolę resztę zwyciężoną rozpedził. Dowiedział się o tem Szmigielski będący w pobliżu i wraz rusza z miejsca i równo ze switem przyciąga pod Kielce, uderza, wycina w pień rajtaryą niemiecką przebacza życiem tylko tym polakom, którzy się dobrowolnie poddali, odbija jeńców wprzód zabranych i zabiera cały tabor. W tej bitwie sam wielu w niewolę pobrał, będąc nadzwyczajnej siły i odwagi. Ztąd obrócił się ku Krakowu, gdzie stojącą Leszczyńskiego załogę po części w pień wycina, resztę ze znaczną zdobyczą w niewolę zabiera. W Podgórzu za Krakowem spotyka chorągiew starosty Spiskiego, w której żołnierze po 40 tynfów podymnego na siebie wybierali. „Stanisławowscy! krzyknął Szmigielski, i wnet tyśiące rąk porwało się do szabel, uderzył na pomieszanych, rozpedził i większą część zabrał w niewolę. Pomiędzy zdobyczą, którą tam zabrał, znajdowała się chorągiew króla Stanisława, na której saskie miecze jakby połamane, były wyhaftowane, a nad niemi orzeł polski z zadartą w górę głową z napisem z psalmu wyjętym: „Confregisti Domine gladios inimicorum et exaltasti caput meum.“ Polamałeś panie miecze nieprzyjaciół, a wyniosłeś głowę moją.— Czyniono w Warszawie przygotowania do koronacy nowego króla, manifesta na rogach ulic przybite ogłaszały tę uroczystość ludowi, Karol XII stanął obozem pod Błoniem, a całe miasto i okolice napelnione były Szwedami i przyjaciółmi Leszczyńskiego. Szmigielski dowiaduje się o tem, przedziera się tajemnie przez liczne zastępy nieprzyjaciół otaczających stolicę, przybywa do niej

zdiera manifesta i szczęśliwie uchodzi. Wkrótce Stanisław z żoną Katarzyną z Opalińskich został ukoronowany w Warszawie a Karol XII r. 1706 wkracza do Saxonii, staje obozem pod Altransztadem i zmusza Augusta do zrzeczenia się korony, a uznania królem polskim Leszczyńskiego. Wszakże ta niedola nie zmieniła przywiązania Szmigielskiego do Augusta, a tylko obrażona duma była powodem, że przeszedł na stronę Stanisława. W bitwie pod Kaliszem został wzięty w niewolę wyżej wymieniony wojewoda kijowski Józef Potocki, potrafił jednak wkrótce ujsć z pod oka straży. Szmigielski schwytał go powtórnie w lesie pod Radomiem razem z żoną i dziećmi. Tę tak znakomitą zdobycz chciał Szmigielski sam swoją osobą Piotrowi W. oddać w podarunku, ale książę Menszykow najwyższy hetman wojsk rosyjskich w polsce, utrzymujących jeszcze stronę Augusta jako sprzymierzeńca, był temu przeciwny, czy niewierząc ażeby to mógł uczynić rzeczywiście, czy też zazdroszcząc tego zaszczytu. Chciał przeto koniecznie aby mu ta zdobycz oddana była. Rozgniewany tem Szmigielski umyślił przejść na stronę Stanisława i to przyobiecwał własnemu niewolnikowi Potockiemu. Na większy tego dowód wziął w niewolę 150 Rossjan, którzy strzegli pomienionych jeńców i uderzył na trzech generałów rosyjskich, których wzięwszy z znaczną liczbą żołnierzy, odesłał do Poznania, gdzie natenczas Szwedzka była załoga. Odtąd wierny do ostatka Stanisławowi wspierał go równie dzielnym ramieniem jak pierwiej Augusta. Wszakże już niebył tyle szczęśliwy w r. 1709. Chcąc Sieniawskiemu zrobić dywersyą gdy ten chciał się połączyć z wojskiem rosyjskiem pod dowództwem barona Golca, uderzył na miasto Brzeżany dziedzictwo Sieniawskiego, ale poniosłszy z jednej strony znaczną klęskę od ciężkich dział, z drugiej od nadeszłych posiłków miastu pod dowództwem pułkownika Krosnowskiego, porażony, przymuszony był uchodzić. Gdy Karol XII r. 1709 przegrał bitwę pod Puławą i gdy wojsko jego do szczętu zniszczone było, a sam z 800 Szwedami ledwo do Benderu uszedł, interessa Stanisława upadać zaczęły, wielu go stronników opuściło i przeszło na stronę Augusta wchodzącego w granicę królestwa, po odebranie berła przemocą wydartego. Szmigielski nie zawiódł ufności opuszczonego od losu Stanisława i na początku r. 1711 napadami z Pomeranii wielkie czynił przeszkody wojskom Augusta, ale zgnębiony przewagą, gdy wszystko przechylać się na stronę tego króla zaczęło, przymuszony był ustąpić z ojczyściej ziemi, która brzmiała jego sławą wojenną i tulać się z nieszczęśliwym Stanisławem po obcych krajach. Towarzyszył Leszczyńskiemu w podróży do Szwecyi zkąd był wysłany przez tegoż króla do Benderu do Karola XII z doniesieniem wia-

domości o dziwnych wypadkach, które głoszone o królu szwedzkim. Szmiagielski niezliczone poniosłszy trudy dostał się do Benderu, gdzie rozumiejąc iż zastał rzeczy na stronę Leszczyńskiego daleko pomyslniejsze, niż on sam mógł sobie wyobrazić, namówił Stanisława przez listy, aby nie żałował trudów i czem prędzej popieszał do Benderu, gdzie jego przytomność nieodbycie była potrzebną i aby z Karolem XII, stanął na czele wojska, które od sultana król szwedzki nieochybnie miał otrzymać. Jak te nadzieje Szmiagielskiego zostały spełnione, z dziejów wiadomo, wszelako skłoniły one Stanisława, iż przybył do Benderu. Karól XII chociaż wyszedł z państw Porty i rozpoczął na nowo wojnę, nie był już atoli tak strasznym i nie zdołał utrzymać Stanisława. Tak więc gdy August umacniał się coraz więcej na tronie polskim, a Leszczyński od króla szwedzkiego otrzymał księstwo dwóch mostów, Szmiagielski r. 1714 zdał się na łaskę Augusta i od wspaniałego króla łatwo trzymał przebaczenie, powrócony do dawnych zaszczytów umarł starostą gnieźnieńskim. Był on siły tak nadzwyczajnej, że gdy raz potrzebował dostać języka, sam napadł na stojącego na czasach kozaka, porwał go olbrzymią siłą z konia, posadził przed siebie na swego rumaka, i do swoich powrócił. Złączył się dożywotnie z Zofią Potocką, wojewodzianką kijowską, lecz zszedł bezpotomnie (*).

Smiglecki Marcin jezuita urodził się w Lwowie 1572 r. miłość nauk skłoniła go ku temu, że wstąpił do jezuitów w Rzymie, w naukach teologicznych ćwiczył się w kraju lat 4, filozofii, 10-teologii nauczał i w akademii wileńskiej. Stopnia mistrza tych nauk dostąpił. Na naukach i pracach zakonnych życie przepędził i 1619 dokończył ziemskiego zawodu. Napisał wiele pism teologicznych, niemniej logikę którą wydaną w dwóch tomach w Ingolstadiu. Szacowane to dzieło od cudzoziemców i na język angielski przełożone zostało.

Smiotanka, herbu Korczak, dom w województwie ruskiem.— *Iwan* chorąży podolski, syn jego *Mikołaj* mąż wojenny. — *Stanisław* i *Aleksander* w potrzebach z wołochami zginęli. — *Hieronim* pisarz grodzki chełmski; z sejmu 1638 wyznaczony rewizor ksiąg chełmskich i krakowskich, potem był podstarostą krakowskim i

(*) Życie jego p. Kazimierza Tarnowskiego w Bibliotece Warsz. 1850. T. I, str. 245—265. Chorążym nadwornym kor. mianowany 13 kwietnia 1706, umarł zaś 1716. Zdaje się że cześnikiem kor. nie był. Hektorem polskim zowie go Otwinowski. Żona jego Potocka, była córką Józefa, w końcu kasztelana krak. i hetmana w. kor. zmarłego r. 1752. Po śmierci męża poszła za Piotra Kossakowskiego kasztelana podlaskiego.

z sejmu 1617 roku komisarzem do rozsądzenia krzywd pograni-
cznych.

Smogorzewski, herbu Junosza w powiecie wołkowyskim. *Jan* sędzia grodzki tego powiatu, poseł na sejm 1647 r. a z niego wyznaczony do zapłaty wojsku pieszemu w Smoleńsku, był powtórnie posłem 1661 r. i deputatem na trybunał skarbowy litewski.

Smogorzewski, herbu Łodzia w Sandomirskim, *Jakób* jezuita wielkiej pobożności, szanowany od wszystkich, kozacy zabrawszy go w niewolę, wolnością udarowali, rządził kollegia w Kamieńcu, Ostrogu, Lwowie i Krakowie, gdzie umarł 1688 r.

Smogulecki, herbu Grzymała, dom starożytny ze Smogulca; *Maciej* starosta bydgoski, mąż uczony, w obcych krajach doskonalił się, w Rzymie lat 4 teologii słuchał i rozprawę swą Klemensowi VIII papieżowi przypisał, wielce biegłym był w prawie i w historyach rzymskiej i ojczyściej. Był marszałkiem w Trybunale koronnym, posłem na sejm 1616 r. i komisarzem do ułożenia porządku lepszego w Inflantach. Zygmunt III mianował go asesorem sądów zadwornych, i miał mu dać pieczęć koronną po Pstrokońskim, wczesna atoli śmierć z gorączki 1617 r. sprzątnęła go z tego świata. Miał on za sobą Teresę Zebrzydowskiego Mikołaja wojewody krakowskiego, naczelnika rokосу córkę, i teściowi swemu mniej biegłemu w wymowie i wypisaniu się, wielką był pomocą. miał przytem wziętość u współrodaków w Wielkiej Polsce (*). Napisał dzieło: „o exorbitancyach, które w tym wieku niektórzy Ichmość pp. świeccy nowi politycy stawia duchownemu zadają, które wyszło po jego śmierci w czwartem już wydaniu w Krakowie u Piotrkowczyka 1632 r. — *Mikołaj* syn Macieja, starosta nakielski w Rzymie nauki i bieg filozofii ukończył. Do ojczyzny powróciwszy posłem był na różne sejmy i mianowicie konwokacyjny 1632 r. i koronacyjny 1633 r., komisarz do zapłaty wojska 1634 r., i deputat na trybunał koronny 1636 roku, złożył nakoniec starostwo nakielskie na rzecz brata, i został jezuitą w Rzymie, zkąd wyprawił się na misję do Indji i Chin. Roku tedy 1640 do Macao przybył i w Chinach znosząc niedostatek i pracę, życie świętobliwe zakończył. Wzywany od króla Luzytanii na dwór jego, pomimo świetnych obietnic, nie przyjął wezwania. Napisał i wydał ody do Zygmunta III z powinszowaniem zwycięstw. Bohomolec usiłuje wprawdzie te poezje przypisać Sarbiewskiemu, ale Juszyński dokładnie dowiódł, że to jest Smoguleckiego praca. — *Jakób*

(*) Chciał być referendarzem kor. po Drohojowskim, a że tego urzędu nie dostał, poszedł do rokосу. O dziele Smoguleckiego porównać Maciejewskiego: Polska i Ruś T. I. str. 376 i Pismieństwo T. 3 str. 755.

brat tego starosta nakielski; starostwo to wziął po bracie, mąż w prawie ojczysem biegły i dobry sędzia. Żaden jego wyrok w sądzie wyższym nie był uchylony; na ubogich hojny, na poddanych łaskawy, zszedł 1639 r., *Franciszek* syn Jakóba tego, wprzód rotmistrz, potem pólkownik, dla dobra ojczyzny zdrowia i majątku nie szczędził, za granicą nawet męztwa dał dowody, od zazdrośnych prześladowany i w czasie sejmu r. 1667, na którym był posłem, zabitym został. *Floryan* za czasow Okolskiego za granicą podróżował. *Jan* brat Macieja starosty bydgoskiego, dziedzic na Smogółcu i Golanczy, komisarz do układu ze Szwedami 1629 r. *Jan Wojciech*, mąż rycerski pod Chocimem przeciwko Osmanowi sułtanowi tureckiemu pierwsze pole rycerskiej odwagi rozpoczął, w Golanczycach dobrach swoich dziedzicznych szpital dostatnie uposażony fundował dla szlachty, albo z majątku wuzutęj, albo z jakiej przygody na zdrowiu szwankującej; kościół farny tamże wymurował, srebrnemi sprzętami ubogacił i kaplicę na cześć św. Antoniego Padewskiego wystawił.

Smoleński herbu Zagłoba w województwie plockiem, *Szymon* dziekan kurzelowski i bracia jego *Wawrzyniec* i *Adam*, którym nagrobek z tym herbem położony w Krakowie u św. Ducha 1635 r. wypisał Starowolski a czytał jeszcze Niesiecki.

Smolik herbu Kotwicz w województwie krakowskiem. Starożytna to familia, z których *Piotr* był dowódcą zamku w Sanoku r. 1436 potem kasztelanem; wymienia go Paprocki o herbach. Inny *Smolik* był dworzaniem i trefnisiem Zygmunta Augusta. Inny znowu *Smolik* dziedzic na Wolfanowicach; ostatni z domu tego, spokrewnionego z Bonarami zszedł 1637 r. W niemieckich, inflanckich, wołoskich, tatarskich i tureckich wyprawach, doświadczony z męztwa. Stefanowi, Zygmontowi i Władysławowi IV miły; żył bezzennie; posiadał jeden z owych dowcipów rzadkich jakimi to umysł wesoly zdola podobać się wszystkim. Uczczony został nadgrobkim od Seweryna Bonara w Krakowie, w kościele św. Franciszka. Sarnicki mniema, że ta familia od Gotów pochodzi.

Smoliński *Jan*, jego wiersz na zwycięstwo Karola Chodkiewicza, odniesione pod Kirholmem, poświęcony Hieronimowi synowi tegoż hetmana r. 1605.

Snoszewski herbu Topor, w Poznańskiem. *Jan* kasztelan sanocki, z sejmu 1638 roku, komisarz do rozpoznania sporów granicznych ze Szląskiem.

Snoszewski herbu Łabędź. *Jacek Dunin* poseł na sejm 1674 r. z ziemi zakroczymskiej.

Smotrycki *Melec* syn Harazima Daniłowicza Smotryckiego podstarosty kamienieckiego, rodził się w miasteczku Smotryczu

na Podolu w ruskiem wyznaniu. Brał nauki w Wilnie u Jezuitów 1601 r., bo dla nauki języka łacińskiego, Ruś odstępna posyłała swą młodzież do szkół jezuickich. Roku 1610 hojnością jednego z panów wyprawiony za granicę zwiedził akademie w Lipsku, Witemberdze i Würzburgu. Za powrotem do kraju wstąpił do bazylianów. Czytaniem ksiąg tak się udoskonalił, iż w rzędzie uczonych owego wieku stanął. Najważniejsza jego praca piśmienna jest gramatyka sławiańskiego języka, wydana w Iwii r. 1619, i w Wilnie 1629. Za granicą po kilkakrotnie przedrukowana, mało nam znana. W XVIII dopiero wieku Józef Dobrowski Czech odkrył ją w 1775 r. w Rymniku na Wołoszczyźnie, lubo i r. 1721 w Moskwie z niektórymi odmianami przebita była. Pisał wiele innych dzieł polemicznych Melecy bo był przeciwny unii kościoła wschodniego, trzymał więc stronę Konstantego księcia Ostrogskiego. Najślawniejsze jego są pisma: „*Lament* wschodniej cerkwi, *Weryfikacja* niewinności, *Obrona* weryfikacji niewinności i t. d. Od Teofana Greka patriarchy jerozolimskiego na władkę połockiego 1620 r. wyświęcony, nie uznany był od króla, który na tę katedrę mianował Koncewicza, był przyczyną zguby tego ostatniego. Wyniósł się potem do Carogrodu, lecz powróciwszy r. 1627 do kraju, przystał do unii, i pisał za nią, za co był wyklęty od Joba Boreckiego metropolity kijowskiego. Wiele szlachty na Podgórzu, Wołyniu i Podolu do unii pociągnął. Stolica rzymska mianowała go archimadrytą wileńskim i dermańskim. Ruś go jednak nie cierpiała i jak mówią umarł z zadanej trucizny 1633 r. Harazim czyli Erazm ojciec Melecego, po swym ojcu Daniłowicz Smotrycki podstarosta kamieniecki, a potem sędzia ziemski, mąż uczony i wielki nieprzyjaciel unii, był rektorem szkoły w Ostrogu przez Konstantego księcia Ostrogskiego założonej i wydawcą, jak pisze Susza, z polecenia i nakładem tegoż księcia pierwszej biblii sławiańskiej w Ostrogu 1581 roku. Tenże Susza władca chełmski w życiu Melecego przyznaje, iż ojciec jego biegłym był w naukach i językach: greckim, łacińskim i słowiańskim (*).

Smuszewski herbu Ostoja w Kaliskiem. Smuszewska w Bydgoszczy fundowała panny zakonne św. Klary i sama tam, jako starsza rządziła 1613 r.

Snakowski jako poseł z Ziemi Dobrzyńskiej, podpisał 1569 r. unią Litwy z koroną, potem kasztelan rypinski.

(*) Umarł Melecy w Dermaniu 17 grudnia 1633 r. O treści jego pism polemicznych w Piśmiennictwie Maciejowskiego, o nim samym w Stebeiskim (Tom 2gi) dużo czytać można. Jedną to z najcharakterystyczniejszych postaci z czasów Zygmunta III.

Snarski herbu Murdelio w połockiem województwie piszą się z Usnarza. *Władysław* duchowny pięknymi naukami ozdobiony. *Wawrzyniec* mąż rycerski, wspomina o nich Kojalowicz w rękopiśmie o familiach litewskich.

Snopkowski herbu Rawicz. *Jakób* wojski chełmski, miał za sobą Herburtownę, z której splodzoną córkę wydał za Marka Sobieskiego wojewodę Lubelskiego, dziada króla.

Sobański herbu Junosza, dom na Wołyniu i Rusi. *Stanisław* miał za sobą Zarucką; w spomina o nim Niesiecki.

Sobek herbu Brochwicz w Sandomirskim, pisali się z Sulejowa. *Balcer* Sobek z Sulejowa starosta solecki. Sobkowie trzymali to starostwo, od króla Jagielly sobie wypuszczone i dopiero ich z tego wykupił Koryciński wojewoda łęczycki w r. 1544. *Andrzeja* Sobka chwali z ludzkości Mikołaj Rej w swoim *Zwierzyńcu* str. 65. *Stanisław* kasztelan sandomirski, podskarbi wielki koronny, starosta małogoski i tyszowiecki, podpisał list potwierdzonej lenności pruskiego księstwa 1569 r. (*). *Stanisław* drugi, o którym nadgrobek w Przemysłu świadczy w roku 30 życia swego z bratem rodzonym, zasłaniając się za Drohojewskiego przeciw Stadnickim obadwa zginęli za Zygmunta III.

Sobiejski herbu Dołęga, z Starozrzęb w Płockiem, gdzie za czasów Niesieckiego widziano jeszcze przodków ich nagrobki. *Wojciech* w młodych latach w obozach życie pędząc, mężnie przeciw nieprzyjaciółom ojczyzny stawał, na Bukowinie Jana Albrychta króla w następującem od wołochów niebezpieczeństwie ratował i za czyn ten wszelka nadgroda pogardził. Umarł 1528 r. Syn jego także *Wojciech* biskup wprzód chełmski, a potem przemyski, podpisał unią Podlasia z Koroną, zeszedł 1581 r. w Warszawie pogrzebiony. *Marcin* w obronie zamku Gutstadt w Prusiech poległ za Zygmunta I. *Maciej* w obozie Ludwika króla węgierskiego nacierając na Turków wraz z królem pod Mohaczem poległ w r. 1526; w kwiecie wieku obadwa zginęli.

Sobiekurski herbu Poraj w Sieradzkim. *Stanisław* poseł z województwa rawskiego na sejm 1670 r.

Sobiński herbu Dołęga, w Mazowieckiem z Sobień. *Wawrzęca* sędziego czerskiego i warszawskiego wspominają statuta mazowieckie.

Sobiesciański herbu Rogala, w Lubelskiem. *Marcin* cześnik latyczowski, sedzia kapturowy Lwowski 1733 r.

(*) Umarł 27 października 1569 r. (Dziennik Warszawski 1855, Nr 167).

Sobieski herbu Janina, z Sobieskiej Woli w Lubelskiem. *Mark* wojewoda Lubelski wprzód chorąży koronny, wybornych przymiotów wielkiego męstwa i siły mąż. Na podjazdach i harcowaniu wręcz z nieprzyjacielem wielkiej zręczności dawał dowody. Pod Toropcem dwóch pułkowników trupem na placu położył swoją własną ręką, w której potyczce trzy strzały odebrał; pod Lucynem w Inflantach ranny, pod Pskowem do szturm idąc kontuzję odebrał, nad Telezynem na Wołoszczyźnie wielkiemu Zamojskiemu do zwycięstwa dopomógł, pod Tczewem w Prussiech w wyprawie przeciw gdańszczanom pogoniwszy się za nieprzyjacielem z urwanym brzegiem wpadł w Wisłę i szczęśliwie w zbroi na drugi brzeg przepłynął. Na łowach w Litwie ze Stefanem królem, gdy rozjuszony niedźwiedź na niego wypadł, poskoczywszy z szablą i oszczepem zabił. Kochany był od Stefana i Zygmunta III; pierwszy rzekł o nim, iż gdyby miał los całego państwa na harce wystawić, nikomuby niepowierzył jak Sobieskiemu; drugi poległ wielce na nim i za radą jego łaskę wielką koronną oddał Myszkowskiemu przeciw przełożeniom Zamojskiego, który ztąd śmiertelnie zachorował, jak to opowiada Piasecki. Rzeczpospolita przez konstytucyą 1598 r. poleciła mu podzielenie między zasłużonych pustych pól na Podolu i Rusi, umarł 1606. Z Jadwigą Snopkowską miał pięć córek, Gryzeldę za Karnkowskim wojewodą dorpaczkim, a potem Jana Rozrażewskiego małżonkę, Katarzynę Stanisława Radziejowskiego wojewody łęczyckiego, Zofię Jana Wodyńskiego wojewody podlaskiego dziedzica Miedzny na Podlasiu, gdzie w starożytnym kościele spalonym w r. 1800 oglądane były obrazy historyą domu Wodyńskich oznaczające; Aleksandrę Maryannę Krysztofa Wiesiołowskiego, marszałka wielkiego litewskiego małżonkę, panią wielkiej świątobliwości, która fundowała klasztor pp. Brygitek w Grodnie i Annę ksienią w tymże klasztorze. Tegoż Marka syn *Jakób* naprzód krajczy koronny, potem wojewoda bełski, następnie ruski a w końcu na rok przed śmiercią kasztelan krakowski, starosta krasnostawski i jaworowski, nauką wielką, wyborną wymową w radzie, odwagą osobistą i męstwem w boju, sławny, od młodych lat bawił się sztuką rycerską, której rozwinięcia pod panowaniem Zygmunta III tak obszerne miał pole. Jako staroście krasnostawskiemu jego straży w tamecznym zamku był powierzony Maksymilian arcyksiążę austriacki, pod Byczyną w niewolę wzięty. Władysławowi królewiczowi idącemu na wojnę z Moskwą do rady 1618 r. był dodany, idąc do szturm stolicy dla wysadzenia bramy tamże ranny 1619 r. był komisarzem do traktowania o pokój. W wojnie chocimskiej 1620 r. z sejmu jako komisarz wojenny z Żorawińskim przydany Chodkiewiczowi. Gdy si-

ły ogromne Osmana sultana mądrą wytrwałością i odwagą hetmana wyniszczone i znużone zostały, delegowany Sobieski do traktowania o pokój z wielkim wezyrem takowy ułożył i dokończył i na lat 50 spokojne polityczne stosunki z Portą ottomańską ustalił. Też samą wiekopomną wojnę, której ukończenia anniwersarz 10 października polacy aż do zgaśnięcia dawniej Polski, obchodzili, pięknem piórem opisał i 1646 r. wydał pod tytułem: *Commentarius belli Chotimensis cum Turcis anno 1620 i 1621*. Tąż zrzęczością kozaków do posłuszeństwa pod Kurokowem zmusił i ze Szwedami w Inflantach rzeczy uspokoił. Po 30-letniej wojnie w Niemczech, która z powodu różnowierzących tak okropnie Europę zakłóciła, jako poseł Władysława IV w Münster godnie zastępując króla tego władzę, podówczas dla północnej Europy pokój Westfalski podpisał. Z gładkiej i płynnej wymowy słynął i łaskę marszałkowską na czterech sejmach 1623, 1626, 1628 r. oraz na elekcjach 1632 r. piastował. Sejmowi żadnego nie opuścił i każde zgromadzenie narodowe ważną jaką przysługą dla kraju odznaczył, łaskę marszałkowską w trybunale koronnym także cztery razy podnosił, wymiarem sprawiedliwości i szczęśliwym jednaniem stron, słynął. Kupił Złoczów, Pomorzany, Zborów i Jezierzyn, a tak potem gdy król Jan w spadku i przez okup posiadał Żółkiew, Olesko, Janów, Jaworów i inne włości Sobieskich, prawie w około otaczały Lwów. Napisał on także dziełko i zostawił w rękopiśmie, które dopiero w r. 1784 wydrukowane zostało, to jest: *Instrukcja* dana panu Orchowskiemu z strony wychowania synów Jana i Marka gdy ich ojciec w obce kraje wyprawiał, w tej mówi: jak się mają doskonalić we wszystkich naukach prócz tańców, których nauczają się łącno w kraju w harcu z tatarami (*). Żon miał dwie, pierwsza księżniczkę Wisniowiecką Maryą, drugą Teofilę Daniłowiczównę, z której król Jan i Marek syn, tym gdy powrócili z zagranicy dawała matka upomnienie jeżeli nie pomszczą się nad Tatarami i tak pierzchną jak młodzież pod Pilawcami, nie uzna ich za swoich synów. Jak wiernie dopełnili zleceń matki, historia nam opowiada. Umarł Jakób Sobieski 1646 roku (**), i zostawił dwóch synów, o których już powiedzieliśmy, oraz Katarzynę córkę małżonkę wprzód Dominika księcia Ostrogskiego i Zasławskiego, a potem Michała księcia Radziwiłła wojewody wileńskiego, podkanclerzego i hetmana polnego litewskiego. *Marek* pierwszy jego syn, chorąży nadworny koronny po powrocie z cudzych krajów od matki wraz

(*) Drugie wydanie Ludwika Jucewicza w Wilnie 1840, drukiem Józefa Zawadzkiego, nakładem Rubena Dajena, w 8ce mniejszej str. IX i 60. (J. B.).

(**) 11 czerwca. (J. B.).

z bratem do obozu wyprawiony, zbaraskie oblężenie mężnem sercem wytrzymał, wręcz walcząc z nieprzyjacielem, przykładem i ofiarami kawaleryą polską zasilął, przygody i trudności wszelkie od nieba, ziemi i ludzi cierpliwie znosił, pod Beresteczkiem odważnie Chmielnickiego zastępy gromił, a w czasie traktowania z nim o pokój, jak drugi Rzymianin dobrowolnie siebie wraz z Krysztofem Potockim podstolim litewskim w zastaw oddał, w następnym roku 1652 gdy wiarołomny Chmielnicki przez syna swego Tymoteusza na obóz 9,000 polaków pod Batowem dowodzony przez Kalinowskiego hetmana, z chmurą kozaków i tatarów napadł, Marek w powszechnej klęsce dostał się w niewolę, a że Chmielnicki nie syty krwi był polskiej, za jeńców Tatarom zapłacił i wszystkich w polu, bawiąc się tym krwawym przez dni trzy widokiem, wyścinać kazał. Sobieski jak mówią ręką Kantymira hana tatarskiego ścięty, zginał. Bolesna matka przechowując zemstę tej krwawej rzezi drugiemu synowi i następnym pokoleniom na wieczną pamięć żalu tego, kościół i klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi fundowała. *Jan III król polski*, tego zwycięstwa świetne, historia rozgłosiła. Urodził on się r. 1624 w Olesku, obrany królem dnia 19 maja 1674 r., umarł d. 10 czerwca 1696 r. w Willanowie. Zaślubiony z Maryą Kazimirą margrabianką d'Arquien de la Grange, wdową po Janie Zamojskim wojewodzie Sandomirskim, spłodził trzech synów, *Jakóba* najstarszego, co z nim dzielił trudy i tryumfy pod Wiedniem i w innych miejscach, zaślubionego potem z *Jadwigą Elżbietą* córką Filipa Wilhelma palatyna Renu i elektora, z tej miał trzy córki *Maryą Kazimirę*, *Maryą Klementynę*, *Jerzego* pretendenta angielskiego małżonkę i *Maryą Szarlottę* wydaną za *Fryd. Mauryc. ks. de Bouillon*. Drugiego syna miał król *Aleksandra*, który w r. 1714 żyć przestał w Rzymie, trzeciego *Konstantyna*. ten bezpotomnie z Żółkwi 1726 zakończył życie. Miał jeszcze król Jan córkę *Teresę Kunegundę Maksymilianowi* elektorowi bawarskiemu zaślubioną, z której rodzą się *Karol* książę elektor bawarski, *Ferdynand Klemens* elektor i *Teodor* biskup. Jan III po zejściu matki *Daniłowiczownej* z domu, miał polecenie od niej aby obchód pogrzebowy najskromniej odprawiał, dopełnił tego dnia pierwszego i kazał dać napis: Sic mater voluit, na drugim dniu sprawił świetny obchód i położył napis: Sic filium decuit. Zona jego *Marya Kazimira* skończyła życie we Francji w roku 1716: zwłoki jej francuzi odesłali do Polski i przywiozłszy do Warszawy w nocy tajemnym sposobem przed furtą kapucyńską na Miodowej ulicy porzucili, które przelożony rozpoznawszy z insygniów, uwiadomił o tem wyższą władzę i szczatki te z przyzwoitą czcią w grobie złożone, a potem wraz ze zwłokami króla męża i Au-

gusta II w r. 1733 do Krakowa przewiezione i tam w kościele katedralnym złożone zostały. Czytać o tem można było zdanie sprawy księdza Scholastyka Szaniawskiego w Towarzystwie przyjaciół nauk 1828 r. *Katarzyny ks. Radziwiłłównę*, córki Jakóba a siostry Jana III króla życie zasługuje sprawiedliwie, że wspomnieć o niej należy. Miała ona jeszcze siostrę jedną Annę Rozalią, która u panien Benedyktynek przy kościele Wszystkich świętych we Lwowie uczyniwszy zakonne śluby, życie tam zakończyła. Znakomita cnotą i świętobliwością Radziwiłłowa w Białym klasztorze i kościele OO. Reformatorów fundowała, także farny kościół restaurowała, wieżami zewnątrz i ołtarzami wewnątrz ozdobiła, akademię w temże mieście już upadającą dzwignęła, zakonnice świętego Benedykta w Nieświeżu, Łomży i Sierpsku uposażyła, w Stawatyczach zbór dyssydentów na kościół farny przerobiła, tam szpital ufundowała, w Białym schronienie dla ubogich wdów oznaczyła i uposażyła. Na missye pomiędzy pogaństwem 15 tysięcy złotych polskich oznaczyła, dla XX. Bazylianów w Białym, aby mieli staranie o nauczanie i oświecanie włościan, patronom w Trybunale Piotrkowskim, Lubelskim i Wileńskim, aby spraw ubogich sierot i wdów bronili, coroczną pensją wypłacała, wiele bardzo ze skarbu swego wydawała na tych, którzy się wstydzą zebrać, na podrzucone dzieci w czasie głodu i powietrza w Jarosławiu, na okup z niewoli tureckiej i tatarskiej więźniów, na bractwo miłosierdzia w Krakowie i Warszawie na różne kościoły i klasztory. Do kościoła jezuitów w Nieświeżu ofiarowała monstrancję szczerozłotą dyamentami sadzoną, takież pacyllkał z relikwiami św. Kazimierza, na restaurację kościołów w Kamieńcu Podolskim po uwolnieniu od Turków pewną summę oznaczyła, na potrzebę ojczyzny znaczną kwotę zapisała. Zwykła mawiać: „Dobra Francja, chwalebna Hiszpania, wesole Włochy, bogate Niemcy, ale dla mnie najmilsza Polska.“ Czytaniem ksiąg ustawicznie trudniła się, najwięcej jednak lubiła dzieła duchowne, księdza Kacpra Drużbickiego, Tomasza Młodzianowskiego i Piotra Skargi, którego zwłoki w ołowianej trumnie złożyć kazała. Zatrudnienia swe i godziny ręczną robotą ozdób do przybytków pańskich i sporządzeniem szat dla ubogich przerywała, dwie godziny codziennie rozmyślaniami i nabożeństwem poświęcała, do czego w kościele farnym białskim zakrytą miała łóżkę. Pełna dobroci i rozsądku, w godzeniu rozróżnionych wielce szczęśliwa, w potocznych mowach pełna grzeczności i z uprzejmością ostrożna, przy stole mądre zadając pytania, wątpliwości jak biegły teolog rozpoznawała, co jej król Jan przyznaje, poddani aby nie byli od urzędników krzywdzeni, pilnie przestrzegała i najlichszemu przystęp do siebie dawała, żydów nienawidząc do pałacu im przy-

stępu bronić kazała. Do Rzymu podróż odprawiała, przez Innocentego XI papieża z poszanowaniem przyjęta i świętościami udarowana, w Lorecie znaczny upominek przy domku Matki Boskiej zostawiła. Był tam zawsze penitencjariusz polski tak jak innych narodów, uposażony od narodu polskiego najczęściej Polak, i jak świadczy ksiądz Kognowicki, w podróży swój do Włoch 1782 r. miał swoją tam winnicę 800 szkodów dochodu czyniącą, uposażoną od polaków, z którego dochodu ma obowiązek opatrywać pielgrzymów polskich. Wśród tak wzorowego życia śmierć zaskoczyła Katarzynę z Sobieskich księżnę Radziwiłłową w Warszawie r. 1694. Ciało jęj złożone w Nieświeżu u jezuitów. Taki był dom Sobieskich, pełen cnot, nauk, męztwa i poświęcenia się dla ojczyzny i wzorowego życia. Wygaśł zupełnie, z ubocznej tylko linii od *Wojciecha* podkomorzego lubelskiego i *Sebastjana* chorążego koronnego pochodził, *Jan* chorąży halicki, starosta mielnicki, który zszedł 1706 r. zostawiwszy potomstwo. (Dokładniejsze wiadomości o potomstwie Jana III są w Dodatkach).

Sobocki herbu Doliwa w Łęczyckiem z Soboty. *Tomasz* kanclerz koronny, starosta rawski, poseł Zygmunta I do Solimana cara tureckiego w r. 1539; zszedł z tego świata bezżenny w r. 1547. *Jakób* brat jego podczaszy koronny 1544 r. (*), zszedł w młodym wieku z tego świata i na nim skończył się dom Sobockich Doliwczyków, jak opowiada *Niesiecki* (**).

Sobocki herbu Nałęcz w Poznańskim, *Jan* dworzanin księcia Aleksandra, wspomina o nim *Bielski*.

Sobocki herbu Korab jeden dom z Łaskiem. *Stanisław* czy *Andrzej* kawaler maltański, komandor poznański (***) u św. Jana, przez rodziców do cudzych krajów, wysłany, zwiedził Hiszpanię, Włochy, Niemcy, Węgry i Tureckie państwo. Na wyspie Malcie bawiąc, znajdował się na różnych wyprawach przeciw Turkom za

(*) Tak *Niesiecki*. Ale z dowodów urzędowych mamy, że *Tomasz Sobocki* starosta rawski był w marcu 1544 r. wojskim łęczyckim i pocillator curiae, to jest podczaszym nadwornym, co wtedy jędno i to samo prawie znaczyło jakby był koronnym. Wojstwo zachował długi czas i przy kanclerstwie. (J. B.).

(**) Siostra ich rodzona *Dorota Dzierżgowska*, wojewodzina mazowiecka, skandalicznej sławy niewiasta, przyjaciółka kołowej *Bony*. (J. B.).

(***) *Stanisławem* nazywa go *Łukaszewicz* w „Opisie Poznania;“ installował się na komandorję Poznańską 12 maja 1586 r. ale miejsce to zajmował krótko; najwięcej trzy lata, bo w r. 1589 następuje po nim *Mikołaj z Podhajec Wolski*, pod koniec życia marszałek wielki koronny. (*Łukaszewicz* tamże, T. 2gi str. 126 i nast.) (J. B.).

odznaczające się męztwo w poczet kawalerów maltańskich policzony został. Po powrocie do ojczyzny, ze Stefanem królem w wyprawie wojennej mężnie walczył i szczególną od króla pochwałę męztwa swego nie tylko otrzymał, lecz tyle miał u tego monarchy poważania i szacunku, że go z bratem swoim za granicę wyprawił. U Zygmunta III był łóżniczym, posiadał jego zaufanie i od zawistnych sobie, zazdroszczących łask pana, co najwięcej u dworów bywa, zabity.

Sobolewski herbu Łada z Lubelskiego, przenieśli się do Litwy. *Fabian* sławny żołnierz za króla Stefana.

Sobolewski herbu Ślepowron w podlaskiem województwie. *Adam* z Piętk Sobolewski, podsędek ziemi Drohickej 1678. Dwór jego w Drohiczynie prawem ziemskim nadany, *Sebastjan* rejent ziemski Warszawski. (Patrz Dodatki).

Soboniewski *Aleksander*, waleczny rycerz, niegdyś oboźny hetmana polnego, mąż uczony, a później pustelnik w Grodzisku pod Skalą w Krakowskiem. Przełożył Pismo święte, rymami pisze o tem ksiądz Piskorski. Pokazują tam jeszcze ślady wschodów kamiennych przez tegoż ułożonych, po których chodził czerpać wodę z Prądnika. Zakończył na tej skale życie swe pustelnicze r. 1674. O tem obszerniej uwiadomi opis Krakowa przez Ambrożego Grabowskiego, pogrzebiony tamże przy ścianie ołtarza św. Salomei.

Socha herbu Nałęcz. *Jan* gdy zamek Preismark od krzyżaków odbierał, zabity tamże.

Socyn *Faust* Włoch rodem z Sienny, 1539 roku przyszedł na świat. Jego życie i śmierć na naszej ziemi, do rodaków liczyć go każą. W młodym wieku utkwiły mu w umyśle zdania Leliusza Socyna stryja o Trójcy świętej, dla których uchodzić musiał z Włoch przed inkwizycją. W Lugdunie dowiedział się o śmierci stryja swego, powrócił do Włoch i miał szczęście podobać się W. Ks. Toskańskiemu, został u niego nawet dworzaninem, i przez dwanaście lat ciągle tam zostawał, lecz niespokojny 1574 r. udał się do Niemiec, gdzie trzy lata słuchając teologii, bawił w Bazylei. Tam napisał dzieło stosowne do swych zdań o Chrystusie. Po krótkim pobycie w Zurich, gdzie wydał rozprawę przebitą w Rakowie 1595 r. udał się do Siedmiogrodu na wezwanie Blandraty, lekarza Jana Zapolskiego króla węgierskiego. Nauczał w Klausenburgu, lecz to miejsce opuścić musiał i przybył do Polski; znalazł wielu zwolenników w Krakowie, lecz wydane dzieło przeciw Paleologowi ściągnęło nań gniew króla Stefana, wynosić się dlatego musiał, i znalazł schronienie u Oleśnickich w Pinczowie, a potem w Rakowie pod opieką Sienińskich założył szkołę. Ztamąd gdy

się poróżnił z innemi, Krzysztof Morsztyn, którego miał krewnę za sobą Elżbietę Błońską, dał mu przytułek w Pawlikowicach, roku 1587 tu żonę utracił, a córkę Agnieszkę wydał za Stanisława Wiszowatego. Po śmierci króla Stefana powrócił do Krakowa, lecz tam 1598 roku dom Socyna przez uczniów akademii napadnięty został, sprzęty potrzaskane, poszarpane pisma i książki, sam włóczony i bity po ulicach, ale go akademik Wadowita od śmierci uratował. Znalazł nakoniec schronienie w Luławicach u Abrahama Błońskiego. Luławice te są niedaleko Zakliczyna nad Dunajcem przedtem w województwie krakowskim, powiecie Bieckim teraz w cyrkułe Bocheńskim; lecz była to można i piękna postać miasteczka mająca osadę, gdzie przed dwoma wiekami do tysiąca różnowierzących liczono, dziś mała włość Lanckorońskich. Niedawno tam odkryto grób Fausta Socyna w miejscu zarostem staremi drzewami, przykryty był ciosowym kamieniem, na którym wykuty znajdował się jego nagrobek w językach łacińskim, włoskim i polskim (*). Samuel Przypkowski życie Socyna opisał, a Sandius dzieła jego Wszystkie zaś znaczniejsze pisma Socyna w Polsce wyszły razem w zbiorze: Bibliotheca fratrum Polonorum 1658 r. Wiele pism jego wygubionych i palonych zostało. Rozkrzewiła się jego sekta po całej Polsce w małej i wielkiej Polsce, na Podlasiu, w Węgrzech jej było siedlisko, w Litwie na Podolu i Wołyniu długo utrzymywała się.

Sojecki herbu Grzymała w Rawskim z Sojków; jeden z tych był dworzaninem u królowej Anny.

Sokoliński książę, herbu Druck, w Księstwie Litewskim, jedna ich dzielnica z książkami Druckiem. *Hrehory* książę mąż wojenny pod Ulą, wiele i mężnie dokazywał. *Jerzy* starosta Uświat-ski podkomorzy witebski i regimentarz, dwieście ludzi przeciw Se-rebrnemu wystawił, Duneburga 1577 r. mężnie bronił, gdzie wzięty w niewolę, potem był posłem od stanów litewskich do Zygmunta III, hojnością swą wiele majątku uronił. Z córką jego Anną zaślubioną Janowi Sapieżę staroście drohickiemu, Drucka własność przeniosła się w ten dom. *Michał* kasztelan witebski z sejmu 1607 r. komisarz do obrania miejsca sposobnego na wystawienie twierdzy na granicach litewskich. Tenże podobno później wojewoda połocki. *Krzysztof* kasztelan połocki, komisarz do sądzienia sprawy o zabicie błog. Koncewicza w Witebsku. Będąc starostą jezierzyskim, zamek tameczny walem umocnił. Deputowany z wo-

(*) Grób ten we wsi Wojakowej między Wojniczem a Sączem jeszcze do dziś dnia ciekawie oglądają. O pismach jego patrz Piśmiennictwo Maciejowskiego. Tom 3, str. 256—265. (J. B.).

jewództwa połockiego do korektury statutu litewskiego, poseł na sejm 1621 r. Odbył legacją do Rzymu i Wiednia. *Jan* referendarz i pisarz polny lit., pełnomocnik do zawarcia pokoju z Rossją 1611 r., komisarz do urzędzenia prowincji Smoleńskiej 1613 roku, na sejmach 1621 i 1625 marszałek. *Jan Kazimierz* kanonik wileński mąż wielkiej godności, młodo umarł. *Michał* marszałek orszański pisarz litewski. Na wielu sejmach poseł jako to: 1667 r. zkład komisarz do zapłaty wojska, 1672 r. był marszałkiem Izby poselskiej, zasiadał 1674 r. na sejmie konwokacyjnym, 1683 r. komisarz do traktowania z Rossją o wieczny pokój i 1690 deputat do boku królewskiego mąż wielkiej wymowy i pamięci nadzwyczajnej. *Samuel* starosta smoliński 1638 r. komisarz do rozgraniczenia między województwami smoleńskim i czernichowskim (*).

Sokolnicki herbu Jelita w ruskiem województwie. *Marcina* i *Piotra* mężów rycerskich z kościoła przemyńskiego wypisał nadgrobki Starowski. *Andrzej* chorąży lwowski porucznik usarski w potrzebie z Szeremetem pod Cudnowem jak mężnie walczył, opisuje to autor piszący o tej bitwie; kozaków pod Łobodyszczami gromił. *Ignacy* także mąż wojenny za czasów saskich.

Sokolnicki herbu Nowina, w Kaliskiem z Sokolnik pod Gnieznem, dom wielce w ojczyźnie zasłużony. *Gabryel* stolnik kaliski i surrogator, 1674 r. poseł na sejm, deputat na trybunał koronny, gładkością wymowy, mężstwem niepospolitem zalecony. *Piotr* chorąży wschowski, pułkownik królewski, regimen tarz partji wielkopolskiej, był posłem na sejmy za Augusta II: mówca wielki, rycerz waleczny (**).

Sokolski kniaź. Metryka wołyńska 1528 r. wylicza kniaziów:

(*) Była to rodzina, której jedna gałąź została na Litwie, druga zaś przeszła do Moskwy; na Litwie wygasła, w Rossji zaś do dziś dnia kwitnie, mianowicie na pograniczu dawniej Litwy, w Smoleńskim. Ostatni u nas z tego domu dwaj greccy arcybiskupi *Mitrofan* zmarły 1690 i *Wawrszyniec* zmarły 1727 r. 15 maja, jak świadczy Stebelski.

(J. B.).

(**) Gromił śmiało kupy swawolne, które się w bezkrólewiu 1733 r. po wielkopolsce uwijały. O tych jego wyprawach często wspominał ówczesny Kurjer Polski. Syn może jego *Ksawery* podkomorzy kaliski od 1762 r., umarł 1783, którego żona Rozmińska córka Ignacego starosty wschowskiego. *Celestyn*, w końcu stolnik poznański i poseł na sejm 1790 r., czynny w powstaniu wielkopolskiem 1794, wreszcie hrabia pruski od r. 1817. *Michał* znakomity zdolnościami generał dywizji, wojownik od 1192 do 1815, umarł 23 września 1816. Życiorys jego w „Cmentarzu Powązkowskim“ Wojciekiego. (J. B.).

Andrzeja, Sołtana i Jerzego. Stanisław był rektorem akademii wileńskiej 1724 i 1731 r. (*).

Sokołowski herbu Cholewa, oboźny wojskowy, w roku 1663 gdy Jan Kazimierz ciągnął z wojskiem na Ukrainę.

Sokołowski herbu Gozdawa, *Michał* chorąży i sędziezia ziemski Słonimski, żołnierz sławny. *Stanisław* króla Stefana spowiednik i kaznodzieja, kanonik krakowski, proboszcz św. Floryana, mąż pobożny i uczony, dowodem są pisma zostawione przez niego. Nakładem Jakóba Bielińskiego odebrawszy wychowanie wszedł w poczet akademików krakowskich i 1562 r. stopień mistrza nauk wyzwoionych i filozofii osiągnął. Po zwiedzeniu obcych krajów pracom naukowym poświęcił się i najlepiej jak wyznaje sam siebie wykształcił. Oderwało go od tych, wezwanie do dworu królewskiego; miewając kazania dla Stefana po łacinie, też po polsku powtarzać musiał. Bologneti legat Grzegorza XIII papieża w liście swym z Polski do Włoch pisany wówczas wyraził: „tria vidi mirabilia in Polonia, Stephanum regem sapientissimum, Zamoyscium Cancellarium prudentissimum, et Socolovium concionatorem prope divinum.“ W szacownem dziele: *Partitiones Ecclesiasticae*, objął prawidła wymowy kaznodziejskiej. W piśmie *Nuntius Salutis* w przypisie do Zygmunta III mówiąc o czci ku Najśw. Pannie dawnych polaków opowiada, że Zygmunt Stary wystawił tym końcem kaplicę Roratę zwaną przy kościele katedralnym krakowskim i ozdobił ją bogato, opatrzył dochodami, postanowił kapłanów, muzykę, i w niej sam po śmierci chciał być złożonym. Wszystkie dzieła Sokołowskiego zebrane w jedną księgę wyszły 1591 r. Wiele pracował, a o pracach swych sądził najskromniej. Gdy oddawał królowi pismo przeciw kacerzom, wyrzekł Stefan: „Ojciec kaznodziejo! obadwa walczymy, ty przeciw nieprzyjaciółom wiary, ja przeciw nieprzyjaciółom państwa.“ — Prawda miłościwy królu, rzekł Sokołowski, i gdybym tak umiał władać moją bronią jak wasza królewska mość orężem, i jabym także zwyciężał.“ — Wyższych dostojności, jak kanonika przyjąć niechciał, zatopiony w naukach lubił innym dopomagać i wspierać. Wzrostu był miernego, cery śniadej, twarzy okrągłej i niebardzo przyjemnej, najczęściej ponury i zeszpecony garbem, lecz dusza go ożywiła, najpiękniejsza, którą Bogu oddał 7 kwietnia 1593 r. lat 56 licząc. Fabian Birkowski kaznodzieja Zygmunta III miał mowę na pogrzebie jego, Hozyusz i Kochanowski uwiecznili go swemi pochwałami.

(*) Marko Sołtanowicz książę Sokolski, ziemianin wołyński, posłem na elekcję obrany w marcu 1573 r. (Życie księcia Karbskiego, wydane przez Iwaniszewa Tom I str. 41 do 49. (J. B.).

Starowolski w „Setni pisarzów“ zaszczytnie go wspomina. Uczony Sołtykowicz w dziele o stanie akademii krakowskiej, zrobił spis i rozbiór dzieł jego. Staraniem Sokołowskiego u Batorego króla, akademii krakowska otrzymała prawo prezentowania proboszczów św. Floryana w Krakowie, co stany sejmujące potwierdziły.

Sokołowski herbu Korab w ziemi Czerskiej i w Litwie w Wilkomirskim powiecie. *Władysław* podkomorzy Inflantski z sejmu 1678 r. komisarz do Infant, mąż rycerski i wiele w różnych potrzebach dokazujący. Brat jego zginął pod Mątunami za Jana Kazimierza, *Jan* wojował pod księciem Ostrogskim kasztelanem krakowskim, miał za małżonkę Barbarę Arszadiównę z Węgier.

Sokołowski herbu Pomian w Wielkiej Polsce i Prussach, pisali się z Wrzący i z Warzymowa. Z tych *Mikołaj* kasztelan Brzesko-Kujawski w roku 1436 podpisał pokój z krzyżakami w Brześciu. *Paweł* z Wrzący pierwszy w Prusiech osiadł, nadgrobek w Toruniu u OO. Dominikanów 1497 r. położony opowiada go walecznym żołnierzem. *Jan* wojewoda pomorski około r. 1544 pojął za żonę bogatą pannę z Gdańska von Kempen zwaną. *Mikołaj* wojewoda Łęczycki 1564 r. rewizor skarbu koronnego, inwentarz tegoż podpisał, który czytał Niesiecki w rękopismach piotrkowskich. *Aleksander* biskup kijowski, administrator opactwa w Trzemesznie, z sejmu 1638 r. komisarz do oznaczenia granic między województwami Kijowskim i Czerniechowskim, OO. Bernardynów do Kijowa i Fastowa wprowadził, dycężyą mądrze urządził, kozackie bunty w początku ludźmi swemi odpierał, 1644 r. umarł w Trzemesznie, znaczne legacye poczyniwszy na kollegia jezuitów w Kijowie i Fastowie, które dla zamieszkań krajowych do skutku nie doszły (*). *Stanisław* kasztelan bygdoski starosta Dybowski, fundował w Toruniu na Podgórzu OO. Reformatów. *Andrzej Kanty* kanonik kujawski wydał kazania niektóre w Warszawie 1728 r.

Sokołowski herbu Trzaska w Krakowskim i Mazowieckim. *Tomasz* doktor dekretów kustosz warszawski 1525 r. podpisał wyrok w Mazowszu przeciw dyssydentom. *Abraham* mąż uczony w Krakowskim.

Sokura w Księstwie Litewskim. *Roman*, którego mężtwo pochwała konstytucya 1638 r.

Solecki herbu Ostoja w Krakowskim. *Mikołaj* w r. 1565 za mężne w Infantach na nieprzyjaciół natarcie, dobrami na Żmu-

(*) Z jezuitów biskup. Posiadał probostwo Narewskie w dycęzi Łuckiej, które złożył wzięwszy opactwo Trzemeszyńskie (w sierp. 1642). Acta Consist. Vars. Umarł 9 maja 1645 (Dyaryusz księcia Albr. Stan. Radziwiłła). (J. B.).

dzi opatrzony Jeden z tych z Dymitrem carem 1606 r. zginął na Moskwie, o czem świadczy Petrycy w historii.

Solikowski herbu Bończa z Solik w województwie Sieradzkim. *Jan Dymitr* Solikowski, urodził się 1510 r. w Sieradzkim z mniej bogatych rodziców, mąż nauki wielkiej. Początkowe ćwiczenia brał w akademii krakowskiej pod Grzegorzem Samborczykiem, w towarzystwie ze sławnym Wawrzyńcem Goślickim, potem biskupem płockim. Przeznaczony do stanu duchownego i do Włoch wysłany, w Rzymie na kapłana się kształcił, z kąd już poświęconym powróciwszy u Zygmunta Augusta obowiązki sekretarza królewskiego pełnił, wkrótce opatem wachockim, a potem sieciechowskim mianowany; po Janie Sienińskim za nominacją Stefana króla, został arcybiskupem lwowskim. Odbył on 23 zagranicznych poselstw, a jeszcze jako sekretarz królewski jeździł do Pruss dla zaspokojenia zamieszek między różnowierzącymi, niemniej 1569 r. do XX. pomorskich. W tymże czasie w imieniu Zygmunta Augusta, królów Szwecji i Danii zwaśnionych pomiędzy sobą, pojednał. W r. 1574 po odjeździe Henryka Walezyusza, wysłany był od stanów dla namówienia tego króla do powrotu, gdy jednak zdając sprawę z tego bezskutecznego poselstwa, wynawiał Henryka, ściągnął na siebie nienawiść i Bielski twierdzi, że pod ciemny wieczór w Krakowie do okien mieszkania jego wystrzelono. Wysłany do Maksymiliana cesarza, rozgniewanego na Polaków za odmówienie berła, był w Linczu przez niejaki czas zatrzymany. Do Rzymu od Stefana króla wyprawiony, od Sykstusa V mile przyjęty, gwiazdę jako przydatek do herbu miasta Lwowa otrzymał. Roku 1598 ze zlecenia Zygmunta III Inflanty urządził. Wszystkie te poselstwa z wielką biegłością i zręcznością odbył. Byłto albowiem mąż wielkiego światła i nauki, bez najmniejszego jednak o sobie zarozumienia. Lat 20 dyeceją rządził i wiele po sobie pięknych pamiątek zostawił. Sobory prowincjonalne 1583 i 1593 r. odprawił. Na elekcji Zygmunta III gdy różnowiercy przedsięwzięli nowości zaprowadzać, zerwał z głowy kaptur, rzucił go wśród Łzy sejmowej a obnażywszy pierś wyrzekł: „Wprzód sam sobie życie odjąć, niż nadwężyć prawa kościoła i ojczyzny dozwolę. „Gdy na sejmie 1592 r. protestanci stawili się z medalami św. Tomasza Apostoła zawieszonymi na złotych łańcuchach, dla rozróżnienia się od katolików, Solikowski doradził katolikom zjednoczenie św. Anny z podobnymi znakami i bractwa te w Krakowie, Warszawie, Lwowie i Łomży za dozwoleń króla i papieża zaprowadzone zostały, sam Zygmunt III pierwszy do niego zapisał się. Jezuitów do Lwowa zaprowadził i uposażył, akademią krakowską, matkę tyłu uczonych, wspierał i wysławiał,

uczących się do nauk zachęcał i sam do szkół we Lwowie na prelekcje uczęszczał, aby nauczycieli i uczniów do pilności pobudzić. Jako dobry senator, pożytków swęj ojczyzny przestrzegał. „Polska, mówił on, za Zygmunta Augusta była lampą, wszyscy z nięj fortunę szczypcami czerpali, a żaden i kropli oleju nie przyłał, dlatego lampa coraz ciemnięj świeci aż nakoniec zgaśnie.“ Co się ziściło! Zagraniczni, jakoto: Justus Lipsius, Possewin, Simonides i inni z piękną zaletą cnoty i nauki jego wspominają. Trzeciecki Andrzej czyny jego świetne w rymach swych opiewał. Byłto mąż kochany od królów, czczony od współziomków, wielbiony od uczonych, szczodry dla ubogich i raz nie mając co dać ubogiemu. sygnet z palca zdjął, w innym razie sukno, którem stół był okryty oddał. „Biskupem jestem, mawiał, a zatem szafarzem majątku ubogich.“ Jego było przysłowie: „Jałmużna nikogo nie zuboży, msza nie opóźni zabawy, zdrowie od postu nie szwankuje.“ Nie miał odźwiernych, każdemu do niego przystęp był wolny: „dom biskupa, mówił, nie jest dworem króla, ani namiotem wodza.“ Z wesołem czołem każdego przyjmował i zachmurzenie czoła łaźnią czartowską nazywał, obmówców niecierpiał, nad stołem uczt były u niego zawieszane te dwa wiersze:

Komu jest obojętna nieprzytomnych sława,
Ten do stołu mojego traci wszystkie prawa.

W jednaniu rozróznionych szczęśliwy, około unii Rusi z kościołem rzymskim, wiele pracował przy schyłku życia często na zdrowiu zapadał. Gdy Zamojski zlecił lekarzowi podówczas sławnemu Oczce, aby pisał do niego ofiarował mu pomoc, arcybiskup odpisał w te słowa: „Doskonałość wasza może zmniejszyć boleści, ale nie oddali nie uleczonych chorób, a te są praca i wiek. Mój kochany Oczko, już ja słucham jak czas ostrzy kosę na ten dojrzały kłosek, zaniechajcie starca, który wzdycha po ciężkich podróżach ku swobodnej gościnie, na nic wam się nie przyda, bo już i starych rąk dźwigać nie może do Pana Zastępów za całość rzeczypospolitej. Ratuście Zamojskiego, Karola Chodkiewicza, niechaj nieprzyjaciół i złych ludzi hamują.“ Wydał dzieł wiele, między temi pismo łacińskie: *Commentarius rerum polonicarum*, a morte Sigismundi Augusti, jest to historia lat 17stu od r. 1572. Wydane to dzieło po jego śmierci u Förstera w Gdańsku 1647 r., pięknym holenderskim drukiem, w którym przywodzi, że Possewin jezuita na wysłanie poselstwa do papieża, namówił Iwana Bazylewicza i zręcznością swą, powodzenie Stefana króla wstrzymał. Jabłonowski twierdzi: że różne jego rękopisma w klasztorze Wąchockim

znajdowały się, a Starowolski o sławnych mówcach mówiąc, przywodzi, że wszystko cokolwiek ten arcybiskup działał lub mówił w prywatnym i publicznym życiu, porządnie to w dziennik swój zapisywał. Wolny czas od obowiązków stanu, poświęcał naukom, w drodze nawet zawsze czytał i pisał 1603 r. Wzór ten biskupów, mądry i gorliwy senator, zaszczyt Rplitej. ozdoba panowania Stefana Batorego, życie stargane ustawicznymi pracami, zakończył; pochowany jest w katedrze Lwowskiej, do której ozdoby i uposażenia tak wiele przyczynił się, uczczony nadgrobkim, który nam niespracowany Starowolski zachował. Nie wielką synowcom zostawił posiadłość, bo na pobożne fundacje wielełożył, mansjonarzy przywrócił do katedry swojej i ołtarz dla nich Matki Boskiej ozdobny wystawił, w Dunajowie kościół i zamek wymurował, wieś Stryanice do kościoła okupił i przyłączył. W urzędzie swym pasterskim pilny, sam lubo w starości święcił księży i wszystkie ceremonie odprawiał. jutrznią z drugimi śpiewał i w wieczerzę pańską, nogi ubogim obmywał. *Zygmunt* brat arcybiskupa w Wiedniu przytrzymany przez cesarza w ten czas gdy polacy Stefana królem obrali, *Hieronim* synowiec arcybiskupa, archidyakou lwowski, opat wąchocki jeździł do Francji. *Wojciech* drugi synowiec dziewięć lat za granicą strawił. *Jan* dziekan i kanonik lwowski, proboszcz Trembowelski 1641 r. *Stanisław* pisarz ziem pruskich r. 1660 i *Mikołaj* kanonik św. Floryana, teologii doktor 1664 r. Ci ostatni jak domyślać się można byli także synowcami arcybiskupa (*).

Sołtohub herbu Prawdziec w Księztwie Litewskim, przyjął przodek tego domu herb ten na sejmie w Horodku 1413 r. *Mikołaj* okolniczy Smoleński 1500, 1505 i 1514 roku odważnie bronił Smoleńska. Drugi *Mikołaj* rotmistrz królewski pod Ulą dla posiłku szturmujących, z pułkiem wpływ Dźwinę przebył, *Jan* deputat na trybunał 1718 r. potem podskarbi W. Litewski. (Patrz „Dodatki“).

Sołomerecki książę, herbu Rawicz w W. Księz. Litewskim, *Iwan* książę Sołomerecki, starosta mściśławski 1501 r. zamku mściśławskiego mężnie bronił i nieprzyjaciela od oblężenia odpędził. *Teodor* dworzanin królewski 1536 roku posłów rossyjskich przyjmował.

Sołomięj herbu Hippocentaurus w Księztwie Litewskim. *Jan* pod Pskowem do króla Stefana z Moskwy przeszedł i miał sobie

(*) Charakterystyka Solikowskiego i zdanie o wartości jego dziełka historycznego znajdują się w Bibliotece Warszawskiej 1856 rok, listopad, str. 388 i następ.

dobra nadane w powiecie Upitskim. *Teodor* stolnik i dworzanin królewski 1648 r.

Sołouch herbu Mogiła w Księstwie Litewskim, *Eustachy* rotmistrz Romana księcia Sanguszki, w przeważnem zwycięztwie na polach Iwańskich 1564 r.

Sołtan herbu Syrokomla; herb ten od Witolda pomnożony gwiazdą za rozgromienie tatarów. Kazimierz Jagiellończyk temu domowi dobra Zyrowice, gdzie się podówczas objawił obraz Najświętszej Panny prawem wiecznego dziedzictwa nadał. *Iwan* podskarbi wielki litewski z synodu ruskiego 1476 roku jako poseł do Syxtusa IV papieża wysłany, uczony i w piśmie świętem dość biegły. *Iwan* synowiec tego Iwana, marszałek słonimski, dziedzic na Zyrowicach, cerkiew tamże wystawił dla cudownego obrazu, *Fedor* chorąży kijowski, deputowany do ułatwienia sporów Litwy z Koroną. *Józef* arcybiskup smoleński wiele pracował, aby Helenę wielką księżną Aleksandra króla żonę, kościołowi katolickiemu pozyskać, metropolita potem kijowski w r. 1499, gorliwy o zjednoczenie kościoła, wydał dziełko o unii we Florencji. *Hieronim* podkomorzy starodubowski poseł na sejm 1667 roku na tymże sejmie, dobra Chyzow i Rohyn w powiecie rzeczyckim leżące, odebrał w nagrodę za majątności w Smoleńskim, które przez traktat ustąpione były Rossji.

Sołtyk herbu tegoż nazwiska. *Bazyli* Sołtyk podczaszy czerniechowski, wspomina go konstytucja 1667 r. *Mikołaj* kasztelan przemyski. *Józef* podczaszy podolski, deputat na trybunał koronny 1723 r., umarł kasztelanem lubelskim. *Michał Alexander* stolnik sandomirski, deputat na trybunał koronny 1738 r., poseł na sejm konwokacyjny 1733 r. *Antoni* podczaszy lubelski. *Kajetan* biskup krakowski, przywiązaniem do ojczyzny i poświęceniem się wślawiony. (Patrz dodatki).

Sopoćko herbu Syrokomla. *Jan* z sejmu 1618 r. poborca grodzieński. *Stefon* akademik wileński, 1605 r. wydał *Stefanomata* na cześć Matki Boskiej. *Stanisław* rycerz odważny pod Chocimem, w mężnej utarczce z turkami ranny.

Soroka, w Księstwie Litewskim. *Rafałowi* mężowi w wyprawach Inflantskich przeciw Szwedom zasłużonemu, przez konstytucją 1607 r. nadane dobra w województwie trockiem.

Sornatowicz. *Marcin Jacek* akademik krakowski. Napisał: „Dziewosłęb Adamowi Tęgoborskiemu w Krakowie 1646 r. przypisany (*).

(*) O tem: Polska i Ruś, Maciejowskiego. T. 1, 377. (J. B.).

Sosnowicz, w Wielkim Księstwie Litewskim. *Jakób* łowczy nowogrodzki, którego dwaj synowie od tatarskiej szabli polegli, trzeci na wojnie zginął, czwarty w niewoli tatarskiej umarł, piąty *Michał* obrawszy stan duchowny, wzorem być może dla świętobliwego kapłana, pogardził wszelkimi prelaturami, był kapelanem panien św. Benedykta w Zukowie niedaleko Gdańska przez lat 20. Zbiór cały na uozdobienie kościoła wewnątrz i zewnątrzłożył, dzwonem, organami i naczyniem srebrnym i miedzianem kościół uposażył, na ubogich hojny, po wsiach dzieci i lud oświecał, odpoczął w Bogu 1682 r.

Sosnowski herbu Godziemba w Księstwie Litewskim. *Jan* podstoli wileński 1648 r., a potem kasztelan połocki, kozaków od Słucka mężnie odpędził, umarł 1660 r.

Sosnowski herbu Nałęcz, z Sosnowicy. *Jonasz* władca ruskich chełmski w r. 1543 u Zygmunta I potwierdzenie przywilejów ruskich wyjednał. *Andrzej* poborca ziemi chełmskiej z sejmu r. 1624. *Oktawian* miecznik braclawski, pułkownik pancernej chorągwi za Jana Kazimierza króla. *Paweł* generał wojska cudzoziemsko-litewskiego. (Patrz Dodatki).

Soszyński *Konstanty*, rotmistrz pancernej chorągwi, mąż waleczny w różnych potrzebach za Jana Kazimierza króla, wziął dożywotniem prawem wieś Swiercznią w województwie podolskiem.

Spadowski herbu Ślepowron w ziemi Sochaczewskiej. Jeden z tych w potrzebie przeciw kozakom pod Kumejkami mężnie walcząc, polegl.

Spinek herbu Prus, z Bądkowa w Sieradzkim. *Piotr* z Bądkowa gnieźnieński i krakowski kanonik w r. 1458, podpisał dekret Kazimierza Jagiellończyka króla, o kłątwach.

Spławski herbu Leliwa w Wielkiej Polsce. *Jan* sędzia ziemski poznański, wyznaczony na komisją do miasteczka Koła od Zygmunta I r. 1530. *Mikołaja* biskupem poznańskim nazywa Paprocki ale inni autorowie nic o nim niewiedzą. *Stanisław* kasztelan santocki podpisał unią księstw oświęcimskiego i zatorskiego 1563 r.— *Jan* wojewoda inowrocławski 1587 roku podpisał elekcją Zygmunta III. Syn jego *Wojciech* umarł w Rzymie 1606 r. wieku 22 lat, pochowany w kościele św. Augustyna. Starowolski zachował jego nagrobek *Alexander* wydał epigrammata na pochwałę Adama Kazanowskiego 1638 r.

Srednicki, na Podlasiu i w Litwie. *Jan* podsędek ziemski brzeski litewski, zrobił fundacją na konwiktorów przy collegium jezuickim w Brześciu Litewskim. 1661 r. wyznaczony jako komisarz do oznaczenia granic.

Sreczkowski herbu Doliwa z Sreczkowic. *Jan* Biały nazwany w r. 1463 służąc u Macieja króla węgierskiego, zbił cztery tysiące Turków, umarł w Budzie w Węgrzech.

Sredziński herbu Leliwa w województwie ruskiem, ziemi chełmskiej, od dóbr Srednic tak nazwani. *Swentostaw, Jan, Mikołaj* i *Stanisław* bracia rodzeni, którym Władysław Jagiello za ich rycerskie zasługi, nadał część ziemi w ziemi chełmskiej. W Okolskim czytać można ten przywilej. Nadane 40 włók od strugi Płonki przez strumień Rudnik czyli mostek ciągnące się, mające i wieś Srednic z prawa polskiego i ruskiego na niemieckie czyli sredzkie przenione. *Piotr* mąż szczęśliwy w rozsądzaniu sporów i jednaniu rozróznionych. *Bartłomiej* na dworze XX. Słuckich zasłużony. *Waleryan* mąż rycerski pod Smoleńskiem dostał się w niewolę, badany od Sebina o położeniu wojsk polskich i męczony na torturach nie wydał tajemnicy. Wyszędłszy z niewoli natarczywiej nacierał na nieprzyjaciela, za co od Krysztofa księcia Zbarazkiego znacznie udarowany. *Szczęśny* z Alexandrem Zborowskim wojując także ranny.— *Stanisława* rycerskie trudy pod Gdańskiem i w wyprawach przeciw innym wylicza Stefan Batory w liście danym 1581 roku, którym nadaje jemu i jego małżonce wieś Przesztanie w województwie bełzkim.— *Jan*, którego czyny nadgrobek w Lezajsku u OO. bernardynów położony wylicza w ten sposób: „Pod Janem Zamojskim na Wołoszczyźnie, w Inflantach pod Rewlem, Wolmarem, Felinem przeciw Szwedom, liczne dowody dał mężstwa swego, w Węgrzech przeciw Turkom wiele lat walczył. Z Żółkiewskiego rozkazu ścigał tatarów, w wielu bitwach i przy zdobywaniu zamków walczył, w potyczce z Szujskim w szyję ranny powrócił do ojczyzny i 1612 r. życie zakończył.“ *Zygmunt* brat jego kawaler maltański w młodym wieku udał się do Włoch, z kąd popłynął do Malty, gdzie w poczet rycerzów przyjęty dwa lata na morzu gromiąc korsarzy i potykając się z Turkami na lądzie i wodach wojował. Do sławniej bitwy w Morei z Turkami, w której 26 tysięcy ich poległo, czynnie należał, poczem do zaszczytu kawalera maltańskiego dopuszczony, w ręce Karola Zygmunta księcia Radziwiłła kommandora śluby złożył, wywód jego herbów podług ustaw wymagany, utwierdzili podpisami i przysięgą: Stanisław Żółkiewski hetman, Stanisław Golski wojewoda ruski, Sebastyan Sobieski chorąży koronny, Wojciech Boboła podkomorzy koronny, co stwierdził Zamoyski arcybiskup lwowski. Dwadzieścia lat przebywszy na wyspie Malcie, powrócił do ojczyzny 1616 roku, skończył życie w Warszawie, spoczywa w kościele XX. dominikanów. Książd Fabian Birkowski, kaznodzieja królewski miał na pogrzebie jego

kazanie, które wytłoczyć kazał swym kosztem, Bartłomiej Nowodworski z własną przedmową. — *Wojciech* rotmistrz królewski od dzieciństwa w obozach za Zygmunta III wiek swój przepędził, a w nagrodę tych prac, pięć wsi po śmierci Jana Łahodowskiego kasztelana wołyńskiego dożywotnie od tegoż króla miał sobie nadane. Posłem był na sejm 1624 r. — *Andrzej* biskup nikopolski, suffragan lwowski, officyał i kustosz, proboszcz przemyski, deputat po kilkakroć na trybunał koronny i do ugody między duchowieństwem i rycerskim stanem. *Wojciech* w utarczce z tatarami pod Baworowem 1623 r. poległ. Świadczy o tem nadgrobek jego w Brzeżanach zachowany u Starowskiego. — *Jan* mąż wojenny służył po usarsku pod Stefanem Potockim wojewodą braclawskim, walcząc na Wołoszczyźnie pod Telezynem poległ, poźrebiany w Kamieńcu Podolskim. — *Andrzej* mąż dziełami rycerskimi wsławiony, którego czyny szanując Zamojski, dał mu w zamęcie pokrewną swą Annę Łaznińską. — *Jerzy* uczony, w wielu językach cudzoziemskich biegły. — *Krzysztof* wojski chełmski, ten w potrzebie przeciw Michałowi wojewodzie multańskiemu będąc elierem, tak zręcznie posunął się, że wśród wojska, chorążego przy wojewodzie stojącego, pochwyił i do hetmana Zamojskiego z chorągwią przyprowadził. Elierom (electi milites). Jan Zamojski dał początek, wybierając wyborniejszych i formując jedną z nich chorągiew czyli zastęp przed wojskiem do walki stawiał. O tem opowiada Okolski, mieli oni szczególniejsze znaki, wstęgę koloru ponsowego przepasaną z ramienia prawego na lewy.

Sroczycki herbu Nowina w Podolskiem województwie, ze Sroczyc. *Stanisław* wojski kamieniecki, poborca w Podolskiem 1567 roku mąż ojczyźnie dobrze zasłużony i możny, córka jego była za Aleksandrem Konicpolskim, matka Stanisława hetmana wielkiego koronnego i kasztelana krakowskiego fundowała klasztor panien zakonnych w Wieluniu.

Srokowski herbu Jastrzębiec w ruskiem województwie ze Sroków. *Andrzej* miał za zasługi swoje dla ojczyzny nadane dobra pod Rubieszowem. Potem konie jego osiedli na Podolu; *Stanisław* mąż rycerski. *Paweł* poległ w wyprawie wojennej. *Jan* w Węgrzech jako rycerz popisywał się, był później w Chocimie komendantem garnizonu polskiego.

Stabrowski herbu Lubicz, w Księstwie Litewskiem. *Wojciech* sławny mężem na wyprawie wojennej, był pisarzem polnym litewskim 1573. — *Piotr*, kasztelan parnawski, starosta trydeński, wprzód poseł na sejm 1590 roku zkąd komisarz do lustracji dóbr królewskich, w Inflantach. W bitwach przeciw szwedom pod Kokenhausen i innych dowodził pułkom, podczas rokосу jeden tylko

z senatorów litewskich stawał przeciw Zygmuntowi. Miał za małżonkę księżniczkę Sanguszkównę. Syn jego *Krysztof* rotmistrz pancernej chorągwi, o czem mówi komput wojska 1658 r. *Adam* drugi syn starosta newelski poseł na sejm 1626 r. z kąd nazwany deputatem na trybunał skarbowy. *Jerzy* trzeci syn; ten za panowania Władysława IV ze szlachtą połocką, najeżdżających od granic odpędził, i ze siedmiu znaczniejszych których pojmał, dwieście swych więźniów odzyskał.

Stachóra v. Stachorski herbu Ostoja, w Sandomirskim, niektorzy z tego domu rycersko służyli u Janusza króla węgierskiego. *Jan* Stachorski generał, w Białocerkwi komendant garnizonu, fundował także klasztor OO. augustyanów, oczem konstytucja 1667 r. (*).

Stachowski herbu Ogończyk, dom starożytny w województwie Mścisławskim i Witebskiem. *Łukasz* sławny pułkownik u księcia Mścisławskiego Jana Lingwiniewicza, starosta zamku w Mścisławiu i sędzia tamecznej ziemi, otrzymał od niego w zasługach wojennych dobra tamże w okolicy i osiadł na Białej Rusi. *Adam* pisarz ziemski upitski, buńczuczny u hetmana Karola Chodkiewicza w czasie chocimskiej wojny, poważany od tego wodza, jako mężny rycerz i uczestnik jego spraw wojennych w Infantach. *Krysztof* wojski oszmiański z sejmu 1613 r., komisarz do organizowania województwa smoleńskiego, marszałek trybunału litewskiego 1610 r.

Stadnicki herbu Szreniawa w krakowskim i ruskiem województwach; pisali się ze Zmigroda, inne zaś linie Stadnickich od wspólnego jednak szczepu pochodzące, pisały się z Leska, Dubiecka i z Łancuta. *Marcin* ze Zmigroda wojewoda krakowski, jak Paprocki utrzymuje około roku 1289. *Wojciech* ze Zmigrodu wojewoda sandomirski. *Jakób* kasztelan sanocki Szumka nazwany we wsi Płowce 1331 r. a mężnie walczący z krzyżakami poległ; drugiemu *Jakóbowi* także z Zmigroda Władysław III król polski i

(*). Obszerny wielce zajmujący jego życiorys pióra Edwarda Rulikowskiego znajduje się w *Dzien. Warsz.* 1854, Nr. 257 i następne. Stachorski pojawia się naprzód na Ukrainie w r. 1674 jako administrator i komendant ukraińskich fortec, Białej cerkwi, Korsunia, Pawołoczy, Czehrznà, Kalnika i Czarnohorodki. Główna jego siedziba była w Białej cerkwi i ząd dał się dobrze weznaki kozakom, i podobno nawet dlatego, żeby im dogodzić, przez hetm. Sobieskiego ze stanowiska usunięty na korzyść półkownika Lebla w r. 1668. Wojenne tedy jego rządy na Ukrainie trwały najwięcej lat cztery. Ożenił się z *Isabellą* Massalską wychowanicą i siostrzenicą Katarzyną z Charłeskich, bezdzietnej wdowy po *Bartłomieju* Osińskim, bogatej dziedziczki na Ukrainie. Wdowa ta zeznała na oboje Stachorskich zapis w grodzie łuckim w r. 1667, ale już go cofnęła w r. 1670 po śmierci ich obojga. (J. B.).

węgierski za jego wojenne zasługi nadał 1440 r. miasteczka Siechow i Bukowinę w powiecie bieckim, o czym przywilej u Paprockiego. *Marek* kasztelan sandecki. *Mikołaj* dworzanin Kazimierza Jagiellończyka, później kasztelan przemyski, jak to daje się czytać na przywileju miasta Lwowa danym 1480 r. *Stanisław* ze Zmigroda na Dubiecku. Kasztelan przemyski marszałek trybunału koronnego w r. 1608. Mąż wielkiego umysłu, wysokiego znaczenia w kraju i wybornych przymiotów, wymowny na sejmach, mężny w boju, młodzieńcem jeszcze będąc w senacie zasiadł. Gdy rokosz wybuchnął, stanął przy prawach tronu i sprawie Zygmunta III. Rozróżnione zdania i stronnictwa dały powód do wstępnych bojów, między domami Stadnickich i Drohojewskich w Przemyskim. Szczęsny Herburt siostrzeniec Jana Drohojewskiego, starosta przemyski dał do tego powód. Znalazszy przytułek w domu wuja po zaburzeniach rokoszu, rozpoczął wstępny bój, napadł z uzbrojonym ludem na Stanisława, ten odparłszy napad, mścił się swojej krzywdy, napadł na zamek przemyski, w którym u Drohojewskiego starosta krył się Herburt, przypuszczono szturm; powstaje na cmentarzu katedry przemyskiej krwawa bitwa, w której z obu stron kilku zabitych, więcej rannych zostało. Pstrokoński biskup rzuca na pluskających krwią święty przybytek, kłatwę. Stadnicki jako różnowierca nie lękając się jej skutków, z mocniejszą siłą nachodzi wśród nocy. Drohojewski ustępując przemocy na bliski znowu cmentarz, lecz ugodzony włócznią w piersi starzec 70-letni wyzionął duszę. Herburt mszcząc się śmierci wuja, powracającego Stanisława Stadnickiego od Janowca 1606 r. gdzie on z rokoszanami był porażony, dogania we wsi Chotyńcu trzy mile od Przemyśla, chwytą i uwozi do Lwowa, aby tam na nim kary i zemsty dopełnił. Wtenczas i Adam Stadnicki kasztelan kaliski, a świeżo przez króla, po śmierci Drohojewskiego, starostą przemyskim mianowany, przybywa bratu Stanisławowi na pomoc, a gdy za poprzednictwem Zamojskiego, arcybiskupa lwowskiego układy z Herburtem odbywać się zaczęły, Stanisław ucieczką ratował się. Rozgniewany Herburt zbiera siły i przypuszcza szturm do zamku przemyskiego w nocy, lecz od broniących się pokonany i pochwycony nie wprzód uwolniony, aż warunki zgody więcej pozorniej jako szczerzej, zaprzysiągł. — Wszczęta wojna z powodu Dymitra cara samozwańca, w inne strony pociągnęła czynność Stadnickich. Stanisław poszedł walczyć za sprawą nowego cara, po którego zabiciu w stolicy dostał się do niewoli, a wyszedłszy z tej w obozie pod Smoleńskiem 1611 r. życie zakończył. — *Adam* kasztelan kaliski, potem wojewoda bełzki, starosta przemyski, stryjski i kolski, brat poprzedniego

Stanisława jak się opowiedziało rodzony, za Stefana króla w wyprawie wojennej przy dobywaniu twierdz nieustraszonego mężstwa dał dowody, przyczem dwa postrzały odebrał, w podróży do Szwecji Zygmuntovi III towarzyszył i wszystkie niebezpieczeństwa z nim dzielił. W czasie rokoszu ludem swym wsparł. Wojska królewskie w sprawie Dymitra samozwańca okryte wiodły rotę, dostał się w niewolę i z tej oswobodzony wkrótce życie przestał w r. 1615. Pamiętne jego na radzie senatu zdanie, kiedy mówił przeciw zawichrzeniom Zebrzydowskiego: „Lepiej poświęcić burzliwego senatora, jak gwałt zadać prawom, tronu i współziomków na kłęskę wystawić. — *Mikołaj Hieronim* syn jego, w cudzych krajach i na dworze Zygmunta III młodość przepędził, w 24 roku życia zakończył. Drugi syn *Jan* mężny wojownik, gromiciel tatarów, przeniósł się na inny świat 1645 r. — *Marek* ze Zmigroda, dziedzic na Dubiecku z Barbarą Zborowską miał syna *Marcina* kasztelana sanockiego, dziedzica na Niedźwiedziu. Ten 1611 r. był komisarzem do załatwienia sporów granicznych od Węgier, 1613 r. do ukojenia związkowych i zapłaty wojsku. — *Stanisław* pan na Łańcucie starosta zygwulski, szatan albo djabeł od duchownych nazwany. Drugi syn Marka mąż jak wielkiego serca tak burzliwego umysłu, boje i walki były jego żywiołem. Za Zygmunta Augusta w wyprawach wojennych w Inflantach, na Podolu, przeciw poharcom wiele dokazywał, za Stefana króla w bitwach, podjazdach i na ochotnika nikt mu wyrównać niezdolał. Pod Gdańskiem gdy Niemców na harc wyzywał, każdego prawie występującego ubił, poczem mu żaden pola stawić nie śmiał. U Toropca gdy Jazłowieckiemu Mikołajowi tatar broń z ręki wytrącił, Stadnicki rąco poskoczył, tatarzyna ubił i Jazłowieckiemu życie ocalił. Pod Pskowem z konia zsiadłszy szedł do szturm i był ciężko ranny. Gdy wojny w kraju ustały, poszedł do Węgier i tam z Turkami mężnie ścierał się. Po śmierci Stefana króla chwycił się strony Maksymiliana z pokrewnemi Zborowskimi, i za ledwo żywy z pogromu pod Byczyną wyszedł. Odtąd nieprzyjazny Zygmuntovi wraz z Zebrzydowskim najczynniejszą był rokoszu głową, z wielką zuchwałością i zarozumieniem działał i mówił, w bitwie u Janowca 1290 r. ludzi miał swego zaciągu. Roku 1607 przed bitwą pod Guzowem, gdy na jego propozycje przystać nie chcieli, od rokoszanów odstąpił, a 1609 r. na sejmie publicznie obrażonego króla przebłagał. W domu niemniej był niespokojnym. W sąsiedztwie Łancuta Opaliński Łukasz marszałek wielki koronny posiadał starostwo leżajskie, ztąd wszczęły się między nim i Stadnickim zawisłości. Stadnicki zaczął najeżdżać sąsiednie włości, wieś Wojutyce gwałtownie opanował i zabrał, nie bez rozlewu krwi i krzywdy

włościan. Pozwany przed trybunał koronny do odpowiedzi nie stawał, wywołany przeto z kraju, otoczony zebraną drużyną, nie tylko na wyrok sądowy niedbał, owszem na Lezajsk napadł i spalił. Opalińskiego pojmał i w więzieniu lancuckiem osadził, zaledwie na przełożenie dworu na wolność wypuścił. Opaliński wetując swę krzywdy 1610 r. napadł na Wojutyce, Stadnicki umknął, ale stronnicy Opalińskiego dwór i wszystkie zabudowania spalili, ludzi pozabijali, włościanom nawet nieprzepuścili. Dalsza sprzeczka zaszła o psa gończego, zabranego Opalińskiemu, za co ten zgromadził swój lud i gotować się zaczął do otwartego boju; Stadnicki tedy opryszków, góralów i wywołanych z kraju Węgrów, których Sabatonami po węgiersku Szombator zwano, wprowadził. Tych swawoli rozhukanęj sam Stadnicki wstrzymać nie zdołał, napadali oni i dobra jarosławskie księżny Anny Ostrogskiej wojewodziny wołyńskiej dziedziczne, tak, iż przymuszoną była uzbroić znaczną liczbę ludu swego, z sąsiadami łączyć się ku wspólnęj obronie. Wyruszył Stadnicki z zaciężnemi swemi, jakoby na wojnę, zachęcał ich do bitwy i staczał z rozmaitym losem boje. Chęć łupieztwa ściągnęła pod jego chorągwie czechów, Niemców i Belgów. Rąbunki, mordy, i pożogi ich były czynem, wiele domów i kościołów złupiono i spalono. Działo się to właśnie, gdy król z wojskiem leżał u Smoleńska, nakoniec dnia 14 sierpnia 1610 r. pod wsią Tarnowcem blisko Lezajska oskrzydłony Stadnicki od wojsk Opalińskiego i księżnej Ostrogskiej, stoczył bitwę, w której od niejakiego Persa w kark postrzelony poległ na placu. Sześć tysięcy przeszło ludu walczyło w tej nieprawej bitwie, ze strony Stadnickiego 500 na placu legło, reszta rozpiezchnęła się w różne strony. Ciało Stadnickiego zawieszono do Przemysła i tam pochowane. Synowie jego byli: *Władysław*, *Zygmunt* i *Stanisław* pozywali Opalińskiego i ks. Ostrogską, naprzód do grodu przemyskiego, potem przed trybunał koronny, lecz przegrawszy sprawę wytoczyli skargę na sejm 1615 r. gdzie wyrokiem sejmowym wieczne milczenie im nakazano. Pozostała małżonka Anna z Zieniatycz położyła mu nadgrobek zachowany u Starowolskiego, który Siarczyński miał śmiałość przekształcić. Potwórzyła ona śluby z pułkownikiem Ludwikiem Poniatowskim. Synowie jednak nie poprzestali zemsty, nasadzeni od nich Węgry chcieli Jarosław spalić, lecz za to gardło dali. Lezajskie jednak Opalińskiego włości poszły w perzynę a włościanie w rozsypkę. Obadwa bracia Władysław i Zygmunt skazani wyrokiem na bezcześć i wywołani z kraju; dany był zatem rozkaz od króla urzędowi grodzkiemu przemyskiemu pojmania wywołańców i ukarania śmiercią. Władysław dnia 20 grudnia 1624 r. gdy z Łancuta ucho-

dził, we wsi Krzemienicy nad rzeką Wisłokiem dognany i zabity. Zygmunt wkrótce od nieznanej ręki zginął, najmłodszy Stanisław na opłatę grzywien, kar pieniężnych szkód zrządzonych, i zwrot kosztów prawnych skazany, państwo lancuckie Stan. Lubomirskiemu za 280 tysięcy złot. pols. ówczesnych, dzisiejszych dwa miliony przeszło, podług Czackiego wynoszących, sprzedać musiał (*). *Jan* brat Stanisława starosty zygwulskiego, ten z kościołem katolickim pojednał się, w siedmiogrodzkiej ziemi mężnie walczył, świadczy o tem nadgrobek w Przemyślu 1620 r. wystawiony. — *Andrzej* brat także kościoły katolickie w dobrach swoich Dubiecku przywrócił, a *Marcin* brat jego kasztelan sanocki toż samo w Rymanowie uczynił. R. 1609 do ułatwienia sporów granicznych od Węgier wyznaczony. — *Mikołaj* podczaszy sanocki posłem był na różne sejmy 1623, 1627 i 1629 r. W wierze katolickiej tak był gorliwy, że gdy do Anglii przyплыł i z okrętu wysiadł, zapowiedziano mu, że inaczej kraju tego widzieć nie może, jak uznając Jakóba króla za głowę kościoła, oświadczył: iż woli Anglii niewidzieć, a zostać przy swem przekonaniu, poczem widząc jego niezłomną stałość, pozwolono mu kraj zwiedzić. — *Marek* podczaszy krakowski, starosta osiecki, sędzia kapturowy krakowski 1632 r., komisarz przydany Chodkiewiczowi do rady wojennej w wyprawie pod Chocimem przeciw Osmanowi w r. 1620. Poselską funkcją po kilkakroć sprawował. — *Krzysztof* mężtwem w tatarskich, wołoskich i niemieckich wyprawach zalecony, oczem świadczy nadgrobek zachowany u Starowolskiego. — *Andrzej* dziedzic na Zmigrodzie, mąż rycerski, umarł 1614 r. od króla Stefana lubiony. OO. dominikanom w Zmigrodzie wymurował kościół i zgromadzeniu ich dochodów przyczynił. — *Mikołaj* rotmistrz zginął 1610 r. w staczanych walkach, a powyżej opisanych z Opalińskim marszałkiem w. koronnym. — *Wiktoryn* kasztelan lubaczowski, a potem przemyski 1674 r., z sejmu 1678 r. komisarz do sporów granicznych od Węgier. — *Piotr* stolnik sanocki, deputat na trybunał koronny 1712 r. wydał wierszem historiją Zebrzydowskiego; niektóre czyny, szczególniejszego Stanisł. Stadnickiego są tam in-

(*) Zwano tego Stanisława pospolicie *Djabłem*. Niesiecki także, chociaż Stanisław zapalonym był dyssydentem, zwie go serdecznym junakiem. Junak ten był jednakże rodzajem rozbójnika, t.j. człowieka który niemiał nic świętego który swawolę szlachecką do ostateczności posunął, gwałty swoje względem bezbronych, nazywając wolnością, tacy ludzie jak ten śniałek zrobili nam smutną sławę, żeśmy wiecznie i niezgodni i nierządni. Pauli zebrał materyały do żywota Djabła, któreśmy czytali: miał je ktoś drukować u Wolfa w Petersburgu, ale to już lat kilka temu a niewiadać obietnicy. (J. B.).

teresujące. — *Adam Paweł* kantor przemyski, deputat na trybunał koronny 1738 r.

Stanirowski w ziemi sochaczewskiej, jeden dom z Ligęzami. *Jan* rycerskimi w ojczyźnie i Węgrzech zasłużony czynami, *Maciej* król węgierski zrobił go swoim koniuszym. — *Jerzy* także w Węgrzech mężstwa swego dał dowody. — *Marcin* podczaszy lwowski pierwszy w województwo ruskie przeniósł się, w Węgrzech i na Wołoszczyźnie odważnie popisywał się. — *Melchior* mąż rycerski, w Prussach przeciw szwedom, niemniej na Ukrainie hordy tatarów i kozaków wojował. *Jan* w wojsku cesarza niemieckiego służąc, zginął. — *Andrzej* poległ na Wołoszczyźnie. — *Felicjan* miecznik sochaczewski, poseł na sejm 1670 r. — *Stanisław* popisywał się na wojennych kampaniach, miał synów dziewięciu, których większa liczba w różnych utarczkach z nieprzyjaciółmi, poległa. *Jan* w Prussach przeciw Gustawowi królowi szwedzkiemu walczył, do bitw przeciw kozakom pod Niedzwiedziemi Łozami, Starcem i Kumejkami należał. — *Piotr* cześnik gostyński, sekretarz królewski, w czasie bezkrólewia 1696 przydany prymasowi do rady. — *Antoni* podstoli halicki, starosta mostowski, marszałek trybunału koronnego 1703 r.

Stańczykiewicz albo **Stańczyk** h. Trąby, z Wielkiego Księstwa Litewskiego. *Stańczyk* trefniś Zygmunta I (*). *Jakób* Stańczykiewicz, teologii doktor, kanonik żmudzki.

Stancelli *Maciej*, włocł przypuszczony do przywileju szlachectwa na sejmie 1673 r.

Stanisławski w sieradzkim i podolskim województwach, ze Stanisławic około Radomska; ale długo na pograniczu wojując, przenieśli się na Podole. *Piotr* część swoją na Stanisławicach Koniecpolskiemu sprzedał w r. 1414. — *Feliks* w potrzebie z tatarami poległ. — *Kacper* stolnik sandomirski, rotmistrz królewski młode lata na dworze cesarza niemieckiego przepędził i tyle zjednał sobie szacunku, że Zygmunta I król polski wprzód go rotmistrem i stolnikiem swym mianował, a potem zarząd całego wojska nie raz mu oddawał. — *Paprocki* nazywa go podhetmanem. — *Kacper* podczaszy sanocki, w którym pobożność i rycerska odwaga zdawały się z sobą o pierwszeństwo ubiegać. — *Balcer* starosta szydłowiecki, osiecki i starogrodzki. *Stefan* Batory ceniąc jego zasługi w kraju, godne pamięci, gdy będąc rotmistrem w wielu potrzebach z nieustraszonem mężstwem stawał, podskarbin nadwornym, a

(*) Nazywał się Złotopolski; nie trefniś, ale niezły i poczciwy szlachcic, który zawsze w oczy każdemu prawdę gadał. Nazwisko jego odkrył Ambr. Grabowski... (J. B.).

wkrótce pisarzem polnym nianował go (*). Zygmunt III nagradzając jego mężne stawienie się pod Bieczyną kasztelanią sanocką ozdobił, a po Janie Firleju dał mu podskarbstwo wielkie koronne. Podczas rokoszu przy sprawie króla stał i znaczny poczet ludzi swym kosztem stawiał, a w Krakowie powierzonych opiece swojej królowej i królewiczów bezpieczeństwu, gorliwie, z godnością senatora i ministra pilnował.—*Jan Karol* syn jego starosta szydlowski, 18 lat w cudzych krajach przepędziwszy, u Zygmunta III króla i Władysława IV dworzanin, dowcipem, bystrością mężstwem i wspaniałością serca, szczodroblivością dla ubogich i sprawiedliwością zachwalony, o czem świadczy nadgrobek w Szydłowie 1636 r. — *Marcin* w obozach i na dworze królewskim zasłużony, pisarz skarbowy. — *Michał* podkomorzy podolski w wielu potrzebach dla ojczyzny, jako pułkownik stawał: 1604 roku w własnym domu od zbójców zabity. — *Samuel* waleczny rotmistrz pod Chocimem mężnie na Turków nacierał. — *Adam* mąż rycerski z własnym poczem ludzi tamże przeciw Turkom stawał. — *Jan Aleksander* chorąży halicki, 1667 r. deputat na trybunał skarbowy, zrobił fundacyą na zasłużonych i rannych w usłudze ojczyzny żołnierzy w Kamieńcu Podolskim, na dobrach Hołozubinie i Rzeczyńce opartą. — *Kacper* podkomorzy sanocki, poseł na sejm 1613 r., komisarz na trybunał skarbowy, mąż w obozach i na dworze Zygmunta III dobrze zasłużony. — *Zygmunt* opat orłowski, sekretarz królewski. — *Michał* kasztelan kamieniecki, wziął to krzesło po Mikołaju Herburcie w krwawych za całość ojczyzny zasługach, pułkownik królewski ussarskiej chorągwi fundował i uposażył kaplicę przy kościele OO dominikanów na cześć Matki Boskiej we Lwowie. — *Adam* ostatni syn Kacpra podczaszego sanockiego, mąż rycerski, sędzia wojskowy; Niesiecki twierdzi, że ten dom wygasł zupełnie.

Staniszewski herbu Pobog w czerskiej ziemi. Rozeszli się na Wołyń i w ruskie województwa. — *Wojciech* pisarz ziemski łucki, poseł na sejm 1620 roku, z tego deputat na trybunał skarbowy. — *Jan* kasztelan wyszogrodzki, za czasów Augusta III (**). *Jan* też jezuita od Kozaków w Nieświeżu 1655 r. zamordowany.

(*) Pisarzem polnym i rotmistrzem był pod Pskowem 1581 r. *Metryka*.

(J. B.).

(**) Z chorążego Łomżyńskiego kasztelan, mianowany 1 sierpnia 1724; umarł 3 grudnia 1742, w Warsz. Kurjer Pols. Nr 313. *Zygmunt Jan* sędzia ziemi warszawskiej przez lat 42 t. j. od r. 1748, umarł 24 marca 1785 w Warsz. w wielki czwartek. Żył at 99, miesięcy 9 i dni 24. Dworzanin jeszcze Stanisława Poniatowskiego kaszt. krak. miał wielkie łaski u syna jego króla. (J. B.).

teresujące. — *Adam Paweł* kantor przemyski, deputat na trybunał koronny 1738 r.

Stanirowski w ziemi sochaczewskiej, jeden dom z Ligezami. *Jan* rycerskimi w ojczyźnie i Węgrzech zasłużony czynami, *Maciej* król węgierski zrobił go swoim koniuszym. — *Jerzy* także w Węgrzech mężstwa swego dał dowody. — *Marcin* podczaszy lwowski pierwszy w województwo ruskie przeniósł się, w Węgrzech i na Wołoszczyźnie odważnie popisywał się. — *Melchior* mąż rycerski, w Prussach przeciw szwedom, niemniej na Ukrainie hordy tatarów i kozaków wojował. *Jan* w wojsku cesarza niemieckiego służąc, zginął. — *Andrzej* poległ na Wołoszczyźnie. — *Felicjan* miecznik sochaczewski, poseł na sejm 1670 r. — *Stanisław* popisywał się na wojennych kampaniach, miał synów dziewięciu, których większa liczba w różnych utarczkach z nieprzyjaciółmi, poległa. *Jan* w Prussach przeciw Gustawowi królowi szwedzkiemu walczył, do bitw przeciw kozakom pod Niedzwiedziemi Łozami, Starcem i Kumejkami należał. — *Piotr* cześnik gostyński, sekretarz królewski, w czasie bezkrólewia 1696 przydany prymasowi do rady. — *Antoni* podstoli halicki, starosta mostowski, marszałek trybunału koronnego 1703 r.

Stańczykiewicz albo **stańczyk** h. Trąby, z Wielkiego Księstwa Litewskiego. *Stańczyk* trefniś Zygmunta I (*). *Jakób* *Stańczykiewicz*, teologii doktor, kanonik żmudzki.

Stancelli *Maciej*, włocł przypuszczony do przywileju szlachectwa na sejmie 1673 r.

Stanisławski w sieradzkim i podolskim województwach, ze Stanisławic około Radomska; ale długo na pograniczu wojując, przenieśli się na Podole. *Piotr* część swoją na Stanisławicach Konięcpolskiemu sprzedał w r. 1414. — *Feliks* w potrzebie z tatarami poległ. — *Kacper* stolnik sandomirski, rotmistrz królewski młode lata na dworze cesarza niemieckiego przepędził i tyle zjednał sobie szacunku, że Zygmunt I król polski wprzód go rotmistrzem i stolnikiem swym mianował, a potem zarząd całego wojska nie raz mu oddawał. — *Paprocki* nazywa go podhetmanem. — *Kacper* podczaszy sanocki, w którym pobożność i rycerska odwaga zdawały się z sobą o pierwszeństwo ubiegać. — *Balcer* starosta szydlowiecki, osiecki i starogrodzki. *Stefan* *Batory* ceniąc jego zasługi w kraju, godne pamięci, gdy będąc rotmistrzem w wielu potrzebach z nieustraszonem mężstwem stawał, podskarbin nadwornym, a

(*) Nazywał się Złotopolski; nie trefniś, ale niezły i poczciwy szlachcic, który zawsze w oczy każdemu prawdę gadał. Nazwisko jego odkrył *Ambr. Grabowski*... (J. B.).

wkrótce pisarzem polnym nianował go (*). Zygmunt III nagradzając jego mężne stawienie się pod Bieczyną kasztelanią sanocką ozdobił, a po Janie Firleju dał mu podskarbstwo wielkie koronne. Podczas rokoszu przy sprawie króla stał i znaczny poczet ludzi swym kosztem stawiał, a w Krakowie powierzonych opiece swojej królowej i królewiczów bezpieczeństwu, gorliwie, z godnością senatora i ministra pilnował.—*Jan Karol* syn jego starosta szydlowski, 18 lat w cudzych krajach przepędziwszy, u Zygmunta III króla i Władysława IV dworzanin, dowcipem, bystrością mężstwem i wspaniałością serca, szczodrobliwością dla ubogich i sprawiedliwością zachwalony, o czem świadczy nadgrobek w Szydłowie 1636 r. — *Marcin* w obozach i na dworze królewskim zasłużony, pisarz skarbowy. — *Michał* podkomorzy podolski w wielu potrzebach dla ojczyzny, jako pułkownik stawał: 1604 roku w własnym domu od zbójców zabity.— *Samuel* waleczny rotmistrz pod Chocimem mężnie na Turków nacierał.— *Adam* mąż rycerski z własnym poczem ludzi tamże przeciw Turkom stawał. — *Jan Aleksander* chorąży halicki, 1667 r. deputat na trybunał skarbowy, zrobił fundacyą na zasłużonych i rannych w usłudze ojczyzny żołnierzy w Kamieńcu Podolskim, na dobrach Hołozubinie i Rzeczyńce opartą.— *Kacper* podkomorzy sanocki, poseł na sejm 1613 r., komisarz na trybunał skarbowy, mąż w obozach i na dworze Zygmunta III dobrze zasłużony. — *Zygmunt* opat orłowski, sekretarz królewski. — *Michał* kasztelan kamieniecki, wziął to krzesło po Mikołaju Herburcie w krwawych za całość ojczyzny zasługach, pułkownik królewski ussarskiej chorągwi fundował i uposażył kaplicę przy kościele OO dominikanów na cześć Matki Boskiej we Lwowie. — *Adam* ostatni syn Kacpra podczaszego sanockiego, mąż rycerski, sędzia wojskowy; Niesiecki twierdzi, że ten dom wygasł zupełnie.

Staniszewski herbu Pobog w czerskiej ziemi. Rozeszli się na Wołyń i w ruskie województwa. — *Wojciech* pisarz ziemski łucki, poseł na sejm 1620 roku, z tego deputat na trybunał skarbowy.— *Jan* kasztelan wyszogrodzki, za czasów Augusta III (**). *Jan* też jezuita od Kozaków w Nieświeżu 1655 r. zamordowany.

(*) Pisarzem polnym i rotmistrzem był pod Pskowem 1581 r. Metryka.

(J. B.).

(**) Z chorążego Łomżyńskiego kasztelan, mianowany 1 sierpnia 1724: umarł 3 grudnia 1742, w Warsz. Kurjer Pols. Nr 313. *Zygmunt Jan* sędzia ziemi warszawskiej przez lat 42 t. j. od r. 1748, umarł 24 marca 1785 w Warsz. w wielki czwartek. Żył at 99, miesięcy 9 i dni 24. Dworzanin jeszcze Stanisława Poniatowskiego kaszt. krak. miał wielkie łaski u syna jego króla. (J. B.).

wrzyniec kantor krakowski, deputat na trybunał koronny 1625 r. wydał: „*Votum Mathiae Pstrokoński Episcopo* 1608 r.—*Zygmunt* poseł na sejm 1670 r.

Staręski herbu Topor w Wielkiej Polsce. Dwaj bracia Staręscy pod Stefanem królem w wyprawach wojennych mężnie stawali. — *Erazm* krakowski i poznański kanonik od polskiego duchowieństwa w poselstwie do Syxtusa V papieża do Rzymu wysłany, tam grób znalazł, pochowany 1586 roku w kościele Panny Marji del Popolo, Starowolski zachował nam jego nadgrobek.

Starkowiecki ze Starkowca w Wielkiej Polsce, niedaleko od Kobylina, gdzie mieli u OO. bernardynów grób familijny. — *Maciej* w czasie głodu i powietrza rozdawaniem zasiłków w Poznaniu dla ludu ubogiego, ratunek dawał. — *Andrzej* wojewoda sieradzki, komisarz do sporów granicznych od Szlęska i margrabstwa brandenburgskiego 1661 r. Mąż waleczny z Czarnieckim i Opalińskim szwedów pod Lesznem, Kościanem i Kaliszem gromił, w wierszu tak łacińskim jako i polskim gładki, w radzie rostopny, odbywał poselstwa do Ferdynanda III cesarza, 1660 roku pokój zawarł ze szwedami, wraz ze Stanisławem Smuszewskim kasztelanem. — *Piotr* brat rodzony Andrzeja w językach perskim, tureckim i arabskim biegły. Przełożył z arabskiego na polski język Alkoran turecki, drukiem jednak nieogłoszony, w rękopiśmie zostawił; zszedł młodo i bezżenny. Dom ten już za czasów Niesieckiego nie istniał.

Starosielski herbu Abdank. *Michał* Chominicz Starosielski dworzanin i pułkownik u Witolda wielkiego księcia litewskiego, *Harasim* syn jego odważny wojownik przy obronie z księciem Olszańskim Witebska, przeciw Swidrygiełłowi poległ. — *Roman* dworzanin u króla Aleksandra, chorąży i horodniczy witebski, różne poselstwa od króla odprawiał. — *Balcer* mężny rotmistrz, któremu gdy pod znakiem jego, chorążego zabito, skoczył pomiędzy nieprzyjaciół i chorągiew odbił. — *Mikołaj* chorąży, zamku witebskiego upornie bronił, gdy jednak poddał przez kapitulację, w niewolę wzięty, w tej życie swoje zakończył.

Starowolski herbu Leliwa w Księstwie Litewskiem, przodek ich Adamowicz starowolski dworzanin Moniwidów. — *Wasil* Adamowicz Starowolski dworzanin Zygmunta Augusta. — *Samuel* żołnierz wielki w wyprawach tatarskich, inflantskich i inszych. — *Jan* wojował za Rudolfa cesarza w niemieckim wojsku przeciw turkom.

Starowolski herbu Łódzia. — *Szymon* kanonik krakowski, kantor tarnowski, z ojca *Bazylego* Adamowicza Starowolskiego i matki Zarankowny, jako świadczy nadgrobek 1615 r. przez syna rodzicom w kościele starowolskim, który wystawili i ozdobili. Nie-

był synem majątnych rodziców. Niesiecki mówi o nim, że wprzód wojenno traktował, potem do nauk w akademii krakowskiej zaczął się przykładać tak, że był wstanie udzielać innym nauki. Z Januszem i Konstantym Ostrogskim zwiedził Niemcy, Niderlandy, Hiszpanię, Włochy i Francją. Wezwany od Gostomskiego opata wachockiego do dawania filozofii młodym zakonnikom cystersom, z klasztoru przeniósł się do dworu Chodkiewicza hetmana i temu służył do pióra aż do zgonu jego. Później jeszcze trzykroć, jako domowy nauczyciel młodych panień za granicę wyjeżdżał, a ostatnią razą z Aleksandrem Koniecpolskim ojcem Stanisława hetmana wielkiego koronnego. W dojrzałym już wieku został kapłanem i za pomocą dobroczyńców swych plebanią i kanonią tarnowską uzyskał. Albert królewicz jako biskup krakowski przybrał go do zarządzenia dyecezyją. Zadzik biskup i kanclerz najważniejsze czynności mu powierzał, a Piotr Gembicki 1655 r. po opanowaniu Krakowa przez szwedów uchodząc za granicę rząd mu dyecezyji i katedry polecił. Wtenczas to gdy Karol Gustaw groby królów w katedrze oglądał, Starowolski oprowadzał go i okazywał. Stanawszy nad grobem Władysława Łokietka opowiadał, że ten to jest król polski, którego los przeciwny po trzykroć z tronu stracił, powrócił się zawsze i królem polskim umarł. Odpowiedział na to zarozumiały szwed: „Ale Jan Kazimierz, którego do opuszczenia tronu waszego przymusiłem, już więcej nigdy niepowróci.“ Na te słowa Starowolski: „Bóg jest cudowny, a fortuna zmienna.“ (Deus mirabilis, fortuna variabilis). Nie przyjął tego ze smakiem król szwedzki, a lubo w kapitulacji uszanowanie i całość własności kościelnych były zawarowane, kazał jednak z bogatej podówczas, trumny kości św. Stanisława wyrzucić i takową zabrać, co tak równie jak i inne szwedów gwałty tak wielkim smutkiem Starowolskiego nappełniło, iż w następnym 1656 r. życie zakończył, pochowany w téjże katedrze. Nie spracowany ten mąż zostawił wiele dzieł uczonych, w których chwałę swéj ojczyzny, poprawę obyczajów i wad rządu, miał na celu. W dziełach swych możliwym niepocholebiał, dlatego nie w dostatki, ale w księgi bogatą zostawił puściznę. Pisma przez niego wydane, ile są wiadome 48 ksiąg składają. Celniejsze są: *Historja* panowania Zygmunta I, dzieło bardzo rzadkie. *Votum* o naprawie Rplitej, rzecz pisana nie wyborynym wierszem, ale zawiera w sobie, zdania ważne o pomiarze powszechnym łanowym, o ustaleniu granic, o wychowaniu młodzieży, o budowaniu twierdz, o założeniu zbrojowni, o pobudowaniu składów na zboże, o prawie sądownictwa, o pisarzach, mówcach i wojownikach polskich. Napisał jeszcze *Opis krajów polskich*. Jedno z najlepszych dzieł Starowolskiego kilkakrotnie

przedrukowane jest *O poprawie obyczajów*. Zostawił też *Zbiór napisów grobowych* (Monumenta Sarmatarum), dzieło niezmiernie pożyteczne. Pisał w różnych materjach i z trudnością uwierzyć można, jak siły jednego tyłu pracom podolać mogły. Obwiniają go w niektórych dziełach o niedokładność, lecz znaczniejsza część tych, wielkie w sobie zawiera wiadomości, a zawsze pilną i niezamordowaną oznacza pracę.

Starykon herb, czyli Zaprzaniec, a potem przez zepsucie Szafraniec nazwany. Około r. 1080 jak utrzymuje Paprocki, żyli *Sędziwoj*, *Nawoj* i *Żegota* herbu Topor, trzej bracia rodzeni. Ostatni z nich *Żegota* długo bawiąc w cudzych krajach powróciwszy do ojczyzny, został majątek między braci rozdzielony: co większa, obadwa bracia przyznać go nie chcieli i pochodzenie jego zaparli. Udał się do panującego króla, który mu jego schedę przysądził, a *Żegota* rozgniewany na braci, za herb uprosił sobie konia białego, na którym z domu wyjechał. Topor przeniósł na hełm nazwany Zaprzaniec, które to nazwisko przekształcone na Szafraniec. Piotrowi Szafranowi Ludwik król węgierski darował Piaskową skałę w krakowskiem uśmierzając w nim gniew, jaki wzbudzili Węgry od dworu jego, od których w twarz był raniony, o tém Bielski. Od tego to Piotra jak utrzymują przez pieszczenie Piesiem zwanego Pieskowa skała wzięła swą nazwę (*). — *Jan* Szafraniec biskup kujawski i kanclerz wielki koronny na tę katedrę podniesiony r. 1427 wiele pracował około pojednania polaków z krzyżakami, żadnego zjazdu, gorliwy o dobro publiczne, nie opuścił. Roku 1433 w czasie morowego powietrza we wsi Brodni zszedł z tego świata. Ciało jego w Krakowie w kaplicy św. Szczepana pogrzebione, którą obadwaj z bratem swym rodzonym wojewodą krakowskim, wystawili i nadal. — *Piotr* wojewoda krakowski na potrzebę pod Grunwaldem z krzyżakami, chorągiew swą wystawił, którą Długosz wylicza 37dmą z porządku. Pod Tucholą krzyżaków do ucieczki przymusił i znaczną im klęskę zadał. Jagiello po wyrugowaniu z Podola, Swidrygielły, Piotrowi temu zarząd całej tej prowincji oddał. — *Krzysztof* dopuścił się rozbójstwa na kupcach krakowskich 1465 roku wyrokiem królewskim na śmierć skazany, ścięty w Krakowie został. — *Stanisław* Szafraniec poseł na sejm 1569 r. podpisał unią Litwy z Koroną. Pod Pozwołem jako rotmistrz królewski z ozdobną rotą kosztem swym wystawioną stawał; kasztelan, a na ostatek wojewodą sandomierskim od Stefana króla mianowany, mąż uczonych kochający, wielkim swym nakła-

(*) Czy nie ma to nazwisko źródłostwu swojego w wyrazie gminnym *pyśk*? Może to *pyśkowa skała*, nie *pieskowa*, jak dziś mówią? (J. B.).

dem z zagranicy do Polski sprowadzał, w Secyminie szkoły utworzył, w Pieskowej skale zamek ozdobny wymurował, ogrody zasadził, kanałami ozdobił. Mieszkanie to tak wytwornemi sprzętami ozdobione było, iż go królewskiem nazywano, a potomkowie jeszcze w tym stanie utrzymywali. Szedł za wyznaniem genewskiem i najmocniej je wspierał; wielkie miał znaczenie w obywatelstwie, poróżnione umysły jednał i spory prawne załatwiał. Po śmierci Stefana króla 1586 r. jemu Rplita utrzymanie spokojności w krakowskiem powierzyła. Piękną jego duszy dodawał ozdoby przyjemny kształt ciała. Wszyscy albowiem Szafrancowie, jak pisze Sarnicki mieli wzrost wysoki, twarz i spojrzenie przyjemne, postać poważną. Na tym wojewodzie wygasł dom Szafranców, tak wielce zasłużony w ojczyźnie naszój.

Starzechowski herbu Leliwa ze Starzechowic. *Piotr* wprzód proboszcz jarosławski, potem arcybiskupem lwowskim od Zygmunta I mianowany. Mąż pobożny i w urzędzie pasterskim pilny, często sam do ludu kazania miewał, zszedł starzec 80-letni, appoplexyą tknięty 1554 roku w katedrze lwowskiej pochowany i nadgrobbiem uczczony.

Starzechowski herbu Nieczuja w Sieradzkim i na Rusi. Z tych jeden w niewolę tatarską dostał się, cudownie jak piszą z niój wyratowany. *Wojciech* wojewoda bełzki posiadał zaufanie królowej Bony. W Barze na Podolu w mieście od niój założonem, miał sobie powierzone dowództwo, uporządkowanie i umocnienie onego, ztamtąd strzegł granic 1549 r. Pod Sokalem w mniej szczęśliwej z tatarami bitwie, z bratem swym za ojczyznę poległ (*). *Wojciech* podkomorzy lwowski starosta wyszogrodzki, o tym Paprocki mówi: „Pan szczodrobliwy, mało dać nie umiał i wielu z swego majątku panami zrobił, przeciw nieprzyjaciolom ojczyzny liczne poczty stawiał, w zamku swym Januszpolu na Rusi, mężny pohancom dawał odpór. Do Węgier jeździł w poselstwie zapraszając na tron Stefana króla. — *Samuel* w r. 1618 podkomorzy lwowski z Żółkiewskim hetmanem pod Cecorą długo z turkami wręcz ścinając się, na placu poległ. — *Stanisław* mąż uczony i ojczyźnie

(*) Że był hetmanem polnym koronnym, o tem Orzechowski w żywocie Tarnowskiego wspomina. Datę jego śmierci fałszywie kładzie Niesiecki na rok 1549. W metryce koronnej jest, że Jan Firlój, kasztelan bełzki po Wojciechu został mianowany wojewodą 25 października 1556 roku: więc do tego roku i śmierć Wojciecha odnieść należy. Ależ co do hetmaństwa Mikołaj Sieniawski mianowany na buławę pełną jeszcze 1539 r. (w piątek po niedz. Oculi, w Krakowie. Metr. 58, 29). Dopiero w r. 1561 został hetmanem wielkim. (J. B.).

wiele zasłużony, podkomorzy przemyski poseł z ruskiego na zjazd jędrzejowski 1576, zszedł.

Starzyński herbu Lis w województwie kaliskiem. *Mikołaj* proboszcz, infułwał łaski, kanonik gnieźnieński i plocki, deputat na synodzie łowickim i piotrkowskim prowincjonalnym 1628 r.

Staszkowski herbu Bogorja w krakowskiem województwie. *Hieronim* kuchmistrz koronny 1544 r. pod Tarnowskim hetmanem generał artylerji koconnej. — *Stanisław*, który pod Połockiem nosił chorągiew hetmańską, nadzwyczajnej był siły. W Reszki pismach znajduje się kilka listów, w których chwali jego dowcipu bystrość, pamięci biegiłość i gładkość wymowy.

Stawrowiecki *Cyryll*, mnich ruski. Wydał drukiem książkę pobożną w ruskim języku i zgłoskami ruskimi około roku 1618 przypisał ją Jerzemu księciu Czartoryjskiemu. Był dyzunitą i mówi że odebrał błogosławieństwo od czterech patryarchów wschodnich.

Stawski herbu Belina w chełmskiej ziemi. *Jacek* poseł na sejm 1697. Stawska była za Alexandrem Orchowskim starostą trembowelskim.

Stawski herbu Korczak w województwie ruskim. *Stanisław* biskup łucki, wstąpił na tę katedrę po Marcinie Krzeszowskim. — *Stanisław* podstoli chełmski, poseł na sejm 1638 roku deputat na trybunał skarbowy i do rewizji ksiąg chełmskich i krasnostawskich.

Stecki herbu Radwan w województwie kijowskiem. *Eliasz* pojmany w niewolę moskiewską. — *Mikołaj* ciwun kijowski komisarz do oznaczenia granic między województwem kijowskiem i powiatem mozyrskim.

Stefanowski w województwie sandomirskim. *Jan* mąż sławny nauką, dowcipem, dzielnością i wielkim rozsądkiem, pisarz skarbu koronnego, lubiony od Batorego króla. — *Tomasz* w prawie ojczystem biegły. — *Cyprian* dominikan, jego jest kazanie na pogrzebie Bakowieckiego, władyki włodzimierskiego 1655 roku i inne pisma. — *Hieronim* jezuita, mąż szczególnej skromności i miłości bliźniego. Dzieła przez niego wydane w materji religijnej są pod imieniem Marcina Michałowicza Żagla. Czas wolny od obowiązków stanu,łożył na usługi chorym, nauczanie wiejskiego ludu i zbieranie dla nich wsparcia od możnych, zszedł 1606 r.

Stępkowski lub **Stępowski** herbu Junosza w Mazowieckiem. *Piotr* podstoli gostyński poseł na konwokacją 1674. — *Paweł*, o którym Starowolski w setni pisarzów. Wojski plocki, Zygmunta Augusta sekretarz, mąż w greckiej i łacinskiej literaturze biegły, młodość swoją w Grecji i Konstantynopolu przepędził, wybrał się

na naukę prawa do Włoch, a potem do Paryża. Wróciwszy do ojczyzny napisał ważne dzieło o Rplitej i Zygmunтови Augustowi je poświęcił. Razem z uczonym Patrycyem Nideckim urząd sekretarza odbywał. Pisał wiersze w polskim, łacińskim i greckim językach. Odprowadził króla wjeżdżającego przed morową zarazą do Litwy i gdy go stracił w Knyszynie, resztę dni powrociwszy do domu, wśród nauk i przyjaciół skończył, zszedł 1584 r. (*).

Stępkowski herbu Suche komnaty, w Braclawskim. *Jan Ludwik* biskup kamieniecki, umarł 1660 r. — *Gabryel* kasztelan braclawski. — *Stanisław* proboszcz jeneralny kanoników bozogrobskich w Miechowie, potem kanonik gnieźnieński mąż wielkich zasług. Miechowski kościół podniósł z ruin i uposażył, w Bitomiu inny wynurował, na ubogich szczodry.

Sternberg herb nadany przez Waclawa króla czeskiego rycerzowi, który zrobiwszy wycieczkę z zamku Ołomuńca na tatarów po batalii lignickiej w Morawii grassujących, wodza ich Pera zwanego pojmał. Dom ten z Czech u nas przesiadł. — *Zdenko* Sternberg burgrabia pruski poseł od stanów czeskich do Kazimierza Jagiellończyka zapraszał go do korony. Paprocki w wypisanym nadgrobkku z katedry krakowskiej 1527 r. wspomina kanonika krakowskiego tego nazwiska. Używali tego herbu Temberscy, Wolscy i Górscy.

Stetkiewicz herbu Kościeszka w Litwie, początek wzięli od Piotra Stetka dworzanina książąt litewskich. — *Andrzej* rotmistrz i dworzanin za Kazimierza Jagiellończyka. — *Iwan* Andrzejewicz był komisarzem z Chreptowiczem i Talwoszem do uspokojenia kłótni w Braclawskim, Niesiecki nie wymienia jakiej. — *Bohdan* od dóbr Zawierca Zawierskim nazwany, za Zygmunta Augusta marszałek nadworny litewski. Cały swój wiek w polu i obozach strawił, liczne chorągwie na potrzeby ojczyzny wystawiał, zamków odważnie bronił. *Wilhelm* dziedzic na Dojnowie w Oszmiańskim i innych obszernych włości, podkomorzy brasławski 1601 r., komisarz do ustalenia granic między Kurlandją i powiatem brasławskim. — *Krzysztof* także podkomorzy braclawski, rotmistrz królewski, starosta jezierzyski w wielu potrzebach wojennych dzielny rycerz. Zamku w Jezierzyskach przeciw oblegającym 1654 r. długo i mężnie bronił. — *Wilhelm* chorąży miński, starosta jezierzyski, w Holandji początkowo sztuki wojennej uczył się, Witebska z szla-

(*) Sławny ajent w sprawie sunum neapolitańskich we Włoszech, nastąpił w tym urzędzie po rodzonym bracie, który umarł w Neapolu. Jest obszerniejsza korespondencja jego z królem w rękopisie; często też o nim wzmianka w listach podkanclerzego Krasińskiego, Hozjusza, Rłodzińskiego i t. d. (J. B.).

chtą mińskiego województwa, dzielnie bronił, i w wycieczce nieprzyjacielowi znaczną zadał klęskę, w której sam poległ. Konstytucja 1678 r. zasługi jego wymienia. — *Alexander* od młodych lat rycerz znamienity. — *Wilhelm Bogdan* podkomorzy i poseł mściłowski na konwokacją 1632 roku potem kasztelan nowogrodzki. Kozaków rebellizujących od orszańskiego kraju mocno odpierał, hussarską chorągiew na ratunek ojczyzny, swym kosztem wystawił. Uporczywie jednak, mówi Niesiecki, przy dyzunii obstawał i monastera na dwóch miejscach fundował. Z Sołomereckiej księżniczki zostawił córkę Helenę zaślubioną Wyhowskiemu wojewodzie kijowskiemu, hetmanowi kozaczyzny. — *Michał* syn jego dowcipu i wymowy wielkiej czerncem został. *Jan* chorąży orszański poseł na sejm 1629 r. niemniej na konwokacją 1632 r. Żołnierz waleczny od Władysława IV Stetkiewiczem Brodą nazwany, pod Chocim dwie chorągwie ussarską i lekką kozacką wystawił, z odwagi i męstwa od hetmanów lubiony, wracając ranny z pod Białej, gdy miał przyjmować w dobrach swoich Władysława IV powracającego z kampanii, życie zakończył, z niemalym żalem króla, który go z odwagi i męstwa wielce szacował i dzieciom jego znaczne włości w Smoleńskim nadał. — *Seweryn* syn jego z księżniczki Sanguszkowny, kanclerz katedralny wileński, mąż uczony, w młodym wieku umarł w Warsz. — *Jan* dworzania królewski potem kasztelan nowogrodzki. — *Krzysztof* podkomorzy orszański, rotmistrz i pułkownik królewski. Orszę szturmem dobył i tam wojewodę pojmał, pod Brześciem przeciw Urusowi mężnie stawał, z tąż odwagą pod Tykocinem i Warszawą przeciw Szwedom, Borysów z rąk nieprzyjaciół odzyskał, z Bychowa zniósł wycieczkę nieprzyjacielską 1662 r., żył dożywotnie z Obuchowiczówną wojewodzanką smoleńską. — *Jan* Stetkiewicz z nowogrodzkiego województwa wyznaczony do poprawy statutu litewskiego 1569 r.

Stogniew w płockiem i ruskiem województwie. *Jan* wojując za całość ojczystych granic na Ruś przeniósł się. — *Jerzy* pod Rastawicą w utarczce z tatarami poległ. — *Walenty* mąż rycerski miał dziewięciu synów, wszyscy w wojskowej służbie. — *Mikołaj* starosta chmielnicki mąż wojennemi dziełami wsławiony, do których od dzieciństwa przywykł, we wszystkich za wieku swego potrzebach wojennych znajdował się, i do Mustafy sułtana tureckiego odbył poselstwo, 1646 r. zszedł z tego świata.

Stoiński herbu Janina w województwie lubelskiem. *Stanisław* i *Mikołaj* polegli pod Beresteczkiem. — *Mikołaj* pisarz ziemski lubelski 30 lat z godnością ten urząd sprawował, poważany od obywateli tak, że nawet gdy wypoczywał po swój pracy, wszyscy do rady jego cisnęli się, każdemu wolny przystęp do siebie dawał.

W wieku 81 lat 1654 r. skończył życie, zostawując po sobie żal i pamięć współobywateli. W każdym stanie, w jakim kogo Opatrzność zostawi, można być użytecznym krajowi i ziomkom.— *Ignacy* wojski krasnostawski mowca i wierszopis niepospolitą.— *Remigian* łowczy łatyeczowski, poseł na sejm 1730 r.

Stojeński herbu Kotwica. *Piotr* z Francji miasteczka Thienville za panowania Zygmunta Augusta 1549 r. na żądanie zboru krakowskiego do Polski przybył, Statorius zwany, a potem Stojęński. Kazał w Krakowie, był pastorem w Pinczowie, należał do tłumaczenia biblii w polskim języku nakładem i pod opieką księcia Mikołaja Radziwiłły wojewody wileńskiego, wydanej w Brześciu Litewskim. Od Zygmunta Augusta poważany i do ważnych poselstw zagranicznych używany, pierwszy gramatykę polską w łacińskim języku napisał i w Krakowie u Wierzbęty 1568 r. wydał, dlatego Montluk poseł Francji zalecając Henryka Walezyusza do tronu, powoływał się, że francuz pierwszy mowy polskiej prawdziwą napisał. Pojął za żonę Małgorzatę Czarniowską, z którą miał synów trzech *Piotra*, *Jana* i *Pawła*, zszedł 1591 r. Zygmunt IIIci w tym roku synom jego nadał indygenat, z tych *Piotr* pastor zborów aryanskich w Luławicach i Rakowie. — *Jan* pisarz grodzki halicki w towarzystwie z Włodkiem tatarów mężnie wojował. — *Paweł* pod Byczyną odważnie na niemców nacierając, kilka razy ranny.— *Gabryel* rotmistrz zginął na początku wojny kozackiej. — *Jan* syn *Piotra* rządził zbozem arjanów w Krakowie, przeniósł się do Rakowa 1612 r. Sandius znaczną liczbę pism jego wymienia, między temi zebranie historii unitarjuszów w Polsce. Najwymowniejszy kaznodzieja arjanów 1638 r. Gdy wyrok wynosić się arjanom z Rakowa nakazał, schronił się do Czarnkowy w powiecie wiślickim i tam umarł 1654 r. — Stryj jego *Jan* także był autorem dzieł arjańskich, pisał przeciw nauce Grzegorza z Żarnowca, niemniej odpowiedź na księgi Marcina Szmigleckiego, refutacją ks. Jakóba Wujka dziełka wydanego o Bóstwie 1593 r.

Stojowski herbu Trąby w Krakowskim, jeden dom z Jordaniami, pisali się z Zakliczyna. Kilku Stojowskich było dworzaczami Zygmunta I i Zygmunta Augusta.— *Krysztof* w wielkich był łaskach u Stefana Batorego.

Stokowski herbu Drzewica w Sandomirskim. *Paweł* ze Stoka Stokowski kasztelan oświęcimski 1661 r., komisarz do rozsządzania sporów granicznych od Szląska i 1662 roku do obejrzenia zamku lelowskiego, potem kasztelan wojnicki i komisarz do rewizji skarbu koronnego.— *Mikołaj* delegowany od konfederacji województwa łęczyckiego do podpisania ugody z królem 1666 r.

Stokowski herbu Jelita w sieradzkim z Romiszowic. *Stanisław* porucznik pancernej chorągwi Hieronima Lubomirskiego, żołnierz waleczny, w wielu znajdował się bitwach, w ostatniej nieprzyjmując od nieprzyjaciół kapitulacji, mężnie na placu poległ. Mężtwu jego oddaje sprawiedliwość konstytucja 1676 r. i oznacza oraz nagrodę dla sukcesorów.

Stoliński herbu Koss, w Prussach królewskich, jeden dom z Kalksztejnami. *Mikołaj* porucznik wojsk, z Żółkiewskim hetmanem pod Cecorą zginął.—*Jerzy* z Karolem Chodkiewiczem hetmanem większą część życia przepędził.—*Jan* i *Jakób* ludzie rycerscy.—*Melchior* z Kalksztejnu pisarz grodzki chełmiński i *Antoni* posłowie z Pruss na sejm 1730 r., o tych wszystkich miał Niesiecki wiadomość z rękopismu o familiach pruskich, który często przywoździ.

Stolobot, herb nadany Stotobotowi rycerzowi w siewierskiej ziemi, od książąt litewskich za dzieła rycerskie nad tatarami przeważne. Herb ten złożony ze strzały przedzielonej krzyżami dwoma i oparty na dwóch kotarach tatarskich, miał swój początek od tego, że tatarzy zwykli byli pojedyncze kotary czyli sałasze w trójkąt stawiać. Z tego domu *Siemion* zwany Winko, w zasługach dla ojczyzny miał dobra od Zygmunta Augusta króla na Rusi.—*Iwan* na wyprawie za Stefana króla pod Wielkimi Łukami mężtwą swego dal dowody. *Bazyli* pod Dorohobużem krew za ojczyznę przełał.—*Mikołaj* rotmistrz pod Białym Kamieniem na Podolu od kuli z działa zabity.

Stoma w brzeskiem litewskim województwie. Niesiecki opowiada, iż dom ten ma początek od Stoma czyli Stomana księstwa żmudzkiego rządcy, który w r. 1270 z wojskiem swem wpadł do Chełmińskiej ziemi pod panowaniem krzyżaków podówczas będącej wiele wsi i miast spalił i niepoliczone mnóstwo ludzi z obfitą zdobyczą w niewolę zabrał.

Stradomski herbu Pruss w Krakowskim od dóbr Stradomia, które dostały się potem na własność Lubomirskich, a od nich jak Niesiecki mówi, przeszły do probostwa wiśnickiego. Początek tego domu jeden ze Szczepanowskiemi.—*Marcin* dworzanin Zygmunta Augusta i Stefana Batorego królów, od pierwszego z Katarzyną królowną do Szwecji wysłany, odprowadzał ją jako małżonkę Janowi księciu finlandzkiemu, gdzie gdy ta księżna powiła syna Zygmunta króla polskiego, wraz z drugim polakiem Secymińskim do chrztu go trzymał. Po powrocie do ojczyzny jeździł w poselstwie od Stefana króla do Rudolfa cesarza, po którego śmierci skoro Zygmunt III na tronie osiadł, nagradzając jego za-

sługi nadał mu dobra: Dunajów, Borszczów i Czerkasowicze. — *Krzysztof* w Nakle pod Lelowem dziedzic, podstarosta olsztyński długo na dworze Joachima Osieckiego, kasztelana sandeckiego, starosty olsztyńskiego bawił, w r. 1590 poborca, umarł 1603. — *Jan* w obozie i na różnych dworach wsławiony, — *Andrzej* dworzanin króla Michała.

Strasz herbu Odrowąż w Sandomirskim i Krakowskim, pisali się z Kościelnik, albo z Białaczowa. Miechowita wspomina: że *Jan* z Kościelnik na koronacji Władysława III króla polskiego rzucił tę śmiałą kwestją, czyli się godzi tak młodego króla koronować. Sławny był *Prandota* z Białaczowa biskup krakowski, o którym opowiedzieliśmy wyżej pod Białaczewskimi (*). — *Jan* z Białaczowa sławny na wojnie pruskiej rycerz, przez Bielskiego wspomniany. — *Ibrahim* Strasz w młodych bardzo latach od tatarów w niewolę wzięty i turkom zaprzędany, do téj między nimi wziętości przyszedł, że w najpierwszych poselstwach do panów Europejskich był używany, w r. 1562 do Ferdynanda cesarza w Frankforcie nad Menem, a 1569 do Zygmunta Augusta króla polskiego, mówią o tem Bielski w swéj kronice i Warszewicki. Niesiecki z nawrócenia się jednego Strasza do religii katolickiej, śmieszne podanie przywodzi: że pastor jeden w Jasle miasteczku na Podgórzu dawnem przy kazalnicy postawić sobie kazał kłodę z wodą dla okazania nowego sposobu chrztu i w téj rzuciwszy z siebie szaty zanurzył się; przypadek zrządził, iż zapewne apoplexją rażony, więcej z niej nie wyszedł. To dało powód Straszowi do opuszczenia błędów.

Strawiński herbu Sulima. *Marcin* kasztelan miński z Sejmu 1591 r. deputat na trybunał skarbowy. Że na wyprawę wojenną pożyczyl Stefanowi królowi znaczną summę przeto takową konstytucją 1595 r. zwrócić mu kazała. — *Balcer* starosta mozyrski, wprzód poseł na różne sejmy, potem wojewoda miński, komisarz do rady wojennej w wyprawie przeciw Osmanowi 1621 r. — *Erazm* pułkownik królewski, a potem podkomorzy nowogrodzki siewierski, 8 lat w niewoli przepędził. — *Karol* podkomorzy starodubowski pułkownik zebrania powiatowego przeciw kozakom, od których na wycieczce zabity 1648 r.

Stroic *Łukasz* szlachcic multański za zasługi otrzymał indygenat na sejmie 1593 r.

Strocki de Strozze z Włoch. *Annibal* i *Mikołaj* w Toskanii zrodzeni, przyszedli do Polski z królową Boną, których potomkowie

(*) Ks. Mateusz Gładyszewicz prałat krak. wydał: „Żywot błogosławionego Prandoty.“ Kraków, 1845 in 8vo, str. 269. (J. B.).

osiedli w województwie ruskiem, otrzymali indygenat i zwać się poczęli Strockiem. — *Lukrecja* de Strozze była za Radziwillem marszałkiem Wielkiego Ks. Litewskiego. — *Mikołaj* poseł od króla Zygmunta Augusta do Francji.

Stronski herbu Doliwa, w Krakowskiem i Sieradzkim pisze się z Sielnicy. *Jan* w Wieliczce strygarem był przy kopalniach. — *Stanisław* pisarz kancelarji mniejszej koronnej. — *Marcin* pod Oczakowem w towarzystwie w Łaskim wielkiego męstwa swego dał dowód. — *Andrzej* człowiek rycerski.

Strojnowski herbu Strzemie, w Krakowskiem ze Strojnowa. *Stanisław* po zgonie Rusinowskiego hetman lisowczyków od Zygmunta III po wojnie pod Chocimem w pomoc cesarzowi niemieckiemu wysłany, u Glatza zastępy nieprzyjacielskie zbił, pod Habelswerdem 9,000 powstańców rozpedził i postępując jako zwycięzca Ren przeszedł. Męstwo jego Ferdynandowi cesarzowi tak się podobało, iż go chciał w służbie swęj zatrzymać, lecz dla wybuchnięcia wojny szwedzkiej w Prussach, do ojczyzny wraz z wojskiem wezwany, na obronę od napaści kraju pospieszył. Był jeszcze po nim dowódcą lisowczyków *Idzi Kalinowski*. Zostawił tenże Strojnowski dziełka swe niezmierniej rzadkości o *porządku* stawowym i *przestrogi* niektóre domowe około gospodarstwa, w Krakowie 1609 r. wydane.

Strumiński *Wojciech* wydał dziełko o stawach. *Starowolski* mówi w *Setni* pisarzy polskich, że tenże wydał w polskim języku dziełko o rolnictwie.

Strumiło herbu Nałęcz, gnieździli się dawnemi czasy w ziemi lwowskiej. *Jerzy* chorąży a potem podkomorzy lwowski w roku 1463. Świadczą o tem akta ziemskie lwowskie — *Alexander Stanisław* Strumiło Pietraszkowicz, starosta smoleński w r. 1489, poseł do Rossji upominał się o kniaziów litewskich, którzy z *Siewierza* unieśli się, drugi raz w r. 1494 aby rozszerzyć przyjaźń z *Wolochami*, trzeci raz w r. 1499 dopominając się o wynagrodzenia. — *Teodor* mężnie stawał w potrzebie pod *Zborowem* w pułku *Kazimierza Sapiehy* podkanclerzego litewskiego.

Strus herbu Korczak pisali się zdawna z *Komorowa* w *Belzkiem*, jeden to dom co i *Komorowscy*. Z *Belzkiego* na *Podole* przenieśli się i tam od zamku *Strusowa* niedaleko *Trembowli* zbudowanego, wzięli swoje nazwisko. Mężowie tego domu waleczni, sławni męstwem, wszyscy zarówno krew tocząc, poświęcając majątki i tracąc w bojach życie, co najdroższego dla kraju w ofiarze niesli. *Okolski* mówi, że na wzór strusiów żelazem i szablą żyli. *Paweł Potocki* kasztelan kamieniecki świadczy, że rzadko kto ze *Strusiów* ciało nieokryte ranami oddał do grobu, a *Starowolski*

przyznaje, że żaden z nich nie zszedł swoją śmiercią, każdy w boju walcząc za całość Korony bezpieczeństwo kraju życie położył; dwudziestu czterech naliczono Strusiów w różnych potyczkach na pobojuwisku polegli, a żaden z nich na miękkim łożu nie umarł. Wygasł jeszcze za panowania Zygmunta III ten dom okryty tak wielu zwyciężkami trofeami; ku uwiecznieniu pamięci wyszczególniam szereg tych nieustraszonych wojowników. — *Feliks* i *Jerzy* dwaj bracia rodzeni w 50 koni ludzi swoich większą zgrają wołochów atakowali, mężnie bijąc się, atoli od przemagającego siłą nieprzyjaciela otoczeni zostali. *Felix* w téj bitwie naprzód zabity został, *Jerzy* gdy dąży ku jego pomocy koń pod nim pada, otoczony od wołochów w niewolę wzięty, przed *Bogdanem* wojewodą wołoskim wraz z ośmią innemi walecznemi polakami, ścięty został. Nazajutrz jednak pozostała kawalerja polska, dopadła wołochów, zemściła się krwi rozlanéj rodaków. Porażone ich wojsko; *borko* *łap* *chocimski*, to jest głowa miasta, zabity, *Kopacz* hetman wojska tego, za ledwo ucieczką ratował się, a wojewoda wołoski przez posły swoje u króla *Aleksandra* o pokój i przebaczenie prosił. Ciała zabitych Strusiów, na drobne części posiekane, tak, że ich rozróżnić nie można było, w jednéj zamkniętej trumnie, żalona matka i siostry łzami zalane przed wielkim ołtarzem kościoła metropolitalnego we Lwowie pochowali, i zawieszono chorągwie z wyobrażeniem tych dwóch młodzieńców przed ukrzyżowanym *Chrystusem* klęczących, uozdobiły ich grób. Świadczy historia miasta Lwowa przez *Zimorowicza*. — *Jakób* starosta chmielnicki przeciw tatarom i wołochom pod *Marcinem* wojewodą podolskim i *Mikołajem* wojewodą krakowskim hetmanem wielkim koronnym *Kamienieckimi*, szczęśliwie wojował; z *Trzebińskim* zaś napadłszy na tatarów *Podole* pustoszących, gdy zdaleko zaciekł się, obkoczony zewsząd od nieprzyjaciół, pod *Woronowem* rycerską śmiercią poległ 1520 r. — *Stanisław* na *rastawickich* polach rycerską duszę wyzionął. — *Jerzy* kasztelan *halicki* starosta *braclawski* i *winnicki*. *Konstytucja* 1601 r. lustrować mu kazała dobra królewskie na *Rusi* przez nieprzyjaciół zniszczone. Mąż wielkiego męstwa z hojnością staropolską połączonego. *Rplita* w nagrodę zasług już po chwalebnej śmierci *dziedzicom* jego cło mostowe na *Dniestrze* przyznała. — *Mikołaj* starosta *halicki*, *świętyński*, *kołomyjski*, *chmielnicki*, *lubaczowski*, w wszystkich za panowania *Zygmunta III*go w wyprawach wojennych znajdował się wraz z swym pułkiem. W *rokoszu* *Zebrzydowskiego* stawał przeciw *spiskowym* i gdy *Szczęśny* *Herburt* po bitwie *guzowskiej* 1607 r. z kupą zbrojną po kraju łotrował, zbił jego zastęp i samego *herzta* pojmał i królowi dostawił. W wyprawach dalszych jak wie-

le dokazywał, dzieje ówczesne świadczą i gdy pułki rozhukane opuściły stolicę, Struś trwale aż do końca zamknąwszy się w Kremlinie w 3,000 ludzi, dotrwał i aż dopiero okropnym głodem do poddania się przymuszony, kapitulował, po siedmiu latach wyszedłszy z niewoli, w nieszczęśliwej pod Cecorą porażce polaków pod wielkim Żółkiewskim dostał się w niewolę turecką i dwa lata w Konstantynopolu przesiedział. Ziemia halicka dając mu dowód szacunku jego męztwa pobór łąnowy na sejmiku na wykupno Strusia z niewoli, uchwaliła, a wdzięczna Rplita za zasługi jego na sejmie 1623 r. mocą uchwały w tych słowach: „Za znaczne urodzonego Mikołaja Strusia starosty halickiego posługi, które przykładem przodków swoich, z odwagi majetności i utraty zdrowia po wszystkie wyprawy wojenne nam oddawał i przez siedem lat, a dwa w Ordzie w ciężkiem był więzieniu, 15 tysięcy złotych polskich na okup jego, podskarbin wyliczyć kazała, niemniej przez oddzielną ustawę włość dziedziczna Lubecz temuż oddana została. Umarł ostatni tego walecznego domu potomek 1627 r. Zostawił córek dwie: Helenę Kalinowskiego generała podolskiego, a potem Konstantego księcia Wiśniowieckiego wojewody ruskiego i Zofią Jakóba Siemieńskiego małżonki. Są jednak inni Strusiowie, lecz wcale innego herbu i domu na Podlasiu w ziemi drohickiej. Niesiecki atoli wylicza jeszcze *Mikołaja Pawła* Strusia, podczaszego wieluńskiego, komisarza 1670 roku do sporów granicznych od Węgier.

Struś Józef, obywatel miasta Poznania tu wspomniony być powinien, nazywają go Strut, Strutius. Napisał ważne dzieło o pulsie i wydał, którego 800 egzemplarzy w jednym dniu rozkupiono, świadczy Juszyński. Dzieło to jego akademii w Padwie uwieńczyła. Pisał różne rymy, między temi elegią do księdza Latańskiego biskupa poznańskiego 1530 r. wydaną. Umarł 1568 r. z nagrobku jego u Starowolskiego zachowanego, przeczytać się można, że był lekarzem króla Zygmunta Augusta.

Strutyński herbu Sas, *Jan* Berlicz stolnik wilkomirski, z sejm 1703 r. komisarz do granic od Węgier (*).

Stryjeński herbu Tarnawa. *Jakób* poseł od województwa lubelskiego do Zygmunta III 1607 r.

Strykowski herbu Leliwa w łęczyckiem województwie, Osośtów miasteczko było tego domu dziedziczne, później ta własność przeniosła się do Łaskich.—*Piotr* kasztelan inowrocławski 1447 r. pod Chojnicami dostał się w niewolę krzyżakom. — *Piotr* podko-

(*) Jan Strutyński kasztelan inflancki od r. 1738 złożył tę dostojność 1744 r.

morzy króla Stefana Batorego. — *Maciej* kanonik żmudzki, sekretarz królewski, dziejopis i poeta sławny, urodził się w Strykowie 1547 r. W piątym roku życia swego wpadł w wodę, z której wyciągnięty mianą za umarłego, włożony w trumnę i niesiony bez nakrywy, na głos dzwonów przebudził się z letargu, i zdrów został. Pierwsze nauki odbywał w Brzezinach, gdzie od dzwonu w głowę uderzony, potem jak sam wyznaje w opisie życia swego wierszem, zająkliwą na zawsze miał mowę. Potem w akademii krakowskiej, następnie udał się do akademii w Lipsku. Przewyższył tam wszystkich rówieśników w nauczaniu, zwiedził Niemcy i Włochy. Skończywszy nauki wszedł w służbę wojskową. Stojąc pod komendą Aleksandra Gwagnina Włocha, na garnizonie w Witebsku, w wolnych godzinach poświęcał się naukom i napisał wtenczas *Sarmatiae Europaeae descriptio* 1574 r. Z Andrzejem Taranowskim posłem jeździł do Konstantynopola, w drodze z Galaty płynąc, blisko że niebył przez Turków w niewolę zaprzędany, zwiedził część Azji, Grecyą Europejską, morza Egejskie, Jońskie, Adryatyckie i na nim wyspy, zrysował wiele starożytnych pamiątek, których opisanie wierszem wydał. Wyjeżdżając do Turczek zostawił wzmiakowane dzieło Gwagninowi komendantowi Witebska. Ten włos chcąc sobie zjednać sławę literacką pod swoim imieniem go wydał i królowi Stefanowi przypisał. Strykowski powróciwszy z Turczek upominał się o to przed królem i uzyskał list przyznający mu własność dzieła, oraz zakazujący bez jego wiedzy przedrukowania. Następnie przyjął stan duchowny i od Giedrojcia biskupa kanonikiem żmudzkiem mianowany, nakoniec sekretarz królewski, na tym urzędzie z chwałą umarł. Zostawił dzieła kilkanaście, między temi znakomitsze: 1) *Kronika* Polska, Litewska, Żmudzka i wszystkiej Rusi, kijowskiej, moskiewskiej w Królewcu 1582 r. 2) *Opis* Sarmacji 3) *O koronacji* Henryka Walezjusza i inne. Kronikę zbierał z latopisów Lilewskich i ruskich, oraz jak sam wyznaje, przeszło z 200 autorów przez lat osiem, powiada także że zebrał historję Zygmunta Augusta, Henryka i Stefana. Wierszem także pisał wiele, między któremi miało być dzieło o dawnych zwyczajach i zabobonach starych litewskich. Prusy, Inflanty i Finlandyą odwiedził, jak sam wspomina w przedmowie do Stefana Batorego, a mówiąc do księżąt Słuckich Olekowiczów przywodzi, iż w Słucku i Siemiatyczach u ojca ich Jerzego Olekowicza długo przebywał i tam prace swoje układał (*).

(*) Obszerniejszy jego życiorys przy trzecim wydaniu Kroniki w Warsz. 1846 r. przez Mikołaja Malinowskiego. (J. B.).

Stryszowski Gniewosz, poseł z województwa braclawskiego na sejm 1569 r. podpisał unią Litwy z Koroną.

Strzała herbu Kotwicz, dom ten ze Szląska początek bierze, w Krakowskiem osiedli. Za Władysława Jagielly *Piotr* Strzała dziedzic na Sosnowicy z Raciborskiego do Polski przyszedł, był w wielkiem u króla tego poważaniu tak dla swych nauk jako i męstwa.—*Michał* starosta tyiszowiecki i krajczy Zygmunta Augusta, miał za sobą Wielopolskę. — *Piotr* sędzia ziemski zatorski i burgrabia krakowski, poseł na sejm lubelski 1569 r. podpisał unią Litwy z Koroną. W roku 1588 posługając na sejm koronacyjny Zygmunta III wyznaczony do sądzenia tych, którzy do tronu Maksymiliana arcyksięcia Austrii prowadzili.

Strzałkowski herbu Poraj z Kaliskiego. *Adam* pod Batowem dostał się w niewolę tatarską wraz z Kalinowskim hetmanem. Nieścieki zapisał, iż gdy modlącego się przed obrazem Matki Boskiej tatarzyn chciał ściąć, dwa razy mu szabla z rąk wypadła.

Strzałkowski herbu Lubicz w Rawkiem. *Jan* proboszcz nowomiejski dziekan rawski, ostatnią swą wolą 1661 r. zrobił fundacją do konwiktów rawskiego na ubogich uczniów jakiegobądź imienia.

Strzałkowski Remigian Jan herbu Prawdzic, łowczy lwowski, pułkownik królewski, znakomity pod Chocimem rycerz za wyprawy Jana III, po której potrzebie całą zimę z pola nieschodząc czuwał przeciw tatarom i od nich był ranny, kawalerją swym kosztem utrzymywał, wydatek jednak ten Rplita Polska przez konstytucją 1676 r. kazała mu zwrócić.

Strzelecki herbu Oksza. *Mikołaj* z Strzelce, sędzia ziemski sandomirski, podpisał przywilej w Horodlu 1413 r. — *Jan* arcybiskup lwowski w młodych latach jako rycerz wojował, pod Warną w nieszczęśliwej za Władysława III bitwie dostał się w pęta tureckie, z których gdy wyszedł obrał sobie stan duchowny i do tej godności doszedł. Miał zajście z kapitułą i otrzymawszy z Rzymu 1493 r. niepomyślny wyrok, ze smutku umarł.

Strzemeski herbu Lubicz z Rawkiem, z kąd na Ruś przenieśli się. *Stanisław* rycerz znaczny z Stefanem Czarnieckim w kraju i za granicą w Danii wojował.—*Marcin* mąż rycerski i obrotu wielkiego. — *Mikołaj* rotmistrz pancernej chorągwi, w wycieczce za tatarami zapędziwszy się za nimi za Jazłowiec obskoczony i zabity został, pochowany w Jazłowcu spoczywa.—*Krzysztof* podsędek ziemi halickiej, z młodu broń dźwigać przyzwyczaił się, w chorągwi hetmana Żółkiewskiego służył, u Cecory postrzelony w łono w niewolę turecką dostał się. Kupiony za niewolnika zyskał zaufanie pana i dwa lata gospodarstwem zawiadował, wolnością uda-

rowany do ojczyzny powrócił. Lecz gdy tatarzy wpadli na Ruś i ku Brzeżanom zapędzili się, pochwycił znowu oręż dowodząc poczem danym sobie przez Sieniawskiego, i gdy się mężnie sprawił Stefan Potocki porucznikiem ussarskiej chorągwi mianował go. Dwóch murzów pojmał i cztery tysiące tatarów rozgromił, w nagrodę miał Horodeńkę, w której zamek wymurował. Oblężony tam, cały koszt tatarów odstraszył i zieloną chorągiew im odebrał. Urząd podsędka w Haliczu 40 lat z największą zaletą piastował, ofiarowanej sobie kasztelanii bieckiej przyjąć niechciał. W Buczacu i Brzeżanach place okupił, w twierdze i domy pobudował, dla schronienia się ubogiego ludu wczasie napadu tatarów. W niespodziewanym napadzie zabrali mu tatarzy matkę w niewolę, jeździł sam po nią do Krymu, a zastawszy ją na śmiertelnem łożu, przyjąwszy ostatniego jej ducha ciało z poszanowaniem przywiózł do kraju i przystojnie pochował. Co rok część dochodów z wsi oddzielał na wsparcie włościan ubogich, osieroconym pannom posagi dawał. Gdy głód był wielki na Rusi do kilkuset ludzi swoich i obcych z gumien swoich żywił. Żył lat blisko 90, umarł r. 1671. Zasługom jego Silnicki kasztelan kamieniecki w mowie pogrzebowej należną oddał pochwałę. Zwłoki tego szacownego męża spoczywają w Brzeżanach.— *Jan* rotmistrz pancernej chorągwi, z którą mężnie stawał pod Chocimem na Ukrainie i pod Żórawnem, odbywał liczne usługi obywatelskie na sejmach i trybunałach, świadczy o tem konstytucja 1685 r. W Rudnikach pod Sniatyniem zamek wymurował i wałem opasał.

Strzemińczyk herbu Strzemie, w Krakowskiem, herbowni domu tego najwięcej rozrodzeni, herb sam miał być nadany jak Paprocki i Okolski, a za niemi Niesiecki utrzymują, od Bolesława Chrobrego rycerzowi w wyprawie na Ruś. — *Mikołaj* z Zembocina, którego żona Małgorzata, dotrzymując wierności małżeńskiej, na wieżę kościoła w Zembocinie z siostrami swemi schroniła się i tam pożywieniem wciągając liną aż do przybycia męża z Bolesławem Śmiałym, żywiła się. Za Kazimierza Wielk. w wyprawie na Wołoszczyznę wielu Strzemińczyków zginęło i chorągiew swoją stracili, bo w początkach państwa herbowna szlachta pod swego herbu chorągwią walczyła. Tu w rzędzie Strzemińczyków Niesiecki liczy Grzegorza z Sanoka arcybiskupa lwowskiego, życie jego opisał i w rękopiśmie zostawił Filip Kalimach współczesny(*), a wymownem swem piórem skreślił nam czyny męża tego uczony Sołtykowicz w szacownem swem dziele o stanie akademii krakowskiej. Grzegorz urodził się w Sanoku około r. 1403, w akademii

(*) Wydane teraz w „Pomnikach Wiszniewskiego.“ (J. B.).

krakowskiej odebrał nauki i w niej wieniec doktora praw uczczony został, powołany do stanu duchownego, był nauczycielem u Tarnowskich Jeździł do Włoch i we Florencji odebrał od Eugeniusza IV prezentę na probostwo w salinach bocheuskich czyli Wieliczki, niewiadomo. Poznany od królowej Zofii zyskał jęj zaufanie i od nięj został dodany na doradcę młodemu Władysławowi jadącemu 1440 r. do Budy dla przyjęcia korony węgierskiej. Po zaprzysiężonym u góry Hemus dziś Bałkan wielki zwanęj pokoju, był przeciwny jego zerwaniu. W bitwie pod Warną znajdował się i gdy zabitego króla znaleźć nie mógł, Juliana kardynała, doradcę nieszczęśliwęj tęj bitwy, na placu boju w krwi nurzającego się, przekleństwiy okrył i losowi go zostawił. Bawił potem długi czas w Węgrzech i był nauczycielem synów Hunyada, mianowicie Macieja, co potem berło węgierskie dzierzył. Przybył do ojczyzny w charakterze ministra króla węgierskiego, lecz potem obowiązek ten złożył chcąc służyć matce ojczyźnie, 1441 r. otrzymał arcybiskupstwo lwowskie, którą katedrą 26 lat rządził i 1477 r. dnia 29 stycznia zszedł z tego świata. Jego rady i zdania w senacie były bardzo ważne, wiele przyczynił się do poprawy smaku w naukach, zostawił wiele pism, które jednak naszych czasów nie doszły. Archidyecezją swą urządził, miasteczko Dunajów nad rzeką Strutą na Rusi fundował, umocnił i w czasie napadów od tatarów osobiście bronił.

Strzyżowski herbu Gozdawa w ziemi sanockiej, jeden z tych 1606 r. zabity wraz z Dymitrein carem.

Strzyżowski herbu Lew w Litwie. *Prokop* mąż rycerski był w niewoli tatarskiej 1624 r. schodząc z tego świata zrobił znaczne zapisy dla jezuitów w Barze na Podolu.

Studziński herbu Prus w rawskim województwie. *Stanisław* dworzanin Władysława IV poseł województwa rawskiego r. 1638 i deputowany na trybunał skarbowy radomski.

Stużński herbu Jastrzębiec w Sieradzkim. Jeden z tych, rotmistrz waleczny jeździł przy poselstwie Taranowskiego do Porty 1574 r.

Suchodolski herbu Abdank w sandomirskim województwie. *Mikołaj* starosta na Kiesi w Inflantach pisał się z Marnawy, rotmistrz królewski mężnie w wielu potrzebach przeciw nieprzyjaciółom ojczyzny stawał, 1578 roku oblężenie w Kiesi kilka-niedzielne wytrzymał, aż do naciągnięcia pomocy, przy której nieprzyjaciół poraził, więźniów wiele zabrał, jako to znaczniejszych kniazia Obolęńskiego i Kropotkina. Swym kosztem utrzymywał rotę zbrojną aby niedopuszczał żywności do zamków nieprzyjacielskich. Potomstwo jego osiadło w wołkowyskim powiecie, województwie

nowogrodzkim. Z tych jeden był mąż sławny w różnych wyprawach, przeniósł się do powiatu lidzkiego, o którym wzmienia Kojalowicz w swym szacownym rękopiśmie o familjach litewskich. Posiadało go byle towarzystwo królewskie przyjaciół nauk w Warszawie.

Suchodolski herbu Janina w Lubelskiem. *Maciej* dziedzic na Suchodolach, sędzia ziemski lubelski, podpisał pokój z krzyżakami 1423 r. w Brześciu Kujawskim, jak widzieć w Statucie Łaskiego. — *Idzi* wysłany do Węgier z Rzeszowskim biskupem dla powzięcia wiadomości po nieszczęsnej bitwie, przegranej pod Warną, o życiu Władysława króla. — *Kazimierz* mąż rycerski. — *Jan* zginął w potrzebie z tatarami. — *Mikołaj* jezuita sławny wymową kaznodziejską, są drukiem wydane niektóre jego kazania, życie zakończył w Krakowie 1705 r.

Suchodolski herbu Junosza w ziemi dobrzyńskiej. *Wojciech* waleczny rotmistrz za króla Stefana popisywał się pod Gdańskiem i Połockiem. — *Jan* sekretarz królewski proboszcz na Wiśniczu i Niepołomicach. — *Krzysztof* zginął pod Cecorą.

Suchodolski *Kostka* herbu Pobog na Podlasiu w ziemi drohickej. Wieś Kostki były ich początkowem dziedzictwem, z tąd oddzielna osada Suchodoł nazwana, dała początek ich nazwisku. Wyszli ztąd mężowie użyteczni ojczyźnie w rozmaitych posługach. W wieku XV dziedziczył *Krzysztof* z Kostki, jak świadczą akta ziemskie drohickie, w wieku XVIgo kwitnął już *Sebastian* od Suchodoła nazwany, Suchodolski, referendarz i sekretarz Zygmunta Augusta króla. — *Zygmunt* podczaszy podolski żył za czasów Zygmunta III. — *Paweł* Kostka służył w wyprawach Stefana Batorego. — *Jakóba* Kostki Suchodolskiego synowie przenieśli się w Mściśławskie do Litwy i tam dali oddzielnej linii początek. Z tych *Maciej* poseł na sejm 1629 r. Około r. 1685 dobra Kostki Suchodoł przeszły w dziedzictwo Jana Antoniego Święckiego podstarosty drohickiego, jak o tem niżej we właściwem miejscu opowiemy. W Matarowczyźnie w województwie mściśławskiem, Suchodolska fundowała klasztor panien zakonnych grecko-unicki, co potwierdziła kosztytucja 1678 r.

Suchorzewski herbu Zaręba w Wielkiej Polsce. *Stanisław* wielbiony przez ks. Reszkę jako mąż dowcipu wielkiego i nauki. Listy jego w dziełach tegoż Reszki znajdują się (*).

(*) Jan wojski, wschowski sławny poseł kaliski z sejmu czteroletniego, autor projektu usamowolnienia miast, zwolennik dawnego stanu rycerz Targowicy i potem pieczeniarni panów. (J. B.).

Sudrawski herbu Gozdawa z Sudrug w Płockiem. *Wojciech* mąż na wojnach w ojczyźnie zasłużony, co mu przyznaje konstytucja 1635 r.—*Wojciech* Sudrawski drugi żyjący około roku 1730 miał za sobą Salomeę, Jana Rawicza Dembińskiego skarbnika krakowskiego córkę.

Sudrowski *Stanisław* rodem z miasteczka Ostrołęki, kalwinista naprzód, potem arjanin. Wargocki w apologii swęj potwarze nań rzucił. Stanisław mszcząc się najzapalczywiej powstał na jezuitów nazywając ich bałwochwalcami w dziele swem 1594 r. wydaniem. Jezuitci domagali się, aby książka i pisarz ogniem spaleni byli, niedokazali jednak tego. Autor wydawszy jeszcze kilka dzieł ascetycznych umarł w Wilnie śmiercią zwyczajną 1600 r.

Sudymont czyli **Sudymontowicz** *Alexy* w 5 tysięcy wojska litewskiego Kazimierzowi Jagiellończykowi 1454 r. pod Chojnice w pomoc przyszedł, przeciw krzyżakom, lecz od nich zbity został, i w niewolę zabrany, z której wyszedłszy podczaszym litewskim, starostą połockim i rządcą Witebska został i należał do zmywy tych litwinów, którzy Kazimierzowi Jagiellończykowi odjąć chcieli rządu Wielkiego Księstwa. Potomkowi jego królowa Bona za usługi nadała dobra w Litwie, Połoczany, Chożowo i Łuzany.

Sulgostowski herbu Łabędź w sandomirskim województwie. *Paweł* poseł na sejm 1609 r. delegowany do lustracji dóbr królewskich w Wielkiej Polsce, poborca w Sandomirskim 1643 r. (*).

Sulimowski w Sieradzkim. Jeden z tych posłem będąc u Porty wielu bardzo niewolników wykupił. *Krzysztof* 1623 fundował wielkim bardzo nakładem OO. bernardynów w Kijowie. — *Michał* mąż rycerski.

Sulistrowski herbu Lubicz w Księstwie Litewskim. *Krzysztof* truckczaszy królewski osiemnaście lat nieoddalając się nigdzie służył, pod chorągwią umarł 1648 r.—*Karol* starosta kurkiewski poseł na sejm 1736 r. z powiatu oszmiańskiego (**).

Suliszewski herbu Rawicz. Jeden z tych był posłem od Żółkiewskiego hetmana do wielkiego wezrya.

(*) Sulgostowscy idą z Duninów. Gniazdo ich rodzinne wieś Sulgostów, dzisiaj w Opoczyńskim, własność Muzeum narodowego imienia Swidzińskich. Wieś ta za Jana Kazimierza drogą kupua przeszła w ręce Tytusa Liwinsa Boratyniego. *Mikołaj* Sulgostowski mianowany biskupem kijowskim w r. 1645 ale nie przyjęty przez papieża. Obszerne notaty mamy o tych Duninach, (J. B.).

(**) *Krzysztof* Sulistrowski marszałek konfederacji litewskiej w jeneralnej tarnogrodzkiej 1716 roku chorąży oszmiański zacny człowiek. *Alotzy* pisarz wielki litewski poseł połocki na sejm 1788 r. (J. B.).

Sułkowski herbu Łodzia w Kujawskim. *Kacper* stolnik inowrocławski i poseł na sejm 1628 r. deputat na trybunał skarbowy. Z tego szczepu ma początek dom książąt Sułkowskich, których ordynacya na Rydzynie w Poznańskim Za Augusta IIIgo na tę godność wyniesiony hrabia pod ten czas Sułkowski, wychowany razem z tym królem, uzyskał jego wielkie zaufanie, był ulubionym powiernikiem, nadany mu został tytuł księcia i nabył Leszno i Rydzyne w Wielkiej Polsce, (patrz dodatek).

Sułowski herbu Strzemie w Krakowskim. *Piotr* sędzia grodzki biecki, poseł na sejm 1569 r. podpisał unią Litwy z koroną. — *Stanisław* opat tyniecki, sekretarz królewski, mąż zręczny i rozsądny, Zygmunt IIIci dał mu opactwo tynieckie i papież nominacją potwierdził. Mnichy swego benedyktyna Wojciecha Baranowskiego wybrali, i naczelnicy rokoszu wtenczas trwającego tegoż popierali. Przymuszony był Sułowski sprowadzić wojsko z Krakowa i zatoczyć działa ku bramom opactwa, mnichy uderzyli w dzwony, ale głosu tych armat odeprzeć nie potrafili, musieli więc otworzyć bramy i przyjąć z czcią nowego opata (*). — *Maciej* Radziej akademik krakowski, wojnę tę i zbrojny wjazd dowcipnym wierszem opisał. — *Krysztof* z sejmu 1727 roku deputat do odbierania kwarty rawskiej 1631 r. na trybunał skarbowy radowski umarł 1644 r. wojewodą rawskim z wielu posług publicznych znamienity.

Sumiński herbu Leszczyc w ziemi dobrzyńskiej. *Zygmunt* sędzia ziemski, poseł na sejm 1596 roku naznaczony do korektury prawa ziemskiego (**).

Suplica lub **Soplica** herbu Korzbog w księstwie Litewskim. *Jerzy* truckczaszy nowogrodzki, rejent trybunału. — *Bazyli* budowniczy nowogrodzki, obadwa w prawie ojczystem biegli.

Suski herbu Lubicz w województwie płockiem. Z tych *Jacek* w zakonie kaznodziejskim, mąż uczony, prowincyał czeskiej prowincyi i sławny kaznodzieja w Krakowie. Ten Feliksa Słupeckiego kasztelana lubelskiego, najzaciętszego różnowiercę w Opolu, do spalenia księgozbioru pięć tysięcy złotych czer. ówczasowych szacowanego, pomimo jego największego żalu, namówił.

Suski herbu Pomian w Mazowieckiem. Przodek ich *Hebda* z Grabie, marszałek księstwa Mazowieckiego. — *Kacper* we wszy-

(*) Umarł w styczniu 1618 r. Był nadzorcą żup solnych, o czem Tinacia Szczygielskiego. (J. B.)

(**) Piotr Sumiński starosta bobrownicki, kasztelan kowalski, później kujawski, dostał województwo inowrocławskie r. 1790. Ostatni dostojność tę piastował. (J. B.)

stkich wyprawach wojennych z Zamojskim mężnie stawał. — *Piotr* pisarz grodzki przemyski, poseł na sejm 1589 roku wsławił się kradzieżą literacką, kiedy rozmowę Włocha z Polakiem napisaną przez Łukasza Górnickiego starostę Tykocińskiego, w rękopismie zostawioną, pod swem imieniem 1610 roku ośmielił się wydać.

Susliga Wawrzyniec, jezuita uczył się w akademii krakowskiej, pisał kilka dzieł w materji religijnej. Lubieniecki nazywa go najnienawistniejszym dla niepapieżników. Jego jest dziełem życie Elżbiety z Gostomskich Sieniawskiej, Prokopa marszałka w. koronnego małżonki 1628 r. Kazania jego czystą i jasną mową polską zalecają się.

Swarocki herbu Prus w rawskim województwie. *Wojciech* ze Słubic od młodości w rycerstwie ćwiczył się, u króla Stefana był harcerzem, potem rotmistrz wybrańców to jest piechoty łanowej z województwa poznańskiego i kaliskiego pod Tczewem, Gdańskiem, Wielkimi Łukami, Zawolociem, Ostrowem i Pskowem dokazywał, po zaszyłych traktatach na garnizonie z swoją chorągwią w Nowogródku postawiony. — *Wojciech* brat jego także w Litwie mężtem wsławiony.

Smieszkowicz, Smtalecki Wawrzyniec, akademik krakowski, szkoły lwowskiej, napisał życie sławnego w dziejach naszych rycerza Bartłomieja Nowodworskiego kawalera maltańskiego, wydał w Lwowie 1626 r. z przypisem do Jerzego Nowodworskiego synowca jego.

Swiderski herbu Ślepowron w ziemi wizkiej. *Jan* nazwany Mrozik, mąż waleczny na Podolu. — *Andrzej* podsędek ziemski wizki i poborca 1620 roku, kommissarz do ułatwienia sporów granicznych z Prussami 1641 roku. *Stanisław* sekretarz i dworzanie króla Jana IIIgo długie prace w Persyi dla ojczyzny odbywał, które wspomina konstytucya 1678 roku.

Swidziński herbu Pułkowiec w Rawskim ze Swidna. — *Andrzej* poseł na konwokacją 1587 roku. — *Aleksander* rotmistrz. — *Michał* porucznik i *Antoni* towarzysz jednejże chorągwi polegli pod Chocimem w walce z Osmanem carem tureckim. — *Wawrzyniec* naprzód stolnik rawski i sędzia grodzki, a potem kasztelan sochaczewski, *Stanisław* wojewoda braclawski, starosta radomski, i lityński miał za sobą Dziulankę, (patrz dodatek).

Swieborowski herbu Strzemie. *Marcin* waleczny rycerz pod Newlem, Oczakowem, Połockiem i Pskowem.

Swięcicki herbu Jastrzębiec z Mazowsza ze Święcic. *Maciej* ze Święcic, podsędek warszawski podpisał dekret mazowiecki przeciw różnowiercom 1525 roku. — *Mikołaj* kanonik pułtuski mąż w naukach znamienity w młodym wieku 1579 roku, opuścił ten

świat. — *Andrzej* pisarz ziemski nurski, mąż uczonej, wykształcił się w szkołach jezuickich: wzrosł w domu Stanisława Łubieńskiego biskupa, był siostrzeńcem Noskowskiego biskupa płockiego. Napisał *Opis* topograficzny Mazowsza, dzieło kilka razy przebijane i bardzo rzadkie. Wydał to pierwszy raz Zygmunt syn jego 1637. Napisał Andrzej także i drukiem ogłosił życie Andrzeja Noskowskiego biskupa płockiego. — *Stanisław* postaci i siły wielkiej, którego syn *Jakób* męstwem swem wsławiony na wojnach za panowania Zygmunta IIIgo i Władysława IVgo królów. — *Jacek* 1655 roku officyał gdański i warszawski, biskup chełmski przykładny pobożnością, sam lud katechizmu nauczał, kazania odbywał, dycyzyą często zwiedzał, OO. dominikanom obserwantom warszawskim przy kaplicy niegdyś carów Szujskich na Nowym Świecie będącej, i dla nowej Jerozolimy w Górze przy Czersku na dobrach Święcice fundacją uczynił, co potwierdziła konstytucja 1676 roku. W Czerwińsku kanoników regularnych klasztor 18 lat rządził, katedrę w Krasnymstawie ozdobił i ubogacił, gdzie po śmierci 1696 roku zasłój spoczywa. Ojczyźnie wielu posługami mianowicie w kommissjach malborskiej i gdańskiej wywiązał się, na trybunale skarbowym trzy razy zasiadał, prezydencją trybunału koronnego 1683 roku piastował, sprawiedliwością i nieuległością na wszelkie możniejszych nawet względy, wsławił się (*). — *Mikołaj* biskup kijowski potem poznański, synowiec jego rodzony zasiadał na tej katedrze do 1698 r. W młodych latach wystąpił jako rycerz, później wstąpił do stanu duchownego, i był opatem w Trzemesznie. W czasie rozruchów i najścia Karola XIIgo za rozkazem Augusta IIgo w roku 1705 w Dreźnie pojmany i na dniu 22 lutego t. r. przez nuncjusza w asystencyi pewnego opata, jako opiewa list królewski do papieża w Załuskiego Tomie III znajdujący się, do Rzymu odesłany, w zamku św. Anioła osadzony, tam życia swego w więzieniu w roku 1709 dokonał (**). — *Jan* i *Piotr* w Sandomierskiem, ludzie rycerscy. — *Jerzy* archidyakon wileński, poseł od Zygmunta IIIgo do Klemensa VIIIgo papieża pod

(*) Biskupem chełmińskim mianowany 10 maja 1695 roku, z zatrzymaniem wszystkich beneficjów, które posiadał, umarł tylko nominatem 1696 roku. (J. B.)

(**) Poświęcony na biskupa, przez kardynała Radziejewskiego 14 kwiet. 1697 r. Poznańskim mianowany w końcu kwietnia 1698 roku. (Załuski Epistolae hist. famil. T. 2 315 i 546), wjechał do Poznania 24 lipca 1702. Od Leszczyńskiego na jego miejsce mianowany biskupem poznańskim, jego bezpośredni następcą w Kijowie, Jan Gomoliński. Umarł Święcicki 4 grudnia 1707 roku. Pochowany w kościele św. Szczepana (księga zmarłych bractw pięciorańskiego przy kościele pauliów w Warszawie.)

(J. B.)

chorągwią św. Kazimierza 1604 roku napisał życie św. Kazimierza, które kazał t. r. wydrukować Lew Sapieha kanclerz w. ks. litewskiego wraz z opisaniem obrządku koronacji. Umarł 1617 roku w Wilnie z położonym nadgrobkim pochowany. — *Wojciech* kanonik łowicki 7 lat był w Rzymie na naukach, są jego poezye, zszedł 1644 roku w Łowiczu, pochowany i nadgrobkim uczczony.

Święcki herbu Ślepowron ze Święcka, które niegdyś leżało w województwie podlaskiem ziemi drohickej w tej części Podlasia, co to rzeką Nurcem do granic księstwa Mazowieckiego przytykała, dzisiaj zaś znajduje się w powiecie tykocińskim, w województwie augustowskiem. O krańce podlaskie były spory z wielkim księstwem litewkiem. Książęta mazowieccy ziemię węgrowską nad Liwcem i powiat ciechanowiecki za Nurcem przywłaszczali sobie w rozmaitych czasach. Napłynęło więc tu wiele szlachty z Mazowsza, której częścią książęta mazowieccy, jako też i litewscy, mianowicie Witold, za służby wojenne nadawali ziemię, wyszło mnóstwo szlachty z Mazowsza tym sposobem tak jak w bełskie i ruskie województwa za Bolesława i Ziemowita książąt mazowieckich, tak i na Podlasiu Święccy, Kuczyńscy z Gąsiorowa i Szepietowscy, wszystkie te trzy domy jednego herbu Ślepowron, bo był zwyczaj, że jednoherbowi pod jednym znakiem czyli chorągwią walczyli. Hartknoch świadczy, iż szlachty z księstwa Mazowieckiego 45,000 pod bronią stawało, między którymi pod chorągwią herbu Ślepowron 2,000 najwaleczniejszych, śmiercią i niebezpieczeństwem pogardzali, liczyło się. Nadania Święcka, Kuczyna i Szepietowa, małą przestrzenią ziemi od siebie przedzielone, najwięcej od Witolda w. księcia litewskiego otrzymali. Święto czyli miejsce jakowymś przewaźnym czynem w starożytności uświęcone, otrzymał przodek Święckich. Niektórzy z potomków tego wynieśli się na Ruś Białą w Mścislawskie i Smoleńskie. z tych był *Piotr* Święcki w kronikach z ruska Swiackim nazwany, starosta smoleński. który 1654 roku kapitulacji Smoleńska przez Obuchowicza wojewodę podpisanęj, potwierdzić nie chciał, przywodzi to Kochowski w drugim klimakterze. W tymże czasie *Mateusz* Święcki, Grzegorza syn, Stanisława wnuk, a Serafina za czasów Zygmunta Augusta żyjącego prawnuk, dziedzic na Święcku, Wolce, oczem wszystkim świadczą akta ziemi drohickej, zostawił liczne potomstwo, to jest siedmiu synów i sześć córek. Z tych *Wojciech* sędzia grodzki ziemi drohickej, nabył dobra Bujaki i Korowice, przyczynił się do fundacyi kościoła i klasztoru OO. f ranciszkanów w Drohiczynie, podpisał elekcję Jana IIIgo 1674 roku, jak mówi Niesiecki. Umarł bezżennym, jak dział 1690 roku w czwartek po

św. Antonim w aktach grodzkich drohickich znajdujący się, świadczy. Podzielili się pozostałym jego majątkiem bracia rodzeni, z których *Jan Antoni* podstarosta drohicki, podczaszy zakroczymski, a potem mielnicki, deputat na trybunał koronny, wzywany do obrad krajowych, jak świadczą listy Jana IIIgo króla własnoręcznymi, tegoż króla podpisami upoważnione. W r. 1685 nabył dobra Kostki, Suchodoł i Buczyn z obszerną puszczą lasów od Kostków Suchodolskich, Orzeszków i Lewickich, zbudował kościół parafialny w Skibniewie, zaślubiony z Jeziarkowską, zszedł jednak bezżenny. Obadwa ci bracia spoczywają w kościele XX. franciszkanów w Drohiczynie, zostawili majątek bezpotomnie zmierając pół miliona złp. wynoszący; pozostali bracia w r. 1698 dzielili się i jak roboracja 1701 roku w poniedziałek po św. Piotrze i Pawle świadczy, dział ten pod zakładem 80 tysięcy złp. ówczasowych dotrzymać obowiązali się. — *Tomasz* sędzia skarbowy ziemi drohickiej zszedł około roku 1720. Po śmierci Augusta IIgo gdy cały naród polski na elekcję pod Wołą 1733 roku dnia 25 sierpnia zebrany, jednogłównymi głosy Stanisława Leszczyńskiego na tron powołał; Święccy jako jedni z pierwszych domów podlaskich, stawili się na tej elekcji i za głosem powszechnym idąc suffragia swoje na tego wielkiego męża, prawdziwie króla i filozofa podpisali, mianowicie *Marcin* Święcki podczaszy mielnicki, *Stefan* stolnik żytomirski i *Stanisław* dziad piszącego autora, jak o tem akt elekcji tejże czyli suffragia województw 1733 roku niezmierniej rzadkości, którego egzemplarz z biblioteki Joachima Chreptowicza podkanclerzego w. księstwa litewskiego mnie się dostał f. 105 i 106 świadczy. W akcie tym niezliczoną liczbę imion szlachty polskiej zawierającym, podpisali się posłowie miast Krakowa, Lwowa, Kamieńca podolskiego i Lublina, Wilno już było zajęte przez Rosyjan. Wtenczas bowiem przyciągnął z wojskiem rosyjskim generał Münich pod miasto Węgrów, książę Wiśniowiecki z małą liczbą niechętnych złączył się z nim, i przyciągnęli pod Pragę, gdzie we wsi Kamieniu wykrzykniętym został August IIIci. Stanisław Leszczyński wprzód wybrany ustępować musiał do Gdańska, a potem powtórnie z tronu i kraju. Cnoty jego zjednały mu szacunek u państw Europejskich i przy powszechnym pokoju posadzony na księstwo Lotaryngji, uszczęśliwiał ten kraj aż do kresu swego. — *Stefan* stolnik w namiętności swój Suchodole życia swego dokonał. — *Krzysztof* i *Andrzej* synowie jego dali początek linji, z której teraz na Białej Rusi *Franciszek* jest chorążym mohylowskim. — *Józef* syn Stanisława towarzysz w chorągwi pancerniej za hetmaństwa Potockiego wojewody kijowskiego. — *Michał* drugi syn tegoż Stanisława ojciec piszącego, naprzód dwo-

rzanin Augusta IIIgo wyznaczony z kasztelanem do assystencji p. d'Aranda posłowi hiszpańskiemu sławnemu z bogactw gościnści i wielkiego rozsądku. Ten mawiał o Stanisławie Poniatowskim podtenezas stolniku w księstwa litewskiego. „Że on z Polaków najgodniejszy być królem.“ Słowa te często powtarzał niegdyś Michał który po śmierci Augusta IIIgo poszedł pod znaki Adama Krasińskiego, podkomorzego rożańskiego, marszałka konfederacji jeneralnej, i otrzymał bliźnę w nogę pod Białym-stokiem, dostał się w niewolę pod Polonem, poczem w swej majątności Kostkach jaka mu po burzach krajowych pozostała 1774 roku poślubiwszy Antoninę Budzyńską, Michała podwojewódzkiego ziemi drohickiej córkę, osiadł, i tam dni swoje dnia 14 lutego 1808 roku spokojnie dokończył. — *Wiktoryn* lokował się na wsi niewiżdomiej, a Tomasz podczaszy parnawski brat tegoż w ziemi ciechanowskiej. — *Feliks* podsędek ziemi drohickiej zszedł około roku 1774. W stanie duchownym prac i posług swych śladów zostawili Święccy. Dwóch synów Stefana stolnika w zgromadzeniu jezuitów i OO. franciszkanów pracowało. — *Wawrzyniec* Święcki, wydał historję obrazu Najświętszej Panny w Dzikowie z wielu faktów historycznych przez Niesieckiego często cytowaną, a przez Józefa Andrzeja Żaluskiego w spisie dzieł rzadkich 1744 roku wydanym pod tyt: *Conspectus Novae Collectionis scriptorum ecclesiarum Poloniae* domieszczoną.

Świecki herbu Leszczyc w inowrocławskim województwie, o *Jarozu* Świeckim świadczą akta grodu radziejowskiego z roku 1584. *Zygmunt* łowczy inowrocławski pomnożył uposażenie OO. kamedułów w Wielkiej-Polsce pod Kazimierzem, o czem konstytucya 1678 roku. — *Antoni* i *Józef* podpisali 1733 roku elekcyą Stanisława Leszczyńskiego, zda się że ten dom wygasł.

Świeciński *Jakób* służąc w wojsku litewskim, pod Sokołem, w okazji zginął w roku 1579 o tem mówi *Kojałowicz* w rękopismie. — *Maciej* towarzysz *Gostomskiego* pod Pskowem zsiadłszy z konia pieszo szedł do szturm 1581 roku.

Świeczye herb przy unii konferowany, to jest krzyż podwójny, miał to być drugi herb królestwa węgierskiego, w Bielskim go widzieć można przy królu *Ludwiku* umieszczony. Tego herbu miał być *Poppon* biskup krakowski wloch 1014 roku, za którego klasztory *Śto-Krzyzki* i *Sieciechowskie* fundowane.

Świerczowski herbu *Trąby* z lubelskiego województwa. *Jan* kasztelan biecki, starosta sandecki, dobrzycki, trembowelski, hetman nadworny koronny, jak go *Niesiecki* mianuje za *Zygmunta* Igo króla, później mianowany przez niego kasztelanem wiślickim i starostą lubelskim. W młodości swej za *Aleksandra* króla służby

wojenne w wyprawie pod Janem Chodkiewiczem a potem Stanisławem Kiszką rozpoczął, pod Konstantynemksięciem Ostrogskim rzecz dalszą prowadził i w bitwie pod Orszą za współwodzącego przez Zygmunta Igo temu wodzowi dodany, do otrzymania przewaźnego zwycięstwa przyczynił się, w poparciu tej wyprawy pod Smoleńskiem i Polockiem szczęśliwe bitwy z nieprzyjacielem zwodził, zręcznie wycieczki aż do Wielkołuk i Toropca uskutecznił, do wielkiej wygranej bitwy nad tatarami pod Łopuszną przylóżył się. Nakoniec na wojnę pruską przeciw krzyżakom z Mikołajem Firlejem wyprawiony oblegając, Brunsbergę mężstwa wielkiego wszędzie dał dowody, 1528 r. życie doczesne skończył, spoczywa w Lublinie w kościele OO. dominikanów. Drugi *Jan* żył pod Zygmuntem Augustem, chęć sławy i staczania bojów zaprowadziły go do kozaków zaporoskich, dowódcą tych mianowany do sławnej wyprawy z Iwonią wojewodą wołoskim przeciw turkom należał, w obrotach wojennych zręczny, na dobrem rozpoznawaniu miejsc i uwodzenia nieprzyjaciela sztukę swą zasadał. W jednym zdarzeniu, w miejscu obozowania swego wielkie ognie kazawszy pozapalać, z wojskiem przez góry z tyłu turków obszedł i zniósł. Walcząc z Iwonią na Wołoszczyźnie obkoczony od wielkiej siły turków, ciężko ranny w niewolę się dostał, z której wyszedłszy przez wycieczki na morzu czarnem z kozakami zaporozkimi pod mury Carogrodu śmiało robione, mścił się swęj krzywdy i na tem całe swe wojenne życie przepędził. Zgo n i spoczynek tego wojennego męża są wiadome.

Swierczyński herbu Ostoja w Wielkiej-Polsce. *Antoni* jezuita rządził kollegium bydgoskiem, zamknął życie 1727 roku zostawił *Atrium Sapientiae*. (Przybytek mądrości) i innych kilku pism ascetycznych.

Swierski książę, herbu Lis, dom dawny, idą jak Niesiecki utrzymuje z książąt litewskich od Dowmunda księcia Uciańskiego. Jednej linii z książętami Siesickimi. *Łukasz* Bolko książę Świerski marszałek księstwa żmudzkiego z sejmu lubelskiego 1569 roku do poprawy stntutu litewskiego wyznaczony; był marszałkiem dworu Stefana króla jak chce mieć Strykowski. — *Jerzy* poseł z województwa smoleńskiego na sejm 1629 roku i deputat na trybunał skarbowy. *Marek* i *Jan* sławni rotmistrze w wojsku za Zygmunta Augusta.

Swieszewski herbu Grabie w Mazowieckiem. *Wojciech* podsedek warszawski, podpisał pacta conventa nowo obranego Władysława IVgo, świadczy o tem dzieło porządek elekeji przez Niesieckiego cytowane.

Swieżyński herbu Półkozic w ziemi wieluńskiej. *Jan* którego na wyprawie wojennej zasługi wspomina konstytucya 1616 roku.

Świętosławski herbu Rola w Dobrzyńskiej ziemi i w ruskich województwach. *Jan* referendarz koronny, marszałek izby poselskiej w roku 1615 i 1619 na dwóch sejmach (*).

Swinarski herbu Poraj w Wielkiej-Polsce, piszą się z Wybranowa. *Adam* podwojewodzy poznański, poseł na sejm 1618 roku i 1621. — *Mikołaj* półkownik królewski, kasztelan czarniechowski, wprzód poseł na sejm konwokacyjny 1733 roku i deputat na trybunał koronny (**).

Swiniarski herbu Puchala w Nowogrodzkim, jeden z tych zabity w domowej szlachty litewskiej, walce pod Olkienikami 1700 roku.

Swinka herbu tegoż n. Parisius in Slavia, na którym Niesiecki często zdanie swe opiera, przywodzi, że herb ten był nadany jednej sarmatce w niewolę wziętej i na igrzysku publicznem w Rzymie do walki z bestyami przymuszonej, która napadającemu na nią dzikowi pochwyciwszy go za paszczę, szczękę rozdarła. To atoli z dziejopisów rzymskich, że Domicyan w miejsce igrzysk las zasadzić kazał, w których mnóstwo zwierząt srogich, a mianowicie tysiąc dzików wpuścić kazał, tę napędzonych tam ludzi masę rozszarpywali i to było godną okrutnika rzymskiego uciechą. — *Jakób* Swinka arcybiskup gnieźnieński, gorliwy o prawo kościelne pasterz, Henryka księcia wrocławskiego za odebranie niektórych dóbr biskupowi wrocławskiemu na soborze w Łęczycy klątwą okrył. Biskupi wrocławscy jeszcze za czasów Zygmunta IIIgo należeli do zwierzchnictwa archidiecezyi gnieźnieńskiej. Biskupa chełmińskiego, który wymawiając się podległością arcybiskupowi rygskiemu z pod jego jurysdykcyi do posłuszeństwa przymusił, Przemysława Igo a potem Wacława Czeskiego na królów polskich koronował, łędzkiemu klasztorowi pewne dziesięciny przyznał, co świadczy jego przywilej 1315 roku u Damalewicza w opisie życia arcybiskupów gnieźnieńskich, domieszczony, klasztor św. Jerzego czyli Dom Miłosierdzia św. Benedykta ufundował, wieś Powicz i Groczno za sto grzywien srebra kupiwszy, darował kapitule gnieźnieńskiej wieś Kowale od Stogniewa rycerza kupił za 40 grzywien

(*) Umarł 1620 roku Metr. 166, 35. Za protekcyą podkomorzego w. kor. Boboli, referendarz od 1609 roku po Szczęsnym Kryskim. (J. B.)

(**) Mikołaj nie czarniechowski jak jest w Niesieckim, ale inflancki kasztelan mion. 24 grudnia 1734 r. umarł 16 maja 1737 r. w Ciszkowie (Sygill. nr. 24. 26 i Kurjer Polski 1737 nr. 23). (J. B.)

1286 roku grzywna ówczasowa była wartości 84 złp. Niska cena dóbr ziemskich zadziwiać niepowinna, bo dopiero za Zygmunta Igo wartość wsiów za jego panowania o 30 razy powiększyła się, o tem świadczy Orzechowski. — *Adam* kanonik krakowski pisarz królewski, mąż uczony, zszedł w młodym wieku, wspominają o nim Długosz i Miechowita. — *Piotr* sędzia ziemski sieradzki w r. 1323, podpisał się na liście Władysława i Bolesława książąt dobrzyńskich, Pomorzany w ruskiem województwie było niegdyś dziedzictwem domu Swinków, które potem Jan Sieniński kasztelan lwowski ukształcił i zamek w niem mocny i ozdobny zbudował.

Swirski herbu Szaława w województwie ruskiem pisali się z Romanowa. *Chleb* z Romanowa Swirski starosta kołomyjski w bitwie z wołochami pod dowództwem Jana Tarnowskiego hetmana chorągiew już od nieprzyjaciół porwaną, uchwycił i dwóch wołochów zabił ręką swoją. — *Stefan* i *Aleksander* bracia rodzeni w potrzebie pod Sokalem zginęli. — *Andrzej* kawaler maltański przez lat 18, w wojsku Karola Vgo cesarza żołd prowadził, z wielką imienia swego chwałą na szacunek tego monarchy zarobił. — *Andrzej* kościół w Swirzu murował i uposażył. — *Prokop* rotmistrz sławny za buławy hetmana Sieniawskiego. — *Szymon* na Wołoszczyźnie poległ. — *Piotr* rotmistrz i oboźny koronny pod Zamojskim hetmanem przeciw Michałowi wojewodzie wołoskiemu mężnie stawał, miał za sobą ostatnią księżniczkę Rożyńską. Z tój syn *Cyryll* znakomity wojownik spoczywa we Lwowie w kaplicy u dominikanów przez Swirskich zbudowanej. — *Wojciech* w wielu potrzebach doświadczonego męztwa dał dowody. — *Mikołaj* kustosz gnieźnieński i suffragan chełmski, mąż uczony zostawił w druku *relacją historyczną* walki z Szeremetowem wodzem 1660 roku, w wrześniu, październiku i listopadzie odbytej w 1661 roku wydaną, w której wymienia że napisał historją polską od czasów na których Kromer ją zakończył, aż do epoki od której Piasecki zaczyna. Niesiecki mówi że ta w druk nie weszła, a Juszyński twierdzi, że kronikę jego od roku 1657 do 1666 widział w bibliotece Żaluskich pod liczbą CCCII nie wiadomo czy w rękopismie lub drukowaną, napisał także *Staropolską prawdę*, wierszem, czyli historją królów polskich? Jedynaście razy był deputatem, jak o sobie w tem dziele powiada, o pomnożenie chwały Boskiej pilny, fundował bernardynów w Radechnicy i wieś tę nadał pijarom w Chełmie, bonifratrów w Lublinie i Zamościu, na Orchowku suffraganii chełmskiej fundusz zapisał.

Swiszewski herbu tegoż. *Ostafiej* w roku 1574 roku z Jakóbem Niezabitowskim pod Grodkiem odważnie walczył przeciw tatarom.

Swiżawski herbu Paprzyca w Bełzkiem. *Antoni* wojski bełzki, deputat trybunału koronnego.

Swiżowski herbu Leszczyc w Kujawskiem. *Jędrzej* i *Paweł* mężowie waleczni, z Włodkiem starostą kamienieckim tatarów gromili. — *Krysztof* harcerz u króla Stefana we wszystkich potrzebach pod tymże wojował.

Swiżyński herbu Poraj w Brzeskiem Litewskiem. *Marcin* sekretarz królewski, to jest obrońca spraw przy sądach wyższych. Bronił strony przed królami Zygmuntem III Władysławem IV i Janem Kazimierzem, świadczy to nadgrobek jego o czterech herbach w archikatedrze warszawskiej z czarnego marmuru po lewej stronie od wielkich drzwi. Był oraz viceinstygatorem Wielkiego Księstwa Litewskiego. Jego synowce *Władysław* i *Jakób* rycersko bawili się.

Swożewski herbu Abdank w województwie ruskiem. *Jan* podkomorzy lwowski, wprzód pisarz ziemski, uczony i biegły w nauce prawniczej, poseł na sejm 1601 roku i z tego sejmu wyznaczony do poprawy praw koronnych 1607 r. kommissarz do uspokojenia rokoshu, ułożył z polecenia stanów 1611 r. sposób postępowania skróconego, lecz na sejmie 1613 r. nieprzyjętego. Był nieunitą, pozostawał na duchownych łacińskich i 1603 r. na sejmie gdy Baranowski biskup płocki nieunitów nazwał wyrodkami od przodków, odpowiedział Baranowskiemu: „wyrodziłeś się sam mości książę biskupie, zasiadasz w senacie, a o przodkach twoich niewiadomo gdzie siedzieli.“ 1611 r. urząd marszałka izby poselskiej sprawował i był wyznaczony do traktowania z związkowemi; fundował kościół i probostwo w Janowie pod Lwowem.

Syreński *Szymon* tak zwany Sirenus od r. 1589 był nauczycielem sztuki lekarskiej w akademii krakowskiej, opisał zioła i rośliny krajowe, ich użytek i ojczyste krajowe nazwiska zachował. Dzieło to wydał Janicki po jego zejściu 1613 r. z rycinami: wydanie to wsparła nakładem potrzebnym Anna królowna szwedzka, siostra Zygmunta IIIgo która zbieraniem ziół i układaniem zielnika trudnić się lubiła, bawiąc się i chemią jak twierdzi Hoffinan, czego ślady pozostały w Prussach w Brodnicy, gdzie do śmierci mieszkała, w Toruniu pochowana, przy dziele Syreńskiego są uwagi o okrucieństwie jakie popełniają żydzi na dzieciach chrześciańskich.

Syxt *Erazm* rodem z miasta Lwowa, gdzie ulica nazwisko od jego imienia dotąd nosi, był miasta tego rajca i lekarzem, wielkiej nauki mąż i znamienitego w kraju i za granicą znaczenia, wydał o *cieplicach* w szkle ksiąg troje 1617 r. Connor anglik lekarz Jana

IIIgo w dziele: *The History of Poland* własność tych wód opisał; pisał jeszcze Syxt inne dzieła i niektóre rymy.

Syrac herbu Doliwa w księstwie Żmudzkiem. *Jan* wzięty w niewolę w Homlu 1654. Drugi *Jan* pod Chodkiewiczem w różnych potrzebach znajdował się. — *Szymon* oboźny i podstarosta sądowy kowieński poseł na sejm konwokacyjny 1733 r. (*).

Szadokierski herbu Nałęcz w Kaliskiem, *Hieronim* proboszcz ilżecki, sekretarz królewski, *Zadzika* biskupa krakowskiego pokrewny 1660 r. zmarł. *Trzebicki* kustosz krakowski uczcił go nadgrobkciem marmurowym w Ilży.

Szadurski herbu Ciołek w Lubelskiem, z Szadurk. Jest ten dom i w Księstwie Litewskiem. — *Mikołaj* pułkownik w Inflantach trzymał komendę zanku w Rzeczycy, za zasługi wojenne, wziął dobra w Inflantach. — *Alexander* syn jego na morzu odważny wojennik. — *Franciszek* podstarosta sądowy, sekretarz księstwa inflantskiego, assessor w sądach koronnych. — *Stefan* sekretarz Zygmunta IIIgo św. Lipki w Prussach fundator, czyli po zrujnowaniu tejże przez różnowierców, odnowiciel.

Szamotulski herbu Nałęcz przeważnemi dziełami dom niegdyś w Wielkiej-polsce niegdyś znamienity z Szamotuł: pierwszy był jak historia wymienia, *Dobrogost* wojewoda poznański, który walcząc za sprawę Władysława Laskonogiego księcia wielkopolskiego pod Uściem 1226 r. poległ. — *Tomisław* podczaszy i syn jego *Sędziwoj* wpadli w podejrzenie o chęci rugowania z tronu Przemysława Igo w więzieniu osadzeni, później na wolność wypuszczeni u Nakielskiego w historii miechowitów. — Tenże *Tomisław* podpisał przywilej Przemysława księcia 1243 r. — *Dobrogost* małym nazwany, Biberstejna od Henryka księcia Głogowskiego do Wielkiej-Polski wysłanego, u Klecka poraził w roku 1310, drugi *Dobrogost* z Witoldem przeciw tatarom pod Jagiellą pod Grünwaldem, Koronowem i w innych miejscach przeciw krzyżakom mężnie walczył. — *Wincenty* wojewoda poznański i generał wielkopolski rozgniewany na Łokietka o odebranie sobie komendy, do krzyżaków przeszedł i z temi szeroko w głąb Polskę pustoszył, w ostatku na stronę króla polskiego powrócił i do stanowczego pod Płowcami zwycięstwa przyłożył się, jednak od swoich za poczynione szkody rozsiekany, słuszną przeniewierstwa odebrał nagrodę. — *Jan* syn Dobrogosta ważną grał rolę w swęj straszliwęj domowęj wojnie Nałęczów i Grzymalczyków. — *Piotr* kasztelan

(*) Stronnik Leszczyńskiego i sekretarz, potem kasztelan witebski, umarł r. 1773: osobny o nim artykuł znajduje się w Kalendarzu Strąbskiego na rok 1856.

kaliski potem poznański, mężny rycerz, zręczny w napadaniu na nieprzyjaciół i za Kazimierza Jagiellończyka w wojnie pruskiej wiele dokazywał, w wielkiej bitwie przeciw turkom pod Karambejem walcząc, znajdował się chorągiew swoją zwycięzką w kościele Panny Maryi w Budzie zawiesił. Wielu polaków znaki tam zawieszało, walcząc za sprawę chrześcijańską, był posłem od Kazimierza Jagiellończyka do Mikołaja papieża, był generałem wielkopolskim i kasztelana nakielskiego o zbrodnię stanu przekonanego, na śmierć skazał, mówi o tem Bielski: dowodził całem wojskiem w Wołoszech i Prussach. — *Wincenty* kasztelan międzyrzeczki, starosta buski 1431 r. pod Władysławem Jagiełłą przeciw krzyżakom wojował, w wyprawie Witolda do Nowogrodu wielkiego, wodzem był wojsk jego wraz z Buczackim, Swidrygielły na Podolu zamachy zniweczył, gdy Władysław Jagiellończyk tron węgierski posiadał, z Andrzejem Tęczyńskim i Janem Sienieńskim straż stolicy trzymał, na wszystkich walkach przeciw turkom znajdował się i obok króla pod Warną mężnie poległ. Córka jego Jadwiga była za Kazimierzem księciem mazowieckim i bełzkim. — *DOBROGOST* i *Jan* kupili część miasta Jarosławia z wsiami do niego należąciami od Stanisława ze Sprowy Odrowąża, jak świadczy przywilej Zygmunta Igo, w manuskryptach piotrkowskich, które często Niesiecki w swem dziele przywodzi.

SZANOWSKI herbu Prus w Łęczyckiem. *Jan* kasztelan gostyński, fundator zgromadzenia XX. pijarów w Łowiczu.

SZANDOROWSKI w braclawskim województwie. *Teodor* skarbnik braclawski, rotmistrz pancerzy, jak wylicza 1658 r. komput wojska przez Niesieckiego wielokrotnie cytowany, był mężem wojennym, niepospolitej odwagi, we wszystkich za Jana Kazimierza potrzebach wslawiony.

SZANIAWSKI herbu Junosza w łukowskiej ziemi, Władysław Jagiełło w r. 1429 Mikołajowi z Szaniawy i braciom jego nadał część ziemi w Łukowskiem w nagrodę ich wojennych zasług. Potomkowie tych byli znakomitsi. — *Feliks* pisarz ziemski lubelski, z sejmu 1661 r. kommissarz do ułatwienia sporów granicznych. — *Adam* pisarz ziemski łukowski i podstarosta grodzki lubelski, poseł na sejm 1703 r. i deputat do konstytucji. — *Feliks Jan* suffragan lwowski a potem biskup chełmski, miał kazanie przy rozpoczęciu elekcji 1733 r. które wyszło z druku w Warszawie. — *Konstanty Felicyan* naprzód referendarz litewski, potem biskup kujawski, naostatek krakowski, na czem życie swe zakończył 1832 r. w młodych latach na dworze królewskim uśmiechając się fortuny doświadczał darów. Obrót wielki, zręczna dyssymulacja wśród najzakłóceńszych rzeczypospolitej czasów, uścielały mu otwartą

do łask i wyższych honorów drogę; był oraz dzielnym w wykonaniu przedsięwzięć i stale raz ułożoną postępował drogą; dla tego wszystkiego, zyskał zaufanie Augusta IIgo tak dalece że ten król na jego zdaniu zupełnie polegał i za tegoż namową do korony powrócił się. Niesiecki obszernie z pochwałami tego biskupa rozwodzi się, a historia opowiada że on najdzielniej na sejmie 1717 r. przyczynił się do zmniejszenia siły narodowej i zwinięcia wojska, a za to uzyskał umniejszenie praw i wolności dyssydentów. Ekonomią w dobrach biskupich znacznie poprawił. Na seminarja krakowskie pewną sumęłożył, za jego staraniem zamek krakowski po szwedzkim spaleniu restaurowany został i do pierwotnej ozdoby zwrócony, konwikt dla ubogich stanu szlacheckiego uczniów, w Łukowie fundował i sto tysięcy złp. na to przeznaczył. — *Jozefat* podstoli koronny i *Fabian* łowczy koronny, starosta sochaczewski, poseł na sejm 1724 r. synowcowie jego.

Szantyr herbu Lubicz w województwie połockiem i nowogrodzkim. *Mitko* Szczerbowicz Szantyr dobrze ojczyźnie zasłużony, temu król Alexander 1506 r. w województwie nowogrodzkim dzierżawę potwierdził i przydał. — *Fiedor* Sawicz Szantyr gdy wojsko polskie postępowało z pod Churchoła aż do Połocka, mosty kosztem swoim prowadził, miał za sobą księżniczkę Glińską. — *Teodor* ludzkością i męstwem zalecony w szturmie mińskim zginął. — *Daniel* wojski inflantski rotmistrz waleczny, poseł do Rossyi dla wymiany niewolników.

Szapka w witebskiem województwie. *Bazyli* Szapka Chotolski pisarz grodzki witebski kommissarz z sejmu, 1627 r. do taksy rzeczy, w r. 1648 wiele pracował wraz z innemi kommissarzami około rozgraniczania granic od Połocka i Witebska.

Szarffenberg *Mikołaj* drukarz królewski krakowski, właściciel drukarni w Krakowie po ojcu swym Marku, miłośnik nauk, zasłużony wydaniem wielu dzieł. Drukował nowy testament przez Leonarda dominikana spowiednika Zygmunta Augusta (tego to, który wyrwał pióro temu królowi z rąk, gdy chciał podpisać niepodległość kościoła polskiego i jego nowe urządzenie ułożone przez Uchańskiego) ułożony i przetłomaczony 1556 r. potem biblją polską całą z przypisem do tegoż króla, przekład niewiedomego autora, dał poprawić Janowi Leopolicie magistratowi akademji krakowskiej i wydał 1561 r. Także przysłużył się wydaniem Zielnika Marcina Siennika 1568 r. a do układu i zbierania jego należał. Ustawy sejmowe od r. 1560 do 1578 wydał, oraz wiele innych dzieł, w których pisownią Januszowskiego upowszechnił.

Szarleński herbu Junosza w Płockiem, *Mikołaj* Szarlej wojewoda inowrocławski 1457 r. starosta słuchowski i tucholski pod Chojnicami dostał się w niewolę krzyżaków, do Malbarga zaprowadzony, ztamtąd gdy wyszedł mścił się mężnie na tychże krzywdy ojczyzny i swojej.

Szarzyński herbu Junosza z przydomka Sęp, wyszli z Płockiego na Ruś. — *Joachim* Sęp Szarzyński podczaszy lwowski, tego syn *Mikołaj* szczytny poeta umarł 1581 r. spoczywa w Przeworsku. — Dzieła jego wydane w Poznaniu 1829 r.

Szaszewski herbu Szaszor, *Maryanna* żyjąc z Jakóbem Ledochowskim podstolim drohickim fundowała OO. bernardynów na Wołyniu w Warkowicach.

Szawłowski herbu Sulima w ziemi wyszogrodzkiej. *Leonard* podsędek wyszogrodzki z sejmu 1667 r. kommissarz do ustalenia granic od Szląska. Inny około r. 1648 fundował parochią w Borzechowie.

Szczerbic Paweł, syn Pawła rodem z miasta Krakowa, miał ojca podobnie jak i sam wielce dla nauki i cnót szczególnie od wielkiego Jana Zamojskiego szanowanego, w znajomości praw i zwyczajów krajowych wszystkich współczesnych celował, był syndykiem i pisarzem miasta Lwowa, zyskał względy Jana Zamojskiego, że go do herbu swego przypuścił i zaszczyt szlachectwa 1585 roku dla niego otrzymał, od Stefana króla na przedstawienie Zamojskiego sekretarzem mianowany w sądach królewskich do spraw miejskich, zasiadał i był pisarzem lat 25, do układu statutu litewskiego należał. Po śmierci żony stan duchowny obrał; był proboszczem sandomirskim i kanonikiem warszawskim, wydał *promptuarium* statutorum 1604 r. z Łaskiego, Przyluskiego i Herburta zebrane, umarł 1609, licząc lat 56 pochowany u OO. dominikanów w Krakowie(*).

Szefer Marek, **Szefer Toliński** otrzymał indygenat od Rzeczypospolitej na sejmie 1658 r.

Szeferowicz Grzegorz, rotmistrz wołoskiej chorągwi, nobilitowany na sejmie 1658 r. a **Bogdan** 1676.

Szelejko Jan porucznik w wojsku polskiem nobilitowany za czyny wojenne 1662 r.

Szellski herbu Lubicz w Prusiech; *Jan*, *Ludwik Samuel* z Howerburga, Szelisey podpisali elekcyą Jana III króla. — *Andrzej* pisarz grodzki christburgski czyli kiszborski 1640. *Wiktoryn* sędowy ziemski malborski 1668 r.

(*) Data śmierci: 30 marca 1609. Życie jego w Przyjacielu ludu 1844 str. 99. Syna miał Jana ożenionego z Trębecką (J. B.)

Szembek z rodziny niemieckiej Schönbek, herbu tegoż nazwiska. — *Piotr* Schönbek dworzanin Maksymiljana cesarza, na łowach w Tyrolu ratował tego monarchę od grożącego między skałami niebezpieczeństwa. Jego syn *Piotr* przeniósł się z Niemiec do Prus i pojął Annę Czapską. — *Bartłomiej* pojął Stanownę i otrzymał indygenat od Zygmunta Augusta 1566 r. *Stanisław* syn jego odstąpił wyznania genewskiego. *Aleksander* z Zamojskim hetmanem w Wołoszech, z Chodkiewiczem w Inflantach pod Zygmuntem III wojował i przy oblężeniu Smoleńska mężnie poległ. — *Hieronim* rycerskimi dziełami wślawiony, *Fryderyk* jezuita niespracowany w wieku Zygmunta III pisarz, w sporze jezuitów z akademią krakowską ostrem walczył piórem i jego jest odpowiednie pismo, pod tyt: *Gratis plebański*, wyćwiczony w jezuickich szkołach w Poznaniu 1627 wydany pod nazwiskiem Józefa Pięknorzeckiego. Wydał innych kilka dzieł między innemi *Żywoć* i *Śmierć* Tylickiego, biskupa krakowskiego 1617 r. Tak był przyzwyczajony do pracy, iż w ostatniej chorobie, gdy już był wcale bez sił, do pisania zrywał się, umarł 1644 roku. Zasługi jego dzieje zgromadzenia wyliczyły. — *Gabryel* sekretarz królewski, mąż pobożny. — *Stanisław* żupnik wielicki, sekretarz królewski, konstytucya 1631 r. świadczy o jego ofiarach dla ojczyzny, gdyż nietylko dochodów z żup swym wynalazkiem znacznie przyczynił, lecz i pewny kapitał na niezbędne potrzeby pożyczył. Kaplicę loretańską przy kościele P. Maryi w Krakowie kosztownie ozdobił, w której 1638 r. pogrzebiony spoczywa. — *Franciszek* kasztelan kamieniecki, starosta biecki, posłem wprzód był na sejm 1667 r. deputat do odbierania kwarty rawskiej, kommissarz do granic od Wołoch i poseł na konwokacyę 1674 r. kommissarz do rewizyi skarbu Rzeczypospolitej, od Jana III szanowany wielce dla zasług w ojczyźnie, 1693 życie zakończył, w Krakowie kościół OO. reformatów pod tytułem ś. Kazimierza wymurował. — *Stanisław* w Rzymie otrzymał wieniec doktora obojga prawa; kanonik potem przemyski i krakowski, biskup kujawski, naostatek od Augusta II po śmierci Radziejowskiego na godność prymasa i arcybiskupa gnieźnieńskiego wyniesiony; w życiu był skromny, w obyczajach poważny, w sądach sprawiedliwy. W czasie wojny szwedzkiej będąc biskupem kujawskim, część klejnotów koronnych za granicę uprowadził. Monstrancyą szczerozłotą katedrze gnieźnieńskiej darował, zszedł 1721 (*). W czasie wojny szwedzkiej wiele do ratunku ojczyzny przyłożył się. *Przeclaw* kasztelan wojnicki starosta biecki radą i siłą był ojczyźnie użyteczny, służył pod znakiem ussarskim

(*) Tak Niesiecki, ale prawdziwa data śmierci, dzień 3. sierpnia 1722. (J. B.)

naprzód króla Michała, potem Jana III, Turków i Tatarów zwyciężko płosząc. Po śmierci Sobieskiego prowadził szlachtę województwa krakowskiego pod Warszawę, po koronacji Augusta II nad dwunastu tysiącami Sasów dowodził w Krakowie; posłował na różne sejmy, zasiadał jako deputat na trybunale koronnym. — *Jan* kanclerz wielki koronny starosta grudziązski, biecki, łomżyński, lubaczowski, powszechna po jego zejściu była żałoba, miasta wszystkie ją obchodziły. Sprawiedliwy opiekun ubogich, wierny radą ojczyźnie i królowi, umarł 1731 roku (*) fundował pp. zakonne karmelitki bosc na Wesołej w Krakowie. — W Łomży kościół OO. jezuitów wykierował. — *Ludwik* sekretarz W. koronny, nominat opat jędrzejowski, deputat na trybunał koronny (**). — *Franciszek* stolnik koronny posłem po dwakroć był na sejm z województwa krakowskiego; lubiony od Augusta II, w zleceniach jego za granicę wysłany, pod Wismarem przez Szwedów w niewolę wzięty, gdy powraca z niewoli pod Gdańskiem życie zakończył (**). *Krzysztof* sekretarz koronny, potem biskup chełmski, dalej przemyski, nakoniec warmiński, dwa lata na trybunale radomskim prezydował, był oraz z sejmku grodzieńskiego prezydentem kommissyi w Mitawie do urządzenia Kurlandyi po zejściu familii Ketlerów. Wydał *Krótkie zebanie* nauki chrześcijańskiej 1717 r. Będąc biskupem chełmskim odbył synod dyecezalny w Krasnymstawie i drukiem ogłosić go kazał w Zamościu t. r. Przykładnym był w dopełnianiu swoich obowiązków, sam do ludzi kazał, katechizmu uczył i obowiązki duchownego ściśle, jak prosty kapłan, wypełniał (****). — *Paweł Szembek* w wyprawie pod Chocimem przeciw Osmanowi sułtanowi tureckiemu mężnie stawał i na tej kampanii życie zakończył. — *Stanisław* burgrabia krakowski w czasie buntów kozackich, mianowicie w bitwie pod Beresteczkiem jako mężny bohater stawał. — *Franciszek Aleksander* kasztelan wiślicki, służył naprzód lat kilkanaście pod chorągwią usarską królewicza Jakóba, potem chorągiew nosił pod znakiem Józefa Lubomirskiego marszałka koronnego; porucznikiem był je-

(*) 8 kwietnia 1731, Kurjer warsz. Nr. 35 suppl. t. r. Pogrzeb wspaniały w Warszawie u ś. Jana 5 czerwca t. r. (J. B.)

(**) Umarł 1710: tegoż roku zamianowany sekretarzem w k. (J. B.)

(***) Umarł 1712: chorążym nadwornym ze starosty bocheńskiego od 9 marca 1702 a stolnikiem w. k. od 13 kwietnia 1706. (J. B.)

(****) Drugi synod przemyski 11 lipca 1723. Drugi synod warmiński w Heilsbergu 14 lipca 1726, wszystkie wydał. Jest innych dosyć jego wydań w druku. Pierwszy koronator N. Panny w Częstochowie 1717. Umarł w Heilsbergu 16 marca 1740 roku. (J. B.)

szcze pancernej chorągwi, potem usarskiej. Odbył posługę publiczną jako poseł na sejm i deputat na trybunał koronny, także po kilkakroć jako kommissarz na trybunał skarbowy radomski. — W czasie wojny szwedzkiej i domowego zamieszania z poświęceniem się bronił ojczyzny, a przywalony kłeskami 70 letni starzec w Lublinie rozstał się z tym światem(*). — *Krysztof* biskup inflancki, poznański, kujawski, a wreszcie po Teodorze Potockim prymas i arcybiskup gnieźnieński, pasterz na ubogich litościwy, szpital dla sierot w Warszawie wystawił i uposażył, z gorliwością stawał przy prawach duchowieństwa, prawa klasztoru w Trzebnicy na Śląsku z dawna od królów polskich nadane, u dworu wiedeńskiego szczęśliwie windykował, poselstwo do Karola VI cesarza sprawował. Do Piotra W. posłem będąc Polonnę z rąk Rosyi i działa z ukraińskich twierdz zabrane, oraz mnóstwo uwięzionej szlachty oswobodził, biskupstwo piltyńskie w Kurlandyi okupił i klótnie ztąd zachodzące uspokoił. Był osobliwym obrońcą praw i całości prowincyi inflanckich(**). — *Antoni* podkomorzy krakowski, wiele odbywał posług publicznych, po kilkakroć jako poseł na sejmy i deputat na trybunał koronny bywał u Augusta II wyście wojsk posiłkowych saskich z województwa krakowskiego wyjednał. — *Józef* jako biskup chełmski wstąpił na tę katedrę po Janie Feliksie Szaniawskim 1737 r. pasterz samą dobrocią i pobożnością tchnący(***). *Frańciszek Jakób*, chorąży nadworny koronny, potem wojewoda inflancki, starosta brzeski kujawski i tolkmički, poseł na różne sejmy, kommissarz do odebrania rachunków z dochodów księstwa kurlandzkiego, poseł do dworu wiedeńskiego z doniesieniem o śmierci Augusta II(****). *Karól*, któremu w bitwie pod Beresteczkiem oczy wystrzelono. — *Jan, Krysztof i Wojciech* w wojnach z kozakami, tatarami i szwedami w usarskiej chorągwi zasłużeni w ojczyźnie rycerze. (Patrz w dodatkach.)

Szemiot Melchior herbu Łabędź, z rodziny w księstwie litewskiem; *Malcher*, kasztelan żmudzki, odbywał poselstwo imieniem stanów litewskich na sejm 1564 r. dla dokończenia unii z koroną polską. — W roku 1569 wyznaczony z sejmu do poprawy statutu litewskiego. — Był to pan możny miał za sobą Chlebowiczównę.

(*) Umarł 1724. (J. B.)

(**) Umarł w Łowiczu 6 lipca 1748: miał lat 85. (J. B.)

(***) Od r. 1752 biskup płocki. Umarł 1 kwietnia 1759 w Pułtusku. (J. B.)

(****) O żonach jego w Niesieckim nowego wydania: w r. 1747, pojął księżniczkę Sałkowską, o czem niewiedzą ani Niesiecki ani Krasiecki. Umarł w czerwcu 1765 roku w Koszewie, dobrach swoich sieradzkich. Wojewodą inflanckim był od 8 lipca 1787 roku. (J. B.)

województwaną wileńską, z której córka Krystyna dostała się w małżeństwo Wojciechowi Bielewiczowi, marszałkowi litewskiemu, staroście zmużdzkiemu. — *Jan*, syn jego, starosta botocki, poseł od stanów litewskich do Zygmunta III świeżo na tron polski wyniesionego. — *Alexander Jarostaw* pułkownik w Inflantach, *Mikołaj* sławny wojownik zabity w potrzebie pod Basią. — *Stanisław* dworzanin króla Władysława IV poległ pod Smoleńskiem. *Mikołaj Kazimierz* podkomorzy wendeński w panegiryku do króla Michała mówi, że z ojcem jego księciem Jeremim był przy Tehiniu, Oczakowie, Pleszczanach, Sawranie, Humanu, nad Ingulem, w Samaryi nad Dnieprem, Juszyński posiadał w rękopiśmie tę szanowną pamiątkę. *Jan* podkomorzy wendeński wydał panegiryk Janowi III przypisany; we Włoszech przemieszkiwał, w akademii bonońskiej w liczbę nauczycieli policzony.

Szepietowski herbu Slepowron. Przodek tej rodziny otrzymał za przeważne swe rycerskie usługi, nadanie blisko sto wlok ziemi miary chełmińskiej w ziemi bielskiej, województwie podlaskiem. Od tego *Tomasz* żył w XV wieku, tego wnuk *Marcin* był kommissarzem ziemi bielskiej, jak to świadczą akta brańskie około r. 1637. — *Aleksander* skarbnik i kommissarz ziemi bielskiej, porucznik wojsk koronnych delegowany w r. 1697 do uchronienia obywateli od uciążęć w przechodach wojennych. Zasługi jego w wojnach ze szwedami, kozakami zaporozkimi wylicza przywilej Jana III dnia 23 kwietnia 1696 r. na skarbnictwo ziemi bielskiej wydany, w oryginale z podpisem tego króla i bohatera w archiwum tej rodziny dotąd starannie dochowany, który to przywilej zasługi i starożytną dawność tego domu wylicza. — *Józef* syn Aleksandra, naprzód rotmistrz ziemi bielskiej walczył w czasie wojny Augusta II przeciw Karólowi XII, był potem mianowany skarbnikiem ziemi bielskiej, jak to stwierdza przywilej Augusta III. Syn tego *Stanisław* stawiał się na polach elekcyjnych 1733 r. pod Wolą, głosował wraz z całym województwem na króla Stanisława Leszczyńskiego, jak stwierdza to akt tejże elekcji. Miał synów trzech *Kazimierza* wojskiego ziemi bielskiej, męża dla swój prawości wielce szacowanego i w obywatelstwie poważanego. *Wojciecha* żupnika tejże ziemi i *Józefa* porucznika kawaleryi narodowej, mężem w bitwie pod Zelwą 1792 r. wślawionego, który potem cały bieg życia posługom publicznym poświęcił. Sześć razy poseł na sejm, wycierpiał więzy w Ołomuńcu i w r. 1827 dnia 24 listopada chwalebny bieg życia swego zakończył. Potem *Franciszek* syn tegoż z Zofii z Siennickich wnuki po Wacławie Jaruzelskim, a dziedziczki dóbr Mazur, poseł powiatu tykocińskiego, zaufaniem i mi-

łością obywateli zaszczycony, w czasie koronacji 1829 w Warszawie żyć przestał.

Szeptycki herbu tegoż w województwie ruskiem pisze się z Uherców; *Barlaam* władyka lwowski i *Atanazy* metropolita całej Rusi, biskup lwowski o unię gorliwy. (Patrz dodatki).

Szeszkowski w księstwie żmudzkiem — *Sebastyan* ziemianin żmudzki, wydał elogia D. Joannis et Carmen Lyricum 1645.

Szklński na Wołyniu; *Tomasz* starosta zygwulski i rotmistrz poseł na sejm 1623 r. kommisarz do traktowania o pokój ze szwedami.

Szmerzyński herbu Grzymała w województwie inowrocławskiem. *Piotr* wojewoda inowrocławski podpisał protestacją przeciw dyssydentom 1573 r.; *Pius* albo *Zbożny* poseł na sejm 1593.

Szopski lub **Szepski** *Grzegorz* rodem z Węgier przypisał wiersze o prawdziwej chwale w łacińskim języku Andrzejowi Szadkowskiemu żupnikowi wielickiemu, wielkiemu uczonych dobrodziejowi; tegoż są wiersze na czele dzieła Schnebergera o solach 1562.

Szoldrski herbu Łodzia od dóbr Szoldry w Poznańskim — *Zaluski* w dziele swém: Specimen Historiae Polonae Criticae przodka domu tego liczy do Nałęczów, i o to był spór uczony z Niesieckim, który jako do żadnego rezultatu historycznego nieprowadzący, opuszcza się. — *Andrzej*, syn Stanisława, dziedzic na Czempinie z Pigłowskiej urodzony, zwiedziwszy obce kraje i Rzym powrócił na dwór Zygmunta III, z sekretarza mianowany kanclerzem Władysława królewicza, w wyprawie chocimskiej służył mu piórem i radą. Nad wydatkami królewicza ojciec król powierzył mu dozór. On w podróży Albrychtowi królewiczowi towarzyszył do Włoch i ciało zmarłego w Padwie do Polski 1634 sprowadził. Obsypany dostojnościami i chlebem duchownym, miał sześć kanonii, był biskupem kijowskim naprzód, przemyskim, a potem poznańskim, mąż światły i czynny uświetnił swą pamięć ufundowaniem szkoły dla ubogiej szlacheckiej młodzieży w Poznaniu, przeżywszy lat 67 umarł 1650 (*), pochowany w katedrze, którą restaurował po spaleniu i ubogacił, wieś Wielichów dla tejże zapisał, uczczony pięknym nadgrobkim, którego napis Starowolski dochował w dziele Mon. Sarm. — *Stanisław* cześnik kaliski, poseł na sejm 1638 r. deputat na trybunał skarbowy, poseł znów na sejm 1645 roku w ciągu tego życie zakończył. — *Jan* kasztelan biechowski, o którym Lisiecki w rękopiśmie świadczy, mąż odbytemi poselstwami i licznymi posługami w Rzeczypospolitej zasłużony, *Alexander* w Prusach przeciw Gustawowi, *Andrzej* przeciw kozakom w bitwach po-

(*) 1 kwietnia, lat 67 miał. Starowolski (J. B.)

legli. — *Ludwik* wojewoda kaliski general wielkopolski miał za sobą *Bogumiłę Unruhownę*, kommissarz z sejmu 1703 do ułatwienia sporów granicznych między Wielkopolską i Szląskiem. *Władysław* starosta łęczycki i rogoziński poseł na sejm konwokacyjny 1733 r.

Szołkowski herbu Szeliga, *Jan* podczaszy wileński, poseł na sejm 1662 r.

Szołucha herbu Świat z krzyżem. — *Teodor Jędrzejewicz* Szolucha 1585 r. w Mińskim. — *Konstanty* z Mińskiego podpisał elekcyą *Władysława IV*.

Szomowski herbu Lubicz w ziemi łomżyńskiej, jeden z tych zabity na stolicy w zamieszaniach *Dymitra cara* 1606 r. o czém *Petrycy*. — *Jan* podskarbi nadworny koronny, starosta opoczyński, poseł od *Jana III* do porty *Ottomańskiej* 1678 r. *Joanna* pierwsza pokojowa *Maryi Kazimiry* królowej wydana za *Jana Orzechowskiego*, o czém *Zaluski*.

Szorc herbu Mora w Prusach, dom starożytny. *Kojałowicz* w historii litewskiej pod r. 1333 opowiada: że *Ewerard Szorc* ciągnąc z oddziałem wojennym w pomoc krzyżakom z garnizonu w *Królewnu* od *Olgerda* zniesiony i w niewolę pojmany, potem do łaski wielkiego księcia przypuszczony, otrzymał nadania i od tego dom ten wziął początek. *Jan Szorc* podkomorzy *malborski* starosta *kiszewski*, poseł z województwa *pomorskiego* na elekcyą *króla Zygmunta III*, którą podpisał i także na sejm 1590. *Wojciech* bogactwy i wojennemi czynami sławny, opowiada to nadgrobek jego w *Wilnie* u oo. *franciszkanów* 1608 wystawiony. — *Mikołaj Krysztof* marszałek *oszmiański* 22 lat w obozach wojennych przepędził, służąc wiernie i mężnie ojczyźnie w różnych wyprawach, umarł 1637. Spoczywa w *Wilnie* w kościele ś. *Jana*.

Szornel herbu *Dołęga* w ruskiem województwie i księstwie *żmudzkiem*, dziedziczyli na *Szornelach*. *Jan* w obozach polskich od r. 1550 aż do 1605 we wszystkich potrzebach mężnie stawał jako rotmistrz, a potem pułkownik, od *Zamojskiego* hetmana, szczególnie dla jego rycerskiej odwagi, ukochany, zszedł z tego świata w r. 1628 mając lat 91. — *Jerzy* sędzia ziemski *lubelski* zostawił dziełko *Pariophemia*, którego powtórne wydanie 1676 roku, zszedł 1677 r. pogrzebiony w kościele jezuitów w *Lublinie*. — *Jerzy* drugi jezuita, mąż apostolski, odbywał missyą w *Tatarji*, był rektorem zgromadzenia w *Kamieńcu podolskim*, gdy go *turcy* opanowali, dożył oswobodzenia i gdy ustąpili rządził tamże tém zgromadzeniem. W czasie missji z zebranęj jałmużny od panów polskich, bardzo wielu więźniów z niewoli *tatarskiej* wykupił i w roku 1702 chwalebne swe zakończył życie.

Szostakowski herbu Łabędź w księstwie litewskim, *Mikołaj* poseł od Zygmunta I króla do Moskwy 1520.

Szostowski herbu Odyniec w województwie witebskiem i w księstwie żmudzkiem; *Marcin* towarzysz chorągwi ussarskiej, w stoczonej walce wojennej mężnie poległ. *Adam* służył w wojsku z Zygmuntem Słuszką, chorążym litewskim; *Dadzi bog* pod Michałem Pacem hetmanem.

Szpilewski Andrzej tegoż herbu co książęta Ostrogscy. *Jędrzej* z sejmu 1589 proborca w Inflantach. *Hieronim*, *Samuel* i *Jan* w różnych potrzebach życie swoje za sprawę ojczyzny poświęcili. — *Bogdan* pod Wiedniem zginął. Od przodka Nereusza pisali się Neronowiczami. *Jan* i *Marcjan* długo w wojsku litewskim służąc, obadwa na placu bitwy polegli; *Gabryel* starosta stęgwilski, stolnik rzeczycki, poseł na sejm 1703.

Szpot *Mikołaj* z Krajowa na Pomorzu herbu Łabędź, przodków jego rękopism o rodzinach szlacheckich w Prusiech, przez Niesieckiego często przywodzony, wylicza. — *Mikołaj* był kasztelanem gdańskim, potem wojewodą pomorskim około r. 1518. *Jakób* opat wachowiecki, jeden z tych od Iwoni hospodara wołoskiego w niewolę wzięty, świadczy Paprocki. — *Wacław* dworzanin królowej Anny w roku 1578. — *Jakób*, z Woli Szpotowej proboszcz tarnowski umarł 1584 r. którego nadgrobek z tarnowskiego kościoła wypisał Starowski, postawiony pobożnością Jana brata rodzzonego Andrzeja i Adama synów. *Ignacy* jezuita w Rzymie na Watykanie był penitencjarzuszem 1703 r.

Szreniawa herb od rzeki Szreniawy w Krakowskiem, za jakowyś czyn przeważny nad tą rzeką, nadany. Zwano tę rzekę luterską dla tego, że tam wiele nad jej brzegami różnowierzącej szlachty w wieku XVI zamieszkało. Patrz o tém Lubienieckiego historją reformacji w Polsce. — *Mirostaw* hrabia tego herbu miał posiadać Nakło. Kroniki nasze ciągle powtarzają, że Małgorzata żona Wierzbosława Szreniawity 36 dzieci żywych d. 20 stycznia 1269 porodziła. Kromer i kronika pruska obszerniej o tém mało do prawdy podobnym opowiadają zdarzeniu. — *Przybysław* herbu Szreniawa, jak opowiada Długosz miał dwór swój na górze pod Proszowicami, ten sprzedał konia jednemu z panów węgierskich, w trzy lata stęskniony koń stanął z licznym stadem pięknych koni u wrot dworu pana. Na pamięć tego wydarzenia, *Przybysław* na tém miejscu, gdzie dwór jego stał kościół wymurował i uposażył pod tytułem św. Piotra i Pawła apostołów i to miejsce Koniuszą nazwane, dotąd tę nazwę nosi. — *Marka* biskupa płockiego, Niesiecki liczy do Szreniawitów i opowiada, że był wprzód jako dworzanin Bolesława śmiałego, przytomny śmierci św. Stanisława, tak jak i inni

z tegoż domu w naukach dobrze ćwiczony, pisarz kancelaryi papieżkiej w Rzymie, a potem biskup płocki. Długosz i Łubiński robią go włochem, fundował klasztor w Czerwińsku, przywiózł wiele ksiąg z Włoch do Polski, umarł około 1088 r. — *Piotr* tegoż herbu, arcybiskup gnieźnieński około roku 1144 pogodził książęta polskie między sobą zwaśnione; o zabicie Wenera, biskupa płockiego u książąt mazowieckich upomniał się. — *Jakób* ze Znina, pod tym herbem położony, miasteczko to murem opasał, był nauki niepospolitej, osobiwie w prawie duchowném. Relikwie ś. Wojciecha dotąd ukryte, ku publicznej czci wystawił, Władysława monarchę polskiego za napad na braci klątwą kościelną okrył, przywilej Mieczysława starego, klasztorowi łędzkiemu 1144 roku dany, podpisał. Nagrobek św. Wojciechowi w Gnieźnie zaczął stawiać i na dokończenie tego fundusz zostawił, przestał być śmiertelnym 1184 r.

Szreniawa herbu t. n. z krzyżem. — *Piotr* u króla Stefana podstoli, mąż rycerski, który w wyprawach wojennych wielkiego męstwa dał dowody. — *Andrzej* u Piotra Zborowskiego wojewody krakowskiego w wielkiem był poważaniu.

Szreński herbu Dołęga w Płockiem, pisze się z Sokolowa. — *Stanisław* Grad Szreński, wojewoda płocki podpisał pokój z krzyżakami w Brześciu 1436 r. uczczony jest nadgrobkim w Szreńsku. Hozyusz mówi o nim, że był to mąż staropolskich obyczajów i znakomitej pobożności. — *Aleksander* biskup płocki kościół katedralny w Płocku wymurował, — *Feliks* wojewoda płocki, starosta malborski, wizki i łomżyński, miał za sobą Kościelecką wojewodziankę poznańską, umarł 1554, zostawił tylko córki i na nim zgasł dom Szreńskich.

Szretter *Jan* major od JKMcI otrzymał indygenat w Polsce 1685 r.

Sztilkien w brasławskim powiecie w ks. litewskim; *Ludwik* mąż waleczny, porucznik chorągwi ussarskiej Karóla Chodkiewicza hetmana.

Sztrem oberst-lejtenant w wojsku polskim, otrzymał indygenat na sejmie 1676 r.

Szubert *Adam* za zasługi w kraju nobilitowany 1676 r.

Szubski herbu Prawdzic w Inowrocławskim; *Szymon* z Szub-ska kasztelan inowłodzki 1576.

Szuksta herbu Pobog w upitskim powiecie i księstwie żmudzkiem. *Piotr* cywun ejragski, sędzia ziemski żmudzki, poseł na konwokacyą po śmierci Zygmunta III 1634 r. deputat na trybunał skarbowy wileński, fundował konwikt dla ubogich studentów w Krozach na Żmudzi, collegium jezuickiemu w Kownie mając.

tność zapisał. — *Andrzej* mąż uczony. — *Jan Stanisław* poseł na sejm 1661 r. deputat na trybunał skarbowy w r. 1667, poseł i komissarz do zapłaty w wojsku litewskim 1678 r., podkomorzy kowieński i kommissarz do granic między Kurlandją i Inflantami polskimi.

Szalc Mikołaj metrykant koronny za zasługi nobilitowany 1676 roku.

Szumlański herbu Korczak z Szumlan w ruskim województwie. — *Paweł* w wielu potrzebach doświadczonego mężstwa rycerz. — *Iwan* w bitwie z Wołoszą zginął. — *Paweł* za granicą, *Andrzej* zaś pod Smoleńskiem poległi. — *Alexander* rotmistrz królewski. — *Paweł* pułkownik pod Mikołajem Potockim hetmanem wielkim koronnym. — *Józef*, lwowski, halicki i kamieniecki biskup obrządku greckiego, administrator metropolji kijowskiej, archymandryta pieczarski o unię gorliwy. Świadczy o nim list Jana IIIgo króla, że w posługach wojennych i publicznych funkcjach użytecznym był ojczyźnie. — *Atanazy* biskup łucki greckiego wyznania 1686 r. — *Gedeon* biskup miński i *Cyryll* biskup perejaślawski tegoż wyznania.

Szumski herbu Jastrzębiec. — *Boksa* z Szumska, łowczy krakowski, podpisał się na liście Władysława Jagiełły 1400 r. danym miastu Lwowu. — *Kazimierz* sędzia ziemski wileński, porucznik ussarskiej chorągwi u Janusza Kiszki hetmana litewskiego. *Michał* podwojewodzy wileński pod Chocimem wojował pod petchorską chorągwią.

Szuszkowski *Bogdan* herbu Bończa, sędzia ziemski włodzimierski, poseł z województwa wołyńskiego na sejm 1569 r. podpisał unię Litwy z Koroną.

Szujski *Władysław Aleksander* chorąży brzeski, którego przodkowie podług Niesieckiego około r. 1600 przenieść się mieli z Rosyi do Litwy: herb ich Pogonia, t. j. rycerz na koniu smoka gniotący. Temu Aleksandrowi wzniesiono nadgrobek srebrny w roku 1671 w kościele oo. bernardynów w Brześciu litewskim. — *Konstantyn Jan* posłał na konwokacyą 1674 r. Kommissarz do zapłaty wojsku, deputat do przybocznej rady królewskiej, był potem pisarzem w. ks. litewskiego, trzymał oraz starostwa jałowskie i zahalskie. — *Jerzy Konstanty*, cześnik brzeski litewski, we wszystkich wojnach za Jana Kazimierza z chorągwią swą mężnie stawał, 1691 r. deputat na trybunał litewski, zszedł 1694 r. Szujska pozostała małżonka Wojciecha Mleczki, wojewody podlaskiego, jak Niesiecki pisze, gmachu jezuickiego w Drohiczynie dokończyła.

Szwab Kacper, herbu Jastrzębiec. *Aleksander*, starosta szmeltyński, poseł na sejm 1621 r. z księstwa litewskiego, potem deputat na trybunał, odznaczył się męstwem w bitwie pod Kirchholmem.

Szwykowski Daniel, *Kacper* i *Jan* herbu Ogończyk z księstwa litewskiego, walczyli w bitwie pod Ulą, która to bitwa zaszła około r. 1563. — *Jan*, sekretarz królewski za Zygmunta III. — *Samuel* chorąży nowogrodzki, poseł na sejm konwokacyjny 1696 r.

Szydłowiecki. *Dobiesław* herbu Odrowąż, w wieku XII jak utrzymuje Okolski, posiadał dobra Szydłowiec, Góry i Chlewiska w Sandomirskiém i dał początek tej rodzinie. *Stanisław* z Szydłowca kasztelan żarnowski 1470 roku od Kazimierza Jagiellończyka sprawował poselstwo do króla czeskiego, w następnym roku śgo Kazimierza królewicza, do objęcia korony węgierskiej, co niedoszło, prowadził. Miał on nad wychowaniem dzieci króla Kazimierza wyższy dozór, *Jakób* kasztelan sandomirski i podskarbi koronny, *Paweł* kustosz krakowski, sekretarz królewski, mąż szlachetnemi przymiotami wsławiony, zmarł za granicą 1506 r. Nadgrobek jego widzieć można było w katedrze krakowskiej. — *Krzysztof* kasztelan krakowski kanclerz wielki koronny, sieradzki, łukowski, sochaczewski i gostyński i nowomiejski starosta, tron Zygmunta I. na ramieniach jego i Kościeleckiego podskarbiego wielkiego koronnego, dziejopisowie owcześni przywodzą, wspierał się jakoby na dwóch moralnych filarach. Oni to skarb publiczny przez poprzednich królów rozrzutność, mianowicie Jana Alberta i Alexandra rozszafowany, wspomogli i w zapasy opatrzyli, a mądrymi środkami ekonomji, pomagając temu dobroczynnemu i światłemu królowi do tak świetnego stan Polski podówczas doprowadzili stanu, ustalając jój dobry byt przez ustawy polityczne administracyjne i handlowe trafnie zastosowane tak, iż za panowania tego króla wartość własności ziemskiej 30 razy powiększyła się, o czém świadczy Orzechowski. Nabył przeto Krzysztof wielkiej powagi w kraju, szanował i lubił uczonych ludzi, między temi Erazma z Roterdamu, współczesnego mędrca do którego pisywał i znacznemi go obsypywał podarunkami, z czego tenże Erazm chlubi się w listach swoich, a nawet dzieła swoje jemu w dowód szacunku przypisał. Także Jerzy arcybiskup strygoński wielce naszego Szydłowieckiego poważał i przed śmiercią przez ostatnią wolę swą znaczną część rzeczy bogatych w srebrze i złocie jemu odkazał. Dobra Opatów Szydłowiecki od biskupa lubuskiego odkupił, téż miasto odbudował i bramą 1528 r. pięknie zmurowaną ozdobił, kollegiatę tamże sprzętami bogatemi uposażył i ołtarz wystawił. W tym kościele spoczywa uczczony nadgrobkiem wraz z dwoma nieletniemi synami Ludwikiem i Zygmuntem. Na zjeździe monarchów w Wie-

dniu honor i powagę króla i pana swego Zygmunta utrzymał, pókj w Europie zjednał i ustalił i wielki szacunek cesarza niemieckiego pozyskał tak, iż ten go między książęta imperii policzyć kazak, czego Szydłowiecki, przestając na godności szlachcica polskiego, odmówił. Pamiętna jest jego umowa braterska z Albertem ks. pruskim w Gdańsku 20. maja 1526 podpisana, gdzie sobie wzajemną pomoc jako bracia rodzeni, zapewniają, zastrzegając uległość Zygmunтови I. jako swemu królowi i panu. Królowej Bonie w przejeździe do Polski assistował, zszedł 1532 r. zostawiwszy trzy córki, pierwszą z nich Elżbieta zaślubiona Mikołajowi ks. Radziwiłłowi marszałkowi i kanclerzowi W. Ks. Litewskiego, której cnoty i pobożność wielką Hozyusz w listach swoich wychwala, druga Zofia Janowi Tarnowskiemu kasztelanowi krakowskiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu, trzecia Krystyna księciu Münsterberga i Oleśnicy hrabi na Glacu, której nadgrobek w tejże Oleśnicy 1556 roku położony, czytać się daje. *Mikołaj* brat rodzony Krzysztofa kasztelan radomski, krajezy koronny podkomorzy krakowski, potem podskarbi wielki koronny, starosta radomski, oświęcimski, zatorski, olsztyński, krzepicki, grodecki, mąż dla heroicznych swych cnót od Zygmunta I. króla wielce szacowany, zmarł tegoż roku jak i Krzysztof brat jego, a wraz z nimi zgasł ten dom na najświetniejszych kartach historii naszej zapisany.

Szydłowski herbu Jelita, *Krzysztof* Bernard Szydłowski, pisarz skarbowy za waleczność i odebrane rany przy dobywaniu Pskowa od wielkiego Zamojskiego do herbu przypuszczony, od Stefana króla między rycerstwo policzony, o czém przywilej u Paprockiego w dziele „Herby fol. 219“ zachowany, świadczy.

Szydłowski herbu Lubicz w mazowieckiem księstwie, pisze się z Szydłowa. *Paweł* mąż odważny i w rycerskich sprawach biegły, u Gastolda jednego z panów litewskich był w łasce, chwały rycerskiej był chciwy, krzyżaków wojennemi wycieczkami trapił, był potem sędzią zawskrzyńskim, *Stanisław* mąż uczony i dzielny w boju, bezżenny wszedł do grobu, *Wojciech* kustosz i kanonik krakowski, mąż w prawie biegły, dla ubogich i sierot wyłany, uczczony od synowca nadgrobkiem w katedrze krakowskiej 1617 roku wystawionym, szpitala w Radłowie i Szydłowie dostatecznie opatrzył, deputat na trybunał koronny razy kilkanaście. *Jan* wojski płocki w młodym wieku jako rycerz stawał przeciw nieprzyjacielem ojczyzny, gdy Połock opanowano, w niewolę wzięty, do Astrachanu zaprowadzony, dziewięć lat tam przesiedział, staraniem dopiero wuja swego biskupa Krasińskiego na wolność wypuszczony. *Andrzej* podczasy płocki pojmany w niewolę od tatarów, *Paweł* w obozach wojennych z Janem Potockim wojewodą bractaw-

skim lata swoje strawił, chorągiew nosząc, gdy go tatarzy obskoczyli, sześć razy ranny z rąk jej nie wypuścił i szczęśliwie z tą chorągwią ratował się i umarł burgrabią krakowskim 1601 r. pogrzebiony tamże u Ś. Michała na zamku. Córka jego Anna wylana na miłosierne uczynki, na dom professów jezuickich w Krakowie dobroczynna, tamże do kościoła Ś. Barbary kielich i patynę szczerozłote ofiarowała. *Jan* dworzanin królewski, *Niemira* albo inaczej Erazm porucznik u Leśniowolskiego hetmana pod Newlem mężnie potykał się. *Krysztof* dworzanin króla Zygmunta Augusta umarł 1574 r. świadczy jego nadgrobek u Ś. Trójcy w Krakowie. *Mikołaj Stanisław* i *Paweł*, tych męstwo sławi ustawa sejmu 1662 r. świadcząca, że życia i majątku w różnych potrzebach nie żalowali *Piotr* łowczy płocki poseł na sejm konwokacyjny, wyznaczony od stanów do rewizyi skarbu koronnego 1655. — *Jan* sędzia ziemski zawskrzyński, starosta piasecki, poseł starodubowski na konwokacyą 1696 r.

Szydłowski herbu Paparona, *Paweł* z Szydłowca proboszcz poznański, kustosz krakowski, sekretarz królewski, temu 1566 r. w katedrze krakowskiej bracia jego rodzeni, wystawili nadgrobek.

Szyrwind Konstanty litwin jezuita, najwięcej zasłużył się jako pisarz w mowie litewskiej, w szkołach i na ambonie, mąż niespracowany, często dwa razy na dzień po polsku i litewsku kazał, napisał grammatykę pod tytułem *Clavis Linguae Lithuanicae*, w Wilnie wydaną, *Słownik* polsko-łacińsko-litewski, *Kazania* na wszystkie niedziele po polsku i litewsku, 1630 r. uadto *Kazania* obozowe i nadgrobek Osmanowi sułtanowi tureckiemu; zszedł z tego świata 1631 r.

Szygowski: jeden z tych, z mazowieckiego województwa miał wielkie poważanie u Jurgi księcia Słuckiego. — *Marcin* poborca z sejmu 1598 r. w poznańskiej i makowskiej ziemi. — *Wojciech Stanisław* z Szygów, poseł z ziemi rożańskiej, deputat z sejmu 1697 r. do ułożenia umowy z Augustem II. królem, *pacta conventa* nazywanąj.

Szykier z księstwa litewskiego, sędzia ziemski zmużdki, podług świadectwa Niesieckiego był mówcą i statystą wielkim.

Szymakowski herbu Prawdzie kanonik kujawski, o tym mówi Hozyusz w tomie II na karcie 125, że jeździł do Zygmunta Augusta króla dla przełożenia interessów kościelnych od Stanisława Karnkowskiego biskupa podówczas kujawskiego.

Szymanowski herbu Ślepowron w ziemi warszawskiej, *Marcin* sędzia sochaczewski, poseł z województwa rawskiego, na sejm lubelski 1569 r. podpisał unią Litwy z Koroną. — *Chryzostom* zakonu kaznodziejskiego, pomnażając cześć św. Jacka pomnożył jego

ozdobę w warszawskim kościele xx. dominikanów. — *Jan Kazimierz* podstoli warszawski, poseł na sejm konwokacyjny 1674, koronacyjny 1676. — *Michał* starosta wyszogrodzki poseł na sejm 1724 — Szymanowscy fundowali kollegium księży pijarów w Górze. Są także Szymanowscy w księstwie litewskim herbu Jezierze. O *Mikołaju* z tego domu zmarłym w Wilnie wzmienia Kojalowicz.

Szymborski w płockim województwie, *Stanisław* kanonik warszawski pleban w Piasecznie i Stanisławowie, zmarły ur. 1561. Był jego nadgrobek u oo bernardynów w Warszawie.

Szymkowicz herbu Kosciesza, *Jan* marszałek i pisarz litewski, potem wojewoda witebski, starosta wilkomirski i tykociński, odbył po trzykroć poselstwo do Rossyi, to jest 1551, 1559 i 1567 roku. *Jerzy* kasztelan połocki. wspomina go przywilej inkorporacyi Inflant roku 1567.

Szynweski herbu tegoż *Jan* Rejten z Szynwesza w województwie malborskiem, mówi Niesiecki, że był takięj siły, iż palcem wbijał w ścianę drewnianą bretnal żelazny, wypisał to z rękopismu niegdyś istniejącego, o rodzinach pruskich. Od tego domu idą Rejtenowie w księstwie litewskim, z których był Rejtan poseł na sejm pamiętny roku 1772.

Szypowski *Adam* herbu Szreniawa, kanonik krakowski, sekretarz królewski, w Białym, w powiecie lelowskim, był administratorem żup wielickich i okupił znaczne dobra dla swęj rodziny. Ten albowiem urząd, jak nam liczne przykłady historia nasza pokazuje, szczególnie niektórym do z bogacenia się posłużył. — *Sebastyan*, dziedzic na Szypowicach, mąż uczony i w rycerskich dziełach biegły.

Szyrina *Paweł*, herbu Lubicz na Polesiu, mostowniczy piński, rejent trybunału litewskiego. — *Antoni* jezuita rządził prowincją litewską tegoż zgromadzenia. Pozostałe jego kazania wydane 1714 r. — *Balcer* przypuszczony do indygenatu 1676.

Szyszk *Mikołaj*, herbu Dołęga w grodzieńskim powiecie, poseł z województwa braclawskiego na sejm 1569 r. podpisał unią Litwy z Koroną. — *Jan*, stolnik braclawski, poseł województwa inflanckiego na sejm konwokacyjny po śmierci Jana III 1696. — *Daniel*, stolnik lidzki, fundował seminarjum w Wilnie.

Szykowski *Krzystyan*, gwardyan oo. reformatów w Przemyślu, gdy w roku 1672 turecy i tatarzy podstąpili pod Przemyśl, osobliwszym swym męstwem, przytomnością i zręcznością obronił miasto, kosz tatarów pod wsią Podstolicami zniósł, niewolników odbił, a to tylko z ludem tym, co w Przemyślu od pogan napaści schronił się, dowodził sam pieszo i murzę tatarskiego pojmał. — Król *Jan III* będąc jeszcze pod ten czas hetmanem z czią i posza-

nowaniem odwiedził go. Przeniósł się potem Szykowski na mieszkanie do klasztoru w Solcu nad Wisłą i tam w kilka lat życia dokonał. Drugi to mnichów dowódzca, równie śmiały i mężny, jak Kordecki, przeor paulinów, co w roku 1656 obronił od szwedów jasną górę częstochowską.

Szyszkowski Marcin, herbu Ostoja z województwa kaliskiego naprzód biskup łucki, potem płocki w roku 1607, nakoniec krakowski 1617 roku. Na wychowanie jego Piotr Myszkowski, biskup krakowski nakładał, w szkołach jezuickich w Pułtuskach dwanaście lat na naukach przepędził, potem w akademii krakowskiej i w Rzymie doskonalił się, szczególnie w prawie i teologii był biegły. — W pamiętce jego nauki pozostała mowa na pogrzebie Anny, królowej szwedzkiej, siostry Zygmunta III oraz inne. Jego nakładem i kosztem wzniesiona jest kaplica, wśród kościoła katedralnego krakowskiego, w której prochy świętego Stanisława, biskupa i męczennika spoczywają. On to trumnę srebrną kosztowną temu świętemu sprawił, którą szwedzi 1656 zabrali. O czem obszernej wiadomości patrz pod wspomnieniem pamiętki rodziny Szczepanowskich. Tak liczne przysługi Szyszkowskiego kazi spalanie z rozkazu jego wszystkich ksiąg w Krakowie u Wierzbicy drukowanych. Posłował do Rudolfa cesarza, zawiści między obywatelami prywatne i publiczne płynną wymową godził, nauki hojnie wspierał, świątynie i kościoły ozdobił, kościół na cześć świętego Karóla Boromeusza i klasztor oo. bernardynów na Karczowce przy Kielcach 1627 r. fundował, Izby kościół zmurował; pracował on nad podaniem potomności pamięci o sławnych polakach, wspomina o tem w mowie do Myszkowskiego, lecz dzieło to do naszych czasów nie doszło. Jerzy Ossoliński, sławny kanclerz w pochwalnej mowie tak o nim wyrzekł: „Nie wspomnę jakie były Szyszkowskiego ratowania upadłej szlachty, jakie do usług Rplitej wsparcia, jak drogie ku ozdobie i podporze ojczyzny nakłady, ćwiczenia młodzi i odważne w posługach ojczystych zaprawiania, nakoniec budowle, Polskę podówczas zdobiące;“ zakończył Ossoliński temi słowy: „Bogu służył, jak kapłan, królowi jak wierna rada i jako dobry polak.“ — *Mikołaj*, biskup warmiński, synowiec Marcina biskupa krakowskiego, administrator opactwa czerwińskiego, sekretarz w. kor., dobra biskupie przez szwedów spustoszone odbudował i podźwiął. W Sprinbergu w Warmii kościół i klasztor oo. bernardynów fundował, 1642 r. zszedł z tego świata. *Jerzy Szyszkowski* pięć tysięcy czerwonych złotych ofiarował rzezypospolitej na zapłacenie wojska związkowego. — *Piotr*, kasztelan wojnicki, zwiedził cudze kraje, tam w umiejętności obcych języków i sztuki rycerskiej, ćwiczył się, w wielu wyprawach krwi

i majątku dla ojczyzny nieżałował, różne poselstwa z nieporównaną dzielnością odbywał, jako to: do kurfirstra brandenburgskiego, do Wiednia po Cecylią Renatę żonę Władysława IV, był także przy świetnym poselstwie do Turczeh Krzysztofa księcia Zborowskiego sekretarzem w Stambule. — *Mikołaj*, sędzia ziemski wileński, poseł na konwokacyą 1634 r., mąż biegły w prawie polskim, litościwy na ubogich, przy kościele jezuitów w Kaliszu wystawił kaplicę, blachą pobił i tam 1650 roku pochowany. Rodzina ta wygasła jeszcze za czasów Starowolskiego.

T.

Tabor herbu Półkozic w księstwie litewskim. Wojciech Tabor biskup wileński wstąpił na katedrę 1492 r. i tegoż roku Aleksandrowi w. ks. litewskiemu mitrę w. ks. litewskiego na głowę włożył. 1501 r. zjechał do Krakowa na koronacyą tegoż, jako króla polskiego i dawną unią Litwy z Koroną podpisał. Z poduszczenia kniazia Glińskiego, gdy król Iliniczowi chciał odebrać starostwo lidzkie bronił niewinnego sprawy i popadł w niełaskę królewską tak dalece, że go król do senatu na sejmie brzeskim puścić nie kazał. Na sejmie w Radomiu 1505 r. biskup śmiało upominał króla, tak, że rozgniewany paralizem ruszony został, z którego w roku następnym umarł. Tabor Zygmunutowi mitrę w. księcia włożył i duchowieństwo z pod jurydykcyi świeckiej uwolnił, do opasania murem miasta Wilna znacznie przyłożył się: zszedł 1507. (*) *Bartłomiej* marszałek litewski, brat jego rodzony podpisał unią 1501 r. Król Aleksander rozgniewany na brata jego odjął mu dobra Surwiliszki.

Taczanowski herbu Jastrzębiec w sieradzkim województwie. *Rafał* sławny jezuita rządził kolegiami toruńskim, kaliskim, lubelskim, jarosławskim i całą prowincyą polską tego zakonu: umarł w Jarosławiu 1721 r.

Talat w księstwie żmudzkiem. *Jan* wojski żmudzki, poseł na sejm 1627 r. i kommissarz do soli wyznaczony.

Talibski herbu Brodziec z Talaby w ziemi czerskiej. *Łukasz* poległ pod Chocimem w koronnym wojsku.

(*) Umarł biskup w Krakowie w czasie obrzędów koronacyjnych 27 marca 1507 r. Tomiciana I. 18. Wyrobił biskupom wileńskim jus gladii i za to cierpiał. (J. B.)

Talko Porzecha herbu Dąbrowa w nowogrodzkim województwie. — *Jerzy* sławny za Stefana króla żołnierz. — *Tomasz* jezuita, mówca i rymopis sławny, rządził kollegium w Pułtusku, z zarazy powietrza umarł. — *Jana* i *Macieja* Talkowiczów wspominają popis powiatu słonimskiego 1528 r.

Talwosz herbu Łabędź w księstwie żmudzkiem. — *Mikołaj* żmudzki kasztelan, starosta dyneburgski w młodych latach rycerskimi dziełami popisywał się pod Romanem księciem Sanguszką w wojennych potrzebach, także z Grzegorzem Chodkiewiczem i Mikołajem Radziwiłłem. W r. 1565 od Jana Chodkiewicza z częścią wojska do Inflant wysłany, pod Kirempe sześć tysięcy szwedów poraził, chorągwie zabrał. Pierwszy to był napad szwedów na Inflanty. 1570 r. jeździł w poselstwie do Rosyi, z którą pokój na lat trzy zawarł. — *Adam* także kasztelan żmudzki, deputowany do korektury statutu litewskiego 1609 r. kommissarz do oznaczenia granic od Pruss 1616 r. deputat na trybunał skarbowy litewski 1621 r., 1623 do traktowania o pokój ze szwedami wyznaczony, w r. 1601 sto usarzy własnym kosztem uzbroił i Chodkiewiczowi pod Parnawę przysłał, w każdym urzędowaniu wierny królowi, przychylny ojczyźnie, pilny w wykonywaniu powierzonych obowiązków*). Majątek jego, imiona w Litwie nazywane, przeszły z jedyną córką Joanną w dom Lackich. — *Jan* Stecko Talwosz, starosta drohicki 1501 r.

Tański herbu Nałęcz, w ziemi ciechanowskiej, — *Paweł* *Konstanty* z sejmu 1667 r. kommissarz do pogranicznych od Wołoch sporów. — *Jan* instygator koronny, pisarz ziemski poznański 1661 r. kommissarz do ograniczenia dóbr królewskich z ziemskimi w Mazowszu. — *Jan* *Stanisław* z Łąg Tański, jest drukowana jego mowa o św. Katarzynie męczennicy w łacińskim języku 1671 roku.

Taranowski herbu Belina w ziemi przemyskiej, Okolski wspomina Nikodema, arcybiskupa halickiego, którego ciało w pewnym kościele miano znaleźć. Skrobiszewski nie liczy go w rzędzie tych biskupów, Niesiecki idzie za jego zdaniem. — *Jan* *Krasa*, biskup chełmski, zakonu kaznodziejskiego, umarł 1462 roku. Długosz o nim powiada, że był mąż łagodny i spokojny, za jego rządów przybyło miasteczko Skierbieszów do katedry chełmskiej. *Mikołaj* kasztelan halicki za Władysława Warneńskiego w Mościskach pod Przemysłem konwent oo. dominikanów fundował.

(*) Kommissarz do urządzenia Kurlandji w r. 1617 z innemi. Urządzenie to z roku 1617 znajduje się w bibliotece uniwersytetu kazańskiego, między rękopismami.

Andrzej podczaszy halicki miernego wzrostu jak mówi Niesiecki, ale serca i dzielności umysłu wielkich, których dał dowód w wielolicznych poselstwach, szczęśliwie zakończonych: a naprzód do króla duńskiego jeździł po trzykroć, jednając pokój z Szwecyą i sprawił to, iż gdy już wojska do boju w gotowości stały pokój szczęśliwie zawarł; do Szwecyi potem wysłany przy rozbięciu okrętu za ledwo nie utonął, jeździł potym do Holzacyi, nakoniec do Porty, gdzie wszystko podług myśli Zygmunta Augusta króla, sprawiwszy 1569 r. puścił się z Konstantynopola przez Kiljā, Białogród, Oczaków, pola puste, Azów, Don do Astrachania do armii tureckiej przeciw Rossyi tam wyprawionej (*). Był świadkiem obecnym jak przez głód i pragnienie oraz wycieczki i wiarołomności tatarów z trzydzieści tysięcy turków, dwa tylko powróciło. Udało mu się na Azów, Oczaków i Białogród szczęśliwie do ojczyzny powrócić. Ciekawy opis tej podróży zachował nam Bielski w swęj kronice; sposób ciągnięcia obozu tureckiego i tatarskiego, położenia miejsc dokładnie opisane. Odbywał jeszcze powtórne poselstwo do Porty, wstawiając się za Iwonią, hospodarem wołoskim, z którego wrócił w czasie bezkrólestwa 1572 r. do Polski; wysłany do Iwana monarchy rossyjskiego, skłonił go do rozpuszczenia wojska grożącego Litwie. Po odjechaniu Henryka króla udał się do Konstantynopola i u Amurata Sultana pokój rzeczypospolitej upewnił. Stefan Batory wzywał go równie do różnych poselstw, popisywał się on do tego dzielnie pod tym królem w jego kampaniach, otrzymał w nagrodzie dobra Bratkowice w województwie sandomirskiem nadane na lat 100, o czem Paprocki. *Mikołaj* kanonik krakowski, brat *Andrzeja* przez skromność nie chciał przyjąć infuły kamienieckiej, w bractwie miłosierdzia w Krakowie 30 lat przydował, ojcem ubogich nazywany, zszedł 1621 r. majątek swój na pobożne uczynki rozszafował. — *Maciej* powracając z cudzych krajów nie daleko Padwy śmierć znalazł. — *Andrzej* podczaszy lwowski w szwedzkich i tureckich kampaniach doświadczony rycerz, pod Chocimem nacierających na obóz turków z piechotą swą mężnie odparł, przeciw Gustawowi królowi szwedzkiemu walcząc w Prusiech pod Orną pierwszy w fossę skoczył i nieprzyjaciela z miasta wyparł. Wybierając się przeciw kozakom 1637 r. appopleksyą tknięty życie zakończył. Stanisław 17 lat za granicą przepędził, naostatek w Rzymie został jezuitą. 1630 r. powrócił do ojczyzny. Parisius w dziele swém *Slavia* pisze, że Sta-

(*) „Droga do Carogrodu i Astrachanu“ rękopism Taranowskiego własną ręką Lelewela skopiowany w roku 1813, znajduje się w Muzeum narodowem imienia Swidzińskich dotychczas w Sulgostowie. Patrz Bibl. warszaw. 1857. II. 739.

niśław Tarenowski napisał *Itinerarium suae legationis*, może to być myłka podług podobieństwa, dzieło to mogło być Andrzeja, gdyż Stanisław żadnych poselstw nie odbywał.

Tarasowski Jan miał swoją chorągiew w Holsacyi pod Stefanem Czarnieckim.

Targowicki herbu Tarnawa w Sandomirskim i Lubelskiem z Targowiska jeden szczepek domu z Broniewskimi. — *Jan* naprzd chelmski potem 1487 r. przemyski biskup, mąż ludzkością i świętobliwością życia znakomity, o którym wspomina Nakielski, że klasztor miechowitów w Przeworsku potrzebnymi ustawami uporządkował(*) — *Zygmunt* proboszcz krakowski, kanonik przemyski, sekretarz Zygmunta I króla, Fryderyka królewicza kardynała kanclerz, w r. 1510 z krzyżakami o pokój traktował. — *Kleofas* u Macieja króla węgierskiego rycersko służył, przeciw turkom hetmanil. Powróciwszy do ojczyzny pod Kazimierzem Jagiellończykiem przeciw krzyżakom wojował i wziął w nagrodę od króla pyzdrskie, konińskie i kolskie starostwa, na téjże wojnie pruskiej zginął. — *Stanisław* pod Bukowiną dostał się w niewolę 1497 roku.

Targowski herbu Rogala w Płockiem, *Samuel* z Kaczlina od młodości bawił na dworze Zygmunta III dla pięknego rozsądku, dowcipu i sprawności wielce temu królowi miły, używany do zleceń rozmaitych, dwakroć do Stambułu i raz jeden do Gabora księcia siedmiogrodzkiego w poselstwie wysyłany; w sędziwym wieku, wieś swą Nowawieś w województwie poznańskiem położoną na wykupno więźniów zapisał, o czém konst. 1629 r. Sam obrał życie duchowne i jako kanonik 1632 r. w Krakowie na zamku u śgo Michała tam skończył

Tarło herbu Topór, w sandomirskim województwie, ze Szczekarzowic Zaklika Tarło. (Niesiecki dowodzi, że wielu dawnych polaków imie Zakliki odbierało na chrzcie św.). *Ottonowi* Władysław Jagiello odebrał dobra Szczekarzowice i potem oddał synowcowi jego Zaklice Tarle, którego posyłał w pewnych zleceniach do Kamieńca podolskiego. — *Jan* protektor minorytów śgo Franciszka około roku 1470 łaskami króla Kazimierza Jagiellończyka zaszczycony, we Lwowie przyjął habit i udał się na pielgrzymkę do ziemi świętej, gdzie na górze Synai w r. 1488 w wigilią św. Marty życia dokonał świętobliwego. — *Zygmunt* Tarło ze Szczekarzowic, sekretarz Zygmunta I. króla, *Łukasz* dworzanin tego króla, którego wspomina Paprocki. *Mateusz* jeździł w poselstwie wraz z Janem

(*) Biskup ten pisał kronikę wypadków od r. 1386 do 1491, której rękopism znajduje się także w Muzeum sulgostowskiem. (J. B)

Tarnowskim hetmanem do Jana króla węgierskiego, wstawiając się o uwolnienie Hieronima Łaskiego wojewody sieradzkiego, o czém wzmienia Tomicki w liście swym do Erazma Roterdamczyka. — *Stanisław* biskup przemyski Izabellę, córkę Zygmunta I odprowadzał do Węgier Janowi królowi węgierskiemu, mąż o chwałę boską gorliwy. *Stanisława* Orzechowskiego, sławnego z jego pisma i wymowy, dla tego, że go inny biskup święcił do swej diecezji przypuścić nie chciał. — *Stanisław* mąż sławny przebywał czas długi na dworze Izabelli, królowej w Węgrzech. — *Tarło* podczaszy krakowski, mąż bardzo pięknej postawy, w obyczajach przyjemny, siły nadzwyczajnej, żył za czasów Zygmunta Augusta, wspomina o nim Górnicki w swoim dworzaninie. — *Paweł* sędzia ziemski lwowski i wojski stryjski, mąż dla uczonych dobroczynny, chwali go jako przyjaciela nauk Jan Tucholczyk. — *Paweł* arcybiskup lwowski laty i obyczajami poważny od Zygmunta Augusta 1561 r. na tę godność wyniesiony, w r. 1564 złożył synod we Lwowie i na nim przyjął koncylium trydenckie. Skrobiszowski w opisie życia arcybiskupów lwowskich mówi, że z młodych lat służył rycersko, a duchowny stan obrawszy, stał się obrazem cnót wszystkich, od zemsty daleki, powściągliwością życia i roztropnością wielką w sprawach znamienity: uczcili go nagrobkiem bracia jego, a spór o spadek między niemi a kapitułą lwowską aż na sejmie Commendoni legat papieżki i Hozyusz uspokoili. — *Mikołaj* z Szczekarzowic, chorąży przemyski, dworzanin Zygmunta Augusta króla, dziedzic na zamku Laski zwanym, tak go mianuje Adam Szretter w wierszu na uwiecznienie pamięci oczyszczonego przez tegoż *Tarłę* rzeki Niemna; mąż to był wielkich wiadomości, pełen nauki, roztropnością i wielkim rozsądkiem obdarzony, on rzekę Niemen obczyścił z zawał i kamieni i pierwszy spławną za panowania Zygmunta Augusta uczynił. Opiewa to wspomniany wiersz Szrettera 1553 r. drukiem w Krakowie ogłoszony, Górnicki temuż *Tarle* biegłość w wymowie przypisuje; był on dobroczyńcą jezuitów w Przemyślu, tamże zwano go w pospolitem nazwaniu *Hława*. Po nim Szczekarzewice przeszły w dom Oleśniczkich. — *Jan* chorąży lwowski, ten dziedziczył dobra *Czaple* w ziemi przemyskiej, miał za sobą *Reginę* Malczycką ostatnią domu tego sławnego rycerskimi posługami w ojczyźnie dziedziczkę, z tej była *Anna* Daniłowiczowa, chorążyna lwowska pani życia wielce chwalebne*go* i *Jadwiga* Hieronima Sieniawskiego, wojewody ruskiego, małżonka, o którą rękę panowie z Węgier i Wołoch mianowicie *Bogdan*, wojewoda wołoski, starali się. — *Jan Karól* kasztelan wiślicki, olsztyński i zwoleński starosta, mąż wielkich cnót i zasług w ojczyźnie w czasie bezkrólewia 1632 r. rotmistrz

województwa sandomirskiego, sto ludzi kawaleryi swoim kosztem uzbroił, z tegoż województwa był posłem na sejm 1628 r., miał za małżonkę Maryannę z Bobrka Ligęziankę podskarbiego w. koronnego córkę, z niej Barbara córka była wprzód za Janem Daniłowiczem, potem za Jerzym Lubomirskim, marszałkiem w. koronnym i hetmanem polnym, ofiarowała do częstochowskiego obrazu koronę swoją ślubną szczerozłotą drogiemi kamieniami obsypaną, suknią także bogatą złotem i srebrem haftowaną, pierścienie i inne bogate klejnoty, o czem pisze Nieszporkiewicz : zesła 1689 r. w Krakowie u św. Piotra pochowana; wniosła w dom Lubomirskich Janowicz, gdzie popioły ojca jej Jana Tarły spoczywają, o którym mówi Petrycy w dziele de Bello Moscovitico, że odprowadzał z innemi 1606 r. Marynę Mniszchównę na stolicę Moskwy. *Zygmunt* kasztelan sandecki, wprzód chorąży przemyski, pierwszy do Polski oo. reformatów wprowadził i klasztor im w Zakliczynie fundował. — *Michał* generał w wojsku francuzkiem w wielkiem był poważaniu u Ludwika XV: kawaler św. Ducha, który zaszczyt tylko księżęta krwi królewskiej posiadają. — *Piotr* biskup poznański pięknych przymiotów mąż, mianowicie nieporównanej ludzkości i łagodnych obyczajów, lubiony od wszystkich, poważany od Augusta II króla, zmarł 1722 r. spoczywa u xx. misyonarzów w Warszawie (*). — *Adam* wojewoda lubelski, starosta drohobycki, doliński, zwoleński, złotoryski, 18go roku życia już rotmistrz pancerny i dyrektor wojskowy w Radomiu, czynny w usługach publicznych, deputat naprzód na trybunał koronny, posel na trzy sejmy, marszałek konfederacyi województwa lubelskiego na sejm elekcyjny, rotmistrz tegoż województwa, potem marszałek konfederacyi sandomirskiej i regimentarz partyi wojska koronnego, marszałek konfederacyi dzikowskiej i marszałek trybunału radomskiego 1737 r. (**). — *Gabryel* kasztelan radomski, marszałek królowy Katarzyny, małżonki Zygmunta Augusta, starosta chełmski, checiński, lubaczowski, kowelski, o czém opowiada nagrobek jego w epigrammatach Grzegorza Samborczyka zachowany. Orzechowski w panegiryku swym wspomina go na obchodzie weselnym Zygmunta Augusta, — *Jan* krajczy koronny, starosta pilźnieński na weselu Zygmunta I z Boną Sforcją na kopią gonił z Kazimie-

(*) Był wprzód biskupem kładjopolitańskim, suffraganem poznańskim, opatem paradyskim. Od r. 1716 biskup inflancki, na poznańskie zaś wjechał 21 lipca 1721 r. Umarł 20 listop. 1722. (J. B.)

(**) Pojedynkował się z Kazimierzem Poniatowskim o pannę Anusię, o czém obszerniej Kitowicz. Poległ w tym pojedynku 16 marca pod Marymontem 1744. Wojewodą lubelskim był od 6 maja 1736. (J. B.)

rzem margrabią brandenburgskim, którego lubo zręcznego w tej sztuce z konia zrzucił; na zjeździe wiedeńskim monarchów 1515 r. z tąż dzielnością popisał się wielkiej siły i zręczności dał dowody. — *Mikołaj* chorąży sandomirski, że na weselu Zygmunta Augusta assistował, Górnicki chwali go, że był między dworzanami królewskimi najcelniejszy. — *Jan* wojewoda lubelski równie dzielny w gonitwach, jak ojciec jego krajczy koronny, podpisał na sejmie lubelskim 1569 r. restytucyą Podlasia do Korony, niemniej akt unii z Litwą; pod ten czas nadał mu Zygmunt August dobra Wołynie, Kodyniec, Łomazy w Podlasiu, w przywileju wspomina, że od młodości nienadwerżoną wiarę dla tronu zachował; dóbr tych potem odstąpił Eustachemu Wołowiczowi podkanclerzemu litewskiemu w r. 1576, jeździł w poselstwie do Stefana Batorego, księcia siedmiogrodzkiego, ofiarując mu od stanów rzeczypospolitej tron polski i przysięgę od niego odebrał. W roku 1586 w bezkrólewiu po śmierci Stefana króla na konfederacyi kapturu krakowskiego wezwany, aby mieszających pokój powściągał; dano mu nawet moc, aby w wypadku od postronnych nagłego niebezpieczeństwa małopolskie województwa na pospolite ruszenie zwołał, o czém konstytucya t. r. W czasie tegoż bezkrólewia utrzymywał na granicy węgierskiej 800 jezdnych i tyluż pieszych, sprzyjał wyborowi Zygmunta III, podpisał edykt zjazdu wiślickiego; radą i ręką bronił wstępu na tron Maksymilianowi księciu austriackiemu. — *Piotr Aleksander* wojewoda lubelski, on to odstąpił aryańskiego wyznania 1615 r. za namową swój matki Szafrancowny z domu, pan wielkiej przeczności, w włożonych poleceniach dzielny, r. 1629 był deputatem skarbowym trybunału radomskiego z konwokacyi warszawskiej, delegowany 1633 r. do rewizyi skarbu koronnego, z sejmu 1638 r. kommissarz do rozeznania granic między województwami podlaskiem, lubelskiem i brzesko-litewskiem; 1648 podpisał elekcyą Jana Kazimierza. — *Mikołaj* syn jego powracając z cudzych krajów w Lowanium zabity został — *Jan* wojewoda sandomirski w różnych pótřebach ojczyznie dobrze zasłużony mianowicie przeciw turkom i Abasi Baszy, szwedom w Prusiech, przeciw kozakom i tatarom, o czém wspomina konstytucya 1661 r. Do obrazu Matki Boskiej w Częstochowie, dał statuę srebrną o tem pisze Nieszporkiewicz. — *Bartłomiej* biskup poznański rządził kongregacyą xx. missyonarzy we Francyi, na stopień infuły posunięty od Augusta II. króla, rządził tém biskupstwem od 1710 do 1716 r. sam z kazalnicy do ludu mówił, lubo życie jego, mówi Niesiecki, najlepszem i wzorowem było kazaniem: występki duchownych karał przykładnie, skończył życie w drodze jadąc z Warszawy do

Poznania (*). *Jan* biskup kijowski, a potem poznański, wprzód jezuita pobożnością, łagodnością i na ubogich szczodrobliwością wsławiony. W czasie jubileuszu w Krakowie bosso w kapie processyą obchodził, zszedł 1732 r. (**) wstąpił po nim na katedrę Hozysz Stanisław. — *Karól* podkanclerzy koronny miał za małżonkę z Babina Pszczonczankę podkomorzankę lubelską, odbywszy podróż do cudzych krajów udał się na dwór Jana Kazimierza króla, od którego wziął starostwo stężyckie, był posłem na sejm abdykacyjny 1668 r. w czasie bezkrólewia po Michale Wiśniowieckim marszałkował w kapturze województwa sandomirskiego, był także marszałkiem trybunału koronnego, a tak w sądach trybunalskich, jako i podkanclerskich wielką sprawiedliwość zachował, kościół i szpital w Wiśniowy dla ubogich fundował, do obrazu Matki Boskiej w Częstochowie dwa lichtarze złote oddał, wymienia to Nieszporkowicz. Zwłoki jego w Lublinie u oo. reformatów spoczywają. (***) *Adam* wojewoda lubelski, starosta stężycki, błoński i janowski syn króla podkanclerzego koronnego, radą i mężstwem użyteczny ojczyźnie; walczył przeciw szwedom pod Kaliszem był posłem na różne sejmy i na konwokacyą 1696 r. zszedł 1719 roku uczczony nagrobkiem, który mu postawiła małżonka jego u oo. reformatów w Lublinie. — *Stanisław* kasztelan zawichostski, potem wojewoda lubelski pod Wiedniem i Strygonią, stawając mężnie przeciw turkom z Sobieskim wojował, marszałkiem był trybunału koronnego i sprawiedliwości ściśle przestrzegał, zlecenia kommissarskie wieloliczne z gorliwością i pilnością odbywał. — *Jan* wojewoda sandomirski, kamieniecki, latyczowski, medycki, sokalski starosta, poseł w młodym wieku na sejm koronacyi Augusta II, pułkownik regimentu konnego, deputat do konstytucyi 1718 roku i 1726 wiele pracy do ułożenia poprawki trybunału i ordynacyi księstwa kurlandzkiego przyłożył. Nie było żadnego ważnego interesu w ojczyźnie, w którymby Tarło użytecznym nie był (****).

(*) W Łowiczu 15 września 1716. Obszerniej o nim w dziele „kościół warszawskie“ w opisie św. Krzyża. (J. B.)

(**) Umarł w Wiedniu 13 sierpnia 1732 r. Wjechał na biskupstwo poznańskie w sierpniu 1724. (J. B.)

(***) Umarł w Lublinie 4. września 1703 r. Szczegóły tej śmierci ma X. Jaroszewicz, Matka Świętych Polska str. 424. Przed samą śmiercią otrzymał pieczęć wielką (J. B.)

(****) Umarł w Opolu w Lubelskiem 5. stycznia 1750 r. Był wprzód wojewodą lubelskim od r. 1719, mianowany z podstolego litewskiego. Za Augusta II. mianowany posłem dla Rzymu w r. 1726 do ułożenia się względem praw patronatu królewskiego, za to wojewodą sandomirskim został 1736. (J. B.)

Kazimierz małżonka jego *Opalińska*, oboje w młodym wieku z smutku poumierali, że im niedźwiedz domowy od kogoś rozdrażniony dwoje dzieci rozdarł. O czem pisze *Duryewski* w dziele: „Niezeszła pamięć w domu *Kostków*.” (Patrz *Dodatki*).

Tarnawa *Bogusław* rycerz około roku 1068 za przeważne zwycięstwo z nieprzyjaciół, pod górami tarnawskimi dziś w Śląsku górnym leżącemi otrzymał herb tegoż nazwiska Tarnawa od *Bolesława II*. — *Budywoj* Tarnawczyk darował wieś klasztorowi miechowskiemu *Gorosławice* zwane 1220 r. — *Jan* Tarnawa arcybiskup gnieźnieński, o którym *Damalewicz* w życiu arcybiskupów gnieźnieńskich to mówi, że z dziekana gnieźnieńskiego 1258 r. wyniesiony był na archikatedrę i że na początku rządów znalazł dobra w Wielkiej Polsce od wojska polskiego, a księstwo łowickie od Litwy ogniem i mieczem spustoszone. *Bolesława* wstydliwego za to, że wziął w sekwestr dobra *Pawła* biskupa krakowskiego cenzurą kościelną obłożył do uwolnienia, przymusił i do wynagrodzenia 200 grzywien srebra zobowiązał, sektę biczowników z Francji do Polski przybyłą z kraju wypędził, skończył życie 1271, wsławiony cnotami i nauką.

Tarnawski herbu *Janina* w kaliskiem województwie, jeden tego imienia, gdy *Roman Sanguszko* hetman litewski Uły miasta dobywał, pierwszy na mury tej fortecy wskoczył.

Tarnawski herbu *Sas* w ziemi sanockiej, *Stanisław* kanonik przemyski, mąż uczony piękny ksiąg zbiór zostawił. — *Mikołaj* biegły w naukach, rycerz zręczny i odważny, z gościnnosci właściciel polakom sławiony, *Krzysztof* rotmistrz wojował pod *Połockiem* i *Wielkolukami* za *Stefana Batorego*, na ubogich litościwy żył w beżeństwie. — *Stefan* chorąży żydaczowski, poseł na sejm 1670 roku.

Tarnowski herbu *Bogoria* w Kaliskiem, *Jan* Tarnowski proboszcz w *Pyzdrach* na przywileju kościoła *broniszowskiego* podpisany.

Tarnowski herbu *Jelita* w sierakzkim województwie, *Jan* z ziemi *wieluńskiej*, deputat na trybunał koronny 1694 r.

Tarnowski herbu *Leliwa* w krakowskim województwie i ruskiem, dom starożytny w Polsce wsławiony przeważnemi dziełami i posługami ojczyźnie. — *Spicymir* kasztelan krakowski około roku 1330. Od tego szczepek tego domu bierze początek, założył dwa miasta, *Tarnów* z zamkiem i *Melsztyn*, o czem *Warszewicki* w pochwałę *Jana Tarnowskiego* i *Łobżyński* in *Acroam* wzmieniają. Od tego *Spicymira* bierze swój znakomity początek ród *Tarnowskich*, o którym wiadomość wspomnieni autorowie czerpali z przywilejów klasztoru *przeworskiego*; utrzymują oni, że ten *Spicimir*

miał za sobą Gertrudę córkę Bolesława księcia sieradzkiego i mazowieckiego, siostrzenicę Władysława Łokietka, że ojciec jego dał w Niemczech nad Renem przytułek monarsze temu wyzutemu z tronu, że król ten wywdzięczając się Spicymira syna do Polski wezwał, w dobra obszerne opatrzył i na najwyższe zaszczyty wyniósł; ten Spicymir miał mieć drugą żonę herbu Leliwa i znak ten herbowny na zawsze dla domu swego przyjął. — *Jan* z Mielsztyna kasztelan także krakowski, syn Spicymira, Kazimierz W. powierzył jemu rządy państwa, jemu także najwięcej zawierzał, on mu dopomagał do zebrania skarbów, za pomocą których królestwo polskie urządził i uozdobił, on także przy opanowaniu Lwowa i Czerwonej Rusi był radą wierną i skuteczną pomocą temu królowi w urzędzeniu tój prowincyi na nowo wtenczas odzyskanęj i wcielonej do królestwa. Miasto Jarosław na Rusi założył i kościół św. Małgorzaty fundował na Stradomiu w Krakowie. — *Rafał* dziedzic na Przeworsku w r. 1426 pomnażając fundacją miechowitów w Przeworsku wyliczył poprzedników swoich, którego porządku trzymał się Niesiecki. — *Spytek* z Mielsztyna wojewoda krakowski, starosta lwowski Ziemowitowi księciu mazowieckiemu cisnącemu się do korony polskiej wstępu zabronił, za co od Władysława Jagielly sowiec wynagrodzony otrzymał, jak mówi Długosz, po koronacyi w podarunku sandały królewskie drogiemi perłami i kamieniami sadzone, złotem haftowane. Temu król Władysław powierzył odzyskanie do Korony Wielunia, Ostrzeszowa i Bolesławca, którą ostępną mocną pod ten czas twierdzę długim przez kilka lat oblężeniem do poddania się przymusił. Nagradzając te jego zasługi dał mu Jagiello prawem lennem całą ziemię podolską z kąd w roku 1399 z zastępami podolan poszedł z Witoldem w ks. litewskim na wyprawę przeciw Edydze wodzowi tatarskiemu, tam nad rzeką Worskłą, gdy odradzał Witoldowi staczenie bitwy z liczniejszym w siłach nieporównanie nieprzyjacielem, pomówiony od Szczukowskiego szlachcica, że żałuje nadobnej żony i obfitych bogactw, rzucił się w zastępy nieprzyjaciół i chwalebnie poległ. Szczukowski zuchwały doradzca ucieczką życie ratował. Małżonka jego Elżbieta z Tęczyńskich poszła za księcia Münstersberskiego, a Podole wróciło do dyspozycyi króla. Somersberg o rzeczach szląskich przywodzi, że on miał sobie nadane dobra Lublinieć i przyległości i tę z zamkami zostawił księżętom szczecińskim w tysiącu jednym grzywien pragskich. — *Rafał* z Tarnowa dziedzic na Jarosławiu kasztelan i starosta sandomirski, marszałek w. koronny sławę i dobro ojczyzny nad wszystko przekładał, tę mu dają zaletę współczesni pisarze, wychwalają go z mężstwa, był rządcą całej Rusi panem obszernego majątku. — *Spytek* z Mielsztyna kasztelan zawi-

chostski, ten wzięwszy dzielnicę Mielsztyn, Mielsztyńskim pisać się począł i dał początek temu domowi. Z tych Katarzyna Białuszyna z Mielsztyna, wielkiej świętobliwości i pokory chrześcijańskiej pełna, ta będąc dobrą obszernych panią, odrobinami chleba, które schodziły z stołu braci św. Dominika żywiła się, mając to za najsmaczniejszy pokarm. Ta w kościele św. Trójcy w Krakowie chór mały swym kosztem zasklepić kazała, spoczywa w tymże kościele nagrobkiem uczczona, zeszła z tego świata 1408 r. Bzowski de gestis in Polonia. — *Wiktoryn* z Mielsztyna o tym pisze Vadingus, że wiele świadczył oo. franciszkanom, w których był zgromadzeniu, zszedł 1470 r. Bielski mówi, że Sędziwoj z Szubina wojewoda kaliski za Jadwigę córkę Elżbiety królowej węgierskiej dał w zastaw tego Wiktoryna. — *Spytek* z Mielsztyna wojewoda sandomirski popadł w nielaskę królewską, ale potem do tej przywrócony; małżonkę jego odjęto Rabsztyn z posiadaniem. — *Jan* w potrzebie z Krzyżakami 1454 r. pod Chojnicami zginął. Po ustaniu tej linii Mielsztyn wrócił się linii jarosławskiej, po zgaśnięciu której włości te wszystkie zgromadziły się w dziedzictwie Tarnowskich, — *Jan* z Tarnowa, albo Zochowa, jak Niesiecki mianuje, wprzód chorąży krakowski, potem wojewoda sandomirski, starosta ruski, dziedzic na Jarosławiu i Przeworsku: w r. 1396 fundował klasztor i kościół pod tytułem miechowitzów w Przeworsku, o czem obszernie tę hojną fundacją opisuje Nakielski; mężnie on stawał przeciw Turkom pod Nikopolis. — *Rafał* z Jarosławia i *Spytek* na Przeworsku dziedzic ustanowili w roku 1470 ordynację, którą Kazimierz król potwierdził, obejmującą dobra Jarosław i Przeworsk z przyległościami. — *Rafał* z Jarosławia kasztelan przemyski 1501 r. miasto Jarosław murem opasał, o czem poświadcza historia cudów jarosławskich przez Niesieckiego cytowana. — *Hieronim* otrzymał list od Zygmunta I pozwalający mu zwiedzać cudze kraje, czytał go jeszcze Niesiecki w aktach piotrkowskich, które często przywodzi. — *Jan* z Tarnowa wojewoda krakowski otrzymawszy działem Tarnów, hrabiów Tarnowskich linią zaczął: z Sternbergówny kanclerzanki czeskiej miał pięciu synów: siostra jego małżonki rodzona była za Jerzym Podjebrackim królem czeskim. Szczególnego nabożeństwa do św. Jana, czterem swym synom dała imię toż samo i tak był Jan Gratus i Jan Major, ci obadwa zginęli pod Warną z Władysławem III 1444 r. *Jan Rafał* kanonik krakowski w r. 1450; ten oo. bernardynów wprowadził do Tarnowa; czwarty *Jan* Amor kasztelan krakowski, którego wnukiem był wielki hetman Tarnowski jak się poniżej opowie i ta linja zupełnie wygasła na Janie Kryzstofa synu tegoż w wieku jeszcze XVI. — Piąty *Felix* wojewoda lubelski, tego potomkowie za czasów Nie-

sieckiego istnieli i dziś istnieją. Wspomniony wojewoda piastował godność senatorską z wielką powagą i niepospolitą roztropnością, rozruch na sejmie w Łęczycy wszczęty szczęśliwie uspokoił; Jagiełłę króla z podejrzenia względem małżonki trafnie wyprowadził, jako starosta w Elblągu cokolwiek złota i srebra na zamku zastał, wiernie królowi odesłał, na potrzebę przeciw krzyżakom pod Grunwaldem stawił chorągwie swoje i do wygranej bitwy biegłością swą nie mało dopomógł; pod Bardejowem zbił węgry i Podgorza mężnie od napadu obronił. Król Jagiełło rad jego i napomnień z poszanowaniem słuchał, Witoldowi ze Zbigniewem Oleśnickim, biskupem krakowskim wzięcia korony litewskiej przeszkodził, z krzyżakami o pokój traktował, pod Wiedniem i pod Kesmarkiem z węgry przymierze odmówił, na sejmie jedlińskim wiele jednając umysły na stronę króla pracował: przeciw Swidrygellowi mężnie walczył, wiele zamków, miast i klasztorów murem opasał, mianowicie Tarnów i Przeworsk. — *Jan Amor* kasztelan krakowski, sławny wyborną mową, którą po nieszczęsnym zabiciu Tęczyńskiego przez mieszczan krakowskich, miał w senacie, a króla, cały senat i przytomnych arbitrow do łez pobudził, miał on za sobą Barbarę Rożnownę wnuczkę Zawiszy czarnego herbu Sulima starosty spiskiego; przeciw krzyżakom okryte chorągwie swoim kosztem stawiał, wysłany od Kazimierza III do Jerzego Podjebrackiego, króla czeskiego w Głogowie pokój między temi królami ustalił, królewiczowi Władysławowi koronę czeską od stanów tego królestwa ofiarowaną przywiózł i upewnił Stefana wojewodę wołoskiego do złożenia homagium Kazimierzowi Jagiellończykowi królowi polskiemu skłonił. Warszewicki mówi, że był to mąż w rzeczach stanu i wojskowych biegły, szczęśliwy w jednaniu stron poróżnionych, św. Kazimierza królewicza 1471 roku na tron węgierski prowadził, lubo to przedsięwzięcie dla zmienności szlachty węgierskiej skutku nie wzięło. Wielce był kochany od rycerstwa, gdy go wakans jeden pominął. szlachta mała - polska poruszyła się, przeszedł w wieczność 1500 r. w wieku 84 lat, nagrobek jego jest w Tarnowie. — *Jan Amor* wojewoda sandomirski, starosta wieluński pod trzema królami Albrychtem, Aleksandrem i Zygmuntem, na dobro ojczyzny pracował mężstwem i radą, zszedł 1515 r. o czym nagrobek w Tarnowie świadczy. — *Jan Magnus* kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, starosta sandomirski, stryjski, lubaczowski, grodecki, syn Jana Amora kasztelana krakowskiego z Rożnowny wnuczki Zawiszy czarnego spłodzony, mąż którego wielkie czyny rozsławili nietylko w ojczyźnie, lecz całej Europie. W młodości na dworze naprzód Fryderyka kardynała królewicza, potem Drzewieckiego kanclerza koronnego bawił

był dalej ciągle przy boku królów Albrychta, Aleksandra i Zygmunta I, z którym na zjazd do Presburga jeździł. Pierwszy zawód rycerski odbył przeciw Bogdanowi w Wołoszech, pod Wiśniowcem, następnie przeciw tatarom pod Orszą; dla udoskonalenia się w sztuce wojennej, odbył podróże w trzech częściach świata, a w duchu religijnym zwiedził Syryą i Palestynę, brzegi morza Czerwonego, Egipt, posady Afryki nad morzem Środiemném, dawną Luzytanią, gdzie walcząc przeciw maurom pod Emanuelem królem, niepospolitego mężstwa i biegłości w sztuce rycerskiej dał dowody. Z trudnością ze służby od tego króla uwolniony, Hiszpanią, Włochy, Francją, Anglią i Niemcy zwiedził, od Leona papieża i Karola cesarza zaszczytnie przyjęty. Po powrocie do ojczyzny Zygmunt I w talenta, cnotę i nauki tak szanować umiał, że mianował go kasztelanem wojnickim, a wkrótce potem wojewodą ruskim 1526 r. Po zejściu Mikołaja Firleja oddał mu buławę wielką w przywileju swym, który jeszcze w aktach piotrkowskich czytał Niesiecki; wysławia tam jego biegłość w rzeczach rycerskich, odwagę i przezorność. Objawszy tę buławę, wołochów wkraczających na Pokucie rozgromił i Piotra wołoskiego wojewodę w 20 tysięcy ciągnącego zniósł tak, iż zaledwie rannym będąc, z pobojowiska pod Oryninem podążył uniknąć; obóz, działa i wszystkie amunicye zabrał, działa się to 1531 r. Chocima potem dobył i wołochów do proszenia o pokój przymusił, w kampanii następnej Starodub w 15 tysięcy ludzi i liczną armatą obsadzony szturmem zdobył. Radgoszcz i Homel, mocne zamki do poddania się przymusił, Owczyne wodza pojmał i niewolników wziął wielką liczbę, Ludwikowi królowi węgierskiemu na pomoc przeciw turkom przybył. Po tych zwycięztwach odbył tryumfalny wjazd do Krakowa za zezwoleniem stanów, a po nowém świetném zwycięztwie otrzymaném nad Wołoszą pod Obertynem, zgodzono się dla niego na sejmie piotrkowskim na daninę z łąnu. Wiele poselstw i innych posług dla ojczyzny odbył, kilka zamachów na domową wojnę wielką swą i współziomków wziętością ułagodził, szczególnie pod Lwowem 1537 r., zaburzenie szlachty przeciw Zygmunтови I uspokoił i na sejmie piotrkowskim zakłócenia z przyczyny zaślubienia Zygmunta Augusta z Barbarą Radziwiłłówną załatwił, rozruch w Gdańsku wcześniej przytłumił. Był on postawy mężkiej, poważanie wrażliwy, siły wielkiej, oczu iskrzących, brody przydłuższej, pamięci wielkiej ustawiczném czytaniem ksiąg zbogaconej, rozsądny, umiarkowany w namiętnościach, w całym życiu wstrzemięźliwy, surowy w obozie, waleczny w bitwach, skromny w zwycięztwie, łagodny w domowém pożyciu, wymowny w radzie, uczonych przyjacieli, zosta-

wił piękną bibliotekę. Orzechowski w swój mowie pochwalnej do syna Krzysztofa tak się wysłowia: „Spójrzj na książnicę ojca twego, pełną dzieł najwyborniejszych, spojrzj na pisma jego, gdzie pracą tegoż najpotrzebniejsze wiadomości z najbieglejszych autorów zebrane, ręką jego są zapisane i t. d.“ Nie spuścił Tarnowski z oka dobrego wychowania syna swego, otoczył go najświatlejszemi ludźmi, oddał dorastającego na dwór cesarza Ferdynanda i wyznaczył jurgeltu 100 tysięcy złotych polskich. Napisał, jak podają, kronikę swoich czasów i zostawił zbior prawa ziemskiego o obronie koronnej i powinności urzędników wojennych, wydany po jego śmierci 1576 r. On już podawał myśl ustanowienia w miejscu sądów królewskich głównego trybunału, w którym podług jego myśli wielkopolanie małopolanów, a ci nawzajem pierwszych spory prawne rozpoznawać mieli. Janowi królowi węgierskiemu strąconemu z tronu przez Ferdynanda cesarza dał w Tarnowie przytułek i zamek swój tam na mieszkanie z wszelkimi domowemi sprzętami ofiarował, dostarczając wszystkiego, nietylko co do wygod życia ale nawet co do przyjemności i okazałości królewskiej potrzebne było. Król ten powróciwszy na tron, zawdzięczając tak gościnne przyjęcie, dał w podarunku Tarnowskiemu puklerz i buławę złotą 40 tysięcy czerw. złotych wartujące. Nie uszedł jednak ten wielki bohater zazdrości i nienawiści źle myślących i miał tyle nieprzyjemności, że już z kraju do Czech wynieść się zamyslał. Śmierć przecięła ten zamiar; przez wspaniałość duszy wstawieniem się swoim poważnym Hieronima Łaskiego, wojewodę sieradzkiego od węgrowskiego uwolnił; zszedł ten wielki bohater i statysta, filar niegdyś korony polskiej 1561 r. w 73 roku życia swego. Uwieczniono jego pamięć nagrobkiem w Tarnowie, który nam niespracowany Starowski zachował; żal zostawił po sobie powszechny, powtarzał brat bratu: „kto nas teraz od napadu pohańców zasłaniać będzie?“ Kilku panujących przysłało posłów swych na obchód jego pogrzebowy, dziewice wówczas do ślubu idące wieńce kwiatów na czarne zamieniły przepaski. Znakomitsi pisarze Warszewicki, Orzechowski, Kirstein de Cerazin, krajowi i wielu zagranicznych pamięć wielkich jego czynów w pismach nam zostawili (*) *Jan Krzysztof*, ka-

(*) Pierwszy jego urząd starostwo sandomirskie, Codex Rzyszczewskiego pod r. 1526. Kasztelan wojnicki od r. 1521, wojewoda ruski od r. 1527, mianowany we wtorek po niedzieli Laetare, Metr. 40, 722, z tego kasztelan krakowski od r. 1536 (mianowany we środę po niedzieli Oculi w Wilnie) Metr. 51, 216, hetmanem polnym zwa go 1530, toż 1532 w Metr. 46, 173, zwany Janem Tirnką. Jednakże we wtorek po nie-

sztelan wojnicki, sandomirski i stryjski starosta, z Szydłowieckiej urodzony, syn Jana z wielką starannością przez ojca wychowany, młody wiek na dworze Ferdynanda cesarza trawił, po powrocie do kraju miał sobie ofiarowaną przez Zygmunta Augusta buławę mniejszą, ale tej nie przyjął dla osłabionego suchotami zdrowia, z których w 30 roku życia 1567 r. pożegnał się z tym światem (*). Na nim wygasła linia Tarnowskich Amor zwana. Pozostała małżonka jego Zofia Odrowążówna, wojewodzianka ruska, urodzona z Anny księżniczki mazowieckiej, nie mając z nim potomstwa, powtórzyła śluby z Janem Kostką, wojewodą sandomirskim, a spadek po Krysztofie ogromne włości Tarnów i inne imiona oraz wszystkie bogactwa przeszły na Zofię siostrę, Konstantego księcia Ostrogińskiego, wojewody kijowskiego małżonkę, matronę, której cnoty sławione w osobnym są opisie, zesła 1571 r. — *Jan Felix* wojewoda lubelski, dziedzic na Wielowsi, Rzemieniu i Wadowicach, krzyżaków mężnie wojował, od których pod Chojnicami wzięty w niewolę, wielkim kosztem wolność okupił, skończył życie 1488 r. — *Jan Szram*, wojewoda krakowski posłował 1501 r. do Alexandra w. księcia litewskiego koronę polską mu ofiarując; jeździł także od stanów koronnych 1506 r. do Zygmunta, zapraszając go do wstąpienia na tron Polski, odbierał przysięgę wierności od Stefana wojewody wołoskiego dla tegoż króla. — *Stanisław* kasztelan sandecki, mąż rycerski wiele dokazywał wraz z Pieniążkiem kawalerem maltańskim na morzu Śroziemnym. — *Jan* na dworze Rudolfa cesarza młode lata przepędził; powróciwszy do ojczyzny, wylał się ua posługi nieprzyjmując żadnych nagród, pod Pskowem szedł pieszo do szturm i tam był ranny. — *Jan Grotus* kasztelan żarnowski starosta nowogrodzki życie całe w obozach przepędził, wprzód rotmistrz potem dowódzca legiów pod Stefanem królem następnie walczył przeciw turkom, tatarom, wołochom i kozakom. Jego córka urodzona z Korniaktówny Eufrozyna zaślubiona z księciem Wiśniowieckim, starostą kamienieckim, potem z Hieronimem Radziejowskim podkanclerzym koronnym, matką była Michała Radziejowskiego kardynała i prymasa. — *Jan Spytek* syn Jana Szramy wojewody krakowskiego, wojewoda sieradzki, starosta ostrzeszowski,

dzieli Laetare 1527 razem mianowany był wojewodą ruskim i hetmanem wielkim, tylko wtenczas urząd hetmański nie wyrobił się jeszcze, stąd nazwy ustalonej i różnicy wielkiego od polnego hetmana nie było. Umarł we wsi swojej Wiewiórcie 16. maja 1561 r. Odszukane jego dzieło. „Sprawa hetmańska“ drukuje się obecnie w Wilnie. (J. B.)

(*) 1. kwietnia 1567 w dworcu Gorlickim, żył lat 30 i 3 miesiące. Starowolski. J. B.)

krzepicki, bolesławski, brzeźnicki i krzeczowski, przy stronie Zygmunta I wraz stryjem swoim w czasie zaburzenia szlachty pod Lwowem obstawał. Tenże król w czasie grasującego powietrza do zamku Wielowśi schronił się wraz z Boną królową, Zygmuntem królewiczem, Izabella królową węgierską, jej synem Janem, oraz trzema córkami, Anną, Katarzyną i Zofią. Tych wszystkich ten Tarnowski hojnie przez długi czas podejmował; podał nam to Wargocki w przedmowie do komentarzy Juliusza Cezara gdzie mówi, że tenże Tarnowski zwaśniony z Pieniążkiem, żadnego pojednania królewskiego, nawet od senatorów przyjąć nie chciał, za dozwole niem przeto króla na kopiją obadwa najprzód spotykali się i takowe obadwa silnie bez szwanku skruszyli, na pałasze potem długo ucie rając się równej siły i zręczności dali dowody, poczem skoczywszy uściskali się obadwa i do śmierci w przyjaźni trwali. Ten ich po jedynek sławny za granicą, gdzie walkę tę wyrytą na blachach pu blicznie sprzedawano. Ten Jan Spytek z rozkazu królewskiego 500 usarzy uzbroił a do tego ochotników przybrawszy, tatarów na Podolu rozgromił, i tak był lubiony od Zygmunta Augusta, że 20 lat ciągiem na jego dworze bawił. Zupy solne miał sobie w zar ząd puszczone, które po nim Bonar objął, żył w małżeństwie z Barbarą Szydłowiecką, z której syn *Stanisław* podskarbi wielki koronny, wojewoda sandomirski, sieradzki, krzeczowski, bolesła wski starosta, dziełem wziął dobra Ciemierniki; obdarzony piękną postawą ciała, ukształconym umysłem i dostatkami wielkiego ma jątku, zwano go pospolicie bogatym wojewodą. W młodości Wę gry, Grecyą, Syryą i Palestynę, Arabią, Egipt, Włochy i Niemcy zwiedził: powróciwszy do ojczyzny od Zygmunta króla honorami obsypany, chorągwie okryte na obronę ojczyzny własnym kosztem na plac wojny stawił, na sejmie parczowskim szkodliwym zama chom przeszkodził, zszedł 1568 r. z Drzewieckiej, od której na grobkiem uczczony, zostawił także syna *Stanisława* wojewodę san domirskiego, buskiego, stobnickiego starostę, który w młodym wieku Włochy, Hiszpanią, Francją i Węgry zwiedził, w czasie niebezpieczeństw bezkrólewio w strzegł całości kraju, Henryka Wa lezego na granicy z poczem 200 usarzy przepysznie ubranych spo tykał. Po wyjeździe Henryka sprzyjał austryackiemu, lecz gdy Stefan Batory przybył do Krakowa, uznał go za pana i zaraz wraz z królem na poskromienie zbuntowanych Gdańszczan, a potem na wojnę dalszą wyprawił się, kędy pod Ostrowem z częścią wojska wysłany pięknie popisał się pod Pskowem z wielkiem mężstwem na nieprzyjaciela nacierał. W nagrodę tych zasług otrzymał od króla sta rostwo stobnickie, w którym go po śmierci króla Andrzej Zborowski

wziąwszy za pozór, że jemu było obiecane, z ludem zbrojnym na jechał, służalców broniących pobił, a samego pana z żoną i córkami z domu porwał i uwięził. W czasie bezkrólewia takiego moźnowładcę trudno było ukarać, za wdaniem się jednak Szafranców jako pokrewnych uwięziony, Tarnowski na wolność wypuszczony, starostwa i poszukiwania krzywdy oraz straconych rzeczy rzec się musiał. Mężny jednak w podeszłym wieku pod Oryninem przeciw tatarom pułkiem dowodził, walecznie pod Krakowem Maksymilianowi wstępu bronił, skończył życie 1618 r. w Wieluniu pochowany. Żył w małżeństwie z Zofią córką Jana Ocieskiego sławnego kanclerzego, z tój była Barbara córka, Jana Zamojskiego, kanclerza wielkiego koronnego i hetmana ostatnia małżonka, pani wielkiei pobożności. O nięj pisały roczniki jezuitów 1607 r. L. *Annae Societatis*. — *Gabryel* starosta krakowski, pięknemi od przyrodzenia obdarzony talentami, szczególnie zalecony z ludzkości i przyjemności obyczajów, wślawiony nieugiętą w sądach sprawiedliwością, wiele łożył na kollegium jezuitów św. Piotra w Krakowie, posłem był na sejm 1611 roku i komissarzem z tego sejmu do sporów granicznych od Szląska; zszedł 1628 r., pochowany w kaplicy ratomskieji w zamku w Krakowie, nagrobek jego Starowski zachował. — *Jan* we Wołoszech i Inflantach przeciw szwedom wojując w obozie pod Wolmarem w młodym wieku życie zakończył. — *Joachim* wojewoda inflantski (*), starosta krzepicki, zymorski, na Wołoszczyźnie i Inflantach mężnie popisywał się, chorągiew szwedom odebrał i chorążego swą ręką pojmał. Użyteczny równie radą ojczyźnie, w końcu życia spokojnie przy klasztorze kanon. regularnych w Kłobucku dokonał. — *Teodor Karol* starosta krzepicki, kłobucki, zymorski, pobożnością wślawiony do obrazu P. Maryi w Częstochowie, ornat bogaty, kielich i lampę szczerozłotą dyamentami sadzoną ofiarował, 1647 r. umarł. — *Karol Alexander* Amor starosta krzepicki w wojnie i radzie dzielny, zakończył życie 1682 r. — *Michał* kasztelan wojnicki, w młodych latach z obozu pod Oryninem na turków i tatarów z taką walecznością nacierał, iż mu wszyscy wielkiego rycerza przyznawali imię, ztąd na sławną przeciw Osmanowi carowi tureckiemu wojnę pod Chocim Rzeczpospolita mianowała go w pomoc i do rady Chodkiewiczowi hetmanowi kommissarzem. Stawił on na tę kampanię swoim kosztem dwie chorągwie usarskie; po śmierci Zygmunta III w bezkrólewiu, ogłoszony rotmistrzem województwa sandomirskiego: Cecylią Renatę małżonkę Władysława IV do Krakowa sprowadził, miał za mał-

(*) Ustąpił województwa 1633. Niesiecki. (J. B.)

żonkę Annę Emeryka Czobora hrabiego węgierskiego córkę, wdowę po Stanisławie Turzonie, z którą Zofia wprzód Firlejowa, potem Gabryela Esterhazego, hrabiego i senatora węgierskiego małżonka.— *Piotr Paweł* rotmistrz, ten z swą chorągwią 1658 r. pod Toruniem i Malborkiem mężnie ze szwedami potykał się. — *Alexander Amor* z sejmu 1703 r. kommissarz do granic od Szląska tego pisali wielkim hrabią m. Czobora w Węgrzech, fundował on wraz z *Michałem* Tarnowskim klasztorz oo. dominikanów w Dzikowie i Krasnobrodzie niemniej na Wołyniu w Kozinie. (Patrz „Dodatki“.)

Tarnowski herbu Rola, domu tego gniazdo jest wieś Wola Tarnowska nad jeziorem Goplem w Kujawach. — *Sebastijan* kasztelan sieradzki z tym tytułem podpisał elekcyą Zygmunta III. Okolski mówi, że do zdobycia zamku Uły w Połockiem wiele swém mężstwem dopomógł. — *Jan*, ten zwiedziwszy cudze kraje pod okiem prymasa Karnkowskiego, kształcił się od tego zalecony dworowi, sekretarzem, regentem i referendarzem koronnym mianowany został; poczem pomimo nieukontentowania Zamojskiego wziął pieczęć mniejszą, towarzyszył Zygmunтови III do Szwecyi i tam jak opisuje Łubiński, zapalony zemstą na Karola sudermańskiego za ledwie przez swą prędkość króla i Polaków nie zgubił. Powróciwszy mianowany biskupem poznańskim 1600 r. Prymasem ogłoszony, pięć miesięcy tylko tę godność przystojnie piastował. Wy-mowny Felix Kryski, uświetnił jego pamięć pochwalną mową. Z jego fundacyi przy kolegiacie łowickiej powstała kaplica marmurem wykładana, blachą miedzianą pokryta; proboszczem tam powinien być Tarnowski, lub przynajmniej herbu tegoż, prezentuje go pierwszy in dignitate Tarnowski. — *Jan*, drugi arcybiskup lwowski, opat mogiński, kommissarz na trybunał skarbowy radomski 1662 roku pasterz wielkiej pobożności i litościwy dla ubogich (*). *Stefan* chorąży zydaczewski tak podpisał elekcyą Jana III: pod Podhajcami, gdzie Sobieski marszałek pod ten czas i hetman dowodził, wyjechawszy na podjazd przeciwnika pojmał i hetmanowi żywcem dostawił, nakoniec pod Żórawnem w oblężeniu mężnie poległ.

Tarusz herbu Korab w Podlaskiem, ziemi bielskiej, *Stanisław* podkomorzy bielski 1611 r. kommissarz do ułatwienia sporów granicznych między księstwem pruskim a podlaskim i mazowieckim województwami, często odbywał funkcyę posła na sejm i był deputatem na trybunał ze swęj ziemi.

(*) Umarł 1669 r. (J. B.)

Taszycki herbu Strzemie w Krakowskiem z Łuławio blisko Zakliczyna, dom starożytny. *Mikołaj* Taszycki sędzia ziemski krakowski sławny wymową i biegłością w prawie, był on wyznaczony do ułożenia prawa cywilnego. Projekt ten wykończony już nawet dla dumy możnowładcy Piotra Kmity nie przyszedł do skutku. *Władysław* mąż rycerski zginął w potrzebie przeciw kozakom pod Żołninem, pochowany w Konstantynowie. — *Stanisław* dziedzic wspomnionej wsi Łuławie, poseł na sejm konwokacyjny 1572 r. odbył nauki w akademiach niemieckich i lat kilkanaście strawił na dworze Karola V cesarza, gdy do ojczyzny wrócił zastał włość swą od arjanów obsiadłą i on, był ich gorliwym wyznawcą, przeszedł atoli nakoniec na łono kościoła katolickiego i przekonanie swe wyraził w piśmie do Szafranca kasztelana sandomirskiego. Jest jego mowa w łacińskim języku do Stefana króla za Alexandrem Rodeckim drukarzem rakowskim 1585 r. uwięzionym na którą król tak odpowiedział: „Pragnę zaiste, aby ile odemnie zależy, sama tylko wiara katolicka od wszystkich gdyby być mogło, wyznawana była, krwi bym własnej dlatego nie szczędził, ale gdy w tych zwłaszcza nieszczęsnych czasach byż to nie może, jeżeli sam Bóg tego nie sprawi, nie sądzę aby ją rozkrzewiać prześladowaniem lub krwi wylewem należało; gdyby nawet nie przysięga moja, to sam rozum, prawa rzeczypospolitej i przykład Francji o tém mnie przekonują. Nie macie więc przyczyny obawiać się, baczmy to dobrze, co i wy mówicie, że sumienie ludzkie przymuszone być nie może.“ Łuławice podówczas dając schronienie różnowierzącym, miały postać ludnego miasteczka. Tu zbory arjanów odbywały się, tu sławne były szkoły, do których młodź z Polski, Niemiec i Węgier jeździła, tu wiele uczonych mieszkało.

Tatomir herbu Sas, w ruskiem województwie, *Jan* mąż rycerski, *Stanisław* sędzia kapturowy lwowski w czasie bezkrólewia 1733 roku.

Tawtigiard herbu Drya, *Mikołaj* pierwszy na swój dom przyjął ten herb, na sejmie horodelskim 1413 r. u Łaskiego w statucie fol. 127 i w kodexie dyplomatycznym Rzyszczewskiego T I.

Tchorzewski herbu Rogala w ziemi łukowskiej z Tchorzowy, *Daniel*, *Samuel* i *Felix* bracia rodzeni walcząc mężnie dostali się w niewolę turecką, *Stanisław* podpisał w czasie bezkrólewia 1586 roku kaptur krakowski.

Tęczyński herbu Topór, wygasł ten dom jeszcze w wieku XVII, pozostały tylko pamiątki jego dzieł przeważnych; wzięli oni początki z najstarożytniejszego rodu w Polsce Toporczyków. z tych *Nawoj* syn Żegoty kasztelana krakowskiego, wojewoda najprzód

andom irski a potem 1325 r. kasztelan krakowski zamek Tęczyn, którego dziś ruiny oglądamy w Przegini, wyniósł i od tego zaczął się pisać Tęczyńskim. Inna jest atoli Przeginia, w której inny na skale zamek wzmienia Kromer. *Jasko Owca* i *Janusz* synowie tego dali początek rodowi Ossolińskich i Morawickich, piszących się z Ossolina i Morawicy. *Jakób* z Morawicy nazwany Przekora mąż znaczny, w służbie Witolda w. księcia litewskiego. *Andrzej* syn Nawoja wojewoda krakowski, wspominają tego Długosz i Kromer, dawał on świadectwo o przywilejach domu swego *Wacław* syn jego obrał sobie stan duchowny i pomagał wiele Kazimierzowi w. 1370 roku do wybudowania zamku we Włodzimierzu. *Nawoj* syn drugi *Andrzeja* z pogromu we Wołoszech uszedł; do Rzymu pielgrzymkę odbył, obrał po śmierci żony stan duchowny. Potomstwo jego od zamku Rabsztyna zaczęło się pisać Rabsztyńskimi. — *Jan* kasztelan wojnicki, gdy po śmierci Ludwika króla węgierskiego i polskiego naradzano się o obraniu następcy, za zdaniem jego gruntownem poszedł cały senat Królowa Jadwiga z chlubą dla tegoż mianowała go exekutorem testamentu swego. szczególnie co do erekcji akademji krakowskiej. — *Jan* kasztelan wojnicki, ten z chorągwią pod Grunwaldem przyłożył się mężstwem i zręcznością do pokonania krzyżaków 1410 r. z korzyścią dla Polski umowę króla z Swidrygiellem o prowincją podolską rozerwał. Oskarżono go o bliską konfidencją do królowej, potwarca zarzut takowy zwyczajem owych czasów pod ławicą odwoływać musiał. — *Jan* kasztelan krakowski 1462 r. podpisał on także księstwa oświęcimskiego prawa, podług Niesieckiego; wniosła mu żona jego Anna z Goraja Dymitra podskarbiego koronnego córka, dobra Krasnik w Lubelskiem z przyległościami. — *Jan* podkomorzy krakowski wzięty w niewolę na Bukowinie przez wołochów 1497 r. — *Andrzej* z Tęczyna wojewoda krakowski, starosta bełzki, chełmski, rohatyński, krasnostawski. Zygmunt I w dyplomacie na krzesło wojewody przyznaje mu wielkie zasługi, jakie oddał ojczyźnie w czeskich i węgierskich interessach. W r. 1527 tytułem hrabi św. państwa rzymskiego od Karola cesarza zaszczycony. — *Andrzej* junior w przywileju Karola V cesarza zwany, kasztelan połaniecki, potem wojewoda lubelski, sniatyński i rohatyński starosta, nakoniec kasztelan krakowski 1538 r. broniąc granic Podola 1538 r. z nieporozumienia pomiędzy dowódcami poniósł klęskę pod Seretem od tatarów. Orzechowski wymowę jego porównywa z Demostenesem i Cynceronem. Starowolski mówi, że lubo postawy małej, dowcipu jednak i wymowy wielkiej mąż, powagi mu przydawały zasługi domu, zdrowy i nieporównany rozsądek rzeczy. Pod Kazimierzem III,

Albertem i Alexandrem królami radą i mężstwem usświetnił ich panowanie, a za Zygmunta z trzema tysiącami zebranego rycerstwa polskiego poszedł w pomoc Ferdynandowi cesarzowi wtenczas, kiedy Soliman sultan turecki z niezliczonymi tłumami muzułmanów obległ Wiedeń, a na granicach Morawii 12 tysięcy grassujących turków zniósł i tak wielkim strachem napełnił sultana, iż porzuciwszy większe dzieła odstąpił od oblężenia Wiednia i do Budy cofnął się. Zdybył na nim Tęczyński wiele trofeów, które potem długo skarbiec tego domu zdobiły, a narodowi zaszczyt przynosiły. Liczne oprócz tego kosztem swym na pogromienie nieprzyjaciół ojczyzny wyprowadzał rotę, z cesarzem Karolem V odprawił podróż do Hiszpanji z wielką ozdobą dla narodu polskiego, mając przy sobie 300 szlachetnych mężów przepysznie przybranych, towarzyszących mu w podróży. Otrzymał za to nagrodę, jak świadczy przywilej, tego cesarza 1562 r., w Paprockim dochowywany.—*Andrzej* wojewoda krakowski, starosta zatorski, oświęcimski i hrubieszowski najpiękniejszymi od przyrodzenia obdarzony przymiotami, zalecony szczególniejszą łaskawością, roztropnością i szczodrocią, tyle sobie potrafił zjednać serca rodaków, iż po śmierci Zygmunta Augusta ofiarowali mu koronę i tron polski, od których przyjęcia z skromnością się wymówił. Po wyjeździe Henryka Walezego z Polski, gdy tatarzy na Ruś wpadli, województwo bełskie do broni zwołał i napad odparł. Po śmierci króla Stefana jemu polecono obronę ojczyzny, na co pozwolono mu uzbroić pewną liczbę ludu przeciw Maksymilianowi, w tém bezkrólewiu bronił Krakowa. Córka jego Agnieszka Firlejowa wojewodzina krakowska fundowała w pośród skał i lasów w Czerny niedaleko Krzeszowic pustelniczy klasztor oo. karmelitom bosym pod tytułem św. Eliasza, który murem dotąd istniejącym z całym terytorjum obwieść kazała. Niesiecki oglądał rycinę tego gmachu na blasze sztychowaną; też sama katedrę filozofii w Lublinie uposażyła.—*Gabryel* wojewoda lubelski 1611 r. kommissarz do granic między województwem brzeskiem litewskim i Koroną, mąż rycerski wiele pomagał Zamojskiemu przeciw Michałowi przywłaszczycielowi Wołoch. On i z bratem swoim Andrzejem fundował oo. Kamedulów w Rytwiarach.—*Jan* wojewoda krakowski, starosta zarnowiecki, po śmierci Zebrzydowskiego młode lata swoje w obozach i na dworze Zygmunta III spędził, rotę znaczne ussarskie pod Smoleńsk swym kosztem przyprowadził. Po zejściu nieszczęśliwém trzech synów w młodym wieku, których przeżył, dodawał na podpisie przy wszystkich urzędowych czynnościach: ultimus virorum de Tęczyn. Synowie jego *Gabryel* i *Krzysztof* za granicę wyprawieni w młodym

wieku poumierali, *Stanisław* trzeci syn do obozu z chorągwią swą pod Kamieniec Podolski wyprawiony, tam dni swoje, ostatni z domu swego, jak wnosi *Niesiecki*, za kończył a pozostałość cała przeszła na siostrę jego *Izabellę* małżonkę *Łukasza Opalinskiego*, marszałka w. koronnego, w 1667 r. umarła. — Żyli jeszcze wprzód *Jan* kasztelan wojnicki, podkomorzy w. koronny, starosta lubelski i parczowski pod Tczewem rycersko przeciw zbuntowanym Gdańszczanom 1576 r. stawał, młode lata na dworze cesarza niemieckiego stawiał, a powróciwszy z zagranicy do ojczyzny wszystkie swe siły na usługi jej, radą i rękąłożył; zszedł bezpotomny 1593 r. — *Jan* wojewoda lubelski, starosta bełzki, chełmski, krasnostawski, spiski, ratowski, sokalski, tyszowiecki, lubomlski. Nagrobek jego w Księżu położony opowiada, że zszedł z tego świata 1541 roku. Jego zamorskie podróże opisał *Paprocki* w dziele o herbach. — *Jan* Chrzyciel syn *Stanisława*, wojewoda bełzki, starosta lubelski, mąż jak obdarzony piękną urodą, tak ukształcony zwiedzaniem najznakomitszych dworów i krajów, wydoskonalony w sztuce rycerskiej, odznaczył się walecznością w Francji i nauką ozdobionego umysłu. Ten pełniąc obowiązek posła u dworu *Eryka XIV* króla szwedzkiego zdołał się przypodobać siostrze jego *Cecylji* córce *Gustawa I* Wazy: gdy pozyskał wzajemność królowny, ośmielił się swe zamiary oświadczyć królowi *Erykowi* o rękę siostry, który bądź przez politykę dla dopięcia swych celów z królem polskim, bądź szczerze nie odmawiał mu swego zezwolenia na początku 1562 r. i powrócił *Tęczyński* do Polski z pomyslną odpowiedzią dla *Zygmunta Augusta* króla, lecz z pomyslniejszą dla siebie nadzieją osiągnięcia ręki królowny, tém pewniej był w swym widoku, kiedy *Eryk* *Cecylją* mu nie tylko przyrzekł, ale nawet medal na pamiątkę tę wyobrażający z jednej strony *Cecylją* w stroju ówczasowym, z drugiej *Jana Tęczyńskiego* wybić kazał. Został króla w Wilnie, zdał mu sprawę z poselstwa. odbył jeszcze podróż do Finlandji, do księcia *Jana*, za powrotem otrzymał krzesło senatorskie i odbył wjazd na starostwo lubelskie. Lecz cóż jest trwałego w rzeczach ludzkich? Z przyczyny opanowania *Parnawy* przez *Szwedów* w *Inflantach* zerwały się związki z *Szwecją*. Król polski zaczął szukać przyjaźni z królem duńskim a *Tęczyńskiemu* wzbraniał nawet podróży do *Szwecji*. Zagrzany miłością *Jan* mniej zważał na zakazy królewskie i z *Każmierzem* puścił się na akt ślubny i dzień do niego już sobie oznaczony *Wisłą* do *Gdańska*, dobrawszy nawet z przepychem okazały orszak. Towarzyszył mu brat *stryjecki* *Jan* starosta *rohatyński*, także dla wspaniałej postawy i pięknych obyczajów od *Elżbiety* królowej angielskiej poważany.

wszakże w nieszczęsną godzinę od brzegu odbili, zaledwo puścili się na morze ścigać ich zaczęła flota duńska ostrzeżona od jakiegoś podlego ziomka: utracony maszt okrętu, pochwyceni Tęczyńscy, zaprowadzeni do Kopenhagi, gdzie w przytrzymaniu wojewoda bełzki narzeczony Cecylii ze smutku życie zakończył. Już po ujęciu Rudolf korsarz gdański podawał mu łódź i sposobność do ucieczki, lecz Tęczyński wspaniale przełożył śmierć i utratę najulubieńszego przedmiotu nad złamanie słowa danego nieprzyjacielowi. Brat jego Jan za wstawieniem się króla, którego listy w tym przedmiocie w Zbiorze de Huysse na znajdują się do ojczyzny powrócił. Zwłoki pana wojewody do Polski sprowadzone w świetnym grobie w Kraśniku pochowane przypominają rzeczy ludzkich zmienności. Nagrobku napisy zachował nam Paprocki i Starowolski. Cecylja królowa prędko lżę po narzeczonym oblubieńcu otarła zaślubiona 1564 r. 11. listopada Krysztofowi margrabi badeniemu żyła lat 87 i znajdowała się jeszcze w Polsce na weselu Zygmunta III. z Anną austriaczką. Uwiecznił pamięć Tęczyńskiego wierszem swym Jan Kochanowski *pamiętka* Tęczyńskiemu, którą tym wyjątkiem z nagrobku kończy:

Tu miasto obiecanej królewskiej lożnice
Janie Tęczyński! leżą twe kości uspione
O próżne troski ludzkie! o nadzieje płonne!

Te są pamiętki świetne domu Tęczyńskich, pamiętki, które z żyjącego imienia gdy nikt nie powtarza, tem tkliwszą są puścizną, z tém większą troskliwością zbierane i w pamięci rodaków zachowane być winny, a każdy młody polak winien jest uronić lżę w Kraśniku przy martwym grobowcu nieszczęśliwego Jana Tęczyńskiego. O tym domu to jeszcze jest do wspomnienia. Za panowania Kazimierza Jagellończyka 1461 roku *Andrzej* Tęczyński przybywszy do Krakowa uderzył Klinunta płatnerza za to, że mu zbroi na czas nie wygotował, trwała albowiem wtenczas wojna pruska i król Kazimierz nie był przytomny w Krakowie. Płatnerz krzykiem swoim pobudził do poruszenia pospólstwo, radcy udali się ze skargą do Elżbiety królowej, która pod karą 80 tysięcy złotych ówczasowych zakazała im, aby byli spokojni aż do sądu królewskiego, pospólstwo nie przestawało burzyć się. Tęczyński zawarł się w kamienicy Kiezińska na Brackiej ulicy, z tamtąd zagniony był schronić się do kościoła franciszkanów z Secygniowskim i Spytkiem Mielsztyńskim, gdzie na wieżę wstąpili, Tęczyński spuścił się do zakrystji, pospólstwo nie zważając na świętość miejsca, dobyło zakrystji i Tęczyński haniebnie zamordowany został. Ciało jego wleczone Bracką ulicą aż do ratusza błotem oszpecone, broda i włosy na głowie opa-

lone, trup porzucony dwa dni przed ratuszem leżał, trzeciego złożony do kościoła św. Wojciecha, a dopiero czwartego przyjacielom wydany, poczem przewieziony do pochowania w Xiężu. Pozostali na wieży bronili się przez całą noc, pojmani nakoniec, na ratusz zaprowadzeni, z tamąd uwolnieni zostali. *Jan* syn *Andrzeja* za ledwo uchronić się zdołał, w rzeczy tej czynił żalobę przed królem, *Jan Amor Tarnowski*, króla i senat do łez pobudził. Odgłos tego zabójstwa za ledwo wielkiego zamieszania w kraju nie stał się przyczyną. Mało-Polanie chcieli wrócić się z obozu, aby zemścić się mieszczanach krakowskich, na zaręczenie jednak królewskie, że sprawiedliwość wymierzona będzie, poprzestali. Jakoż w r. 1462 wprzód na sejm do Korczyna radcy miasta pozwani gdzie nie stawili się, wymawiając się, iż tylko na zamku królewskim sądzeni być mogą, naostatku zapozwani na zamek, 9ciu winniejszych obsadzono w wieży zamkowej aż do czasów Bielskiego, od tego przypadku *Tęczyńską* nazywaną; sześciu potem za wyrokiem ścięto, płatnerz najwinniejszy umknął i dzwonnik czyli zakrystyan, co *Tęczyńskiego* wydał. *) *Jan Tęczyński* syn zabitego wziął go na rabsztyński zamek i przestawszy na opłacie za szkody 6200 złt. pol. ówczasowych na wolność wypuścił. Tak się skończył okropny przypadek ostrzegający, jak jest niebezpieczną rzeczą wzbudzić poruszenie ludu w wielkich miastach. Kraków albowiem pod ten czas słusznie liczyć się mógł do wielkich miast, bo miał jak są ślady w historii blisko stotysięcy ludności. Jest jeszcze podanie o ostatnim młodym *Tęczyńskim*, że w młodocianym wieku na polowaniu od rozhukanego odyńca życie postradał.

Tęgoborski herbu Szreniawa z województwa krakowskiego, *Stanisław*, starosta małogoski z sejmu 1685 r. kommissarz do porównania monety, na wyprawach pod Chocimem i Wiedniem znacznego męztwa dał dowody. **)

Telefus herbu Łabędź w województwie podolskiem: pochodzenie ich z Węgier, gdzie *Telefus* około roku 1442 zostawionych na załodze w Koszycach Odrowąza wojewodę ruskiego powracającego z Węgier pojmał; potomkowie tego przenieśli się do Polski i otrzymali nadanie na Podolu włości Kumanowa, Czelejowa i przyległości. *Jan* dla wielkich zasług od *Zygmunta Augusta* króla,

*) Pieśń polską z r. 1462 o zabiciu *Andrzeja Tęczyńskiego* wydał K. Wł. Wojcick w Album literackiem, T. I. str. 299—309 i dołączył podobiznę ze stariej kopji tej pieśń. wraz z obok objaśnieniem historycznem. (J. B.)

**) *Walerjan* szef gabinetu *Stan. Augusta*, człowiek uczony, tłumacz dzieła *Jana Śniadeckiego* o *Koperniku*, ojciec *Ludwika* zmarłego 1857 r. (J. B.)

złotym łańcuchem udarowany, piętnaście razy był posłem na różne sejmy, tegoż syn *Jan* dworzanin u Zygmunta III., mąż rycerski.

Temberski herbu Szternberg w Krakowskiem. *Stanisław* wziął kształcenie w akademji krakowskiej, w której przechodził przez wszystkie stopnie był kanonikiem św. Anny i kontynuatorem historii Petrycego, są jego panegiryki i kazania około 1655 r. wydane. *Sebastyan* w potrzebie z kozakami poległ, *Andrzéj* jezuita wydał kilka pism ascetycznych, rządził kollegium lubelskiem, umarł w Jarosławiu 1726 r.

Tembruk Szymbkowicz na sejmie 1601 r. otrzymał indygenat w Polsce przez konstytucją 1587 r. kazano mu podczas bezkrólewica jako rotmistrzowi przestrzegać bezpieczeństwa ruskich krajów, a 1598 r. oddzielna konstytucja słaui jego męztwo przez wiele lat doświadczone i w nagrodę nadaje dobra wiecznem dziedzictwem, jako to: Wiezajce i Gornik 38 włok, na Zmudzi i w jurborgskim powiecie, sto włok.

Terlecki herbu Sas w łęczyckiem i brzeskiem województwach, *Andrzéj* sędzia grodzki piński poseł na sejm 1634, deputat na trybunał skarbowy litewski, 1635 r. kommissarz do ułatwienia sporów granicznych.—*Cyryll* naprzéd biskup unicki piński, potem łucki, 1585 r., exarcha całej Rusi, 1589 r. od patryarchy jerozolimskiego wyniesiony na tę godność, na synodzie brzeskim wraz z Hypacym Pocijem, biskupem włodzimirskim unią przyjął i 1595 r. Klemensowi VIII. papieżowi w Rzymie posłuszeństwo złożył, z uprzejmością od tegoż przyjętu, pracował wiele koło rozkrzewienia tejże unji. Jeden z tych archimandryta wileński nauką wślawiony. *)

Tesmer herbu Sas pruski z województwa pomorskiego, *Jan* sekretarz królewski prowadził swój ród od brata rodzonego wielkiego mistrza krzyżackiego w rzedzie XVIgo. Fundował w Gdańsku szpital i dom oo. bonifratrów na Szotlandzie, u których pochowany 1652 roku, jezuitom w Malborgu znaczny zapis zrobił. *Jerzy* Tesmer, sekretarz i kanclerz ksiązęcia Pomorskiego, żył około roku 1537, o którym wzmienia rękopism o familiach pruskich.

Tetera Paweł za Jana Kazinierza sekretarz królewski, hetman wojsk zaporozskich, między rycerstwo polskie policzony przez konstytubyą 1661, konferowane mu oraz są starostwa braclawskie i

*) Między Terleckiemi więcej było biskupów unickich. Tak *Metody* biskup chelmski od r. 1626, umarł 7. czerwca 1679. Dbał wiele o oświatę duchowieństwa i ztąd szkoły założył w Chelmie. *Cyrylla* zaś grób znaleziono niedawno, patrz Dziennik Warszawski 1852. Nr. 337. *Benedykt* za Jana Kazimierza, *Parteniusz* za Stanisława Augusta wielkie zasługi położyli w zakonie bazyłjanów. (J. B.)

nieżyńskie oraz dobra na Ukrainie, Dymidowa, Litorowka, Abrahama-mowka, Rahowka, Woronkowka, a w brzeskiej ekonomii Kijowiec i Mieloszyce dziedzicznym prawem, miał on za sobą córkę pamiętnego w krawnych dziejach ojczyzny naszój Bogdana Chmielnickiego. *)

Tetwin Jan podkomorzy derpski, starosta rajgrodzki z męztwa wsławiony z sejmu 1667 r. kommissarz do rewizji twierdzy Kamieńca Podolskiego, miał za sobą wdowę po Czarnieckim, Marcycbellę Władysława Mańkowskiego córkę.

Tłubicki herbu Jastrzębiec, *Bartłomiej Jan* Tłubic, kanclerz plocki, kustosz chełmski, w Rzymie będąc wydał 1683 roku rzecz o św. Stanisławie biskupie pod tytułem: *Propugnaculum mysticae civitatis*, był deputatem na trybunał koronny 1687 r.

Tłuczyński w Wielkiej Polsce. X. *Maciej Ignacy* jezuita, mąż uczony, wiele jego prac jest wydanych, osobliwie żywotów między temi xx. Marcina Laterny i Piotra Skargi; mąż to był niespracowany, pisał i czytał aż do ostatniego dnia śmierci, która zaszła 1684 r. Skromności i pokory tak był wielkiej, że wszystkie jego prace bezimiennie wyszły, Niesiecki atoli wszystkie jego dzieła wyliczył.

Tokarzewski od Tokara syna Ościka możnego pana w Litwie. *Marcin* z Tokar w podlaskiem województwie; mąż rycerski, którego dzieła opiewa nagrobek w kościele przemyskim 1625 r. wystawiony, a w dziele Starowolskiego Monumenta Sarmatarum zachowany.

Tolibowski herbu Nałęcz. *Marcin* dworzanin u różnych stronnych monarchów, nakoniec u Zygmunta I. króla. *Andrzej* stolnik brzeski kujawski, starosta bobrownicki, poseł na sejm 1619 roku, marszałek trybunału koronnego, zalecony z stałości w wierze, mąż uczony, pisał wiele przeciw różnowiercom.—*Wojciech* wprzód prałat kujawski od Karola królewicza biskupa plockiego miał sobie powierzona administracją tej dyeceji. Władysław król polski posunął go na katedrę poznańską, gdzie fundował oo. reformatów w Poznaniu na przedmieściu w r. 1657. Jezuitom w Międzyrzeczu dziesięć tysięcy złotych ówczesnych i bibliotekę swą zapisał, kate-

*) Hetmanem mianowany i starostą czechryńskim przez przywilej wydany we Lwowie 18. marca 1663. Olikowiec w Kijowskim dostał po śmierci podczaszego koronnego 4. paźdz. t. r. Czarniecki ustąpił mu starostwa braclawskiego 22. paźdz. t. r. Został katolikiem i przezwiał się Morzkowskim, spadek po nim wzięli Piasoczynscy; czytaj o tem Kronikę 1857 Nr. 178. Powyższe daty z Sygillat. Buławę przywiózł Teterze Mazepa. (J. B.)

drze poznańskiej dał kielich szczerozłoty i statwę św. Wojciecha z srebra ulaną, sześć tysięcy złotych ówczasowych szacowaną do kaplicy św. Krzyża. Piastując biskupi obowiązek dwa tysiące osób na kapłaństwo poświęcił, półtorasta świątnic konsekrował, tysiąc kielichów, pięćset ołtarzy, i trzysta dzwonów. Wśród tych czynności 1663 r. życie zakończył, uczczony pięknym nagrobkiem w katedrze poznańskiej. *) *Marcin* brat jego rodzony, podkomorzy brzeski-kujawski, posłem był na kilku sejmach i deputatem na trybunał skarbowy radomski 1628 r. podpisał konwokacją jeneralną 1632 r., marszałkowską łaskę piastował w trybunale koronnym 1617 r. Jemu najważniejsze interesa ojczyzny powierzano i gdy elektor brandeburski zaczął myśleć o uwolnieniu się od lenności, sprzeciwił się i popsuł te zamiary. Na tymże sejmie 1632 r. gdy sprawa o obelgę krzyża św. przeciw księciu Radziwiłłowi kalwińskiego wyznania toczyła się, a wielu z ziemskich posłów zarzutu tego nie dopuszczało i biskupa wileńskiego jako oskarzyciela do senatu puścić nie chciało, on uniesiony gorliwością krzesło mu podał.—*Ludwik* syn jego w Rzymie w wyższych szkołach wydoskonalony wydał dziełko *Fascis Casimirianus*, a zostawszy kanonikiem plockim zasiadał na trybunale koronnym jako deputat 1690 roku. *Sebastyan* z sejmu 1601 r. naznaczony do poprawy prawa koronnego; w r. 1620 poseł na sejm i deputat na trybunał koronny radomski.—*Marcin* chorąży brzeski-kujawski mąż przy dostojenstwie królewskim żarliwy, któremu 1603 r. zmarłemu *Andrzej* sędzia ziemski brzeski nagrobek postawił w Włocławku, drugi *Marcin* sławny rotmistrz w różnych wyprawach.—*Jan* skarbnik inowrocławski poseł na sejm 1635 r. deputat na trybunał skarbowy radomski, wydał dziełko 1640 r. „*Ziemia Chełmińska*“ wierszem, oraz pochwałę *Kaspra Działyńskiego* biskupa chełmińskiego, *Andrzej* wydał także pismo pod tytułem „*Deklaracya konfederacyi praw koronnych* 1607 r.“

Tolkman. *Mikołajowi* dany indygenat na sejmie 1673 roku, o czem patrzeć w konstytucyi pod tymże rokiem

Tomaszewski herbu Bończa, *Jakób* był starostą na Tęczynie i Morawicy, wybudował piękną budowę t.j. kościół w Giebułtowicach o milę od Krakowa.—*Maciej* w zakonie jezuickim rządził całą prowincją, mąż uczony, skończył życie 1664 r., zostawił kilka kazań i pism pochwalnych. Jeden z Tomaszewskich dziedzic kilku miasteczek i wsiów okolo Kijowa, był gorliwym arjanem; gdy tę sektę wywołano z kraju przełożył odstąpienie wszystkich majątków po-

*) Wjechał na biskupstwo poznańskie 29. sierpnia 1659, umarł zaś 24. lipca 1665.
(J. B.)

zostając przy swem przekonaniu przeniósł się do siedmiogrodzkiej ziemi i tam potomkowie jego istnieli. *)

Tomicki herbu Łódzia w Wielkiej Polsce, jeden szczepek domu co Bnińscy i Gorkowie. Od Tomie pod Poznaniem o mil 3 początek imienia wzięli; są albowiem inne Tomice pod Pyzdrami, dziedzictwo Tomickich herbu Drya. *Jan* Tomicki herbu Łódzia po sławnem 1466 r. pod Puckiem nad krzyżakami zwycięztwie od Kazimierza Jagellończyka za okazane w tój potrzebie mężstwa dowody sowiec wynagrodzony. — Tomicki *Piotr* biskup krakowski, kanclerz koronny, syn Mikołaja chorążego poznańskiego, herbu Łódzia, urodzony z *Anny Szamotulskiej*; w młodym wieku ojciec go odumarł, zatrudnił się przeto jego wychowaniem *Andrzej Szamotulski* wojewoda poznański wuj; odbierał on początkowe nauki w Gnieźnie, udał się potem do Lipska, dla nauczenia się języka niemieckiego, doskonalił się w akademji krakowskiej i otrzymał stopień magistra filozofji, zkąd zapalony żądzą nabycia dalszych nauk udał się do Włoch, w Bononji doktorem ob. praw mianowany a w Rzymie teologii. Po powrocie do ojczyzny krolewicz *Fryderyk* kardynał biskup podówczas krakowski ceniąc jego talenta wezwał na swój dwór i kanclerzem mianował przydawszy do tego archidiaconią krakowską. Po śmierci kardynała, *Zygmunt I.* na odgłos jego wielkiej nauki, pięknej wymowy i osobliwszej łagodności obyczajów, mianował go sekretarzem koronnym uposażywszy kilku prebendami, następnie podniósł na katedrę poznańską osieroconą po *Lubrańskim* 1520 r. a 1523 r. na krakowską. Przy wielkich łaskach dworu za godnościami nigdy nie ubiegał się, pokorą dla każdego, przysługą łagodną, wymową i ludzkością oraz gościnnością i wielką szczodroblivością przewyższał wszystkich. *Zygmunt I.* najwięcej dla tego szacował jego, że bez namiętności i uniesienia się (tak wiele szkodliwego) o rzeczach i o ludziach sądził; jego rady słuchał i urzędy koronne według jego rozsądku rozdawał, używał go w poselstwach 1509 r. do papieża i do rzeczy niemieckiej 1510, do układów z wołochami, z któremi umowa dokonana w Kamieńcu Podolskim i *Bogdan* gospodar wołoski przysięgę wykonał, potrzykroć poseł do *Władysława* króla węgierskiego, na kongresie monarchów w Wiedniu *Zygmuntowi I.* assistował, gdzie przezornością, wymową, biegłością języków cudzoziemskich od wszystkich monarchów szacunek i poważanie wysokie zyskał, do tajemnych narad wyzna-

*) *Dyzma* targowiczania i przyjaciel *Szczęsnego*, poseł niedoszły do Hollandji, poeta, autor *Jagiellonidy*, dowcipny, mądry, pisał przeciw uchwałom sejmu czteroletniego, umarł już za naszych czasów, ur. 1825. Syn jego *Józef*. (J. B.)

czony imieniem królów polskiego i węgierskiego odpowiedzi dawał, królową Bonę przy jej wjeździe w bazylice zamkowej witał i przyjmował. On pierwszy Zygmunta IIgo Augustem zwać począł. W r. 1526 na pospolite ruszenie przeciw turkom i tatarom chorągiew stokonną wyprawił i dziesiątego z poddanych swych na kampanią wysłał, za co od króla Zygmunta listowne podziękowanie otrzymał. Ludzi uczonych kochał i wielce szanował, niemi dwór jego był zawsze napełniony; a tym co ich los opuścił przytułek i wsparcie dawał, z których Jan arcybiskup upsalski z Szwecyi dla zamieszkań religijnych wygnaniec u niego schronienie i ratunek upadłego bytu swego znalazł. Młodzież krajową swym kosztem w domu i za granicą doskonalił dzieląc ją na trzy klasy, uboższych na zamku krakowskim w szkole utrzymywał na naukach, możniejszych obywateli synów w domu swym wychował utrzymując dla nich najwyborniejszych z akademii nauczycieli, trzecią klasę dorosłych z wielkich familii, między któremi mieścili się z najznacześniejszych familii, jak to: Szamotulscy, Ostorogowie, Czarnkowscy, Tarnowscy, Kościelscy, Opalińscy, Jazłowieccy, i inni przydając im roztropnych dozorców za granicę wysyłał, utrzymując do tego swym kosztem uboższą assistującą onym szlachtę. Wszystkie dochody na ten najszlachetniejszy przedmiot obracał, wielką część tych mężów widział za życia w senacie z nim zasiadających. Jemu to winna Polska po większej części, że za obudwóch Zygmunatów panowania w tak wielkiej liczbie uczonych rozjaśniała w Europie. Dla synów swych i krewnych dóbr nie skupował, ale starał się im dać przyzwoite wychowanie. Z jego ćwiczenia ukształcili się wielcy mężowie. Andrzej Krzycki arcybiskup gnieźnieński siostrzeniec, Hozjusz kardynał i biskup warmiński, Filip Padniewski i Piotr Myszkowski biskupi krakowscy i inni. Akt kanclerskich jego czasów świetność jest znana i tę aż do końca istnienia dawniej Polski imię akt Tomickiego nosiły. Górski sławny wymową z liwskiej ziemi tłómaczył myśli jego i pomagał mu w pracach. Stanisław Łubieński w dziełach swych świadczy, że od czasów Piotra Tomickiego akta kanclerskie korony polskiej zwięzłością stylu i wyborem zaletne być zaczęły, innym nawet krajom za wzór służyły. Hozjusz mówi, że był to mąż największej powagi w kraju, a z śmiercią jego i Krzysztofa Szydłowieckiego kasztelana pomyślność Zygmunta I. gasnąć poczęła. Erazm Roterdamus w liście do Andrzeja Krzyckiego żaluje, że mąż tak wielki 1535 r. *) rozstał się z tym światem; sprawiedliwe oddaje mu pochwały.. Hojny on był i na pobożne

*) 29. października 1535, żył lat 71. J. B.)

uczynki; fundował w dziedzicznej swej wsi Tomicach kościół i uposażył; przy katedrze krakowskiej na zamku nie małym kosztem wznosił kaplicę pod tytułem św. Tomasza Kantuaryjskiego z kratą mosiężną gdzie sobie grób z nagrobkiem nagotował i prebendę uposażył; w Siewierzu cały zamek zmurował, w Piotrkowie dwór dla biskupów krakowskich wystawił. W klasztorze oo. franciszkanów w Krakowie w roku 1812 oglądałem między innymi biskupami krakowskimi których od zepsucia austryaków jeszcze pozostały wyobrażenia, portret tego wielkiego męża w postawie naturalnej. Oby wieki dalsze przechowały tak drogi zabytek jak najdłużej (*).— *Stanisław* wojewoda kaliski, starosta koniński i pyzdrowski brat rodzony biskupa krakowskiego, kommissarz od Zygmunta Igo króla do miasta Koła dla rozeznania krzywd poczynionych przez Jarosława z Wrzący. Niesiecki czytał w zbiorze rękopismów piotrkowskich przywilej 1535 roku od Zygmunta Igo nadający mu prawo prezentowania jednego kanonika przy kollegiacie sandomierskiej. — *Mikołaj* kasztelan gnieźnieński starosta pyzdrowski, kościański i koniński koniuszy w. koronny, drugi brat biskupa: temu Zygmunt I puścił starostwo kościańskie, z którego obowiązał się płacić sto sześćdziesiąt grzywien (**), od synów jego Jana i Stanisława tenże król pożyczył 660 grzywien i wypuścił w tejsze sumie wieś Grabowó w pyzdrowskim powiecie. Z tych *Jan* kasztelan rogoziński na wjeździe Katarzyny austryaczki 1553 roku do Krakowa pierwszy jechał między senatorami. a zostawszy kasztelanem gnieźnieńskim jeździł z królem na sejm litewski 1564 roku jeździł w poselstwie do litewskich stanów zapraszając ich do wspólniej rady na konwokacyi warszawskiej, gdzie będąc w Tykocinie z innymi panami tak polskimi jako i litewskimi opatrzył bezpieczeństwo skarbów po Zygmuncie Augustcie pozostałych do dalszego rozporządzenia rzeczypospolitej, wysłany do Francyi po Henryka Walezjusza najgorliwiej upominał się za wolnością w wierze i przy koronacyi wraz z Firlejem marszałkiem mocno

(*) Wielki znaczeniem swoim i treścią pomnik historyczny czasów Tomickiego *Acta Tomiciana* zwany, po różnych bibliotekach porozrzucany częściowo, dzisiaj wydaje Tytus Działyński w Poznaniu: mamy już pięć tomów. *Acta* te są morzem dla badaczów, jest to niby całe archiwum część niby metryki koronnej; bez tego źródła prawie pojęciaśmy nie mieli o złotych czasach Zygmunto-wskich. Dlatego wdzięczność literatury i ludzi naukowych, dla najzaciejszego wydawcy, ogromna jest a urośnie jeszcze w następcze lata. (J. B.).

(**) Mąż staropolskiej cnoty, najzaciejszy. Orzelski daje mu się bliżej przy-patrzeć. (J. B.).

przy zaprzysiężeniu przez króla tego warunku obstawał, duchownych katolickich wszędzie po dobrach swoich rugował, dyssydenckimi plebanami osadził i w Poznaniu powagą swoją protestantów bronił, zakończył życie 1575 roku.—*Mikołaj* syn Jana odbył dla zebrania potrzebnych wiadomości podróż do cudzych krajów, mężny i wojenny obywatel życie i majątek niósł w ofierze dla dobra ojczyzny, z dowcipu, łagodności obyczajów od swoich i postronnych szanowanych, mianowicie považał go bardzo Comnendoni kardynał i legat papieżki w Polsce. świadkiem jest tego dzieło Praefatio Colloquii Varsav. inter Franciscum Toletum S. J. et Nie-moievscium 1572 r. Na sejmikach 1583 r. wielko-polskich w Środzie mocno popierał żądanie, aby wybór królów był określonym przedstawiając wynikające ztąd niebezpieczeństwa, wieszczę przepowiedzenia niestety! nie były słuchane. — *Piotr* kasztelan nakłelski z przyjemnych obyczajów i naśladowania godnej stałości umysłu zostawił córkę Elżbietę Kotkowską pełną naśladowania godnych cnot matronę wspomóżycielkę ubogich, fundatorkę wielu pobożnych instytucyj: wszystkie chwile zatrudnieniom domowym poświęcała, w klasztorze oo. dominikanów w Krakowie ryty obraz Chrystusa Pana ozdobiła i zgromadzeniu temu wszystkie dobra zapisała — *Jan* w sprawach rzeczypospolitej biegły i pilny, posłem był z ziemi wieluńskiej na sejm 1626 roku, a ztamtąd deputat na trybunał skarbowy radomski, znowuż w roku 1641 poseł i delegowany do uspokojenia sporów o granicę między Szląskiem i ziemią wieluńską. — *Jerzy* poseł z województwa inowrocławskiego na sejm 1627 r. 1626 i 1631 r. deputat na trybunał skarbowy radomski; całe życie poświęcił usłudze ojczyzny, osobiście stawał w wszystkich potrzebach wojennych i poczet ludzi swoich prowadził; zwątlony nawet starością dla dobra kraju zdrowiu swemu nie folgował, mąż ludzki i obyczajnością wszystkim przyjemny, miał za sobą Zofią Tylicką wnuczkę biskupa krakowskiego, której życie niżej wzmienionem będzie — *Wawrzyniec* ten służąc z wojewodą nowogrodzkim 1582 r. za króla Stefana przy dobywaniu Pskowa z konia zsiadłszy z kawaleryą pińską szedł do szturm.— *Jan* chorąży sieradzki w r. 1662 wyznaczony do zamku lelowskiego, miał za sobą Myszkowską córkę margrabiego i marszałka w. koronnego. — *Konstanty* kasztelan wieluński wprzód poseł na sejm 1661 r., 1674 r. poseł na sejm konwokacyjny i kommissarzem do traktowania o pokój z Rosssyą, on ułatwił poprawując trudny przejazd około wsi swej Grabowice.— *Jan* podsedek krakowski 1666 r. poseł od konfederatów do Jana Kazimierza po klęsce pod Mątłami. Za czasów Niesieckiego gnieździli się Tomicy Łodziowie około Miechowa i Wiślicy.

Tobolski Adam, ewangelik, nauczyciel szkoły w Toruniu, w domu Latalskich był młodzieży domowym nauczycielem. Pożyteczną dla uczących się języka łacińskiego zrobił przysługę, gdy dzieło Manucjusza dla polaków i niemców przyswoił 1616 r.

Tolgsdorff Herman, jezuita rodem z prowincyi niegdyś pruskiej, misyjonarz w Inflantach gdzie i życie położył 1620 r. wypracował w języku litewskim katechizm, Nomenklator, kazania, hymny i antyfony.

Tomislawski herbu Prawdzic w województwie bełzkim. — *Franciszek Dominik* wydał rzecz o św. Stanisławie biskupie w Rzymie mianą 1655 r. pod tytułem: *Auri Veritas* i tę przypisał Alexandrowi VII papieżowi. — *Jan* podstarosta krakowski poseł na sejm 1661 r. kommissarz do ułatwienia sporów granicznych od Szląska, mąż rozsądku wielkiego, wsławiony biegłością w prawie ojczystem zszedł 1679 pochowany w Jarosławiu u św. Jana. *Wojciech* podczaszy bełzki na sejm 1661 r. i kommissarz na sądy skarbowe.

Tomkiewicz za Zygmunta III słynął jako celny lekarz w Lublinie, wyznawał i rozszerzał gorliwie arianizm.

Topór czyli **Starza**. Dom Toporczyków, dziejopisowie nasi najstarszym być mienią i wzmieniają o przodku domu tego Starza albo Straza nazwanym, której miał się liczyć między 12 wojewodami rządzącymi pokolenia Lachów Słowian, to Paprocki oraz Okolski mówi, że lud krakowski w wypadku niebezpieczeństwa lub napaści jakiej miał zwyczaj wołać i dawać sobie znaki przez słowo Starza albo Straza, od tego więc przodka herbu Topor, poszli hrabiowie na Panigrodzie, gdzie teraz Wągrowiec i klasztor tamże cystersów od tychże 1153 r. jak Okolski mówi fundowany, na Przegini, Tęczynie, Xiązu, Ossolinie, Pilcy, Morawicy i Zabicach. Jan Zarnowczyk i Paprocki mówią że zamek Tyniec był w posiadaniu Walcera Toporczyka i że ten przez wypadek zabicia żony i jej zalotnika utracił to dziedzictwo, które w ręce monarchy przeszło, a tak 1044 r. Kazimierz I, opactwo z niego fundował. Włosto Toporczyk Włostów i część jeziora Gopła nadał klasztorowi trzemeszyńskiemu, ojciec to był Piotra Włostowicza, co Jaropelka kijowskiego i włodzimierskiego xięcia pojmał i Władysławowi oddał. — *Wojciech* Paluka biskup poznański, tam mieli Toporczykowie majątność Łuknę i Panigrod nad rzeką Wełnią, może być że od tego imienia część ta krain w Kaliskiem Palukami nazwana. Dom Toporczyków możny w Polsce, oni mieli kronikę spraw swoich od początku Polski spisaną, a miłując cześć dobrą domu swego każdego herbowego swego za nieprzystojne sprawy sami są

dzili i karali. Świadkiem jest jeszcze tego wieża Dorotka zwana w Krakowskim, w której Toporczykowie Tęczyńscy jedną z domu swego na imię Dorotę za nieprzystojną jakowąś sprawkę aż do śmierci trzymali. Licznie ten dom rozrodzony stawiał siedm chorągwi do boju w r. 1376 przeciw wołochom, które znaki Długosz wylicza.— *Stefan* Toporczyk arcybiskup gnieźnieński, gdy za poprzednika jego kościół gnieźnieński, przez czechów zrabowany został i nietylko zwłoki świętych lecz i krzyż złoty przez Bolesława Chrobrego darowany, oraz tablic trzy z czystego złota drogiemi kamieniami i perłami obsadzone, niemniej inne kosztowności zabrane zostały, o wydanie tych u Benedykta IX papieża nalegał, i ostatki bałwochwalstwa w Polsce około 1038 r. wyniszczył.— *Lambert* Zula tegoż herbu biskup krakowski około r. 1071 dlatego że nie posłał po palusz do Rzymu utracił godność arcybiskupią. Pierwszy to był biskup polak i pierwszy polaków w kapitule swojej osadzać począł.

Toropecki książę *Dawid* potomek linii książąt litewskich jak Niesiecki utrzymuje, która miała dzielnicę swoją niegdys na Toporcu za Smoleńskiem. Ten książę *Dawid* poległ w bitwie nad rzeką Dzwina.

Towiański *Jerzy* herbu *Gerald* naprzód kasztelan a potem wojewoda łączycki podpisał konfederacją 1702 r. wziął województwo po Leszczyńskim, miał za sobą *Konstancję* Niszczycką, która bądź jako kolligatka bądź jako faworyta obsypana była darami od *Radziejowskiego* prymasa; wytargował on dla niej od *Augusta* II odstępując od stronnictwa ks. *Conti* 10 tysięcy czerwonych złotych z wyraźnym swym dopisem, dla zapomnianego męża: w rękojmią tej nagrody *August* II kazał oddać szmaragdy *Towiańskiej*, gdy niepodobały się, musiano dać inne klejnoty, wszystko to wzmienia *Zaluski* w dziele *Epistolae familiares*. *Kardynał* i *prymas Radziejowski* testamentem swym panią wojewodzinę *Towiańską* w przypadku jęj śmierci syna za dziedziców wszelkiego majątku ustanowił. Ten to młody *Towiański* podług *Niesieckiego*. — *Krzysztof* podczaszy koronny w czasie sejmu 1695 r. za życia króla *Jana* w pokojach królowy gorszącego rozruchu był przyczyną, pokłóciwszy się, z *Niesuchowskim* dworzaninem królewskim krewnym *Ponińskich* wpadł do pokoju sypialnego królowej i *Ponińskiemu* wyciął policzek, porwali się do szabli *Mostowski* i *Sarnacki*, wszczął się tumult na pokojach królewskich, marszałek koronny kazał aresztować wszystkich, *Mostowski* odważył się wyciąć policzek odźwiernemu królewskiemu, cała ta rzecz skończyła się na sporze o władzę ukarania dworzan między *prymasem* mającym

pod ten czas swoją jurysdykcją a marszałkiem w. koronnym. Zgorszenie tak wielkie i haniebne uszło bezkarnie zapowiadając blisko zgubę zepsutej już Rzeczypospolitej polskiej. (Patrz „Dodatki“).

Trach Otto, z Poznańskiego męzuego serca kawaler, rodzina jego znaczne dobra dziedziczyła w górnym Szlązku. — *Piotr Trach* hetman na Landeku, August I, król polski w księstwie cieszyńskim przywileje tego domu z r. 1496, od Kazimierza księcia cieszyńskiego nadane, potwierdził.

Trambszyński Marcin, herbu Drya, jezuita mąż znamienity nauką i świętobliwym życiem, rządził kolegium lwowskim, jarosławskim i poznańskim w ostatku całą prowincją polską: zszedł 1732 r. wydał kilka pism pochwalnych.

Trambszyński Tomasz herbu Topor podskarbi koronny, jako ma nagrobek na zamku krakowskim 1471 r. — *Jerzy jezuita*, jest jego kazanie na pogrzebie księcia Radziwiłła Mikołaja 1615 r.

Trąba Mikołaj herbu tegoż nazwiska, arcybiskup gnieźnieński naprzd proboszcz św. Floryana na Kleparzu i podkanclerzy koronny 1404 r. osiadł na katedrze halickiej 1411 r. w rok jednak postąpił na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, a to za promocyą Władysława Jagielly, który go wysłał w poselstwie w sprawie ślubu swojego z Jadwigą do Rzymu: pojmany w drodze od Wilhelma księcia austryackiego starającego się o rękę Jadwigi, czteroletnie wycierpiał więzienie. Powróciwszy w wielkich był łaskach u króla; do zwycięstwa nad Krzyżakami 1410 r. znacznie dopomógł, gdy albowiem Jan Zarnowski czech chwając się w wierze dla Jagielly, ujęty od krzyżaków ustąpić chciał z swemi półkami z pola, arcybiskup namową swą skłonił do powrotu, co strwożyło wielu krzyżaków i serce im zmniejszyło. Na też wojnę okrytą dobranym ludem chorągiew wystawił i Jagielle radził zdrowo, aby otrzymawszy zwycięztwo nękał do ostatka krzyżaków, którzy potem jeszcze tak śmiało oręż na polaków podnieśli. Na soborze konstancyeńskim zasiadał, jego rady wielce tam były uważane, królów francuzkiego i angielskiego pojednał, zgodnemi nawet głosami najwyższą papieża godność w kościele była mu ofiarowana, której nie przyjął, zastrzegł tylko dla siebie i następców tytuł prymasa królestwa: na wrocławskim zjeździe nie dopuścił wyroku Zygmunta cesarza nieprzyjaznego polakom w sprawie z krzyżakami, skończył życie 1422 r. spoczywa w Gnieźnie w katedrze przed grobem św. Wojciecha; kościół Panny Maryi z Rudy do Wielunia przeniósł (*).

(*) Sławny prawodawca w kościele polskim, gdyż złożył synod skończony w Kaliszu w r. 1420 i wiele praw tyczących się karności, a do ostatnich czasów obowiązujących, na-

Trebniec herbu Poraj w Prusiech. — *Adam* opat oliwski przełożony cystersów w Polsce i Prusiech wszelkimi cnotami i ostrością życia wstawiony, zasiadał na synodzie prowincjonalnym, piotrkowskim 1621 r. — *Jerzy* dominikan i kaznodzieja celny dwukroć prowincjał swego zakonu wydał historję cudów obrazu Najświętszej Panny w Gidlach 1610 r.

Trembicki herbu Brochwicz, w Krakowskiem i w Prussach. *Mikołaj* pisarz skarbowy ziem pruskich osiadł w województwie pomorskiem, umarł 1719 r. mąż uczony doświadczenia wielkiego kochany od wszystkich. — *Jakób Aleksander* sadowy ziemski czeski odbył wszystkie kompanie przeciw szwedom za Augusta IIgo (*).

Trepka *Grzegorz*, herbu Topór przydomku Nekanda, ten w czasie potyczki z krzyżakami pod Radziejowem w r. 1351 miał sobie zlecone od Władysława Łokietka, aby pilnował młodego Kazimierza przytomnego tej bitwie. — *Andrzej* Nekanda Trepka hetmanił wojskom Ludwika króla węgierskiego pod Mohaczem i w tymże boju z turkami poległ, z tymże królem 1526 r. Nieco przedtem posłem był króla węgierskiego do Zygmunta I, żądał widzenia się królów dla umówienia odparcia groźnych turków, gdy mu to odmówiono śmiało wyrzekł Zygmunтови, że wkrótce ani Ludwika króla swego siostrzeńca, ani jego nie zobaczy. — *Stanisław* brat rodzony Andrzeja wysłany do Rosyji od Zygmunta Igo, aby Gliniskiego do powrotu ojczyzny namówił. — *Hieronim* dworzanin króla Stefana; *Szczęśny* mąż rycerski dziedzic na Kamyku, któremu wnuk jego *Jan* sędzia ziemski krakowski postawił nagrobek w Częstochowie w r. 1597.

Trestka ksiądz *Walenty* proboszcz w Drzewicy, żadnego in-pisał. Wyrobił sobie prymasostwo dlatego, że arcybiskup Iwowski Rzeszowski, co jemu nie należało, ukoronował królowę. Głosów swoich na papieństwo ustąpił Ottonowi Kolumbie, który też obrany panował pod imieniem Marcina V. Miał wtedy powiedzieć kiedy mu głosy dawano: „Si ego papa, Cracovia Roma. Gdybym został papieżem, Kraków byłby Rzymem, t. j. przeniósłbym stolicę z Rzymu.“ Ztąd wołał rzec się godności, żeby na niej w kościele nie robił schyzmy. Z cesarzem Zygmuntem jeździł do Paryża i do Hiszpanji. Sprawę przeciw Falkenbergowi za potwarz na Jagiełłę przed synodem wytoczył. W ogóle był to świetny reprezentant światłego i pobożnego duchowieństwa polskiego w swoim czasie. Umarł 4 grudnia 1422 r. (J. B.).

(*) Trembecki Stanisław, szambelan Stanisława Augusta, poeta, umarł w Tulczyne 12 grudnia 1812 r. mając lat wieku blisko 90. Najdzielniej władał językiem ze swoich spółczesnych, ale często służył złej sprawie. Filozof w życiu politycznem i towarzyskiem. (J. B.).

nego lub intratniejszego beneficium nie chciał przyjąć; dom swój ostrożkami otoczył, aby mniej był dostępnym i tylko dla dopełnienia obowiązków lub ratowania bliźniego wychodził, oddając się pobożności; kazania gorliwe do ludu miewał i od tego był wielce szanowany i tak kochany, że gdy o milę od swego mieszkania życie skończył, obca parochia zwłok jego wydać nie chciała.

Treter dom w Polsce uszlachcony mówi Niesiecki pisali się z Lubomierza. — *Tomasz* rodził się w Poznaniu 1550 r. początkowe nauki brał w Brunsbergu które dokończył w Rzymie. — Hozyusz kardynał poznał jego wielkie zdadności, i opiekował się pilnie tym młodzieńcem, za co mu był wdzięczny Treter (cnota najrzadsza w ludziach): nieodstępny do zgonu trudów i sławy jego towarzysz, 25 lat w Rzymie bawił, Włochy nazywali go Don di Treteri. — *Grzegorz XIII* Bouncompagno przypuścił go do swego herbu, a Kleinens mianował go kanonikiem św. Maryi za Tybrem, opuścił jednak Włochy po tak długim pobycie i za poleceniem Hozyusza sekretarzem królowej Anny do spraw jój i pism mianowany. Po śmierci Hozyusza życie jego wymownemi słowy podał do potomnej pamięci (*), 1594 r. od kardynała Batorego mianowany kanonikiem warmińskim osiadł w Frauenburgu, tam znalazł pod tenczas pożądaną zaciszę, oddał się cały naukom i pełnieniu swych obowiązków, umiał język grecki, łaciński, włoski, francuzki i niemiecki, lubił muzykę i tą wolne od nauki chwile przerywał: znał sztukę malowania i rycia, ślady tego pozostały w jego dziełach, w krasomostwie płynny, w rymotworstwie nie pośledni kilka dzieł napisał łacińskimi wierszami. Horacyusz był jego ulubionym poetą, zrobił index czyli rzeczy w dziełach jego zawartych registr, nietylko z nauk ale i z cnotliwych uczynków był znamienny. Starowolski o nim świadczy, że był to mąż przyjemnej postaci, wzrostu pięknego wymowy słodkiej i łatwej, obcym i swoim dziwnie miły, sprawy publiczne z rzadką zręcznością i szczególnymi talentami odbywał, nie spracowany w zatrudnieniach, ubodzy nazywali go ojcem, podróżni dobrodziejem, wszyscy zaszczytem dla kraju i wzorem dla współczesnych i potomnych, życie oddane pracy 1610 r. dnia 17 lipca zakończył. Piękna jego

(*) Życie to wierszem łacińskim napisane, a raczej epigrammatami zastosowanemi do pojedynczych cnót kardynała, jest dziełem bez wielkiej historycznej wartości. Tytuł dzieła: *Theatrum virtutum D. Stanislai Hosii S. R. E. Cardinalis, Majoris Poenitentiarum et Episcopi Varmieasis centum Odis diversorum generum per Thomam Treterum i t. d.* Synowiec autora Maciej wydał tedy po raz w Krakowie 1636 w 4ce.

pamięć w dziełach licznych została; między któremi celniejsze: *Teatr cnot Hozyusza ze stu rycinami ręką Tretera zrobionemi* jest dziś jednym z najrzadszych, tudzież o *biskupstwie* i biskupach warmińskich, dzieło to wyszło po zejściu Tretera w lat 75.—*Maciej Treter* na żądanie Olszowskiego biskupa chełmińskiego wydał 1685 r. o biskupach poznańskich dzieło, które mając sobie udzielony od Kromera rękopism niespracowanego Długosza życia wszystkich polskich biskupów obejmujący wypracował i dodawszy opisy późniejszych wydał. Wszystkie swe dzieła pisał w języku łacińskim: dowód jak prawie wszystkich celniejszych naszych autorów mamy w tym języku. Wielka przeto jest potrzeba, aby młodzież polska chcąc poznać dzieje ojczyste, uczyła się z pilnością łacińskiego języka. Prócz tych wiele prac Tretera w rękopismach.—*Stanisław Treter* zebrał troskliwie biografią i pamiątki życia jego dotyczące: osobliwszem zdarzeniem, pamiątka ta Tretera zapisana jest w dzień roczny jego zejścia, 17 lipca.

Trejga Krzysztof za zasługi wojenne policzony między rycerstwo polskie 1673 r.

Tretius herbu Lewart, w Krakowskiem, sekretarz króla Stefana, nobilitowany od tegoż, a od Firlejów do herbu przypuszczony o czem przywilej jest u Paprockiego o herbach fol. 391. Między ministrami kalwińskimi z gorliwości najpierwszy, nabył dobra Pękowice, milę jedną odległe od Krakowa.

Trewani Jan, pod Smoleńskiem za Władysława IV postrzał odebrał. Syn jego *Franciszek* za swoje i ojca swego mężtwo, otrzymał indygenat na sejmie 1667 r.

Trłęski Marcin herbu Topor stolnik sieradzki, siostra jego Anna była za Jaroszem Świeckim, o czem dekreta trybunału piotrkowskiego 1602 r.

Trojan herbu Junosza w Belzkiem.—*Hieronim* poborca w ziemi chełmskiej z sejmu 1567 r. posłem był na sejm 1569 r. i podpisał unią Litwy z Koroną.

Trojanowski Floryan herbu Ogończyk Powala nazwany, dokazował na wyprawie pod Smoleńskiem, z Zygmuntem III, z Korcekim księciem w 200 koni uzbrojony przeciw wołochom stawał, w której wyprawie uniesiony zapalem, gdy się zapędził za nieprzyjacielem, obkoczony i rozsiekany został.

Trojanowski Andrzej herbu Szeliga w Podlaskiem, jako rotmistrz w sprawie rycerskiej pod Obertynem mężnie stawał.—*Stanisław* leśniczy bielski, mąż w boju nieustraszony; stałości drogiemi obietnicami nieprzelamanej w sprawie ojczyzny.—*Jan* pisarz ziemski mielnicki poseł na sejm 1627 r. delegowany do lustracyi

dóbr królewskich, deputat na trybunał skarbowy radomski.—*Stanisław* dworzanina księcia Jerzego Radziwiłła kardynała.

Trojecki Andrzej, herbu Gryff, z domu starodawnego w ziemi przemyskiej, mąż zasłużony dziełami wojennymi i obywatelskimi w Rplitej polskiej—*Samuel* z Trojczyc, tak się pisał stolnik przemyski, poseł na sejm 1611 r. deputowany do upatrzenia miejsca do zbudowania zamku w Gródku; był także posłem 1613 r. i kommisarzem do zapłaty wojsku.

Tronowski Józef, herbu Kościesza w belżkiem województwie, dworzanin xięcia ostrogskiego.—*Piotr* syn i *Jan* wnuk ludzie ryccerscy.

Trop Jan, kapitan artylleryji w wojsku litewskim przyjęty w poczet szlachty na sejmie 1676 r.

Troska Wojciech, stolnik ziemi chełmskiej, poseł na konwozacją 1687 r.

Troszczewski Piotr i **Mikołaj**, ludzie wojenni, herbu Grzymała z Mazowieckiego.

Troszyński Jan, z Troszyna herbu Rogala w Mazowieckiem, wspomina go statut tego województwa 1496 r. *Piotr* podkomorzy łomżyński kommissarz do granic od Pruss w 1491.

Trubecki xiąże herbu Pogonia: od Andrzeja Wigunda syna Olgerda, a brata Jagielly pochodzą. Gdy siewierskie xięztwo od Polski odpadło, niektórzy na miejscu zostali, a inni wynieśli się do Litwy; za Władysława dopiero IV Trubeck odstąpiony a xiąże Trubecki tam pozostał 1656 r. o tem Kojalowicz w rękopiśmie.

Truchses Jan i **Anzelm**, z województwa malborskiego, podpisali elekcją Jana Kazimierza.

Trypolski Antoni, herbu Gozdawa w kijowskim województwie, podkomorzy kijowski, poseł na sejm 1724 r. deputat na trybunał koronny. (patrz dodatki).

Tryzna Iwan, herbu Gozdawa, starosta nowogrodzki; przodkowie jego prowadzili ród z Grecji, osiedli w xięztwie siewierskiem, gdzie byli dziedzicami na Brańsku, a gdy siewierskie odpadło, potomkowie przenieśli się do Litwy w województwo nowogrodzkie.—*Iwan*, ten tatarów zamku nowogrodzkiego dobywających w roku 1505 znacznie poraził i zamek z oblężenia uwolnił.—*Grzegorz* kasztelan podlaski, marszałek litewski, pułkownik wojsk po sławnym pod Wendą otrzymanem zwycięztwie wysłany do króla Zygmunta z doniesieniem o tem zwycięztwie; stawił przed królem pojmanego w tej potyczce wodza. Tenże z pięciu tysiącami wojska od Radziwiłła powierzonymi w część Inflant opanowaną 1561 roku w kroczył. — *Jan* przyjmował posłów królewskich

w Grodnie 1566 r. jako dworzanin królewski.—*Piotr* wojewoda parnawski, starosta bobrujski 1623 r. mąż wojenny, który życia, zdrowia i majątku dla ojczyzny nie szczędził, fundował kollegium jezuitów w Bobrujsku.—*Grzegorz* marszałek słonimski w Bytoniu fundował bazylianów unitów i poddał ich pod rząd św. Jozefatowi Koncewiczowi: na wołoskich wyprawach zasłużony żołnierz.—*Paweł Piotr*, oboźny litewski, starosta starodubowski z sejmu 1634 r., kómmisarz do obrady hetmanowi litewskiemu przydany, poseł na sejm 1634 r., deputat na trybunał skarbowy, pułkownik pod Lucynem mężnie walczył ze szwedami, umarł 1639 r. Pogrzebiony w Krakowie u św. Trójcy, uczczony nagrobkiem zachowanym u Starowolskiego, gdzie wyliczone są jego czyny wojenne w Prusach i Inflantach.—*Marcyan* referendarz pisarz a potem podkanclerzy W. X. litewskiego, opat wąchocki, dla niepospolitej zdatności i nauk do wielu posług publicznych był używanym, w języku greckim tak był biegły, iż posłom greckim przybyłym do Zygmunta III po grecku od tronu odpowiadał, z sejmu 1633 deputowany wraz z innemi do poprawy statutu litewskiego w roku 1634 zawarł pokój z Rossją, 1635 r. zasiadał jako deputat na trybunale skarbowym litewskim, umarł 1643 pochowany w Brześciu u oo. bernardynów (*). — *Gedeon Michał* podskarbi W. litewski, brzeski, surazki i mscisławski starosta, grodzieńskiej i mohylewskiej ekonomij rządca, nowodworski, persztwiski, przelomski, rudnicki leśniczy miał za sobą Marcybellę Wodyńską wojewodziankę podlaską, posłował wprzód na różne sejmy i był marszałkiem izby poselskiej 1634 r. kaplicę ozdobną zbudował przy kościele oo. bernardynów w Brześciu litewskim (**).—*Piotr* zstawił imienia swego pamięć w tłumaczeniach kilku pobożnych dzieł w Krakowie około r. 1620 wydanych.—*Mikołaj* podskarbi w. litewski, błudzeński i wyłkowyski starosta, mąż z posług dla ojczyzny znamienity, 800 ludzi zbrojnych własnym kosztem do obozu przeciw szwedom wyprawił, o czem świadczy konstytucya 1635 r. (***) — *Stanisław Władysław*, sędzia ziemski wołkowyski, poseł na sejm 1661 r. deputat na trybunał skarbowy.—*Klemens*

(*) Umarł 17 maja 1643. Podkanclerzym był półtrzecia roku. Był jeszcze koadjutorem biskupstwa wileńskiego za Abrahama Wojny, biskupem malleńskim in partibus. Data śmierci z pamiętników księcia Albrychta Stan. Radziwiłła. (J. B.).

(**) Z podczaszego litewskiego, podskarbi wielki w kwietniu 1644. Umarł 1 września 1652. Albt. Stan. Radziwiłł. (J. B.).

(***) Podskarbin został 2 grudnia 1635, umarł 10 października 1640. Był wtedy księdzem. Daty te z Radziwiłła. (J. B.).

Kazimierz po rozwodzie z żoną został czernicem i archimandrytą wileńskim.

Trzaska herb i dom zwany niekiedy Lubiewa, dlatego że przodek domu tego fundował klasztor Lubień w Wielkiej polsce, gdzie trzech z tego domu kolejno byli opatami, na pamięć tę klasztor ten do czasów Niesieckiego tym herbem pieczętował się. Paprocki z klasztornych przywilejów najdawniejszych wymienia Morchę hrabię z Białą 1091 r. Mstygena hrabię z Białą 1180.—**Stanisław** Trzaska pod Pskowem r. 1582 z siadłszy z konia pie szo szedł do szturmu.

Trzaskowski w Prusiech, jako brzmi rękopism, miał za sobą Teofilę Swiecką.

Trzeciński Michał, herbu Leliwa (Akanden, a Canden) w Prusiech, podkomorzy pomorski wiek swój na posłudze publicznej jako deputat, kommissarz do różnych posług i jako poseł spędził: wspomina go konstytucya 1613 r. mąż dowcipu wielkiego.—**Paweł** pisarz ziemski i grodzki chełmiński znaczne zrobił nadania dla jezuitów w Malborgu.—**Adam** podwojewodzy chełmiński 1682 r. deputat na trybunał koronny, mąż w prawie wielce biegły.—**Cyprjan** świadczył wiele jezuitom w Grudziążu.

Trzeciński herbu Sulima w Krakowskiem, pochodzenie ich od Gamratów. Nazwa od wsi Trziciany między Sędziszowem i Rzeszowem.—**Jerzy** nauką i dzielnością ojczyźnie zasłużony.—**Krzysztof** archipresbyter infułat i proboszcz u P. Marji w Krakowie.—**Mikołaj** jezuita, ten usługując zapowietrzonym w Warszawie 1652 r., z zarazy téj w roku tymże życie zakończył.—**Krzysztof** i **Jan** synowie Stanisława w niewoli tureckiej życie zakończyli.—**Gabryel** burgrabia krakowski z sejmu 1652 r. kommissarz do sporów o granicę z szląskiem.

Trzeciński herbu Rawicz w Rawskiem, dom starożytny.—**Filip** z Trziciany kasztelan rawski 1550 r.—**Adam** stolnik gostyński i sędzia grodzki, rawski poseł na konwokacją 1696 roku. (Patrz dodatki).

Trzebicki Marcin, herbu Łabędź w Sieradzkiem z Trzebiczna, kasztelan wieluński 1657 r. zszedł, uczczony nagrobkiem marmurowym u oo. dominikanów w Piotrkowie — **Andrzej** biskup krakowski syn Marcina kasztelana, w Kaliszu w szkołach początkowe nauki odebrał, w Krakowie w akademji w dalszych naukach doskonalił się, w Rzymie teologii słuchał z Barberinim i Bentivo z kardynałem żył w wielkiej przyjaźni, świadczyła o tem korespondencja z temi pralataami czytana przez Niesieckiego. Gdy powrócił do ojczyzny za protekcją Macieja Łubieńskiego arcybi-

skupa gnieźnieńskiego, na którego dworze doskonalił się, na wyższe prelatury duchowne posunięty, potem regentem koronnym mianowany wziął później pieczęć mniejszą, infułę przemyską i o-pactwo czerwieńskie. Poselstwo do Ferdynanda cesarza w Raty-zbonie z sławą narodu, o czym świadczy konstytucja 1653 r. od-był, ze szwedami w Warszawie obłożonemi pokój zawarł i podpi-sał o czym Fulden hist. lib. 6. Biskupem krakowskim mianowa-ny, na elekcji Jana III z ręcznie i szczęśliwie miejsce prymasa zastą-pił, do uspokojenia związkowych i do przytłumienia domowej wojny Jana Kazimierza z marszałkiem w. koronnym Jerzym Lu-bomirskim czynnie przyłożył się: od Jana Kazimierza króla exeku-torem testamentu mianowany, ciało jego wielkim nakładem z Fran-cji sprowadził i w katedrze krakowskiej na zamku w kaplicy u-myślnie na to zbudowanej złożył, o czym Kwiatkowski roczne dzieje 1676 r. Na potrzeby Rplitej podczas wojny szwedzkiej wiele łożył, ussarskie chorągwie i zbrojną piechotę swym kosz-tem utrzymywał, oczem konstytucja 1676 r. Przy kościele kate-dralnym krakowskim wieżę wyniósł i kościół ten większemi okna-mi ozdobił; dla zwłok św. Stanisława biskupa trumnę srebrną co teraz oglądamy, po zabraniu dawniejszej przez szwedów sprawił, pałac biskupi na Promniku restaurował, do Częstochowy dał kie-lich szczerozłoty, szpital dla pomieszanych na zmysłach w Kra-kowie ufundował, dla zapowietrzonych w Krakowie dom na przed-mieściu opatrzył, i pod ten czas wszystkie klasztory i szpitale hoj-nością swą wspierał, dycieczą w najpóźniejszym wieku sam wizy-tował i kazania do ludu miewał, kolegię jezuickiego większą część swym nakładem wymurował, grób u św. Piotra sam sobie wysta-wił, w tym złożony 1670 r. bibliotekę swą kolegió jezuitów w Kra-kowie odkazał; napisał on życie Stanisława Łubińskiego biskupa płockiego. Jego staraniem wyszło kilka dzieł w Rzymie między temi: mowy Stanisława Łubińskiego, Jana Lipskiego arcybisku-pa gnieźnieńskiego i Jerzego Ossolińskiego. Jego żarliwość o wia-rę Alexander VII i Urban VIII listami swemi uwiecznili. Był wy-sokiej postawy, suchej kompleksji, na rozwiązłych ostry, w radzie przezorny i głęboki.—*Józef Prokop* kanonik krakowski w Rzymie do stanu duchownego sposobił się, miał mowę do Klemensa XI papieża 1705 r. drukiem ogłoszoną.—*Maciej* wojski wieluński poseł na sejm 1701 r., mąż staropolskiej cnoty.—*Stanisław* syn jego, jezui-ta z cnot swych zasłużony rządząc domem professów w Krako-wie rażony powietrza zarazą żyć przestał 1705 r. W tym to cza-sie najokropniejsze po wojnie szwedzkiej w całej Polsce panowało powietrze

Trzebiński Marcin, herbu Jastrzębiec na Rusi, rotmistrz i pułkownik w r. 1520 dwa tysiące tatarów zniósł, wychwała go Orzechowski w swoim dziełku pod tytułem *Quincunx*.—*Mikołaj* głową i ręką na dobro ojczyzny pracował.—*Stanisław* za zasługi swoje otrzymał nagrodę od Zygmunta Augusta króla.—*Alexander* naprzód pisarz a potem podkomorzy lwowski, pisał się z Czyżykowa; w rycerskim zawodzie bronił Smoleńska, posłował na różne sejmy 1623 i 1626 na konwokacją 1633 r., na koronacją 1634, z kąd wyznaczony jako kommissarz do boku hetmańskiego oraz zapłaty dla wojska. Gdy jego dwaj synowie *Piotr* i *Marcin* powróciwszy z zagranicy młodo z tego świata zeszedli, oraz jego małżonka, stan duchowny obrał, mianowany od Władysława IV referendarzem koronnym, trzymał opactwo jędrzejowskie, potem mianowany biskupem przemyslskim i podkanclerzym koronnym zszedł z tego świata 1644 r. Mąż w radzie wielki, w sprawowaniu publicznych interesów dzielny, dał tego dowód w poselstwie swoim do Amurata cara tureckiego, gdzie nietylko zawile trudności umiał załatwić, lecz i dumę ottomańską potrafił ukrócić, z Erykiem Puteanem sławnym owego wieku krasomówcą korespondował.

Trzebuchowski Mikołaj, herbu Ogończyk w Kujawskiem z Roszków, kasztelan gnieźniński i podkomorzy koronny, burgrabia krakowski i starosta lelowski, wielce ulubiony od Zygmunta, który na wesele jego z Litwy zjeżdżał do Brześcia i nad to starostwo bełzkie mu nadał, umarł w Piotrkowie w czasie sejmu 1563 r. tam pochowany i uczczony nagrobkiem, który nam dochował Starowski.—*Jan* kasztelan rogoziński mąż uczony, *Mikołaj* syn jego z Kosteczanki poległ w bitwie pod Kluszynem —*Marcin* poległ walcząc w wojskach cesarza niemieckiego.—*Jarosz* albo *Hieronim* i brat jego *Bartłomiej* zabici przy rozgraniczeniu 1647 r.—*Marcin* stolnik przemyslski podstaroście grodzki lwowski, kommissarz do hiberny 1678 r.

Trzeciak w kijowskim województwie i księstwie litewskim.—*Krzysztof* poseł na sejm 1637 r., z tamtąd deputat na trybunał skarbowy (*).

Trzeciński herbu Strzemie z Trzeciesza w krakowskim województwie.—*Andrzej* syn Jana mąż rzadkiej nauki i nadzwyczajnej pracowitości, w językach hebrajskim, greckim i łacińskim wielce biegły, brał początkowe nauki w akademii krakowskiej, umiał korzystać z towarzystwa wielce sławnych mężów, żył w przyjaźni

(*) Michał Trzeciak kasztelan owrucki od września 1784, umarł 1790. (J. B.).

z Jakobem Przyłuskim i Stanisławem Orzechowskim sławnymi o-
wego wieku mężami, także z Piotrem Illicynem greckiego i Fran-
ciszkiem Stankarem hebrajskiego języka nauczycielami. Pierwsze
jego dzieło na śmierć Zygmunta I napisane, Ludwikowi Decyuszowi
poswięcone, uczyniło go znajomym światu i narodowi pol-
skiemu, który pod ten czas prawdziwie posiadał ludzi. Wysłany
kosztem Decyusza w obce kraje, zwiedził Włochy, Trację, Hiszpa-
nię, Anglię i Niemcy, powrócił pełen nauki i gruntownych wiadomo-
ści. Gdy właśnie pod ten czas wzmogło się w Polsce różno-
wierstwo na synodzie w Koźminie miasteczku dziedzictwa Ostro-
rogów rządca kościoła protestantów w Wielkiej-Polsce ogłoszony
Zawołany potem do Pińczowa, gniazda domu Olesnickich, na we-
zwanie Mikołaja x. Radziwiłła wojewody wileńskiego, tłumaczył
biblię na język ojczysty, która wyszła potem nakładem tegoż Ra-
dziwiłła z drukarni Bernarda Wojewodki w Brześciu litewskim.
Stał Trzecieski na niepospolitem stopniu sławy i widział ubie-
gających się o przyjaźń swoją. Jan Łaski, niegdyś proboszcz ar-
chikatedry gnieźnieńskiej, nominat biskup wesprzyski, głowa no-
wowieców, podówczas szczył go swoją przyjaźnią, Trzecieski
zawdzięczając się przedziwną na śmierć jego napisał elegję. Do
rzędu przyjaciół jego należał, Mikołaj Rej sławny rymopis, którego
on życie prozą napisał i Jan Mączyński autor słownika polskie-
go, Jan Dymitr Solikowski arcybiskup lwowski i Jan Górski byli
od serca jego przyjaciółmi. Po śmierci Radziwiłła, Mikołaj Firląg
wojewoda lubelski, marszałek w. koronny stał się Trzecieskiego
obroncą i opiekunem i wymógł iż Zygmunt August król mianował
go swym sekretarzem. Albert Łaski wojewoda sieradzki, Jan Kry-
sztoparski wieluński, Stanisław Ostrog międzyrzecki kasztelanowie
i Hieronim Burzeński, zup wielickich i bocheńskich rządca,
wspomagali Trzecieskiego w wszelkich okolicznościach. Najpię-
kniejsza wzmianka o Trzecieskim została w kronice Sarnickiego
i pismach rymotworczych Jana Kochanowskiego, umarł przed ro-
kiem 1584. Starowolski nazywa go żywą historją; w wielu języ-
kach biegły, w ojczystym, łacińskim, greckim i włoskim, a w nie-
mieckim, francuzkim, angielskim z największą tłumaczył się łatwo-
ścią, pisał dzieł wiele i rozmaite epigrammata. Dzieła jego prozą,
życie Mikołaja Reja i *Krescencyusza* o rolnictwie tłumaczenie w pol-
skim języku, są tak rzadkie, iż Załuski nazywa radsze od kruków
białych (*). Jego dzieło *de Lipomani ingressu et progressu* in Po-

(*) Żywot Reja przedrukował niedawno w „Życiorysach“ znakomitych ludzi
Każ. Wład. Wójcicki. (J. B.).

lonia, carmen ad studiosos Veritatis tak rzadkie, że go Janocki nie znał, biblioteka Załuskich nie posiadała, a Czacki Tadeusz w swych desiderandach zapisał: „Mam w bibliotece stambuch Wiszowatych, należący niegdyś do Stanisława Lubienieckiego, gdzie ręką Trzecieckiego zapisanych jest kilka zdań w różnych językach, ale kiedyż de Lipomani ingressu mieć będą?“. Do wybornych dzieł Trzecieckiego należą Sylvae Libri III, w których wiersz do Stefana Batorego a Somlio xcia pod tenczas siedmiogrodzkiego, oraz do Henryka Walezego na przyjazd jego i inne znajdują się. Piękna jest równie pochwała Zygmunta króla przez tegoż napisana, jako i wiersz na zwycięztwa Stefana Batorego otrzymane 1582 r. drukiem w Krakowie ogłoszony, wiersz prawdziwie bohatyrski i godny bohatera. Janocki ma ten wiersz za najprzedniejszy. Paprocki liczy go między najświetniejszych mężów swego wieku. Zostawił zbiór dobranych ksiąg i wiele dzieł w rękopismie, niektóre niedokończone.

Trzemeski Adam, herbu Gozdawa w Sandomirskim, urodził się z Gniewoszowny, wsławiony dziełami rycerskimi w Węgrzech i Polsce.

Trzykawki (herb). *Teodor*, biskup poznański herbu tak nazwanego Trzykawki, o którym Długosz mówi w życiu biskupów poznańskich, był kanonikiem wprzód św. Mariae Majoris, wielką nauką w prawie duchownem zalecony 1065 r. infuleę poznańską otrzymał, dowcipu bystrego, w obyczajach skromny, karności kościelnej pilno przestrzegający, zszedł 1087 r. na tumie poznańskim pogrzebiony: od niego, mówi Długosz, polacy zaczęli dawać dzieciom imie Teodor, które przemienili na imie Cedor.

Trzy korony (herb). *Aaron* biskup krakowski, francuz rodem, tego herbu, professji benedyktyn kluniacki, którego Kazimierz Mnichem zwany król polski, gdy na tronie siadł wraz z dwunastu innymi braćmi sprowadził i na Tyńcu klasztor im fundowany obsadził, gdzie Aaron pierwszym tego miejsca opatem mianowany, gdy się w rządach swych pobożnością, nauką, gorliwością i umiarkowaniem zalecił, na katedrę krakowską 1041 r. podniesiony, rządził tą dycieczją lat trzydzieści, odtąd kapituła krakowska nosi za herb trzy korony (*).

Tuchołka herbu Korzbog. *Jakób* sadowy tucholski z starożytnego domu w pomorskiem województwie, poseł na sejm 1618 r. ztamtąd kommissarz na trybunał skarbowy radomski.—*Jan*

(*) Aaron ten miał być arcybiskupem, nie zaś biskupem krakowskim. Lambert Zula jego następca niepostarał się o paljusz i arcybiskupstwo przepadło. (J. B.).

Piotr poseł na konwokację 1648 r. i znowu w r. 1653 z kąd wyznaczony deputatem na trybunał skarbowy radomski, z sejmu 1659 delegowany do ratyfikacji umowy o Elbląg, wielu innymi posługami publicznymi znamienity, podkomorzym malborskim, i starostą tucholskim będąc, od króla Jana III na kasztelanią gdańską posunięty, umarł 1691 r. Mąż wielkiego rozsądku do załatwienia sporów obywatelskich i rozstrzygania przez sąd publiczny częstokroć wzywany, pierwsze w prowincji pruskiej sprawował nieskazitelne urzędy. Tu należy wzmienić *Jana* Tucholczyka rodem zapewne z miasteczka Tucholi na Pomorzu, sławnego autora grammatyki, dzieła nader ważnego.

Tuczampski. *Makary* Rafałowicz Tuczampski herbu Prawdziec z Tuczna, władca lwowski w r. 1548.—*Alexander* Tuczampski, kasztelan czerski, starosta chelmski 1578 r. podpisał akt potwierdzenia lenności Pruss przez króla Stefana Batorego, *Paweł* i *Marcin* mężowie rycerscy.

Tuczyński de Wedel, *Janusz* herbu Tuczyński zwanego, dziedziec na Tucznie w pomorskiej ziemi, podług świadectwa Długosza w r. 1379 trzymał w zastawie Człopę, było to niegdyś xięstwo od *Jana* Czarnkowskiego sędziego ziemskiego pomorskiego i brata jego *Wincentego*: z tamtąd ziemię szczecińską xiążąt pomorskich pustoszył. Potomkowie jego hrabiowie de Wedel Tuczyńscy poddali się *Władysławowi* Jagielle i jest o nich wzmianka w traktacie z krzyżakami 1436 r., wiedli oni ustawiczne spory z xiążętami szczecińskimi i margrabiami brandeburskimi, włości ich, jak mówi *Hartman* in *Rebus Pomeraniae*, szeroko od Tuczna aż do Szczecina rozciągały się, z których 29 uzbrojonych jezdnych do boju stawili. *Maciej* de Wedel Tuczyński, po wyprowadzonych świadectwach w r. 1528, otrzymał list od *Zygmunta* I króla niewinność w sprawie jego z margrabią brandeburskim i xięciem pomorskim ogłaszający — *Jan* rotmistrz pancernej chorągwi, wielu czynami rycerskimi pod nieśmiertelną sławą *Czarneckim* w *Danji* głośny.—*Krzysztof* kasztelan poznański, zakon jezuitów do *Walcza* wprowadził i ufundował ich zgromadzenie w *Chojnicach*, wiele darów zrobił: mąż w obradach publicznych prawego rozsądku, obyczajów czystych i pobożnością wielką słynny. Cnoty jego sławi *Piłgowski* in *Elogiis* i *Argentus* de *rebus societatis*. Brat jego *Piotr* w młodym wieku pożegnał się z tem życiem w *Brunsbardzie*. *Episodia* ded. *Christ. Tuczyn.*—*Andrzej* podkomorzy inowrocławski, poseł na sejm 1623 r. i kommissarz delegowany do załatwienia sporów granicznych między Wielką-polską, Szląskiem i margrabstwem, a z sejmu 1638 r. do lustracji *bytowskiego* i *lemburskiego*.

go powiatów, miał za sobą Marjannę Leszczyńską kanclerzankę koronną. Ojciec jego starzec 70-letni odbył pielgrzymkę do Loretu.—*Stanisław Krysztof* de Wedel na Tucznie i Zbąszynie dziedzic, kasztelan gnieźnieński, starosta powidzki, w walnej bitwie z turkami pod Chocimem wtórą zwanęj z tak wielką natarczywością walczył, iż męstwo jego od Jana III pod tenczas hetmana publicznie wychwalonem zostało: odbywał poselskie posługi na różne sejmy, oczem świadczą konstytucje z r. 1670 i 1676. Równie pobożnością jak cnotami obywatelskimi wsławiony.—Syn jego *Andrzej* także starosta powidzki, gdy z pozostałą po Mycielskim wdową zadługiego potomstwa nie miał: na tym zasłużony w ojczyźnie dom Tuczyńskich Wedlów de Wedel zakończył się.

Tukalski *Grzegorz Nielubowicz*, poseł z powiatu pińskiego na sejm 1648 roku — *Adam Nielubowicz* rejent wileński znawca dziejów polskich, które często wzmienia *Tadeusz Czacki* (Patrz do datki).

Tulowski *Mikołaj*, ziemianin rawski, mąż uczony i czynny, był posłem kilkakroć na sejmy, deputowany do poprawy praw koronnych z ziemi sochaczewskiej, po elekcji *Władysława IV* podpisał umowę narodu z krolem czyli tak zwane *Pacta Conventa*, wydał wierszem *meteory* także nowo wyrobione i w druk podane w Kaliszu 1618 r. i *Krysztofowi* z *Budzisławia Wysockiemu* przypisał,

Tur herbu *Korczak*, w xięstwie litewskim, Tur był regimentarzem za *Zygmunta I* wojsk litewskich w rozprawie pod Orszą.

Tur herbu *Kownia* w łęczyckiem województwie, *Piotr Tur* sędzia łęczycki, podpisał przywilęj datowany w Horodle 1413 r. położony u Łaskiego w statucie fol. 127.—*Wojciech Tur* dziedzic na Barankach w Brzeskiem litewskim, sekretarz królewski i wojski brzeski-litewski tak go mianuje *Okolski*.

Turczynowicz *Piotr*, ziemianin wołyński, jako wymienia metryka wołyńska z r. 1528, tegoż roku jeździł w towarzystwie posła do Rosji i był dworzaninem królewskim (*),

Turkuł *Bazyli*, herbu *Ostoja*, otrzymał uszlachcenie od Jana III na sejmie 1676 r. Byłto synowiec *Stefana* wojewody wołoskiego i wraz z stryjem swoim wiernie służył Rzeczypospolitej polskiej: synowie jego *Andrzej* jako rotmistrz, *Konstanty* jako porucznik służyli w wojskach koronnych (**).

(*) Xiądz *Józef Szczepan Turczynowicz*, jeden z założycieli zakonu *Marjantek* w Wilnie, umarł 1773. Ciekawe o nim szczegóły czytać można w *Pamiętniku religijno moralnym T. V.* (J. B.).

(**) *Turkuł* sławny dowcipniś, paż *Stan. Augusta.* (J. B.)

Turlaj Bazyli, herbu Jastrzębiec z Trockiego, znajdował się w sławnej bitwie z tatarami nad Worską 1399 r.—*Siemion* zrodzony z Giedrojcowny poległ w bitwie z tatarami pod Kijowem 1527 r., kiedy ich do 24 tysięcy zbito i więźniów mnóstwo uwolniono.—*Jakób* jeździł w poselstwie 1550 r. z Maciejem Giedrojcem do Iwana Wasilewicza.—*Mikołaj* cześnik parnawski żołnierz sławny 1604 r. w bitwie pod Dyamentem czyli Dunamundą w r. 1609 jako porucznik walczył w Inflantach pod Białym kamieniem pod dowództwem Janusza Kiszki.—*Jerzy* dworzanin króla Stefana z Bazylim Łopuńskim wysłany 1579 r. dla wypowiedzenia wojny do Moskwy.—*Jan* mieszkał w powiecie kowieńskim, odważny rycerz pod Kirholnem.—*Adam* horodniczy trocki pod Chocimem mężnie stawał przeciw turkom.—*Samuel* sędzia grodzki kowieński, poseł z kowieńskiego na konwokacją i na inne sejmy, obacz Konst 1676 r. deputat na trybunał litewski po dwakroć.—*Władysław* pisarz grodzki trocki, wydał o królowych polskich z domu austriackiego w łacińskim języku, dzieło ogłoszone drukiem w Wilnie 1705 r.

Turno w Poznańskim. *Zygmunt* pułkownik i jenerał adjutant królewski—*Szczepan Hieronim* opat przemęcki i koadjutor wągrowiecki.—*Antoni* dworzanin królewski.—*Maciej* jezuita.

Turnowski rodzina dyssydencka niewiadomo czy szlachecka. *Jan* urodzony w Kujawach, w Szwajcarji kalwinem został, a później przelożonym kościołów w prowincji wielko-polskiej, uczył w szkołach w Toruniu, kazania miewał w Poznaniu i Krotoszynie w Kozminie i Beresteczku i innych miejscach. Sobór belzki w Belzie 1603 r. polecił mu z Mikołajewskim przejrzenie biblii polskiej przez Mikołaja Janickiego tłumaczonej Węgierski wychwała go jako męża uczonego i wymownego, oraz dowcipnego rymotwórcę, który w Wrocławiu od Pawła Melissa wieńcem poetycznym był ozdobiony, zebrał on kazania własne Chrzastowskiego i innych i dedykował one Zygmuntowi III 1599 r. były drukowane oddzielnie jego mowy pogrzebowe jako i kazania brata jego *Teofila*. Ojciec tych Turnowskich był nadwornym kaznodzieją u Krotowskiego wojewody kujawskiego w Barcinie około r. 1592 (*).

Turobojski *Walenty*, herbu Bończa z Rawskiego: jeden z nich kanonik krakowski zapisał wieś Podskarbiec na fundusz dla dzieci szlacheckich w szkołach rawskich, żył za czasów Jana III króla.

Turobolski z Turobola *Jan*, mężnie wojował z kozakami i ta-

(*) Dużo wie o wszystkich Turnowskich Łukaszewicz w różnych dziełach swoich. (J. B.).

tarami; zmarł 1650 r., świadczy to o nim nagrobek w kościele miechowskim u Starowolskiego zachowany w Monumenta Sarmatarum.

Turowski Marcin, herbu Roch podsędek czerski w r. 1458 podpisał list Bolesława xcia mazowieckiego, czytać o nim statut mazowiecki fol. 98 r. 1453.

Turski Szymon, herbu Rogala, proboszcz miechowski, budowy klasztoru miechowskiego dokończył, wieżę już upadającą dzwignął, świadczył wiele ubogim, mówi onim Nakielski in Michovia.

Turznicki Adam, Krysztofa syn, herbu Ostoja z Turznic pod Radzyniem, o tym napis na proporcju w Chelmie w kościele oo. franciszkanów świadczy, iż był mąż pobożny, nieskazonych obyczajów cnotliwy i sprawiedliwy. Jego przykładne i obywatelskie życie wszystkim pod ten czas było głośne, umarł 1602 r.

Turzo Jan, rodem węgier, zebrawszy wielki majątek z gornictwa, w Krakowie osiadł. Paprocki w dziele o herbach folio 701, wyliczając od r. 1363 do 1580 wszystkich prezydentów miasta Krakowa pod r. 1477 wymienia *Jana Turzona* pod r. 1470, *Jerzego* pod r. 1510 i drugiego *Jerzego* syna tegoż.—*Jan Turzo* biskup wrocławski na Szląsku 1506 r. objął tę infułę, biegły w naukach, szacował uczonych, zachwalony z swęj dobroci i łaskawości, Elżbietę siostrę Zygmunta I króla polskiego złączył z Fryderykiem księciem lignickim, odbył dwa synody, i na nich ustawy przepisał; rządcy całego Szląska obowiązek zaszczytnie do r. 1509 sprawował.—*Jan Stanisław*, brat tegoż, biskup ołmuniecki, Erazma Roterdameczyka przyjaciel, co widzieć się daje w listach tegoż, Epistolae Erasmi.

Twardowski Jan, herbu Ogończyk w Wielkiej polsce ze Skrzypna, kanonik poznański, był posłem do papieża, wspomina go Długosz w opisie życia biskupów poznańskich.—*Andrzej* żupnik bygdoski, poseł z województwa kaliskiego na sejm 1653, i deputat na trybunał skarbowy radomski w r. 1641; kommissarz do ułatwienia pogranicznych sporów między Wielkopolską, Szląskiem i margrabstwem brandenburgskim, poseł oraz na konwokację 1648 roku.—*Wojciech* podstarości grodzki malborski, dobra dziedziczne Grzymały w województwie malborskiem w r. 1638 sprzedał, świadczy o tem historia zgromadzenia jezuitów w Malborgu cytowana przez Niesieckiego.—*Marię* pisarz grodzki kaliski, ten z *Zofii Rejównęj* miał dwóch synów *Zygmunta* i *Jana Samuela*, ten pisał się ze Skrzypna, mieszkał na Czerwonej Rusi w okolicach Zbaraża we wsi Zabieńcach i gdy kozacy z tarami pustoszyli ta-

meczne okolice, musiał uciekać z tamtąd i utracił zbiór swój xiąg; ucieczkę i napad rymem opisał. Towarzyszył w poselstwie do Konstantynopola Krysztofowi xięciu Zbaraskiemu, dyarjusz tego poselstwa opisał 1621 r., a potem rymem ułożył. Po śmierci xięcia Zbaraskiego przeniósł się na dwór xx. Wiśniowieckich i oskarżony jest o obsypywanie tych pochlebniemi pochwalani, równie jak o wiersz do Karola Gustawa, wróżący mu panowanie nad Polską i Szwecją. Opisał on także wierszem wojnę z kozakami, tatarami, szwedami, niemcami i węgry od 1648 do 1660 czyli epoki zawarcia traktatu oliwskiego. Opisał równie wierszem wyprawę Władysława IV do Moskwy. Pamięć jego uczcili napisami nagrobkowemi Gawiński i Kochowski.—*Kacper* mieszkał w Sandomirskim, zowią go lepszym z jednych poetów wieku swego, żył za czasów Zygmunta III i Władysława IV, zatrudnienia ziemiańskie muzy mu uprzyjemniały, a najwięcej rymotwórcze zabawy, znajdował się na wyprawie w Prusiech przeciw Gustawowi i szwedom, z której jest wiersz: „*Bij Gustawa* kto dobry“ 1625 r., zapala tym wierszem rycerstwo przeciw szwedom niszczącym Polskę; także *Bicz Boży*, albo krwawe lzy utrapionej ojczyzny po zmarłych synach, w których oplakuje klęski wojny szwedzkiej. Są jego i inne wiersze między temi *Gęś* św. Marcina 1630. *Bylica* Ś. Jańska.—Wzmienię tu należy ważną wiadomość o Twardowskim czarnoxięzniku w czasopiśmie naukowem xięgozbioru publicznego imienia Ossolińskich na rok 1820 domieszczoną. Nadzwyczajnego tego człowieka, którego byt tysiączne powieści upewniają, ród, imie, czas życia i zejścia zupełnie są nie wiadome. Że był szlachcicem jest dowód w nazwisku i w tej powieści, że gdy czart dopominał się od niego wykonania danego słowa wyrzucał mu, że będąc szlachcicem słowa dotrzymywać powinien, ztąd urosło przysłowie: „*Domine Twardowski verbum nobile debet esse stabile*“. Że w Krakowie mieszkał i uczył się, w tem ślady pewne znajdują się, że lud pospolity pokazuje dotąd na Krzemionkach i nazywa jaskinię Twardowskiego, gdzie on miał pokazywać sztuki magiczne czyli jak mianują miewał schadzki z czartami, a w wieku przeszłym ukazywano jeszcze w Krakowie nie daleko bramy grodzkiej dom, którego ściany pęknięte i urwany kawał muru nad oknem miały oznaczać ślady porwania Twardowskiego przez czartów. Że on żył za czasów Zygmunta Augusta, dowodzi powieść umieszczona w rękopiśmie historii Joachima Possela dziejopisa nadwornego i lekarza Zygmunta III następująca. Zygmunt August po stracie swęj ulubionej żony Barbary Radziwiłłownej życzył sobie oglądać cię ulubionej osoby, podjął się tego zmamiania Twardowski i przyrzekł królowi pokazać cię chodzącęj Barbary pod

warunkiem, byleby ten ujrzawszy ulubioną marę z miejsca się swego nie ruszył pod utratą życia: przyjął król tak ciężki warunek. Wywołana śmiertelna mara objawiła się, a Twardowski za ledwo i z trudnością dokazał swego, zdołał poruszonego króla na miejscu zatrzymać. Jest więc dowód, że żył Twardowski w połowie XVI wieku. Również dowcipne jego obejście się z szlachcicem w Bydgoszczy, co po utracie majątku chciał zostać znowuż bogatym, tenże Possel nam opisał. Podług dawnych podań miała posiadać biblioteka akademii krakowskiej księgę wielką poczytywaną za dzieło Twardowskiego zawieszoną ua łańcuchu; uczoney J. S. Bandkie dowiódł nam że to jest dzieło Pawła z Pragi. Za jedyny pomnik dzieł Twardowskiego, pozostało stalowe zwierciadło w Węgrowie na Podlasiu, w zakrytj kościoła xx. komunistów nad drzwiami zawieszone, które dotąd tam (przeniesione wraz z różnemi pamiątkami i starożytnemi portretami z Stariej wsi niegdys Krasny dwór zwanęj z zamku mieszkalnego Krasińskich około r. 1760) znajduje się, jest wysokie calów polskich 22 szerokie 19 u dołu przez pęknięcie uszkodzone: podanie jest że uniesiony gniewem na Twardowskiego zakrystjan ugodziwszy kluczami kościelnemi stłukł to zwierciadło, oprawne w ramy drewniane czarne roboty staroświeckiej, napis w okolo: „Luserat hoc speculo Magicas Twardovius artes. Lusus at iste Dei Versus in obsequium est. To jest zwierciadło którego Twardowski do sprawy sztuk czarodziejskich używał, teraz ku czci Bożej służy.“ Litery złożone dość znacznie dotąd w okolo zwierciadła czytać się wyraźnie dają. Z badania tych śladów i powieści oraz z podania dziejopisa Possela wykazuje się ta prawda, że Twardowski żył w połowie XVI wieku, że był szlacheckiego rodu, że w krakowskiej akademji matematycznemi a podobno i chemicznemi bawił się naukami, że żył i mieszkał w Krakowie, że od pospółstwa był miany za czarnoksiężnika a istotnie był zręcznym owego czasu kuglarzem i dowcipnym, jak ludzie tacy bywać zwykli, filutem. (Patrz dodatki).

Twokowski Walenty, herbu Szreniawa kanonik łucki deputat na trybunał koronny 1694 r. napisał wiersz polski pod tytułem *Wieniec godowy*.

Tworowski Jan, herbę Pilawa z Tworowa z Sieradzkiego, na Podole przeniósł się: naprzód kasztelan kamieniecki 1540 r., potem wojewoda podolski, hetman nadworny koronny, starosta trembowski, rycerz wielkiego serca, umiejętności i szczęścia: tak o nim mówi Starowolski in Bellator Sarm. Pod Konstanytem xięciem; Ostrogskim początkowo wojennych wiadomości nabył, dla pięknej postawy, dowcipu i łagodności wszystkich serca ująć sobie po-

trafil; był w wyprawie na Wołoszczyźnie przeciw Bogdanowi. Mikołaj Kamieniecki hetman wielki koronny, dowództwo pólku powierzył mu, z którym Turowski natarczywie na pierwsze zastępy Turków napadł i do otrzymanego zwycięstwa otworzył pole. Potwornie gdy tatarzy Wołoszczyznę naszli, z Lanckorońskim przeciw nim wyprawiony tych nieprzyjaciół zgromił i w puste pola odpędził i zdobyte trofea oraz więźniów królowi oddał; mając sobie powierzona straż granic Podola, tychże tatarów, pod Trembowłą przez małą garstkę swych rycerzy poraził i aż do Międzyboża ścigał i znowuż w r. 1516, pod tąż Trembowłą i Podhajcami poraził; w wielu potrzebach broniąc granic ojczystych znakomite krajowi oddał posługi. Utrzymują niektórzy nasi dziejopisowicze, że na pamięć otrzymanego przez niego w r. 1509, nad wołochami zwycięstwa dzień 4 października św. Franciszka Assyjskiego dozwoliła św. stolica apostolska uroczyste obchodzić tak jak dzień 10 października na pamięć otrzymanego zwycięstwa nad Osmanem sultaniem tureckim pod Chocimem i dzień 12 lipca św. Rozesłańców na pamięć pogromienia krzyżaków w r. 1410 przez Władysława Jagiełłę króla: dni te aż do ostatnich czasów dawnej Polski obchodzone i uroczystości w kalendarzach oznaczonymi były. Miał za sobą Tworowski Buczacką ostatnią z tego domu dziedziczkę która mu wniosła cały Buczacki majątek, spłodził z nią dwóch synów *Mikołaja* i *Jana*, którzy zaczęli się pisać Tworowscy Buczaccy, jak o tem twierdzi Paprocki i Niesiecki. Umarł Jan Tworowski 1547 r. jak tego dojść można z nagrobku wypisanego w Buczaczu przez Okolskiego.

Tworzyński herbu Abdank z poznańskiego województwa, Jeden z nich mąż waleczny pod Tczewem w bitwie z gdańszczanami odniósł blizny w kampaniach wszystkich za Stefana Batorego, w których mężnie stawał. Za Zygmunta III pod Krakowem, Guzowem i innych miejscach walczył.

Tyczyński Jerzy, w Tyczynie w okolicach Rzeszowa, województwie niegdyś ruskiem, miejsce jego urodzenia; odbył nauki w akademii krakowskiej, był uczniem Pawła z Krosna i naśladował godnie mistrza swego. Kmita kasztelan krakowski, Tomasz Rożnowski i Mikołaj Lutomirski byli dobrodziejami tego poety. Dzieła jego wielkiej rzadkości niektóre oglądane w bibliotekach akademii krakowskiej i św. Krzyża, wyliczył Juszyński w dykcjonarzu poetów polskich. Juszyński wzmienia Jerzego Tyczyńskiego jako posła od króla Stefana rezydującego przy stolicy apostol-

skiej w Rzymie. Zapóźno by było, aby Jerzy poeta żyjący i piszący za Zygmunta mógł piastować jeszcze ten urząd (*).

Tylicki Bartłomiej, herbu Lubicz z Tylicz, w Prussach królewskich: początkowo dom ten dziedziczył dobra Kościelno Wielkie, w ziemi dobrzyńskiej. Kasztelan brzeski kujawski, rogoziński człuchowski starosta, wedle podania Possela zamek w Tylicach zmurował, przeżywszy lat 72 1615 r. zszedł z tego świata, pochowany w Toruniu u oo. dominikanów, gdzie wedle brzemienia rękopismu o familiach pruskich częstokroć przez Niesieckiego przywódnego, mieli swoją kaplicę.—*Adam* dworzanin królewski, w dziewiętnastym roku życia swego, młodzieniec pełen nadziei z strzelby trafunkowo ugodzony i zabity, w Toruniu pochowany i nagrobkiem uczczony spoczywa.—*Piotr* syn Andrzeja z Jadwigi Bielskiej urodzony, (**) biskup krakowski początkowe tylko nauki w akademii krakowskiej odebrał, dalszych mu szczupłość majątku nie dozwoliła, z szkół prosto do kancelarji koronnej udał się i tam naprzód przy Wolskim kanclerzu potem przy Janie Zamojskim pracował, zalecony ze zdatności swęj królowi, celował albowiem piękną i łatwą wymową tak w polskim jak łacińskim językach, obdarzony od króla czterema kanoniami i referendarją koronną. Zygmunt III król jadąc do Szwecji, wezwał go do pióra i rady, tam Tylicki nie tylko przez szwedów zabrane wszystkie swoje rzeczy stracił, ale nadto szyper okrętu znaczną mu sumę zachwycił. Zapędzony jednak od fali okręt szwedzki do portu gdańskiego. Szyper na nim przytrzymany przywłaszczoną sumę zwrócić musiał, którą Tylicki pomiędzy zubożonych i potrzebniejszych rozdał. Posunięty na biskupstwo chełmińskie, wziął razem pieczęć mniejszą koronną, bo ta była przywiązana do biskupów mniejszego dochodu; podniesiony po zejściu Batorego synowca króla Stefana na biskupstwo warmińskie za zgodą stanów jak

(*) Może to w istocie inny Tyczyński, ale mimo to zawsze jest prawdą, że Jerzy T. posłował w Rzymie, jako niższego cokolwiek rzędu agent. Był pod odpowiedzialnością kardynała Hozjusza, którego nawet dobrze poprzedził do Neapolu i Rzymu, za Zyg. Augusta jeszcze, w sprawie summ neapolitańskich. Człowiek zdolny, wielce zasłużony, miał wielkie względy u Hozjusza. W aktach dyplomatycznych owego czasu zwą go pospolicie Georgius Ticinius, polacy zwą go Tieczynem, xiędzem Tieczynem. (J. B.).

(**) Urodził się w Kowalu na Kujawach, w mieście w którym urodził się też i Kazimierz w. Ojciec jego posiadał w Kowalu wójtostwo. Ciekawe szczegóły o tem jak i w ogóle o xiędzu biskupie znaleźć można w artykule podobno x Józefa Stobieckiego w Pamiętniku rel. mor. T. XXV. (J. B.).

Niesiecki utrzymuje zatrzymał też pieczęć. Siarczyński w obrazie wieku Zygmunta III obwinia go o chciwość zbioru, Niesiecki przeciwnie wychwala jego bezinteresowność i przywodzi, że arcybiskupstwa gnieźnieńskiego przyjąć nie chciał. Widzieć tu łatwo można w jednym chęć wychwalania, w drugim dążność do wyszukiwania winy nawet tam, gdzie nie było występku. Przeniesiony nakoniec Tylicki na biskupa krakowskiego, wiele wypełnił cnotliwych dla dobra publicznego czynów i piękną akademią krakowskiej zostawił pamiątkę, opatrując dochód trwały na nauczyciela wymowy, który odtąd orator Tylicianus był zwany i miał obowiązek tłumaczenia uczniom dzieł Cycerona de Oratore. O nim powiedziano, że pierwszy po Annie Jagiellonce wejrzał wspaniałym okiem na akademię krakowską. Bursie ubogich gdzie z młodu w naukach ćwiczył się, dwa tysiące zapisał. Kościół w miasteczku Kowalu województwie brzeskiem kujawskim, gdzie się rodził, wymurował, dwoma wieżami ozdobił, i funduszem przyzwoitym uposażył. Gorliwości o wiarę św. dał dowody: kilka kościołów od dyssydentów odzyskał, a gdy w kościele potem jezuitom w Toruniu nadanym, w połowie jednej nabożeństwo ewangelickie, w drugiej dla katolików i dla pierwszych kazanie polskie, w drugiej to jest dla katolików niemieckie odbywało się, bo w ten czas liczba polaków różnowierzących nad Niemcami przewyższała, zdołał dokazać po wielu sprzeczkach, że tenże kościół cały jezuitom na potem posiadli. Sprawując urząd kanclerza zasłaniał uboższych od przemocy możnowładców i przez to naraził sobie wiele znaczniejszych w kraju domów. W czasie rokосу wspaniałością swoją umiał łagodzić rozjątrzone umysły. Do Kielec górników, włochoń z Bergamo braci Cacio sprowadził, do założenia rękodzielni strzelby i broni dopomógł i wolność od podatków na lat 20 od Zygmunta III wyjednał. Na urzędzie kanclerskim równie mocy i tęgości charakteru okazał dowód i gdy król przeciw zdaniu Zamojskiego, Zygmunta Myszkowskiego marszałkiem w. koronnym mianował, długo się temu Tylicki opierał i pieczęci przyłożyć nie chciał, aż dopiero w ten czas kiedy król oświadczyć mu kazał, że sam pieczęć przyłoży. Miał Tylicki szczególniejszy dar wymowy i potrafił w senacie wyjawić prawdę bez obrażenia czyjjej bądź osobliwości. W r. 1605 będąc biskupem kujawskim w nieprzytomności arcybiskupa gnieźnieńskiego Konstancją królową koronował. Karność kościelną ściśle utrzymywał; a przeżywszy cnotliwie lat 73 w r. 1616 życie śmiertelne zakończył; (*) pochowany w katedrze na zamku w Krakowie w kaplicy przez siebie restaurowanej.

(*) 13 lipca. Starowolski, Monumenta, str. 45. (J. B.).

Z dawniejszych pisali o nim Damalewicz w życiu biskupów kujawskich, Starowolski w dziele o biskupach krakowskich, Treter o warmińskich, Nakielski in Miechovia, Janczyński w rękopiśmie przywzodzonym przez Niesieckiego, Bartszius jezuita. *Zofia* siostra rodzona Piotra biskupa, Jerzego Tomickiego małżonka, przez trzynaście lat nadzwyczajnemi słabościami cieniężona zawsze z cierpliwością i pobożnością chrześcijańską wszystkie przykrości znosiła, syna, brata i męża przeżywszy w r. 1633 życie swe cnotliwe pełne trosk i zmartwień, dlatego poczytano ją za błogosławioną, zakończyła (*).

Tymieniecki *Alexander*, z sieradzkiego województwa herbu Zaremba, cześnik sieradzki, medyczny i grodecki starosta, pułkownik hetmański około r 1667; pozostały po nim dwie córki, z których jedna Szczawińskiemu kasztelanowi kruświckiemu, druga Ossolińskiemu staroście goleckiemu zaślubioua.—*Wojciech* jezuita przez lat 24 wymowny, po najcelniejszych w Polsce miejscach kaznodzieja, w Stanisławowie na Rusi rektorem będąc kollegii 1733 r. życie zakończył; zostawił drukiem ogłoszone kazania swoje mianowicie przy otwarciu trybunałów koronnych miane.

Tymiński *Michał*, herbu Nałęcz w Sandomirskim; rodzina ta jest i na Podlasiu. Jeden z niej piszący się Tymiank, starosta chęciński przydany do rady marszałkowi konfederacji 1704 roku, z sejmu 1703 r. kommissarz do załatwienia sporów między xięstwem zatorskiem i Szląskiem.—*Jan* pod buławą Karola Chodkiewicza rycerz waleczny, nauką i dowcipem wstawiony, lubiony od wodza i wojska, umiał bawić żartami swemi, a żołnierze słuchając go zapominali o przykrościach obozowych.

Tyrawski z sanockiej ziemi, herbu Osorja, *Hermolaus* fundował klasztor oo. reformatów w Przemyślu w r. 1629. *Anna* z Tyrawskich Jerzego Ulińskiego małżonka fundowała kollegium jezuitów w Przemyślu.—*Marcin* jezuita wstąpił do tego zgromadzenia 1641 r. odbywał obozową missję i służył w czasie wojen kozackich, rozproszonym katolikom na ukaranie przez lat 20 wytrzymując zimna upały i głód nieraz pod samem niebem: często bagniste miejsca w zimne pory brnąc po szyję, sprzęt kapłański na głowie przenosił i tak do chorych do opatrzenia, jak z sakramentami dążył; napój jego woda, pokarm trochę leguminy, bez żadnej okrasy. Pobożny i przyjemny w pożyciu, celował gorliwością o pomnożenie chwały Boskiej. W Jurewicach niedaleko Ostroga wystawił kościół na cześć Matki Najśw. której obraz niegdyś kol-

(*) *Bazyli* Tylicki kasztelan rogoziński w r. 1613 (patrz artykuł w dodatkach do T. Igo tego dzieła pod Orzelskimi) (J. B.).

legii jezuitów w Barze przez Stanisława Koniecpolskiego darowana, tam w wielkim ołtarzu osadził i przy tem miejscu życia 1684 r. dokonał, o czem historia kollegii jezuitów w Ostrogu przez Niesieckiego cytowana: od tatarów kilkakrotnie w czasie missji swych otaczany z ręcznie onym wymknąć się potrafił; wyprowadzenia szczerów gromadami posiadał tajemnicę. Mieszkając w samotnej i odległej chacie odwiedzany od niedźwiedzia dzielił się z nim chlebem i przyswoić go potrafił.

Tysza *Mikołaj*, herbu Trzaska w nurskiej ziemi, kanonik regularny, proboszcz warszawski 1622 r.—*Balcer* kanonik łucki fundował klasztor oo. bonifratrów w Łucku.

Tyszkiewicz herbu Leliwa, *Kalenik* syn *Mikołaja* czyli *Miska* za czasów Swidrygielły i Włodzimierza xx. kijowskich, zdaniem Okolskiego, dał początek temu świetnemu i zasłużonemu w ojczyźnie domowi; był on hetmanem i marszałkiem xięstwa kijowskiego, oraz starostą putywlskim i zwienigrodzkim. Miał dwóch synów mówi tenże Okolski, *Dobrka* czyli *Bonifacego* i *Tyszkę* albo *Tymoteusza* od którego idą Tyszkiewiczowie.—*Iwan* syn tego miał być po owdowieniu archimandrytą pieczarskim. Bracia tego od tatarów zabici polegli w obronie kraju.—*Leon* zostawił *Zwiera* Tyszkiewicza starostę owruckiego, tego potomkowie rozrodzili się w Podlaskiem i Brzeskiem. *Skunin Jan* starosta czarnobylski, drugi jak mieni Niesiecki syn *Leona* w r. 1558 przyjmował posłów moskiewskich.—*Dynitr* syn *Jana*, *Skumin* Tyszkiewicz marszałek litewski, starosta miński.—*Jerzy* dworzanin królewski syn jego.—*Teodor* *Skumin* naprzód podskarbi w. x. litewskiego a potem wojewoda nowogrodzki; sprawował poselstwo do cara *Iwana* w r. 1557 i wojował z królem *Stefanem* pod Połockiem, do uspokojenia *Inflant* wiele dopomógł, był oraz starostą jurborgskim, grodzieńskim i słuckim. *Jozefat* *Koncewicz* odwiódł go od dyzunii, jako mówi *Susza* w życiu tegoż.—*Janusz* wojewoda wileński, będąc starostą braclawskim posel na sejm 1607 r. z którego do traktowania z rokoszanami wyznaczony, także do umowy o ułatwienie żeglugi dla w. x. litewskiego z Niemna do Królewca: w *Inflantach* naprzód jako rycerz i pod Smoleńskiem i Chocinem przeciw turkom waleczności wielkiej dał wody. Przeciw *Gustawowi* i szwedom w Prusach walczył. *Potocki* in *Centuria Virorum* onim dodaje, że w czasie rokoszu przy prawach tronu wiernie obstawał. *Władysławowi* IV do wzniesienia miasta *Władysławowem* zwanego w Litwie na granicy pruskiej wiele dopomógł. Równie przyjaciel muz jako i *Marsa* wydał pismo przeciw dizunij pod tytułem *list do Boreckiego* i *Smotryckiego*, oraz zostawił w rękopiśmie dzieło

Pastor Oecumenicus. Dubowicz w kazaniu powiada o nim, że pięć kommissji do Pruss okrom innych do Inflant i poselstwo do cara Szujskiego odbył: przeżywszy lat 70 w r. 1641 z tym pożegnał się światem, pochowany w Wilnie, w kaplicy przy świętej Trójcy przez niego samego zbudowanej, nagrobkiem uczczony.—*Bazyli* wojewoda podlaski, a potem smoleński, piński i miński starosta. jeździł w poselstwie do Rossji, w wyprawach inflantskich osobliwie wslawił się mianowicie 1561 r.—*Ostafiej* albo *Eustachi*, starosta krasnosielski, mohilewski i słonimski, mąż uczony równie jako i rycerski, na wyprawę przeciw Moskwie pod Wielkie Łuki znaczny poczet ludzi własnym kosztem uzbrojony przyprowadził. Strykowski jemu przypisał księgę szesnastą i siedmnastą swojej kroniki—*Jerzy* wojewoda brzeski, starosta wilkomirski i szereszowski, pamiętny wojownik z Mikołajem Radziwillem 1564 r. na połach Iwaniskich i 1567 r. przy oblężeniu pod Ulą.—*Samuel* i *Hieronim* na wojnach polegli.—*Janusz* wojewoda kijowski, starosta sniatyński i żytomirski, na Wołoszczyźnie pod Cecorą bliznami okryty, pod Chocimem walczył, tatarów i kozaków pogromca, zaraz po koronacji Jana Kazimierza życie pełne dzieł chwalebnych zakończył; równie szczodry na fundusze pobożne, drzewo krzyża św. w złoto oprawne w kaplicy w Lublinie zmurowanej zostawił, w Berdyczowie oo. karmelitów bosych, w Machnówce oo. benedyktynów, w Morachwie oo. dominikanów klasztory fundował, jezuitów w Kijowie i Winnicy lokował i opatrzył.—*Jerzy* jezuita przyjął ten zakon w Rzymie, rządził potem prowincją tego zakonu w Polsce, rektorem był wprzód w Toruniu i Krakowie, (*) w nauczaniu młodzi miał niezmierną cierpliwość, nikt go gniewającego się nie widział, walczył przeciw różnowiercom i wydał przeciw nim publicznie pism kilka w Krakowie około r. 1624 drukowanych, których tytuły poszczególnia Niesiecki.—*Eustachy Jan* podskarbi nadworny litewski, pułkownik królewski, brzeski, mozyrski, kamieniecki i dudzki starosta, okryte chorągwie ze zbrojnym ludem wystawiał na potrzeby ojczyzny dla zaslonienia od napadów nieprzyjacielskich Podola do Wołoch, tudzież do Inflant, Prus i na Moskwę wysyłał. Sam mężstwa swego pod Wendą, Kokenhausem i Chocimem dał dowody, w poselstwach jeździł do Rossji i hana tatarskiego, zbuntowane chorągwie związkowe hamował, zasłaniając lud ubogi od ucisku, zszedł 1631 r.—*Jerzy* biskup żmudzki, potem wileński legat do Rzymu od Władysława do Urbana VIII pa-

(*) Był rektorem i w Kaliszu. Patrz spis rektorów owego collegium w Bibliotece warszawskiej 1857 z listopada (J. B),

pieża, interesa umiał ze zręcznością sprawić, tam mu papież powierzył rząd i odzyskanie biskupstwa piltyńskiego w Kurlandji. Po powrocie z Włoch, Władysław IV przełożył go między doktorami teologicznymi na zjeździe, około pojednania różnowierzących w Toruniu. Xięcia kurlandzkiego do zmurowania trzech kościołów katolickich w jego państwie zagnali. Gdy Wilno miasto opalone zostało, do Królewca schronił się i tam życia dokonał 1656 r. (**)—*Kazimierz* podkomorzy brzeski posłował na sejm 1627 r. żołnierz waleczny, wpadających na Polesie kozaków w r. 1644 wstrzymał, a tak przez zdradę od nich potem zabity.—*Eustachy* podkomorzy także brzeski 1674 r. fundował oo. cystersów w Wistyczach pod Brześciem litewskim, był oraz rotmistrzem pancernej chorągwi z którą walczył za ojczyznę umarł 1690 r.; siły tak był nadzwyczajnej, iż niedzwiadziowi wzniesionemu na tylnich nogach głowę ucinał.—*Jan Antoni* marszałek nadworny litewski ekonomii brzeskiej administrator, wiłkomirski i opolski starosta, mąż wymową i siłą nadzwyczajną celujący, w dziełach rycerskich pod dowództwem Wiśniowieckiego wyćwiczony, używany do wielu posług publicznych, zakończył życie 1649 r.—*Krzysztof* podczaszy kijowski, sławny przeciw kozakom i tatarom wojownik, otrzymał w zasługach krzesło wojewody czerniechowskiego i starostwo żytomirskie (*).—*Felicjan* starosta zyzimorski, jako pułkownik walczył przeciw kozakom pod Zborowem, w potrzebie z tatarami 1649 r. poległ.—*Kazimierz Alexander* w niewoli hordy tatarskiej życie zakończył.—*Abraham* stolnik derpski, mąż w wojennych wyprawach walecznością, w pożyciu obywatelskiem gościnnością, dawnym Polakom właściwą zalecony, dowodził jako rotmistrz rycerstwem powiatu grodzieńskiego, fundował klasztor oo. dominikanów w Różanym Stoku, przedtem w Grodzieńskim wśród otwartych i pięknych wzgórz i wyniosłości; tam objawiony w miejscu dawniej zwanem Krzywy stok 1657 r. obraz Najś Panny i przez Jerzego Białozora biskupa wileńskiego poświęcony, w kościele przez siebie fundowanym umieścił; dotąd u. ludu liczenie na odpusty schodzącego się wielce szanowany —*Iwan* sławny za Zygmunta Augusta wojownik siedmioletnią wycierpiał niewolę w Rossji, z której wyszedłszy jako obożny litewski i generał artyllerji, za Stefana króla walczył pod Pskowem.—*Michał* syn jego zabity pod Wolmarem, *Cyprjan* pod Możajkiem, *Jan*, *Marcin*, *Michał*, *Eustachy* i *Kazimierz*, ci wszyscy w wyprawach wojen-

(*) Post ę jego dokładnie z rysować można z pamiętników Jemiołowskiego: rzecz warta trudu. (J. B.).

(**) 17 stycznia, Rudawski Spassowicza T. 2gi, str. 76. (J. B.).

ných zginęli.—*Alexander* sędzia ziemski połocki, syn *Michała* poległego pod Wolnarem, po skończonych naukach w kraju zwiedził Niemcy, Niderlandy i Francją, otrzymał stopień doktora obojga prawa. Powróciwszy do ojczyzny, poszedł na wojnę rossyjską; dostał się tam w niewolę i znosząc kilkoletnie więzienie tamże trajedje Seneki wierszem polskim przełożył. Są jego także wiersze łacińskie na wjazd *Mohiły* arcybiskupa kijowskiego w r. 1633.—*Kazimierz Rejnold*, zakonu kaznodziejskiego dominikanów przeor wileński, wzięty w Wilnie w niewolę 1659 r., tam życia dokończył.—*Michał Aretowicz* Tyszkiewicz sędzia ziemski połocki mąż wielkiej powagi w kraju wiele zleceń publicznych i kommissji zagranicznych odprawił.—*Mikołaj* i *Stanisław* w boju wojennym poległi pod miastem Rygą. (Patrz dodatki).

Tyszkowicz Jan, mieszczanin z miasteczka Bielska na Podlasiu. Siarczyński chce go mieć szlachcicem podlaskim. Ten będąc arjaninem, gdy niechciał wykonać przysięgi na rotę katolicką, za gorliwym nastaniem Konstancji królowej sądzony na karę śmierci i 1611 r. na stosie w mieście Bielsku spalony został.

Tytlewski Maciej, herbu Cholewa z Tytlewa w Chełmińskim; opat lubiński, od Zygmunta III do króla Hiszpanii odbył poselstwo.—*Wojciech* dla dzielności swojej od Jana Kazimierza ulubiony. (Patrz dodatki).

Tyzenhaus herbu Bawół. *Guilhelm* Tyzenhaus, jak *Niesiecki* twierdzi, z bratem swym *Reinholdem* z Niemiec, około r. 1150 miał do brzegów Inflant przypluć i był jak podaje pierwszym założycielem miasta Rygi, oraz pierwszym tamecznym arcybiskupem. *Reinhold* wstawił się na tej ziemi rycerskimi dziełami.—*Gotard Jan* potomek tego, wprzód kasztelan inflancki 1621, potem wojewoda derpski i starosta malborgski, radca przy boku Zygmunta III króla, do Szwecji z tymże podróż odbywał i kilka chorągwi swym kosztem do boju w Inflantach stawił, wiele kommissji ze szwedami przez ciąg lat 18 odbył, a gdy Inflanty mocą oręża dostały się szwedom, zrzekł się dóbr tamże będących, w czem oddać mu sprawiedliwość konstytucja 1661 r. i świadczy, że opuszczając majątki obszerne dzieci swe w ubóstwie zostawił, dlatego synowi jego *Gotardowi* sufraganowi wileńskiemu zaręczono, iż pierwsze wakujące opactwo onemuż konferowane będzie. Wspomniany *Jan Gotard* wojewoda nie tylko swą zamożnością lecz i naukami wstawił się. *Gotard Jan* wskutku konstytucji 1661 r. opat hebdowski biskup smoleński w r. 1669 życie zakończył.—*Jerzy* miecznik litewski poseł na sejm 1662 r. deputat do zapłaty wojsku litewskiemu,—*Wilhelm* starosta kupiski poseł na sejm 1661 r. kommisarz

do rozgraniczenia Inflant. *Reinhold* pułkownik królewski, mąż walczący z odwagą przeciw zbuntowanym kozakom.—*Andrzej* i *Jan* posłowie z Inflant, na koronację Jana III. *Jan* wojewoda mściłowski, marszałek trybunału litewskiego 1716 i w r. 1720. Za panowania Stanisława Augusta słynął Tyzenhauz podskarbi w. x. litewskiego, urządzeniem ekonomii królewskich, w których wiele porządku zaprowadził i rzemieślników z zagranicy po różnych miejscach w Litwie, mianowicie na Horodnicy zbudowanej przez siebie w Grodnie osadził. (Patrz dodatki).

U.

Ubysz *Jakób*, herbu Cholewa w Płockiem, jeden z nich chorąży dobrzyński, sekretarz Władysława IV, *Michał Stanisław* chorąży gostyński poseł na sejm 1666 r. kommissarz na sądy skarbowe wraz z *Waleryanem* Ubyszem z ziemi gostyńskiej podpisali elekcją Jana III.

Uchański *Gotard*, herbu Radwan ze Służewa w xięstwie mazowieckiem hrabia: za swe przeważne zwycięstwa nad Litwą i Jadźwingami, oraz że siedmiu xiążąt jadźwingów w niewolę pojmał i Konradowi dostawił, za których wspomniony xiąże wziął za okup każdego po 70 grzywien srebra (dowód że u jadźwingów był handel i pieniądze) nadano temuż Gotardowi w r. 1241 Służewo wieś ze znacznymi przywilejami, a Bolesław xiąże w r. 1480, też same przywileje Alexandrowi marszałkowi xiestwa mazowieckiego i podkomorzemu warszawskiemu rozciągnął na dobra Rusice, Nadarzyn, Skorosze i inne, od którego potomkowie nazwiska od tych dóbr pobrali—*Jakób* arcybiskup gnieźnieński, jak Damalewicz twierdzi, od nabycia Uchań Uchańskim nazwany. Odebrał w młodości wychowanie staraniem Tęczyńskiego kasztelana krakowskiego, wydoskonalił się w nauce praw ojczystych, królowa Bona zrobiła go swym poradcikiem w interesach prawnych a w r. 1517 archidyakonem warszawskim i dziekanem płockim, w krótkce został referendarzem koronnym: nabrał smaku do nauk i u Andrzeja Trzecieckiego męża biegłego w starożytnościach i znajomości tychże języków z Zebrzydowskim i Drzewieckim biskupami, oraz *Jakóbem* Przyłuskim i Modrzewskim na schadzkiach przebywał. Zygmunt August ceniąc jego talenta nominował go biskupem kujawskim. Paweł IV papież uwiadomiony o wolnych zdaniach Uchańskiego potwierdzić go nie chciał i jak Piasecki w swęj kronice pisze kłatwą obłożył, Uchański mniej zważając na to objął dyceccją,

pisał nawet naprzeciw bulli papieżkiej, i jak Piasecki podaje nawzajem papieża wyklął i za jego sprawą zaledwo nie doszło do tego, że duchowieństwo polskie oddzielonego patriarchy mieć mogło w r. 1564. Uchański został mianowany arcybiskupem gnieźnieńskim. Autor „du Journal Litteraire de Pologne“ świadczy, że godzien był tej godności dla wielu wiadomości w prawie i rzeczach ojczystych: czas zbywający poświęcał czytaniu dzieł, biblioteka jego była wyborna, postać ciała ujmująca. Uchański zamyslał zebrać synod w Piotrkowie i ogłosić niepodległość kościoła polskiego, lecz zachwianie się Zygmunta Augusta i zabiegi Comendoniego legata papieżkiego zniszczyły jego zamiary. Po śmierci króla Uchański zmienił sposób myślenia, złudzony, jak piszą, obietnicami dostojności kardynalskiej, sławnego postanowienia stanów pokój między różnowierzącymi ustalającego podpisać nie chciał i najwięcej do wybrania na tron Henryka xcia andegawęńskiego przyłożył się; po usunięciu się tegoż Uchański trzymał stronę Maxymiliana cesarza, lecz gdy Batory do Polski przybył, przyjął jego stronę i sto ludzi swym kosztem uzbrojonych przeciw gdańszczanom wyprawił. Miał on wielkie staranie o wychowanie młodzieży i swym nakładem w Pultusku i Kaliszu wiele utrzymywał szlachty; na synodzie piotrkowskim 1577 r. powiększenie dochodów akademii krakowskiej, zachęciwszy do tego innych biskupów wyjednał, umarł w Łowiczu 1581 r. tamże w kollegiacie pochowany i pięknym nagrobkiem pamięć jego uwieczniona. Pisał o nim Damalewicz w życiu arcybiskupów gnieźnieńskich, Cichocki i inni. Zamek łowicki z cegły i kamienia wymurował.— *Arnold* wojewoda płocki, starosta wyszogrodzki, brat arcybiskupa: mąż gorliwością o dobro ojczyzny i nieskazitelnością obyczajów znamenity, spoczywa w Jchaniach, tamże nagrobkiem uczczony.— *Paweł* wojewoda bełzki, starosta gnieźnieński i drohobycki mąż ze wspaniałości, rozsądku i przeczności, oraz niepospolitej do spraw publicznych zdadności zalecony, sprawował poselstwo 1580 roku do Grzegorza XIII papieża, od którego przywiózł królowi w Wilnie pod ten czas bawiącemu miecz i czapkę poświęconą; także do Maxymiliana cesarza od Zygmunta III względem przysięgi na umowę będzińską, nakoniec do Porty Ottomańskiej wysłany w drodze nogę złamał, niezupełnie wyleczony w przód niżeli do podpisu umowy przyszło 1590 r. w Stambule życie zakończył, zwłoki jego przywiezione do kraju i w Uchaniach złożone. Córka jego z Herburtowny zrodzona Mikołajowi Daniłowiczowi podskarbiemu w. x. litewskiego zaślubiona, w dom ten majątek cały po ojcu swym ostatnim z imienia tego, wniosła.

Udrycki Mikołaj, herbu Nałęcz w Bełzkiem, krakowski i warszawski kanonik, był przy boku króla Stefana na wyprawie pod Gdańskiem.—**Jakób** sekretarz Zygmunta Augusta.—**Stanisław** mąż rycerski z szedł 1642.

Ugniewski z Ugniewa w Mazowszu, w ziemi nurskiej.—**Szymon** jezuita w 20 roku wieku swego wstąpił do tego zakonu, nauką i pobożnością wielce zalecony, w Rzymie jako pełnomocnik prowincji a potem w Wilnie rektora akademij sprawował obowiązki, wydał życie sw. Władysława króla węgierskiego 1630 r. kilka kazań oprócz tego i mów pogrzebowych.

Uhrowiecki Mikołaj, herbu Suchekomnaty w krakowskiem województwie, podstarosta krakowski, rotmistrz w wojsku za Stefana Batorego na wyprawie pod Pskowem i w innych miejscach wielkiego męstwa dał dowody. Brat jego, którego imienia Niesiecki nie mianuje zręcznością i dzielnością w licznych od rzeczypospolitej polskiej poselstwach wślawiony. Sarnicki w opisie Polski, przodków domu tego od kniaziów ruskich wywodzi i na dowód przywileje początkowe na władcyństwo chełmskie wymienia.

Ujazdowski Marcin, tego poezje były w-rękopismie w bibliotece Żaluskich, świadczy o tem Juszyński. Ten podług zdania tegoż wydał dzieła Arystotelesa o sztuce wymowy z piękną przedmową do x. Łukasza Podoskiego w Krakowie 1577 r. Jeden z Ujazdowskich podług Niesieckiego był pułkownikiem u Konstantyna hospodara wołoskiego.

Ujejski herbu Nowina z Wilkowic w krakowskiem województwie, *Jan* znakomity rycerz, w życiu potem wiejskiem celował w przemyśle i zabiegach gospodarskich, *Piotr* brat tegoż truckczaszy króla Stefana, we wszystkich za króla tego wyprawach wojennych męstwem wślawiony. Wspominane jest w dziejach męstwo jego pod Skowrodkiem 1577 r. i pod Konstantynowem z tatarami.—**Stanisław** z Wilkowic, pisarz grodzki sądecki, dokazywał jako rycerz pod Cecorą, deputat podwakoć na trybunał koronny i vice marszałek: zmarł w Piotrkowie 1646 r. Jego nagrobek zachował Starowoński in Monument: Sarmatarum.—**Antoni Kwiryn** wierszopis polski i łaciński, po śmierci wydał dzieła jego Józef Bojarski niegdyś nauczyciel pod tytułem *opera posthuma* w Krakowie 1662 r. przypisał je Janowi Wielopolskiemu staroście bieckiemu marszałkowi poselskiej izby.

Ujejski herbu Szreniawa piszą się z Rupniewa w Sandomirskiem.—**Tomasz** biskup kijowski potem jezuita rządził domem professów wileńskim i tam zakończył życie 1689 r. wieku 76 lat prze-

żywszy (*) Jako biskup dopełnił najgorliwiej powinności pasterza dyecezyi, różnowierzących z przekonania nawracał do wiary: na odległe i puste swęj dyecezyi miejsca pielgrzymował, tam kazania do ludu miewał i sakramentami opatrywał: kościoły zakonne, domy i szpitale fundował i uposażał. Ubodzy ojcem swym go nazywali, odziewał ich nieraz zdejmując z siebie suknię i karmił. Jako senator był najprzezorniejszym w radzie i tę mu sprawiedliwość współczesni oddają: fundował seminarjum w Sandomirzu i 30 tysięcy złotych owczasowych na to włożył. Życie jego opisał w Brunberdze i drukiem ogłosił *Jan Briccius* jezuita 1706 r.

Ulanicki Jan, herbu tegoż z województwa wołyńskiego, o czym mówi metryka wołyńska, rotmistrz odważny, pierwszy z tego domu odstąpił dyzunji spędziwszy życie w pracach wojennych, odpoczywa w Latyczewie w Braclawskiem. *Hrechory* dla statecznego do ojczyzny przywiązania, wierności i odwagi w wielu potrzebach wojennych okazanej, przez konstytucją 1661 z wychwaleniem jego dzieł otrzymał dobra Pozar z przyległościami, prawem lennem.—*Remigian* podstoli latyczowski z sejmu 1703 r. kommissarz do uspokojenia pogranicznych sporów od Węgier.

Ulanowski Paweł, herbu Sulima z wielkiej Polski, jezuita odbywając missją na Wołoszczyźnie umarł 1666 r.

Ulutowski Jan, herbu Jastrzębiec z wielkiej Polski, dziekan łosicki proboszcz niemojski na Podlasiu, wspomina go jako kommissarza do wyśledzenia sprawy względem zwrotu cerkwi uniackich na nieunickie w mieście Drohiczynie w r. 1676.

Uleniecki herbu Przerowa z Mazowsza, z czerskiej ziemi przeniesli się na Ruś w Przemyślskie.—*Grzegorz* z Uleńca podpisał dekret xięstwa mazowieckiego przeciw innowiercom 1526 roku.—*Alexandra* syn. *Florjan* cześnik ziemi żydaczowskiej za panowania Jana III utworzonej, miał swój regiment piechoty.

Uliński Jerzy, herbu Dołęga na Wielkiej Ulinie w Krakowskiem, dworzanin królewski, radą i ręką ojczyźnie służył, którego żona Anna Tyrawska fundowała collegium jezuitów w Przemyślu.—*Tomasz* podstoli podolski rotmistrz paucerniej chorągwi 1648 r. w nieszczęśliwej pod Żółtymi wodami z Bohdanem Chmielnickim bitwie, wzięty w niewolę przez tatarów.

Umiasowski Jan Kazimierz. w xięstwie litewskiem sekretarz królewski poseł z brzeskiego województwa na sejm koronacyjny 1633 r. Deputowany na trybunał skarbowy wileński w r. 1648, pisarz ziemski brzeski litewski i rejent kancelarji w. x. litewskiego,

(*) Umarł dnia 1 sierpnia 1689 w Wilnie. Znany też jest w literaturze. (J. B)

na sejmie elekcyjnym deputowany do podpisania umowy obranego króla z narodem Pacta Conventa zwanęj, marszałkiem był izby poselskiej 1656 r. na sejmie 1657 posługując bronił sprawy kollegium jezuickiego w Drohiczynie.— *Wojciech* jezuita wymową kaznodziejską w sławiony, rządził kollegium w Przemyśle, umarł w Lublinie 1662 r.— *Piotr* z Klimont, wydał naukę o morowem powietrzu na cztery księgi rozłożoną 1591 r.

Uniatycki herbu Sas w Sandomierskiem, *Stefan* stolnik trębowelski, deputat na trybunał koronny i poseł na sejm 1723 r.

Unichowski *Michał*, herbu Ostoja w księstwie litewskim, chorąży witebski i poseł na sejm z witebskiego 1626 r. deputowany na trybunał skarbowy wileński.— *Krzysztof* w bitwie z kozakami pod chorągwią Pawła Sapiehy hetmana litewskiego zabity.— *Samuel* sędzia grodzki mozyrski, marszałek trybunału litewskiego, w wyprawach pod ussarską chorągwią Alexandra Ogińskiego kasztelana trockiego, znajdował się w potrzebie z Szejnem Prozorem jedynaście razy odniósł pod Smoleńskiem i w niewolę się dostał, w której rok cały przesiedział. Pułkownikiem województwa nowogrodzkiego obrany, pod Cimkowicami dwa zniósł tabory.— *Hieronim* z Sapiehą hetmanem po ussarsku służył, w wyprawie z Szejnem od strzału ranny.— *Krzysztof* sekretarz królewski, instygator w. x. litewskiego.— *Stanisław*, wprzód podsędek, potem podkomorzy smoleński, poseł na sejm 1662 r. kommissarz do zapłaty wojsku litewskiemu, zrzekł się swych dóbr dziedzicznych w Smoleńskiem; to jego poświęcenie dla ojczyzny, stany sejmujące nadały mu dobra Derewianczyce i Branków w powiecie słonimskim.— *Alexander Józef* sędzia ziemski miński poseł, na sejm koronacyjny Augusta II, kommissarz do traktatów z wojskiem litewskim, w ostatku kasztelan żmudzki zszedł 1725 r. — *Bogusław* wojewoda trocki, do obrad przy boku królewskim przydany, marszałek trybunału litewskiego w r. 1681, w r. 1697 zszedł.

Unikowski z powiatu wolkowyskiego w Litwie, *Jan* przez wiele lat zasłużony żołnierz.

Unrug *Krzysztof*, z Międzychodu w Kaliskiem, starosta gnieźnieński, z sejmu koronacyjnego kommissarz do spraw granicznych ułatwienia od marchji brandeburgskiej.— *Stanisław* na Międzychodzie, starosta gnieźnieński poseł z województwa kaliskiego podpisał akt konfederacji 1696 r. (*)

(*) Szlachta dyssydencka. Alexander Unrug, Unruh, za Stan. Augusta kommissarz do mennicy i starosta hamersztyński. niewiele miał do ojczyzny przywiązania.

Urbanowicz herbu Łabędź w xięstwie litewskim, przydomek tego domu mianuje Niesiecki. *Adam* Pilecki Urbanowicz mąż dzielny, syn jego *Jan* służył w wojsku jako rotmistrz i poległ w potrzebie.—*Krzysztof* Urbanowicz Pilecki, w przód generał szwedzki potem także generał w służbie rossyjskiej, miał za sobą Wołowiczównę, obozniankę litewską (*).

Urbanowski *Jan*, z wielkiej Polski, służył jako towarzysz w wojsku Jana III.

Urbański *Wojciech*, herbu Nieczuja, sędzia lwowski, potykając się z tatarami poległ w obronie zagród ojczystych.—*Jan* kasztelan kowalski, starosta grabowski z sejmu 1661 r. kommissarz do załatwienia sporów granicznych od Szląska: córka jego rządziła, jako xieni klasztorna na Zwierzyńcu pod Krakowem u św. Norberta.—*Wojciech* kasztelan rospirski, potem wieluński, grabowski i tarnogorski starosta, deputat na trybunał koronny w r. 1687 a marszałek w r. 1693, na potrzebę ojczyzny utrzymywał swym kosztem 150 koni dragonij, mężtwem swém pod Chocimem wiele Janowi III dopomógł do zwycięstwa.—*Zygmunt* porucznik ussarski, *Mikołaj*, *Władysław*, *Jerzy* i *Andrzej*, wymienia ich Niesiecki jako mężnych rycerzy,

Ureki dworzanin i hetman hospodara woloskiego dla przychylności ku Rplitej polskiej indygenatem obdarzony 1607 r.

Usarzewski jak Niesiecki pisze czyli Husarzewski, Hussarzewski, jak zwią się dzisiaj, *Stanisław* za posługi dla ojczyzny, krwawe walki i utrzymanie się rycerskie własnym kosztem, do szlachectwa przypuszczony i do wszystkich urzędów za zdatnego deklarowany przez konstytucją sejmu 1676 r.

Ustrzycki *Iwonia*, herbu Przestrzał w ruskiem województwie z Wanagu albo Unichowa ziemi siedmiogrodzkiej, którego ojcu Stefanowi Maciej król węgierski herb ten nadał, przyszedł z Węgier do Polski, którego brat rodzony *Teodoryk* zginął za króla Alberta na Bukowinie, co wymienia przywilej temu domowi przez Zygmunta I króla nadany.—*Maciej Stanisław* sędzia ziemski sanocki, do wielu posług publicznych wyznaczony, dobra swoje górne Ustrzyki, zamienił za dobra Jasień i dolne Ustrzyki królewskie.—*Mikołaj* wprzód poseł na sejm, potem kasztelan przemyski, kommissarz do sporów o granicę w r. 1690.—*Andrzej Wincenty* proboszcz katedralny przemyski syn jego: są w druku

(*) Obszerniejszy o nim artykuł Alexandra Przędzieckiego w Bibliotece Warszawskiej 1856 T. 3ci, lipiec. (J. B.).

historja o krucyatach i inne dzieła wierszem i prozą.—*Jerzy* władyka przemyski. (Patrz dodatki).

Uszacki *Hrehory*, herbu Baran, z Uszakowa, w województwie smoleńskiem, dowodził jako porucznik artylllerji, w zamku Lutzen (Lucynie) w Inflantach, urodzony z Potemkinowny szlachcianki smoleńskiej, miał za sobą Stamben inflantkę; za zasługi wojenne nadano mu dobra w Inflantach.—*Kacper* syn jego dowodził na tymże zamku Lutzen jako chorąży, po którego zdobyciu dostał się w niewolę, którą wycierpiał przez lat dwanaście, ztęj wyszedłszy, służył jeszcze ojczyźnie w wojsku litewskiem.

Uszyński *Floryan*, z Uszy w Podlaskiem, zmarły 1624 r. Nieścieki odczytywał jego nagrobek w Mszczonowie wypisany z należnemi pochwałami.

Wacławowicz *Jan*, syn obywatela miasta Krakowa, doskonalił się w wiadomościach prawnych w Niemczech, Włochach i Francji, kosztem ojca tam wysłany, w Paryżu stopień mistrza prawa otrzymał, a w akademji krakowskiej 1604 r. gdzie dawał nauki, stopień obojga praw. Zygmunt III idący na wyprawę wojenną pod Smoleńsk wezwał go do sprawowania urzędu sądowego pisarza.

Waczowski *Jan*, sekretarz królewski, z sejmu 1611 r. do lustracji dóbr królewskich w wielkiej Polsce naznaczony.

Wadowita *Kampi*, *Campius*, *Marcin*, rodem z Wadowic w Krakowskiem; gdy go rodzice do paszenia trzody chlewniej użyli, wilk porwał mu wieprza: żalękniony uciekł do Krakowa, tam znalazł dobroczyńców, udał się do nauk, w których celował, zatem miał osobie: „Si non iste porcus Non fuisset Vadovita doctus.“ (Gdyby nie ten wieprzak, niebyłby Wadowita uczonym). Słynął w akademji krakowskiej jako filozof i doktor: był proboszczem u św. Floryana na Kleparzu, dla cnót swych i nauki od wszystkich lubiony: w zaburzeniu uczniów 1598 r. w Krakowie przeciw innowiercom podbudzonem Faustyna Socyana już porwanego z domu ocalił. Lubił żartować najwięcej z siebie i tak: gdy ubranemu w suknię axamitną akademicką pierwsze miejsce dano rzekł:

Dzięki panie axamicie

Dla ciebie część Wadowicie.

W rozprawie teologicznej, gdy mu jezuita zajął miejsce, wyrzekł:

Cedat loco Jesuita
Sedebit hic Wadowita.

Gdy był w Rzymie słuchał jego dysputy Klemens VIII papież i wyrzekł o nim; „w Wadowicie sztuka anielska, głos djabelski, In Vadovita ars angelica, vox diabolica, mores rusticani, obyczaje chłopskie“ 1644 żyć przestał przeżywszy lat 74; cały Kraków pogrzeb jego obchodził, wszyscy mieszkańcy żalowali.

Wadowski herbu Ostoja z Wadowa w Krakowskiem, *Wacław* mąż rycerski przeniósł się w Lubelskie. — *Wojciech* mężnie nacierając na tatarów pod dowództwem Chmielnickiego poległ. — *Jan* w potrzebie pod Chocimem za Zygmunta III poległ. — *Krzysztof* od tatarów zabity. — *Tomasz* w Niemczech przeciw Gustawowi królowi szwedzkiemu wojując zszedł z tego świata. — *Jakób* i *Stanisław* mężowie rycerscy.

Wadson herbu Pogonia w Krakowskiem *Erazm* w prawie biegły około r. 1542.

Wadwicz (herb) *Jan* herbu tego n. z Dąbrowy, poległ na placu w potrzebie z Edygą wodzem tatarskim w r. 1399 nad rzeką Worskłą. — *Jan* z Dąbrowy Mężyk zwany wystawił swoją chorągiew w potrzebie pod Grünwaldem, a podczas samej bitwy byłznaczony do straży króla Jagielly. — *Piotr* Montigerd pierwszy z litewskich panów przyjął ten herb na sejmie w Horodle 1413 r.

Wągleszyński *Tomasz*, z Wągleszyna, starosta bydgoski, umarł ze smutku, że jego burgrabia poddał zamek bydgoski krzyżakom w r. 1409, fundował tenże oo. karmelitów.

Wąglikowski *Andrzej*, herbu Brochwicz, Cecylji Renaty małżonki Władysława IV króla dworzanin, którego dziad wielkimi w Szwecji dziełami, ojciec zaś na dworze Zygmunta III znakomitemi zasługami wstawili się. Umarł ten Andrzej 1639 roku w Wilnie u św. Jana pochowany, zkład napis na nagrobku zachował Starowolski. — *Jan* miecznik ziem pruskich, gorliwy praw ojczystych obrońca, zszedł 1650 r. pochowany u oo. bernardynów w Bygdoszczy.

Wagner w wojsku polskiem zasłużony, nobilitowany na sejmie 1662 r.

Wągodzki herbu Rogala w xięstwie mazowieckiem jeden z nich był posłem zākroczymskiej ziemi na sejm 1724 r

Wągrowski *Jan*, w Rawskiem, z Wągrows, podsędek 1514 r.

potem sędzieja rawski. — *Konstanty* wydał powinszowanie dla *Stefana Gębickiego* 1639 r.

Walawski w belzkim województwie. Jeden z tych którego imienia dziejopisowie nie podali, jako towarzysz pod znakiem ussarskim służąc, w bitwie z kozakami pod Starzem 1638 roku był raniony.

Wolboch Jan, podwojewodzy warszawski, mąż w obozach zasłużony. — *Jerzy* na Podolu obsiadły, wojował przeciw turkom.

Waldowski herbu Topor z *Waldowa* na Krainie *Ignacy Franciszek*, znajomością praw ojczystych w sławiony unarł 1672 r. — *Jan* z *Waldowa* biskup lubuski w r. 1424 był obecnym koronacji *Zofii* królowej. — *Wojciech* walczył mężnie pod *Wiedniem* przeciw turkom.

Walewski herbu Roch czyli Kolumna z *Walewic* w łączycykiem województwie. *Laszek* *Walewski* w r. 1382, podpisał konfederacją wielko-polską umieszczoną u *Januszowskiego*. — *Adam* kasztelan elbląski, starosta osiecki, kommissarz od króla *Stefana* do miasta *Gdańska*. po uskromieniu onego 1577 r. dla odebrania przysięgi, zszedł 1587 r. Miał za sobą *Firlejownę* wojewodziankę ruską. z którą zostawił pięciu synów i dwie córki. — *Adam* drugi syn pierwszego naprzód podkomorzy sieradzki, poseł na sejm 1620 r. potem kasztelan łączycycki, kommissarz do zapłaty wojsku 1629 r. miał za sobą *Koniecpolską* — *Jan Franciszek* z *Walewic* pisał się stolnikiem sieradzkim, młode lata na dworze *Ferdynanda* cesarza przepędził, dalsze w obozach z *Koniecpolskim*, częste odbywał posługi publiczne jako poseł na sejmy i deputat na trybunał koronny, gorliwie przy wymiarze sprawiedliwości obstając, trzymał laskę marszałkowską w kapturowych sądach i był sędzią skarbowym, do *Wiednia* jeździł w orszaku poselstwa po *Cecylją Renatę* królową w towarzystwie *Denhoffow*, przepędził wieku 72 lat. — *Jan* i *Rościśław* wielkiej wiadomości w naukach i interesach ojczystych. — *Jan* na wojnach w *Inflantach* wielkiego mężstwa dał dowody, pamięć jego pozostała małżonką nagrobkiem 1640 r. wystawionym w *Łowiczu* uwieczniła. — *Adam* kasztelan inowłodzki z sejmu 1683 r. kommissarz do granic od *Szląska*. — *Alexander* starosta wartycki poseł na sejm konwokacyjny 1733 r. — *Konstanty* kasztelan konarski w łączycykiem województwie. — *Jan* podstoli sieradzki pułkownik ussarski (Patrz dodatki).

Walicki w województwie rawskim. *Jakób* baltarysta kodeński napisał *Historję* obrazu kodeńskiego *Najś*. *Panny* w *Kodniu* 1720 r.

drukiem ogłoszoną czyli raczej jeden z Sapiehów pod jego imieniem wydał (*).

Waligorski Piotr, herbu Odrowąż w krakowskiem wojewodztwie z Zdziewic, proboszcz wiślicki kustosz skarbu koronnego, pleban w Strozyskach, przy wiślickim kościele znaczne porobił fundacje, zalecony z cnot i pobożności umarł r. 1620 nagrobkiem zachowanym u Starowolskiego uczczony. Jest jego pochwała w dziele *Alloquia Osiecensia*.

Waliszewski Adam, herbu Leszczyc w Sieradzkim z Waliszewa, podstarosta sieradzki w r. 1607 podpisał edykt województwa, przeciw rokoszanom.—*Maciej Konstanty* pisarz ziemski sieradzki, ten naprzd u Mikołaja Prażmowskiego prymasa, potem u króla Michała Wiśniowieckiego, jako dworzanin młodości przepędził, mianowany sekretarzem kommissji z Rossją, poselskie na różne sejmy odbywał funkcje, pióro w ziemstwie sieradzkim 10 lat piastował, pochowany w Kaliszu u jezuitów, których był dobrodziejem.

Walkanowski z Walkanowy w Krakowskim *Konstanty*, poseł na sejm 1670 r. i z tego na sejm kommissarz do sprowadzenia korony i insygniów królewskich z Krakowa do Warszawy, a to na koronacją Eleonory królowy, którą na ten jeden raz odbyć dozwolono w Warszawie.

Walknowski Stanisław, herbu Wieruszowa w wielkiej Polsce, pułkownik wojsk poległ od tatarskiej szabli.—*Rafał* wojski wieluński, marszałek kapturowy poseł na sejm 1690 r. i kommissarz do sporów o granicę od Szląska.

Walnicki Gabryel, dla mężstwa w różnych ojczyzny z nieprzyjaciółmi dotrzebach do pzerogatyw szlachectwa przez konstyt. sejm 1660 r. dopuszczony.

Wankowicz herbu Lis, *Piotr Wankowicz* podkomorzy wileński, którego ród wyprowadza Kojalowicz w rękopismie o familiach litewskich od Wańka zięcia Kiejstuta xięcia litewskiego.—*Adam* starosta krasnosielski deputat na trybunał litewski w roku 1639.—*Władysław Tadeusz* starosta ruszowski, miecznik miński mąż czynami rycerskimi wslawiony, poseł na sejm 1730 r. deputat na trybunał w. x. litewskiego cztery razy.—*Antoni* stolnik i

(*) Posądzają o autorstwo tej książki Jana Fryderyka Sapiechę kasztelana trockiego, a w końcu kanclerza litewskiego, zmarłego w r. 1752, dziedzica Kodnia.

podstarosta sądowy miński starosta poduswiacki, w ostatku kasztelan miński, pięć razy deputat na trybunał litewski w r. 1682 i następnych, klasztor karmelitów i bonifratrów w Mińsku fundował, oo. franciszkanów w Iwieńcu. — *Andrzej* w rozruchu szlacheckim pod Olkienikami postrzelony 1700 roku z rany odebranej umarł.

Wapczyński herbu Leliwa w chełmińskim województwie z Wapcza, *Stenk* ze Smoląga był chorążym chełmińskim; Smoląg był to zamek pusty na wysokości górze nad Pilicą rzeką w Krakowskiem, zkąd jak utrzymuje Niesiecki poszli Granowscy i Pileccy: przodkowie zaś tego osiadłszy na Wapczu w województwie chełmińskim Wapczyńskiemi nazwali się.

Wapowski *Piotr*, herbu Nieczuja w ruskiem województwie, z Radochoni potem na Dynowie w sanockiej ziemi, dworzaniin Władysława III warneńskim zwanego, dwa tysiące ludzi do boju z Turkami 1444 r. dla niego uzbroił. — *Piotr* drugi, dziekan krakowski, Fryderyka królowica kardynała arcybiskupa gnieźnieńskiego i biskupa krakowskiego sekretarz, odbywał poselstwo do Alexandra VI papieża, dowcipem, wymową, gładkością i wieloraką nauką zasłużony. Za jego radą, jak Bielski w swęj kronice twierdzi, Alexander król na górze Krępaku kruszczów szukać kazał, znaleziono je w prawdzie, lecz koszta korzyściom nieodpowiedziały. *Bernard* kantor krakowski i przemyslski, sekretarz Zygmunta I króla, wiek młody na rycerskiej posłudze przepędził, później stan duchowny sobie obrał, w którym dalekiego wieku dożywszy zasłużony ojczyźnie 1535 r. życie zakończył, w katedrze na zamku pogrzebiony i nagrobkiem uczczony, w matematyce bardzo biegły, co widzieć można z listów Kopernika, iż temu wiele wątpliwości do rozwiązania podawał. W wymowie równie celował, dowodem jest mowa jego do Zygmunta I w Krakowie 1523 r. Równie i wierszu zostawił pamiątkę opisując zwycięstwo pod Orszą otrzymane: wślawił się także jako dziejopis, napisał historją Polską pod tytułem *Fragmentum* 1589 r. w Kolonii wydane; w tęj od koronacji Zygmunta I do ostatniego roku życia dzieje doprowadził. Strykowski utrzymuje że od początków historją pisał, lecz jęj nie wydał (*). Starowski opowiada, że kroniki Jana Tarno-

(*) Strykowski miał słusność, Wapowski albowiem pisał całą historją narodu od jego początków: fragment obejmujący panowanie Zygmunta I starego drukowany był przy kronice Marcina Kromera w r. 1589. Niedawno w Warszawie odkryto znaczną część dzieła Wapowskiego, ale także bez początku, bo dopiero od r. 1 83 ciągnie się opowiadanie faktów, w świeżo u nas odkrytym rękopismie: wytłomaczył

wskiego dokończył. Kromer jego kronikę w historii swęj na kilku miejscach przywodzi a w przedmowie przyznaje, że Zygmunt August polecił mu, aby historją Wapowskiego przejrzał i lepszem piórem z omylek oczyścił. Tomasz Płaza kanonik wileński, wspomniany ułomek historii jego dostawszy dwa rękopisma, jeden od Kromera drugi od Mikołaja Firleja porównał, dopisy porobił i jak wyżej powiedziało się, wydał.—*Jan* dworzanin Fryderyka królowica kardynała i arcybiskupa gnieźnieńskiego w r. 1502 z małą garstką swych ludzi tatarów od Pacanowa odpędził.—*Piotr i Hieronim*, jak Niesiecki doczytał się w aktach piotrkowskich, odstąpili królowej Bonie kopalni ołowiu, nie wyraża gdzie. — *Staniśław* podkomorzy sanocki mąż wybornego dowcipu, postawy pięknej, w obyczajach łagodny, doświadczenia i rozsądku wielkiego: dał tego dowody odbywając poselstwo do rzeczypospolitėj weneckiej i cesarza niemieckiego. Osierociła małżonka Magdalena z Zakliczyna Jordanówna kasztelanka krakowska, uwieczniła jego pamięć nagrobkiem przy kościele w Dynowie. Pochwały tego męża zapisali Trzeciecki, Gornicki i Orzechowski, jako współcześni dzieł jego świadki. — *Andrzej* brat jego kasztelan przemyski, w czasie koronacji Henryka króla od Samuela Zborowskiego na zamku w kłotni raniony od razu tego życie zakończył (*). Żona jego Katarzyna z Maciejowskich Stanisława Maciejowskiego kasztelana sandomirskiego i marszałka koronnego córka, z matki Anny Czurzyłówny kasztelanki przemyskiej urodzona, Bernarda Maciejowskiego kardynała i arcybiskupa gnieźnieńskiego siostra, odebrawszy w domu matki swęj pobożne wychowanie, godna aby o nięj potomności wiedziała, jako wzorze ludzkości dla poddanych, dobroczynności dla ubogich. Gdy jęj przeznaczenie kazało przeżyć męża w 26 roku życia zostawszy wdową rząd domu, pobożność i staranie o dobro poddanych zajęły wszystkie chwile jęj życia. Mieszkała w Dynowie nad rzeką Sanem, położonym w województwie niegdyś ruskiem; dom swój gościnny bez zbytku mądrze urządzić potrafiła; jako pani zajmowała się troskliwie o wszystkich staraniem, część onego zajmowali starzy, chorzy i niedołęzni, których pilnie opatrowała w potrzeby, białogłowy bez różnicy ży-

całą rzecz uczony Mikołaj Malinowski i drukiem już trzy tomy ogłosił w Wilnie, 4go i ostatniego tomu do dziś dnia po upływie lat kilkunastu jeszcze doczekać się nie może literatura. Wydanie to niezmiernie ważne, zbogaczone przypisami, które wartość dzieła we dwójnasób, w trójnasób podnoszą i wartość polskiego Wapowskiego Miał wyjść i łaciński text we dwóch obszernych tomach. (J. B.)

(*) Ranny 22 lutego, umarł z 5 na 6 marca w nocy, Orzelski. (J. B.)

dowki, tatarcki i rusynki żywiła i odziewała obmyślając im sposób do życia, dom wielki chcąc dać im sposobność do zarobku ręcznego zbudować na to kazała, dzieci sieroty pielęgnowała z czułością matki i przyzwoite im dawała wychowanie, nie zapominała o ubogich uczących się w szkołach, których w Jarosławiu kosztem swym żywiła i odziewała, o oświecanie ludu polskiego w nauce wiary i obowiązków towarzyskich starała się, sprowadziła jezuitów, którzy popów ruskich po większej części pod ten czas ciemnych wiary i obowiązków pasterskich nauczali, od niezdatnych popostwa zakupowała, bo ten był zwyczaj wolny i zdutniejszym rząd cerkwi oddawała. Cierpliwosć miała wielką, i gdy ją nieprzyjaciele potwarzali tak ustnemi plotkami jako z druku wydawanemi zwykła była mawiać: „My czynimy co P. Bogu winniśmy, oni nagadawszy się mówić przestaną,“ a gdy ją co dotkliwszego spotkało, powtarzała: „Na wytrwaną trzeba z tym światem pójść.“ Stefan Batory król jej cnotom publiczną na sejmie oddał sprawiedliwość, czcili ją wszyscy, a mianowicie Jan Zamojski kanclerz koronny i Wawrzyniec Goslicki biskup przemyski, pasterz z nauk i pobożności u potomnych znany: zakończyła życie 1599 r. w Dynowie tamże pochowana. Szymon Wysocki jezuita skreślił jej życie i wydał 1606 r. Pisali o niej także Jaroszewicz w dziele: „Matka świętych Polska.“ Siarczyński w dziele: obraz wieku Zygmunta III.—*Jan Stanisław* kasztelan przemyski, syn tejże, z Andrzejem Wapowskim spółdzony, był starostą kościańskim i zawichostskim, dziedziczył na Dynowie, któremu miastu za jego wstawieniem się pozwolony skład win węgierskich przez konstytucją sejmu 1611 roku: do wielu usług publicznych używany, kommissarz do rozgraniczenia od Węgier, dla posługi ojczyźnie krwi i majątku nie szczędził, na wyprawie w Wołoszech, Inflantach; na Ukrainie przeciw kozakom walczył, na obronę Krakowa przeciw napadowi Maxymiliana okrytą chorągiew swym kosztem wystawił. Umarł 1633 r. kościół w Dynowie podług woli swjej matki wymurował: miał za sobą Katarzynę z Sternbergu Kostczankę kasztelanekę biecką, za którą prócz bogatego wniosku od Krysztofa Kostki dziada onejże otrzymał w darze zausznice za 8000 czer. zł. w Gdańsku kupione.—*Stanisław* jezuita nauką, pobożnością i kaznodziejską wymową słynny, rozsądku nieporównanego, obyczajów miłych, rządził kollegią jarosławskie, lubelskie, poznańskie i dom professow w Krakowie, był vice prowincjałem polskim: zszedł 1673, pochowany u św. Szczepana w Krakowie.—*Krysztof* w rycerskiéjsztuce szczęśliwy na wyprawę wojenną 1633 r. uzbroidł swymkosztem chorągiew.—*Mikołaj* podobno walcząc z najezdniczem Jerzym Rakocym mężnie za ojczyznę poległ.—*Karol* stolnik

kijowski z sejmu 1670 r. kommissarz do rozgraniczenia z Węgami.— *Konstanty* stolnik koronny i podkomorzy przemyslski 1692 r. mąż na rozmaitych urzędach wielce czynny, pod Wiedniem z Janem III stawał i tam heroicznój odwagi dał dowody.—*Karol* w potrzebie z sasami zginął.

Wargocki Andrzej, urodził się w Przemyśle, akademik krakowski był obrońcą przy trybunale lubelskim, potem poświęcił się obronie religii katolickiej, wydał pism wiele, tłmaczył pielgrzymowanie x. Radziwiłła do Jerozolimy. Starowolski mówi że był wybornym kaznodzieją i że między jedynastu jego dziełami było jedno o klejnotach czyli herbach szlachty polskiej, ale tego niedokończywszy odumarł. Jego dzieła zaletne są najwięcej ze staranności o czystość mowy ojczystej i dowodem są pracowitości poświęconej rozkrzewieniu światła w narodzie.— *Bartłomiej* brat Andrzeja w Krakowie w zgromadzeniu oo. dominikanów żył i jako wielki teolog oraz kaznodzieja w sławił się. Jabłonowski podaje, że ułożył historję domu loretańskiego i miasta Wenecji, napisał także o Rzymie pogańskim i chrześcijańskim; do Rzymu tylekroć podróżował i najwięcej pieszko, że pytającym się o niego powiadano: ojciec Bartłomiej wyszedł na przechadzkę do Rzymu. Starowolski o nim mówi, że umiał tyle co tylko człowiek umieć może, i zaledwo między obcemi mógł mieć kogo równego. (Patrz dodatki).

Warszewicki herbu Paprzyca w województwie mazowieckim, *Stanisław* wojewoda mazowiecki w r 1501, z domu starożytnego i znakomitego w Mazowszu. Syn *Jan* kasztelan podług Niesieckiego wyszogrodzki, jako to na przywileju Zygmunta Augusta 1559 r. widzieć można. Tego syn *Stanisława* wielkimi przymiotami, biegłością w językach greckim, łacińskim, włoskim, francuzkim, hiszpańskim i niemieckim, niemniej głęboką wiadomością nauk tak się podobał Zygmunтови Augustowi umięjącemu szanować i nagradzać rzadkie talenta, iż go naprzód regentem kancelarji koronnej, sekretarzem królewskim, a potem gdy stan duchowny sobie obrał, scholastykiem gnieźnieńskim i kanclerzem poznańskim mianował, chciał mu uawet ofiarować biskupstwo, lecz tego Warszewicki nie przyjął i do Rzymu się udał, gdzie zastawszy natenczas Franciszka Borgiasza jenerała zgromadzenia jezuitów o przyjęcie siebie do tego zakonu wraz z św. Stanisławem Kostką i kilkunastu innemi polakami prosił go i uprosił w r. 1567, mając już lat 40. Roku 1570 powrócił do Polski i wsławiony kaznodziejską wymową, pracami apostołskimi bawił się w Poznaniu, sła wnego Benedykta Herbesta namowił do zgromadzenia jezuitów. W Warszawie, przed królem i senatem kazał, potem do Wilna u-

dał się i kollegium tamecznem ośm lat jako rektor rządził, kościół św. Jana u króla i biskupa dla zgromadzenia uzyskał, tam na nauki jego po kilka tysięcy ludu z wielkiem pożytkiem zgromadzało się. Jana Chodkiewicza marszałka w. litewskiego, z którym razem W Wittembergu nauk Melanchtona słuchał, na łono kościoła katolickiego powrócił, toż samo Ulryka Hozjusza brata biskupa warmińskiego i wielu innych w r. 1572. Po śmierci Zygmunta Augusta, gdy go Kommendoni legat papieżki na elekcję króla wzywał do Warszawy, wymówił mu się tej posługi, mieniając ją mniej przyzwoitą swemu powołaniu. W roku 1574, Grzegorz XIII papież wyprawił go do Szwecji (*) dokąd podróżując morzem zaledwo od korsarzy nie był schwytanym, a gdy Jan król szwedzki okazał wstręt do powrócenia do wiary katolickiej wymógł na nim że jezuitom w Szwecji przebywać dozwolił i Wawrzeńcowi Norwegiuszowi zarząd gimnazjum oddał: w r. 1578 na żądanie Katarzyny Jagiellonki królowej szwedzkiej do Szwecji znowuż udał się, tam missją i wychowaniem Zygmunta królewica, co potem na tronie polskim panował, trudnił się, z Szwecji odwołany kollegium lubelskiem ośm lat rządził które znacznie uposażył i do początkowej jego fundacji najwięcej przyłożył się. Wysłany na missją do hospodara wołoskiego nie bez pożytku i tę odprawił, do Rzymu nakoniec jako prokurator jeżdżąc, gdy do Polski wraca w Krakowie usługując zarazonym morowem powietrzem 1591 r. życie pełne prac zakończył. Napisał: „życie św. Stanisława Kostki, przełożył z greckiego na łaciński: „historją Etyopii“ Heliodora i przypisał Zygmunтови Augustowi 1554 r.; z hiszpańskiego „Przewodnik Grzeszników“ 1581 r. „zwierciadło człowieka chrześciańskiego“ 1598 r. w Poznaniu wydane. — *Krysztof* Warszewicki brat rodzony Stanisława, sekretarz królewski kanonik krakowski, za radą Piotra Myszkowskiego biskupa krakowskiego wysłany do cudzych krajów z wielkim pożytkiem do ojczyzny powrócił: w językach włoskim, niemieckim, francuzkim takiej biegłości nabył jakby w każdym z nich z urodzenia mówił, młodsze lata na dworze Myszkowskiego strawił, gdzie do posług potem ojczyźnie oddanych sposobił się. Mniej szczęśliwy jednak sekretarją królewską był tylko zaszczycony, lubo posługując na sejm 1574 r. piękną wymową słynął i wielkiego rozsądku w różnych poselstwach, mianowicie od Stefana Batorego do Szwecji dla odzyskania zamków infant-

(*) Był wtenczas rektorem kollegium jezuickiego w Wilnie; zostawiwszy rząd Skardze jako swemu zastępcy, wyjechał do Szwecji z Wilna 7 czerwca 1574 r.

skich dał dowód, wiele czytał i pisał, wydał dzieł 26, najwięcej w historycznych i politycznych przedmiotach. Stanisław Miński wojewoda łęczycki przy oddaniu ostatniej posługi tak o nim wyrzekł: „Tak do starości przechodzić powinien człowiek który tylu panującym z chwałą służył, który tyle spraw publicznych odbył, tyle krajów i narodów zwiedził, tylu naukami umysł swój zbogacił.“ Znakomitsze jego dzieła w łacińskim języku pisane: „O początkach imienia polskiego“ 1580 z przypisem do króla Stefana. „Pamiętnych zdarzeń i ludzi znamienitych opis“ 1585 r. „Orationes Turcicae XIV“ pisane na wzór filipików Demostenesa. Dzieło także: „o poselstwach z tytułem De Legato et Legatione“ dzieło pełne ważnych w tym przedmiocie nauk, które Warszewicki nabrał z doświadczenia odbywając tyle poselstw, o monarchach, wojownikach i pisarzach polskich. Zbiór bardzo krótki bez wiadomości o czynach osób, „Caesarum Regum et Principum Vitae Parallelae“ porównywając życia Władysława Jagielly i Zygmunta Augusta ostro o królowej Bonie i wychowaniu syna pisze; zarzuca jęj sprzątnienie trucizną ostatnich xx. mazowieckich i Elżbiety austriaczki królowej i synowej, książka ta pod wielką karą w Polsce zakazaną była, inne jego pisma znaleźć można wyliczone w Niesieckim i Bentkowskim. Ważne jest jego także dzieło o najlepszym stanie wolności: „De optimo statu Libertatis“ wielkie przestrogi w sobie zawierające.

Warszowski herbu Rąwicz na Podolu. *Jan* w r. 1408 w wojsku Zygmunta króla węgierskiego przeciw bośniakom walczył, — *Mikołaj* na wyprawach w Inflantach i Wołoszczyźnie z heroiczną odwagą za Zygmunta III stawał, wzięty od tatarów w niewolę nadzwyczajnym przypadkiem z tój oswobodzony został, i na pamiątkę tego zdarzenia votum w Częstochowie zawiesił. Z tój wyszedłszy był dowódcą garnizonu w Chocimiu. Tatarzy obległszy tę twierdzę przyrzekali mu żonę i dzieci zabrane także w niewolę wolno wypuścić, jeżeli im zamek i twierdzę podda; wzgardził tą ich propozycją ważąc nadewszystko jako dobry obywatel obowiązki dla króla i ojczyzny, obronił i dotrzymał twierdzy a później żonie i dzieciom wolność od pohańców okupił. Miał za sobą Zaleską z której córka zaślubiona Tobiaszowi Ligęzie zwanemu mniejszym, t. j. minor, mężnemu pułkownikowi.

Warszycycki *Stanisław*, herbu Abdank z Warszyc w łęczycykiem województwie w r. 1484 dobra swoje miasteczko Skoszewy z całym kluczem w czterech tysiącach czerw. złotych Wincencyanie z Leżenic wojewodzinie czy wojewodziance brzeskiej zostawił. — *Jan* pod Rewlem w żywym natarciu na nieprzyjaciół zabity. — *Sta-*

niśław wojewoda podlaski na dworze Anny Jagielonki królowej w dowy młode lata z zaletą przepędził, posłem był na zjazd wileński 1587 r. i edykt za Zygmuntem III podpisał; potem był kasztelanem warszawskim, jeździł w poselstwie od Zygmunta III do Iwana Wasilewicza do Moskwy. Temuż królowi w wyprawie do Szwecji z ludzmi jego kosztem uzbrojonymi towarzyszył i wszystkie tej wyprawy niebezpieczeństwa dzielił. Objąwszy urząd podskarbiego w. koronnego w wielu potrzebach niedostatek w skarbie własnymi pieniędzmi zastępował, zaległy żołd wojsku w nagłej potrzebie wypłacił: króla Zygmunta z całym jego dworem po wyniszczeniach na uspokojenie rokoszu wsporniale podejmował, pp. zakonnym bernardynkom zwanym, w Warszawie kościół i klasztor wymurował 1626 r. umarł i tamże pochowany nagrobkiem uczczony spoczywa, na Podlasiu nabył dobra Nosów i Kozierady trzymał starostwo czerskie, warszawskie, kobryńskie i osieckie.—*Adam* dworzanin królewski, poseł z podlaskiego na sejm 1632 r. deputat na trybunał skarbowy radomski, wstawił się za Zygmunta III rycerskimi dziełami pod Chocimem, jako też w wyprawach w Prussach przeciw Szwedom i Rossji. OO. dominikanom w Gidlach kościół i klasztor fundował, zszedł 1656 r. będąc już pod ten czas podkomorzym mielnickim.—*Stanisław* wprzód wojewoda mazowiecki, potem kasztelan krakowski od Zygmunta III już godnością starostą wieluńskim. Syn zaś *Stanisław* miecznik koronny, starosta łęczycki z sejmu 1690 r. kommissarz do rozgraniczenia od Szląska a z sejmu 1703 r. do rady przy boku królewskim delegowany; miał za żonę Jordanównę kasztelankę wojnicką, z której córka Emerencyanna była w przód za Ludwikiem Pociem, potem hrabiego Montmorency małżonka.—*Jerzy* drugi syn Michała wojewody sandomierskiego, naprzód stolnik sieradzki, starosta bolesławski 1697 r. i piotrkowski, marszałek trybunału koronnego w r. 1702 nakoniec wojewoda łęczycki 1733 r. przeniósł się do wiecznego życia: bezpotomny, ostatni tej rodziny potomek pochowany w Lwowie w kościele jezuickim. (Patrz dodatki).

Warzycki herbu Trąby *Jerzy* osobliwszych zdolności, mąż dla których Jordanowie przypuścili go do swego herbu.

Warzymowski *Tomasz*, herbu Pomian z Warzymowa w Kujawach. W r. 1443, po znakomitem turków zwycięztwie, chorągiew swoją zawiesił w Budzie na zamku stolicy węgierskiej, na wieczną pamięć.

Wasenberg *Eberhara*, gdańszczanin jego jest wydania historia Władysława IV, która jednak zawiera w sobie wielką część ostatnich lat panowania Zygmunta III; uważać ją można jako pa-

negiryk; on także wydał opisanie uwięzienia we Francji Jana Kazimierza (*)

Wasselrodt (**) *Łukasz*, herbu tegoż co i nazwisko, z Torunia rodem, obojga prawa doktor, wprzód kanonik a potem biskup warmiński, mąż mądrości i pobożności wielkiej, w obcych językach biegłością i przykładnem życiem zalety; od papieża na biskupstwo mianowany, zwrócił na siebie początkowo niełaskę Kazimierza Jagiellończyka króla, lecz przez panów pruskich przejednawszy monarchę, ntrzymał się przy temże biskupstwie; nienawidzony od krzyżaków, przśladowany i trucizną sprzątnięty w Toruniu 1512 r., gdy jechał na ślub Zygmunta I z hrabianką Zapolską, poważany albowiem był od tego króla i obdarzony dochodami starostw, starogrodzkiego, sztumskiego i chrystburskiego. Biskupstwo warmińskie z wzorową ekonomią rządził tak iż dochodu rocznego do piętnastu tysięcy grzywien, czyli dzisiejszych przeszło milion złotych polskich liczył, które pieniądze najwięcej na potrzeby kościołów i prowincji obracał, zamek w Heilsbergu 1497 r. ogniem spłonięty restaurował. Z jego siostry urodził się wiekopomnej sławy Mikołaj Kopernik. Rodzina jego osiadła w Prusach xiążęcych, z których *Marcin Waselrodt* starosta tapiawski podpisał dekret króla polskiego w r. 1620.

Wasłowski Jan, *Vastovius* zwany, kanonik warmiński i sekretarz króla Zygmunta III, zebrał żywoty świętych patronów Szwecji i dał je wytłoczyć w Kolonji 1623 r.—*Józef Walenty* teolog, zaszczycony stopniem doktora w akademji krakowskiej. Jego dziełem *teologia polska* wierszem zebrana, to szczególne dzieło około r. 1600 wydane.

Wasieczyński Krysztof, herbu Korczak, w ruskiem wojewódz-

(*) Dzieło to, woryginalie *Carcer Gallicus*, wejdzie do zbioru „Dziejopisów krajowych“ u Wolffa wydawanych obecnie w Petersburgu. Wassenberga tłomaczył uczony Michał Baliński. (J. B.).

(**) Rozmaicie piszą to nazwisko: Weiselrodt, Weisselrod, Wajselrod, Watzelrode, Waldenroth, Walenrodt i t. d. Dowodem jego pochodzenia polskiego jest pomiędzy innemi i ta okoliczność, że zaczął swój zawód publiczny od kapituły kujawskiej. Czytaliśmy albowiem imię jego na erekcji szpitala w mieście Kowalu na Kujawach, a raczej na zatwierdzeniu erekcji przez biskupa Zbigniewa Olesnickiego, wydanem we Włocławku dnia 13 maja 1478 r. Było to na lat jedynaście przed wzięciem biskupstwa warmińskiego. Podpisany tam Wajselrod tylko *Lucas de Torun*, bez nazwiska, nie był nawet wtenczas kanonikiem warmińskim ale tylko kujawskim doktorem dekretów. O tym nowym dowodzie narodowości polskiej wuja Kopernikowego, obszerniej rozpiszemy się gdzieindziej. (J. B.).

twie od najmłodszych lat do starości przepędził wiek swój w obozach; z sejmu 1633 r. kommissarz do rozgraniczenia.

Wasielowicz Jakób, herbu Lis wzięty w niewolę 1509 roku o którego uwolnienie upomniał się Zygmunt I król.

Wasilewicz Dymitr, herbu Syrokomla. koniuszy Witolda w. x. litewskiego, odprawował od tego poselstwo do króla Jagiełły w r. 1423 ofiarując wykupno Podola od posiadania rodziny Spytków.—**Stefan** Dymitrowicz wziął w zasługach od xx. Ostrogskich Nowy dwór, wnuk tego także **Stefan** na służbie w przód u xx. Radziwiłłów, potem w obozach litewskich wiek swój strawił, pod Pskowem walczył

Wańkiewicz Bogdan, pułkownik w wojskach litewskich w nie szczęśliwej pod Wiedroszą potyczce raniony.

Waśniowski Wojciech, herbu Bończa. paroch brzeski, wydał objaśnienie trudności teologicznych 1651 r.

Wąsowicz herbu Łabędź, **Krzysztof** z Smogorzewa w Radomskiem, syn **Wacława** z Drohojewskiej urodzony, w wielu bitwach wężtwa swego dał dowody, mianowicie z Nalewajką hersztem kozaków. Deputat na trybunał koronny 1620 r. poseł na sejm 1628 roku. Jeden z Wąsowiczów zginął na stolicy z Dymitrem carem.—**Marcin** stolnik sochaczewski fundował pijarów w Radomiu, co stwierdziła konstytucja sejmu 1690 r.—**Karol** podkomorzy sandomirski, poseł na sejm 1685 r. i deputat do rewizji skarbu koronnego (*).

Wąsowski Jan, herbu Nałęcz, ziemianin mazowiecki, napisał uwagi rolnicze 1601 roku. Przy siejbie grecki wiatru północnego strzedz się radzi, gdyż ta pochodzi z krajów południowych, od tatarów przyniesiona.—**Bartłomiej** pobożny jezuita rektor kolegiów w Bydgoszczy, Jarosławiu i Poznaniu. Prowincjał polski po dwa razy, bywał na dworze Grudzińskiego z którym podczas wojny szwedzkiej, jeździł za granicę, jako też Alexandra Lubomirskiego wojewody. Sprawował obowiązek misjonarza w czasie napadów kozackich, gdy lud z Wołynia, Podola i Ukrain wynosić się musiał: w Jarosławiu rządząc tameczne kolegium u św. Jana dwa domy na to urządziwszy żywnością opatrował, chorym sam usługiwał, w Bydgoszczy przed napadem szwedów cudowny krucyfix przez

(*) Rodzina pochodząca od Duninów, do dziś dnia jeszcze dziedziczy majątek duninowski Smogorzew. O Adamie Wąsowiczu szambelanie Stan. Augusta ma wiele ciekawych anegdot Jarosz Bejła w Mięszaninach. Wąsowiec był to człowiek niesłychanie dowcipny i stąd należał do owój kategorii ludzi publicznych, których to zowią poetami narodowemi, choć nie nie pisali. (J. B.).

Brdę rzekę przeniósł, wydał kilka dzieł assetycznych, mianowicie *podniety* zakonnego nabożeństwa, umarł w Poznaniu 1687 r.

Watlewski herbu Lubicz, *Marcin* jak poświadczał napis na chorągwi w Chelmie z starożytnęj i sławnęj dziełami rycerskimi familji, mąż radą i mężtwem w wyprawach przeciw szwedom w Inflantach, Rossji i Wołochom wielolicznych posług dla ojczyzny zostawił dowód, zszedł 1625 r.

Watowski *Michał*, za Władysława IV w bojach 1633—4 r. za Jana Kazimierza w wszystkich kampaniach walczył mężnie potykając się z nieprzyjaciołmi ojczyzny: pod Beresteczkiem w pół strzałą tatarską przeszyty, za Dnieprem w bitwie w nogę postrzelony, pod Cudnowem w bitwie z Szeremetem z działa ciężko raniony na w stawienie się hetmanów i rycerstwa 1662 r. do prerogatyw szlachectwa przypuszczony.

Wawrzecki *Augustyn*, herbu Slepowron ze Krzetuszewa w województwie wileńskim, znajdował się na elekcji Jana Kazimierza króla i podpisał akt teże. (Patrz dodatki).

Waxman *Jan*, z ojca szwajcara i matki pochodzącej z Norymbergi w Krakowie zrodzony; gdy sprawował obowiązek prezydenta w tem mieście, Maxymilian arcy-książe austriacki, pretendent do tronu polskiego podciągnawszy pod Kraków szturmem to miasto, jako stolicę królestwa, chciał opanować. Waxman, wały i mury naprawił, działami obsadził, mieszkańców uzbroił, austriaków cisnących się do bramy mężnie odparł; za tę swoje zasługi za w stawieniem się rycerstwa województwa krakowskiego, oraz hetmana Zamojskiego na sejmie 1589 r. do prerogatyw szlachectwa przypuszczony, a od króla Zygmunta III wójtostwo w Siemiechowie i młyny w Zielonkach otrzymał. Synowie jego podobnie mężtwem dług ojczyźnie winny wypłacili i tak *Jan* lat 30 w obozach na posłudze krajowi strawił, w czasie rokoshu i w Prusach przeciw szwedom mężnie stawał.—*Stanisław* na wyprawie wojennęj w Rossji własnym kosztem służył—*Jacek* był sekretarzem królewskim.—*Michał* w wielu językach biegły, mąż rycerską dzielnością wsławiony, w nagrodę tój miał sobie nadane dobra w Litwie od Zygmunta III.—*Hieronim* mężnie walczył z nieprzyjacielem, w stanie duchownym zalecił się.—*Jan* w zakonie kaznodziejskim.—*Kazimierz* w Rzymie obojga prawa doktorem mianowany, powróciwszy do Polski był kanonikiem warmińskim potem krakowskim (*).

(*) *Jan* na Korabnikach *Waxman*, był autorem. Znamy wyjątki z jego pamiętników domowych z ostatnich lat Rplitej. Mały świat obejmują, co naturalna, ale

Wąż Mikołaj, z Dobrzankowa kasztelan ciechanowski, znajdował się na zjeździe książąt mazowieckich w Czerwińsku 1452 r.—*Jan de Mnich Wąż* podskarbi księstwa mazowieckiego, ten małżonce swęj Małgorzacie Leona Kryskiego córce, wieś Trajanów zapisał r. 1466. Paprocki mówi że Trojanów był mu nadany z tym warunkiem, że w wypadku bezpotomności jego miał się wrócić do stołu książęcego. Okolski mówi, że temu za dzieła rycerskie nadane zostały w Podlasiu dobra xx. mazowieckich. Niesiecki zbija tę powieść, jednak to jest pewna, że xx. mazowieccy część Podlasia to jest powiat węgrowski, część ziemi drohickiej niegdyś składający, posiadali i ziemię w niej szlachcie mazowieckiej za służby wojenne rozdawali: jakoż istnieje tam dotąd na wsi Krynicy rodzina Węzów, których był przodkiem *Krysztof*. Tego synowie z Kurczowny wojewodzianki derpskiej *Jan* i *Adam* wstawili się czynami rycerskimi, *Samuel* był stolnikiem drohickim, podstarostą grodzkim mielnickim, często w księgach ziemi drohickiej wspomniany. Wąż *Stanisław* rotmistrz kozaków dońskich, który w czasie wojny o tron do strony Władysława króla polskiego jako cara przyłączyli się: temu skarb litewski przez konstytucją sejmu 1635 r. do zapłacenia pewnej summy upoważniony został.

Ważński Bartłomiej, herbu Abdank wstawił się czynami rycerskimi w Inflantach, był podkomorzym derpskim, obsiadł na Żmudzi 1606 r. Derptu oblężonego przez Mansfelda wodza króla szwedzkiego długo bronił i od napaści uwolnił; posłem był na sejm 1623 r. i kommissarzem do traktowania o pokój ze szwedami; spoczywają jego zwłoki w Wilnie w kościele św. Kazimierza.—*Wojciech* sekretarz i dworzanin królewski.—*Alexander* półkownik w wojsku litewskim.

Ważyński Jan, herbu Pilawa, z Ważyna pod Jędrzejowem w Krakowskiem, jezuita wielu naukami obdarzony, zakończył życie w Poznaniu 1661 r. (Patrz dodatki).

Wczele herb. *Hołub*, słowak w podróżyach swych wedle podania przybywszy do Grenady stolicy podówczas maurów w południowej Hiszpanji, wyzwany do gry w szachy z królowną, gdy wygrał z nią partją otrzymać miał szachownicę w herbie, na hełmie zaś panna bindą głowę związaną mającą. A że wygrana była pod warunkiem uderzenia w głowę, przeto herb ten Wesele albo Lebno po słowacku nazwany. Wiele domów na Szląsku tym herbem pie-

mają swój interes. Waxman ów był podczaszycem księstwa zatorskiego i oświęcimskiego. (J. B.).

czętuje się: Kroacja ma ten herb. Niesiecki twierdzi, że za Bolesława Krzywoustego około r. 1103 do Polski wniesiony.

Wdziemborski Stanisław, jezuita mąż wsławiony nauką i rozsądkiem, moźne domy w Polsce jego rady słuchali, rządził kolegiami w Rawie, Lublinie, Krakowie u św. Piotra i był prowincjałem całego zgromadzenia w Polsce, zakończył życie w Krakowie 1709 r.

Wedelstedt Piotr, w Pomorskiem i na chełmińskiejziemi, pułkownik wojsk polskich pod panowaniem Zygmunta III czynami wojennemi wsławiony. Na cześć jego pozostała małżonka chorągiew z herbami rodzimemi i napisem w kościele farnym w Malborgu zawiesić kazala.

Wędrogowski Wojciech, herbu Trzaska w Radomskiem, akademik krakowski, mąż uczony, wydał *krótki zbiór* pisma św. wierszem opisany w Krakowie 1561 r. przypisał to dzieło Pawłowi Chojnackiemu opatowi lubińskiemu, zalecone z pięknego wydania.

Węgierski herbu Belina w Kaliskiem, **Andrzej** urodził się w Ostrorogu w wielkiej-Polsce 1600 r. brał nauki w Lesznie i Bytomiu, ukończył w Toruniu 1620 r. objął rektorstwo gimnazjum w Lesznie i tam napisał o potrzebie szkół i nauczania dzieło p. t. *Minerva Athenae*, z Leszna przeniósł się do Opola na kaznodzieję Słupeckiej kasztelanowej lubelskiej; miał za sobą Dorotę córkę Orlicza pastora w Baranowie: podróżował do Niderlandów i 1628 r. miał rozprawę w Lejdzie o soborach kościelnych 1632 r. wrócił do Leszna, nakoniec pastorem był w Włodawie, gdzie piękną swoją bibliotekę utracił i przed napadem zbuntowanego kozactwa pod Chmielnickim uciekać musiał. Wielkiej zalety jest jego historia kościołów słowiańskich w Utrechcie 1652 r. wydana, ważne wiadomości co do kościołów ewangelickich w Polsce zawierająca. Kazania przez niego wydane zalecają się wymową jasną i polszczyzną wyborną; zszedł on 1649 r.—**Wojciech** brat **Andrzeja** uczył się także w szkołach bytomskich i tamże był nauczycielem; w Opolu włości Słupeckich, których równie jako i brat doświadczał względów, był kaznodzieją i pastorem, pisał prozą i wierszem, są jego kazania przypisane Rafałowi Leszczyńskiemu wojewodzie belzkiemu 1651 r. w Lublinie wydane.—**Maciej** brat tychże kaznodzieja nadworny Marjanny z Leszczyńskich księżny Zasławskiej przez lat 27, w czasie odprawianego nabożeństwa życie zakończył 1642 r.—**Tomasz** czwarty brat kaznodzieja zborów w Barciach i Baranowie: **Wojciech** z Mikorzyna wydał wierszem *Classicum* wolności polskiej w ruinie ojczyzny gdzie powstaje na gwałty Karola XII króla szwedów 1703 r. wydane

Węgierski Mikołaj, herbu Wieniawa z Węgrów w Sieradzkim, potomek Dobiesława Puchaly, co pisał się de Węgry w r. 1495, nabył zastawą dobra Rogaszyce.—*Przeclaw* z Węgrów naukami w młodości, bojem za ojczyznę w dojrzałych latach bawił się: uczczony nagrobkiem w Kaliszu 1549 r.—*Dobrogost* surrogator grodzki ostrzeszowski, poseł na sejm 1633 r. deputowany do kwarty rawskiej, wiele innych posług publicznych odbył, kościół w Ostrzeszowie znacznie uposażył.—*Krysztof* jezuita w usłudze zapowietrzonym życie zakończył w Kaliszu 1710 r.—*Wojciech* poległ pod Stralsundem.

Węgleński Franciszek, herbu Szreniawa, na Wołyniu i w chełmskiej ziemi, sędzia ziemi chełmskiej, poseł na sejm 1736 roku.—*Andrzej* porucznik pancerny, zginął w rozprawie z tatarami pod Kamieńcem podolskim około 1689 r. kilku kopijami przebity.

Węgliński Stanisław, herbu Godziemba w ruskiem województwie, był podstolim u króla Henryka, obsiadł na Rusi; jeden z imienników jego poległ w nieszczęśliwej z wołochami potyczce 1538 roku. (Patrz dodatki)

Węgorzewski Stanisław, herbu Leszczyc, sufragan i kanonik poznański, przez naukę słynący za króla Stefana.

Węgrzynowski herbu Rawicz z Płockiego, odbywał poselstwo do Wenetów.

Węgrzynowski Jan, herbu Rogala z Węgrzynowa, wojewoda mazowiecki, podpisał pokój brzeski i 1453 r. był na zjeździe w Zakroczymiu.

Wejher Teodoryk, herbu Skarzyna albo Pomorzanie, z Frankonji rodem, mąż waleczny i sławy rycerskiej pragnący, wraz z krzyżakami do Pruss i Pomeranji przyszedł. Jego potomek *Marcin* Wejher, dziedzic na dobrach nazwanych Leba, był ostatnim katolickim w Kamieniu na Pomorzu biskupem, zszedł r. 1556. Posel w historii utrzymuje, że on już zaraził się wyznaniem luterskim. Ten to Teodoryk powyżej wspomniany dał początek tej znamienitej w Prusach królewskich pod panowaniem polskiem rodzinie, wslawiony dziełami wielkimi w radzie i boju, której przeważne czyny na kartach historii polskiej pod panowaniami pięciu królów są zapisane. Byt i świetność domu tego można powiedzieć śmiało ze świetnością Polski skończyły się, a prochy stró-

(*) Do tych należy *Kajetan* Węgierski poeta stanisławowski ej epoki. Na mocy nowo wynalezionych materiałów opisany a zajmujący jego życiorys przez Lucjana Siemieńskiego drukowała Biblioteka Warszawska 1850 Tom 4ty, str. 471. Testament poety znajduje się także w Bibliotece 1851 Tom. 2gi. (J. B.).

zów jój granic i swobód spoczęły w Pucku nad brzegami morza Bałtyckiego, wśród portów ich mężstwem niegdys bronionych. Nie-spracowany Starowolski zostawił nam napisy na nagrobkach w dziele szacownem Monumenta Samnatarum zebrane i dochowane.— *Ernest* Wejher dziedzic Leby i Nowego miasta, wojewoda chełmiński, starosta pucki, nowski i sobowicki, pułkownik króla Zygmunta Augusta, pamiętny owych czasów wojownik: w r. 1564, w tysiąc sześćset ludzi od króla wysłany na obronę Inflant Krzysztofa xięcia meklemburskiego koadjutora arcybiskupa rygskiego, chwiejącego się w dotrzymaniu poprzysiężonej wiary pojął i królowi odesłał, Inflant dzielnie przeciw szwedom bronił. Za Stefana króla naprzód pod Tczewem rebellizujących Gdańszczan poraził, Henryka Kutsbacha wysłańca od cesarza niemieckiego do tychże gdańszczan przejął i królowi odstawił, Mündę, obległ i tam mężnego wodza i biegłego generała wypełnił obowiązki, w kampaniach pod Połockiem i Pskowem do zdobycia tych twierdz wiele przyłożył się. Posiadał bystry dowcip głęboki rozsądek. Biegły w wielu językach w szczęściu i przygodzie równego umysłu, miał za zasadę ogólną unikać bitwy i nie staczać onęj jak tylko w najpewniejszym zdarzeniu. Powierzał mu król dowództwo całego wojska ufny w jego biegłości, Sachin nazwał go w swęj historii twierdzą ziem pruskich, pogromcą najezdniców w Inflantach, obrońcą Polski, zaszczytem sztuki wojennęj. Miał za sobą Annę Mortęską podkomorzanę Malborgską, z tą miał córek pięć, z których Zofia zaślubiona Janowi Sapieże staroście uswiackiemu, druga kniaziewi Massalskiemu, trzecia Andrzejowi Kossowi bratu opata Peplińskiego; synów zaś sześciu, z tych prawie wszyscy usłudze ojczyzny poświęcili się i ojcu swemu wspaniały i kosztowny nagrobek w Pucku wystawili z którego napis dochował Starowolski. Pisali o nim Strykowski, Kobierzycki, Starowolski i Sachin w historii jezuitów — *Franciszek* pierwszy syn Ernesta, dworzanin Zygmunta III w młodym wieku pełne nadziei zakończył życie; pochowany w Krakowie u oo. dominikanów.— *Jan* drugi syn Ernesta wojewoda wprzód malborgski, potem chełmiński, pucki, sobowicki, radzyński i człuchowski starosta. Mężtwo nieustraszone, z którym w wszystkich potrzebach podpisywał się, do tych godności drogę mu otworzyło: w wyprawie do Szwecji z królem Zygmuntem III, piechotnemu wojsku dowodził, raniony w bok i ramię. Powróciwszy z Szwecji do Węgier na pomoc cesarzowi niemieckiemu z posiłkami od króla wyprawionym został, i tam jakoteż i na Wołoszczyźnie pod Targowicą, Bukarestem, Białogrodem i Dziurdziewem turków i tatarów orężem swym płosząc nie-

ustraszonego męztwa i biegłości w sztuce rycerskiej dał dowody. Wezwany znowu do obozu, przy zdobywaniu Smoleńska, pierwszy z Jakóbem Potockim wdarł się na mury, gdzie go kula w zbroję ugodziła; też samą zbroję na wieczną pamięć zawiesił w Lorecie. Pod Chocimem walcząc przeciw Osmanowi wiele do zwycięstwa z Turków otrzymanego przyczynił się, gdy oddział Karakasza bazy zniósł i samego zabił; pełne życie chwały w r. 1626 zakończył. Nietylko wojownik, ale nadto wielki w radzie senator, mądrości swęj i rozgorzałych miłością dla ojczyzny życzeń zostawił pamiętkę doradzając, aby Polacy mieli zawsze wojsko gotowe do boju i flotę urządzoną na morzu bałtyckim do obrony brzegów, co potem uskutecznił, lubo na czas krótki Władysław IV (patrz dziełko pod tyt. *wiadomość* o ziemi pomorskiej, żegludze i panowaniu Polaków na morzu bałtyckim 1810 r. wydane). Po śmierci Żółkiewskiego hetmana głos powszechny przeznaczał go na hetmana Polaków. Odbywał poselstwo do króla duńskiego i Karola xięcia sudermanji. Ludzki, gościnny i szczególnie na ludzi rycerskiego stanu szczodroblivy, więźniów w niewolę swym kosztem wykupywał, rannych leczył i wspomagał. Anna ze Szczawińskich małżonka wzniosła mu pomnik przy grobie rodzinnym w Pucku. Birkowski w kazaniu pogrzebowem wysławił jego życie.—*Mikołaj* wojewoda malborski, starosta radzyński i kowalewski, wprzód poseł na sejm 1631 r. deputat na trybunał skarbowy radomski i na konwokację 1632 r. Mąż męztwem wielkiem, litością na ubogich wsławiony, jak świadczy nagrobek w Pucku wzniesiony.—*Jakób* syn Jana wojewody chełmińskiego, malborski wojewoda, człuchowski, kiszberski i bytowski starosta młodzieńcze lata jako rycerz przepędził w obozach hollenderskich, hiszpańskich i niemieckich, pod sławnym Wallensteinem walczył i do rad wojennych przez niego był wzywany. Powróciwszy do ojczyzny na wyprawę przeciw Sehinowi pod Władysławem IV walczył, w prozorowskiej twierdzy kulą z muszkietu raniony, do poddania się jednak oblężenców przymusił, pod Białą gdy petardę pod mury podsadza zawalina ścieśniony, wiele na zdrowiu odtąd słabowitem szkodził. Nie zraziło go to jednak od posług ojczyźnie, na Ukrainę przeciw Turkom a potem do Pruss przeciw Szwedom udał się i tam portów polskich w Pucku i Władysławowie nad brzegami morza straż trzymał szczęśliwie i mężnie. Do lustracji nowo przyłączonych powiatów lemburskiego i bytowskiego wyznaczony, dzieło to z obywatelską pilnością odbył: przeciw zbuntowanym kozakom, osłabiony na siłach z ludźmi swemi Jana Ulryka Szafgocza powinowatego z znakomitęj rodziny w Czechach wyprawił, następnie

gdy Wrangel wódz szwedzki do twierdzy w Pucku przypuścił szturm, mężnie jęj bronił. Jan Kazimierz w śród nieszczęść na siebie i ojczyznę zwalonych, temu Wejherowi obronę Pruss powierzył; bronił jęj swemi ludzmi, zamek w Czluhowie umocnił i gdy kurfistrz brandeburski, dane słowo łamiąc odstąpił go, ratować się w trudnem położeniu umiał. Chojnicę i Tucholę posiadał i zbrojno obsadził, x. meklemburskiego odparł i do ostatniego kresu życia wiernie i mężnie króla i ojczyzny bronił. Nowe miasto albo Wejheropol w Pomorskiem i tam klasztor oo. reformatów oraz stacje Kalwarji przy nim fundował 1648 r. uposażenie na uposażenie na utrzymanie sześciu mężów zubożonych i wysłużonych ojczyźnie tamże zrobił.—*Ludwik* syn Jana kasztelan elbląski 1648 r. potem wojewoda pomorski, starosta skarszewski i wałęcki, w Niemczech, Francji i Hiszpanji odwagą i mężstwem słynął. Ojczyznę polską przeciw napadowi powtórnemu Gustawa, twierdzy Zamościa przeciw Chmielnickiemu bronił, hersztowi kozaków i jego sprzymierzeńcom tatarom z nieporównaną dzielnością obronił, pod Zborowem i Beresteczkiem przeciw tymże szczęśliwie wojował, z bratem swym *Jakóbem* przeciw napaści szwedzkiej mężstwem swem zasłaniał. W Prussach, Swiecie, Nowe i Tczew w stanie obrony postawił, malborgskiego zamku długo i mężnie bronił, poddania się jego przeżyć niemógł, i w chwili w chodzenia szwedów do twierdzy appoplexją ruszony ducha swego kończąc życie z świetnością ojczyzny wyzionął. Miał za małżonkę Cecylją Denhoffową Gerarda Denhoffa wojewody pomorskiego córkę; opisał życia jego czyny Kurdwanowski w kazaniu.—*Dymitr* kasztelan gdański starosta koscierzyński, ekonom malborgski w r. 1618 w radzie jako senator i bojach przeciw nieprzyjaciółom ojczyzny, jako rycerz zasłużony. O nim mówi napis grobowy w Pucku: „Bogu duszę, ciało żywiółom przyrodzenia, a sławę nabytą w ojczyźnie jednej córce w puściznie zostawił.“ Miał za sobą w pierwszym pozyciu Gertrudę Konarską w drugim Katarzynę Opalińską, z którą zostawił jedyną córkę Annę Andrzejowi Grudzińskiemu w wojewodzie rawskiemu zaślubioną. Na pamięć jego przeważnych zawieszona chorągiew w kościele oo karmelitów w Gdańsku, gdzie zwłoki jego spoczywają.—*Melchior* wojewoda chełmiński, starosta czluchowski, kowalewski, wałęcki i ekonom malborgski, koscierzyński także starosta, poseł na sejm 1616 r. kommissarz do uspokojenia Inflant wysłany do xiążąt saskich w poselstwie wojnę wiszącą od Niemiec odwrócił, za co podziękowanie listowne od Urbana VIII papieża, cesarza i Zygmunta III odebrał. W r. 1621 gdy wojna z turkami pod Chocimem wrzała, 800 ludzi w Prussach ze-

brawszy, Malborg od napadu Gustawa króla szwedów zasłonił, z Janem Zawadzkim kasztelanem przysięgę wierności odebrał od miasta Gdańska, podówczas, kiedy ten drugą wojnę był zatrudniony. Jeździł w poselstwie do króla duńskiego i inszych w Europie monarchów. Niesnaski prywatne, jakie miał z domem Działyńskich, popierane przez bezprawia i gwałty przyćmiły nieco jego sławę. Przesłał żć 1643 r. w Człuchowie: zwłoki jego spoczywają w Chelmie u oo. franciszkanów, gdzie w jego własnej kaplicy zawieszona z wyliczeniem jego czynów chorągiew, którą opiewa także kazanie x. Karola Dachnowskiego pod tytułem *chorągiew sławy nieśmiertelnej*.—*Ludwik* piąty syn Ernesta wojewody chełmińskiego, podkomorzy chełmiński, starosta człuchowski, pólkownik królewski wojując w Inflantach jako rotmistrz 1600 szwedów pod Białym Kamieniem opasanych łańcuchem żelaznym, aby ich jazda polska nie przełamała, w 300 ochotników na koniu siedząc kopią w rękę ujawszy sam naprzód z taką szybkością posunął się, iż oddział ten złamawszy szyki co do nogi zniósł. Odbywał posługi publiczne posłem będąc na sejmy, deputatem do uspokojenia rokoszanów, kommissarzem do ograniczenia rodzinnej pomorskiej ziemi, powagi wielkiej w radzie i wojnie nabywszy zakończył życie 1617 r. w Koźminie pochowany w Pucku napisem grobowym uczczony.—*Marcin Władysław* w Francji, Niemczech, Niderlandach kampanie odbywał i przez 40 lat jako rycerz; nie było tej wielkiej bitwy mówi Warszewicki, w Europie, w którejby się nie znajdował: w wyprawie 1610 r. w utarczce na podjazdach od kuli ugodzony pod Carowem Zejmiszczem zginął, śmierci jego Żółkiewski hetman mocno żałował i żal swój w liście do braci jego pisany wynurzył.—*Herman* Wejher kanonik wendeński i *Melchior* bracia innej linji od powyżej wyliczonych a jednego domu, jezuitów w Malborgu fundowali, około r. 1607 r.—*Franciszek* starosta wałecki wobcych językach i umiejętnościach biegły, dowcipu i obrotu wielkiego żył około r. 1657. Piękne wzmianki o tym tak wiele zasłużonym ojczyźnie naszej domu można znaleźć w dziejopisach naszych, mianowicie: Bielskim, Strykowskiem, Kobierzyckim i Starowolskim.

Werbski Jan, z Werby na Szląsku, dziedzic potem na Kochanowicach w Krakowskiem, sędzia ziemski xięstw opolskiego i raciborskiego w roku 1607; mąż w prawie biegły, namienia o nim w sztambuchu szląskim, Bartłomiej Paprocki, wyprowadzając ich pochodzenie od Fulkona kasztelana krakowskiego, który żył w r. 1194 —*Jozef* Werbski, kanonik chemski wydał 1697 r. *żywoty* po-

bożnych panien, matron i wdów polskich albo zwierciadło matronom.

Werda Jan, herbu Odrowąż, starosta nowski w Prussach królewskich, któremu Zygmunt I nadał to starostwo w summie 4000 złp. Aż do wykupna trzymali Werdowie i starostwo radzyńskie z Rogoznem, a to za swe posługi publiczne familji jagiellońskiej oddane. — *Jan* podkomorzy parnawski, starosta nowski, w naukach biegły, cnotami pobożności wsławiony, poseł na sejm 1626 r. deputat na trybunał skarbowy napisał *indygenat* ziemi pruskiej i wydał w Toruniu 1647 r. Są także inne jego dzieła o których Niesiecki wzmienia. Odbywając posługę deputata na trybunale koronnym 1648 r. w Piotrkowie życie zakończył, w Nowiu w kościele farnym zwłoki jego pochowane i chorągiew na pamięć czynów zawieszona.

Wereszczyński Andrzej, herbu Korczak w ziemi chełmskiej z Wereszczyna podsędek ziemi tejże, syn *Fiedora* z Sosnowskiej urodzony, pierwszy w tym domu odstąpił dyzunii. Pod Obertynem przeciw turkom i wołochom wiele dokazywał, jako obszernie opowiadał Paprocki w herbarzu. — *Józef* syn jego opat sieciechowski, odebrał początkowe nauki w Krasnymstawie, został benedyktynem: podniesiony na kijowskie biskupstwo od Zygmunta III oddał się skrupulatnie obowiązkom swoim. Jeszcze przed wstąpieniem na tron Zygmunta pisał zagrzewając polaków, aby w domu jagiellońskim szukali króla, pisał także *pobudkę* chrześcian przeciw turkom i tatarom, także o fundowaniu szkoły rycerskiej na Ukrainie, jakoteż kawalarów maltańskich na Zadnieprzu, tłómaczył po łacinie niektóre wiersze polskie Klonowicza, którego był przyjacielem i dał mu przystojne opatrzenie i przytułek w klasztorze sieciechowskim. W jego kazaniach jest taka moc wymowy i polszczyzna wzorowa. że można je równać z kazaniami Skargi i Białobrzeskiego: otwarty, gościnnie, skończył życie 1599 r. (*).

Węśławski Alexander, herbu Wadwicz, pochodzi z rodziny Wierzbietów w Litwie, w Kowieńskim niegdyś, jak Kojałowicz i Niesiecki wywodzi osiadłych; nazwę prowadzą ci od Waclawa co pierwszy z pogana chrześcianinem został. Ten to *Alexander* pod Wielkimi Łukami i Pskowem za króla Stefana mężnie popisował się. — *Samuel* Węśławski pisarz polny w. x. litewskiego, dworzannin Jana Kazimierza za Zygmunta III, pod znakami Alexandra Gosiewskiego służył w wyprawach wojennych. Mąż w naukach i

(*) Śliczna to postać biskupa w kirysie i rycerza w infnle, dlatego obszerniej cokolwiek o nim jeszcze i o innych Wereszczczyńskich, w osobnych dotego tomu dodatkach. (J. B.).

sztuce wojennej znakomity, pod Werkami w niewolę wzięty, przez cztery lata cierpiał w więzieniu: pięć razy już to od Jana Kazimierza a potem od Jana III w poselstwie do Moskwy jeździł, jako też do wojska zaporoskiego i do hanów tatarskich poselską posługę na sejmy kilka razy odbywał. Zostawił pismo pod tytułem *Victor et Victus* czyli życie Wincentego Gosiewskiego podskarbiego w. x. litewskiego hetmana polnego, które syn jego *Michał* uczeń akademji wileńskiej drukiem 1691 r. wydał, zawiera dokładne opisanie dziejów wojennych od r. 1654, do r. 1664, w którym Wincenty Gosiewski przez niegodny spisek kilku wojskowych rozsiekanym został. Węśławski równie zagrożony schronił się do Lwowa. Kognowicki pisarz życia Sapiehów oglądał w prywatnym zbiorze w Gliniankach na Litwie położonych rękopism *Samuela* Węśławskiego obejmujący dzieje panowania Zygmunta III.

Wessel *Filip*, herbu Rogala z Sambieńskiej prowincji w Prusach związących, w r. 1466 podpisał pokój, jakoto widzieć w statucie u Łaskiego.—*Mikołaj* z linji innej, osiadły w xięstwie mazowieckiem, dworzanin króla Zygmunta w cudzoziemskich obozach popisywał się i liczne świadectwa męstwa swego do ojczyzny przyniósł, której granic przeciw napadom tatarów broniąc dostał się im w niewolę. Wsławiony siłą, na dworze cesarza niemieckiego sławnego harcerza Wisbecka pokonał.—*Albrycht* chorąży nadworny potem krajczy koronny, rożański, makowski, tykociński starosta, poseł na sejmy 1628 r. skąd kommissarz do zapłaty wojsku; 1647 r. delegowany do zapłaty piechocie smoleńskiej, fundował oo. karmelitów bosych w Warszawie.—*Franciszek* kasztelan ciechanowski, wojował pod Stefanem Betorem i pod Zamojskim u Byczyny. Dobroczynny na pobożne uczynki, fundował kościoły w Makowie ziemi rożańskiej i Dziektarzowie ziemi ciechanowskiej.—*Wojciech* starosta rożański z sejmu 1667 r. kommissarz do rozgraniczenia Wołoszczyzny.—*Jan* wojewoda płocki, wprzód poseł na sejm 1653 roku, kommissarz do traktowania o pokój z Rosją 1661 r. przeciw której pod Janem Kazimierzem królem wojował. Fundował klasztor oo. reformatów w Pultusku.—*Franciszek* brat tego, wojewoda mazowiecki, starosta rożański, marszałek dworu Marji Kazimiry królowej, kommissarz do uspokojenia pretensji kurfirsta brandenburgskiego: zmarł 1696 r. Piękny dla niego nagrobek napisał Stanisław Lubomirski marszałek w. koronny: spoczywają jego zwłoki w Pultusku w kościele oo. reformatów.—*Stanisław* dziedzic na Nasielsku i Czerwinie, rożański, makowski i ostrowski starosta, ze Staremborgowny córki obrońcy Wiednia 1683, miał córkę *Maryję* Józefę Konstantego Sobieskiego królewica małżonkę.—*An-*

gustyn Adam, opat jędrzejowski, biskup kamieniecki, mąż wielkiej ludzkości i pobożny, zostawił prace swe duchowne około r. 1728 z druku wydane. (Patrz dodatki).

Wesselni *Ferens* czyli *Franciszek*, Weselini z Węgier wraz z królem Stefanem Batorym do Polski przybył. Ojciec jego Wolfgang walecznością w swęj ojczyźnie wsławiony; wspomniany syn jego *Franciszek* pojął za małżonkę w dowę po sławnym Kacprze Bekieszu. Otrzymał od króla starostwo lanckorońskie, kupił zamek Dębno od Dębińskich Odrowążów. We wszystkich Stefana Batorego wyprawach pod Gdańskiem, Połockiem, Wielkimi Łukami i Pskowem znajdował się, zszedł 1594, pochowany w kościele oo. franciszkanów w Krakowie i nagrobkiem uczczony. Kaplicę ozdobną dla kongregacji P. Marji w Wilnie wystawił.— *Władysław* syn innego Franciszka Wesseliniego wojewody węgierskiego przez Konstancją 1661 r. za zasługi swoje miał potwierdzone prawo dziedzictwa na dobra Gdow, Kwapin i przyległości w krakowskiem województwie leżące.— *Elzbieta* tegoż wojewody węgierskiego córka była za Pawłem Sapiehą podkanclerzym litewskim.

Wężyk *Mikołaj*, w sieradzkim województwie, herbu Wąż, zakonu kaznodziejskiego mąż apostolski, Władysława Jagiełły króla gorliwy kaznodzieja, przy nawracaniu Litwy bardzo wiele pracował: około r. 1413 wspominają go, Miechowita, Strykowski, Kojalowicz i Bzowski Paweł. Ten dopomógł Dobrogostowi Nałęczowi kasztelanowi do zdobycia zamku w Drahimiu 1423 r. a to przez wciągnięcie piechoty sieciami myśliwskimi na mury zamku, za co wynagrodzony został od Władysława Jagiełły króla.— *Stanisław* od którego trzech synów, Niesiecki rozdziela trzy linie Wężyków to jest od Siedlic Siedlickich, od Osin Osińskich i od Widawy Widawskich.— *Jan* arcybiskup gnieźnieński i prymas królestwa, syn *Hieronima* dziedzica na Wężykowej woli w Sieradzkim. Rodzice zwyczajem owych czasów przeznaczyli go do stanu duchownego; w Rzymie więc doskonaląc się jako teolog, prawnik i lekarz siedm lat przepędził. Powróciwszy do ojczyzny Tarnowskiemu biskupowi kujawskiemu przywiózł palliusz, nadwornym kanclerzem przy boku jego mianowany, wkrótce otrzymał kanonią krakowską i został sekretarzem królewskim. Wiadomość obcych języków, zręczność w zabiegach zjednały mu względy Konstancji królowej, co mu zrobiło wielką u drugich nienawiść; wkrótce otrzymał od króla opactwo mogiłskie, potem infułę przemyską, poznańską, nakoniec 1626 r. arcybiskupstwo gnieźnieńskie; synody naprzód w dyecezji przemyskiej złożył i drukiem ustawy ogłosił, potem prowincjonalny w Piotrkowie zwołał i akta je-

go publiczności drukiem wydał; biblii w Gdańsku na polski język przełożonej i wydanej Władysławowi IV dedykowanej nie tylko niedozwolił w królestwie Polskiem, ale wyrobił edykt królewski zakazujący czytania i rozprzedawania. W r. 1627 na sejmie w Toruniu, gdy Zygmunt III starał się, ażeby stany przyznały następstwo tronu Władysławowi IV, Wężyk najjawniej sprzeciwił się temu, utrzymując iż to sprzeciwia się wolności i swobodom narodu; w istocie Konstancja królowa nie lubiła jak zwykle bywa pasierzba a do téj przeszkody użyła za narzędzie swoje prymasa, dlatego mawiano o nim: „Adam przez Ewę, Ewa przez wężyka zginęła. Królowa zdradza króla, a królową Wężyk gubi.“ Przyznają mu w obowiązkach pasterskich pilność i zbyteczną może gorliwość, gdyż przy koronacji Władysława IV przeciw artykułom przysięgi o zachowanie pokoju między różnowierzącymi upornie protestował się tak jak jego poprzednicy. Jakież skutki z tego uporu wynikły, to czas zaraz po śmierci Władysława IV przez smutne skutki napadu szwedów i strasznego buntu kozaków wykazał. Litościwy dla bliźnich i poddanych, gdy głód 1629 r. powszechnie w Polsce szerzył się, zbożem i pieniędzmi ubogich zasilał i na ratunek biednych cały swój ruchomy majątek przeznaczył. Przy kollegiacie łowickiej z 6 tysięcy owczasowych złp. zostawił fundusz przeznaczając prowizją na ratunek w głodzie lub niedostatku zostających. Rządcom swym włościom uciemiezać nie dozwalał, w uniesieniach się swych gniew umiał miarkować. Lubo słabowitego zdrowia dziesięciu jednak biskupów i cztery tysiące kapłanów poświęcił. Szczodry na fundusze pobożne, kaplicę w Łowiczu fundował i uposażył, gnieźnieńskiemu i poznańskiemu kościołom szczerozłote kielichy podarował, oo. bernardynom w Łowiczu bibliotekę odpisał, Iwonowi Odrowążowi biskupowi krakowskiemu wspaniałą z marmuru w kaplicy u św. Trójcy w Krakowie nagrobek wyniósł, zamek w Uniejowie wielkim nakładem restaurował, wieżę z zegarem na bramie zamku łowickiego wyniósł, księgi grodzkie sieradzkie swym kosztem na nowo przepisać kazał i uporządkować. Lubo słabościami często dręczony żadnego sejmu nie opuścił, radą i możnością swą interesa ojczyzny wspierał, dostojność prymasa świetnie zawsze i okazale sprawował, mając lat 63 umarł 1638 r. Dziejopisowicze owcześni o nim świadczą, że przez zdatność swą godzien był tego stopnia, na którym go postawiły względy dworu. Bystry był w objęciu, umysłu szlachetnego. w naukach i sprawach rządowych biegły. Pisali o nim Piasecki. Damałowicz w życiu arcybiskupów gnieźnieńskich; Rożycki w kazaniu, Potocki in Centuria, Łubieński i Janczyński w swym rękopiśmie

przywzodzonym przez Niesieckiego (*).—*Wojciech* z Wężykowej Woli dziekan gnieźnieński, proboszcz łowicki, opat mogiński, sekretarz królewski, na dworze stryja swego wychowany, za przykładem jego postępować starał się, jako deputat gdy zasiadł na trybunale koronnym nieugięta sprawiedliwość względami, ani wstawianiami się osób nie poruszoną okazał: szczerze majątkiem swym na ubogich tudzież na kościoły i klasztory szafował.—*Jan* starosta sieradzki podpisał umowę króla z narodem pacta conventa 1633 r. przy Janie Kazimierzu królu z wiernością i stałością obstawał, województwo sieradzkie w czasie wojny szwedzkiej w wierności dla króla utrzymał, żył dożywotnie z Koniecpolską Alexandrą Koniecpolskiego wojewody sieradzkiego córką.—*Stanisław* starosta sieradzki rotmistrz pancernej chorągwi w wielu miejscach mężnie za ojczyznę walczył.—*Mikołaj* z Chrzastowic w xięstwie zatorskiem, sekretarz królewski u Zaslawia na Podolu tatarów pobił w r. 1534. (Patrz dodatki).

Wiadrowski *Wojciech*, herbu Radwan w Prusiech, pisarz grodzki pomorski 1646 r. gorliwy o bezpieczeństwo ojczyzny: po zniszczeniu od szwedów pierwszy swym kosztem zamek w Skarszewie na Pomorzu restaurować zaczął, mówi o tem rękopism o familiach pruskich, przez Niesieckiego często przywzodzony.

Wiazewicz herbu Leliwa w xięstwie litewkiem, *Chleb* Wiazewicz był wojewodą smoleńskim około r. 1475 pochodzenie jego wyprowadzają ód Wiaza syna Moniwida wojewody wileńskiego. Tegoż Wiaza brat rodzony *Chleb*, miał dać początek domowi Chlebowiczów.—*Mikołaj* stolnik i poseł z województwa mscisławskiego na sejm 1638 r. kommissarz do uporządkowania województwa smoleńskiego. W przód Adam Zaremba był organizatorem tegoż kraju, opisał i skreślił krajobraz w owych czasach, jak to będzie poniżej—*Piotr Kazimierz* wojewoda nowogrodzki, w przód poseł ztego województwa na konwokacją warszawską 1632 r. i potem na sejm 1635, zkąd deputat na trybunał skarbowy litewski. Województwo nowogrodzkie pozorem przyjęcia panowania obcego od ostatniego zniszczenia uwolnił: miał za sobą Jadwigę Tyzenhauzównę, z której syn jego *Jerzy* chorąży smoleński rotmistrz królewski w r. 1661 śmierć heroiczną pod Kuliszkami poniósł, o czem świadczy konstytucja z r. 1662.

Wichorowski *Chrzęda* albo *Krystijan*, herbu Lis w ziemi cie-

(*) Swieżo zaś x. Łętowski w katalogu biskupów krakowskich i wydawany teraz przez Malinowskiego z Szyszka Stanisław Bużeński. (J. B.).

chanowskiéj, kanonik płocki, podskarbi u Gamrata arcybiskupa gnieźnieńskiego, w 70 roku życia swego spotwarzony o zabicie w kościele pułtuskim Stanisława Ciecierskiego kanonika. Ze wszystkich beneficjów wyzuty, usprawiedliwił się w Rzymie z zarzutu i przywrócony do wszystkich dostojności.

Wichrowski Wojciech, herbu Pomian w Brzeskiem kujawskiem i na Rusi, czesnik brzeski kujawski, mąż jak podania niosą, w boju waleczny, w radzie ojczyźnie użyteczny.—*Stefan* walecznością swoją wsławiony.—*Bałcer* na Podolu do najpóźniejszego wieku z nieprzyjaciółmi ojczyzny walcząc pod Trembowłą osiadł; posiadał język turecki, węgierski, serbski i multański, miał za sobą siostrę rodzoną Golskiego wojewody ruskiego. Z téj syn *Krysztof* miecznik halicki sławny rotmistrz i wielki żołnierz. Ten na potrzebę ojczyzny trzymał trzymał własnym kosztem chorągiew usarską, z którą stawał w Węgrzech oraz w wyprawach na Moskwę w Prussach, przeciw szwedom, przeciw Abasi baszy i Osmanowi carowi tureckiemu, gromił kozaków pod Kumejkami i Starcem; posłem był na sejm 1638 r. z kąd wyznaczony jako kommissarz do zapłaty wojsku a w r. 1631 do lustracji zamku halickiego, wymurował zamek i kościół w Skalacie na Podolu.

Widawski Piotr, Wężyk w Sieradzkiem, z tegoż województwa, posel na sejm lubelski, podpisał unią Litwy z Koroną 1569 roku, wydał wierszem i prozą dzieła kilka mianowicie przeciw nastającym już podówczas zbytkom.—*Stanisław* dziedzic na Widawie, lwowski i kujawski kanonik, a pleban widawski, jeździł w zleceniach od arcybiskupa lwowskiego do Klemensa VIII papieża, pokilkakroć razy deputatem na trybunał koronny obrany.—*Maciej* był miłośnikiem nauk, jego nakładem powstała i utrzymywała się szkoła w mieście Widawie zaszczycona nazwą akademij widawskiej. Niesiecki wzmienia dzieło jego z druku wyszłe pod tytułem *Akademia widawska*. Fundował kościół oo. franciszkanom w Widawie 1636 r.

Widawczyk Walenty, od miasta ojczystego Widawy wziętą nazwę. Z nauk miejscowych przeniósł się do akademij krakowskiej, w której zarabiał na sławę ze znakomitemi mężami Szymonem Syreniuszem, Marcinem Ujazdowskim, Bartłojem Wargockim i innemi, tam zaszczytu mistrza filozofii i teologii dostąpił, pod Marcinem Grzepskim w matematyce ćwiczył się, pracą i nauką wiele do dobra akademji przyłożył się, napisał książkę o *odpustach* i do niej dwie mowy przyłączył, zszedł 1601 r.

Wiecwiński Jan, herbu Prus kasztelan płocki, jeździł w poselstwie z Jędrzejem Krzyckim biskupem przemyslskim od Zyg-

munta I do Ludwika węgierskiego i czeskiego króla 1524 r.—*Mikołaj* mąż rycerski.

Wiekowicz *Mikołaj*, herbu Pobog, rotmistrz powiatu sławny przeciw szwedom w walkach 1625 r. rycerską odwagą odznaczył się.

Wielewicki *Jan*, jezuita w Wielowski w kaliskiem województwie urodzony, rządził kolegiami w Lwowie, Poznaniu, Kaliszu, Toruniu i Przemyślu, oraz domem ich w Krakowie, jeździł jako prokurator od prowincji polskiej do Rzymu, celował wymową kaznodziejską, łagodny i liściowy, w Jarosławiu przeniósł się na wieczność 1639 r. Wymienia Niesiecki, że napisał historją domu jezuitów w Krakowie, która wiele rzeczy do historii polskiej służących zawierała od r. 1579 do 1637, nie wiadomo jednak czyli to dzieło było drukiem ogłoszone lub też w rękopismie przy zniesieniu jezuitów zaginęło (*). Tłumaczył on także Tomasza a Kempis o naśladowaniu Chrystusa i ułożył registr do żywotów SS. x. Piotra Skargi, do których dołączył niektóre swoje opisy.

Wielowiejski *Stefan*, herbu Poraj z Buzenina w Sieradzkim, jezuita w Toruniu, w czasie powietrza z heroicznem poświęceniem się, usługował chorym, umarł w Rawie 1721 r. wydał *nowe Żywoty* SS. oraz inne w duchu religijnym pisma.

Wielhorski *Jerzy*, herbu Kierdej podkomorzy włodzimierski, potem kasztelan wołyński, pułkownik królewski; przodków jego wymienia metryka wołyńska, na wyprawie pod Wiedniem wielkiego męstwa dał dowody, umarł 1684 r.—*Jan Kazimierz* syn, podkomorzy włodzimierski odpierając tatarów zaciekłych aż na przedmieścia Lwowa, ugodzony strzałą pod murami miasta tego poległ w r. 1695. *Antoni* brat tego, pierwszy prowincjał zakonu trynitarzy w Polsce, piękny cel oswobodzenia i wykupowania niewolników z rąk pohańskich mający, kommissarz jeneralny tego zgromadzenia, staraniem jego wiele klasztorów temu zakonowi w Polsce fundowanych zostało, żył na początku XVIII wieku (Patrz dodatki).

Wieliczko w xięstwie litewkiem. *Wasil* kniaź wielicki, ziemianin wołyński, wspomina go metryka wołyńska z r. 1528. — Inny *Jan* z Wieliczki, *Jan* Vielicius kanonik krakowski i akademik, wymowny kaznodzieja przeżywszy lat 73 zszedł 1599 rozprawiając

(*) Dzieło to często przywodzi w swoim żywocie Skargi Maurycy Dzieduszycki. Tytuł jego: *Historici dia riidomus professae Cracoviensis Soc. J. ab a. 1579. ad 1637. in folio.* Autor wiele cierpiał z własnoręcznego dziennika Skargi, którego dziś niemasz. (J. B.).

o przyszłym życiu z przyjaciółmi w tej chwili tamże przeniósł się. (*).

Wielkiewicz Sylwester, naprzód podskarbi w. x. litewskiego, potem archimandryta trojecko-wileński, z mianowania Zygmunta Augusta króla, metropolita kijowski w 1556.

Wielkołucki herbu Jelita *Kacper Wielon*, gdy Jan Zamojski dobywał twierdzy Wielkich Łuk zwanęj, dwa razy z ogniem do zapalenia baszty podsunął się, w obadwa razy ciężko ranny, od Stefana Batorego króla za wstawieniem się hetmana herb ten otrzymał z przydatkiem na helmie baszty ogniem ogarniętej.

Wielobycki herbu Abdank w ziemi chełmskiej, *Tomasz* i dwaj jego bracia mężnie walcząc na wyprawie wojennej życie swe poświęcili. *Tomasz* ciężkie odebrał rany. Zygmunt III i stany sejmujące dobra ich Wielobycie w Krasnostawskim za dziedziczne ziemskie uznały.

Wielogłowski herbu Strykoń w Podgorzu, *Sebestjan* poseł z krakowskiego na sejm 1564 r.znaczony jako kommissarz do lustracji dóbr królewskich w wielkiej Polsce, przodkowie jego jednej były dzielnicy z Wielopolskiemi.

Wielopolski Stanisław, herbu Strykoń w Krakowskiem, stolnik krakowski z sejmu 1609 r. kommissarz do rozgraniczenia od Szląska, mąż w wielu naukach wielce biegły, przy różnych dworach zagranicznych w sprawach publicznych wydoskonalił się, osadę Hucisko zwaną pod Łysą Górą św. Krzyża założył.— *Kacper* podkomorzy krakowski, który miał oraz władzę sądowniczą w Wieliczce i Bochni i tytuł starosty miejsc tamecznych, gdzie stanowił sędziego, pisarza i podsędka z niemi rozpoznawał i sądził spory górnicze; żadna kommissja bez przytomności podkomorzego nie odbywała się w zupach, do Wieliczki jeździł na św. Jan Chrzciel, do Bochni na Boże Narodzenie, urzędników górniczych i starszych w mieście mianował.— *Jan* pierwszy senator z Wielopolskich, wojewoda i starosta krakowski, pisał się z Pieskowej Skały. Gdy szwedzi na napadli Polskę stale i wiernie sprawy ojczyzny i Jana Kazimierza króla bronił, do Ferdynanda III cesarza od tegoż króla poselstwo dla uzyskania posiłków przeciw nieprzyjaciółom kraju odbywał, tytułem hrabi św. państwa rzymskiego za-

(*) Samuel Wieliczko, pisarz wojska zaporozkiego za Mazepy i później, napisał trzytomową kronikę, którą wydała kommissja archeograficzna kijowska w roku 1851—5. Pisał obszerniej o tej kronice artykuł Tadeusz Padalica w Dzienniku Warszawskim 1855 (J. B.).

szczycony; w pożyciu łudzki i wspaniały, rządny w domu i litościwy dla ubogich podupadłych, w Bieczu za dozwoleń Rplitej przy zamku klasztor i kościół oo. reformatom wymurował, w Krakowie tymże ojcom po zburzeniu szwedzkim kościół wystawił i tam w progu spoczywa. — *Jan* kanclerz koronny jenerał i starosta krakowski, biecki, doliński, bochenski, nowomiejski, przemyski, syn *Jana* wojewody krakowskiego będąc w stanie rycerskim wybrany jako poseł z województwa krakowskiego marszałkiem był izby poselskiej 1662 r. hrabstwo żywieckie Komorowskich herbu Korczak, niegdyś dziedziczne, z posiadania różnych osób zapłaciwszy 600 tysięcy złp owczasowych wykupił: potrzykróć związki małżeńskie powtarzał, pierwsze z Anielą Koniecpolską, drugie z Krystyną Komorowską hrabiną na Liptowie i Orawie, trzecie z Maryanną margrabią d'Arquien siostrą rodzoną Maryi Kazimiry królowej — *Franciszek* w przód wojewoda sieradzki potem krakowski, w czasie napadu szwedów pod Karolem XII bronił zamku krakowskiego, był marszałkiem sądów kapturowych i sprawując ten urząd pokazał się miłośnikiem sprawiedliwości, odbywał poselstwa do Jakóba króla angielskiego i do Innocentego XII papieża. Syn jego *Karol* wytłumaczył dzieła Boecjusza de Consultatione z francuzkiego na polski język i wydał 1738 r. Wiele pism jego i tłumaczeń miało się znajdować w zbiorze książek domu tego w Pinczowie, gdzie kilka tysięcy rzadkich dzieł liczone, ale to wszystko w rewolucji 1794 r. zniszczone. (Patrz dodatki.).

Wielowiejski *Felicjan*, herbu Pułkocic w Krakowskim, mąż z dzieł i usług ojczyźnie znamienity, pisał się z zamku Trzeblina (*).

Wieniawa herb czyli Zubrza głowa z wtką przez nozdrza, tego był herbu *Dobiesław* Puchała de Węgry, o którym wyżej mówiono: czyli on sprawował dostojność hetmana nadwornego koronnego, była oto uczona sprzeczka między Załuskim i Niesieckim, ostatni utrzymywał przeciwnie. Wywodzi tenże dalej opierając się na podaniu Długosza, że dostojności stałe marszałka, kanclerza, podskarbiego i hetmana dopiero od Kazimierza w. króla postanowionemi zostały, Niesiecki mówiąc o tymże herbie, iż ten służy województwu kaliskiemu, nastęrcza myśl, że herby województw od herbów pierwszych wojewodów nastaly.

Wieniawski *Jan* herbu Wieniawa z Wieniawy w Sieradzkiem, wyniósł się w ruskie województwo, służył trzem następnie królom,

(*) Wielowiejski jenerał za Stanisława Augusta. Był dyrektorem wydziału wojskowego, to jest niby ministrem wojny w r. 1794). (J. B)

Janowi Kazimierzowi, Michałowi i Janowi III i odbywał rozmaite ważne poselstwa do sultana tureckiego i hana tatarów (*). Temu wdzięczna Rzeczpospolita na sejmie 1673 r. powrót wydatków przeznaczyła a na sejmie 1676 r. różne prawa i przywileje na dobra jego. Pustomyty i Maliczkowice w ruskiem województwie potwierdzone. Wymieniają zasługi jego dla ojczyzny z uszczerbkiem majątku i niebezpieczeństwem życia podjęte.—*Marcin Alexander* chorąży przemyski odbywał funkcje publiczne posła na sejmy i deputata na trybunał koronny, za pierwszego sasa.

Wieniawski, Antoni, krakowianin rodem, żył za czasów Zygmunta III jego jest utworem komedja *Cudowne Wesele* czyli *Gymneusz czarodziejski*, wysledzenie tego zabytku drammatyki polskiéj należy się x. Juszyńskiemu.

Wierszal Wirszyłł, wziął od Zygmunta I króla 1544 r. kasztelaniją wileńską, miał za sobą Anastazją córkę Jawnuty xięcia zaślawnego.

Wieruski, Stefan, herbu Szreniawa w Krakowskiem z Wieruszyc od Władysława IV króla polskiego z wojskami w pomoc Ferdynandowi III cesarzowi niemieckiemu, posłany tam z Niemczech w kwitującym wieku poległ. Zwłoki jego pogrzebione w Krakowie w kościele oo. franciszkanów.

Wierusz herbu Wieruszowa. w ziemi wieluńskiej z Wieruszowa, *Klemens* dziedzic na Wieruszowie, którego rodzina na Szląsku około Wrocławia miała swoje posady, najechanym był i złupionym 1442 r. przez szlachcica z rakuskiej ziemi.—*Klemens Jan* i *Mikołaj Kempniński* r. 1450 gdy Jan ze Szląska napadł na szlachtę w ziemi wieluńskiej mieszkającą w spotkaniu u Byczyny poległi.—*Bieniasz* czyli *Benedykt Wierusz* jako rotmistrz wsławił się męstwem w bitwie pod Grünwalden z krzyżakami.—*Tomasz* jako dowódzca pieśzój chorągwi w wojennych potrzebach z wielką odwagą stawał.

Wieruszowski Kazimierz, jezuita herbu Leszczyc wydał pochwały św. Stanisława Kostki 1716 r. w Poznaniu.

Wierzbicki Jan, herbu Lubicz podsędek łomżyński, był przytomny na zjeździe xiążąt mazowieckich w Czerwińsku 1496 r.—*Krysztof* jezuita w Ostrogu życie zakończył 1720 r. Jego jest mowa na pogrzebie Konstancji Zapolskiej.

Wierzbicki Wacław, herbu Radwan, biskup żmudzki około r. 1555, przykładny w urządzeniach ekonomicznych: znaczne miał zbiory i tych użyć na pobożne uposażenia zamysłał, gdyby mu śmierć

(*) O poselstwie do Turcji ma Ambr Grabowski w ojczystych spominkach, Tom 2gi. Poseł do tatarów 1665. Niesiecki. (J. B.).

nie przeszkodziła (*).—*Piotr* rycerz z powiatu drohickiego od młodości w naukach i cnotach pobożności wychowany walcząc w Niemczech przeciw nowowiercom śmierć odniósł. *Mikołaj Ożarowski* ziomek i towarzyszy jego trudów wojennych, w Piotrkowie 1621, wracając z wojny uwiecznił pomnikiem jego pamięć.

Wierzbęta *Stefan*, herbu Janina w bitwie wielkiej pod Lignicą z tatarami poległ 1240 r. *Janusz* naprzód wojewoda a potem kasztelan krakowski 1306 r. darował wieś Przeginię Wachoniowi wiernemu swemu słudze i na to kazał wymierzyć lanów 66.—*Bernard* syn jego rycerz u *Kazimierza* wiel. zasłużony, za co otrzymał nadanie pól szerokich około Sącza, *Jakób* z Przeszowy, którego męstwo pod Starodubem okazane zalecił *Jan Tarnowski* hetman, ten tak wielki sztuki rycerskiej znawca.

Wierzbęta *Maciej*, drukarz w Krakowie pisał się typografem królewskim, żył za czasów *Zygmunta* III, był rymotwórcą, lecz nie musiał być prawowiernym, gdyż wyszłe z jego drukarni dzieła przez zakaz duchowny 1613 r. wzbronione zostały.

Wierzbna, herbu tego nazwiska, *Michał*, hrabia przyszedł ze Szląska do Polski, jego przodkowie *Stefan*, *Andrzej* i *Franciszek*, fundowali na Szląsku w Swidnicy 1220 r. klasztor pod tytułem Najs. Matki i bogatego go uposażyli. Syn któregoś *Michał* był w liczbie szlachetnej młodzieży polskiej, którą *Sędziwoj* z Szubina wziął z sobą do Węgier ofiarując na zastaw, aby król węgierski dozwolił zameścia córce swój *Jadwidze* za króla polskiego. Że od tego pana z Wierzbny pochodzą w Polsce rodziny *Rydzynskich* i *Pawłowskich*, *Niesiecki* twierdzi.

Wierzbowski *Derśław*, herbu *Jastrzębiec* z wielkiego *Chrzastowa* przy granicach szląskich w *Sieradzkim* około r. 1534 nabył dobra *Wierzbowo* w *Łęczyckim* i od tych potomkowie jego zaczęli się pisać *Wierzbowskiemi*.—*Kazimierz* w wyprawie na *Bukowinę* znajdował się i tam zdrowia swego znosząc trudy niebezpieczne znacznie nadwerężył.—*Stefan* biskup poznański wprzód archidjakon łucki i kanonik krakowski, opat *paradycki*, *Jana* *Kazimierza* króla w jego nieszczęściach nie tylko nie odstąpił, ale nadto nieszczędząc majątku, wszelkiej usilności dołożył, aby chwie-

(*) Wspomniany już jako biskup w rozgraniczeniu dóbr goniądzkich pod r. 1536, które drukowane w *Atheneum* *Kraszewskiego*, umarł w sierpniu 1555. Inny był *Wiktoryn* *Wierzbicki* biskup łucki który podpisał unię 1569 i umarł 1588. *Niesiecki* mówił o nim, że był podobno i biskupem żmudzkiem, był nim w istocie ale króciotko i podobno tylko elektem, którym się nazywa już w lutym 1565: w r. 1566 zaś biskup łucki (J. B.).

jących się w wierze w wierności dla tronu i ojczyzny umocnić i do obrony zagrozić, sam nawet zebrawszy poczet rycerski pod Częstochową pospieszył: referendarzem koronnym mianowany wiele posług publicznych odbył, od Jana III na katedrę poznańską wezwany zszedł 1687 r. w Górze pod Warszawą (*) gdzie tamże Kalwarją i xx. pijarów fundował. Przepisał i wydał prawidła zgromadzeniu marjanów leczenie chorych w powietrzu na celu mające. *Wojciech* kasztelan inowrocławski zaszczycony piękną wymową z którą miał pole popisania się, gdy od Władysława IV do Ferdynanda III cesarza poselstwo sprawował.—*Władysław* wojewoda brzeski kujawski, starosta szadkowski, bobrownicki, dybowski; mąż nieustraszonego serca, dał tego dowody, gdy jako pułkownik dowodził rycerstwu województwa łęczyckiego, pod Beresteczkiem przeciw hordom zbuntowanego Chmielnickiego i tam z towarzyszami broni do szczęśliwie wygranej bitwy nie mało przyłożył się; w czasie bitwy pod Warszawą ze szwedami zwątlony chorobą i trudami życie pełne chwały zakończył.—*Zygmunt* chorąży łęczycki starosta szadkowski w młodych latach wielką część Europy zwiedził sposobiąc się do usług ojczyźnie; przy poselstwie Andrzeja Trzebickiego podkanclerzego koronnego do cesarza i rzeszy niemieckiej powinność sekretarza sprawował, po odwołaniu dla ważniejszych spraw Trzebickiego godnie jego miejsce zastępował. *Hieronim* wojewoda sieradzki, starosta oświęcimski, szadkowski i barwaldski, wielkorządca krakowski odbywał podróż do Francji po Marją Ludwikę królową; między kurfistrzem brandenburgskim i x. neuburgskim zgodę zjednał, siły nadzwyczajnej walczył w kampaniach 1662 r. jako wyznaczony kommissarz pokój zawarł. Syn jego *Zygmunt* podróżując za granicę życie zakończył.—*Jan* pod Podhajcami poległ. (**)

Wierzbowski Paweł, herbu Lubicz na Podlasiu z Grochów, sekretarz królewski posel na sejm 1662 r. *Anna* pobożnością życia zalecona, głęboką pokorą, nie złamaną cierpliwością, hojnością na ubogich słynąc nagrobkiem w Krakowie w kościele św. Trójcy u oo. dominikanów uczczona. Umarła 1609 r. Życie jej opisał

(*) Umarł jako arcybiskup gnieźnieński, lubo był tylko nominatem. (J. B.)

(**) Drukowaną była w r. 1854, w dzienniku Lwowskim *konotata wypadków*, którą potem znowu w Lipsku wydał Załuski. Ciekawa to książka, obejmuje historję wojny szwedzkiej za Jana Kazimierza i późniejsze dzieje. Trzyma się autor tylko wypadków województwa łęczyckiego, przezco interessowniejszy, bo pokazuje drobiazgowo co się działo, w jednym tylko zakątku kraju. Wierzbowscy wtenczas rej w Łęczyckiem wodzili. (J. B.)

Jaroszewicz w dziele *Matka SS. Polska*. *Wierzbowski* pisarz ziemi wickiej nauką zalecony.

Wierzchlejski herbu Berstein w ziemi wieluńskiej, jeden z Wierzchlejskich jako rotmistrz długo i odważnie Połocka przeciw atakom bronił 1563 r. ta mężna jego obrona od nieprzyjaciół była chwalona.

Wierzchowski *Adam*, ziemianin smoleński dla osobliwego męstwa którego dał dowody w czasie długo trwającego oblężenia Smoleńska za Władysława IV do wszystkich przywilejów przypuszczony na sejmie 1638 r. Był oraz wielkorządcą ekonomij tegoż króla na Siewierzu w Czernichowskiem, z kąd jak wielkie miał dochody Władysław IV owczeźnie dziejopisowie świadczą.

Wierzynek obywatel miasta Krakowa za Kazimierza wiel. rządca włości i dochodów krolewskich tak był bogatym, iż na zjeździe w tym mieście monarchów, Karola cesarza niemieckiego, Ludwika węgierskiego, Zygmunta duńskiego, Piotra cypryjskiego królów; nadto Ottona bawarskiego, Ziemowita mazowieckiego, Bolesława swidnickiego, Władysława opolskiego, Bogusława szczecińskiego książąt hojnie w domu swym częstował i wszystkich obdarował, zaczynając od pana swego króla polskiego, któremu podarunek 100,000 czerwonych złotych szacowny, jak dziejopisowie świadczą ofiarował.—*Tomasz* Wierzynek syn jego, jak *Niesiecki* utrzymuje, wraz z innym rycerstwem polskim w bitwie z Edygą wodzem tatarskim poległ: tenże twierdzi, że potomkowie tych, jeszcze do czasów jego istnieli w Podgórzu krakowskiem (*).

Wieszczycki *Adryan*, herbu Grzymała w Lubelskiem z Wieszczyc wydal *Archcotyp* albo perspektywę żalosego rozvodu 1649 r.—*Adam* mąż rycerski odwagą wsławiony.

Wiesiołowski *Piotr*, herbu Ogończyk z Wiesiołowa w Łęczyckiem województwie, przeniósł się do Litwy, był obożnym koronnym, starostą mscibowskim i metelskim; mąż dla swych nieporównanych zasług od Zygmunta I i Zygmunta Augusta wysoko szacowany, siły był tak wielkiej iż Augustyn Wituński bernardyn w kazaniu na pogrzebie wnuka jego Krzysztofa mianym z mocą Samsona równał go, gdyż konia siedząc na nim płatni ujawszy się od ziemi z sobą unosił, rozpedzonych sześć wozowników za koła wozowe pochwycawszy zatrzymywał, na łowach żubra na o-

(*) Całą rodzinę Wierzyneków spisał w różnych swoich dziełach zwłaszcza w ostatnich Ambroży Grabowski, na zasadzie akt miejskich krakowskich. Uporządkować i postosować do siebie to wszystko a będzie cała genealogia (J. B.).

szczepie utrzymał, który za ledwo do wielkiego niebezpieczeństwa króla przyprowadził. Zmarł w Wilnie 1556 r., tam spoczywa pochowany w kościele oo. bernardynów i nagrobkiem uczczony.— *Piotr* syn tego, marszałek w. litewski, starosta tykociński stawał przy dostojności królewskiej przeciw rokoszanom 1607 r. Miał za sobą Lubomirską siostrę Sebastjana Lubomirskiego kasztelana wojnickiego, wymurował i undował kościół w Białymstoku.— *Krzysztof* marszałek w. litewski, starosta mielnicki, tykociński, su-rakzi, rządca ekonomii grodzieńskiej, leśniczy, nowogrodzki, był marszałkiem izby poselskiej w r. 1609 i 1618, z sejmu 1620 r. jako kommissarz delegowany do rozgraniczenia województw podlaskiego i brzeskiego litewskiego. Z Zygmuntem III jeździł do Szwecji i na morzu bałtyckim w wielkim był niebezpieczeństwie, z ludzmi swemi przeciw rokoszanom na wyprawach w Inflantach, przeciw turkom i szwedom sam osobiście dowodząc stawał. Przez testament dobra Białystok na dochód dla wysłżonych wojskowych jako wprzód Dolistow, oraz na utrzymanie zamku tykocińskiego zapisał. Później ta fundacja przez darowanie na sejmie tych dóbr Stefanowi Czarneckiemu, za jego zasługi w dobra dziedziczne przemieniona została. Gdy zaraz z wojny w Prussach z szwedami w Polsce rozszerzyła się, Zygmunt III z królową i całym dworem do Osieka, a potem do Tykocina schronił się, gdzie go Krzysztof Wiesiołowski starosta tykociński aż do zimy przyjmował: na pamiętkę ocalenia ołtarz ku czci św. Sebastjana wystawił i napisem w marmurze na pałacu do potomnej pamięci podał. Władysław IV w potwierdzeniu funduszu dla inwalidów tę mu powtórzenia godną dał pochwałę: „Iż osobliwszą w zdarzeniach roztropnością, największemi dowcipu i przyrodzenia darami celował, że nigdy dostatecznie wychwaloną i wszystkich wielce zadziwiającą ludzkość, przyjaciółstwo, obyczajów, przyjemność okazywał, że to był mąż najzaczniejszy a wszelką cnotą i czynnością najznamienitszy, wszelkiej pamięci i w dziecności w długą potomność godny.“ Zwłoki Zygmunta III i małżonki jego do grobu odprowadził. Miał za sobą Alexandrę córkę Marka Sobieskiego wojewody lubelskiego. Gdy mu nieletnia córka ztego świata zesła, cały majątek na publiczne uposażenia rozpiisał, panny zakonne w Grodnie z wielkim nakładem i wspaniałością fundował, w których kościele spoczywa; w wielu miejscach kościoły wystawił i uposażył, fundował dla wysłżonych rycerzy w Tykocinie oznaczył i dobra swoje Dolistow na to zapisał, jak już wyżej powiedziano, co konstytucja sejmu 1683 roku utwierdziła ubogich i sieroty czynnie wspie-

rał (*).—*Mikołaj* brat Krysztofa kasztelan żmudzki starosta kowieński biegłością w obcych językach, zasługami w wielu poselstwach i wyprawach wojennych tudzież na dworze Zygmunta III znamienity, dwa razy mu król rządy stolicy, straż domu i rządy dzieci z zaufaniem powierzał Umarł w Królewcu 1634 r. pochowany w Tykocinie i nagrobkiem uczczony.—*Marcin* za króla Stefana pełniąc rycerską powinność z Janem Zborowskim kasztelanem gnieźnieńskim pod Tczewem i Gdańskiem z odwagą popisywał się,—*Jan* kasztelan elbląski w r. 1644 miał za sobą Branicką, napis w Tucholi w kościele farnym na chorągwi tam zawieszony głosił, że to był jak senator wielki w radzie, fak rycerz w obronie ojczyzny, przeciw wołochom, i szwedom wielu posługami publicznymi znamienity.

Wietrzyński Stanisław, herbu Przegonia w ziemi chełmińskiej, z sejmku 1647 r. kommissarz do rewizji ksiąg ziemskich chełmskich i krasnostawskich.—*Alexander* brat jego w potrzebie przeciw kozakom mężnie ppległ.

Wilhelm braciszek jezuitów sławny lekami w domach możnych i uboższej szlachty używany długo przepisy jego zachowywane. Zył za czasów Zygmunta III: nazwa jego nie wiadoma.

Wilam herbu Godziemba w Sandomierskiem, w odlewaniu dział i broni wojennęj biegły, wspomina onim Okolski.

Wilamowski Jakób, herbu Szaszor poseł od Zygmunta I do Solimana cara tureckiego z doniesieniem o szczęśliwie wygranej pod Obertynem nad wołochami 1531 r. także jeszcze do tego cara w r. 1539 i następnym jeździł w interessach królestwa węgierskiego i wołoch.—*Jan* biskup kamieniecki od tegoż króla poselstwo sprawował do Rzynu względem wzmagającego się nowowiarstwa i do Ferdynanda cesarza względem królestwa węgierskiego 1539 r.

Wilezek Maurycy, herbu Mądrostki w Krakowskiem, rotmistrz osady na zamku krakowskiem w czasie bezkrólewia pod Piotrem Zborowskim wojewodą.—*Jan* dowodził oddziałowi polaków dla straży Izabelli królowej węgierskiej, od brata tejsze Zygmunta Augusta króla poslanemu miał opatrzenie na Waradynie i tam umarł. *Stanisław* na wojennęj wyprawie za tegoż króla zszedł pod Czaśnikami.—*Jan Anzelm* kasztelan trocki dworzanin i truckacz Władysława IV w przód poseł z wileńskiego na sejm 1626 r. kommissarz na trybunał skarbowy wileński.—*Samuel* kasztelan smoleński

(*) Obszerniej o téj fundacji w Bibliotece Warszawskiej 1857 T. 3ci Artykuł Tykla. (J. B).

1670 r. tego synowie *Władysław, Samuel, Krzysztof* i *Tomasz* wysłani do szkół lubelskich w miasteczku pewnem powietrzem zaraze- ni ztego świata zeszl. Do téj rodziny miał należeć Wilczek poseł cesarza niemieckiego do Polski; wziął on na wychowanie syna kasztela namińskiego, to pewna że ten dom znajdował się rozrodzony i na Szląsku.

Wilczek herbu Poraj w ruskiem województwie pisali z Boczowa, potem z Lubienia.—*Bernard* arcybiskup lwowski 1503 r. wstąpił na tę katedrę przed napadem tatarów uchodzić musiał. Powróciwszy całą usilność do restauracji zniszczonej dyecezji i katedry przyłożył się. Po spaleniu się miasta Lwowa 1514 r. kościół katedralny restaurował, dachem i wieżą przyozdobił wiele uposażeń dla tegoż zrobił, statuę srebrną Najś. Panny temu kościołowi podarował, Lubień w bliskości Lwowa okupił.—*Paweł* człowiek rycerski i pobożny: ten jak podanie niesie, podług podobieństwa posiadał zamek Wilczki zwany, niedaleko od Buczacza. W wyprawie pod Chocimem dostał się w niewolę turecką i zostawił z domu Złotnicką osierociałą małżonkę, która upewniona od powracających z niewoli o śmierci jego powtórzyła śluby, w lat kilka powrócił Wilczek w postaci pielgrzyma do swojego domu; przy wieczerzy gdy zaczął opowiadać przygody niewoli syn trzynastoletni odezwał się: „pielgrzymie uprosz u Boga aby nam ojca naszego powrócił“. Starzec uniesiony znwołał na syna, „Bóg ci go wraca“, objął rękami i w téj chwil w jego objęciu skonał, żona z rozpaczcy udała się do klasztoru i tam życie zakończyła, a całe to zdarzenie naścianach zamku odmalowane zostało.

Wilczewski *Hektor* sędzia malborski podpisał elekcją *Władysława IV*: miał za sobą *Kostczankę Suchodolską* i z nią odziedziczył znakomitą część *Kostek* i *Suchodoła* na Podlasiu w ziemi drohickiej. które dobra w r. 1685 córka jego *Konstancja* w przód *Stanisława Lewickiego* a potem *Mokrzeckiego* małżonka sprzedała *Janowi Antoniemu Święckiemu*, podstaroście drohickiemu podczaszem mielnickiemu, deputatowi na trybunał koronny. Z dóbr tych wyprawiana była szkuta z żytem, jak zaprzysiężenie w aktach grodzkich ziemi drohickiej znajdujące się naucza, była albowiem ustawa, że wysyłający do Gdańska zaprzysięgał w grodzie, iż własne zboże do Gdańska wysyła.—*Antoni* podstoli bielski miał za sobą *Zofię Jaruzelską* chorążankę bielską, córkę *Wacława Jaruzelskiego* znamenitego w historii za *Augusta II* męża, z opozycji przeciw *Karolowi XII*.—*Franciszek* szambelan dworu *Augusta III* deputat 1763 z województwa malborskiego na trybunał koronny, pamiętet jest tego zdarzenie przykre z magistratem gdańskim, któ-

ry z przyczyny jednego rzemieślnika odważył się jego z domu porwać i uwięzić: za ten postępek tenże magistrat surowo wyrokiem trybunału koronnego lubelskiego we wtorek po św. Franciszku 1763 nkarany i na zapłacenie grzywien oraz ze szkody 214,000 złp. razem policzonych, oraz Patzer komendant miasta, gwałt wykonywający na karę miecza skazany. Wykonanie wyroku wojewodom pruskiej prowincji z wolnością użycia rycerskiego pospolitego ruszenia i zarekwirowania o pomoc hetmanów koronnych polecane. Wyrok ten w oryginale znajduje się w archiwum rodziny Szepietowskich, successorów po niegdy Józefie Szepietowskim, posle powiatu tykocińskiego dziedzica dóbr Mazury z przyległościami. (Patrz dodatki).

Wilga Mikołaj, herbu Bończa w rawskim województwie, w nagrodę licznych zasług od Zygmunta Augusta miał sobie dane dożywotnie starostwo ostrołęckie, pisał się z Ciegnowa. Ten to Wilga wyprawiony był przez królowę Bonę wyjeżdżającą z Polski do Włoch 1556 r. ze skarbami jej, które jak mówi ówczesny dziejopis, na 24 wozach naładowane ze srebra, złota i drogich klejnotów składały się. Dowód jak podówczas Polska była bogatą, gdy tak wielkie skarby królowa Bona w niej zebrać zdołała. Mówią że Wilga umyślnie wstrzymywał się z tym transportem, spodziewając się, czy nie będzie zatrzymanym w kraju, lecz polacy święcie monarszą własność szanując, z krzywdą nawet kraju wywieść tych bogactw nie bronili. Mówią że dla tych wozów pierwszy raz przerznięto drogę przez góry Styryi i Karyntyi do Włoch. Miał ten Wilga za sobą Annę Alexandra łłowskiego, wojewody płockiego córę, z niej syn *Andrzej* w wojsku elektora brandenburgskiego długo i zaszczytnie służył.—*Fabian Franciszek* podkomorzy derpski męstwem w obcych krajach i własnej ojczyźnie za Jana III i Augusta królów wstawiony, miał za sobą Teofilę Jaruzelską podstolanę podlaską.—*Balcer* który z Gorzymierza pisał się, przeniósł się na Wołyń.—*Adam* rycerz znamienity trzymał wielkie dobra od xx. Zasławskich, w Lipowcu fundował oo. dominikanów 1645. Syn tego *Balcer* pamiętny rycerz przeciw turkom za panowania Jana III, miał swą pancerną chorągiew i kilka lekkich, którym przywoził w wyprawach przeciw nieprzyjaciołom ojczyzny (*).

Wilkanowski Mikołaj, herbu Lis w ziemi wyszogrodzkiej w Prusiech pod Puckiem wielkiego męstwa dał dowody, wynagrodzony za to od Kazimierza Jagiellończyka publicznie w Toru-

(*) Wilga Ludwik, dziedzic Łokaczów na Wołyniu, ze starosty grabowieckiego ostatnim wojewodą czarniechowskim mianowany 20 stycznia 1783. (J. B.)

niu jak Possel w historii mówi: z Nawojem z Rostkowa Działdów krzyżakom odebrał.— *Adam* brat, pamiętny dzielami rycerskimi rotmistrz, którego liczne i krwawe dla ojczyzny zasługi Kromer wylicza, a król Kazimierz nagradzając je nadał mu dochody miasta Nidborga z przyległościami, oraz nowe miasto i starostwo bratyańskie, te się potem dostały z wnuką jego Działyńskim. Córka jego także Katarzyna była za Pomsciborzem Dzierzgowskim kasztelanem ciechanowskim.— *Mikołaj* archidjakon dobrzyński, płocki i warszawski kanonik, sekretarz króla Alexandra, administrator biskupstwa płockiego, w czasie kiedy Erazm Ciołek biskup sprawował poselstwo do Rzymu, mąż w naukach wielce biegły.— *Zbigniew*, ztego córką Janowi Działyńskiemu wojewodzie chełmińskiemu zaślubioną, dobra Bratyan i przyległe dostały się w dziedzictwo.— *Adam* kasztelan wizki, potem płocki, a ciechanowski starosta, wprzód posel na sejm i assessor sądów królewskich, temu Kmita marszałek w koronny za dozwoleńiem królewskiem zastępywać siebie w styrze łaski dozwolał Ten Wilkanowski Bonę królową do granic Szląska odprowadzał i tam ją wymownie żegnając do łez pobudzić nieczulą włoszkę potrafił.— *Wojciech* wojewoda rawski takie miał zaufanie u współbraci, że go szlachta wyszogrodzka w czasie bezkrólewia kasztelanem swym, czyli dowódcą mianowała, z Jadwigi Maciejowskiej wojewody lubelskiego córki, był syn jego *Piotr* jezuita, który z Wołuckim kasztelanem rawskim puścił się na missją obozową pod Chocimem, lecz trudów obozowych niemogąc wytrzymać tamże 1621 r. życie zakończył.— *Mikołaj* posel na sejm 1589 r. podpisał umowę będzińską, mąż siły nadzwyczajnej.

Wilkocki *Krzysztof* i *Jan*, herbu Nieczuja w Krakowskiem, rycerską odwagą zaleceni.

Wilkoński *Michał*, herbu Odrowąż, stolnik podolski, porucznik Służki marszałka w. x. litewskiego przez 30 lat w obozach na sławę rycerską pracował, ostatnią oddał posługę ojczyźnie pod Wiedniem 1683 r. (*).

Wilkoścawski *Stefan*, herbu Pomian w Brzeskiem kujawskiem, kanonik kujawski, pleban osiecki, sekretarz królewski, nagrobkiem przy katedrze uczczony 1636 r.

Wilkowski herbu Gryff w Poznańskiem, jeden z tych był dworzaniem Zygmunta Augusta. Innego Wilkowskiego h. Poraj 1655 r. na Homlu w niewolę pojmano, gdzie z ran odniesionych umarł.

(*) *Franciszek* kasztelan krzywiński ze starosty gnieźnieńskiego w r. 1765. *Tomasz* marszałek księstw oświęcińskiego i zatorskiego w jeneralności w r. 1769. (J. B.).

Wilkowski Kacper, arjanin nawrócony pisał o przyczynach nawrócenia i wydał 1583 r., był lekarzem u xx. Radziwiłłów mieszkał w Lublinie, po nawróceniu prześladowany od arjanów ustępować z tamtąd musiał, pisał przeciw niemu Niemojewski.

Wilski Mikołaj, herbu Pulkozic z Wilców w Rawskim, dworzaniu królewski 1648 r.—*Krzysztof* officjał podlaski proboszcz w Białym u xx. Radziwiłłów, fundował tamże akademją czyli szkołę i z akademji krakowskiej sprowadził nauczycieli w r. 1633 (*) — *Jan* młode lata na wyprawach wojennych z Zamojskim w Inflantach i Wołoszczyźnie przepędził, dalsze u jezuitów nie ubierając się w ich sukienkę, aż do ośmdziesiąt piątego roku przepędził i dobra swoje tymże zapisał.

Wilżyński Jan, herbu Proсна, w ruskiem województwie, sekretarz królewski, dobra jego w Krakowskim Górna Garlica.— *Walerjan* sędzia ziemski smoleński poległ pod Smoleńskiem.

Winnicki herbu Sas w ruskiem województwie. *Stefan* z sejm 1670 r. kommissarz do rozgraniczenia z Węgrami.—*Innocenty* i *Jan* władcy przemysłscy, *Jerzy* metropolita ruski. (Patrz dodatki).

Włosna Teodor, łowczy króla Jagielly od Swidrygelly w. x. litewskiego pod Witebskiem zabity czyli z murów zepchnięty 1392 r.

Wisenberg, Wejsenberg Mikołaj, dozorca zup wielickich i olbor olkuskich pisał i wydał wierszem elegią na śmierć Bidermana 1629 r. i inne poezje.

Wisniowiecki książę *Dymitr Korybut*, syn Olgerda z Marji książniczki twerskiej, brat rodzony Władysława Jagielly, książę na Siewierzu, jak się większa część dziejopisów naszych i litewskich zgadza, dał początek temuż domowi, który najświetniejszymi bohatyrskimi czynami zapelniał karty historii polskiej: herb tego domu książęcego miała być Pogoń, ale kiedy około r. 1500 po powrocie z niewoli x. Konstancy Ostrogski zmienił swój herb, inni książęta go naśladowali i stąd Wisniowieccy przyjęli książęca obudwoma rogami na dół obrócony barkiem do góry, w pośrodku jego gwiazda o sześciu promieniach, na barku książęca krzyż troisty, to jest jeden na prostej linii, dwa poprzek w polu czerwonym, na hełmie książęca mitra. Temu to Korybutowi Witołda w. x. litewski poraziwszy go w bitwie pod Niedokudowem, gdzie z jednej strony litwini i żmudź, z drugiej z Korybutem rusini z wielką zapalczywością walczyli,

(*) O tej fundacji obszerniej, w Księdze Świata 1855, w artykule o zamku bialskim. (J. B).

a potem zamkniętego w zamku nowogrodzkim 1393 w niewolę poj-
mawszy, po z rzeczeniu się przez tegoż Siewierza nadał mu Bra-
cław, Winnicę, Sokolce i Krzemieniec i on to pierwszy podług
Okolskiego zamki Wiśniowiec i Zbaraz założył. Zrzeczenie się Ko-
rybuta i submissją jego oglądał jeszcze Kromer w archiwum ko-
ronnem. Kojalowicz w rękopiśmie o familiach litewskich, pięciu
synów tego Korybuta liczy, z których *Iwan Skinder* i *Andrzej*
w bitwie pamiętnej z Edygą wodzem tatarskim Tamerlana nad
rzeką Worską nieszczęśliwie stoczonej na placu polegli. Inni poda-
ją, że *Jędrzej* ratował się ucieczką z tej bitwy i kniaziowi moskiew-
skiemu podał konia, za co miał nadany Trubeck, a od tego mają
pochodzić Trubeccy i Galiczynowie (*).—*Zygmunt* czwarty syn
tegoż Korybuta po dwakroć od czechów na tron zaproszony, po-
mimo, że tam wielkiego męstwa i zdatności rządzącego dał dowo-
dy, zgadzając się z wolą Władysława Jagielly i na rozkaz jego
z Czech ustąpił: a powróciwszy do kraju w zatargach o księstwo
litewskie Swidrygielly i Zygmunta Kiejstutowicza popierając stro-
nę tamtego pod Wilkomirzem poległ, czyli jak inni mieć chcą w rzece
Świętą zwanęj 1435 r. utopiony został. Długosz mówi, że córka jego
Helena była za Januszem x. raciborskim.—*Teodor* piąty syn Ko-
rybuta, Dymitra, ten z powodu zaszłego zwaśnienia się z Władysła-
wem Jagiełłą, Braclaw, Krzemieniec, a podobno i Winnicę utracił,
przy Zbarażu, Wiśniowcu, Kołodnie i przyległościach pozostał;
Bazyli dopiero wnuk Teodora, a syn *Daszku* czyli Daniela z xię-
żniczki twerskiej urodzony spłodził trzech synów, od których roz-
rodziły się cztery xiążęce na Rusi podówczas polskie domy, tojest
Siemiona, który wziął Zbaraz i od tego poszli xiążęta Zbarazcy,
Teodora czyli Fiedora, co miał dzielnicę na Porycku i od tego xią-
żęta Poryccy i Woronieccy, trzeci syn Bazylego *Michał* pan na
Wiśniowcu był ojcem rodziny xx. Wiśniowieckich. Mąż wojenny
z Konstantym x. Ostrogskiu, mając przy boku walczących czterech
swoich synów do owego sławnego zwycięstwa pod Wiśniowcem nad
tatarami, przyczynił się, od tych najeźdźników wielkie mnóstwo ze-
branego w niewolę ludu oswobadzał, a zapuszczając zagony swoje
aż do Tauryki zaciekał się, niosąc zemstę za krzywdy współziom-
kom swoim, przez tatarów zadane.—*Dymitr* syn Alexandra z Sko-
rucianki a wnuk tego Michała, jak go Niesiecki mianuje gospodar
wołoski, pan osoblwuszemi od przyrodzenia męstwa wielkiego i
głębokiego rozsądku obdarzony przymiotami, dziejopisowie ow-

(* Wyraźna myłka, gdyż rodziny Trubeckich i Golicynów pochodzą od Nary-
munda, brata Olgierdowego. (J. B.).

ceśni godnym go być mienia najwyższych dostojności; wspaniałością i hojnością równym był największym mocarzom, odwaga jego nieporównana u obcych i współziomków jednała mu sławę: liczne hufce własnym kosztem w ukraińnych ziemiach utrzymywał i najmocniejsze kosze łotrzących tatarów znosił, turków i wołochów nieprzyjacielskie zapędy na ziemię ojczystą siłą swą wstrzymywał. Iwan Wasilewicz wzywał jego pomocy dla zrucenia jarzma tatarskiego, nieodmówił mu Wiśniowiecki, kilku wodzów tatarskich poraził i do poddania się przymusił. Powróciwszy z tej wyprawy 1562 r. Zygmuntowi Augustowi sprawę z swego postępowania zdawał; zasłabł Wiśniowiecki w tem zdarzeniu, a król tak wiele zdrowie jego szanujący swoich mu lekarzy posłał i aby o zdrowie jego mieli staranie polecił. Ten to Dymitr trzymając silną straż obrony granic ojczystych Tomakowkę wyspę na Dnieprze u w padu rzeki Tysmienicy jako twierdzę mocno obwarował, gdzie potem niżowi kozacy przemieszkowali. Kirmen zamek tatarski prochy pod niego podsadziwszy w powietrze rozrzucił, największą jednak z ludem swym na wyspie czyli ostrowiu dniewnym Chorotyca zwaną przebywał i z tamąd tatarom wszelkiego wstępu do Polski bronił. Wyspa ta długo od nazwy jego Wiśniowcem nazywana była. Dla łatwiejszego przebycia rzek wielkich, jako to Dniestru, Dniepru i Dunaju miasto czołnow, pierwszy zaczął używać czajek z skóry żubra, któremi dla lekkości przez najbystrzejsze rzeki z łatwością ludzi swych przeprowiał i szybko z jednego miejsca na drugie przenosił się. Oprócz tego szczęściem swoim i samem imieniem nieprzyjaciółom ojczyzny straszny. Taką to wielką sławą imienia jego powodowana Wołosza ofiarowała mu gospodarstwo, jakoż w małym bardzo poczecie Polaków i kozaków wybrał się na Wołoszczyznę; zdradliwy Tomsza zasadzki wokoło nań zastawił i pogromiwszy tę garść ludu Dymitra chorego na wozie złożonego pojmał i wraz z Piaseckim podolskim ziemianinem do Carogrodu odesłał, gdzie Wiśniowiecki gdy żadnych warunków od sultana przyjąć niechciał, z skały nadmorskiej przy brzegach przedmieścia Galaty wraz z Piaseckim zrzucony. Ten jednak szczęśliwy od razu życie skończył. Wiśniowiecki zawieszony na haku trzy dni okropnie męczył się aż dopiero bluzniąc jak pisze Miechowita, od turczyzna, inni mieć chcą że od samego sultana strzałą przeszyty życie zakończył. Mąż wielkiej chwały, godzien lepszego losu. Kojalowicz w rękopiśmie opowiada, że turcy serce jego pożarli dla nabycia większego męztwa. Niedługo i okrutny Tomsza panował wołochom, gdy albowiem nasycił się zemstą obrzynając polakom uszy i nosy i tak ich do ojczyzny ode-

slawszy, naszedł go Alexander z pomocą sultana tureckiego, z gospodarstwa wypędził tak, iż z niewielką liczbą towarzyszy swych do Lwowa się schronił. Zygmunt August karząc go za popełnione bezprawia, niewiarę i okrucieństwa na karę miecza skazał i wyrok ten w przytomności Stanisława Krasickiego posłańca królewskiego wykonany został w mieście Lwowie.—*Michał* kasztelan kijowski, starosta czerkaski w r. 1550, tatarów ruskie kraje pustoszących z Janem Herburtem i Prokopem Sieniawskim pogromił, wodzów ich w niewolę zabrał i plon odbił; w r. 1579, w czasie wojny siewierskie okolice ogniem i mieczem pustoszył, Staroduba i Czerniechowa dobył. Hali Gereja hana tatarskiego w niewolę pojmał.—*Zygmunt*, ten w młodym wieku bawiąc na dworze Zygmuota Augusta, gdy z tymże królem znajdował się w Królewcu r. 1552, u Alberta xiążęcia pruskiego, w czasie puszczenia sztucznych ogniów obok króla od rozpękniętej racy poległ, tak iż iż mózg jego suknię królewską opryskał.—*Jerzy* kasztelan kijowski starosta kamionacki syn Michała obywatelstwem i walecznością rycerską zasłużony w ojczyźnie na sejmach, kommissjach i sądach urzędował z chwalebna gorliwością, zawsze około dwóch tysięcy ludzi gotowych do boju trzymał i tatarów łotrujących od granic państwa odpędzał, zabranych niewolników oswobadzał. Rozległych włości na Ukrainie z obu stron dziedzic, żył z przepychem, dom jego w Wiśniowcu miał dworu królewskiego postać, otwarty dla przybywających gości, napełniony był zawsze wielce uczonemi, w których liczbie znajdowała się znaczna część cudzoziemców przyjmowanych od Wiśniowieckiego uprzejmie i opatrywanych wspaniale. Pierwszy z xiążąt Wiśniowieckich odstąpił dyzunii, zszedł 1617 r. pogrzebiony w Załozcach czyli w Nesterwarze, uczczony nagrobkiem, którego napis zachował nam Starowolski.—*Michał* starosta owrucki brat Jerzego pojął za małżonkę Reginę Jeremiego Mohiły córkę. Tego gdy Wołosza ze stolca hospodarskiego strąciła, z Samuelem xięciem Koreckim w piętnastu potyczkach przeciwnych pogromiwszy na państwo przywrócił. Lecz gdy powtórnie Jeremi od nienawistnych z państwa zrugowany został, udał się Wiśniowiecki wraz z Samuelem Koreckim na Wołoszczyznę i tam z przemennym losem krwawe staczając boje od trucizny przez wołochów z napojem w porcelanowem naczyniu zadanej życie zakończył 1618 roku, zostawił z Mohilanki Annę córkę sławną pięknnością ciała i duszy, którą gdyby nie odradzili nienawistni Wiśniowieckim Władysław IV pojąć zamysłał za małżonkę, zaślubiona była potem Zbigniewowi Firlejowi staroscie lubelskiemu. Ztejże Mohilanki syn jego *Jeremiasz Michał* wojewoda ruski, prze-

myslski, kaniowski, prasnyski starosta, bohater nieporównany męzną odwagą, biegłością w sztuce wojennej, wspaniałością, dostatkami w całej Europie wslawiony, osierocony w nieletności pod opieką Konstantyna Wiśniowieckiego wojewody ruskiego stryja brał początkowe nauki w Lwowie, w szkołach jezuitów i tam wyrzekł się za sprawą tychże dyzunji. Wyprawiony w obce kraje w młodocianym wieku do sztuki i dzieł rycerskich okazał skłonność, zwiedził twierdze i zbrojownie w Niderlandach, taktyce i porządkowi owczasowemu wojen cudzoziemskich z pilnością przypatrywał się. Do ojczyzny powróciwszy w dwudziestym czwartym roku życia swego, w wyprawie Władysława IV 1634 r. przypro-wadziwszy pięć tysięcy ludzi kosztem swym uzbrojonych, za granicę w kroczył, podPutywlem nieprzyjaciół poraził, przyległe miasta i wsie popalił: a w powtórnej wyprawie, złączywszy się z Łukaszem Żółkiewskim podobnie w kilka tysięcy ludzi przez siebie uzbrojonych, Kursko, Ryłsk, Siewsk i przyległe okolice zniszczył i w popiół obrócił, ztąd go Palejem nazywano. Władysław IV król sam przyznał, iż szybkością swą w obrotach i zręcznością w sztuce rycerskiej najwięcej do zmuszenia do korzystnego pokoju przyczynił się. 1637 r. pod Starczem rebellizujących kozaków zniósł, a w r. 1643 gdy Omer Aga wódz tatarski z chmarą tatarów Ukrainę naszedł i wielką z niej zdobycz w ludziach i łupach uprowadzał, Wiśniowiecki zaszedł mu drogę i w dzień przemienienia Pańskiego 6 sierpnia walną z nim stoczył bitwę, pobił, więźniów oswobodził, łupy odebrał, a pojmanego syna Agi Bairam Kaszę zwanego w prezencie młodocelnemu Zygmuntovi synowi Władysława IV do Warszawy odesłał. W następnym roku 1644 dnia 30 stycznia tegoż najezdce Omara rozbił, Konięcpolskiego hetmana z wielkiego niebezpieczeństwa uratował. W tej krwawej bitwie miał zabitego konia. Kiedy powstał zbuntowany Chmielnicki, za Dnieprem pierwszą iskrę buntu pod Żołninem, Mnohą, Slepordem, Horzycą, tłumił, także pod Kumejkami, Łubną, Przyłuką, a ztęj strony Dniepru pod Konstantynowem i Niemirowem herztów poznosiwszy, lud ukraienny, jak wiele mu możność dozwalała w posłuszeństwie utrzymywał, a gdy w r. 1648 w nieszczęsnej u Korsunia bitwie Chmielnicki zbił i pojmał hetmanów koronnych, on sam jeden w kilka tysięcy całą siłę tatarów i kozaków przez siedm miesięcy pojedynczo i na różnych miejscach wstrzymywał i to sprawił, że te hordy ozuchwalone pierwiastkowem powodzeniem całej nie załały Polski. Nie był szczęśliwym, aby uzyskał względy królewskie, owszem Jan Kazimierz rozgniewany że na elekcji trzymał stronę brata jego Karola, pomimo powszechnie-

nego życzenia nie dał mu dowództwa nad zebranymi przeciw Chmielnickiemu siłami. Wiśniowiecki jednak po przegranej naszej pod Piławcami, wyżej nad wszystko całość nieszczęsnej ojczyzny ceniący, dzielnie Zamościa przeciw oblegającemu Chmielnickiemu obronił. Krzywonosą i Paleją wodzów jego pojماwszy, na pal dla wrazenia postrachu wbić kazał. Krzywosapkę i Gandzę wodzów i ich hufce pod Machnowką zniósł, do wytrzymania oblężenia zbarrackiego wielkiem sercem, nieustraszoną odwagą, zręcznym obrotem i tą ufnością, którą sam umiał rycerstwu wrazić, najwięcej przyłożył się: od kuli w nogę w czasie przypuszczonego szturmu raniony, bronić dlatego ojczyzny nie poprzestał, pod Beresteczkiem dowodząc prawemu skrzydłu wygraną wielką nad Chmielnickim bitwę rozstrzygnął, stawał wszędzie jako wielki wódz i w obronie kraju cały ogromny majątek stracił. Mawiał on zawsze: „calamitas patriae lamentatio Jeremiae, klęska ojczyzny, to płacz u Jeremiasza.“ Dzieła jego heroiczne długo w śpiewach u ludu zachowywały się. Miał jednak wielu nienawistnych szczęściu swojemu, z tych to podszeptów Władysław IV, gdy przybył w licznej gronie szlachty polskiej na Rusi mieszkającej, lubo go przyjął uprzejmie jako męża tak wiele zasłużonego ojczyźnie, jednak zawsze miał go w podejrzeniu, lękając się jego przewagi i zamożności. Jan Kazimierz pomimo że po odniesionych klęskach od zbuntowanego kozactwa, jednozgodnemi głosy rycerstwa polskiego we Lwowie w kościele oo. bernardynów ogłoszonym był jeneralnym regimentarzem, nie dał mu jednak dowództwa, a młodzi i niedoświadczeni pod Piławcami dowódcy na większe niebezpieczeństwo ojczyznę narazili. Koniecpolski i Potocki hetmani sprawiedliwość jego znajomości sztuki wojennej oddali. Miał on wielką sławę u postronnych i krajowców, Rzym pochwalał jego żarliwe, w obronie wiary i ojczyzny zabiegi. Jak z jednej strony, nieustraszony i niespracowany rycerz, tak z drugiej hojny i wspaniały w pożyciu towarzyskiem, posiadał on ogromny po przodkach majątek; część południowa województwa kijowskiego do niego za Dnieprem należała, wielkie ekonomie Rumno, Łubna, Łochwica, Jeremiówka, Przyłuki oprócz Wisniowca i dóbr przeddnieprskich były jego własnością; w potrzebie 12 tysięcy ludu uzbrojonego wywoził. Dom jego w Wiśniowcu był podobny do dworu władcy obszernego kraju, mnóstwo rycerstwa krajowego i cudzoziemców wspaniale przez niego przyjmowauych, świetnością napelniało go; krajowi i zagraniczni związków jego i przyjaźni szukali: widzieć można było w Wiśniowcu posłów od Michała Fiedorowicza i Alexego Michajłowicza w. monarchów rosyjskich, od hana tatarskiego, sultana

tureckiego i Rakocego xięcia siedmiogrodzkiego, do niego wyprawianych, z gościnnością przyjmowanych i odprawianych. Wstrzeżliwości był osobliwszój, użycia kobiet i wina wystrzegał się, hojny dla współtowarzyszów broni, łaskawość z surowością za wykroczenia przeplatał, każdego roku 180 tysięcy złp. owczasowych w nagrodę dla rycerstwa zasłużonego rozdawał: wnieszczeńściach gdy mu dochodów zabrakło na wykupno pięciu rycerzy z niewoli tatarskiej i 5ciu bernardynów pierścień ślubny z skarbu od Zamojskiego sobie dany ofiarował. Szczodroblivy równie na pobożne fundacje, w Przyłuce za Dnieprem, fundował oo. dominikanów, kościoły w Łubnie, Rumnie, Łochwicy, w Wiśniowcu wspaniałą bazylikę począł wznosić, które zemsta kozaków zrujnowała, w Białym Kamieniu i Mosznie, farne kościoły pobudował i uposażył. W sobotę pospolicie do stanowczej batalji przystępował, wiele razy był w niebezpieczeństwie od xięży ruskich. Obwiniają go o srogie z kozakami zbuntowanymi obchodzenie się: miał on zatargę z Kazanowskim, dworzanem i poufalcem Władysława IV o dobra wielkie Rumno za Dnieprem w Czerniechowskiem na granicach niegdyś kraju leżące; w sporze tym widząc króla skłonniejszego do sprawy Kazanowskiego 12 tysięcy ludzi uzbroił, lecz gdy Władysław IV ważnością takich przyczyn przekonany 1635 jemu własność Rumna przyznał. Dobra te zaczął porządkować i drogę przez wielkie lasy do miasta Moskwy przecinać rozkazał. Umarł Wiśniowiecki po zwycięztwie beresteckim w Pawołoczy dnia 22 sierpnia 1651 r. nie domierzywszy lat 40, z gorączki zgniełej. Ciało jego dla niepokoju Ukrainy przeprowadzono aż do kościoła x. benedyktynów na górze św. Krzyża w Sandomierskiem i tam w r. 1653 złożone, mówi o tem x. Jabłoński w opisie historycznym góry i klasztoru w r. 1735 wydanym, z którego napis, który tu umieszcza się, świadczy w te słowa: Hieremias Cosacorum Terror, Dux et Princeps Viśniowiecius Michaelis primi Regis Poloniae Progenitor ab A. D. 1653 depositus. Czeka tu nietylko ostatniego sądu ale i pogrzebu. Słowa to są własne Jabłońskiego. Pogrzeb ten niewiadomo czyli był sprawiony dla trwających wojen i krótkiego, oraz mniej szczęśliwego panowania króla Michała syna jego. Na najwyższej przeto górze dawniej słowiańskiej Lechji spoczywają popioły największego jój bohatera (*). Miał za sobą

(*) Człowiek niesłychanie dumny, ale przytem znakomitość swoich czasów niepospolita; dla jego biografii ważny jest bardzo pamiętnik Bogusława Maszkiewicza drukowany w Tomie V zbioru pamiętników o dawniej Polsce Niemcewicza. O boga-

Jeremi Gryzeldę Zamojską Tomasza Zamojskiego kanclerza w. koronnego córę i z nięj syna *Michała Tomasza* dwóch imion potem króla polskiego, któremu utraciwszy w buntach kozackich, najcenniejsze dobra za Dnieprem, w puściznie przykład tylko miłości ojczyzny, bohatyryjskich cnót i ubóstwo zostawił. Pisali o nim różni, kanon in *Classico Sepulchrali*, Pastorius in *Diadema Glorise*, Janczyński w rękopiśmie, Potocki in *Centuria Virorum*, Temberski in *Chronologia*, Kochowski w swych klimakterach, — *Michał* Wisniowiecki 1669 r. po rzeczeniu się tronu przez Jana Kazimierza królem polskim obrany, wszystkich prawie majątności, jak się powyżej opowiedziało, przez bunt kozactwa pozbawiony. Królowa Ludowika i biskup Karol Ferdynand królewic dali mu przyzwoite jego urodzeniu wychowanie. W czasie elekcji przyłączył się do województwa sandomierskiego, na zalecenie Olszowskiego podkanclerzego i Krzyckiego podkomorzego kaliskiego przez szlachtę z wielkiem podziwieniem możnych królem wykrzyknięty. Klęcząc i z płaczem od korony wypraszał się, niechcąc na głowie swęj dźwigać ciernistych jęj kolców, powolny jednogodnemu powołaniu przyjąc ją musiał; miał do tego zdolności, lecz słabość zdrowia i połączona z nią słabość duszy, duma panującej nad nim małżonki królowej Eleonory austryaczki to zrzędziła, że cztery lata w nieszczęściach i mocowaniu się z możnemi przepędziwszy, patrząc na utratę Kamieńca Podolskiego, Podola i części Ukrainy we Lwowie, nie bez podejrzenia zadanej trucizny życia tego 1673 r. dokonał. Przy wstępieniu na tron znajdując się w niedostatku, zastał pokoje zamkowe w Warszawie ogolocone z meblów potrzebnych i wszelkich ozdób przez szwedów. Moźniejsi, mianowicie prymas Praźmowski przysłał mu obicia adamaszkim i baldakim bogaty, referendarz koronny karetę i konie, x. Radziwiłł bogatą karabelę oprawną w szmaragdy, inni prócz prezentów kuchnią nawet i piwnicę opatrzyli. Tak więc był ubogi syn możnego niegdys Jeremiego (*). — *Iwan* tak zwany starosta szyski 1549 r. w zamku swym Peremirce pojmany i z żoną przez tatarów w niewolę, wyszedłszy ztęj wielokrotnie na tychże pomścił się. — *Andrzej* wojewoda wołyński starosta łucki syn Iwana starosty szyskiego podpisał unią Litwy z Koroną 1569 r. Z Stefanem Batorym wojując pod Pskowem w r. 1581, Mikołaja Chostowina wodza pojmał i królowi żywego przy-

ctwach xiążąt Wiśniowieckich i dobrach ich za Dnieprem, które Jeremiasz przez poświęcenie dla ojczyzny utracił, patrz w dodatkach. (J. B.).

(*) Umarł król godzien lepszego losu we Lwowie 10 listopada 1673 w wilją bitwy chocimskiej. (J. B.).

prowadził, w innych wielu miejscach męstwa rodzinnego dał dowody. Jego córka Elzbieta Eufemia, Mikołaja Sierotki Radziwiłła wojewody wileńskiego małżonka, wielkich cnót i pobożności matrona, cały swój posąg na ubogich i pobożne fundacje rozdała, wszelkiej pompy pogrzebowej zakazała, a to co miało być wydanem na pogrzeb, między ubogich rozdać kazała i aby zwłoki jej sami ubodzy do grobu zanieśli dysponowała, co świętobliwie wykonanem zostało; klasztor i kościół oo. franciszkanów w Nieświeżu fundowała.—*Konstantyn* wojewoda kijowski walczył osobiście w potrzebie z Srebrnym wodzem i do zniesienia jego pod Czasnikami 1567 r. czynnie dopomógł, dwieście uszarszów swym kosztem uzbrojonych miał na tej wyprawie, a za swe zasługi wziął od króla Zygmunta Augusta w nadaniu dobra Horynkę, Syn tego *Konstanty* wojewoda ruski i starosta krzemieniecki: xiążę ten dał równy przykład jak przodkowie i cała rodzina jego, że żyli tylko dlatego aby krew swą za króla i ojczyznę przelać, a majątek jaki im opatrzność dozwoliła, na jej potrzebę, nie na osobiste widoki rozszołować. Ten *Konstanty* z hetmanem Zamojskim na czele licznej kawalerji przez siebie zaciągnionej przeciw Michałowi gospodarowi wołoskiemu, temu to najeźdźcy co korzystając z kłótni o dyzunią w Polsce, pierwszy już o rozbiórce kraju powziął myśl, zwycięsko walczył, do zniszczenia jego zamiarów przyczynił się i od samego hetmana wielkie dzieł swoich odebrał zalety. On to w towarzystwie Jerzego Mniszcha wojewody sandomierskiego teścia swojego prowadził na tron rossyjski Dymitra niewiadomo dotąd czyli prawdziwego czyli zmyślonego pretendenta i odwagą swą i dostatkami wraz z teściem Mniszchem do opanowania całego państwa, po otrzymanych kilku świetnych zwycięztwach czynnie dopomógł. W dniu zabicia przez lud w Moskwie Dymitra cara, znajdując się tam na stolicy przez dwa dni nieprzeliczonemu tłumowi ludu w 500 swych rycerzy bronił się. Gdy lud działa przeciw drewnianemu domowi, w którym mieszkał wymierzył i rozburzeniem groził, wywiesiwszy białą chorągiew pieniądze z worami na ulicę wyrzucać kazał, o które gdy lud bić się zaczął pomiędzy sobą, wypadł z ludźmi swemi działa odebrał, wiele ludu pobił i byłby opanował stolicę, gdyby nie nadszedł Szujski, który krzyż św. niosąc i całując go ocalenie wszystkich polaków poprzyściągł. Tenże *Konstanty* w wyprawie Władysława IV dzielnie mu towarzyszył. Po zejściu xx. Zbarazkich w r. 1623 wszystkie ich imiona czyli majątek równie ogromny jemu dostały się; umarł roku 1641, cztery razy śluby małżeńskie ponawiał: lód z Zahorowską kasztelanką braclawską, 2re, z Urszulą Mniszchówną wojewodzian-

ką sandomirską siostrą Maryny carowej, 3cie, Korniaktówną wdową po Alexandre Chodkiewiczu, nakoniec z Heleną Strusiowną starościanką halicką po Kalinowskim generale podolskim wdową; przeżył Konstanty lat 77 z chwałą i dobrem ojczyzny.—*Adam* brat jego: domowe przyzwoite urodzeniu wychowanie, potem zwiedzenie obcych krajów ukształciły go w naukach, a przebywanie w obozach w sztuce rycerskiej. U niego na dworze w Zalozcach nie o podał od Wiśniowca okazał się pierwszy raz Dymitr; o którym dowiedziawszy się Borys car wielkie summy ofiarował Wiśniowieckim za wydanie onego, nie przyjęli ofiarowanych darów, a idąc za przykładem Tarnowskiego, który pomagał Zapolskiemu, chociaż mniej szczęśliwie sprawę Dymitra nie pytając się o jego prawość wsparli.—*Janusz* koniuszy koronny, starosta krzemieniecki, syn *Konstantego* wojewody ruskiego z Zahorowskiej urodzony, w młodych latach wojennej sztuki pod sławnym Spinolą wodzem hiszpańskim uczył się i pod tymże w Niderlandach z odwagą potykał się, broniąc ojczyzny walczył przeciw Osmanowi sułtanowi tureckiemu, pod Chocimem przeciw szwedom i Gustawowi w Prusiech i pod Władysławem IV z znacznym poczem ludu swego piechocie dowodząc. Szturmy Abasi Baszy walecznie odparł, znaczną liczbę uzbrojonych rycerzy dla odparcia napadających nieprzyjaciół trzymał i na utrzymanie tych 120 tysięcy złp. t. j. przeszło siedm kroć terażniejszych wydawał corocznie. Władysław nagradzając zasługi jego hetmanem polnym 1636 r. wtenczas właśnie kiedy go śmierć zabrała mianował Wylany i na pobożne uposażenia klasztor oo. bernardynów w Zbarazu w wymurowaniu dokończył. Miał za sobą Eufemię Tyszkiewiczównę, z której syn *Dymitr Jerzy* kasztelan krakowski, hetman wielki koronny białocerkiewski, drahimski, lubomski, solecki, kamionacki starosta od młodości w obozowych trudach zahartowany, we wszystkich za Jana Kazimierza potrzebach stawał, trudy oblężenia zbarazkiego wraz z Jeremim Wiśniowieckim zniósł i wytrzymał, pod Krzemieńcem tatarów, pod Zwańcem i Soczawą kozaków, kędy młody Chmielnicki zginął, walecznie gromił, z Czarneckim złączywszy się Gustawowi z Rusi wracającemu nie małą klęskę zadał, pod Cudnowem i Słobodyszczą szczęśliwie wojował, do zwycięstwa nad turkami powtórnego pod Chocimem i Zorawnem mężnie przyczynił się: karności rycerskiej pilnie przestrzegał, bogate dary klasztorowi częstochowskiemu, między temi buławę hetmańską złożył a córka jego Eugenia Koniecpolska kasztelanowa krakowska koronę swoją ślubną złotą drogiemi kamieniami obsadzoną obrazowi Najś. Panny tamże w Częstochowie oddała.—*Konstanty* wojewoda braclawski, bełki,

gliniański, osiecki starosta, brat hetmana Dymitra i wszystkich jego trudów dla ojczyzny jako i tryumfów z nieprzyjaciół towarzyszy, kommissarz do traktatów z Turkami z Żorawnie 1686 r. umarł we Lwowie, tamże w katedrze pochowany. — *Janusz Antoni* kasztelan krakowski, starosta krzemieniecki, parczewski: nieporównana jego wspaniałość i ludzkość wielce wychwalona była, mężstwa dał dowody pod Koniecpolem, zniecony piękną wymową, wiele posług publicznych odbył, zostały się jego dzieła i *mowy* jakoto na weselu Rzewuskiego podczaszego koronnego 1731 r. i *sposób krótki* do zbawienia z francuzkiego przetłomaczony i w Poznaniu wydany 1728 r. Miał za sobą Teofilę Leszczyńską, z której pozostała jedyna córka Franciszka x. Radziwiłła kasztelana trockiego hetmana polnego litewskiego małżonka, która nieśmiertelną sławę i nie mały majątek w dom ten Radziwiłłów wniosła. Żył jeszcze także ostatni domu tego plemiennik *Michał Serwacy* wojewoda wileński hetman wielki, a potem kanclerz litewski: w czternastym roku życia zacia zaślubił x. Dolskę, odbył potem podróż za granicę: w ósmym roku, posłem był i urząd ten z chwałą piastował. Powtórnie ożenieniem się z x. Czartoryjską i trzecim z x. Radziwiłłówną niezmiernie się zbogacił, lecz dostatków na posługi ojczyźnie użył. 1700 r. był marszałkiem konfederacji w. x. litewskiego, w r. 1703 marszałkował w izbie poselskiej i objąwszy buławę wielką litewską walczył mężnie dostał się nakoniec w niewolę na lat kilka, które w Głuchowie osadzony przepędził i tam pięć psalmów wierszem w więzieniu napisał, a potem 1711 r. w Częstochowie wydrukować kazał. Napisał on także *historję ludu Bożego i medytacje* na każdy dzień wybrane z pisma św. w Warszawie 1728 r. wydane. Marszałkował w trybunale litewskim 1721 i 1732 roku, trzymał stronę Augusta III przy jego elekcji 1733, zostawił córki dwie Annę Ogińską i Elżbietę Michała Zamojskiego wojewody smoleńskiego małżonki, resztę swojego życia przepędził na wypełnieniu cnot pobożnych, pisaniu i tłumaczeniu ksiąg. Umarł 1744 r. ostatni w grobie rodzinnym w Wiśniowcu spoczywa (Patrz dodatki).

Wiśniowski Stanisław, z Wiśniowa w lubelskiem województwie z wielką chwałą dla Polaków wojował w Węgrzech przeciw Turkom za Rudolfa cesarza niemieckiego, także przeciw Wołochom z Janem Potockim, nagrobek w Krakowie u oo. Franciszkanów sławę jego głosi. — *Piotr* waleczny w utarczkach z Tatarami, ubity od kuli 1624 r. Tatarzy niemogąc się nasycić zemstą nad swym przeciwnikiem wnętrzości jego pożarli, wspomina o tym wypadku Siarczyński w dziele: obraz wieku Zygmunta III. — *Tobiasz* arja-

nin nauczyciel szkół w Krakowie, gdzie wydał *prawdy chrześcijańskie*, dzieło to duchowni katolicy wytępilli. Tegoż wydania miały być *Treny* w Krakowie 1585 r.

Wiszowaty Andrzej, herbu Roch, ziemianin województwa podlaskiego, urodzony z ojca *Stanisława* i Agnieszki córki Faustyna Socyna przyszedł na świat 1608 r., odbył nauki w Rakowie, gdzie jak pisze w dziele biblioteka Anti Trinitariorum było podówczas tysiąc uczniów, między temi trzysta szlacheckich: wsławił się wielu uczonemi pismami. był nauczycielem dzieci Tarły wojewody lubelskiego a potem puścił się w podróż za granicę przez Gdańsk, Hollandją, Anglją i Francją zwiedziwszy do ojczyzny powrócił 1638 r., trafił na wzniesioną burzę dla arjanów, a gdy w Rakowie szkoły kościół i drukarnie zniszczono, wyjechał powtórnie z Suchodolskim w obce kraje, po powrocie mianowany pastorem w Piaskach w Lubelskiem. Po zamknięciu tam arjańskiego kościoła przeniósł się do Szerszni na Ukrainę 1643 r. Opryszkowie czyli tak zwani w Podgórzu rozbójnicy ojca jego w Wrocimirowie podówczas mieszkającego napadli i na węglach piekąc umęczyli. Niemierycz dziedzic Orela za Dnieprem w Kijowskiem na Ukrainie wezwał młodego Wiszowatego na pastora, lecz w też porę mianowany został Andrzej intendentem kościołów arjańskich na Wołyniu, w Beresteczku niegdyś główne siedlisko mających i tu go spotkał wyrok trybunału koronnego kościoły te niszczyć rozkazujący 1648 r. Gdy bunt kozaków pod dowództwem Bohdana Chmielnickiego tak gwałtownie wszczął się, arjanie skutków onego doznali zienawiści religijnej, wycinano ich wszędzie, kościoły burzono, biblioteki darto, i palono. Wiszowaty z żoną i niektórymi towarzyszami pod Gdańsk ucieczką ratował się 1649 r. Za usunięciem się nawałności kozackiej powrócił do Lublina, przeniósł się w Krakowskie i tam pracował jak duchowny z powołania 1655 r. Gdy Karol Gustaw z szwedami w kroczył do Polski związało się kilka tysięcy wieśniaków w Podgórzu i arjanów w pień zaczęli wycinać, Wiszowaty uniósł się z żoną za Wisłę do Czarkowy porzuciwszy zbiór swych ksiąg w nieszczęsnem ojczystem siedlisku Wrocimirowie: zniszczyli wszystko rozhukane łotry i w krótcie przybyli do Czarnkowy, gdzie podobnież znaczną bibliotekę Lubienieckiego Stanisława zniszczyli, drogę do Pińczowa podartemi dziełami jakoby śniegiem ubieloną zaslali, do r. 1657 znajdował się z innemi trzydziestu arjanów rodzinami w Krakowie w czasie zajęcia przez szwedów. Poczem powrócił do Robczyc, gdzie go zastał fatalny na arjanów wyrok 1658 r. Przyszedł nareszcie dzień 1 lipca 1660 r., w którym ci nieszczęśliwi majątki i groby

przodków swoich opuścić i za granicę wynieść się musieli. Część ich udała się do Szląska, Pruss i Hollandji a pięćset rodzin do siedmiogrodzkiej ziemi, Wiszowaty udał się do Węgier, potem do Manhejmu, nakoniec w Amsterdamie 1678 r. życia pełnego różnych przemian i nieszczęsnego tułactwa dokończył.—*Krysztof* syn *Andrzeja* także gorliwy arjanin mieszkał w Rakowie i wydał dziełko *obrona wiary i ofiary* tamże 1625 r. Wymienia w niem, jak świetny był podówczas Raków, mieszkał w nim Erazm Otfinowski, Stanisław Lubieniecki, Tobiasz Morsztyn, Ronułtowie, Dzierzanowscy i inni, *Jakób* Wiszowaty w Prusiech wojując przeciw szwedom poległ.—*Stefan* i *Paweł* dla dzieł rycerskich w historii wspomnieni.

Witan, Wittan Otto, przeniósł się z Kurlandji do Polski; miał za sobą siostrzenicę Stanisława Koniecpolskiego kasztelana lubaczowskiego. Jego potomkowie osiedli w Łęczycy i ziemi gostyńskiej.

Witkowski h. Nowiwnakrakovsk. wojewódz. *Seweryn* z Rudułtowic chorąży xięś. zatorskiego odbywał liczne posługi na walne sejmy i trybunały koronne.—*Marcjan* poległ w bitwie ze szwedami pod Kaliszem.—*Jan* jezuita rektor poznański podróżował do Francji i tam życie zakończył. Wydał *obserwacje* święte na niektóre dni przedniejsze w Poznaniu 1730 r.—*Jarosz* Witkowski ten miał synów dziesięciu, którzy wszyscy prawie w potrzebach wojennych broniąc kraju i swobód polegli.

Macieji *Stefan* Witkowsy h. Poraj z Łęczyc. wojewódz., mężowie sławni odwagą w potrzebach przeciw kozakom i szwedom w Prusiech. *Stanisław* przydomku Targo uczony i w języku greckim biegły, młodsze lata przepędził w Krakowie na naukach, mianowany poborcą komory celnej mazowieckiej w Łomży mieszkał. Zaleca go prawość i nieinteressowność; nie spanoszył się jak inni, owszem nienawidził zdzierstwa celników, pisał przeciw nim zowiąc ją szarańczą, co wszystko pożera, drapieżną gawiedzią która się krwią z ludu ubogiego wyssaną tuczy. Wolny czas od urzędowania poświęcał ulubionym naukom i muzom: wydał pism kilka za panowania Zygmuuta III, najwięcej w rymach, które jeżeli nie są gładkim wierszem oznaczają jednak rozsądek w uwagach głęboki i cechują Witkowskiego, że był kochającym kraj i ojczyznę obywatelem. Juszyński mówi, że był Witkowski biegłym w prawie i na wiek owczasowy rozsądnym bardzo politykiem, czego dowodzi jego dzieło *o nadzwyczajnych poborach* prozą 1613 r. wydane. Zwyrazu *exaktór* dworuje i nazywa *exactor humani operis*, powiada, że to jest urząd publikana, do którego powołują tak złych ludzi jak do wojska walecznych.

Witosławski Benedykt, z Siedlca pod Zninem w Wielkiej polsce, rotmistrz królewski,—*Piotr* brat jego w potrzebie wojennej poległ.—*Janusz* dziedzic na Sypniowie kasztelan inowrocławski.

Witowski Stanisław herbu Jastrzębiec w Sandomierskiem, chorąży łęczycki, wielkorządca krakowski, starosta niepołomicki, krzeczowski i bocheński, nakoniec kasztelan brzeziński dwuletnie cierpiał więzienie na Moskwie za samozwańca, do uspokojenia rozruchów w Włoszech, po zejściu Jeremiego przyłożył się; Zygmuntowi III niezmiernie miły, dla biegłości we wschodnich językach. Sprawował poselstwa do Turek, Węgier nakoniec do Wiednia, odbył wiele innych posług publicznych. Miał za sobą Kochanowską herbu Korwin. zakończył życie w Jedlnie 1637 r.—*Stanisław* synu jego, naprzód podkomorzy łęczycki, potem kasztelan sandomirski, starosta lubelski, knyszyński, krzeczowski, nowotargski, zwolencki; pod Smoleńskiem z Władysławem IV wojował, pod Piławcami wstrzymując uciekające tłumy mężnie stawiał się. Gdy Karol Gustaw król szwedzki listem do złączenia się z sobą zapraszał; odpisał mu w te słowa: „Wszystko co mam, powinienem Bogu; wierność poprzysiągłem ojczyźnie i Janowi Kazimierzowi, nie królowi Gustawowi ani fortunie, zaczem raczej śmierć obieram sobie a niżeli wiary panu swemu nie dotrzymać.“ Tak skończył godnemi Polaka wyrazy, Stał wiernie przy obronie króla i ojczyzny: zaszczycony zaufaniem króla jeździł w poselstwie do Rossji dla udeterminowania granic i potem do Innocentego X. papieża. W r. 1661 deputowany zup wielickich i do rozgraniczenia między Spizem i Węgrami, ślady tych granic w kopcach dotąd istniejących oglądał szanowny badacz i miłośnik pomników ojczystych Kazimierz Władysław Wojcicki, w roku 1830 w podróży swjej do Węgier. Żył ten *Stanisław* w związkach małżeńskich z Joanną Firlejową z Dąbrowicy, z której zostawił córkę jedyną Alexandra Załuskiego wojewody rawskiego małżonkę. Na fundacje pobożne wiele łożył, kościół oo. bernardynów na Stradomiu po spaleniu szwedzkim murować zaczął, w Jedlnie także kościół zmurował, gdzie spoczywa w grobie rodzinnym nagrobkiem uczczony: na uczniów ubogich przy akademji krakowskiej pierwszy fundusz zrobił.

Wituński Augustyn, herbu Rola z Łęczyckiego zakonnik franciszkan pisał i wydał niektóre dzieła, zapewna duchowne, których istnienie poświadcza Niesiecki.

Witowski Władysław, herbu Gozdawa podkomorzy gostyński, poseł na sejm 1653 r. różne inne odbywał publiczne dla kraju posługi,

Witwicki Stanisław, herbu Sas syn Samuela dziedzica na Witwicy w ruskiem województwie, początkowe nauki odbył w Lublinie i Braunsbergu, dalsze w Paryżu: powróciwszy do ojczyzny kanonikiem gnieźnieńskim i opatem plockim mianowany, odbywał obowiązki sekretarza do Francji i Danji, do Leopolda cesarza od króla Michała, jako poseł wysłany, spełnił zamiar tego poselstwa. Poczem mianowany rejentem koronnym i infulatem ołyckim, dalej biskupem kijowskim, następnie łuckim w r 1680 tu rządząc katedrą wprowadził zgromadzenie świeckich księży in communitate żyjących. Synod dyecezański w Brześciu Litewskim odbył R. 1688 posunięty na katedrę poznańską dziewięć lat dyecezą rządził, tak był gorliwy o wiarę mówi Niesiecki, że czterech władcyków ruskich z Rzymem zjednał. Załuski w dziele *listy poufałe* niekoniecznie pochlebne oddaje mu zalety, mówi owszem, że gdy pośmierci Wierzbowskiego zawakowało biskupstwo poznańskie, Witwicki upatrzwszy króla Jana III dobry humor okazał mu testament, którym dom królewski dziedzicem swego majątku uczynił, i to mu pomimo przeciwnych mocnych intryg zjednało tę infulę: mówi dalej, że gdy po śmierci tegoż króla na sejmie konwokacyjnym w izbie poselskiej o wybór marszałka wszczęła się wrzawa, Witwicki otoczony duchowieństwem niosącym świece i pochodnie z święconą wodą, bez wszelkiego jednak względu na jego taką powagę z izby oddalonym został. Szczególniejszą miał słabość okazywania się z próżnemi tytułami i tak rodowitosc swoją wywodził od królów hiszpańskich, za których w czasie Gotów panował Witiges, Witiza i t. d. A podając akt instrukcji króla do zawarcia intercyzy przedślubnej między x. Jakóbem królewicem i córką elektora palatyna napisał się xięciem Słubczy i Króbi, lubo mu takie tytuły nigdy nie służyły. X. Adam Krasieński biskup kamieniecki miał w rękopiśmie Witwickiego *opis podróży*, do Francji, Włoch, Niemiec i Danii, gdzie miało się znajdować wiele rzeczy interessujących owczesną politykę i historją związków zagranicznych z Polską. Pisał on, jak Załuski podaje, wiersze: jego jest dziełko proza napisane *Abrys doczesnej szczęśliwości* (*).

Wizemberg Jan, herbu tegoż n. względami Ferdynanda cesarza, Zygmunta III i Władysława IV królów zaszczycony, dziedzic na Czajowicach i Masłomiący, krakowskim był burgrabią i trzy-

(*) Chciało się Witwickiemu być kardynałem, przynajmniej posądzają go oto i mówią, że w sprawie Łyszczyńskiego niewczesną gorliwość pokazał dla przypodobania się papieżowi i kardynałom, ale właśnie to niedobra była obrona droga do zamierzonego celu. (J. B.).

mał dochody zup wielickich.—*Mikołaj* sekretarz Władysława IV i Jana Kazimierza królów, mąż hojnością na ubogich i pobożnością wsławiony. Syn na pamięć jego zawiesił chorągiew z herbem rodzinnym w zielenickim kościele pod Krakowem.

Wiżgajto *Mikołaj*, proboszcz katedry wileńskiej, biskup żmudzki gorliwy o wolność ojczystą, w obyczajach skromny, do wcipu niepospolitego, pobożności pasterza godny, tak go wspomina Kojałowicz w rękopiśmie o familjach litewskich.

Wiżgerd czyli *Wissogerd* na sejmie w Horodle 1413 r. przyjął dla siebie i swych następców herb Odrowąż. *Mikołaj* podkomorzy upicki z sejmu 1613 r., kommissarz do rozgraniczenia z Kurlandją.—*Jan Kazimierz* skarbnik i pisarz grodzki kowieński; gorliwość jego w wieku zdarzeniach dla ojczyzny zapisana jest w uchwale sejmu 1662 r.

Wkryński *Walenty*, z płockiego województwa herbu Grzymała, wojując w krajach ruskich tamże osiadł i za małżonkę pojął księżniczkę Zbaraską wdowę po Baworowskim.

Władyczka w księstwie żmudzkiem, *Jan* pisarz w. x. litewskiego od Alexandra króla r. 1492 do Rossji w poselstwie wysłany, różnych zamków oddania upominał się.

Władysławski *Gabryel*, wprzód zwany Premancovius, Przemankowskim, z Chelмна rodem, w akademji krakowskiej brał nauki od Anny austriaczki królowej Zygmunta III małżonki, do dozoru nad szlacheckimi dziećmi przy dworze króla bawiącemi wezwany, zjednał sobie szacunek nietylko nauką lecz do tego przyjemnem i łagodnem postępowaniem. Wysłany kosztem tejeż królowej, naprzód do Gracu a potem do Rzymu, tam został doktorem teologii, skąd powróciwszy był nauczycielem wprzód Anny Marji królowny, ta gdy wprędce ztego świata zesła, Władysława królowica. Te jego prace nagradzając Zygmunt III przywilejem go szlachectwa i nazwą Władysławskiego udarował na pamięć że był przewodnikiem Władysława. Fundował on, mówi Niesiecki, klasztor oo. franciszkanów w Chelmnie, kędy pogrzebiony. Kobierzycki w życiu Władysława wysokie oddaje mu zalety; był potem proboszczem warszawsktm, kanonikiem płockim i chelmińskim, skromny zawsze lubo mógł na wyższe stopnie nie piął się, majątek swój na użyteczne zakłady, na pomnożenie nauczycieli dla jeografa, historyka, jeometry, filozofii i muzyki na wsparcie uczniów chelmnianów opisał (*).

(*) Konstytucja uszlachcająca z r. 1609 zwie go jeszcze Provcncius. Umarł w Chelmnie 16 lipca 1631, jak podaje Albr Stan. Radziwill, w tłumaczeniu Kotłubaja. Pisali onim Sołtykowicz str 190, Dwutygodnik literacki w Krakowie I. 197. Michał Wiszniewski Hist lit. VII. 15. (J. B).

Władystawczyk Adam, czyli jak inni go mianują Włocławczyk z Włocławka na Kujawach rodem, rymopis z wieku Zygmunta III, napisał on wierszem *Pamiętkę żywota* i prac dzielných Jana Zamojskiego 1608 r. wydane.

Włodek Maciej, herbu Prawdzic na Rusi, starosta i generał ziem podolskich, u miasteczka Gojsca hufiec najezdników wołochów, zebrawszy służebny swój lud, rozgromił. Pod Obertynem 1531 r. jako rotmistrz mężnie popisywał się, bramę w Kamieńcu Podolskim wymurował i zamkowi kształtniejszą nadał postać.— *Stanisław* syn jego pisał się z Hermanowa, naprzód kasztelan lwowski 1593 r. potem wojewoda bełzki, starosta halicki kołomyjski, miał za sobą Elżbietę siostrę Jana Zamojskiego kanclerza i hetmana w. koronnego: mąż nieporównanej odwagi w gonitwach i harcowaniu najzręczniejszy, tatarów ścigał i w oblężeniu zamku halickiego odpędził wodza ich i ubił. Na pamięć tego zwycięstwa kaplicę tam przy zamku na cześć św. Katarzyny zmurował i obraz wystawujący to zdarzenie zawiesił. Z Zamojskich małżonkę swą 1595 r. zmarłą w kościele oo. dominikanów w Lwowie pochował i wspaniałym nagrobkiem uczcił, gdzie także ołtarz dla N. Panny marmurowy wystawił i koronę bogatą drogiemi kamieniami wysadzaną podarował, kielich i patynę szczerozłotą oraz krzyż srebrny temuż kościołowi ofiarował: sejm 1598 r. polecił mu, aby puste pola na Podolu i Rusi pomiędzy zasłużonych rozdzielił.

Włoszek Stanisław, jezuita w r. 1608 rządził dom tego zakonu w Krakowie, potem w Warszawie, rektor kolegium w Wilnie, prowincjał litewski, on to najwięcej gorliwością swoją pracował około nawrócenia xx. Słuckich do unii.

Wnuczek Marek, herbu Jastrzębiec, ciwun retowski był posłem z w. x. litewskiego na sejmie w Lublinie przy dokonaniu unii 1569 r. Potem stawał jako rotmistrz pod Wielkimi Łukami. Niesiecki mówi, że trzy Wnuczkiewiczowny były na opiece Zygmunta Augusta króla, jedna zaślubiona Janowi Jelcowi i znią oddane dobra Korniny i Malin, druga małżonka Hornostaja wzięła Rochtycze i Ditatowice, trzecia Woroniczowa dobra Pliszczyn.

Wodyński Jan, herbu Kościeszka w przód kasztelan liwski, potem wojewoda podlaski, miał za sobą Zofią Sobieską Marka Sobieskiego wojewody lubelskiego córkę; dziedzic na Międzyzylesiu w ziemi drohickiej, teraz powiecie węgrowskim, województwie podlaskiem. Był to wówczas leśny obszar około 600 włók miary litewskiej mający, na którym gdy wytrzebiono lasy i zamieszkali osadnicy, powstało miasteczko dziedziczne Miedzna, kilka folwarków i blisko dwadzieścia wsi, zamek obronny z wałami i fosą ka-

mieniem z marmuru wyłożoną, stosownie do owych czasów obmurowany. za przywilejem królewskim Wodyńscy umocnili. Ten to *Jan Wodyński* wielu posługami publicznemi znamienity z niepospolitą zaletą u pisarzy tego wieku wspominany. W r. 1611 odbywał dzieło rozgraniczenia od Pruss xiążęcych, zaufaniem Zygmunta III zaszczycony umarł 1616 r. Dwie jego córki *Marcybella* poślubiona *Gedeonowi Tryznie* podskarbiemu w. x. litewskiego i *Gryzelda Janowi Stanisławowi Sapieże*, marszałkowi w. x. litewskiemu.—*Marek* syn jego kasztelan podlaski równie posługami publicznemi znamienity, córki jego *Anna Radziejowskiego* kasztelana wieluńskiego małżonka i *Konstancja Gotarda hrabi Butlera* podkomorzego królewskiego, który niewolę i wszystkie nieszczęścia dzielił z Janem Kazimierzem. Temu dobra *Miedzna* wprzód *Międzyłes* zwane dostały się w dziedzictwo i są do tej chwili potomków jego *Butlerów*. W tem to miasteczku *Miedzny* istniał starożytny pięknej budowy kościół, w którym historyczne zdarzenia rodziny *Wodyńskich* na obiciach ścian pięknym pędzlem oddane oglądano. Kościół ten przez *Wodyńskich* fundowany a przez *Butlerów* około r. 1676 jak napis świadczył odnowiony. W r. 1802 od przypadkowego ognia z nieodżałowaną dla starożytności stratą spłonął.—*Andrzej* brat *Marka*, łowczy a potem kasztelan podlaski podpisał umowę czyli tak zwane *pacta conventa* *Jana Kazimierza* króla: posłem był w przód na wielusejmach rozmaite dla ojczyzny wypełnił posługi. Groby tej rodziny oglądał *Niesiecki* w Warszawie w kaplicy u św. *Jana* (*).

Wodziecki *Wawrzyniec* i *Maciej*, z *Krakowskiego* herbu *Leliwa*, za wojenne zasługi w wyprawach przeciw turkom za *Jana III* do wszystkich przywilejów szlacheckich na sejmie 1676 r. przypuszczeni.—*Wawrzyniec Jan* skarbnik nurski, podczaszy warszawski, administrator zup wielickich i bocheńskich około roku 1701. (Patrz dodatki).

Wodziński h. *Jastrzębiec* *Krysztof* z *Wodzina* i *Wodzinka* w *Sieradzkim*, kanonik poznański, płocki, pultuski, żył około roku 1678 przykładną pobożnością zalecony (Patrz dodatki).

Wojakowski *Jakób*, z *Wojakowa* w ziemi przemyslskiej, kustosz ołycki, około r. 1640.—*Tomasz* w młodocianym wieku pięknej nadziei w *Rzymie*, gdy tam przybył, dla dalszego doskonalenia się w naukach wczesnie ten świat pożegnał 1614 r. pochowany w kościele św. *Stanisława* i nagrobkiem uczczony.

(*) Kaplica ta była ich fundacji (J B.).

Wojanowski h. Leliwa *Felix*, z Wojanowa w Prussach królew. kawaler maltański, komandor poznański, wojownik odwagą, wspaniałością i wszystkimi cnotami rycerskimi słynął. Umarł w Gdańsku 1621 r. pochowany w kościele oo. dominikanów i nagrobkiem uczczony. Tęj rodziny były własnością dobra Kleszczowo niedaleko Gdańska.

Wojdowski *Andrzej*, zwany Voydovius pastor nowochrześciców, w przód lubelski, potem rakowski. Arjanie polscy wysłali go do Holandji, lecz gdy stany hollenderskie naukę arjanizmu za szkodliwą krajowi ogłosiły; Wojdowski ztamtąd ustąpić musiał, a dzieła jego wraz innemi spalone.

Wojenkowski *Kacper* z Wojenk w Łęczyckiem, odważny rycerz, którego dowództwu Golski wojewoda ruski powierzał obronę granic, zabity w potrzebie z tatarami spoczywa w Barze.

Wojęński *Jakób*, herbu Półkozic, w ziemi przemyskiej, wojenną odwagą wslawiony siły wielkiej i postawy dorodnej; mówi onim Okolski.

Wojęński *Stanisław*, herbu Zadora z krakowskiego województwa, od Kazimierza w. króla w różnych poselstwach do cesarza niemieckiego i do Rplitęj weneckiej używany, powszechnie dla długiego tam pobytu wenetem nazywany, podkomorzym od tegoż króla mianowany, a jak Niesiecki twierdzi od Karola IV cesarza przywilejem z 1355 r. hrabią mianowany, miał za sobą Bachnę hrabiankę z Tęczyna: zszedł 1367 r., pochowany w kościele św. Florjana na Kleparzu w Krakowie. Napis na nagrobku jego za ledwo już przez Niesieckiego mógł być wyczytany w te słowa: „Stanisławowi hrabi z Brzezia Wenetem czyli Wojęńskim nazwanemu podkomorzemu królewskiemu, mężowi dla króla, ojczyzny i kościoła wielce zasłużonemu. Bachna hrabianka z Tęczyna pozostała małżonka ten pomnik położyła.“ — *Jakób* starosta dobrzyński, za Władysława Jagielly zamku w Dobrzyniu przeciw krzyżakom mężnie bronił i wołał poledz, a niżeli zdobycie zamku przeżyć. — *Jan* miał za małżonkę Annę Gorkowną także hrabiankę, był sędzią poznańskim, nazwany okrótnym djablem, dlatego że niespokojną szlachtę surowo i bez względu karał, mianowicie w zamieszkach Grzymałów z Nałęczami, dlatego oskarżony miał już skonfiskowane dobra, osadzony w więzieniu, z którego gdy potrafił wymknąć się, udał się do Zygmunta cesarza, za którego wstawieniem się Władysław Jagiełło w Budzie podówczas znajdując się Dobka kasztelana wojnickiego dla wysledzenia jego spraw do Wielko-polski zesłał, gdy zaś niewierność jego okazała się, a o zasługach wojennych w bitwie pod Grünwaldem Zyndram Maszko-

wski hetman tój wyprawy dobre dał świadectwo, Wojeński przywrocony do slawy i kasztelanią biecką udarowany został, nadto sto grzywien pensji rocznej z zup wielickich miał sobie naznaczonych — *Andrzej* syn jego podsędek brzeski kujawski, potem podskarbi królewski przeciw krzyżakom mężnie w wszystkich wyprawach stawał i od Władysława Jagiełły dobra Horotków, Czaplin i Boryszów w nadaniu otrzymał. Temuż rycerzowi Władysław król polski i węgierski pewną coroczną z zup wielickich wypłatę postanowił. Miał za małżonkę Weronikę z Bnina. — *Przedbor*, temu król Kazimierz III za wierną jego dla ojczyzny krwią i majątkiem usługę, wieś Szyce w stu grzywnach srebra nadał listem danym w Krobi 1474 r. Tenże król wysyłając Władysława syna na objęcie tronu czeskiego, zarząd domu królowica Przedborowi powierzył, który w Czechach kupił zamek i posiadłość Ziemblich zwaną. — *Jan* syn jego, pojął w Czechach Walsztejnównę, znajdował się na zjedzie monarchów w Wiedniu 1515 r. i otrzymał wraz z żoną od Zygmunta I pewne z zup solnych nadanie. — *Wojciech* syn Jana powrócił z Czech do Polski i osiadł w Prussach królewskich. — *Andrzej* wprzód w obozach cudzoziemskich wsławiony. Dowodził za Stefana Batorego, na wyprawie wojennej połockiej piechotą niemiecką, pod zamkiem Sokolem w głowę ciężko raniony, pod Wielko Łukami po rozwalinach muru w padł do zamku i tam w piersi i goleń ranę odniósł: zszedł 1589 r. pochowany we Wrocławiu u oo. dominikanów. — *Jan* pod twierdzą Smoleńskiem z Zygmuntem III wojując zabity poległ — *Stanisław* archidyakon pilecki i kanonik krakowski, potem biskup kamieniecki 1679 r. i opat lubieński od Ludwiki królowej w ważnych poleceniach w poselstwie do Francji był używany; zasłużył na wielkie względy. Zszedł 1685 r. Pochowany w Bielanych przy Warszawie u oo. kamedułów, opisał początek i rozród swego domu w książce, której tytuł *Flamma Rediviva*, gdzie zebrał dawne przywileje i dowody z ksiąg ziemskich.

Wojewódzki Stanisław, z Wojewódek, w ziemi drohickiej wojódtwa podlaskiego, herbu Habdank, odwagą i sztuką rycerską wsławiony, jako mężny obrońca twierdzy Smoleńska, gdy bowiem w r. 1632 w czasie bezkrólewia po śmierci Zygmunta III, Sehin wódz z wojskami rossyjskimi w sto tysięcy ludzi w miesiącu październiku obległ ten gród, chcąc odzyskać to, co niegdyś przez lat 20 utracił i przez ośm miesięcy gwałtowne szturmury przypuszczał, Wojewódzki kommandant podtenczas garnizonu nieustraszony obrońca, wyłomy murów dawniejsze wysypanym wałem zastawiwszy bronął. Z garścią drobną swojego ludu na straży zo-

stawionego, w posród mnóstwa mieszkańców mniej zycliwych Polsce z powodu unii brzeskiej litewskiej tak dzielnie Smoleńska dopóki mu na pomoc naprzód Krzysztof x. Radziwiłł a potem Władysław król z 20 tysięcy wojska nie przybyli. Obskoczony Sehin w jego okopach i do kapitulacji przymuszony na dniu 14 lutego 1634 r., z wojskiem swem broń, działa i chorągwie Władysława IV złożył. Po przybyciu króla pod Smoleńsk, Wojewódzki bohatyrską odwagą pałając gdy już rossjanie w swych tylko okopach bezpieczeństwa bronić zaczęli w kilkaset dobranęj jazdy przez most na Dnieprze przebywszy na szanie gdy z dobytą szablą wpadł, kulą karabinową ugodzony, poległ pelen najpiękniejszych nadziei, a słusznie obrońcą Smoleńska nazwany rycerz. Wassenberg ten smutny zgon jego tkliwie w dziejach Władysława IV opisał i ryciną na wieczną pamięć oswobodzenia twierdzy przy tymże dziele umieścił.—*Jeremi Kazimierz*, podczaszy czerniechowski podług podobieństwa syn poległego bohatera, kommissarz do rozgraniczenia tamecznych województw 1653 r.—*Paweł Jan* Wojewódzki filozofii doktor, scholastyk św. Anny wydał *mowę* o św. Bonawenturze 1669 r. w Krakowie i *Punegiryk* na śmierć Dymitra Wiśniowieckiego kasztelana krakowskiego hetmana w. koronnego 1682 r.

Wojucki Mikołaj, herbu Paparona z Sieradzkiego, pięknych przymiotów młodzieniec, weześną zszedł ztego świata śmiercią.

Wojewodka Bernhard, znawca uczonych dzieł i rzeczy, zaszczycony przyjaźnią światłych wieku XVI mężów jako to: Erazma Roterdańczyka, Trzecieckiego, Przyłuskiego i Modrzewskiego, biblię brzesko litewską 1563 r. wezwany od Mikołaja Radziwiłła, drukował i drukarnią w Brześciu litewskim założył.

Wojna herbu Trąby *Maciej*, kasztelan mscisławski, potomek wedle Niesieckiego, kniaziów ruskich zahomyslskich, którego przodkowie posiadali niegdyś kraj obszerny w w. x, litewkiem, między rzekami Prypecią i Piną, mąż w dziele rycerskiem wielkiej biegłości, czego dał dowody pod Ulą 1568 r. Niesiecki utrzymuje, że sześciu jego synów razem z nim w senacie zasiadło, ztych *Benedykt* biskup wileński w Rzymie na kapłana doskonałąc się pozyskał względy Hozjusza, na zalecenie jego otrzymał probostwo trockie, sekretarją w. x. litewskiego a następnie infulę wileńską 1600 r. Pełnił obowiązki pasterskie zgorliwą usilnością, wielu różnowierców kościołowi rzymskiemu pozyskał, na wojnę do Inflant dwie chorągwie ludu swym kosztem uzbroidł; w czasie głodu panującego w Litwie szpichlerzedła ubogich pozakładał i żywnością napełnił, pierwszy kamień na kościół św. Kazimierza w Wilnie poło-

zył, lud gorliwym kazaniem do składek zachęcił, i sam coroczną na budowę bazyliki tej przykładal się. Stanisława Kiszkę protektora arjanów wierze katolickiej pozyskał, bractwo św. Łazarza od x. Skargi postanowione do Litwy sprowadził. Poważany był od Zygmunta III. Spowiednikiem jego był Łabunowski jezuita, o którym zapytany Wojna oświadczył królowi, iż ten go spowiada, co wszystkich lotrów na tamten świat rozgrzesza. Dla poratowania zdrowia 1616 r. wyjechał do Włoch i tam życie w Padwie zakończył, co poświadcza nagrobek jego w Wilnie który mówi: że to był mąż, „co ojczyznę radą majątkiem, zdrowiem i ustawicznym nad jej dobrem czuwaniem bronił i wspierał.“(*)—*Gabryel* Wojna brat Benedykta biskupa, podkanclerzy w. x. litewskiego, starosta merecki, pieniański. opeski, Stefanowi Batoremu w wyprawach przeciw Gdańskowi towarzyszył, przypadłszy mu do serca dla kawalerskiej odwagi w przód pisarzem a potem referendarzem w. x. litewskiego mianowany. Zygmunt III od którego poselstwa do Moskwy odbywał, mianował go podkanclerzym. Fundował Gabryel na pamiątkę szczęśliwie odbytego poselstwa kościół w Mereczu i klasztor oo. dominikanów restaurował: w sądach niengiętej sprawiedliwości, królowi i obywatelom miły, dla wszystkich łagodny i przystępny.—*Ławryn* albo *Wawrzyniec* brat poprzednich, podskarbi w. litewski, starosta piński, grodzieński i kobryński, mąż wojenny, pod Połockiem mężnie stawał. Unią Litwy z Koroną wspólnie z Haraburdą dokonał.—*Maciej* syn tego, podskarbi nadworny i pisarz w. x. litewskiego, starosta uswiacki, połongowski, pojurski i gorzdowski umarł 1606 r. Elżbieta Gosławska starościanka warecka w Warszawie uczciła go nagrobkiem. Syn jego *Michał* chorąży żmudzki, starosta pojurski, rotmistrz królewski, odwagi niepospolitej z kozakami mężnie walczył i pod Smoleńskiem i w Prusiech przeciw szwedom chorągwią ussarską dowodził, w Inflantach tychże raził, 1634 r. życia dokonał.—*Andrzej* syn Ławryna był krajczym litewskim, starostą grodzieńskim i wołkowyskim, stryj Benedykt biskup wileński, wyprawił go do cudzych krajów. Był też dworzanem Zygmunta III. Pan o wiarę katolicką gorliwy, kościół w Wysokiem fundował.—*Wincenty* starosta inturski sławny w wyprawach, multańskiej i inflantskiej, pułkownik szczególnie pod Kirholmem, gdzie piechotę szwedzką w długie piki uzbrojoną ussarzami swemi zламаł; zmarł 1615 r.—*Abraham* biskup wileński pasterz gorliwy zbor ewangelików rugował z miasta Wilna. oo. bonifratrów w Wilnie 1635 r. fundował.(**)—*Grzegorz* brat

(*) Właściwie umarł 22 paźdz. 1615. (J. B.)

(**) Umiał 14 kwietnia 1649. (J. B.)

Benedykta biskupa, kasztelan brzeski litewski w szturmie pod Połockiem za Stefana króla mężnie nacierając poległ — *Stefan* podkomorzy piński starosta opeski wielce odważny kawaler.

Wojnowski herbu Ostoja w Krakowskiem, *Marcin*, burgrabia zamku krakowskiego, zasłużony u Zygmunta Augusta króla, w zasługach od tego króla wziął pewne dobra, pochowany na zamku w Krakowie u św. Michała i nagrobkiem uczczony 1583 r. — *Jeremiasz* podstarosta trembowelski, rymopis w greckim, hebrajskim i łacińskim językach biegły, zostawił pamiętny wiersz w którym zamieszanie po wybraniu Zygmunta III opisał i 1588 r w Krakowie wydał: przełożył po polsku życie Annibala i Scypiona afrykańskiego, Starowolski nie przytaczając dowodów twierdzi, że on nagrobek Owidyusza niedaleko morza czarnego odkrył, niemniej w księgozbiornie hospodara wołoskiego znalazł rękopism Cycerona o Rplitéj (Patrz dodatki).

Wolan *Andrzej*, z bratem swoim *Jakóbem* otrzymał indygenat od Zygmunta Augusta króla. Xiądz Alexander Jurgiewicz kanonik wileński, co z nim prowadził pismienne spory nazywa go synem piwowara z miasta Lwowka w Poznańskim: dowcipem, nauką i wymową wsławiony użył jej broniąc zasad Kalwina, sprawował wiele posług publicznych, był miłym Zygmunтови Augustowi królowi, mianował się sekretarzem w. x. litewskiego. Powołany od xx. Radziwiłłów do Litwy, których był doradcą, ich powagą i dostatkami wsparty przez szczęście oraz troiste małżeńskie śluby przyszedł do zamożności i miasteczko Wolanów w oszmiańskim powiecie, założył, związki z panami litewskimi i przyjaźń z Rotundem Milezjuszem spowodowały go, że najwięcej mieszkał w Wilnie, tam miał swoją drukarnią i w niej własne dzieła i współwierców wytłaczał. Znakomitsze jego prace pismienne są: o *wolności politycznej* 1572 r. w Wilnie wydane, dzieło to przemoc i swawolę możnowładców potępia, rozwieżłość obyczajów nagania i wiele mądrych zawiera przestroóg. *Mowa* na pogrzebie Mikołaja x. Radziwiłła 1584 r. Inne dzieło: *Apologia* domu Radziwiłłów. Niektóre dzieła w obronie wyznania swego Stefanowi królowi przypisał. Był tak śmiałym, iż w jednym piśmie papieżowi, aby złożył swoje rządy doradzał, karcili jego dzieła Skarga, Wargocki, Grodzicki i Jurgiewicz, jezuitci. Ostatni nawet użył obelżywych wyrazów. Umarł ten *Andrzej* Wolan w Wilnie 1610 r., przeżywszy lat 80, szczęśliwy i wśród najpiększych powodzeń (*). — *Piotr* syn

(*) Indygenatu niebrał Wolan jak Święcki, źle pisze, bo *indygenat* brata w Polsce *zagraniczna szlachta*. Wolan zaś był i wielkopolanin i szlachcic. Obszerny a bardzo interessujący życiorys jego napisał Michał Baliński i drukował go naprzód

jego podkomorzy oszmiański tak wielkiéj był siły, że karete w sześć koni zaprzęzoną za kolo uchwyciwszy w biegu zatrzymywał, podkowy łamał, rycerz odważny zginął w potrzebie pod Werkam niedaleko Wilna. — *Tomasz* marszałek oszmiański poseł na sejmii kommissarz 1638 r. wyznaczony do uorganizowania województwa smoleńskiego. — *Bogusław* pod dowództwem Michała Paca wojewody wileńskiego, hetmana w ussarskiej chorągwi lat trzynaście jako mężny rycerz walczył: w potrzebie wojennej pod Basią od dwóch strzałów raniony, pierwszy ztego domu pojednał się z kościołem katolickim i fundował altarzę w Drui 1690 r. zakończył życie i tamże pochowany spoczywa. — *Jan* zakonu minorytów wydał *zwierciadło porywcz* ludziom różnych opinii 1641 roku w Krakowie.

Wolf Fromholda, Ludingshausen szlachcic inflantski, wprzód podpułkownik gwardji pieszej Władysława IV, potem jenerał artyllerji (*) we wszystkich potrzebach za Zygmunta III i Władysława IV w Inflantach na Wołoszczyźnie, w Prussach przeciw szwedom mężnie walczył i piękne tych zasług w liście Władysława IV z r. 1649 otrzymał z wyznaczeniem pensji corocznej 3000 złp. owczasowych świadectwo. Za Jana Kazimierza króla pod Piławcami z Witowskim kasztelanem sandomierskim mężnie kozaków raził i ich natarczywość w powszechnym popłochu wstrzymywał z wiekopomnym Czarnieckim miasta Krakowa bronił, a po kapitulacji w wielu utarczkach szwedów gromił, za koszta wyłożone w tych potrzebach konstytucja sejmu 1667 r., pewne summy successorom jego powrócić kazała. — *Jan* brat jego również starosta dyneburgski pułkownik gwardji królewskiej, kommandant za Władysława IV, na Dorohobużu w Smoleńskim, poseł na sejm 1653 r. i ztego deputat na trybunał skarbowy litewski. — *Alexander Ludwik*, starosta feliński, piasecki, obornicki, wasiliski, miał za małżonkę Jadvigę Gutowską w dowę po Stanisławie ze Stemberga Kostce staroście lipińskim po której śmierci został opatem peplińskim 1674 r. Nominat na biskupstwo inflantskie w drodze do Francji 1679 r. życie zakończył. — *Konstancja* siostra jego w zakonie św. Benedy-

w Bibliotece Warszawskiej z r. 1841, a potem w drugim wydaniu w dziele 4 tomowem nakładu Senewalda, w którym zawarł swoje *pisma historyczne*. Życiorys ten idzie koleją chronologiczną prac literackich Wolana i szkoda tylko, że nie rozwija ich treści, że ich nieocenia krytycznie, co zresztą się tłómaczy, dlatego bowiem ocenienia potrzeba było znać się na teologii, na której i Wolan nietęgo się znał: ale autor zawsze mógł Wolana łapać na błędach rozumowania. Xiązka Balińskiego jednak piękną jest monografią. Umarł Wolan 6 stycz. 1610 w Bijuciszkach. (J. B.).

(*) Od r. 1659. Umarł 17 listopada 1665. Dyarjusz Chrapowickiego. (J. B.).

ka żyła, cnotą, pobożnością wielką i znajomością języka łacińskiego, w którego czystym stylu pisywała, znamienita. Zmarła 1671 r. Pogrzebiona w kościele jezuitów w Poznaniu.—*Teodor* syn Fryderyka starosty dyneburgskiego z Anny Denhoffownej urodzony; w 1704 r. proboszcz miechowski, biskup inflantski a potem chełmski przestał żyć w Warszawie 1712 r. pochowany w kościele oo. jezuitów, łączył on naukę z pokorą. skromność z biskupią powagą, żarliwość o wiarę z łaskawością.—*Jerzy* brat jego jezuita, badacz wielki tajemnic przyrodzenia wiadomością swoją ratował i uzdrowiał ubogich i w tych umiejętnościach wielką sobie podtenczas zjednał sławę.—*Marjanna* siostra jego, Jana Kossa wojewody chełmińskiego małżonka, rozsądkiem głębokim, pobożnością i ludzkością i łagodnością obyczajów wsławiona. Ubogie panny na dworze swoim wychowywała i uposażała, collegium jezuitów w Grudziążu fundowała.—*Jan Karol* starosta piasecki, poseł z województwa pomorskiego, podpisał elekcję Jana III. Posiadała ta rodzina oprócz dóbr w Prussach królewskich majątności w Inflantach przy Dyneburgu.

Woliński *Stanisław* ziemianin łomżyńskiej ziemi xięstwa mazowieckiego, wojski kamieniecki, z Zygmuntem III na wyprawie wojennej w Szwecji znajdował się.—Tego syn *Marcin* z Górskiej spłodzony, wiek swój cały w obozach przepędził, walcząc za ojczyzny potrzebę w Wołoszech z Janem Potockim i Konstantego Mohiły popierał sprawę; z xięciem Rożyńskim i Dymitrowi do osiągnięcia tronu pomagał. Pod Żółkiewskim hetmanem walcząc mężnie do tryumfów tego wodza pomagał, z Koniecpolskim tatarów i kozaków płoszył. Potem osiadł na Podolu i odbył poselstwo do wezyra tureckiego.

Józef Jan herbu Ogończyk z sieradzkiego województwa przetłumaczył i wydał *historję Oktawii* 1728 r.

Wółk herbu Trąby starosta piński pod Olszanicą, wiele przeciw nieprzyjaciółom ojczyzny dokazał.

Maxym Wółk rotmistrz herbu dwie Wieże, w Smoleńsku mężnie bronił się, oczem świadczy konstytucja sejmu 1616 r. za te zasługi przypuszczony do przywileju szlachectwa.

Wółkel *Jan*, rodem z Misnii arjanin pastor w Filipowicach, wsi niegdyś ziemi sandeckiej leżącej, potem w Szmiglu, znosił się listownie z Faustynem Socynem: książkę jego *De Vera Regionę* w Rakowie 1630 r. wydaną w Amsterdamie po kilka razy wytłaczaną i paloną, wytłomaczono później na język hollenderski.

Wółkmar *Mikołaj*, nauczyciel w Gdańsku napisał *grammatykę* Polską dla Niemców i wydał 1612 r. także *rozmowy* polsko-łacińskie.

Wolbromezyk Jan, urodzony z Wolbromia, znakomity wieku swego uczony zwiedził Anglję, Włochy, Niemcy, Niderlandy, Francją; w podróżach tych umysł swój wieku umiejętnościami z bogacił, umiał wiele języków, mianowicie grecki i łaciński znał doskonale, szacowany był od Radziwiłła i Maciejowskiego biskupów krakowskich jako miłośników nauk i prawdziwie opiekunów uczonych, opatrzony był od tychże bogatemi dochodami kościelnymi. Umarł 1609 r. 19 czerwca 49 lat licząc.

Wołniński Jan, herbu Rawicz kasztelan połocki, starosta krewski, temu Strykowski xięgę 19 swojej kroniki przypisał. Pułkownik sławny odwagą swoją wiele dokazował na czele kawalerji ussarskiej. Na polach iwańskich idąc z przednią strażą ku Sokotowi Szeremeta z pol wyrugował i do wału zapędził. Pod Wielkimi Łukami w tysiąc dwieście ludzi żywo natarłszy liczniejsze wojska od swoich poraził, pojmanyh więźniów królowi oddał. Syn jego *Jerzy* podkomorzy upitski nierozdzielnie wszystkim wojennym wyprawom towarzyszył.

Wołodkiewicz Filip, herbu Radwan, ziemianin województwa mińskiego, wstąpił do zakonu św. Bazylego, wślawiony kaznodziejską wymową, wyniesiony na godność archimadryty, wprzód w Dubnie potem w Dermanie; mianowany nakoniec władyką chełmskim, wstąpiwszy na tę godność pierwsze staranie obrócił o cześć obrazu Najś. Panny w Chełmie pobożnością i ślubem przed bitwą Beresteczką Jana Kazimierza króla z kozakami wślawiony i koronacją tegoż postarał się, kościół tamże katedralny wielkim nakładem i piękną budową wymurował. (Patrz dodatki).

Wołodkiewicz herbu Łabędź. *Wołodko* wnuk Kormulta z Raczy, siostry Witolda urodzony, między inszemi panami litewskimi podpisał unią korony polskiej z w. x. litewskiem 1401 r. i dał początek rodzinie Wołodkowiczów. — *Marcin* Wołodkiewicz pisarz w. x, litewskiego odbył poselstwo do Rossji 1559 r. — *Chryzostom* pisarz ziemski żmudzki, jako rycerz wypełniał obowiązki wojskowe przez długie lata pod buławą Jana Karola Chodkiewicza, mąż znakomitęj w naukach zasługi, zostawił znajomość tychże i miłości dla ojczyzny paniątkę, w wypracowanych przez siebie dziełach mianowicie wydał: 1) *historję* dziesięcioletnią wojny inflantkiej; 2) *Cnotliwy* litwin o inkorporacji inflant do w. x. litewskiego za Zygmunta Augusta; 3) *Żywot* św. Kazimierza królewica, z łacińskiego przełożony 1606 r. Zaczął także pisać *dzieje krzyżaków* inflantskich, ale niedokończywszy tego dzieła żyć przestał, mówi o tem Kojałowicz w swym rękopiśmie o rodzinach litewskich. — *Kazimierz* Wołodkiewicz jezuita wymową w polskim i ła-

cińskim języku w sławiony został wiersz *odę* o Najświęt. Pannie w Święto Lipce w Prussach, był kaznodzieją w Warszawie i umarł w czasie powietrza 1662 r. pełniąc usługę chrześcijańską dla chorych za miastem zarażony chorobą.

Wołowicz, Wołłowicz Wyssygin, t. j. wedle litewskiego języka, wszystko wiedzący na sejmie horodelskim 1413 wedle podania Niesieckiego przyjął herb Bogorja. — *Jerzy* Wyssyginowicz przebywał na dworze Kazimierza Jagiellończyka króla, dla nadzwyczajnej siły od współdworaków wołem nazwany. Od niego zdaniem Niesieckiego poszli Wołłowiczowie. Ten w czasie nieszczęsnej pod Chojnicami z krzyżakami bitwy w r. 1454 konia swojego Kazimierzowi podał, sam wręcz z nacierającymi krzyżakami ścierając się wstrzymał zapęd nieprzyjaciół dotąd, do póki posiłki nie nadeszły. Syn jego także *Jerzy* Wołowicz nazwany, dowodził wojskom jako półkownik i walczył 1499 r. w bitwie pod Wiedrussą. — *Ostafiej* czyli Eustachy kasztelan wileński kanclerz w x litewskiego, kommissarz w r. 1577 do odebrania przysięgi od miasta Gdańska. On to imieniem stanów w. x. litewskiego witał wstępującego na tron Stefana króla, do Rossji kilka poselstw sprawował i tak był poważany od Iwana Wasilewicza, iż lubo mu wymaganych tytułów zaprzeczał, monarcha ten jednak o przysłanie jego do zawarcia ostatecznego potem u króla dopraszał się. Przy dobywaniu Jswiaty w 1580, sam ze znacznym pocztem ludzi swym kosztem uzbrojonych stawił się. Pamiętne jest zdarzenie, że kiedy król Stefan Batory przedsięwziął nadać zgromadzeniu jezuitów w Wilnie przywilej akademji w r. 1579 a wielu senatorów szczególnie różniących się w wierze sprzeciwiało się temu jego zamiarowi, król ten przez sekretarza swego Jasińskiego litwina kazał oświadczyć: „Ze go mocno zastanawia obrona takiej swobody, która ani oświecać się, ani oświeconą być nie chce, i zastanawia go to, zkądby mogli mieć przywilej zostawiania na zawsze w barbarzyństwie“; a gdy Ostafiej Wołowicz kanclerz wzbraniał się przyłożenia pieczęci na przywileju król wyrzekł: „Albo niech opieczętuje, jeżeli chce kanclerz, albo jeżeli nie chce ja sam opieczętuję, lecz nigdy już więcej pieczęć do niego nie powróci.“ Umilkł kanclerz i przywilej opieczętował dla akademji wileńskiej zwykłym sposobem. Żył w małżeństwie z Teodorą Sapieżanką wojewody nowogrodzkiego córką, zostawił jedyną córkę wydaną za Seweryna Bonara kasztelana krakowskiego. — *Hieronim* starosta żmudzki, upitski, rudnicki, z Zygmuntem III w podróży do Szwecji dzielił wszystkie trudy i niebezpieczeństwa; był następnie podskarbis, a potem podkanclerym w. x. litewskiego. Urzędując jako podskarbi, w niedostatku

z swego majątku 140 tys. złp. owczasowych awansował, co mu Rplita przez konstytucją sejmu 1618 r. powrócić nakazała. Wskazywany był za wzór podskarbich. Potem 1620 r. złożywszy pieczęć mniejszą, urzędował jeszcze jako starosta żmudzki i ciwun pojurski, gondyński, szawelski. Odbywszy wiele posług publicznych dla kraju, w sędziwym wieku kresu życia domierzył, pobożnością swą wiele kościołów na Żmudzi wyniósł, most pod Grodnem na Niemnie zbudował, gdzie w samym mieście Grodzie w cerkwi zwaney Soborną miała ta rodzina grób swój, o czem świadczy dziełko *Jedność święta*. Żył w ślubach małżeńskich z Elżbietą Gosławską wdową Wojny podskarbiego litewskiego i zostawił jedną córkę Teklę Alexandra Radziwiłła marszałka w. x. litewskiego małżonkę, ta spoczywa w Białym w kaplicy, przez siebie zmurowaney, przy kościele farnym — *Eustachy* biskup wileński, brat Hieronima, urodził się w r. 1572, z ojca Jana marszałka w. x. litewskiego z Kopciowną spleciony, w naukach przykładem owych czasów za granicą wydoskonalony, dwadzieścia kilka lat na posługi ojczyźnie poświęcał; był w przód referendarzem i pisarzem w. x. litewskiego z kanonią wileńską trzymał probostwo w Trokach i opactwo lubińskie. Rokoszanów pod Jędrzejowem do posłuszeństwa królowi nakłaniał, jeździł w poselstwie do Florencji i do Rzymu do Pawła V papieża. Jako biskup pełnił ściśle obowiązki dobrego pasterza, wymowny i obyczajów łagodnych, umiał sobie serca wszystkich pozyskać, jezuitom w Wilnie zbiór znaczny ksiąg swoich podarował. Do Wilna wprowadził zakonnice św. Benedykta, augustjanów i karmelitów bosych; szpitale w Wilnie i w innych miejscach fundował. Zwany był powszechnie ozdobą Litwy, umarł 1630 r. (*) Piasecki chlubną wzmiankę o jego śmierci uczynił. Olszewski Jakób w kazaniu pięknem duszy jego przymiotom sprawiedliwość zaszczytną oddał. — *Andrzej* ciwun dyrwiański i sędzia ziemski żmudzki, potem chorąży w. x. litewskiego, pułkownik wojsk, brat drugi biskupa wileńskiego, sławny męstwem i znajomością sztuki wojennej. Jemu Chodkiewicz gdy oddalał się z Infantem dowództwo nad wojskami polskimi, tam pozostawionemu powierzył, był oraz kommissarzem w r. 1613 do rozgraniczenia Żmudzi od Kurlandji, i Pruss. — *Grzegorz* marszałek w. x. litewskiego starosta słonimski w r. 1562 do Rossji poselstwo odprawował. — *Samuel* kasztelan nowogrodzki i starosta mołczacki, pułkownik sławny odwagą, dał dowody swojego męstwa w Infantach w potrzebie przeciw szwedom w r. 1602. — *Piotr* podkomorzy trocki poseł na sejm 1631 roku deputat na trybunał skarbowy litewski, większą część wieku

(*) 9 stycznia. (J. B.).

swego w obozach i na dworze Zygmunta III króla przepędził.— *Jerzy* kanonik wileński, referendarz litewski, w prawie świeckiem i duchownem biegły, gdy wiele nadziei po sobie obiecał, wyznaczony na kommissją do Rossji w 1656 od śmierci niespodziewanej do lepszego świata zabrany z żalem współczesnych.— *Władysław* wojewoda witebski i hetman polny litewski w młodocianym wieku pod usarską chorągwią Władysława IV króla zaczął służyć, pod Smoleńskiem gdy król ten Sehina szturmującego do miasta otoczył, w niewolą pojmany: następnie Sehin o warunki swego poddania się traktował. W wybuchlęj za Jana Kazimierza wojnie na obronę powiatu mozyrskiego trzy chorągwie ludu kosztem swym uzbroił i w obronie tój wielkiego męstwa dał dowody, miasta Wilna przeciw Dołhorukiemu mocno bronił, w Hrabkowie znaczną część wojsk zniósł, następnie pod Wielozynem, Rzeczycą, Ihumenem, Głębokiem odbył. w Bobrujsku dwa tysiące kozaków w ścisłem oblężeniu zamknął, Kołocie wodzowi cztery tysiące ludu na placu położył siedmnaście chorągwi w tój potyczce zdobył i z tych 12 królowi odesłał: po tem zwycięztwie wpadł w niemoc na rękach rycerzy do Wilna zanieiony życia dokonał 1660 roku. Z pobożnością corocznie w Berezie klasztorze oo. kamedułów w wielki post zamykał się i tam godziwy na pobożnem rozmyślanu przepędzał. Wiele on posług dla dobra publicznego Rplitej z wielką pobożnością odbył (*) — *Marcjan* marszałek w. x. litewskiego poseł wprzód na wielu sejmach, marszałek trybunału litewskiego w r. 1704 gorliwością o dobro publiczne i wyborną wymową zalecony. — Drugi *Marcjan*, syn Alexandra stolnika witebskiego, długo bawił na dworze xięcia Michała Radziwiłła podkanclerzego i hetmana w. x. litewskiego i odbywał z nim podróż do Rzymu. Po zejściu tego pana, stan duchowny obrał, kustoszem ołyckim, kanonikiem willeńskim i łuckim mianowany, dla pięknych zdatności od Jana III i Augusta II królów w wielu sprawach publicznych używany ze zręcznością i trafnością takowe wypełnił, umarł w Nieświeżu — *Krzysztof* brat jego w zakonie kaznodziejskim, mąż uczony. — *Wincenty* poległ w Węgrzech pod dowództwem Lubomirskiego przeciw turkom, (Patrz dodatki).

Wolski Maciej, sądowy ziemski chełmiński, herbu Jelita, o nim zaletną wzmiankę czyni rękopism o familiach pruskich, że posiadał głęboki rozsądek. Zwłoki jego spoczywają w kościele unisławskim; gdzie na pamięć nad grobem jego zwyczajem owych czasów zawieszono chorągiew.

(*) Myli się tutaj Niesiecki. Hetman umarł 15 września 1668 w Wilnie, oczem dyaryusz Chrapowickiego świadczy. Hetmanem polnym został dopiero w grudniu 1666 na sejmie warszawskim Chrapowicki. (J. B).

Wolski Paweł, kanclerz w. koronny, starosta gostyński, herbu Łabędź w Skarbowej Woli w Sandomierskiem, z Szydłowieckiej siostry kasztelana krakowskiego urodzony, pojął za małżonkę Wiewiecką herbu Jastrzębiec, ztęj miał liczne potomstwo, pięciu synów i sześć corek. Owdowiawszy obrał stan duchowny i został biskupem poznańskim, dwa lata tylko infule piastował: więcej pobożnością jak nauką zalecony 1546 r. zakończył życie, w katedrze swojej pogrzebiony.—**Piotr** biskup płocki w Padwie we Włoszech w naukach doskonalił się, dla pięknych talentów szacowany od Zygmunta Augusta króla, na dworze jego bawił się, a gdy Bona królowa w Barze w Włoszech życie swe zakończyła, dla odebrania spadku i windykowania pożyczonych sum Filipowi królowi hiszpańskiemu 430,000 czer. złot. jak dziejopisowie oznaczają. pożyczonych i wynoszących i pod tytułem summ neapolitańskich w historii naszój znanych, został wysłany, dziesięć lat ciągiem w Hiszpanii bawił (*). Poważany od króla, po śmierci Zygmunta Augusta przywołany był do ojczyzny, uzyskał względy Henryka Walezjusza, który wielką jego biegłość w naukach i językach włoskim, francuzkim i hiszpańskim szacując, w czasie koronacji swojej podkanclerzym koronnym mianował go, oraz pensji rocznej dwanaście tysięcy złp. owczasowych z dochodu zup wielickich oznaczył. Stefan król mianował go kanclerzem w. koronnym, następnie biskupem płockim, podtenczaz pieczęć większą otrzymał Jan Zamojski a Wolski wysłany został w poselstwie do Grzegorza XIII papieża. W r. 1590 mniej spodziewanie i bez choroby dokonał życia, rozporządziwszy jednak wprzód przez testament majątkiem swoim, którym ozdoby, obicia i liczną bibliotekę katedrze płockiej zapisał. Był z przyrodzenia przy wielkiej nauce, łagodnych i miłych obyczajów. Skromny w pożyciu, zostawił pamiątkę w budowach, jakoto: w Wyszkwowie w miejscu rozkosznem na wzgórzu nad Bugiem wierszem Sarbierskiego wysławionym, pałac wygodny, w Pułtusku kollegiatę restaurował. Pisali o życiu jego Stanisław Krasiński, Łubieński, Starowolski onim mówi, że niektóre dzieła jego były na włoski język przetłumaczone. Listy między pismami Karnkowskie-

(*) Dwoma nawrotami był w Hiszpanji, drugi raz jeździł po śmierci Piotra Barzego kasztelana przemyskiego, który natem poselstwie umarł w r. 1570. Z Barzego usług niebył wcale król kontent, poseł ten albowiem był za leniwy, za spokojny, i zbyt się spuszczał na drugich. Wiedział to król i dlatego z missją go posyłał do Hiszpanji i to jedynie na prośby kardynała Commendoniego, który uroił sobie wiele z Barzego widząc, że był dobrym katolikiem. Kiedy Barzi umarł, Wolski drugi raz do Hiszpanji posłany poprawił jego interessa. Natem poselstwie przeżył Zyg. Augusta. Król ciągle oddawał mu pochwały za pilność, zręczność i zabiegłość

go znajdują się — *Jakób* Wolski rycerz wslawiony, którego syn *Marcin*, jako rotmistrz w różnych potrzebach ojczyzny stawał.

Wolski *Alexander*, rodem z województwa bełzkiego, jezuita wslawiony wymową kaznodziejską, żyć i pracować przestał w Jarosławiu 1671 r.

Wolski *Jan*, z Dobruchowa ziemi wieluńskiej, herbu Ogończyk, skarbnik wieluński: lat dwadzieścia dla nabycia rycerskiej sławy w obozie strawił, pod Wiedniem i na Wołoszczyźnie mężnie popisował się. Synowie tego *Kazimierz* i *Jan*, tych obudwóch pobożna matka do collegium jezuitów w Przemyśle oddała, pierwszy lat 10 uczył teologii w Poznaniu, pisał i wydał dzieł kilka, między temi kazanie na pogrzebie Macieja Kurskiego biskupa eneńskiego w Poznaniu 1681, drugi *Jan* wydał także kilka kazań, rządził collegium toruńskim, usługiwał zapowietrzonym we Lwowie, ukończył prace swoje wraz z życiem 1729 r. w Jarosławiu.

Wolski *Mikołaj*, herbu Półkozic, pisał się z Podhajców, kasztelan sochaczewski, starosta wizki, łomżyński, sanocki i lanckoroński, mąż ojczyźnie wielce zasłużony, ochmistrz czyli marszałek dworu królowej Bony. Po otrzymanem sławnem pod Orszą zwycięstwem w r. 1514 Zygmunt I wysłał go w poselstwie z doniesieniem o tem do Leona X papieża. — *Stanisław* kasztelan sandomirski, marszałek nadworny koronny, podpisał unią Litwy z Koroną 1569 r. Jeździł w poselstwie do Karola V cesarza, walczył na Wołoszczyźnie zmarł 1570 r. w Warszawie w kościele św. Jana pochowany, i nagrobkiem uczczony. Brat jego *Mikołaj* biskup kujawski u Zygimunta Augusta króla tak wielkiej powagi że wszystkie prawie sprawy krajowe na nim polegały (*). Dowiedziawszy się o śmierci brata, z żalu rzadkim przykładem umarł i wspólnie z nim na jednym katafalku był wystawiony — *Zygmunt* kasztelan czerski, starosta warszawski i lanckoroński, brat zmarłych *Mikołaja* biskupa kujawskiego i *Stanisława* kasztelana sandomirskiego, na weselu króla Zygmunta Augusta gonił z kopią. Przewodniczył potem około robót wystawienia mostu pod Warszawą na Wiśle; o nim podają, że gdy znajdował się u Ocieskiego podkunclerzego, lubiącego bardzo czystość i niecierpiącego plamy na obrusach, gdy splamił tenże, położył grosz na praczkę i tym sposobem zwyczajem gniewania się za przypadkowe splamienie zacnego kanclerza oduczył. — *Mikołaj* marszałek w. koronny, starosta krzepicki, olsztyński i rabsztyński, syn *Stanisława* marszałka nadwornego koczem przekonać się można z księgi korespondencji podkanclerzego, x. Krasieńskiego zachowanej w muzeum Swidzińskich w Sulgostowie. (J. B.).

(*) Całe życie przepędził w lasach na polowaniu, lub w towarzystwie przyjaciół, mniej się troszcząc o rządy duchowne w diecezji. (J. B.).

ronnego, kasztelana sandomirskiego, w dziejach naszych znamienite zajmuje miejsce. W dziewięciu latach wieku do Gracu wysłany, pozyskał względy Maxymiljana arcy księcia i z synami jego Rudolfem i Maciejem brał wychowanie, w Gracu albowiem podówczas wielu polaków doskonaliło się w naukach. Karola V cesarza mową pochwalną w młodocianym wieku witał. Zygmunt August król mianował go miecznikiem koronnym, poczem Wolski powtórnie za granicę udawszy się, wszystkie prawie królestwa Europy zwiedził. Na dworze Rudolfa cesarza truckczaszym jego mianowany szesnaście lat przebywał. Za powrotem do ojczyzny Zygmunt III mianował go marszałkiem nadwornym, wtedy poselstwa do Rzymu do Klemensa VIII, Macieja cesarza, w. księcia Toskanji i arcy księcia matki Anny królowej odbył, na sławę dla imienia polskiego i zaletę dla siebie umiał zarobić. W nagrodę otrzymał łaskę w. koronną. Wzywany od Rplitéj do usług publicznych z sejmu 1614 r. do rozgraniczenia Szląska, do uspokojenia wojska związkowego był wyznaczony, polecone obowiązki z pilnością odbywał, na każdą potrzebę ojczyzny okryte chorągwie z doświadczonego ludu wystawiał. Przyjemny dla wszystkich, cudzoziemcom sprzyjał i wiele rękodzielników do kraju sprowadził i utrzymywał: jemu wzór lepszej budowli, ogrodów i zwierzyńców kraj nasz winien, jakoż w Rabsztynie, Krzepicach, Olkuszu, Kłobucku piękne pałace pobudował lub odnowił, dawne zamki ciosami, obrazami i słupami uozdobił, robienie szklanic weneckich i kryształowych, mosiędzu z miedzi ciągnięcia do Polski sztukmistrzów sprowadził. Lubił nauki i rękodzieła, lecz w zbyt chemiczne doświadczenia zapuszczał się, Zygmuntowi III zatopionemu w nich pomagał i król ten wiele czasu na robotach tych zamykając się z nim w pracowni trawił, i podają o nim, że znaczną część majątku na doświadczenia chemiczne przetopił. Do obcych krajów ustawicznie podróżował ztąd był nazwany Perpetuus Viator. Paweł Piasecki nasz dziejopis oddaje sprawiedliwość jego wiadomościom, ale nazywa go wywijaczem i chytrkiem. On to fundował oo. kamedułów na Bielanach przy Krakowie na górze *Mons Argentea* zwanéj, nadaniami uposażył 1609 r. i wspaniały dla tychże kościół wymurował, gdzie po śmierci swéj 1630 r. zaszłéj spoczywa; klasztorzy także w Krzepicach i Kłobucku kanonikom reguły św. Augustyna wymurował i te wszystkie pamiątki jego zamożności dotąd w części istnieją. Jezuitów w Przemyślu ubogacił, uczonych szacował i wspierał, dla ubogich szpitale na przztulek wznosił. Jego życie i sprawy Starowolski Szymon w mowie pogrzebowej skreślił i wyliczył, przyczem opowiada o wydanych przez niego dziełach, o których

przecież czytać w innym miejscu nam się nie wydarzyło; być może zaginęły wraz z innymi w nieszczęsnych kraju naszego zamieszaniach.—Wolski *Tomasz Stanisław*, admirał floty papieżkiej na śródziemnym morzu z tegoż szlacheckiego rodu. Za panowania Augusta II 1700 r. urodził się w Uniejowie, odebrał początkowe wychowanie w domu rodziców, z młodości okazał wielką zdolność do nauk i chęć do zwiedzania obcych krajów. Jan Czapski kasztelan chełmiński przyjął go na swój dwór i pilnie się nim opiekował, zazdrość i nienawiść współtowarzyszów zazdrosnych jego pogo powodzeniu zniewoliły do oddalenia się; zwiedził więc naprzód Niemcy, Czechy, Austrią i Tyrol, powróciwszy do Warszawy uczuł potrzebę dalszego doskonalenia się, przyjęty do konwiktu zgromadzenia xx. pijarów oświeceniem młodzieży trudniącego się. Zdolność Wolskiego zwróciła wszystkich oczy. Jan Nestorowicz kasztelan brzeski dał mu opiekę zalecił i Augustowi II: wyprawiony do Włoch, przybył do Rzymu zyskał względy Klemensa XII i od tego otrzymał błogosławieństwo udając się w podróż świętą do Jeruzalem. Puściwszy się na morze śródziemne przybył do Malty i pozyskał względy w. mistrza zakonu: płynąc około wyspy Cerigo burza skołatała okręt z siedmiu towarzyszami przyplął do brzegu, dostał się na okręt wenecki, napadnięty potem od korsarzy. Wolski zahaczył ich statek, wpadł na czele 150 uzbrojonych weneccyan, okropną rzeź zrzucił, statek zdobył, a w naczelniku korsarzy nóż utopił. W dniu 12 kwietnia 1726 r. przybył do Jerozolimy i tam zastał Krusińskiego misjonarza powracającego z dwunasto letniej pielgrzymki do Persji. Zwiedziwszy święte miejsce w powrocie obkoczony został od arabsów i w niewolę wzięty, tam zapaliwszy namioty siebie i innych jeńców chrześcijańskich z niewoli wyratował: zwiedził Egipt, Alexandrię i 1726 r. powrócił do Rzymu, tam ozdobiony od papieża krzyżem złotym kawalera maltańskiego. Zwiedził jeszcze Włochy, Francję i Anglię, po trzech letniej podróży, znów przybył do Rzymu, w r. 1730 na wyprawę przeciw Turkom mianowany od papieża admirałem floty, przepłynął około Malty, przebył cieśninę dardaneelską na morzu śródziemnym, nie tylko pokonał flotę nieprzyjacielską, ale nadto złączywszy się z siłą morską władców włoskich pokazał się przebywszy Dardanelle pod murami Konstantynopola, uwolnił z niewoli muzułmanów Józefa patriarchę babilońskiego i przez Bułgarię powrócił do ojczyzny, w Łęczewie przyjął go uprzejmie król Lewic Jakób Sobieski, a w Lwowie witany od wielu senatorów znajdował się tam z patriarchą. W r. 1733 za rozporządzeniem papieża odprawił wjazd tryumfalny do Rzymu mając obok siebie

na wozie zwyciężkim oswobodzonego patryarchę, udarowany od Klemensa XIII szablą drogiemi kamieniami wysadzaną. Gdy wojna wybuchła z Turkami w Węgrzech 1733 r., Wolski udał się tam przez Wiedeń, walczył z niesłychanem mężstwem nad rzeką Raab, zdobył okopy i pokonał pięć razy przewyższającą siłę turecką; ranny, jak podają w tej wyprawie 1734 r. w Wiedniu życia dokonał. Pamiątka dzieł jego bohatyrskich i obszernej nauki została się w dziele pod tytułem *Illustris peregrinatio Jerosolimitana* w Lwowie 1739 r. wydanem. wraz z rycina postać jego wyobrażającą.

Wolski książę herbu Pogonia, *Dymitr* i *Teodor* książęta Wolscy, potomkowie *Patryka* syna Kiejstutowego w r. 1390 w bitwie z Edygą wodzem tatarskim Tamerlanowym nad rzeką Worskłą polegli.

Wołucki *Abraham*, z Wołuczy w Rawskim, mąż zasłużony u Kazimierza w. Karola w r. 1340. *Andrzej* znakomity podług świadectwa Juszyńskiego rymotworca, i to w młodocianym wieku za ledwie 18 lat licząc był uwieńczony od króla Stefana poetą 1578 r. W podróży powracając z tureckich krajów z Tomaszem Drohojewskim referendarzem koronnym, 1588 r. zakończył życie. *Paweł* biskup kujawski od Stanisława Mińskiego wojewody łęczyckiego, wzięty na jego dwór, gdy jechał w poselstwie do Włoch, tam wydoskonił się w naukach i z jego rady został duchownym. Z polecenia tegoż sekretarzem królewskim; w krótkce opatem mogińskim mianowany, posunięty na biskupstwo kamienieckie a potem łuckie. Jezuitów w Brześciu litewskim Łucku fundował. Odbył poselstwo od Zygmunta III króla do Pawła V papieża, poczem posunięty na biskupstwo kujawskie, w Rawie kollegium jezuitów, z bratem swoim wojewodą rawskim fundował. Dom jego miał postać zakonną wszystkie godziny na pełnienie obowiązków, pobożności i nauk podzielił, konwikt dla uczniów przy temże kollegium ufundował, kielich złoty, patynę bogatemi kamieniami nasadzoną, oraz dwa srebrne posągi ss. Piotra i Pawła, krzyż srebrny kapę bogatą katedrze swojej podarował, na wykupno niewolników z pętów u pohańców wiele pieniędzy łożył i w każdej potrzebie ojczyzny liczne swym kosztem uzbrojone chorągwie do obozu wysyłał, 1622 r. żyć przestał.—*Filip* brat jego wojewoda rawski, starosta radomski, inowrocławski, mąż staropolskiej cnoty, wielu posługami w kraju znamienity na sejmie 1623 r. gdy sprawa przeciw żydom z Wieliczki toczyła się i posłowie jednego dnia gorliwie zarzuty przeciw nim popierając, drugiego dnia zamilkli, przywiodłszy zręczną powieść bez narażenia i gniewu dał do zrozumienia, że złoto i talary wielom usta zamknięty. W czasie pożaru w dobrach

jego wynikłego, gdy na ratunek ubogich chciał pospieszyć w noc ciemną upadł na pień i oko skaleczył. Z ślubu pobożnego udał się do Częstochowy i tam gdy stanął na nocleg, za otworzeniem się materji zapalenie zeszło, ztąd oczkiem P. Marji był nazwany.—*Sebastjan* kasztelan małogoski, starosta rawski, brat jego, odbywał publiczne publiczne na trybunałach i sejmach posługi, jeździł w poselstwie do kurfistrza brandenburgskiego.

Wołyński *Marcin*, herbu Abdank ziemianin w. x. litewskiego, wojski podolski: o waleczności jego Okolski w tomie IIgim swego dzieła opowiada.

Woronicz herbu Pawęza, *Matfiej* Worona od którego wedle zdania Niesieckiego Woronitze pochodzą, odważnie Mungereja cara perekopskiego od Kijowa odegnał a pod Czerkasami resztę sił tegoż pokonał; trzymał od Alexandra króla starostwo lubeckie i gdy Rossja Siewierz zajęła, długo i mężnie Czerniechowa i Lubczy bronił i tam poległ.—*Szymon* Woronicz wielką klęską tatarów poraził, wspomina otem Kojałowicz w swym rękopiśmie.—*Alexander* dobra swoje dziedziczne Tryhory w powiecie żytomirskim do cerkwi ruskiej zapisał.—*Teodor* rotmistrz województwa kijowskiego, mąż waleczny przez lat 30 sławy na polu marsowem szukał, był w r. 1631 do rewizji ksiąg grodzkich kijowskich naznaczony.—*Alexander* *Konstanty* syn tego Teodora, podkomorzy kijowski, dowodził kosztem swym uzbrojonęj chorągwi pancernęj i z sejmu 1670 r. kommisarzem rozgraniczenia oznaczony wiek swój na posłudze publicznej posługując na sejmy i jako deputat na trybunałach strawił.—*Nikodem* *Kazimierz* wnuk podkomorzego chorągwy owrucki, poseł na sejmy 1719 i 1724 r. był marszałkiem konfederacji województwa kijowskiego w r. 1734. Jako deputat zasiadał także na trybunale skarbowym rado mskim, w r. 1728 i 1729 (Patrz dodatki).

Woroniecki xiążę jednego szczepu i herbu z xx. Zbarażskiem i Wiśnowieckiem. *Stefan*, od wojennych dzieł Woronieckim nazwany.—*Jakób* od króla Stefana na którego dworze był kapelanem, mianowany biskupem kijowskim, jeden tylko na elekcji po śmierci tego króla, trzymał stronę Maxymiljana i Zborowskich i królem tego arcy xięcia ogłosił, u Buczyny pojmany z tymże w niewolę, siedział w Krasnymstawie. Czyn ten zjednał mu nielaskę u Zygmunta III, tak iż go ani biskupstwo krakowskie obiecane przez Stefana króla, ani też żmudzkie, dla sprzeciwienia się Litwy niedoszło: zawiedziony w nadziejach ze zgryzoty życie zakończył 1588 r. *Jan* Woroniecki, tego jako najdowcipniejszego żartownisia, Starowski mówiąc o sławnych mówcach zapisał, opowiada że niektó-

re dworstwa jego są zachowane w pamięci, wiele zapisanych, a inne lud nawet pospolicie powtarza. (Patrz dodatki).

Woropaj Andrzej, ziemianin wołyński, sędzia ziemski orszański, kommissarz do rozgraniczenia z sejmu 1609 r.

Woroszyłto Ludwik, z Owdzonowa w Kijowskiem, chorąży zytomirski, poseł na sejm konwokacyjny 1648 r. oraz na sejm 1661 deputat na trybunał skarbowy.

Worotyński książę w litewskim księstwie. Niesiecki naznacza im początek od jedynowładców ruskich, przodek tych do Moskwy przeniósł się.

Woryski w ruskiem województwie. *Iwan* mąż waleczny, *Bazyli* syn jego z Romanem xięciem Sanguszkciem wojował nieprzyjaciół,

Wosiński z krakowskiego województwa, *Bruno* wsławiony poeta. Jego wierszy ksiąg dwie 1582 r. w Krakowie, w drukarni Łazarza wydanych, posiadał x. Juszyński, o których wzmienia w swym słowniku poetów polskich, że nie znał współczesnego dzieła więcej interessującego historją literatury polskiej. Są to *Ody* do celniejszych uczonych polaków, za panowania Stefana Batorego, w wieku najświetniejszym dla Polski, Wspomina tenże Juszyński poetyczne prace *Jana Kantego* Wosińskiego i mówi o wytłomaczonym przez niego na polski język dziele o *kościelie greckim* przez Krysztofa Angela 1655 r. wydanem.

Wojdowski Andrzej, zwany *Voydovius* pastor nowo chrześciców. wprzód lubelski, potem rakowski. Arjanie polscy wysłali go do Holandji, lecz gdy stany hollenderskie naukę arjanizmu za szkodliwą krajowi ogłosili; Wojdowski ztamtąd ustąpić musiał, a dzieła jego wraz z innemi spalone.

Wojniłowicz Michał, herbu Syrokomla w księstwie litewskim, w zakonie kaznodziejskim kapłan uczony, trzy razy rządził prowincją litewską. Są w druku jego pisma ascetyczne około 1680 wydane.—*Donielowi*, *Konstantemu* i *Pawłowi* Wojniłowiczom za zasługi heroiczne nadane są dobra 1662 r. w Mscisławskim t. j. Zelinie z przyległościami.—*Trojan* mąż rycerski w obozie życie zakończył.

Wojno w Podlaskiem z Wojnów w ziemi bielskiej, *Maciej* Wojno, porucznik chorągwi pancernej przy zwinięciu onej około 1774 r. chorągiew ostatnią w kościele swym parafialnym na Podlasiu w Dąbrówce zawiesił, w r. 1830 jeszcze tam znajdowała się.

Wojski herbu Wieniawa, wojski kaliski, syn wojewody kaliskiego, dowodząc niegdyś rycerstwu tego województwa, poraził nieprzyjaciół i dał początek temu domowi w Polsce i na Szląsku,

jak utrzymuje Paprocki in Strommate.—*Herman* Wojski był z Witoldem w. x. litewskim i do zdobycia mu wielkiego Nowogrodu pomagał.—*Dobiesław* konsyliarz Władysława xięcia opolskiego.—*Jan* dworzanin Piotra Myszkowskiego, rycerz w obozach polskich za Stefana Batorego a potem na Podolu przeciw tatarom, walcząc bieg życia strawił.—*Piotr* brat jego pisał się z Bogdanowa, w Węgrzech wojenno służył, dziedziczył na Weseli i Kolczynie, dworzanin Ernesta arcyksięcia Austrii.

Wojsławski herbu Junosza w Płockiem *Jan*, kanonik płocki, warszawski, wizki, łomżyński, pleban i pisarz ziemski, zmarł 1540 r. nagrobek jego w Łomży widział Niesiecki.—*Mikołaj* podkomorzy łomżyński wspomina go konstytucja 1676 r.

Wojsza herbu Pilawa *Stanisław*, postoli smoleński sekretarz i dworzanin królewski kommissją do Smoleńska 1664 r. z chwalebą ukończył.

Wojsznar Wilkolewicz na sejmie w Horodle przyjął herb Kot morski. Jego potomek *Filon* z oszmiańskiego powiatu podpisał elekcją Władysława IV.

Wojsznarowicz w xięstwie zmudzkiem *Kazimierz*, kanclerz wileński, rejent kancelarji litewskiej i sekretarz królewski, człowiek uczony, zostawił téj pamiątkę w dziełach swoich. Między innymi jest jego kazanie na pogrzebie Adama Kazanowskiego marszałka nadwornego 1650 r. On zrobił fundusz na bibliotekę przy akademji wileńskiej.

Wojszycki *Wacław Mikołaj*, w łęczyckiem pisarz królewski około r. 1333.

Wojszyk herbu Ogończyk z Wojci w Krakowskiem, *Krzyształ* kasztelan krakowski, drugi *Krzyształ* dworzanin Kazimierza króla Jagiellończyka, podkomorzy krakowski, jeździł do stanów węgierskich upominając się o prawa tegoż króla.—*Przecław* z Zmiłowa, od tego dobra Łyszkowice kupił Alemani kuchmistrz Stefana króla.

Woźnicki herbu Ciołek w płockiem województwie, *Jan* z Woźnik podkomorzy Łęczycki 1696 r. Niewiadomego imienia Woźnicki rotmistrz waleczny przy oblężeniu Białego Kamienia w Inflantach dał dowody znajomości wielkiej sztuki puszkarskiej i do nagrody królowi przez Zamojskiego hetmana był szczególnie poleconym.

Wrandt *Adam*, herbu Jeleń z Wranina na Szląsku, radca Konrada xięcia.—*Jerzy* zginął w Węgrzech z Ludwikiem królem, w bitwie pod Mohaczem.—*Mikołaj* sędzia ziemski, opolski i ra-

ciborski 1606 roku, tych wspomina Paprocki w sztambuchu szląskim.

Wrandt Michał i **Antoni** umknąwszy z Dalmacji obydwaj bracia przyjeźci byli od Piotra Tomickiego biskupa krakowskiego i do akademji w Krakowie na nauki oddani pisali rymy, między temi elegie na zejście Piotra Tomickiego.

Wróblewski Marcin, herbu Slepowron, podstarosta ciechanowski; syn tego, sławny rotmistrz pod Chodkiewiczem walczył w Inflantach, a poległ pod Żolninem w bitwie z kozakami.—**Jan** pleban kazimirski pisał przeciw jezuitom po łacinie jakieś dzieło 1580 r. gdzie przechwalił Niemojewskiego.

Wrocimowski Marcin, herbu Pułkocic z Wrocimowic, chorąży krakowski 1413 r. podpisał przywilej w Horodle, mąż serca i rozsądku wielkiego, w batalji pod Grünwaldem chorągiew przez krzyżaków sobie odjętą napowrót odzyskał. Powróciwszy z tej wyprawy na pamięć zwycięstwa kościół w Wrocimowicach pod tytułem św. Jędrzeja wystawił. Jeździł w poselstwie od króla Jagielly do stolicy apostolskiej.—**Marcisz** podstoli krakowski w r. 1471 od Kazimierza króla jeździł w poselstwie do czechów, potem do Konstantynopola, domagając się aby turcy Wołoch nie najeżdżali, jako prowincji polskiej.

Wronowski Alexander, porucznik ussarski z Wronowic w Lubelskiem, pod Sobieskim natenczas hetmanem w. koronnym, męźnie pod Chocimem przeciw turkom walczył.

Wrzeszcz herbu Zadora w województwie ruskiem.—**Hieronim** sławny z męstwa swego, rotmistrz poległ pod Cecorą. Rplita za to przez uchwałę 1641 r. córce jego pewną sumę ze skarbu koronnego przeznaczyła.

Wrzosowski w krakowskiem województwie. **Jan** herbu Strzemie. Tego córkę Annę jedyną zaślubił sobie Prokop Pieniążek, rotmistrz, starosta rumborski i dziśniejszy, **Anna** ta sławiona jest z wielkiej pokory i dobroci, złała cały swój majątek w dom Pieniążków.

Wrzospolski Aswer, pułkownik w wojsku polskiem uszlachcony na sejmie 1673 r. Jemu koszta łożone na załogę barską Rplita zwrócić kazała w 1676 r.

Wrześnianin Bartłomiej, z Wrześni akademik krakowski i nauczyciel, rymopis swego wieku, osiadł w Lubelskiem, był pomnożycielem Rplitej babińskiej, której powstanie, prawa i zalety wierszem łacińskim opisał. Zostały jeszcze jego pisma rymowe. Inny był **Jan Wrześnianin**, co napisał rymem pochwałę akademji krakowskiej, o którym Starowolski wspomina.

Wujek Jakób, urodzony w Wągrowcu na Mazowszu jak pisze Siarczyński r. 1540. Wągrowiec jednak jest tylko w Poznaniu. Odebrał nauki szkolne w akademji krakowskiej, filozoficzne w Wiedniu, udał się do Rzymu i tam 1565 został jezuitą, w językach hebrajskim, greckim i łacińskim wydoskonalił się: umiejętność jego i przynioty umiał cenić król Stefan i wychowanie mu synowca swego Zygmunta Batorego poruczył. Z Wilna dla rządzenia kollegium w Kołoszarze czyli Klausenburgu w siedmiogrodzkiej ziemi założonego przez siebie jezuitów wysłał. Rządził potem Wujek całym zgromadzeniem jezuitów w Polsce i Litwie. Był on jednym z najuczniejszych mężów swojego wieku: lat mając 57 umarł w Krakowie 1597 r. Wiele pisał i jako najcenniejsze swe dzieło zostawił, tłumaczenie biblii starego i nowego testamentu: podjął się téj pracy ze zlecenia Grzegorza XIII i trudnił się nią lat 15. Całkowita jego biblia wydana już po zgonie 1599 r. nakładem Karnkowskiego arcybiskupa gnieźnieńskiego. Wydał także *Postyllę katolicką* i wiele innych pism, *godzinki* o Najświętszej Panie z łacińskiego przetłumaczył (przeło nie Twardowski jak podanie niesie). Uważając pisma Wujka, jemu ukształcenie mowy polskiej na wzór składni łacińskiej winniśmy. Skarga ją tylko doskonalił idąc za wzorem Wujka.

Wybranowski herbu Poraj, *Wawrzyniec* wyniosłszy się z Wielkiej Polski obsiadł w sanockiej ziemi, pod Pskowem z wybrańcami mężnie stawał.—*Maciej* przepędził życie swoje w obozach, zasłużył na imie odważnego rycerza i otrzymał od króla Stefana za krwawe swoje zasługi pewne dobra w księstwie litewskim.—*Wojciech* w Lubelskiem osiadł: za Zygmunta Augusta, Stefana i Zygmunta III królów polskich w kraju i Węgrzech w bojach przeciw turkom chwały szukał. Uczczony nagrobkiem w Kraśniku, którego mu wnuk Jan sekretarz królewski 1632 r. wystawił.—*Andrzej* i *Marcin* przeciw Osmanowi sułtanowi tureckiemu pod Chocimem mężnie walczyli.—*Stanisław* w bitwie z tatarami poległ, świadczy to jego nagrobek w Samborzu 1621 r. Osiadł w ruskiem województwie, gdzie wziął niektóre dobra w zasługach.

Wybicki Bartłomiej, rejent grodzki malborski poseł z pruskiej prowincji na sejm 1724 r. (Patrz dodatki)

Wyczechowski Jakób poseł z Pruss na sejm 1724 r. herb jego Szorfas albo Witczeh, do Polski z Czech przyniesiony.

Wydzga Getko kasztelan sandecki i drugi brat jego herbu Jastrzębiec podpisali się na przywileju Bolesława Wstydliwego 1255 r. zachowanym u Nakielskiego.—*Andrzej* Wydzga chorąży plocki, w 1436 podpisał pokój brzeski z krzyżakami, jak Łaski ma

w statucie.—*Mikołaj* ze Szczytna, podkomorzy sochaczewski 1463 roku, podpisał przywilej kollegiaty łowickiej.—*Stanisław* przeniósł się w ruskie województwo i mężnie wojował pod Mieleckim hetmanem.—*Jan* podsędek lwowski, rotmistrz sławny na wyprawie wojennej przeciw Moskwie umarł 1653 r. Jego syn *Jan Stefan* w szkołach lwowskich początkowe brał nauki; w dalszych umiejętnościach doskonalił się w Belgium pod Puteanem i Vernuleusem. Francją, Hiszpanją, Włochy zwiedził, w Rzymie otrzymał doktorat teologii. Do Polski powróciwszy, jako proboszcz i kanonik katedry lwowskiej, wślawił się wymową. Także za zaleceniem Alexandra Trzebińskiego biskupa przemyskiego i podkanclerzego, Władysław IV król po usunięciu jezuitów z swego dworu, na których rozgniewał się za przyjęcie Jana Kazimierza w Rzymie do zgromadzenia, na kaznodzieję wyniósł. Opatem sieciechowskim, kanclerzem Ludwika królowej, referendarzem koronnym, biskupem luckim 1655 r., warmińskim 1660 r., a w roku 1662 jako kommissarz Rplitej przysięgę od stanów pruskich w Królewcu odbierał. W 1667 r. na pogrzebie Ludwika królowej pochwalną miał mowę. Od króla Jana III wziął mniejszą a potem większą pieczęć koronną 1678 r. Wyniesiony nareszcie na arcybiskupstwo gnieźnieńskie żyć przestał 1686 r. Klasztor w Szprynbergu w Warmii wymurował, Przyjemny w obcowaniu, mądry w rozmowach, w odpowiedziach dowcipny; młodzieńcowi jednemu przechwalającemu się z swych podróży zadał pytanie, czyli zwiedził zamek Tumen i rzekę Tyris, to jest: „Tu mentiris (ty kłamiesz.)”. Opisał rymem życia biskupów warmińskich, które znaleźć można przy opisie Tretera, napisał także *historję* osobliwszych wydarzeń, w czasie wojny ze szwedami od r. 1655 do 1660, na dworze polskim wydarzonych, w języku ojczystym i drukiem wydał. Braun wspomina to dzieło. (Patrz dodatki).

Wyhowski *Jan* hetman kozaków, herbu Abdank, wojewoda kijowski za Jana Kazimierza. Jego czyny są następujące: odniósł w r. 1660 znaczne zwycięstwo wraz z innym hetmanem pod Konotopem za Dnieprem nad Szeremetem, jak go nazywano. Jednak Jerzy Chmielnicki syn Bohdana ogłoszony z strony Rossji hetmanem kozaków przemógł Wyhowskiego i zapędził go aż do Baru. Po ugodzie w Hadziaczu 1660 roku posądzony został Wyhowski o przeniwierzenie się Rplitej i z wyroku sądu wojkowego w Korsuniu rozstrzelany; nie bez zarzutu Czarnieckiemu o skwapliwe naniego zawyrokovanie. Jego syna *Jana* córka była zaślubioną Rzewuskiemu (*).— *Alexander* biskup lucki w r. 1703 r. zszedł zaś

(*) Największym czynem tego hetmana wielkiej doniosłości politycznej, były

1714 i pogrzebiony w katedrze łuckiej, Biskup ten przy swojej katedrze utrzymywał kleryków ze zgromadzenia komunistów bartoszkami zwanych. W Janowie nad Bugiem kościół zaczął murować św. Andrzeja Boboli w Pińsku spoczywającego, process kanonizacji rozpoczął.—*Józef* władca łucki unię gorliwie popierał i katedrę swoją z gruzów dzwignął, zszedł 1730 r. (*).

Wyleżyński *Wojciech*, herbu Trzaska z Wyleżyna w Sieradzkim, burgrabia i vicesgerent krakowski, nagrobek jego w Krakowie u św. Katarzyny na Kazimierzu wypisał cały Starowski w dziele Monumenta Sarmatarum.—*Walerjan* sędzia smoleński po elekcji Władysława IV powróciwszy do obozu Gosiewskiego wojewody tamecznego, gdy żywo tamże na nieprzyjaciół nacierał, chwalebnie poległ.

Wypczyński, Jednego z tych herbu Trzaska czy Dołęga w sprawach domowych i publicznych bieglego, wspomina rękopism o famuljach pruskich.

Wypysk¹ *Jan*, herbu Grabie z Wypych ziemi nurskiej, chorąży ziemi tejże, starosta merecki żył około r. 1640 i miał za sobą faworytę Władysława IV tak zwaną Jadwiżkę ze Lwowa, z której był syn naturalny króla, Konstanty de Waza.

Wyrozembski *Władysław*, Kunat z Wyrozemb w Podlaskim, instygator koronny, starosta mielnicki, deputat na trybunał 1718 r. (**).

Wyrzejski, **Wierzejski** *Michał*, herbu Jelita wydał *panegyryk* na wjazd Henryka Firleja arcybiskupa gnieźnieńskiego 1624 r.

Wyrzykowski *Marcin*, herbu Slepowron z Wyrzyk, niegdyś ziemi mielnickiej, w województwie podlaskim, pisarz grodzki mielnicki, deputat na trybunał koronny za sasów.

Wysocki *Stanisław*, z Budzisławia herbu Dryja kasztelan biechowski na sejmie lubelskim podpisał unię Litwy z Koroną 1569 roku, później był kasztelanem łędzkim.—*Jan* brat tego pierwszy z polaków opat łędzki, kantor i kanonik gnieźnieński, sekretarz Zygmunta Augusta, odbył dwa poselstwa, pierwsze do Pawła IV papieża, drugie do króla neapolitańskiego, gdzie pochowawszy królową Bonę, życia w Łędzie dokonał 1560 r. (***)

układy hadziackie; gdyby w duchu tych układów działano Polska i Litwa obok siebie stawiając trzecią Ruś z ministrami i rządem udziałnym, byłyby na wspólnych sejmach utrzymały wielkość Rplitej. (J. B.)

(*) 17 stycznia w Rożyszcach. (J. B.)

(**) Umarł 1732 roku Jan Kunat Wyrozemski instygator od roku 1706, żył jeszcze 1720. Był wprzód stolnikiem, potem starostą mielnickim. (J. B.)

(***) Onim artykuł Gawareckiego o Łędzie w Przeglądzie warszawskim T. X, str. 518 i nast. także Pamiętnik religijno moralny 1858 styczeń i luty. (J. B.)

Wysocki Szymon, herbu Odrowąż w ruskiem województwie jezuita; życie jego obszernie opisane w dziele *Bibliotece Scriptorum Soc. Jesu*. Wstąpił do tego zakonu w Rzymie pierwszy z Polski i z tamtąd powołany na spowiednika królowej szwedzkiej Katarzyny, ośm lat pełnił te obowiązki. Przywołany do ojczyzny w Krakowie żyć przestał 1622 r. mając lat 79. Początki zakonnego życia razem z x. Skargą odbywał. Wydał wiele dzieł, między innymi *Nowiny* albo dzieje dwuletnie z Japonii i Chiny 1611 r. Przez lat pięćdziesiąt obowiązek kaznodziejski sprawował, przez trzy lata także mieszkał tysiąc ubogich raz w tydzień żywnością opatrywał.—**Mikołaj** z Kurzan wprowadził oo. dominikanów do Rohatyna 1614 r. świadczy otem Okolski in *Russia Florida*.

Wysocki Wojciech, kanonik poznański herbu Ogończyk, wydał po łacinie *obronę* Belarmina 1602 r. śmiało piszącego przeciw Jakobowi królowi angielskiemu.—**Franciszek Kazimierz** cześnik sochaczewski, sekretarz królewski do poselstwa Hieronima Radziejowskiego w Konstantynopolu przydany (*).

Wyssomiński, Wyszomirski Wawrzyniec, herbu Rawicz w nurskiej ziemi poborca 1624 r.

Występ Jakób i **Stanisław**, herbu Topacz, ludzie rycerscy na kampaniach tureckich i wołoskich.

Wyszkowski Balcer, poseł na sejm 1607 r. deputowany do skarbu koronnego.

Wyszyński Mikołaj, Nasuta herbu Trzywdar z Wyszynki w Podlaskiem; temu Zygmunt w. x. litewski i kijowski nadał w r. 1434 dobra Międzyrzec na Podlasiu, tudzież Stołpno, Tolczków, Krzewicę, Krzewicę. Krzemień, Osnowkę, Pełch z obu brzegami rzeki Bugu, Czartkowice z rzeką i Niemojki w Drohickiem. Córka jego Anna była za Janem Zabrzezińskim, o czem przywilej Alexandra króla 1499 r.—**Nikodem Jałbrzyk** poborca drohickiej ziemi 1588 r.—**Andrzej** pisarz grodzki bielski poseł na sejm 1580 r.

Wyzycki Stanisław, herbu Osmoróg albo Gerald z Wyzyc, w krakowskiem województwie, starosta tembarski, pólkownik usarskiej chorągwi królewskiej, żołnierz waleczny, którego czyny wyszczególniając syn podobnie z imienia **Stanisław** kosztownym nagrobkiem w Koprzywnicy kościele oo. cystersów uczcił w roku 1640. Syn ten jego równie waleczności w bojach za Jana Kazimierza i gorliwości w sprawach publicznych znamienite dał dowody; zszedł 1680 pogrzebiony we Lwowie u oo. bernardynów i

(*) Zdawał sprawę ze swego poselstwa na sejmie konwokacyjnym 1674 i nie znalazł wiary, wiele krzyków było na niego przez kilka lat. Zle się też spisywał na tem poselstwie, które wziął pośmierei Radziejowskiego. (J. B.).

nagrobkiem uczczony.—*Mikołaj* syn ostatniego opat czerwiński, sekretarz koronny, a potem biskup chełmski, pałac dla mieszkania biskupów chełmskich w Skierbieszowie wystawił (*). *Mikołaj Ignacy* synowiec biskupa od Augusta III na godność arcybiskupa lwowskiego wyniesiony; proboszczom Żółkwi dostojność opata w stolicy apostolskiej uzyskał, i kościół ten pelen ojczystych pamiątek w kollegiatę zamienił (*).

Z.

Żaba Borys, herbu Kościesza, rotmistrz kozackiej chorągwi w r. 1578 odebrał Dyneburg, za co wziął od Rplitej dobra Obabie w Braclawskiem w Litwie mocą uchwały sejmowej.—*Walerjan Antoni* chorąży ussarski, poseł na sejm i deputat na trybunał, kasztelan naprzód brzeski litewski, potem połocki, mówca w Litwie sławny za czasów Niesieckiego.—*Jan* Kościesza brat tego, wojewoda miński, wydał kilka pobożnych pism około r. 1754.

Zabawa Wisłimierz, wedle Paprockiego około r. 1000 zabawiając nieprzyjaciela na podjazdach dał porę hetmanowi do uszykowania kawalerji i otrzymania zwycięstwa. Syn jego *Wisław* klasztorowi św. krzyżkiemu kilka wiosek zapisał około r. 1050.—*Marcin* arcybiskup gnieźnieński był jego synem, ten do nawrócenia pomorzańskie przyłożył się 1092 r.; zszedł z tego świata, o czem Damalewicz w spisie życia arcybiskupów gnieźnieńskich.—*Wisław* z Kościelca, biskup krakowski wstąpił na tę katedrę po Iwonie Odrowążu 1229 r. W kościele katedralnym na zamku po spaleniu dwie wieże wybudował, klasztor szczyrzecki świeżo fundowany uposażył, Bukowno wieś dla biskupstwa krakowskiego za 60 grzywien srebra, za sześć wołów i jednego konia kupił, mówi o tem Niesiecki. W Kościelcu rodzinnę wsi kościół z ciosowego kamienia wybudował i umarł 1242 r.

Żabczyc Jan, rymopis wieku Zygmunta III, wiele obowiązany domowi Jerzego Mniszcha. Pisał *wiersze* opiewające czyny Dymitra cara, *Wnieszowanie* Mniszchowi, *Pożegnanie* Maryny Mnisz-

(*) Mianowany był biskupem przemyskim 1702 ale go Rzym nieprzyjął. Umarł 1704. (J. B.).

(**) Arcybiskup w r. 1736, umarł w kwietniu w sam wielki czwartek 1757. (J. B.).

chownej i inne, w dziełach Bentkowskiego, Siarczyńskiego i Juszyńskiego poszczególnione.

Zabicki Mikołaj, herbu Prawdzic w Mazowszu kasztelan liwski, dworzanin Władysława IV wydał: *Mortalis Occasus in Terris Ceciliae Reginae Poloniae* t. jest zejście smiertelne na ziemi królowej Cecylii 1644 r. także *panegiryk* na zaślubienie Władysława IV z Ludwiką Gonzagą. Był potem wedle Niesieckiego podkomorzym gostyńskim, posłem na sejm 1661 r. i deputatem na trybunał skarbowy.—*Andrzej* porucznik w pancernej chorągwi Koniecpolskiego, mąż w wojnach przez lat 20 zasłużony obsiadł około Ostroga 1690 r.

Zabielski Stanisław, herbu Trzaska z ziemi rożańskiej, jezuita penitencjarzusz w Rzymie przez lat pięć, umarł w Krakowie 1624 r, wydał *Opusculum de pluralitate beneficiorum*.

Zabiński Tomasz, herbu Dołęga z Kujaw, jezuita w Bieczu i Krakowie, zapowietrzonyin służył, zaraziwszy się w powietrzu dymienicę dyscypliną rozciął i tem uratował sobie życie, umarł w Chojnicach 1729 r.

Zabierzowski Wojciech, herbu Ostoja z Zabierzowic w powiecie pilźnieńskim, pisarz skarbu koronnego, co świadczy jego nagrobek w Pilźnie zachowany u Starowolskiego in Monumentis Sarmatarum.

Ząbkowicz Stanisław, sekretarz xięcia na Ostrogu wojewody wołyńskiego, jemu w dowód wdzięczności przypisał dzieło *Młot na czarownice* w Dubnie 1614 r. datowane. Traktuje w nim o szatanach, latawcach, ćmach, widmach, zmorach, czarownicach, o ich łataniu na pomazanych ożogach na łyse góry. Osnowę tego dzieła wyciągnął z dzieła *Malleus Maleficarum* i t. d., w Frankfurcie 1600 r. wydanego. Tak więc wiadomości o djabłach przyjechały do nas z Niemiec i dlatego podobno w tym stroju ich malowano (*). Według Tadeusza Czackiego tenże Ząbkowicz wydał pismo, nie zawsze wierzyć żałobom o złodziejstwach 1624 r.

Zaboklicki Nikodem, herbu Roch, chorąży braclawski, z sejm 1690 r. deputat podczas wojny tureckiej do rady królewskiej, w końcu wojewoda podolski, umarł 1706 r. Zasługi jego w wyprawach wojennych przez lat czterdzieści są zaświadczone uchwałą sejmową 1690 r.

Zabokrzycki Dyonizy Dymitr, na Zabokrzykach, łucki i ostrogski władyka, exarcha metropolita kijowskiej i halickiej, w r.

(*) Niekoniecznie trafny domysł Święckiego (J. B.).

1702 przystąpił do unji, potem 1709 r. zabrany w niewolę, a 1714 r. na wygnaniu w niedostatku wielkim życie zakończył.

Zaborowski Jan, herbu Rawicz, rejent kancelarji koronnej a potem biskup chełmski umarł przed konsekracją w r. 1577. — *Benedykt* w Infantach i Multanach dzielny żołnierz. — *Seweryn* i *Marcin* w Zaborowie w ziemi gostyńskiej. — *Paweł* znany z przekładu wierszem z greckiego Homera, dzieła *Batramyomachia* przypisanego Mikołajowi Krysztofowi x. Radziwiłłowi. — *Jakób* minister kalwiński pisał przeciw Smigleckiemu jezuitcie, gdy nowowiercy zgromadzili sobory w Sandomierzu, Lublinie, Bełzycach, Zaborowski wydał *ogień z wodą* dowodząc niepodobieństwo połączenia ewangelików z arjanami. Odpisał mu na to Smalcjusz 1619 r.

Zabrzeziński Jan, herbu Leliwa, wojewoda trocki posłował od Alexandra w. x. litewskiego upominając się zabranych w Siewierzu zamków, oraz jeździł 1495 r. po Helenę w. księżną zmawiając ją w małżeństwo temuż Alexandrowi; był przytomnym elekcji Alexandra na króla polskiego, atoli broniąc sprawy Ilinicza nienawiść królewską na siebie ściągnął i gdyby nie przełożenie Łaskiego podówczas kanclerza, byłby niezawodnie życie utracił. Ale za to w r. 1508 Gliński Michał zasadziwszy się na niego w siedmdziesiąt koni w ciemną noc za Grodnem zamordował go. W miejscu tem znajduje się słup murowany. Miał on za sobą Annę córkę Mikołaja Nasuty Wyszyńskiego, która wielkie dobra na Podlasiu nadane ojcu od Zygmunta w x. litewskiego wniosła mężowi, potem też dobra dostały się w dom Kiszków.

Zadarnowski Teodor, Kot herbu Sulima na Zadarnowie i Kotowie dziedzic w Brzeskiem litewkiem. Syn jego *Teodor* poległ pod Wierzchowiskami w bitwie.

Zadzik Wojciech, herbu Korab z Wielkiego Poradowa w rawnem województwie, ojciec jego przeniósł się w Sieradzkie. — *Wojciech*, ten żył za czasów Zygmunta Augusta: biegłym był w języku arabskim, wielce szacowany od Zygmunta Augusta króla, używany w poselstwach do hanów tatarskich, siły był nadzwyczajnej w ręku. — *Maciej* wojując w stolicy rossyjskiej mężnie poległ. — *Jakób* syn Jana wnuk Wojciecha miernego mienia ziemianina, wychował go Bobola podkomorzy koronny, kochał go i poleciał królowi, który mianował go w młodocianym wieku sekretarzem swoim: zwiedził obce kraje i powrócił z nich z korzyścią dla umysłu i serca szacowany od Zygmunta III otrzymał od niego pieczęć koronną i biskupstwo chełmińskie (*). Imieniem króla i rze-

(*) Daty: biskup chełmiński od r. 1624, krakowski od 1635, podkauczerzy od r. 1627.

czypospolitęj układał pokój ze szwedami 1626 r. i ten szczęśliwie w Sztumdorfie do końca doprowadził. Gdy na sejmie jak zwykle niektórzy zapaleni posłowie ostro ten pokój naganiali, powstał Zadzik i rzekł śmiało: „Kto dowiedzie, że Rplita dłużej wojnę z pożytkiem prowadzić mogła, i że korzystniejszy pokój wymódz można było, niech na nas sądu i kary żąda, a kto tego dokać nie zdała, niech niewczesną naganę powściągnie.“ Cnota i prawda wszystkim czynom w urzędowaniu jego przewodniczyły; świadczyły otem akta pieczętarstwa Zadzika porządkiem lat zebrane i w skarbcu koronnym zachowywane, księgami Zadzikowskimi zwane. Pierwsza była do 1611 r. druga od roku 1636 do 1646 (*) Szwedzka wojna 1655 r. zniszczyła je albo do Sztokolmu przeniosła. Władysław IV mianował go biskupem krakowskim, któremu Zadzik w podróżach i wyprawach wojennych nieodstępny był towarzyszem i odniego 1634 r. wyznaczony do układów z Rossją. Gdy pełnomocnicy od poswarów traktowanie zaczynali, grzecznością ich swoją i powagą do zawarcia korzystnego dla Polski pokoju skłonili. Hojny na pobożne uposażenia, kościół św. Michała na zamku w Krakowie restaurował, kaplicę św. Jana Chrzciciela przy katedrze krakowskiej, Zadzikowską zwaną, marmurem czarnym wyłożył, w której spoczywają jego zwłoki; na szpital w Rzymie przy kościele św. Stanisława dwa tysiące czerwonych złotych legował, arjanów z Rakowa rugował i kościół tam katolicki fundował. Nieporównaną dla ubogich miał litość, szpitale w wielu miejscach swej dyecezzji uposażył, na włościan w czasie głodu przeszło trzydzieści tysięcy korcy zboża rozdał. Bursę Jeruzalem przez Zbigniewa Olesnickiego przy akademji krakowskiej fundowaną dzwignął, i na trzydziestu uczniów fundusz powiększył, wielu uboższej szlachty synów kosztem wychował i za granicę wysyłał. O nim słusznie Paweł Potocki w dziele *Centuria Virorum* napisał: „iż wyższy nad namiętności ludzkie i związki, które krew kojarzy, religii, naukom i ludzkości poświęciwszy swe życie, im także i uczciwie nabyte dostatki odkazał.“ Na zakład banku pobożnego *Mons pietatis* 150 tysięcy złp. zapisał. Oszczędny ekonomik, wiele dworów i pałaców w dyecezzjach krakowskiej i chełmińskiej zbudował. Za-

kanclerz od 1629. Umarł 17 marca 1647 w Bodzętnie, mając lat 60. Starowolski. Niechciał biskupstwa krakowskiego brać dla pieczęci, ale musiał. (J. B.)

(*) Daty jakicś niepewne: w metryce koronnej xiąg zadzikowskich jest dosyć, jak każdego pieczętarza. Stąd nierozumiemy za co tu kanclerza spotyka od Święckiego pochwała. Wypisał skądicś niedokładną wiadomość. O jurydycę zadzikowskiej w Warszawie czytać Wejnerta starożytności Warszawy T. I. (J. B.)

miek w Kielcach fundował, który po śmierci z funduszów jego do-kończono. Tam dotąd są malowane pamiątki dzieł jego: pokój z Rossją i wypędzenie arjanów. W Warszawie pałac dla biskupów krakowskich wymurował, drugi także dla kanclerzy koronnych z stanu duchownego przy kapitulnej ulicy fundował. Szwedzi 1655 r. ten gmach zniszczyli, długo jednak jurydyka ta zadzikowskiej imię nosiła. Ode drzwi kościoła katedralnego w Krakowie, tak te co idą od bramy zamkowej jak i do mieszkania królewskiego, marmurem obłożył. Trzydzieści sześć lat wieku na posłudze publicznej strawił; w stroju, pożyciu i częstowaniu umiarkowane, miał zawsze gotowe zebrane skarby na ratunek Rplitej; z tych tylko 200 tysięcy dla krewnych przeznaczył, resztę na pobożne uposażenia. Zakończył życie 1642 r., pochowany w kaplicy w Krakowie, którą powyżej opisałem. Cecylją Renatę królową przybywającą do Polski na granicy w ozdobnym orszaku witał. Sarbiewski pisał o nim w swęj odzie, Starowski opisał życie jego i wydał 1644. Tenże na kazaniu pogrzebowem o nim wyrzekł: „godnościami od Zygmunta III ozdobiony jako panu i wszystkim obywatelom był miły, łatwo ztąd osądzić, żeście go trzecim pieczętarem zwali, kiedy wyżęj postąpił, z jego grzeczności go ukochawszy żartyście sobie czynili, pytając się, komu też zadzikostwo teraz oddadzą?“

Zagiel Marcin, herbu t. n. z powiatu wilkomirskiego, proboszcz katedralny wileński i oszmiański, mąż uczony, wielkiej powagi pożegnał ten świat 1643 r., zostawił niektóre pisma w materjach ascetycznych.—**Grzegorz** (*) władca piński, o którym Niesiecki przywodzi historją kolegi jezuitów w Ostrogu.

Zagorski Jan, herbu Ostoja z sandomierskiego województwa, mąż rycerskiemi wslawiony dziełami, za Kazimierza III ochmistrz królowy Zofji małżonki Jagiella, z Janem Długoszem jeździł w poselstwie dla pogodzenia Iskry z Janem Huniadem 1448 r.—**Mikołaj** rotmistrz w Prussach i pod Kumejkami mężnie walczył.—**Ludwik Kazimierz** kanonik chełmiński. Jest jego mowa witająca Stanisława Pstrokońskiego biskupa chełmskiego r. 1645.

Zahorowski Bazyl, herbu Ostoja z Wołyńskiego, kasztelan braclawski, odbywał poselstwo od Zygmunta Augusta króla w r. 1560 do Rossji (**).—**Jan** w r. 1694 gdy tatarzy w czterdzieści ty-

(*) Grzegorz ten był Michałowiczem z ojca widać, stąd biorą to za nazwisko i rozmaicie je piszą: Michajłowicz, Michajłowski it. d. Biskup piński i turowski od r. 1626 do 1632 kiedy umarł: był poprzednio koadjutorem biskupa Paizego Onikiewicza Sachowskiego. (J. B.).

(**) Bazyl Piotrowicz Wręby Zahorowski już w r. 1576 kasztelan braclaw-

sięcy w kroczyli do Polski, w trzysta oparł się temu napadowi, tak że cztery tysiące ludzi straciwszy pierzchać musieli.

Zajączek Wacław, herbu Swinka z Sieradzkiego, pisarz ziemski kaliski z sejmu 1627 r., kommissarz do granic od Szląska a w r. 1632 sędzia ziemski kaliski, następnie poseł na konwokację (Patrz dodatki).

Zajączkowski Michał, Bystram herbu Tarnawa z Zajączkowa w Prusach, Zajączkowski dworzanin Zygmunta III króla jeździł z nim do Szwecji, potem kanonik warmiński, umarł 1624 r.—**Michał** na Wołoszczyźnie od tatarów zginął.—**Krysztof** przeciw Gustawowi mężnie wojując poległ —**Gotard** pod Kirholmem wslawiony rycerz.

Zajączkowski Wojciech, herbu Zaremba z Wąsosza w Poznańskim, opat wągrowiecki w r. 1589, gdy zaraza morowego powietrza szerzyć się w Poznańskim zaczęła, szesnastu nauczycieli jezuitów z uczniami szkół do klasztoru swego do Wągrowca przyjął i przez kilka miesięcy wygodnie opatrywał aż dotąd, gdy już bezpiecznie do domów powrócić mogli. Kościół i klasztor w Wągrowcu restaurował. Wielu bardzo młodzieży kosztem swym na naukach w Poznaniu utrzymywał, między temi znajdowali się Łubieński, arcybiskup potem gnieźnieński, Jakób Wujek, Wojciech z Wągrowca i inni. Wymierzając ścisłą sprawiedliwość przydawał w trybunale korounym 1595. Brat jego **Stanisław** we wszystkich wojennych stawał z Mieleckim hetmanem.—**Paweł** kanonik ołomuniecki sekretarz króla Stefana 1577 r.—**Emeryk** zakonu cystersów uczcił wierszem akademików krakowskich pod tytułem Proscenia Sarmatica 1630 r.

Zajęski Rokosz herbu Ostoja wedle Niesieckiego biskup kamieniecki, czemu xiądz Załuski w dziele *Specimen historiae Poloniae Criticae* zaprzecza, i o to Niesiecki miał z tymże spór uczony.—**Wilhelm Franciszek** biskup argiweński suffragan łucki, ołyckiego seminarjum założyciel. Potem 1631 r. (*) przeniósł się do wieczności, w Olyce pochowany i nagrobkiem uczczony, pierwszy kamień wspaniałego niegdyś kościoła jezuitów w Ostrogu poło żył.

ski i razem borodniczy włodziemski, marszałek hospodarski, umarł 29 lutego 1580 jeńcem w hordzie krymskiej. Stąd zła data u Niesieckiego, że w r. 1579 kasztelanem braclawskim był Michał książę Wisniowiecki. O tym Zahorowskim i o innych w dziele Iwanyszewa: „Żyźń kniazia Kurbskaho“; o Bazylium T. I str. 79 i II str. 290.

(J. B.).

(*) 29 listopada, lat miał 80. Starowolski. (J. B.).

Zaklika Hieronim, mąż sławny, dziedzic na Wojsławicach w Krakowskiem. Ten bohater szczęśliwie zwodził z najeżdżającymi Polskę tatarami harce, dlatego o nim spiewano piosnkę: „Pan Zaklika z Wojsławic, gnał tatarzy aż do granic“. Miał sobie ofiarowane od Zygmunta I w r. 1508 województwo sandomierskie, ale tego nie przyjął.—**Zygmunt** (*) kasztelan połaniecki, potem belzki, poseł do księcia brzegskiego, traktował o uwolnienie pojmanego Andrzeja Górki kasztelana międzyrzeckiego.—**Piotr** w Inflantach z tatarami i turkami na wyprawach wojennych popisował się.—**Paweł** pod Cecorą walcząc pod Żółkiewskim hetmanem dostał się w niewolę turecką.

Zakrzewski Andrzej, herbu Gryff z powiatu xiążkiego w Krakowskiem z wielkiego Zakrzewa, pisarz ziemski krakowski jeździł w poselstwie do Bajazeta cara tureckiego około 1510 r. (**) od Zygmunta I i odebrał od tegoż przysięgę zatwierdzającą pokój w Konstantynopolu, który potem długo święcie był dotrzymany.

Zakrzewski herbu Ogończyk, jeden z tych z przydomku *Zbożny* jako świadczy Gornicki, doszedł zdrady Wojcika knowanej przeciw Zygmuntowi Augustowi i doniósł królowi.

Zakrzewski Karol, von Felden, wojewoda chełmiński ten wraz z Bazeńskim najwięcej przyczynił się do wybicia się Prnss z pod władzy krzyżaków za Kazimierza Jagiellończyka: nadane mu było za to starostwo golubskie.—**Jan** von Felden chorąży malborski, poseł na różne sejmy, deputat na trybunał skarbowy za Zygmunta III. Jego córka *Anna* była za Andrzejem Batorym, xięciem siedmiogrodzkim.

Zakrzewski herbu Trzaska, z tych *Stanisław* scholastyk kruświcki wydał dziełko *Droga Częstochowska* albo kazanie podrózne 1623 r.

Zakrzewski Sebestjan Krysztof, napisał i wydał pruskich wojen *rewolucją* 1626 roku, z wezwaniem rycerstwa polskiego wierszem.—**Filip Zbożny** socjanin wydał odpowiedź na assercją o troistym jedynym Bogu 1681 r: broni zdania Budnego w tem piśmie.

Zalassowski Mikołaj, z Krakowskiego archidyakon pozuań-

(*) Sam się przezywał Zygmuntem z Czyżowa, Czyżowskim. Piękna postać o której wiele Orzelski spółczesny (J. B).

(**) Kilka razy jeździł do Turcji. Daty są w poglądzie historycznym na stosunki Polski z Turcją przy wydaniu Nowoleckiego Koranu. (J. B.).

(***) Zakrzewscy byli innych jeszcze herbów. O Ignacym Wyssogocie w dodatkach. (J. B.).

ski, obojga prawa doktor, wydał dzieło dość szacowne i pracowite *Jus Regni Poloniae 1701* w dwóch tomach.

Zaleski Mikołaj Cymburg, z Zalesia herbu Chomonto, podług rękopismu o familjach pruskich częstokroć przez Niesieckiego cytowanego, miecznik ziemi pruskich. Syna jego *Jana* wspomina uchwała sejmu 1676 r.—*Jan Stanisław* naprzód stolnik, potem chorąży nurski, starosta surażski, poseł na sejm 1685 r., potem kasztelan wizki, wojował pod Wiedniem na Budziakach i Wołoszczyźnie.

Zaleski Remigian, z Otoka w Łęczyckiem, herbu Dołęga, kasztelan łęczycki, referendarz koronny, starosta warecki, deputowany do poprawy statutu koronnego 1641 r. Temu wystawił nagrobek w Warszawie w kościele św. Jana brat jego *Alexander* poseł na różne sejmy, podsędek ziemski sieradzki, kommissarz do oznaczenia granic od Szląska 1527: w Zadzimiu piękny wymurował kościół.

Zaleski Seweryn, miecznik ziem pruskich, herbu Godziemba, towarzysz pielgrzymki Mikołaja x. Radziwiłła do Jerozolimy.

Zaleski herbu Jelita *Alexander*, podstarosta lwowski z uchwały sejmu 1627 r., poborca ruskiego województwa.—*Mikołaj* wsławiony rycerz w wojnach z szwedami inflantskiej i pruskiej.

Zaleski Mikołaj, herbu Lis w Sieradzkim, w wojsku cesarza niemieckiego wiadomości w sztuce wojennej nabył, zszedł 1649 r.

Zaleski Jan, herbu Lubicz, z Podlasia przeniósł się do w. x. litewskiego, mąż rycerski, otrzymał za wojennezasługi wieś Szoloszadce w Trockiem 1678 r.

Załęski Lew, herbu Prus, kijowski, halicki i całej Rusi metropolita, wsławiony gorliwością o rozkrzewienie unji, wszystkich właśnie władyków ruskich w Polsce z kościołem rzymskim pojednał, umarł 1703 r. (Patrz dodatki).

Zaliński Mikołaj, herbu Poraj z Zalna pod Tucholą w Pomorskiem, był wyznaczony do traktowania o pokój 1464 r. z krzyżakami, pod Chojnicami w bitwie znajdował się.—*Maciej*, gdański kasztelan, a tucholski, mscibowski, przedborski, jasieniecki i zymorski starosta, dla swych cnót wielce od Zygmunta króla szacowany, był jego podkomorzym, podpisał unią Podlasia z Koroną 1669 r. W Zalnie pod Tucholą ozdobny zamek wymurował.—*Jaą* starosta przedborski, *Macieja* syn: tego, *Anna* Jagiellonka królowna ze względu że matka jego *Taszycka* na dworze jej zasłużoną była do akademji w Ingolstadzie swym kosztem wysłała; po zgonie króla

lowej wszedł do wojska i w bitwie zginął. W Tucholi istnieje kaplica, gdzie jest grób tej rodziny.

Zalwtki *Michał*, z Zalwii w liwskiej ziemi herbu Junosza, sędzia ziemski, poseł na sejm 1569 r. podpisał unią Litwy z Koroną. Jako biegły w prawie był wyznaczony do poprawy ustaw koronnych 1589 r.

Zaluski *Spytek*, herbu Junosza, podkomorzy rawski w sławnej pod Wiśniowcem z tatarami bitwie mężnie walczył, gdzie także poległ odważnie, inny Zaluski *Wojciech* wojewodzie łęczycki.—*Piotr* chorąży rawski, młode lata przepędził na dworze królowej Anny. Odbywał z wielką sławą wyprawy wojenne, w Węgrzech, Multanach i Inflantach.—*Zygmunt* porucznik usarskiej chorągwi zginął pod Wiedniem 1683 r.—*Wawrzyniec* brat tego był kasztelanem gostyńskim. Miał syna *Alexandra* w końcu wojewodę rawskiego, który bywał wprzód posłem na różne sejmy i jako marszałek trybunału koronnego 1685 r. ścisłą wymierzał sprawiedliwość. Miał za sobą Prażmowską siostrę prymasa, potem Katarzynę Olszowską siostrę rodzoną drugiego prymasa Andrzeja Olszowskiego (*).—*Marcin* syn jego z Olszowskiej, naprzód wstanie świeckim, łowczy rawski i poseł na różne sejmy a 1690 r. kommissarz do oznaczenia granic od Węgier: wsławiony mężstwem w różnych wyprawach wojennych, obrał sobie wreszcie stan duchowny, w którym jako dziekan a potem proboszcz plocki i książę sieluński, nominowany na biskupstwo plockie umarł w Gutstademie 1709 r.(**).—*Alexander Józef* był marszałkiem trybunału koronnego 1690 r. dalej wojewoda rawski i kommissarz do rewizji skarbu koronnego, spoczywają jego zwłoki u oo. reformatów w Warszawie, gdzie można widzieć jego nagrobek.—*Andrzej Stanisław* Kostka syn wojewody obce kraje zwiedziwszy obrał stan duchowny. Biskup plocki, łucki a potem chełmiński, miał sobie konferowaną od Augusta III pieczęć koronną. Bywał też deputatem na trybunał koronny. Fundował seminarjum dla kleryków i szpital w Pultusku(***). *Józef Andrzej* brat tego referendarz koronny, opat hebdowski,

(*) Odrzuciwszy dawne wywody, tego dopiero Alexandra trzeba uważać za głowę rodziny, bo od niego zaczyna się jej znaczenie. Zaluskich podniósł Olszowski: bez niego byłiby jako inna szlachta. (J. B.).

(**) Był suffraganem plockim i biskupem Arby w Illirji, jak pisze Janocki Lexicon der jetzlebenden gelehrten Pohlen, biskupem Rosmeńskim zaś nazywa go brat kanclerz. Nie był biskupem plockim, za którą nominacją podziękował. (J. B.).

(***) Biskupem krakowskim został w r. 1746. Umarł 16 grudnia 1758, nawet tej nominacji nie zna Święcki (J. B.).

proboszcz warszawski, opat Fontanelli w Lotaryngji, biegły w naukach i historii ojczystej, urodził się 1701. W r. 1758 mianowany biskupem kijowskim, od młodości miał wielką skłonność do nauki i zbierania książek, na które cały swój majątek i dochód obracał, ujmując potrzebom życia i przestając zamiast wieczerzy na kawałku chleba i sera. On to z bratem swym *Stanisławem* Kostką biskupem jeszcze chełmińskim, o którym dopiero mówiliśmy założył w r. 1745 bibliotekę w gmachu na ulicy Daniłowiczowskiej którą obadwa bracia potem darowali Rplitej. Znajdowało się w niej przeszło 200 tysięcy dzieł i 20 tysięcy pism do rzeczy polskich ściągających się, których zbiór cały 1795 r. do Petersburga przeniesiony został. Posiadał w swej bibliotece pontyfikał czyli rytuał koronacji królów i królowych polskich, na pergaminie złotemi literami w przód nizeli druki nastaly pisany, niegdys do użytku przy katerze krakowskiej chowany, w axamit amarantowy oprawny, złotemi blachami okuty. Ze ztego to obchód koronacji Stanisława Augusta 1764 r. odbytej ułożony został, mówi Załuski, a Janocki świadczy ze w tej księdze było przeszło 600 figur dukatowem złotem ozdobionych, w których znakomite ślady dawnego ubierania się obrzędów i ceremonij widzieć można było. W roku 1829 dla następującej koronacji, niemiano tego wzoru i stąd dyaryusz koronacji Stanisława Augusta do tego celu na wezwanie metrykanta Majewskiego z biblioteki piszącego użyczono. Załuski rękopism statutu litewskiego z któregoś Paca księgami nabyty, oryginalny rękopism kroniki Kadłubka i powyższy pontykał pomiędzy klejnoty swego księgozbioru liczył i przywoził, że kiedy wloch jeden na zakupienie rękopismu Liwiusza wieś przedał. on tych trzech rękopismów za wiele majetności nie oddałby. Biskup kijowski także szkoły jezuitów w Warszawie z przeznaczenia stryja wymurował. Był też autorem wielu pism, mianowicie bibliograficznych. Opisał wierszem różne swoje przypadki w czasie niewoli w Kałudze, które Józef Minasowicz z dodatkami swemi wydał z tytułem takim: *przypadki niektóre JWJX* Józefa Załuskiego biskupa kijowskiego, które mu się w niewoli moskiewskiej od roku 1767 do r. 1773 trafiły, wierszem opisane 1773 r. Wydał także między innemi rozlicznemi pismami, których poszczególnienie w dziełach Niesieckiego i historii literatury Bentkowskiego znaleźć można, *Specimen Historiae Polono Criticae*. gdzie zbija podanie o rokosz Gliniańskim zmyślane przez Mikołaja Zebrzydowskiego wojewodę krakowskiego na uprawnienie jego niecnego postępowania. Umarł r. 1774 w Warszawie (*).—*Andrzej Chryzostom*

(*) 9 stycznia, miał lat 72. (J. B.).

znaczeniu jeździł w poselstwie do Wiednia, Holandji i Turek, stryj tego asyn wojewody rawskiego naprzód kanonik krakowski, sekretarz koronny, królowej Kazimiry kanclerz. Był posłem do Hiszpanii po śmierci Michała króla i order złotego runa odwoził, także do Portugalji z uwiadomieniem o śmierci tegoż króla, później do Francji z doniesieniem o elekcji Jana III (*). Potem wyjechał do Bawarji dla zaręczenia xięciu elektorowi bawarskiemu Teressy królowny polskiej. Jan III wyniósł go na biskupstwo kijowskie, potem płockie, naostatek warmińskie wziął 1698 r. przy którym za dozwoleнием stanów otrzymał kanclerstwo wielkie koronne, które piastował aż do śmierci 1711 r. (**) nastąpionej. Przeżył burzliwe za Augusta II czasy, wiele ucierpiał, zawsze gorliwie i nie spracowanie służył sprawie ojczyścjej. Między innemi jego jest dzieło listy historyczne pod tytułem: *Epistolae Historico familiares seu Acta Publica in Regno Poloniae a 1666, a ad an 1710*. Tomów III, (***) zbiór nieoszacowanej wartości do historii krajowej.—*Ludwik Bartłomiej* syn Alexandra wojewody rawskiego w Rzymie nauki prawa w Paryżu teologii słucał, wprzód kanclerz przy królowej Marji i suffragan przemyslski, potem biskup płocki z szedł 1722 (****) (Patrz dodatki).

Zaluski Łukasz, herbu Kościesza jezuita w mnskiem województwie urodził się, missjonarskie prace przez lat pięć odbywał, w Wilnie zakończył życie 1673 r. Wydał *Compendium totius philosophiae* i inne pisma ascetyczne.

Zaluskowski Andrzej, herbu Rola z Kaliszkowic w Kaliskiem, sławny za Jana Kazimierza wojownik, jako regimentarz z częścią wojska wysłany za granicą litewską wiele zwycięstw tam odniósł.

Zambrzycki Filip, w ziemi łomżyńskiej herbu Kościesza, tego i syna jego wojenne zasługi zapisała uchwała sejmowa z roku 1662.

Zamojski Jan, Grzymalczyk z łomżyńskiej ziemi w Mazowszu arcybiskup lwowski, odebrał pierwiastkowe nauki w akademji krakowskiej. Stefan król mianował go swoim sekretarzem, w tem

(*) Otem jego poselstwie z jego listów artykuł znajduje się w Księdze Swiata 1856 rok Vty.

(**) 12 maja (J. B.).

(***) Woluminów jest pięć. (J. B.)

(****) Nominatem arcybiskupem gnieźnieńskim z nominacji królewskiej, ale jeszcze nie papieskiej umarł: Janocki, *Lexicon der jetzlebenden Gelehrten Pohlen*.

(J. B.).

stępnie do Rzymu do sprowadzenia wymownego Mureta oraz najbieglejszych podówczas w naukach we Włoszech ludzi na nauczycieli do akademji krakowskiej. Dalej 1589 r. odbył poselstwo do Sultana tureckiego i za pomocą posła angielskiego potwierdzenie sojuszu otrzymał, 1593 r. otrzymał zlecenie do Rudolfa cesarza i tam zdołał utrzymać przyjaźń monarchów. Lubownik nauk i starożytnych wzorowych pisarzy poświęcił się, dla spokojnego im oddania się stanowi duchownemu, od tych powołał go król 1603 roku, po zmarłym Dymitrze Solikowskim na arcybiskupstwo lwowskie, które sprawował aż do śmierci 1614 r. (*) nastą pioniej. Hojny dla poparcia sprawy publicznej trzysta tysięcy złp. na wyprawę wojenną królowi wyliczył, a na wykupno pojmanyh w niewolę na Wołoszczyźnie ze Stefanem Potockim rodaków tysiąc dukatów złożył. Zasłużył na pochwałę współczesnych, którzy pamięć jego potomnym podali, między temi Jan Ursyn prymasem Rusi nazwał go. Chór kościoła katedralnego miedzią pokrył, kielich szczerozłoty i wiele srebrnych naczyń testamentem zapisał, kaplicę ozdobną przy tejże katedrze i w niej grób dla siebie wystawił i na sześciu więzy utrzymanie fundusz oznaczył. Klasztor pp. benedyktynek we Lwowie murem obwiódł, przy akademji krakowskiej dochód pewny na utrzymanie sześciu ubogich uczniów oznaczył.—*Stanisław* chorąży łomżyński, brat arcybiskupa, z sejmu 1591 r. kommissarz do oznaczenia granic od Prus.—*Tomasz* sędzia ziemski zambrowski, dla którego synów kupił arcybiskup pięć wiosek i miasteczko Porelce —*Piotr* dziedzic na Stawiskach, podkomorzy łomżyński, którego syn *Franciszek* chorąży łomżyński marszałek dworu Jabłonowskiego hetmana i *Fortunat* łowczy tejże ziemi, marszałek dworu Sapiehy hetmana w. x. litewskiego; po tych bezpotomnem zejściu ustał dom Grzymalitów Zamojskich, a majątek ich przelał się na Tomasa Drozdowskiego, podstolego wickiego, ich siostrzeńca.

Zamojski Tomasz, herbu Jelita z Łaznina w województwie sieradzkim przeniósł się w województwo ruskie, gdzie od Andrzeja Piwa starego Zamościa nabył i od tego Zamojskim pisać się zaczął.—*Mikołaj* referendarz u Zygmunta I, kanonik krakowski, proboszcz tarnowski i wojnicki. Padniewski biskup krakowski w pochwałach o nim napisał: „w radzie mądry i pobożny, w zbroi mężny. „Biegły prócz tego w nauce prawa, formuły skarg i aktów prawnych ułożył, używany do pisania uchwał cywilnych i poprawy

(*) 5 kwietnia. Miał lat 71. Starowolski. (J. B.)

praw, wślawił się prócz tego na polach bitw z nieprzyjaciółmi kraju, mianowicie turkami i tatarami, których gromić jako pogan lubo duchowny nie miał za grzech. Od Tęczyńskich i Tarnowskich szanowany, Janowi Tarnowskiemu hetmanowi, w jego naukowych pracach był pomocą, umarł 1532 r. pochowany w katedrze krakowskiej i nagrobkiem uczczony.—*Szczęśny* podkomorzy i sędzia chełmski, brat Mikołaja, mężnie potykał się z tatarami w potrzebie pod Chmielnikiem i u Skokówki. Zygmunt I w przywileju 1528 r. nadającym dobra po Obermunciestolniku chełmskim, bezpotomnie zeszyłym wylicza jego zasługi.—*Stanisław* starosta bełzki i kasztelan chełmski, dziedzic na Skokowce, dwa razy śluby małżeńskie powtarzał, pierwszy raz z Herburtowną, drugi raz z Orzechowską, Padniewski w pochwałach pisze o nim co następuje: „Mąż cnotliwy i waleczny, trzydzieści pięć lat w obozach wieku swego przepędził i doszedł stopnia hetmana nadwornego, przywracając despotę Alexandra, także u Pomorzan z przeważnem mężtwem potykał się, w wojnie o Inflanty u Pozwola i przeciw tatarom, 50 lat zaledwie przemierzywszy życie to zakończył.“ Tego z Herburtowny syn *Jan* kanclerz i hetman wielki koronny, starosta i generał krakowski urodzony 1543 r. mąż, który przez najznakomitsze czyny i najwyższe z tych miar w kraju znaczenie przez wpływ swych rad i wielkich dzieł najświetniejsze w dziejach naszych nie tylko zajął miejsce, lecz i przez opinią swą na następne losy narodu wiele miał wpływu. Zrodzony z rodziców za ewangelickiem podtenczas idących wyznaniem, początkowe nauki odbył w Krasnymstawie pod nauczycielem Wojciechem Ostrowskim, aniżeli jak zwyczaj był owczesny, udał się do akademji zagranicznych. Miał mowę na synodzie protestantów w Chełmie, oczem mówi Lubieniecki Stanisław w historii swój o reformacji religijnėj w Polsce. W Paryżu lat kilka z pożytkiem przepędził i z pewnym sławnym nauczycielem wymowy do Strazburga, a potem do Włoch, gdzie powrócił na łono kościoła katolickiego udał się, i w Padwie słuchając nauk akademji tój z najznakomitszemi owego wieku uczonemi zaprzyjaźnił się. Zaledwo dwudziestoletni młodzieniec rektorem akademji został i urzędowania tego zaszczytną pamięć zostawił. Z Włoch do ojczyzny 1565 r. na świetny dwór Zygmunta Augusta powrócił, tu sekretarzem królewskim do pomocy Piotrowi Myszkowskiemu, podkanclerzemu mianowany. Po śmierci Sobka podskarbiego koronnego metrykę koronną dawnością lat pomięszaną, oraz wszystkie prawa, umowy i przywileje korony porządnie ułożył, za które prace w nagrodzie otrzymał od króla starostwo bełzkie. Bezkrólewie po Zygmuncie Auguście otworzyło mu

pole do wielkich czynności. Zamojski formy sądów kapturowych dla zachowania w bezkrólewiu spokojności przepisał na sejmiku belzkim, a uchwałę przez niego ułożoną: „de libertate et castitate suffragiorum“ t. j. o wolności i nie przekupstwie głosów, cały naród przyjął. Główna jej zasada była, że każdy szlachcic, co osobiście w obronie ojczyzny stawia, do wyboru króla należeć powinien; ta ustawa, co potem naród w nieład bezkrólewia i otwartą otchłań zguby popchnęła, zjednała mu u szlachty wielką wziętość i tym sposobem na elekcji Henryka xięcia andegaweńskiego największy miał wpływ, i sprawił że ten książę królem polskim wybranym został. Zamojski warunki przysięgi króla czyli pacta conventa tak zwane ułożył i poselstwo wraz z innemi do tegoż króla do Paryża sprawował. Po oddaleniu się Henryka w nowego króla Stefana wyborze najpotężniej działał Zamojski i dlatego król ten znając, że jemu winien był koronę, chętnie z nim dzielił władzę i układał dalsze widoki. Podkanclerzym był, potem kanclerzem wielkim Batory go mianował, urząd ten najtrafniej był mu oddany. Zamojski zajął się poprawą administracji, nadużycia ukrócił, ustawę trybunałów koronnych królowi doradził i opisał. Dzieło to same już mu mogło zjednać nieśmiertelność. Jak czynnie Batoremu w wojennych wyprawach pomagał dzieje to opisały. Dalej 1580 r. po złożeniu buławy koronnej przez Mieleckiego hetmanem wielkim koronnym mianowany, przez liczne zwycięstwa, zdobycie najmocniejszych twierdz i wielu krajów polską waleczność wsławił. Starania i zabiegi dworu rzymskiego przez zręcznego jezuitę Possewina bieg zwycięstw królewskich wstrzymały i koniec wojnie przez pokój przyniosły. Po stracie dwóch żon Anny Ossolińskiej i Katarzyny Radziwiłłówny w 1583 Zamojski zaślubił Gryzeldę Batorównę córkę Krysztofa xięcia siedmiogrodzkiego synowicę królewską (**). Połączenie to i wspaniałość obchodu weselnego w Krakowie, na którym rozrzucano pomiędzy lud pieniądze, co opisał Paprocki, Bielski i Hejdensztein, rzuciło pomiędzy szlachtę nie lubiącą ludzi którzy się tak wywyższali, podejrzenie i nienawiści, co obszerniej wymienia książę Młodzianowski. Zdjęcie głowy Samuelowi Zborowskiemu za zabicie Wapowskiego, wywołanemu z kraju i uwijającemu się około Krakowa powiększyło mu niechętnych. Wy-

(*) Podkanclerzym został dnia 16maja 1576 na sejmie koronacyjnym, kanclerzem zaś 1578, tu i tam po xiędzu Piotrze Wolskim. (J. B.).

(**) Wesele i ślub dnia 12 czerwca 1583 roku, w Krakowie na zamku: umarła Gryzelda w r. 1590. Opis wesela w Bielskim wydania Gałczowskiego, xięga szosta str. 173, (J. B.).

bór i utrzymanie na króla Zygmunta III, pokonanie Maxymiljana i osadzenie go w zamku krasnostawskim, ugoda potem będąciska dziełem były Zamojskiego, który gdyby chciał mógłby być wywyższony na dostojność królewską; ale niechciał albo nie życzył sobie tego i wołał władać umysłami i wolą trzech posadzonych wpływem swoim na tronie polskim królów. Polityka jego była ciągle wyłączać od korony polskiej dom rakuski. Czyny jego wojenne z turkami, tatarami, kozakami, zwycięstwa w Inflantach i na Wołoszczyźnie stawiają go w rzędzie największych bohaterów polski. Zamojski to Michała wojewodę siedmiogrodzkiego chcącego korzystać z niezgód o unię Rusi i zamyślającego już podczenczas o podziale Polski zniósł, rozgromił nad Telezynem rzeką i do tajników lesnych Siedmiogrodu zapędził. Lecz tu inny spraw obywatelstwa obraz, jak wyrzuca mu Piasecki: dwa najwyższe kanclerza i hetmana dzierząc nrzędy stał się tak potężnym, iż od niego wszelka rozdawnicza zależała władza. Orzelski może zawisnąć powodowany obwinia go, iż otrzymawszy od króla Henryka starostwo knyszyńskie, które wprzód od Zygmunta Augusta króla było już oddane znamienitemu rycerzowi Stefanowi Bielawskiemu z ludźmi zbrojnymi z całą rodziną jego, z domn i dzierżawy wyrzucił, ogniem zniszczył i uchodzących nawet ze strzelbą i siepaczami swemi ścigał, o co żalobę do stanów Bielawski bezskutecznie zanosił. Siarczyński wsparty także na podaniu Hejdensztejna toż nadmienia. Wielkie zasługi gasiły wady tego męża, jeżeli miał jakie. Na sejmie 1601 r. Zbigniew Ossoliński marszałek koła rycerskiego, acz z innęj strony nienawistny Zamojskiemu, bo złączony krwią ze Zborowskimi, dzięki mu publicznie imieniem stanów złożył za oswobodzenie Multan i Wołoszczyzny. Znowu 1603 r. za odzyskanie Inflant i Estonji dziękował mu nasejmie, Bernard Maciejowski biskup krakowski od senatu, a wymowny Felix Kryski od stanu rycerskiego jako marszałek izby poselskiej. Zamojski surowy, występki ostro wojskowych karał, podają onim że za wziętą głowę kapusty żołnierza ściąć kazał. Odważny lecz w staczaniu bitew, wielce ostrożny, okryty laurami 1605 r. licząc 63 lat życia zakończył (*). Zamość i Szarograd na Podolu założył i jako twierdzę umocnił. W Zamościu kollegiatę pod tytułem św. Tomasza apostoła fundował, akademią założył i uposażył, ordynacją dotąd trwającą uporządkował, która to ustawa zobowiązaniem utrzymania pewnej liczby ludzi na obronę Rplitéj przez uchwałę sejmu 1596 r. potwierdzoną została. Testament przez niego zostawiony

(*) Dnia 3 czerwca 1605, Starowolski. (J. B.).

w Moguncji wydrukowany był. Śmierć jego, mówią, poprzedziła kometa, oraz obalenie się wieży na kościele św. Jana w Warszawie, wielkim nakładem od królowy Anny wystawionej, podają także, że świeca w kollegiacie u św. Jana z ołtarza przed nim spadła. Mąż wielki, niepospolitemi od przyrodzenia obdarzony przymiotami, wolny wszystkie czas oddawał ksiąg czytaniu, Starowolski o nim napisał: „Był on czołem i szczytem senatu, twierdzą i murem królów, strażą prawa, obrońcą swobód, chlubą i światłem ziomków, powszechną prawych ucieczką, gromem bojów, postrachem nieprzyjaciół, pieśczętą nauk i uczonych.“ Petrycy o nim świadczy, że tyle się książkom i pismom oddawał, jak ludzie mniżej majątni zwykli, a tyle się ludziom uczonym udzielał, jak możni panowie powinni. W druku pozostały jego łacińskie dzieła: *Mowa* do Henryka Walezjusza w Paryżu miana, w Rzymie wybita 1574 *Umowa* między rzeczą pospolitą polską i domem rakuskim 1590 r. *List do kardynała* Aldobrandiniego o przejściu tatarów przez Pokucie 1594 r. Dzieło o *senacie rzymskim*, mylnie Sygoniuszowi przyznają (*). Starowolski wymienia jeszcze *Syntagma de perfecto Senatore*. Spisał on także i wydał urządzenia akademji padewskiej. Hejdensztejn mniema, że dzieło wyszło pod imieniem Burskiego *Dialectica Ciceronis* jest owocem prac Zamojskiego. Nakoniec do pism jego liczy się testament w Moguncji 1606 r. wydrukowany. Pisali onim Jączyński w rękopismie, Adam Burski, Schrenkius, Starowolski, Paprocki, Stephanides, Hejdensztejn de bello Moscovitico, Kobierzycki w historii Władysława IV, później zaś Duncewski w herbarzu, Bohomolec i inni (**). Z czwartej żony Tarnowskiej z domu miał syna *Tomasza* kanclerza wielkiego koronnego. Ten młode lata przepędził zagranicą na naukach, w domu wprzód ukształcony nie przez cudzoziemców, ale swoich rodaków, ćwiczył się pod dozorem Pawła Piaskowskiego, miał za sobą nauczyciela Szymonowicza, Niedzwiedzkiego, Birkowskiego i Burskiego. W dwudziestym trzecim roku życia już zasiadł w senacie. Od Zygmunta III mianowany wojewodą podolskim, wkrótce postąpił na kijowskie. Walczył jako rycerz z ludem swoim, pod Oryninem. Kurykowem, Szarogrodem i Chocimem przeciw tatarom. Założył też miasteczko Tomaszów. Władysław IV 1635 r. oddał mu pie-

(*) Dowody mówiące za autorstwem Zamojskiego w Pismiennictwie polskiem Maciejowskiego T. 2gi str. 117—118 Tamże o innych pracach filologicznych kanclerza. (J. B.).

(**) Że Bohomolec przepisywał Hejdensztejna dowodził niedawno Alex. Batowski. Patrz w Bibliotece Warszawskiej za sierpień 1855 r. recenzją broszury Batowskiego. (J. B.).

część wielką. Żył dożywotnie z Katarzyną xiężniczką Ostrogską, z której miał dwie córki, Gryzeldę Jeremiego xięcia Wiśniowieckiego małżonkę, panią wielkich przymiotów a matkę króla Michała i Joannę Barbarę Alexandrowi Koniecpolskiemu chorążemu koronnemu zaślubioną. Znekany słabościami zszedł 1648 r. pochowany w Zamościu (*).—*Jan* hrabia na Tarnowie i Jarosławiu, wojewoda sandomierski syn *Tomasza*. Zwiedziwszy obce kroje w młodym wieku, jako rycerz popisywać się zaczął. Regimentarzem zagranicznych zaciągów od Jana Kazimierza mianowany, pod Słobodyszczami przeciw Chmielnickiemu, pod Beresteczkiem także jako pułkownik ussarzów dokazawał. Kochowski mówi, że dziad jego wielki Zamojski pod Stefanem królem dla zwalczenia obcej potęgi a potem przeciw turkom ussarzów pomyślnie używać począł. Jego chorągiew ussarska pod dowództwem Silnickiego przebiła tabor Szeremetowa pod Cudnowem, o czem opisuje dzieło *Potrzeba* z Szeremetowem. *Jan* ten miał za żonę Marją Kazimirę hrabiankę d'Arquien, pannę z Francji znakomitego rodu, poznał ją na dworze Ludwiki królowej. Niemiał z nią żadnego potomstwa. Była ona potem małżonką króla Jana III. Ordynacja Zamojskich po wygaśnięciu na nim prostej linii hetmana Zamojskiego przeszła na dalekiego bardzo kuzyna t. j. *Marcina* który był w końcu podskarbin wielkim koronnym.—*Maciej* z innej linii Zamojskich rotmistrz królewski, za Kazimierza Jagiellończyka w czarnem wojsku tak zwanem węgierskiem, za Macieja króla i w potrzebie Koprzywnickiej za Olbrachta króla rycersko wstąpił się.—*Jan* kasztelan chełmski, strażnik koronny, czterdzieści lat za panowania Zygmunta III w obozach najwięcej przeciw tatarom walczył i z temi w potrzebie nad Stryjem rzeką trzema strzałami przeszyty poległ. *Jan* biskup łucki syn tegoż z xiężniczki Wiśniowieckiej spłodzony, wstąpił do zakonu dominikanów 1615 r. Był biskupem wprzód bakońskim w Multanach, potem od Jana Kazimierza 1654 r. na katedrę łucką przeniesiony, w tymże roku umarł w Biłgoraju (**). Mąż to wielkiej pobożności tak w jednaniu rozróżnionych szczęśliwy, tak przynajmniej onim mówi Potocki in Centuria Virorum. *Marcin* w końcu podskarbi, starosta płoskirowski, bełzki, bolimowski, rostocki, po zejściu kanclerza hetmana Zamojskiego czwartym z porządku ordynat był podstolim lwowskim i wojewodą lubelskim, potem podskarbin wielkim koronnym, aż do roku 1689 piastował z skrupulatną pilnością ten urząd: pomnożył fundacją

(*) Piękny o Tomaszu Zamojskim artykuł Seweryna Gołębiowskiego znajduje się w Bibl. Warszawskiej 1853 T. 4ty (J. B.).

(**) 1 Stycznia 1655 r. (J. B.).

oo. reformatów w Zamościu.—*Jerzy* sekretarz królewski 1589 r., a potem biskup chełmski, opat czerwieński dowcipną przebiegłością rad zdrowych, głęboką uwagą zalecony, Janowi kanclerzowi koronnemu radą i pomocą był wielką, do założenia akademji zamojskiej, w Skierbieszowie zamek wymurował, murem i basztami obwiódł, amunicją opatrzył. (Patrz dodatki).

Zamojski Stefan, herbu Poraj w sieradzkim województwie, miecznik tegoż, w czasie oblężenia Częstochowy od szwedów, gromił ich, a w wycieczce sprzęty wojenne porozrzucił, działa zagwoździł, górników z Olkusza sprowadzonych i z rozkazu szwedów podkopy robiących pobił i z korzyścią do twierdzy powrócił, oczem obszernie mówi Nieszporkiewicz. Siarczyński zaś w obrazie wieku Zygmunta III wymienia *Stefana* Zamojskiego, co wydał w Padwie o starożytnych pomnikach Wołoszczyzny. Dzieło to, mówi, z niektórych względów szacowne, wiele rzadkich wiadomości zawiera. Tegoż wiersz o Rplitej babińskiej, że czytać mu się zdarzyło, wspomina otem Juszyński, atoli tego *Stefana* między poetami nie wzmienia.

Zapolski Marcin, herbu Pobog, w Sieradzkim, z Zapolie, z gniazda domu starożytnością i rozlicznymi posługami dla ojczyzny wstawionego. Ten 1601 r. był wyznaczony uchwałą sejmową do poprawy statutu koronnego.—*Jan* opat łędzki, kommissarz jeneralny w Polsce zakonu cystersów, chorągiew ludu kompletną w czasie wojny szwedzkiej na obronę kraju kosztem swym wystawił.—*Ignacy* jezuita udał się na missją pobożną aż do Persji i tam życie 1703 r. zakończył.—*Władysław* stolnik brzeski kujawski wojował przeciw szwedom i tatarom z własną chorągwią, wycierpiał niewolę tatarską.—*Jakób* jezuita na Ukrainie pobożną missją odprawując od zbuntowanego kozactwa w Niemirowie 1702 r. zamordowany.—*Kazimierz Alexander* stolnik brzeski kujawski poseł na sejm 1661 r. skąd deputatem na trybunał skarbowy, zaś w r. 1670 kommissarz do napisania instrukcji dla poselstwa do Rossji, w 1690 r. deputat do boku króla. Z Trzebickim biskupem odbył poselstwo do rzeszy niemieckiej. Umarł podkomorzym sieradzkim w r. 1694 r. (*).

Zaporski Stanisław, herbu Gryff z Zaporza w ziemi chełmskiej, pułkownik hufców polskich co Dymitra cara na stolicę Moskwę wprowadził.

Zaremba Magnus, z Kalinowy w Sieradzkim, herbu tegoż nazwiska, był sta rostą wrocławskim za Bolesława Krzywoustego.

(*) Franciszek Antoni kasztelan wieluński już w r. 1699, potem sieradzki od r. 1703, umarł w końcu roku 1705, stronnik szwedzki. (J. B.).

To starostwo gdy mu Sieciech odebrał, udał się do Mazowsza, gdzie zwyciężył pomorzanów. Zostawił potomstwo, które jak Niesiecki utrzymuje, szeroko na Mazowszu i Podlasiu rozpleniło się. *Andrzej* biskup poznański do złożenia Władysława Łokietka uciśkającego lud, a do oddania berła Wacławowi królowi czeskiemu wiele przyczynił się; domy albowiem Zarembów i Nałęczów słynęły wtedy wielką możnością w Wielkiej Polsce i Bielski mówi, że z powodu porozumienia, aż do zabicia Przemysława I należeli, nie wolno im było używać czerwonego koloru w szatach i że ten przywilój popisawszy się odwagą przeciw Rusi dopiero za Kazimierza wielkiego odzyskali:—*Jan* z Kalinowy wojewoda kaliski, gościnnością i w wieln językach biegłością wsławiony, Azją i Afrykę zwiedził. Znakomity wojownik Niemców w Międzyrzeczu w wojnie za Zygmunta I w pomoc krzyżakom idących rozproszył, wycieczką z Gdańska zrobioną tychże razil, z Lanckorońskim Przeclawem i Secygniewskim Jakóbem sławnemi owego czasu bohaterami wiele na tej wojnie dokazował. Podaje Okolski, że gdy go obwiniono, że nie lubi się pokazywać na dworze Zygmunta I króla przybył do Krakowa na sejm, poczem odprawił wjazd na zamek w dzień jasny z licznym orszakiem przy zapalonych pochodniach. Gdy go król pytał się o przyczynę tak nadzwyczajnego wjazdu odpowiedział: „Najjaśniejszy Panie! zrobiłem to na dowód, że nie tylko nie chronię się oblicza pańskiego ale nawet że nie znoszę nic takiego coby mnie przed majestatem WKMcI wstydzić mogło.“ Król uradowany z dowcipnego postępk i odpowiedzi obdarował go znakomitą włością Zoraw zwaną.—*Stanisław* opat sulejowski, biskup kijowski 1648 r. wprzód jednak na polu bitwy rycerskiej sławy szukał i z chorągwią swym kosztem wystawioną przeciw Osmanowi pod Chocimem i przeciw Gustawowi królowi szwedzkiemu w Prusiech walczył.

Zaremba Adam, miecznik nadworny Zygmunta III króla z rozkazu tegoż opisał księstwo smoleńskie do Polski wówczas przyłączone, z oznaczeniem podziału i granic w języku polskim i 1621 r. wydał. Janocki świadczy że w r. 1778 karta jego typograficzna województwa smoleńskiego w bibliotece cesarskiej znaleziona była.

Żarnowczyk Grzegorz, rodem z Żarnowca w Krakowskim, miał się zwać Koszutski (*). Był kaznodzieją, pasterzem, a potem przełożonym w Polsce zborów ewangelickich. Znamienite dla swoich wydał dzieło *Postyllę* 1580 r. którą Stefanowi królowi Wołowicz kasztelan wileński przypisał, a która po trzy razy była wydawana. Ogromne to dzieło zawierało 360 arkuszy i piękny wykład

(*) Koszarski, nie Koszutski, oczem Jocher obraz literatury T 2gi str. 443 483.

praw obyczajowych. Wyrzucają mu ostre wyrazy przeciw papieżowi i jezuitom, którzy nie zaniechali odpierać na piśmie pocisków jego na siebie rzuconych. Wydał jeszcze inne ascetyczne pisma, a Postyllę jego przetłomaczył na język niemiecki Henryk Kurzbach.

Zarucki Iwan, Marcinowicz, z Tarnopola na Podolu rodem, w nieletności od tatarów pochwycony w niewolę, uciekł do kozaków dońskich. Wszczęte zaburzenia w Rosji przez Dymitra były powodem, iż Zarucki dla dowcipu sprawności i wymowy od kozaków upodobany stanął na czele dońców i w 25 tysięcy na wezwanie x. Rozyńskiego pod Moskwę przyciągnął. Po zabiciu Dymitra cara udał się do Kołomny, i popierał sprawę drugiego samozwańca, a po śmierci tego wziął w opiekę Marynę carową z jej synem; inni twierdzą, że ją nawet poślubił. Widząc zdesperowaną sprawę puścił się w głąb Rosji i spustoszył rezańską i perejesławską gubernią. Wiązało się z nim hultajstwo chciwe rabunków. Zarucki ścigany puścił się nad rzekę Jaik i w nieszczęściu jak to zwykle bywa, od motłochu opuszczony dostał się w niewolę z Maryną i jej synkiem. Wbity został na pal, Maryna zaś z synem pod lodem utopiona, jak dzieje podają. Inni piszą, że Maryna w więzieniu, a Zarucki w Moskwie na szubienicy z jej synem życie zakończyli. Xiądz Rostowski jednak w historii jezuitów prowincji litewskiej wyraźnie wzmienia, że młody Dymitr syn Dymitra cara odbywał nauki w akademii wileńskiej i celował między innymi zdadnością. Lew Sapieha podobno chował go na swym dworze, co się z tym człowiekiem później stało, dzieje nasze zamilczały.

Zarudny Samuel, w wojsku zaporozkiem, sędzia przez uchwałę sejmową 1662 r. za wierność dla Rzeczypospolitej wprzód w poczet szlachty policzony, a potem dobrami Zarudyniec udarowany.

Zasławski xiążęta na Zaslawiu wołyńskim, jednej rodziny i herbu co i Ostrogscy, wygasli w wieku XVII, tak jak wiele innych znakomitych domów dawnej Polski. — *Bazyli* xiąże ostrogskie i zasławskie synom swoim *Teodorowi Ostrog*, a *Jerzemu Zasław* w dzielnicy oddał. Od tego ostatniego podług Niesieckiego, on i potomkowie jego xiążętami Zasławskimi pisać się poczęli. Inna była xiążąt Zasławskich rodzina w Litwie, o których niżej opowie się. — *Jerzy* syn *Bazylego* xiąże Zasławski, za panowania *Kazimierza Jagiellończyka*, zamysłał o obsadzeniu na tronie litewskim *Siemiona Olekłowicza*, lecz baczność króla tego przeszkodziła zamiarom. — *Janusz* syn *Jerzego*, mąż wojennemi dzielami wsławiony. *Metryka* wołyńska wspomina, że pozostała jego w dowa z synami 29 koni z uzbrojonemi jeźdźcami z dóbr swych ziemskich stawić obowiązana była. — *Kozmas* syn tego czyli jak go zwano *Kuźma*

księżę Zaslawskie mężnie hordy tatarów płoszył na Rusi.— *Michał* syn jego wielki wojownik, turków i tatarów najeżdżających Wołyń wielokrotnie rozgromił, tak że potem nieprzyjaciel lękał się, samego jego imienia; całe trzy lata pod namiotami, nie zważając na ostrość powietrza, czuwał nad spokojnością granic. Zszedł od nieszczęsnego trafu. jadąc albowiem w wózku, gdy na strzelbie oparł się i usunął, za wypaleniem onęj w piersi ugodzony życie zakończył.— *Janusz* wojewoda naprzód podlaski wr. 1625, potem zaś woliński, a żytomirski i perejasławski starosta, z dyzunitów nawrócony do katolickiej wiary przez księdza Nahajusa jezuitę rodem tatarzyna, który w młodych latach dostał się w niewolę polską. Pobożności swojej dał liczne dowody. Klasztor i kościół oo. bernardynów fundował w Zaslawiu, który to klasztor potem po dwakroć był od kozaków spalony, a przez potomków Janusza odnowiony; kościół farny tamże z ciosowego kamienia zmurował, dochodami opatrzył, szkoły tam fundował, nauczycieli byt dochodami upewnił. Niemniej w wojnach liczne posługi ojczyźnie oddał i liczne rotę własnym kosztem wystawiał, przeciw Nalewajce zbuntowanemu wodzowi kozaków. Sam zaś osobą swą pod Zbarazem z tatarami, pod Cecorą z turkami pod Żółkiewskim walczył. Zszedł z tego świata 1629 r.— *Konstanty* syn jego wyprawiony do Niemiec, przy oblężeniu Ostendy znajdował się i znamienite mężstwa swego dał dowody. Posel na sejm 1613 r. zawziętość i upór wojsk związkowych koł.— *Alexander* księżę już i Zaslawskie i Ostrogskie wojewoda braclawski, potem kijowski, starosta żytomirski, syn najstarszy Janusza, dwanaście lat na nauce i nabywaniu wiadomości wojennych we Włoszech, Niemczech, Francji i Niderlandach strawił.— W wielu językach biegły, uczonych wiele szacował i rad zniemi przestawał. Pozostał nam list jego do Melecjusza Smotryckiego pisany, w którym zdania dyzunitów zbija, zachował nam go Jakób Susza biskup chełmski, w zbyt już rzadkich pismach swoich. Do wysokiej nauki łączył wielką pobożność, na obrząd chrztu przybierał ubogich i tych obfitą jałmużną obdarzał, zbytku w strojach strzegł się, w Lachowicach fundacją oo. dominikanów powiększył. Eufrozyna księżniczka Ostrogska córka księcia Janusza kasztelana krakowskiego wniosła w jego dom majątek ogromny tych ksiąg, tytuł i ordynacją.— *Władysław Dominik* syn jego ztejeże księżny Eufrozyny urodzony, wojewoda w końcu krakowski, a łucki, przemyski, robczycki i doliński starosta, przywiązaniem do kraju, gorliwością o dobro ojczyzny wsławiony. Wojsko polskie z wyprawy pruskiej przeciw szwedom powracając nie płatne, szemrzące i zamysławjące o rokoshu wypłatę żołdu z swęj szkatuły uspo-

koil, świadczy otem Petrycy w czasie bezkrolewia po śmierci Zygmunta III 1632 r. Licznym poczem swych ludzi granice południowe Polski obsadził, pod Konstantynowem kozaków poraził, 1648 r. Pod Piławcami przeciw kozakom jako regimentarz z Ostrorogiem i Dominikiem x. Radziwiłłem dla niezgody między wodzami, klęsce uledez musiał. Przemysł ludźmi i amunicją przeciw napadowi szwedzkiemu ubezpieczył, kollegiatę tarnowską w bogate sprzęty przyozdobił, gdzie zakończywszy życie 1655 r. Zostawił syna *Alexandra* zgon tego w młodocianym wieku 1673 r. zakończył linią męzką xx. Zasławskich i Ostrogskich, a majątek cały i ordynacją córka jego Teofila Józefowi Lubomirskiemu, marszałkowi koronnemu wniosła.

Zasławski książę *Jawnuta* syn Giedymina z wydziału ojcowskiego był wielkim księciem litewskim i panem Wilna, Oszniany, Wilkomierza i Brasławia. W roku atoli 1329 Kiejstut i Olgierd zmówiwszy się pojмали go w niewolę, z państwa wyzuli i Zasław z Mińskiem tylko w posiadanie mu oddali, od tego synowie jego książętami Zasławskimi pisać się zaczęli. Ztych *Szymon* w potrzebie z Witoldem pod Wilnem poległ.—*Michał* składał homagium w Krakowie Władysławowi Jagielle wedle świadectwa Kojalowicza.—*Teodor* zakończył linią męzką domu tego xx. Zasławskich w Litwie, a córka jego Anna zaślubiona Janowi Chlebowiczowi wojewodzie wileńskiemu, Zasław w Mińskiem i cały majątek w dom ten wniosła, wedle świadectwa Strykowskiego i Kojalowicza.

Zawadzki *Mikołaj*, z Zawad herbu Rogala w Mazowieckiem, mąż w sprawach rycerskich wielce biegły, w ciągu wyprawy Ferdynanda czeskiego króla przeciw Janowi wojewodzie siedmiogrodzkiemu co tron węgierski opanował 1527 r. wojenno służył, wraz ze sławnym Jakóbem Secygniowskim. Potem 1533 r. do oswobodzenia Wiednia od napaści tureckiej należał. — *Stanisław* syn jego, którego mądrość zawołana była. Był podkanclerzym i rektorem akademji krakowskiej, przez lat 20. Przy kościele św. Trójcy xx. dominikanów w Krakowie kaplicę i grób dla siebie wystawił i tam spoczywa.—*Teodor* w prawie ojczysem biegły wydał w tym przedmiocie dzieł kilka jakoto: *Processus* Judiciarius Regni Poloniae 1612 i 1619. *Memoriale* processus Judiciarii 1614. *Statuta* i konstytucje praw koronnych 1614. *Formula* Processus Judiciarii Terrarum Cracoviensis, Sandomiriensis Lublinensis, Zamostiae 1602. *Speculum* Senatorum ac officialium Regni Poloniae cum Summulis Legum 1623. Był także rymotwórcą. Jego jest poema *de Partu B. V. Mariae*. Jego też *Porządek* książąt i królów polskich w Krakowie 1611 r. przypisany księciu Januszowi Ostrog-

skiemu.—*Alexy* był przydany Izabelli królowej córce Zygmunta I Jana Zapolskiego króla węgierskiego małżonce, na marszałka; po owdowieniu zaś był jej doradcą. Od węgrows jak piszą przez nieważność otruty.—*Jan* starosta świecki za powrotem z zagranicy i po ukończonych akademickich naukach był dworzaninem Władysława IV podówczas jeszcze królowica i był mu bardzo miłym; zaś 1631 r. wysłany w poselstwie do Londynu i do Hagi, wracając przez Francję zmówił Marją Ludwikę Gonzagę Karola x. Mantuańskiego córkę dla Władysława IV. Dziennik podróży i poselstwa zostawił w rękopismie cytowanym przez Załuskiego pod tytułem *Descriptio itineris et Legationis qua nomine Vladislai IV functus est ad principes Germaniae, Reginam Sueciae, Reges Angliae et Bohemiae et provincias Belgii Federati 1633*, a drukiem wydał opis wjazdu Henryka Walezego i jego koronację. Wiele posług publicznych oddał. Kurlandją urządził od stanów pruskich przysięgi odbierał. Zszedł 1645 r. wojewodą parnawskim, pochowany w Chełmży w kościele oo. franciszkanów. — *Kazimierz* kasztelan chełmiński, starosta pucki wydał następujące dzieła: *Gloriu Orbis Sarmatici* 1610 r. *Historia Arcana seu Diaria Actorum sub rege Michaelae*, opus posthumum 1699 r.

Zawisza Jan Czarny, starosta spiski herbu Sulima. Mąż wielkich przymiotów i wielkiego męstwa, użyty był w poselstwie od Władysława Jagielly do Zygmunta cesarza względem zawarcia małżeństwa z wdową po królu czeskim, ale to do skutku nie doszło. W r. 1424 zgromadzonych na koronację królowej Zofji monarchów hojnie w Krakowie w domu swym częstował i znamienite tymże rozdał podarunki. Na wyprawie w Węgrzech Zygmunta cesarza, gdy ten z wojskami swemi przed potęgą turecką cofnął się z za Dunaju, Zawisza poczytując za bezczesć ucieczkę przed nieprzyjacielem został się z swemi ludzmi a otoczony od większej potęgi rzucił się w hufce nieprzyjacielskie z dwoma pieszemi i tam chwalebnie poległ. Głowę carowi tureckiemu oddano, ciało rascjanie pogrzebli. Nagrobek jego istniał w kościele oo. franciszkanów w Krakowie, świadczy Niesiecki ztym napisem: „Arma tua fulgent, sed non hic ossa quiescunt o Zawisza Niger! Oręż twój błyszczy ale nie tu kości twoje spoczywają Zawiszo!“ Pojął za małżonkę podług podania niektórych dziejopisów córkę Kieżgajły wojewody trockiego jedynaczkę i znią wziął majątność Bakszty z pięciu tysiącami włościan. Odtąd pisać się zwykli Zawiszowie z Baksztów (*). Długosz onim mówi: „W walkach rycerz najśla

(*) Żarciki genealogiczne zmyślone dla podniesienia lustru Zawiszów litew-

wniejszy, w wszelkich wodza i rycerza cnotach, nie wielu go naśladować zdoła, wymowę łączył z łagodnością, którą nawet barbarzyńców serca umiał zniewalać, wielkiej biegłości w sztuce wojennej, nauką za granicą, doświadczeniem w kraju i za granicą nabył. Miał za sobą powtórna zapewne małżonkę (*) Barbarę synowicę Piotra Wissa biskupa krakowskiego. Ztęj synowie *Marcin* i *Stanisław* waleczni młodzieńcy pod Warną 1444 r. z Władysławem III zginęli. Jeden z tych braci przywoził jednemu skrzydłu wojska w tęg bitwie, a drugiemu król, jak pisze Lenuarius w Rocznikach tureckich.—*Jan* wojewoda witebski (**) do wielu posług i urzędowań w kraju używany np. 1598 r. do oznaczenia granic między księstwem pruskim a powiatem jurborgskim 1601 r. między Kurlandją i powiatem brasławskim, do poprawy trybunału litewskiego 1611 r. dalej do upatrzenia miejsca do postanowienia twierdzy na pograniczu Litwy wyznaczony. Z księżniczką Korecką miał córkę Annę zaślubioną Samuelowi x. Sanguszkowi, która wniosła dobra Raków temu domowi,—*Andrzej* miński wojewoda 1599 r. potem podskarbi w. litewski. Senator i minister wiele ojczyznę kochający, co dowodem testament jego w r. 1604 sporządzony. Posłował na sejm 1589 r. i podpisał umowę będziną.—*Mikołaj* jezuita fundował przy akademji wileńskiej dwa kursy filozoficzne, wysłany do Rzymu na nauki tamże w młodym wieku życie swe zakończył.—*Krzysztof* kasztelan wileński, starosta miński i brasławski, wprzód marszałek w. litewski 1640 r. marszałek trybunału litewskiego i marszałek izby poselskiej 1642 r. W r. 1656 do traktowania z Rossją wyznaczony do Wilna a potem do Borysowa przybył, ozdobnym otoczony orszakiem jako minister i senator. Od królów szanowany, wszyscy zaś w nim wielbili prawego syna

skich. Zawisza Czarny był herbu Sulima a litewscy są herbu Łabędź lub Zadora. Dalej Zawisza było to staropolskie imię i od Czarnego Zawiszowie nieszli, tylko Garbowscy, bo Czarny pisał się na Garbowie. Niebyło wtedy nazwisk, ale gdyby były pisałby się Czarny jak powiadamy Garbowski. Nareszcie zostawił Zawisza jedną tylko wnuczkę i ta była za ojcem hetmana Tarnowskiego. Była w Rawskiem rodzina za Stanisława Augusta Zawiszów Czarnych, Zawiszów dobrze, bo były różne rodziny tęg nazwy, herbu Przerowa, Półkozic, Sas i t. d. które nic wspólnego z bohaterem jagiellońskim nie miały, tembardziej przydomek Czarnych nie właściwie im służył, bo był własnością Sulimeczyka, który czarną zbroję ciągle nosił. (J. B.).

(*) Sztuczny a naciągany domysł dalej, którego nawet w Niesieckim niema, żeby ta żona była drugą. O dwóch Zawiszach i dwóch żonach mówi Niesiecki. Czary z Baksztami nie miał nic wspólnego. (J. B.).

(*) Ten jest litwin herbu Łabędz, toż następni. (J. B.).

ojczyzny. Zofia córka jego Pacowi podkomorzemu lit. zaślubiona; pani z dowcipu rozsądku i obszernych wiadomości wielbiona.—*Andrzej* pisarz litewski i starosta miński, z sejmu 1661 r. kommissarz do zapłaty wojsku o żołd dopominającemu się. Deputat na trybunał skarbowy litewski, człowiek pełen nauk, w obcowaniu wielkiej przyjemności.—*Kazimierz* starosta czeczerski po odbytej wyprawie pod Wiedeń życie zakończył.—*Józef Benedykt* mąż uczony mianowicie, w wiadomości dziejów biegły. Rodzina ta miała swój grób w Mińsku, w kaplicy przy kościele oo. bernardynów umyślnie na to przez Krzysztofa marszałka zmurowanej, gdzie ich prochy spoczywają.—*Krzysztof* wojewoda i starosta miński, czeczerski, doliński, mówca owych czasów znakomity. Są jego mowy zebrane i wydane 1728 r. Laskę marszałkowską na trzech sejmach za Augusta II piastował. Marja Beata córka jego przetłomaczyła z francuzkiego romans, *Historya* zmyślona o Arjamenie wydana w Warszawie. (Patrz dodatki).

Zawisza Dowgiąło *Mikołaj*, herbu Zadora chorąży wilkomirski, w wojennych potrzebach przez lat 12 jako rotmistrz dowodził przez półczwarta roku w Dryi i tam nowy zamek wystawił, chorągiew jazdy swym kosztem przez trzy lata utrzymywał, w Inflantach poległ.—*Jan* biskup wileński opat bledziowski pracował wiele dla dobra publicznego, mianowicie przy traktatach z Rossją 1656 i 1658 r. (*).

Zaydlitz, Zajdlitz *Henryk*, herbu Korzbog ziemianin sieradzki za Augusta II wydał córkę za Jana Ulrycha Szafgocza hrabiego w Czechach i Szląsku który umarł 1691 r. Rodzina ta istnieje dotąd, dziedziczy Warmbrum przy Hirschbergu inaczéj przy Jeleniej górze na granicach Czech i Szląska, posiada w swym zamku wiele pamiątek polskich (**).

Zbaraskie xiążęta jednego szczepu co i Wiśniowieccy. *Siemion* Wasilewicz czyli Szymon syn Bazylego, otrzymawszy za dzielnicę miasto Zbaraz dał początek nazwie tego xiążęcego domu tak jak *Fedor* syn jego rodzinie xiążąt Poryckich i Woronieckich, *Michał* od Wiśniowca xx. Wiśniowieckich, *Andrzej* syn Siemiona wślawiony męztwem w walnej pod Wiśniowcem 1512 r. z tatarami bitwie.—*Jerzy* starosta piński i sokalski miał córkę Kata-

(*) Umarł 9 marca 1661. (J. B.).

(**) Szafgoczowie pochodzą podobno z xiążąt Piastów szląskich. Ostatni z nich brzegski umarł 1675, ale Szafgoczowie wydziedziczeni już dawniej i rozdrobieni, mieli z innej dzielnicy pochodzić i tak zubożyć, że stracili nawet dowody swojego xiążęcego pochodzenia. (J. B.).

rzyne za Belzeckim, która część majątku z tego domu wyniosła. — *Stefan* syn *Jędrzeja* wojewoda trocki, pod *Witebskiem* mężnie walczył; zamek tameczny także niegdy przez *Witołda* działami zepsuty restaurował. Do *Rossji* odbył poselstwo. Na pogrzebie jego 1586 r. miał kazanie, *Benedykt* *Herbest* jezuita sławny z wymowy. *Janusz* wnuk *Jędrzeja* wojewoda braclawski, starosta krzemieniecki i piński. Między najpierwszych rycerzy polskich mieścić go należy, bo całe życie swoje w obozach przepędził. Jakoż za *Stefana* króla pod buławą *Mieleckiego* był pierwszym wojownikiem. *Paprocki* i inni mówią, że równie godzien był po nim objąć następstwo. Odznaczył się naprzód pod *Czaśnikami* 1567 r. gdzie nieprzyjaciela 400 tylko jazdy mając poraził. Potem 1577 r. grassujące na *Podolu* hordy tatarów rozpedził. W szturmie do *Połocka* wielkie mężstwo okazał, pod *Sokołem* *Dźwinę* rzekę wplaw z jazdą przebywszy *Szeremetowa* wodza pojmał a 1580 r. w *Toropcu* z małą garstką przewyższającą siłę nieprzyjaciół rozproszył. Po ukończonej pomyślnie wojnie 1581 r. wyznaczony do układów pokoju następnego roku zaś jako pełnomocnik odbył wspaniałe poselstwo do *Rossji* dla odebrania przysięgi pokoju. Przy sprawie *Zygmunta* III przeciw rokoszanom stawał i jemu ten król przed bitwą pod *Guzowem* straż swęj osoby powierzył. Po bitwie tej 1608 r. rok ostatni był życia jego. O nim wyrzekł król *Stefan* *Batory*: „Gdyby polska nie szukała króla zagranicą, książę *Janusz* pierwszy wartby był tej korony.“ — *Krysztof* syn *Jannsa* z księżniczki *Czetwertyńskiej* urodzony, koniuszy wielki koronny, starosta krzemieniecki i solecki. Ojciec sławny mężstwem i tytuł zwycięstwami z nieprzyjaciół ojczyzny odniesionemi, wysłał go do cudrych krajów, gdzie mianowicie w *Niderlandach* z hratem swoim rodzonym *Jerzym* przeszło kilka lat na naukach przepędził. Powróciwszy pod *Smoleńskiem* pułkowi jazdy w czasie oblężenia dowodził, wojsko związkowe hojnością w częstowaniu, ludzkością w obejściu się znacznie uspokoił. Pod *Oryninem* 1618 tak śmiało starł pohańców, iż jemu słusznie chwała dnia tego przynależy. Onim sprawiedliwie wyrzekł *x. Birkowski* w swem kazaniu. „Mąż to był do potrzeby, jak zapalił się skoro głos trąby usłyszał, nie liczył nieprzyjaciela ale nań odważnie uderzał i gromił.“ Po *chocimskiej* sławnej po wszystkie wieki przeciw turkom wyprawie, posłem wielkim do porty dla utwierdzenia pokoju mianowany, z największą wspaniałością to poselstwo odbył. Gdy 500 tysięcy owczasowych złotych w gotowiznie a 200 tysięcy w upominkach, co wynosi licząc na terażniejszą monetę, blisko 7 milionów *rzeczpospolita* przeznaczyła, więcj jak dwa razy tyle to jest około 14

milionów na to przepyszne poselstwo wyłożył i pieniądze niewziął ze skarbu. Nic równego, jak świadczą, owcześni pisarze i jak mamy w opisie tego poselstwa przez Kuszewicza, Sambuł nie widział. Osman sułtan do którego jeździł już nie żył, odebrali mu życie janczary; Mustafa co miał zmysły pomieszane w więzieniu siedział, na tronie zaś Gorgi Mechmet rzezaniec wielki wezyr władał wszystkim. Ten nienawistny polakom, zwlekał posła przyjęcie i naprzód domagał się aby xiąże z odkrytą głową posłuchanie odbył. Na to wprzód rzekł Zbarazki, głowę mi wprzód zdejmą jak czapkę. Nienawistny wezyr żądał rozpuszczenia orszaku z 700 ludzi złożonego nie przystał na to poseł i już gotował się do odparcia zbrojno ataku, gdy wypadek zrządził, że Gorgi usunięty z wezyrostwa, a jego miejsce przychylny polakom Ossaim pasza zajął. Sojusz zatem chocimski z dodatkami nawet korzystniejszemi potwierdzony, jeńcy znakomici wykupieni zostali. Wtenczas to okupnem 80 tysięcy lewów przez Zbarazkiego z własnej kieszeni wysypanych, uwolnieni zostali Koniecpolski hetman, Łukasz Żółkiewski i Farensbach pod Cecorą w niewolę turecką pojmani. Ztego poselstwa gdy xiąże Zbarawski zdawał sprawę na sejmie 1624 r. publiczne od stanów odebrał podziękowanie. On także z swęj strony wyłożone koszta rzeczypospolitej darował. W czasie wojny z Gustawem Adolfem 1627 r. życia dokonał licząc tylko lat 47. O nim wyrzekł Jakób Sobieski w mowie pogrzebowej: „że dwie rzeczy umiał pogodzić, wolność i posłuszeństwo dla tronu.“ Jak mężny tak i wymowny umiał, gdzie zamierzył, umysły nakłaniać. Piasecki dziejopis surowy owczesnych i sprawiedliwy sędzia, wskazuje w nim jednego z możnych, pełnego dumy a niepokojącego króla przez swe zabiegi o urzędy, nienawistnego z zazdrości przeciw wielkiemu hetmanowi Żółkiewskiemu, prowadzącego rozwiąże życie dlaczego nawet obadwa z bratem swym Jerzym w małżeńskie nie wchodzili śluby.—Jerzy brat Krzysztofa, kasztelan krakowski, a piński, sokalski, zarnowiecki, wiślicki. starosta. Po powrocie z bratem z cudzych krajów z Zygmuntem III puścił się do Szwecji morzem, 1598 r. i tam wszystkie dzielił jego przygody. Powróciwszy Zamojskiemu hetmanowi towarzyszył na wyprawę do Wołoch, gdy Jeremiego na gospodarstwie tamecznym osadzono. U Cecory swojemi rotami dowodził. Piękny dał przykład poświęcenia dla ojczyzny, gdy bowiem turcy dla pokoju żądali zniszczenia miasteczka jego Bersady nad Dniestrem poniżej Benderu wystawionego, wysłał spiesznie swą jazdę i mieszkańcom za wynagrodzeniem ustąpić, a miasto spalić kazał a tym sposobem główną trudność do zawarcia pokoju uprzątął. Gdy Zba-

razkim pieczęć wielka odmówiona a Żółkiewskiemu oddaną została której pragnęli, wziął pierwsze krzesło w senacie to jest kasztelanią krakowską. W wielu miejscach piękne pałace w nowym smaku w majątnościach swych wystawił, wiele twierdz umocnił między innymi Zbaraż, tamże w Zbarażu fundował klasztor oo. bernardynom. Z Wenecji przywiózł obraz Matki Boskiej, wślawiony teraz w Myślenicach cudami. W Krakowie przy kościele św. Trójcy oo. dominikanów kaplicę marmurem białym i czarnym wyłożoną w której teraz znajduje się wspaniały grobowiec obu tych ostatnich xx. Zbaraskich, wymurował. Zgasł bezzenny 29 lipca 1631 r. Majątek obu tych xiążąt złał się w dom Janusza x. Wiśniowieckiego, jak Niesiecki twierdzi. Niewiadomo z jakich źródeł i sprzecznie sam z sobą Siarczyński utrzymując twierdzi, że zszedł bezzennym, gdy mówi też, że Helena córka zaślubiona Stanisławowi Warszyckiemu wojewodzie mazowieckiemu wielkie dobra po nim objęła (*) a wdzięczny zięć wspaniałym z marmuru czarnego uczcił go nagrobkiem, z osobą leżącą z marmuru wyrobioną, tak jak do dziś dnia widzieć się daje. Sobieski mówiąc na pogrzebie tego xięcia ostatniego z swego domu wyrzekł: „Postradała dziś ojczyzna obaloną podporę swoją, na której się zawsze bezpiecznie opierała, pochowała bowiem z tym senatorem dom i imię Zbaraskich, którzy przez długi lat przeciąg wiernie sławę i całość rzeszpospolitej piastowali.“ Tak więc wiek XVII odznaczył się w dziejach naszych wygaśnięciem najznakomitszych domów xiążęcych w koronie jako to: Ostrogskich, Zasławskich i Zbarażskich, a w Litwie xx. Słuckich.

Zbąski Abraham herbu Nałęcz ze Zbąszyna sędzia ziemski poznański 1436 r. podpisał pokój z krzyżakami w Brześciu Kujawskim. On to odradzał polakom, aby nie wybierali za króla Władysława Jagiellończyka, dla jego nieletności; ten sam sprzyjając sekcje braci czeskich wiele nienawistnych dla siebie utworzył. Drugi **Abraham Zbąski** tak wiele z nauki, dowcipu rozsądku i wielkich przymiotów znamienity, że podług świadectwa Paprockiego życzone mieć sobie królem polskim po śmierci Zygmunta Augusta, i potem między kandydatami do tronu. Hozjusz w swoich listach sławi jego cnoty i zdatności.—**Stanisław** brat jego mąż nauką i pamięcią wielką wślawiony dziedziczył miasteczko Kurów w Lubelskiem.—**Jan Stanisław** biskup naprzód przemyslski a potem warminski, był wysłany do Rzymu po palusz dla prymasa Czaratoryskiego w r. 1673. Jako proboszcz miechowski fundował w Stu-

(*) Warszycka ta była Wiśniowiecką z domu, nie zaś Zbarażską. (J. B.).

dzianny przy obrazie Najś. Panny klasztor xięży zakonu św. Filipa Nerjusza i dobra te 1674 roku im zapisał. Był oraz opatem sulejo-wskim, kanclerzem królowej Marji Kazimiry. Towarzyszył Janowi III w jego kampaniach do Multan i Budziaków. Odbywał również poselstwo do Wenecji i Rzymu. Wina nigdy nie pił. Zakończył życie w r. 1696 pracą i wiekiem znudzony (*).

Zbierzchowski Zygmunt, herbu Grzymała podkomorzy łomżyński. Z sejmku 1690 r. kommissarz do boku króla, dla obrad w czasie wojny tureckiej, bohater znamienity, w różnych wyprawach, w niemieckich i węgierskich krajach, porucznikował ussarskiej chorągwi Dymitra x. Wiśniowieckiego, a potem królowica Alexandra, z którą pod Wiedniem przeważnie tam, gdzie była najmocniejsza siła turecka natarł i rozbił a tym sposobem do otrzymanego zwycięstwa wiele przyczynił się. W r. 1687 pod Kamieniec przeciw turkom wysłany wszystkie zboża na Podolu popalił, wielu nieprzyjaciół wyzabijał i w niewolę pobrał.

Zboński Jakób, herbu Ogończyk z Osówki sędzia ziemi dobrzyńskiej, poseł z województwa chełmińskiego na sejm 1661 r. deputat na trybunał skarbowy, naostatek kasztelan dobrzyński. (Patrz dodatki).

Zborowski Marcin albo Marcisz, jak nazywa Niesiecki, herbu Jastrzębzyk przydomku Scibor z Rytwian wojewoda łęczycki. Paprocki naliczył mu synów 20 z których ośmiu zginęło w wojnie pruskiej inni prawie wszyscy w senacie zasiadali, portrety ich mówią, że za jego czasów widzieć można było w kościele Bensowie. *Derstaw* mąż przeważny, hojny, mężny i wielkomyślny w Śląsku szczęśliwie wojował, Oswiecim i Zator zdobył. On to z Spytkiem z Melsztyna wiele w wyborze na króla Władysławowi Jagiellończykowi przeszkadzał, potem jednak tegoż w orszaku na tron węgierski odprowadził, na pruską wojnę chorągiew okrytą zbrojnym ludem wystawił, Podola i Kamieńca mężnie przeciw turkom bronił, od króla Kazimierza Jagiellończyka w poselstwie do w. mistrza krzyżackiego, króla czeskiego i papieża używany, uposażenie kościoła w Bensowy powiększył. *Piotr* wojewoda łęczycki pisał się ze Zborowa, szacowany wielce od Kazimierza III, od którego otrzymał zamek w Odolanowie, miał za sobą Tęczyńską. *Mikołaj* wsławiony zamożnością i w sprawach rycerskich biegłością Maciejowi królowi węgierskiemu, w tak zwanem czarnem wojsku służył i po Paniewskim polakom i szlązakom dowodził. passowany od tego króla na rycerstwo; przywilej ten zachowywano w tym domu do czasów Niesieckiego. Na potrzebę z krzyżakami znacz-

(*) Patrz onim Pamiętnik rel. mor. Tom IV. str. 222 i t. d. (J B).

ną sumę na odolanów dał Kazimierzowi III, spoczywają jego zwłoki na Stradomiu u oo. Bernardynów w Krakowie.—*Jan* jeździł w poselstwie do hana tatarskiego, u Zygmunta króla węgierskiego i czeskiego długo na żołdzie zostawał, w ojczyźnie pod Orszą walczył z Janem Pileckim i Myszkowskim w brod Dniepr przebył nacierając na nieprzyjaciela i tam chwalebnie poległ, pochowany w Wilnie u oo. bernardynów.—*Marcin* kasztelan krakowski a odolanowski, stobnicki i tłomacki starosta, pan obszernych majątków, do czego jak dziejopisowie świadczą doprowadziło go ekonomiczne życie, z nikim albowiem processów prawnych nie prowadził i wolał stratę nawet ponosić. Odważny rycerz, ustawicznie pułk zbrojny do potrzeby utrzymywał, walczył pod Opoczka wraz z Konstantynem xięciem Ostrogskim. Był opiekunem xiężnej Ostrogskiej, którą gdy Dymitr x. Sanguszko uprowadził do Szląska poszedł za nim w pogoń i dognanego w Jaromirzu zabił. Berkę czecha najeżdżającego granice polski około Odolanowa zniósł i życia pozbawił, królową Bonę ujeżdżającą z wielkimi skarbami do polski w Krzepicach zatrzymał. Odolanów miasto murem opasał i budynkiem ozdobił, Czeczybiesy zamek na Pokuciu w swoich dobrach zbudował, w Zborowie wielkim kosztem pałac wymurował. W roku 1565, zszedł z tego świata w Zborowie pochowany i nagrobkiem uczczony. Z Anną córką Stanisława z Góry Konarskiego herbu Abdank miał ośm córek i tyluż synów, których wszystkich jako pan możny w dostatnie opatrzył imiona i córy za najznakomitszych w ojczyźnie mężów powydawał. Z tych Krystyna była za Janem Chodkiewiczem marszałkiem w. x. litewskiego, kasztelanem wileńskim, hrabią na Szklowie i Myszy, gubernatorem ziem inflantskich i zmudzkich.—*Piotr* wojewoda krakowski, a stobnicki, tłomacki i kamionacki starosta, syn Marcina kasztelana krakowskiego w sztuce wojennej i naukach biegły, miłośnik ludzi uczonych. W roku 1566 jako kommissarz zamieszania w Prusach xiężęcych uspokoił, potem 1569 roku odbył poselstwo do Selima sultana i z nim pokój szczęśliwie długo napotem zachowywany zawarł. W czasie bezkrólewia po Zygmuncie Auguście jemu obrona granic Małej Polski powierzona była. Na koronacji z bratem swym Andrzejem miecznikiem koronnym w 250 ludzi bogato ubranych w Krakowie stawił się i Stefanowi Batoremu do wyboru na króla polskiego najwięcej dopomógł. Pod Gdańsk zbuntowany znaczny poczet ludzi kosztem swym zebrany królowi przyprowadził. Zamek w Jastrzębiu zrujnować, a na to miejsce staw wielki kazał zrobić. On to podobno w dobrach swych Rytwianach króla przyjmując srebra na ucztę użyte w stawie zagrążył

kazał.—*Jan* syn Marcina kasztelan gnieźnieński a odolanowski, kiewski, grudziązki i wołpiński starosta, hetman nadworny; w sprawach rycerskich mąż wielce biegły, naprzód z chorągwią swoją pod Pozwolem i pod Newlem mężnie potykał się. Jeździł potem wraz z innymi polakami do Francji po króla Henryka. Dalej pod Tczewem i Gdańskiem w stoczonych bitwach za Stefana Batorego wielkiego mężstwa dał dowody, na innych wyprawach z chorągwią swoją odważnie stawał.—*Andrzej* miecznik koronny czwarty syn Marcina kasztelana krakowskiego niósł miecz podług zwyczaju na koronacji Henryka Walezego; młodość swoją przepędził w cudzoziemskich obozach, w królestwie neapolitańskim i na dworze Maxymiliana cesarza, od którego na rycerstwo passowany został. Pod Radoszkowicami gromił siły obce. Na elekcji po Henryku Walezym stronę Stefana Batorego z bracią swymi utrzymywał, Annę królową z Warszawy do Krakowa na koronację prowadził i przy tym obrzędzie urząd marszałka sprawował. Na wyprawę rossyjską znaczne pocztę kosztem swym wystawił. Powróciwszy się do wiary katolickiej kościoł w Zborowie katolikom przywrócił. On to Tarnowskiego Stanisława starostę stobnickiego mszcząc się, że zatrzymał to starostwo, które mu obiecano było, najechał, pojmał i z całym domem więził, dopóki mu ze Stobnicy nie ustąpił.—*Mikołaj* starosta szydlowski, dyneburgski i dzierzbiński. Syn piąty Marcina kasztelana krakowskiego dzielnie popisywał się dowodząc wojskom jako rotmistrz w Węgrzech i Inflantach, zszedł młodo w dwudziestym osmym roku życia swojego.—*Samuel* rotmistrz królewski szósty syn Marcina kasztelana krakowskiego. Ten za zabicie Jędrzeja Wapowskiego kasztelana przemyskiego przed bramą zamkową w Krakowie na karę wiecznego wywołania z kraju za Henryka Walezego wskazany, schronił się do siedmiogrodzkiego księcia Stefana Batorego posuniętego przez wpływ braci swoich na tron polski, w prowadził go i powróciwszy do kraju hetmanem od kozaków nizowców obrany, gotował się na wojnę przeciw Rossji, co opisuje Paprocki o herbach fol. 103. Gdy jednak zamiar ten znalazł przeszkody udał się sam pod Wielkie Łuki i tam mężstwa swego dał dowody. Gdy jednak bracia jego spisek przeciw Stefanowi Batoremu knuć zaczęli a Samuel wywołany wprzód z kraju nieostrożnie pod Krakowem uwiijać się zaczął, przez Zamojskiego starostę krakowskiego pod Proszowicami pojmany i ścięty w Krakowie został 1584 roku (*).—

(*) O sprawach Samuela ciekawe monografie wydano w naszych czasach aż dwie; jedną wydał Siemieński, drugą Żegota Pauli. (J. B.).

Krysztof podczaszy koronny, siódmy syn Marcina kasztelana krakowskiego, równie jak ojciec mężny i równie przemożny i zuchwały, zawsze zbrojno ludem otoczony, żył w domu jak w obozie. Ujednał go sobie Bohdan gospodar wołoski w pomoc, dopomógł mu tedy *Krysztof*, lecz kiedy mu pracy i kosztów nienagradzał, pojmał gospodarza i dopóty więził, dopóki w żądaniach zadość mu nie uczynił. Obrażony na króla o zdjęcie głowy bratu Samuelowi knował spisek, odkrył tę rzecz *Wojtaszek* bandurzystą *Krysztofa*, który z tajnem pisnem wyprawiony oddał je królowi. Zwołał król sejm w Lublinie 1585 r. na który *Zborowskich* zapozwać kazał. Stanęli *Zborowscy* otoczeni licznymi przyjaciółmi i zbrojnym żołdactwem. List przejęty dowodem był iż *Krysztof* z pewnem mocarstwem w znowę przeciw królowi wchodził. Wywołano *Krysztofa* z kraju i osądzono od czci. Schronił się tedy do Śląska, a w bezkrólewiu po *Stefanie* powrócił do kraju w siedmset zbrojnych ludzi i na polu elekcyjnym ze stronnikami *Maxymiliana* złączył się. Po porażce u *Byczyny* uchodzić za granicę musiał i przy dworze wiedeńskim urząd podczaszego sprawował. Wstawienie się dworu tego wyjedowało mu zniesienie wyroku — *Alexander* syn *Samuela* z *Jordanownej* zrodzony wojował za sprawą *Dymitra* i tam z *Stadnickim* pułkowi z 1600 ludzi złożonemu przywodził, w jednym miejscu pod *Torzkiem* szwedów poraził, w drugim pod *Nowogrodem* i *Twerem* klęskę poniósł. Niechciał ulegać ani *xięciu Rożyńskiemu*, ani *Gosiewskiemu*, pułki jego zawsze pierwsze były do buntu. Powróciwszy z wyprawy do stolicy *Moskwy* udał się do ziemi świętej i przed samą *chocimską* bitwą 1626 roku w *Stambule* stanął, zaledwie jednek do *Polski* powrócić zdołał, gdy życie zakończył. Był ostatnim tej linii, co pisała się z *Rytwian*, druga ze *Zborowa* istniała jeszcze za czasów *Niesieckiego* (*).

Zbylitowski *Swentosław*, herbu *Strzemie* ze *Zbylitowca* w *Krakowskim*, podkomorzy koronny, co się pokazuje z przywileju *Elżbiety* królowej 1375 r. w *Okolskiego* dziele o herbach znajdującego się.—*Zygmunt Andrzej* dla nauki i pięknych przymiotów od *Stefana Batorego* i *Zygmunta III* poważany, pisał się truckaszym królewskim. Towarzyszył *Zygmuntowi* w wyprawie do *Szwecji* i tę opisał pięknym wierszem i wydał 1597 r. (**). Jego także jest dzieło rymem opisujące życie wiejskie.—*Jan* kochał się w czytaniu

(*) Linia ta exystuje do dziś dnia, jak się otem przekonać można z dopelnieniem do herbarza *Niesieckiego* w wydaniu *Bobrowicza*, T. X. str. 135. (J. B.).

(**) Drugie wydanie „*Drogi do Szwecji*“ w Bibliotece starożytnej pisarzy polskich *K. Wójcickiego*. (J. B.).

dział i uczonych ludziach, całe prawie swe życie na naukach i czytaniu ksiąg przepędził — *Piotr* podsędek krakowski, hrabiów z Górki i Czarnkowskich domów przyjaciel. mąż jak wielkiej nauki tak trafny w rozwiązywaniu zawikłań w interesach prywatnych i wiele dlatego szacowany od wszystkich. Napisał i wydał rymem *przygana strojów białogłowskiem* 1600 r. *Schadzka ziemiańska* i inne. Są to satyry, w których zbytki owczasowe wyszydza i do poprawy obyczajów domowych wzywa. — *Stanisław* w szesnastu latach w Kolonji nad Renem życie zakończył. Siły był tak nadzwyczajnej, że jak przywodzi Niesiecki, łańcuchy jak witki targał, podkowy żelazne łamał.

Zdanowicz dawniej Zdan *Grzegorz* herbu Jastrzębiec z Pińskiego w Litwie, pisarz gabinetowy wielkiego kanclerza Lwa Sapiehy, z poselstwem jeździł do Rossji. Człowiek uczony napisał *Defensio Innocentiae Sapiehanae contra Piasecii Annaeos*. Obronę Sapiehów przeciw rozprawie biskupa Piaseckiego. — *Jan* napisał wiersz na pogrzeb Mikołaja Połubińskiego cześnika słonimskiego. Wilno 1640.

Zdzitowiecki *Jan Kazimierz*, ze Zdzitowa w Brzeskiem litewskiem, dworzanin królewski. — *Łukasz, Bazyli i Krysztof* podpisali z tegoż województwa elekcją Jana Kazimierza króla 1648 r.

Żebrowski *Szczęśny*, podług Siarczyńskiego akademik krakowski, wedle zaś Niesieckiego teolog akademji wileńskiej. Jego są dzieła: *Zwierciadło* roczne na trzy części rozdzielone 1603 r., pisze przeciw kalendarzowi Latosza. *Kąkol*, który rozsiewa Stefanek Zizania, w cerkwiach ruskich w Wilnie 1595 r. — *Jakób* wytłumaczył Owidjusza Nazona *Przeobrażenia*, wydał 1636 r. w Krakowie w drukarni Cezarego i przypisał Tomaszowi Zamojskiemu kanclerzowi. Dzieło to nadzwyczajnej rzadkości istotnie wybornie jest tłumaczone; styl czysty a wedle zdania nawet uczonego Juszyńskiego, doskonalszy jest tam przekład a niżeli Otfinowskiego.

Zebrzydowski *Andrzéj*, biskup krakowski z Zebrzydowic herbu Radwan, w krakowskiem województwie pod sławnym Erazmem z Rotterdamu brał nauki, w wielu następnie akademiach zagranicznych doskonalił się. Powróciwszy do Polski dla obszernych wiadomości, bystrego dowcipu, pięknych przymiotów duszy i gładkiej wymowy podobał się Zygmuntowi I, który go ozdobił infułą w przód chełmską, potem kujawską 1546 r. Zygmunt August 1550 r. wyniósł go na biskupstwo krakowskie, które Zebrzydowski lat dziesięć piastował. On to wymógł na tym królu edykt wyłączający wszystkich dysydydentów od wszelkich urzędów; uzbrojony tym zaczął pozywać niektórych przed sąd swój,

oburzyła się szlachta przeciw temu i na sejmie piotrzkowskim 1555 roku za ledwo Zebrzydowski i z innemi biskupami nie byli wyrzuceni z senatu. O nim piszą że Krowickiego proboszcza chrzanowskiego zamorzył głodem w zamku lipowieckim. W Wolborzu pałac salę wielką z obrazami wszystkich biskupów kujawskich ozdobił. *Florjan Kacper* hetman nadworny, to jest dowódzca gwardyi królewskiej, kasztelan lubelski, należał do odniesienia zwycięstwa pod Newlem pod dowództwem Leśniowolskiego w której to bitwie czterdzieści tysięcy nieprzyjaciół jak dziejopisowie dodają poległo.— *Mikołaj* syn jego wojewoda krakowski miał za żonę Herburtną siostrę cioteczną hetmana Zamojskiego i przez niego wszedł w znakomite znaczenie, co go przejęło dumą, do której brakowało talentów i cnot Zamojskiego. Opieka syna jego Tomasza wielkich majątności i puścizn po ojcu dziedzica upoiła go tem większem zarozumieniem. Otrzymał od króla Stefana wprzód województwo lubelskie, a potem krakowskie, chciał albowiem w nim mieć ten król odpór przeciw przewadze domu Zborowskich. Niesyty honorów i wysypanych od Zygmunta III skarbów, rozgniewany do tego, o odebranie sobie domu starościńskiego przy zamku w Krakowie śmiał wyrzec: „Ja dziś z domu, lecz król wkrótce ustąpić będzie musiał z tronu.“ Wypowiedział posłuszeństwo królowi, ogłosił rokosz, wrzucił sto tysięcy szlachty, lecz celu swego nie dopiął i po przegranej pod Guzowem przeprosić króla publicznie na sejmie był przymuszony. W Zebrzydowicach za Krakowem Kalwarją miejsce do dziś dnia pobożnością ludu uświęcone ufundował i przy téj oo. bernardynów obsadził, szpitalów kilka wystawił i nadał. Zszedł 1620 r. (*). Spoczywają w kaplicy Zebrzydowskich zwłoki jego przyodziane habitem zakrywającym pamięć gorszącego i pamiętnego rokoszu. Godzien wiecznego przekleństwa; gorszący albowiem dał przykład rokoszów, zmyślił był nawet powieść o gliniańskim związku aby uprawnić swój występpek. On to wymyślił że tylko w konfederacji wolno stanowić większością głosów.—*Jan* miecznik koronny starosta nowomiejski i lancoroński, syn Mikołaja wojewody krakowskiego, pułkownik szlachty województwa krakowskiego w bezkrólewiu po Zygmuncie III

(*) O tym Zebrzydowskim dwie ciekawe monografie niedawno wyszły: Kalwaryja Zebrzydowska i jej okolice pod względem dziejowym i archeologicznym napisał Józef Łępkowski, Kraków 1850 w wydawnictwie dzieł katolickich. Bardzo zajmująca książeczka. 2. W dzienniku literackim lwowskim wydał Henryk Schmitt drukiem obecnie rzecz ważną a ciekawą o rokoszu Zebrzydowskiego, z materiałów zakładu Ossolińskich. (J. B.).

wybrany. Pod Buszą i Pawłowczą dwie okryte uzbrojonym ludem chorągwie wystawił, także przeciw Betlem Gaborowi wojewodzie siedmiogrodzkiemu.—*Michał* wojewoda krakowski starosta lancokoroński i krakowski w wojennej sztuce doświadczony tatarów rebelizujących zbił i do zwycięstwa nad kozakami pod Kumejkami przyczynił się.—*Józef* kanonik krakowski i kustosz podług zdania Niesieckiego napisał i wydał *Heroicae Polonorum Virtutas*, bohaterские polaków cnoty“ (*).

Zedzianowski Jan, nauk wyzwolonych i filozofii magister w akademji krakowskiéj, jego jest przekład dzieła Vernuleusa, *spór* o rycerską sławę, między siedmią żołnierzami, hiszpańskim, niemieckim, francuzkim, włoskim, polskim, niderlandzkim i węgierskim 1631 r. przełożenie to wyborną polszczyzną zaleca się.—*Andrzej* podobnież akademik, pisał o komecie z r. 1618.

Zegocki Jan, herbu Jastrzębiec z Zegotek w Inowrocławskim, od dzieciństwa do publicznych spraw użyty, z podziwienia godną łatwością odbywał powierzone zlecenia, w prawie i ojczystéj historii wielce biegły. Wstąpił w ostatku do zakonu jezuitów i dokończył życia w r. 1631 w Jarosławiu.—*Marcin* kasztelan przemęcki wyborem wymowy, roztropnością i głęboką nauką wsławiony. Po dwakroć marszałkiem izby poselskiej w roku 1626 i 1632 wybrany, wielokrotnie dostojność posła sprawował i do rozmaitych posług publicznych był używany, 1634 r. zszedł, spoczywa w Sierakowie.—*Krzysztof* syn jego wojewoda inowrocławski i starosta babimotski i koniński w młodości jako rycerz męstwa swego dał dowody, pod Kościanem landgrafa Hassji szwedom dowodzącego 1655 r. zbił, u Częstochowy z częścią wojska załogę utrzymał, w Krakowie, pod Czarnym Ostrowem, Wieluniem, Piotrkowem i Magierowem w bitwach przeciw szwedom znajdował się, Czarneckiemu w wyprawie do Danji i Holzacji towarzyszył i tryumfy znim dzielił. Marszałkiem był trybunału koronnego 1660 r. i wiele innych posług publicznych odbył. Nakoniec po owdowieniu obrał sobie stan duchowny 1671 r. i biskupem chełmskim mianowany (**).—*Piotr* brat jego starosta kościański, zamku także

(*) Opatem jędrzejowskim mianowany 16 maja 1699 z kustosa krakowskiego: był i sekretarzem w. kor. od 19 grudnia 1700 r. Złożył sekretarję 1710 r. Otem patrz obszerniej w antykule naszym o dziełku Helcla o klasztorze jędrzejowskim Bibl. Warsz. 1853 T. I. (J. B.).

(**) Potem umarł jako biskup nominat kujawski w sierpniu 1673 r. On to z biskupem poznańskim Wierzbowskim najwięcej ze szlachtą dokazywał pod Gołębim 1672 i na sejmie 1673 w styczniu i w lutym. Wierzbowski spekulował może na prymasostwo, ale Zegocki miał już wtedy nominację na Kujawy. (J. B.).

w Koscianie mężnie przeciw szwedom bronił. O nim to podobno Rzączyński w swój historii naturalnej mówi, iż był takiej siły, że szelągi w palcach swoich łamał.

Zelechowski Stanisław, herbu Ciołek z Zelechowa, Jędrzeja syn z Jadwigi Hieronima Łaskiego wojewody sieradzkiego córki zrodzony, w językach obcych wielce biegły, odważny wojownik, przy osadzeniu przez Mieleckiego Bohdana wojewody na gospodarstwie wołoskiem wiele dokazywał.—*Benedykt* kanonik zamojski wydał *Digestum Juris Saxonici* 1643 r. t. j. prawo saskie.

Zelęcki Stefan, herbu Trach z Zelęcina w wielkiej Polsce, jako rycerz dokazywał w Węgrzech i Włoszech.—*Zygmunt* kasztelan międzyrzecki gorliwością o utrzymanie wiary katolickiej w Polsce wsławiony, zasiadając jako deputat na trybunale koronnym, jako sprawiedliwy sędzia odznaczył się.—*Jan* w bitwie z turkami u Chocima pod Janem III krew za ojczyznę przelał (*).

Zelski Wincenty, herbu Ogończyk kasztelan dobrzyński pod Gdańskiem i Połockiem za Stefana Batorego wsławił się czynami rycerskimi.

Zelstowski, Zelistowski Michał dziedzic na Miedzylance, podkomorzy malborski żył około r. 1533. Czyny jego wzmienia historia pruska Possela w rękopismie dotąd w bibliotece puławskiej dochowywana. Przodkom jego Kazimierz Jagiellończyk król dobra następne w województwie malborskiem, powiecie sztumskim jakoto: Sadłuki, Miran, Słosdorf wypuścił.—*Stanisław* biskup chełmiński w obyczajach poważny, kłamstwa nieprzyjaciel, dotrzymanie słowa za najpierwszą miał enotę (**).

Zembocki Mikołaj, z Zembočina w Krakowskiem herbu Ogończyk. Tego żona Małgorzata z siostrami swemi pod niebytność męża z Bolesławem śmiałym na Rusi wojującego, uciekając przed swawolą rozhukaną młodzieżą, na wieży w Zembocinie zamknęła się, pokarm linami wciągany jej podawano; obszerniej o tem mówią dziejopisowie nasi (***)

Zembowski z Malborskiego *Jan*, herbu Trestka dwa lata na kampaniach w Inflantach strawił, i tam wiele rycerskiej sławy nabył.

(*) Był łowczym koronnym, poległ 10 listopada 1673. Pogrzeb świetny w Warszawie u reformatów następnego roku. (J. B.).

(**) Umarł 1571 r. U Prowego profesora w Toruniu, który dowodził niedawno, że Kopernik niemiec, w Mittheilungen jest list tego biskupa pisany z Pelpinu 23 grudnia 1562 r. (J. B.).

(***) Artykuł Gawareckiego o Zembocinie w Pamiętniku religijno-moralnym. (J. B.).

Zembrzusi *Jan Kacper* i *Jakób* posłowie województwa chełmińskiego na sejm 1697 r.

Zernicki herbu Rogala w województwie nowogrodzkim. *Jan* rotmistrz ussarskiej chorągwi w wojennych potrzebach za Władysława IV wiele dokazywał.

Zeromski *Kazimierz*, Chwalibóg Zeromski, stolnik wileński starsosta opeski i ciecierski, porucznik pod ussarską chorągwią Wincentego Gosiewskiego hetmana polnego, podczas oblężenia zamku wileńskiego regimentarz, wojskiem litewskim dowodzący, pod Kuliszkami do zwycięstwa przyczynił się, od związkowych żołnierzy zabity.

Zeromski herbu Nowina *Stanisław*, dworzanin królowej Bony, tego syn *Marcin* dzielny żołnierz na wyprawach wojennych za króla Stefana.

Zeromski *Wawrzyniec* herbu Pobóg z inowrocławskiego mąż pobożny i litościwy. Gdy albowiem 1562 r. wylewy z deszczów wszystkie zasiewy zniszczyły szpichlerze swoje i stodoły dla zgłodniałego ludu otworzył.—*Marcin* pisarz grodzki potem ziemski kaliski w wielkiem był poważaniu u Opalińskiego marszałka w. koronnego; ten mu wszystkie swoje sprawy domowe powierzył i opiekunem dzieci swoich go mianował; odbywał z wielkiem umiarkowaniem, biegłością i rozsądkiem funkcje poselskie i deputackie, zdanie jego wielką miało wagę.—*Piotr* kuchmistrz koronny starsosta bydgoski brał nauki w Rzymie, od Zygmunta III do wielu poselstw używany Mikołajowi Daniłowiczowi jadącemu do Stambułu był przydany za sekretarza legacji; potem jeździł do Rudolfa cesarza w interessach Wołoch, do Alberta xięcia austriackiego w Belgium.

Zerosławski *Jakób*, herbu Pomian z Sieradzkiego, po porażce pod Sokalem w niewolę pojmany i turkom zaprzędany został.—*Jakób* u Ludwika króla węgierskiego żołąd wojenny prowadził i wielu turkom w bitwach dokuczył.—*Marcin* i *Jakób* ludzie rycerskimi czynami znamienici.

Zgierski *Piotr*, Biały hetman litewski, domowi temu możnemu w Litwie Kiszaków Zgierskich dał początek.—*Mikołaj* biskup żmudzki znamienitej nauki, mąż trafny w wyborze swoich podwładnych, umarł 1714 r.

Zieleznicki *Piotr* z Zieleznik w Podlaskiem jezuita wydał kazanie pod tytułem *ostatni krok* olbrzymi 1725 r. w Lublinie.

Zieleński *Tomasz*, z Zieleńca w wielkiej Polsce, herbu Jelita, mąż wielkiej i przykładnej pobożności. Życie jego opisał Hieronim Powodowski jako wzoru cnot religijnych. Dzielił się z ubogimi

nawet odzieżą swoją, pierwój ich nakarmił, a dopiero sam skromnie obiadował, umarł za Batorego.—*Jakób* rycerz mężny i uczony człowiek Wewelemu posłowi do sultana tureckiego do orszaku przydany, mężną postawą swoją wielkie wrażenie na Turkach sprawiał.—*Jan*, którego rękopism wymienia Żaluski pod tytułem: *Centum Excursus Politico morales*. Sto zadań polityczno moralnych, rzecz wybrana z dziejów polskich, przypisana Janowi Zamojskiemu 1600 r.

Zieliński *Walenty*, herbu Swinka wojewoda płocki kommissarz z sejmu 1640 r. do oznaczenia granic.—*Konstanty* arcybiskup lwowski syn kasztelana sierpskiego, zasługi jego w ojczyźnie wyliczyła konstytucja 1703 r. Dobroczynny dla swojej katedry. On to koronował Stanisława Leszczyńskiego i następnie w dobrach swoich w Skempem dobrzyńskiej ziemi przez rossyjskiego generała Rennego wzięty został w niewolę, i zaprowadzony do Rossji gdzie jak piszą, zakończył życie. W młodocianym wieku znajdując się w Rzymie wydał *Gratulatio Regi Michaeli* in ipsius inauguratione 1669 w Rzymie in folio t. j. powinszowanie królowi Michałowi panowania (*).

Zielonka mąż wojenny, któremu przez uchwałę sejmową 1662 roku za jego zasługi nadane wójtostwo knyszyńskie.

Zięmięcki z Ziemięcina w Łęczyckiem *Mikołaj* archidjakon pszczerwski, kanonik poznań, potem scholastyk poznański, mąż znamenity dowcipem i nauką wydał *odpowiedź* na pismo uszczypliwe przeciw jezuitom rycerza polskiego.—*Wojciech* kanonik, proboszcz tarnowski, mąż w prawie biegły, zmarły r. 1663 oczem poświadcza nagrobek jego w katedrze krakowskiej.

Zienkowiec *Teodor*, herbu Sistrzeniec, poseł do Rossji od senatu litewskiego 1572 r. upominał się o dotrzymanie zawartego pokoju.—*Bazyli* marszałek i sędzia nowogrodzki poseł od stanów litewskich do Zygmunta III 1589 r. był pośrednikiem sporu religijnego przez xiędza Smigleckiego z nowochrześciami w Nowogrodzku stoczonoego (patrz dodatki).

Zienkowiec czyli **Zenowicz** *Zeno* Bratoszewicz syn despoty rodem z Grecji dał początek tej rodzinie znamienitej w Litwie; ojcu jego albowiem despotowi nadał Witold w. xiążę litewski, jak

(*) Ojciec Ludwik z Gościszki kasztelan sierpski 1670—1674 r. Niesiecki w spisie arcybiskupów tego Zielińskiego liczy do Ciołków. Król Leszczyński mianował go prymasem. Umarł 1709 r. Słyszeliśmy, że pan Gustaw Zieliński, autor Kirgiza, potomek tej rodziny, uporządkował piękne materiały historyczne swoich przodków i że w nich ważne znajdują się rzeczy dla dziejów. (J. B.).

przywodzi Niesiecki, Smorgonie i na sto mil obszerne od rzeki Myszy do Dziesny włości.—*Jerzy* starosta braclawski odprawował poselstwo 1494 do Rossji po Helenę księżniczkę zmawiając ją za małżonkę Alexandrowi królowi.—*Mikołaj* w nieszczęsnej bitwie nad Wiedruszą stoczonej 1499 dostał się wraz z innymi panami litewskimi w niewolę.—*Jerzy* syn tego kasztelan smoleński, starosta ciecierski i propojski odbierał zamki w Inflantach i przy poddaniu się onych należał czynnie do wygranej 1563 r. Był także w potyczce na polach Iwaniskich, stawał też z pocztami swemi pod Ulą.—*Krzysztof* syn Jerzego wojewoda brzeski litewski, roztropny w radzie senatu, a w boju waleczny, wydał *tragedję*, początek upadku w Litwie około r. 1630. Siarczyński mówi, że zostawił w rękopismie opisanie zajścia, między Radziwiłłami a Chodkiewiczami, z powodu zamęścia Zofji Olelkowiczówny ostatniej księżniczki Słuckiej.—*Bogusław Mikołaj* kasztelan połocki wielkiego dowcipu i niepospolitej nauki, w rękę silny, na weselu Zygmunta III z kopią gonił trzy razy, w inflanckich wyprawach wiele dokazywał, w bitwie pod Chocimem 7 września 1621 roku poległ. Gdy albowiem w siedemset dwadzieścia koni na turków otaczających Chodkiewicza uderzył obskoczony od nich poległ. Miał za sobą siostrę podobno rodzoną Chodkiewicza hetmana.—*Krzysztof* pisarz litewski, starosta oszmiański, pułkownik królewski, z sejmu 1703 r. delegowany do boku rady królewskiej wydał *wieniec na obchód* weselny Dominika Słuszki (*).

Zimoszarski herbu Trzaska z ziemi ciechanowskiej, imienia jego nie wymienia Niesiecki, był sławnym astronomem za czasów Zygmunta Augusta.

Złoczowski *Stefan* herbu Grabie, chorąży halicki z sejmu 1661 r. kommissarz do oznaczenia granic.

Złotkowski *Gabryel* herbu Toporze Złotkowy w wielkiej Polsce, kasztelan krzywiński. Cnoty jego i czyny opowiada grobowiec w Lendzie podając go potomności, jako wzorowego senatora, zszedł 1574 roku.—*Kazimierz* cześnik sieradzki w wielkim był u xięcia Karola Radziwiłła kanclerza poważaniu. Kojalowicz w swym rękopismie o familiach litewskich mówi, że ta rodzina jest w Mińskiem. Są i na Podlasiu ze Złotków Złotkowscy.

Złotnicki *Mikołaj* herbu Nowina ze Złotnik w wielkiej Polsce, cześnik koronny, w wielu kampaniach mężstwem swem wsła-

(*) Ten sam pewnie umarł wojewodą mińskim w roku 1717 oczem Teka Podolskiego T. I. str. 136 ((J. B.).

wiony, pod Chocimem, Wiedniem, Parkanami za Jana III półkowi królewskiemu dowodził (*).

Złotopolski Abraham, herbu Nałęcz z Mazowieckiego mąż wojenny, sławne jego czyny rycerskie, pod Oryninem Cecorą i Chocimem, umarł 1632.

Złotorenko ukraińiec dowódzca oddziału zbuntowanych kozaków pod Chmielnickim dokazywał wiele, w ostatku w bitwie pod Szklowem 1654 r. zбитy od polaków ze swym oddziałem i ciężko ranny. Gdy zakończył życie w Czehrynie, Chmielnicki w nowo zbudowanej tamże z łupów polskich bogatej cerkwi, ostatnią mu z swem rycerstwem oddawał posługę. Wśród żalobnych pieśni podnosić się zaczął obumarły Złotorenko i potem wrzaskliwym zawołał głosem: „uciekajcie nieszczęśliwi“. Przerażony lud i z Chmielnickim, rzucił się do uciezki, powywracano świece, w tłumie tym zajęła się cerkiew i ogniem wraz z ciałem nieszczęśliwego spłonęła; a nadto dziejopisowie nasi, Wespazyan Kochowski in Clinactere i x. Rostowski jezuita, w swęj historii jezuitów litewskich podali, że płomień ognisty spuszczone z nieba strawił tę cerkiew i w nięj potępieńca Złotorenkę.

Zimorowicz Szymon, syn kamieniarza i obywatela majątnego we Lwowie. Przyjaźń łączyła go z Szymonowiczem, rymy jego brał za wzór, zostawił *Sielanki Nowe-Ruskie* 1663 r. wydane. Sielanki Zimorowicza mają wiele gładkości i poezji. Umarł w 25 rocia (**) 1629 r. uczczony nagrobkiem w kruzgankach u xx. dominikanów w Krakowie.—*Bartłomiej* brat jego był miasta Lwowa rzdcą, pisarzem i wiele się ojczyźnie swęj przysłużył. Pozostały jego dzieła *Pamiętka wojny tureckiej* w r. 1621 oraz w rękopismie dzieje oblężenia miasta Lwowa od turków, kozaków i mołdawców 1672 r. Ztego x. Chodyniecki wiele czerpał do swęj historii miasta Lwowa: także wydane drukiem życia sławniejszych obywateli miasta Lwowa 1671 r.

Zmiłjowski Jan, herbu Słepowron z Mazowsza kanonik warszawski św. Jerzego na zamku w Gnieźnie, jego nagrobek zachował Starowolski, umarł 1647.

Zmudzki Jędrzej, w chełmskiej ziemi męztwem wsławiony pod Batorym przytem w bitwach przy obronie Krakowa przeciw Maxymiljanowi pod Cecorą.—*Mikołaj* jezuita napisał historją oblężenia zbarazkiego i ta, mówi Niesiecki, została w rękopismie.

Zochowski Cypryan, herbu Brodziec z ziemi ciechanowskiej,

(*) Cześnikiem w. koronnym mianowany 28 marca 1688 r. (J. B.).

(**) 21 czerwca (J. B.).

archiepiskop polocki, metropolita całej Rusi nauką w kraju i za granicą sławny zostawił w wydanych pismach *Collegium lubelskie* między zgodną i niezgodną bracią narodu ruskiego w r. 1680 wydane w Lwowie. Spoczywają jego zwłoki w Supraslu (*).

Żółkiewski Stanisław, herbu Lubicz wojewoda ruski syn *Mikołaja* wojewody belzkiego, ojciec *Stanisława* hetmana i kanclerza w. koronnego, mąż wielu wybornemi przymiotami wstawiony, zasługami w ojczyźnie znamienity, podpisał unię Litwy z Koroną, do zaspokojenia wzburzonych w czasie bezkrólewia po królu Stefanie umysłów wiele przyczynił stę. Zszedł 1588 r. pochowany i nagrobkiem uczczony w kościele katedralnym we Lwowie.—*Stanisław* hetman i w. kanclerz koronny, jeden z największych bohaterów polskich urodził się w wsi Turyńce pod Żółkwią gdzie było jego rodziców mieszkanie; w nieletności, gdy mamka na łące z nim bawiła się, zaledwo od tatarów nie został pochwyconym. Początkowe nauki odebrał w szkołach we Lwowie. Pamięć miał nadzwyczajną, czytanie wzorowych dziejopisów, a najwięcej dzieł *Cycerona de Officiis* najulubieńszą było jego zabawą. Łagodność i przyjemność w pożyciu zniewalały mu nawet nieprzyjaciół; podobał go sobie szczególnież Zamojski. Pod tym wodzem we wszystkich potrzebach ojczyzny rycersko stawał, naprzód przeciw zbuntowanym gdańszczanom, następnie w innych wojnach za króla Stefana, a po śmierci tego pod Byczyną przeciw *Maxymilianowi* mężnie walczył, kozaków od *Nalewajki* dowodzonych uskromił, i w załatwieniu ich skarg umiał wejść, w bitwie pod *Guzowem* z rokoszanami piękny dał przykład umiarkowania, gdy albowiem zbitych rokoszanów wojsko zaczęło ścigać stanął przed królem i zaklął go, aby dopiąwszy celu krew bratnią przelewać zakazał. Nie tylko *Zygmunt III* pokładał w nim swe zaufanie, lecz w młodym wieku król *Stefan* do tajemnej narady gotującej się wojny przeciw turkom przypuścił go. Zwycięstwo jego pod *Kluszynem*, gdzie cztery tysiące mając ussarów rozbił armią rosyjską pięćdziesiąt tysięcy i carów *Szujskich* w niewolę pojmał, stolicę Moskwy opanował, przysięgę wierności dla *Władysława IV* obranego carem odebrał i z zaufaniem prawitelstwo najwyższe całego państwa miał oddane. Do najświetniejszych czynów należy wjazd tryumfalny i oddawanie pojmanych *Szujskich* na sejmie w *Warszawie* 1611 roku, co roznieciło zawiść i zazdrość w niechętnych.

(*) Umarł w Supraslu 1693 w październiku (u *Stebelskiego* 2 października 1694) wprzódby biskup witebski i mścisławski, potem arcybiskup polocki metropolita od 1674 po *Kolendzie*. (J. B.).

Xiążęta Zbarazcy, Potoccy, Koreccy i ich stronnicy byli jego o-twartemi nieprzyjaciółmi. Powierzona po ośmioletniem wahaniu się króla buława po Zamojskim a następnie pieczęć wielka koron-na ich gniew przepelniła; wszystkie tedy zamiary Żółkiewskiego psuć zaczęli, wytrącili swemi wstecznemi radami berło rossyjskie, z rąk Władysława, a zniecierpliwionego Żółkiewskiego przywiedli do rozpaczy, następnie do wyprawy 1620 r. na Wołoszczyznę. Po-wody jój w ostatnim swym liście (który w opisie starożytnej Pol-ski dosłownie umieszczony jest) wytłomaczył Żółkiewski, a po wie-lu utarczkach z turkami i tatarami pod Cecorą po skutecznionym najbieglejszym przez dni ośm przez puste pola Wołoszczyzny ustę-pie, przed Mohylowem za Dniestrem, gdy na widok granic swoich wielu obóz wcześniej opuściło, obskoczony od mnóstwa tatarów i i turków chwalebnie za ojczyznę z chwałą narodu poległ, ubiwszy wprzód konia pod sobą, drugiego przyjąc niechciał, rzucił się ra-czej w rozpaczy pomiędzy hufce nieprzyjaciół. Głowę jego obwo-żono tryumfalnie po Stambule, a ciało wykupiła tkliwa małżonka; stopiwszy zamożnego domu srebra, sumę na trzy miliony zło-tych polskich zebrała, które w pieniądzach wybijać w Żółkwi uchwała sejmowa dozwoliła, oraz na wolność Jana syna i Łuka-sza brata stryjecznego Żółkiewskich wykupiła i zwłoki męża w ko-ściele parafialnym w Żółkwi, który on sam fundował, uczci-wszy nagrobkiem do dziś dnia jeszcze istniejącym złożyła, a któ-ry król Jan napisem stosownym zachowanym u Starowolskiego Monumenta Sarmatarum ozdobił. Napisał hetman komen-tarz wojny z Rossją i ten dotąd pozostał w rękopismie (*). Zostawił dwie córki jedną Stanisława Koniecpolskiego hetmana koronnego i drugą Zofią Jana Daniłowicza wojewody ruskiego małżonkę, a króla Jana III babkę.—*Łukasz* syn Mikołaja wojewo-da braclawski na wyprawie z hetmanem pod Cecorą dostał się w niewolę. Wykupiony potem z Władysławem królewicem obce kraje zwiedzał, przeciw szwedom w Prusiech wiele dokazywał i 1636 r. życie zakończył (**). Fundował on w Perejasławiu za Dnie-prem jezuitów i nadał im tamże miasteczko Bubnów. Pogrzebany w kościele jezuitów w Perejasławiu, które to miasto wraz z ko-ściołem 1648 r. przez zbuntowanych kozaków pod Chmielnickim zburzone. Kości Żółkiewskiego z trumny wyrzucone, buzdygan i

(*) Rękopism ten bardzo ważny dla historii, wydany w Moskwie 1835 obok z tłumaczeniem rossyjskiem. August Bielowski we Lwowie gotuje teraz nowe wy-danie tego pamiętnika. (J. B)

(**) 10 listopada, nie był ani miesiąca wojewodą. (J. B.).

pierścień wzięty.—*Jan* hrubieszowski, jaworowski i kałuski starosta, syn hetmana w. koronnego, staranne przyjął wychowanie od ojca, dzielił z nim nieszczęścia na Wołoszczyźnie, a wykupiony z niewoli i źle wyleczony z rany w nodze, oddawszy posługę ojczyźnie przy traktowaniu ze szwedami 1633 r. zakończył życie. Syn jego *Stanisław* mścił się na tatarach śmiercią ojca i dziada, obskoczony od nich za rozkazem Kantymira ścięty został.—*Adam* brat Łukasza uniesiony miłością ku Daniłowiczównie gdy nie odebrał wzajemności sam sobie życie odebrał (*).—*Michał* wielkiej siły, mówi Rzączyński, dwóch chłopców na rękę a trzeciego w zębach mógł dźwigać (*).

Żółkowski *Wojciech*, herbu Jastrzębiec z województwa podlaskiego ziemi drohickiej, towarzysz znaku ussarskiego w bitwie z turekami pod Chocimem 1621 r. poległ.

Żółtowski *Jan* *Wojstław*, herbu Ogończyk, którego przodkowi Ziemowit x. mazowiecki około roku 1300 nadał przestrzeń ziemi między Płockiem i Sierpcem zasiedloną potem i Żółtow nazwaną. Dzielnością i biegłością w sztuce wojennej wsławił się w kraju i za granicą. Za Ferdynanda cesarza przeciw Fryderykowi palatynowi reńskiemu i zbuntowanym Czechom wojował, z Samuelem Koreckim w mniej szczęśliwej wyprawie w niewolę turecką dostał się. Wykupiony przez księcia Zbarazskiego pod Koniecpolskim i Kazanowskim dowodził, naostatek był dowódcą załogi z 600 piechoty niemieckiej i kilkuset jazdy w twierdzy Kudaku i skończył życie 1640 r.

Żorawiński *Stanisław*, kasztelan belzki z Żorawna w ruskiem województwie, wielkim rozsądkiem, nauką i umiejętnością języków łacińskiego i greckiego, w którym nawet wiele pisał i rymy składał wsławiony. Równie biegły w rzeczach wojennych. W wyprawie do Moskwy był przydany jako kommissarz do rady wojennej Władysławowi IV, potem w czasie wyprawy przeciw Turkom pod Chocim Chodkiewiczowi, po ukończonej wojnie zmarł szczęśliwie i korzystnie pokój z Turkami. Starowolski liczył go między sławniejszymi w Polsce mówcami. Miał kasztelan zwyczaj ważniejsze postrzeżenia dotyczące się administracji i rządu krajowego notować, a w zdarzonej potrzebie publicznie przedkładać.

Żorawski *Piotr*, z Żorawia herbu Trzaska, w wojennych dzie-

(*) Pisał otem K. Wł. Wojcicki w Zarysach domowych. (J. B.).

(**) Antoni biskup piński i turowski umarł 3 listopada 1702 roku. (Stebelski).

(J. B.).

łach za króla Stefana wsławiony.—*Mikołaj* w akademji krakowskiej brał nauki, pisarz ziemski lubelski 1581 r. otrzymał dyplom magistra filozofii, tłumaczył na grecki język dzieła Cyncerona. Jakoż, mowa za Archiaszem poetą drukiem ogłoszona, księgi zaś o przyjaźni i obowiązkach zostały w rękopismie, który oglądał Juszyński niegdyś w bibliotece Załuskich.

Zołądek Stanisław, rodem z Krakowa nazywany Ajchler wprzód Glandynus, brał nauki tamże pod sławnym nauczycielem Piotrem Warszawczykiem i Stanisławem z Pińczowa. Z Janem Bonarem synem Seweryna Bonara kasztel. bieckiego, zwiedził obce kraje, we Fryburgu poznał się z Erazmem Roterdamczykiem, w Paryżu słuchał Wilhelma Budeusza, w Bononji został obojga prawa doktorem. Powróciwszy do ojczyzny urząd sekretarza miasta Krakowa sprawował, był używany do spraw publicznych, wydał rymem *Epi-grammata* do Jana Dantyszka w r. 1539 w Krakowie u Hieronima Wietora oraz innych kilka pism rymem, które wyliczył Juszyński.

Zubrzycki Jan, wsławiony heroicznemi dziełami i w nagrodę tych do przywilejów szlachectwa 1662 r. przypuszczony.

Zukowski Rozesłaniec, herbu Junosza, z województwa podlaskiego, syn *Stanisława* urodzony ze Skolimowskiej, wsławił się bohatyrskimi czynami w Węgrzech, w czasie dobywania Segetu pod cesarzem niemieckim.

Zukowski Walenty, herbu Pruss, z Płockiego, w wyprawie przeciw Skinder paszy poległ.—*Tomasz* stawając jako żołnierz w wielu potrzebach pod Strusiem starostą chmielnickim w niewolę wzięty, siedm lat więzy cierpiał.—*Wojciech Maksymiljan* poborca województwa sandomierskiego bywał w roku 1628 i 1633 posłem na sejmy i deputatem po dwakroć na trybunał koronny, dla biegłości swój w nauce prawa do poprawy ustaw koronnych wyznaczony.

Zwierzchowski Zygmunt, z Zagurza podkomorzy łomżyński poseł na sejm 1678 r.

Zychliński Wojciech, podkanclerzym koronnym, kanonikiem gnieźnieńskim i krakowskim, umarł za Kazimierza Jagiellończyka. Podobno wprzód gdy pod Warną wzięty był w niewolę, wtenczas wraz z nim i metryka koronna dostała się w zdobyczy turkom.

Zydowski Sebastjan, herbu Doliwa, suffragan gnieźnieński opat mogiński za Zygmunta Augusta mąż pobożnością i roztropnością wsławiony; w Gnieźnie w kaplicy kosztem jego wymurowanej, zwłoki jego złożone i nagrobkiem uczczone, oczem Damalewicz w opisie żywotów arcybiskupów gnieźnieńskich.—*Adam* w prawie krajowem biegły wydał dziełko prawnicze *Potioritas et*

nonnullae dispunctiones juris 1640 r. — *Maciej* pisał w materji religijnej przeciw zdaniom Stanisława Reszki i wydał *Libelli pseudo-evangelici refutationem* 1593 roku. — *Andrzej* podstarości grodzki krakowski, dziedzic dóbr Gierałtowiec z przyległościami wieloliczne pełnił publiczne posługi, już to jako poseł na sejmy 1683 roku i 1685, niemniej jako kommissarz do oznaczenia granic od Śląska i 1690 r. jako deputat do rady królewskiej, 1703 delegowany do traktowania o pokój ze szwedami.

Zygrowski Jan, urodził się w miasteczku Wieruszowie w Sieradzkim 1574 roku, brał nauki w akademji krakowskiej i został magistrem filozofii 1595 roku. Mianowany pastorem w Łancucie przeniósł się potem na Podole, gdzie w Paniowcach zboru kalwińskiego był ministrem. Wydał pisma różne w materji religijnej, między innymi *Goniec katolika* reformowanego przynoszący diatribę czyli porównanie wiary katolickiej na wschodzie i zachodzie 1608 r.

Zyszkowski Bagumił, porucznik kawalerji za zasługi wojenne uchwałą sejmową 1662 roku, do przywilejów szlachectwa dopuszczony.

Zymicki Andrzej, mnich zakonu św. Pawła Pustelnika, wydał dzieło *Skarbnica* kościoła Jasnej Góry częstochowskiej w której się zawiera histerja o cudownym obrazie P. Marji 1618 roku w Krakowie: o dziele tem wyznał że jest z rękopismu Lanckorońskiego, który podróżując w Jerozolimie i Carogrodzie dzieje te za Zygmunta I zebrał.

Zytkiewicz Tychon, herbu Jastrzębiec z sejmu 1616 r. wyznaczony do rewizji ksiąg ziemskich i grodzkich, oraz podkomorskich powiatu winnickiego. — *Daniel* instygator koronny, kommissarz do województwa lubelskiego 1647 roku (*).

Zyzani Stefan, paroch i dziekan cerkwi ruskiej korzeckiej wydał w ruskim języku kazanie na św. Cyrylla 1596 r. przypisane Bazylemu xięciu Ostrogskiemu wojewodzie kijowskiemu, odpisał mu na to Szczęsny Żebrowski w piśmie pod tytułem *Kąkol* co znaczy po grecku *zizania*. Celniejsze zaś dzieło Zyzaniego *grammatyka* słowiańska wydana w Wilnie 1596 roku. Uczony Jerzy Dubrawski przyznaje, że on był pierwszym pisarzem grammatyki słowiańskiej.

Zyzemski książę *Piotr*, starosta rzeczycki z sejmu 1609 ro-

(*) Dostał Mszczonow po wygnanym Radziejowskim; prosty człowiek i intrygant, oczem Rudawski p. Spaśowicza tłumaczony. T. I. str. 178, 206. i II str. 55.

ku kommissarz do oznaczenia granic, herbu tegoż co i książ kurpski.

Zyznowski Stanisław, z ziemi łomżyńskiej, brał nauki w akademji krakowskiej i tam był nauczycielem, zostawił pamięć imienia swego w rymach i mowach wydanych, między któremi celniejsza pochwalna na pogrzebie Pawła Piaseckiego biskupa przemyskiego znamienitego naszego dziejopisa. Kazanie to wyszło pod tytułem: *Bonus Patriae Senator et Antistes* 1649 r. w Krakowie. Dobry senator ojczyzny i biskup.

DODATKI DO TOMU DRUGIEGO.

R.

Raczyńscy. Pierwszym senatorem w tej rodzinie był *Mi-chał*, wojewoda poznański, o którym wzmianka w teście; zawód swój rozpoczął za króla Sobieskiego, a skończył za Augusta sasa; umarł dnia 5 grudnia 1737 roku. Z podsędka poznańskiego, naprzód kasztelan gnieźnieński, potem od roku 1720 kaliski, z tego wojewoda kaliski od r. 1729, skończył na pierwszym krześle w W. Polsce, na które mianowany został dnia 24 lipca 1737 roku. Był więc wojewodą poznańskim ledwie pół roku. — Wnuk jego w prostej linii, *Kazimierz*, pisarz wielki koronny i generał wielkopolski, posłował na wielu sejmach za Stanisława Augusta i zasiadał w wielu magistraturach, aż wreszcie został marszałkiem nadwornym koronnym, którą to godność piastował aż do Targowicy. Człowiek nadzwyczaj niepopularny, z powodu swojego sposobu myślenia i postępowania. Po upadku Rzplitej, długo mieszkał w Warszawie, gdzie był prezesem kommissji trzech dworów, do urzędzenia długów króla i dawnego rządu. Posiadał w Warszawie pałac, w którym dzisiaj mieści się Kommissja rządowa sprawiedliwości. Umarł bardzo późno, w Warszawie, dnia 25 listopada 1824 roku, mając lat 86. — Jedną córkę wydał za *Filipa* Raczyńskiego, generała wojsk koronnych i z tego małżeństwa rodzili się wnukowie marszałka: *Edward* i *Atanazy*, obadwaj w naszych czasach wsławieni: pierwszy, założeniem biblioteki w Poznaniu, wydawnictwem w Poznańskim, wreszcie tragiczną śmiercią; drugi dyplomacją, bo posłował od Pruss do różnych państw, galerją obrazów i dziełami pisanemi po niemiecku o sztuce. Marszałek ma tę jeszcze zasługę, że zbierał dyplomata wielkopol-

skie, które wnuk jego Edward wydał na świat. — Filip, ojciec Edwarda, był także wnukiem wojewody poznańskiego i rodził się z ojca *Leona*, który był kasztelanem santockim, a stryjem marszałka. — Z tegoż szczepu pochodzą jeszcze i ci: *Ignacy-Antoni*, naprzód prałat scholastyk poznański i znany czasu swego kaznodzieja, potem po śmierci Okęckiego w roku 1793, pierwszy przez rząd pruski mianowany biskup poznański i od roku 1801 po Krasickim drugi przez rząd pruski mianowany arcybiskup gnieźnieński. Był jeszcze na tej zasadzie prymasem xięstwa warszawskiego i xięciem, ale gdy mu dobra arcybiskupie, Skierniewice i Łowicz, zabrano na donację, mieszkał w Ciężeniu w W. Polsce. Był też i administratorem warszawskim. W roku 1818 złożył pasterstwo i schronił się do jezuitów w Galicji. Umarł zaś dnia 19 lutego 1823, mając lat 82. Wiele za prawami religji walczył z ministrami xięstwa warszawskiego. — Z tejże rodziny, ale z innego zupełnie szczepu pochodził *Antoni-Bartłomiej*, ostatni opat łędzki, który rad nierad przyjął biskupstwo hetalońskie in partibus, umarł zaś dnia 18 marca 1821 roku, mając lat 67. — *Antoni*, naprzód mecenas lubelski, później za Targowicy generał, człowiek przewrotny, ożeniony z Bukarówną, z którą się rozwiódł, — *Wincenty*, dawny wychowaniec korpusu paziów Stanisława Augusta, jeden ze stuletnich prawie starców, zabytek ostatnich chwil Rzplitej, reprezentant pokolenia które już dawno wymarło i które już kilku następnym ustąpiło, żywa tradycja dawnych wspomnień i dawnych czasów. Urodzony w styczniu 1771 roku, ma w tej chwili lat przeszło 87. Był rodzonym stryjecznym bratem Ignacego Raczyńskiego, który po Okęckim został biskupem poznańskim, a potem po Krasickim xięciem arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem. Wincenty dobrze młodszy od arcybiskupa, jakoteż sam arcybiskup, pochodzili ze starszej linii wielkopolskiego domu Raczyńskich, ale podupadli bardzo na majątku wtenczas, kiedy młodszej linii blask podniósł Michał, dyplomata z czasów Jana IIIgo, a potem wojewoda poznański. Wnuk Michała, Kazimierz, był wielką figurą w Rzeczypospolitej, jak mówiliśmy; bardzo wiele o nim znajduje się w ogłoszonych w Bibliotece Warszawskiej notatach generała Jana Lipskiego, z których więcej bez zaprzeczenia jak z innych źródeł, można brać miarę o wpływie, jaki w swojej prowincji Kazimierz wywierał. Marszałek ów nadworny koronny wynagradzając tedy Wincentemu niesprawiedliwość losu i opiekę dawniejszą, pierwsze jego kroki stawiał w świecie. Zalecił go królowi i oddał do korpusu paziów, który mieścił się wtenczas w pałacu Karasia, pod pułkownikiem Konigsfeldem. Potem król polubiwszy Raczyń-

skiego, wziął go z sobą na kaniowską podróż, a ztąd do Krakowa. Kiedy król wrócił do Warszawy i stawał w Łazienkach pomnik Sobieskiemu, Raczyński jako paź przyjmował udział w świetnym karuzelu, który z tego powodu miał miejsce i w ugodę otrzymał medal złoty z rąk pięknej Julji Potockiej. Potem został szambelanem od razu, przez wzgląd na marszałka nadwornego, który bawił zagranicą, a którego chciał król tem ująć dla zmian wyrabiających się w prawach kraju. Nadzwyczajny to był awans, bo z paza wychodziło się na kapitana gwardji, albo na kamerjunkra. Zostawszy kawalerem maltańskim, młody szambelan wyjechał zagranicę, bawił w Strasburgu, w Rzymie i w Neapolu, a w Malcie odprawiał nowicjat. Z Malty pojechał z missją do Petersburga: szło albowiem mistrzowi o byt przeorstwa polskiego, które teraz przeszło pod panowanie rossyjskie. Tutaj widział zgon króla Stanisława. Został komandorem i otrzymał pensję. Następnie jeszcze raz jeździł w poselstwie do Rzymu po upadku zakonu i powróciwszy do kraju, osiadł w Kurlandji, gdzie się ożenił z potomką rodu inflanckiego, który i w naszej historii występuje, z Wolfówną a Ludingshausen. Wolfów tych mieliśmy dwóch biskupami, jednego generałem artyllerji koronnej. Od pół wieku już stary Raczyński mieszka w Kurlandji. Synów tam pozenił, córki powydawał za mąż. Synowie tam osiedli po urzędach, jeden jest inspektorem gimnazjum w Mitawie, drugi ożenił się w Warszawie przed kilku laty i jest horodniczym jakiegoś miasta. Wincenty Raczyński Warszawy już pół wieku także nie widział, w początku więc r. 1854 przyjechał do stolicy dla kuracji. Odnowił tutaj dawne znajomości i stosunki, ale już nie znajomych szukał, tylko wnuków owych panów, co to zasiadali w senacie Rzpltej. Pomimo wieku, Raczyński jest żywy, czerstwy, ma bystrą pamięć i umie opowiadać o przeszłości, jakby jeszcze na nią patrzył. Najdroższe mu wspomnienie Stanisława Augusta, którego pamięć bardzo szanuje i ceni. O królu najwięcej lubił rozprawiać, bo też król był w istocie wielkim jego dobrodziejem. Po królu dopiero szła miłość dla Malty, jej rycerskich obrzędów i miłość, która pełnym płomieniem jeszcze w tem starem sercu się paliła. Takich ludzi już dzisiaj nie ma na świecie, to dzisiaj odcisk tylko średniowiecznych podań. Pawiętać tak dobrze szczegóły etykiety, prawa zwyczajowe, dystynkcje, rozprawiać tak szeroko, że to a to było przestąpieniem prawa, etykiety, — to średniowieczność, na której my się już nie znamy, i o której powieści słuchamy z zajęciem wprawdzie, bo charakterystyczna, ale nie rozumiejąc już namiętności. Mielśmy miłą sposobność poznać osobiście Raczyńskiego, w domu zacnego ba-

dacza przeszłości naszej, wydawcy „Wzorów sztuki średniowiecznej,“ pana Alexandra Przędzieckiego, zaczęliśmy wstęp i do samego szambelana komandora, który nam się wydał jako żywy materiał historyczny. Studjujem dawne typy i charaktery z papierów i ziązek, czemuż nie studjować z żywego słowa? Byliśmy bardzo wdzięczni Raczyńskiemu, że nie odmówił naszej prośbie. Chętnie więc przyjinował nas do siebie i chętnie rozpowiadał o dawnych rzeczach. Nieoceniona szkoda, że tak długoletni żywot nie zostawi pamiętnika po sobie, bo wszystko to cośmy mogli ponotować z ust jego, jest zaledwie cząsteczką tój obszernej historji, która się jeszcze rusza i żyje. Raczyński miał z sobą kilka pamiątek po królu Poniatowskim, pokazywał je i historję ich, nie nudząc się, kilkanaście razy rozpowiadał. Dalej, jakie to charakterystyczne! W czasie pobytu jego w Warszawie, zginął mu ów medal equiti dextero, który otrzymał za karuzel łaazienkowski. Wszystkie prawie pisma warszawskie pisały o tój zgubie jego i dopóty nie uspokoił się ten czcigodny starzec, aż odzyskał tak drogą dla siebie pamiątkę, po której tęsknił i dla odszukania której miesiąc dłużej bawił w Warszawie. W czerwcu wreszcie 1854 roku powrócił do dóbr swoich Zennhof, pod samą Mitawą.

Radomiccy. Było kilku Radomickich sławnych za czasów Augusta IIgo, w wojnach domowych. I tak: *Maciej*, *Jan* i *Jakób*, byli jeden po drugim wojewodami inowrocławskimi. *Maciej* był naprzód kasztelanem kaliskim, potem zaś od roku 1702 wojewodą kaliskim, ale gdy otrzymał jeneralstwo wielkopolskie, przeniósł się podług prawa na niższe krzesło w senacie, to jest na inowrocławskie, tak, że ledwie kilka miesięcy siedział na województwie kaliskim w roku 1703. Poznańskie wziął 1726 roku, po *Jędrzeju* Radomickim, i umarł w 1728 roku. — *Jędrzej* ów, brat *Macieja*, był także kasztelanem kaliskim, poznańskim, a potem wojewodą kaliskim i poznańskim. — Synem jego był *Jan-Jakób*, który po stryju wzięwszy województwo inowrocławskie, umarł w Lublinie, jako marszałek trybunału lubelskiego, w kwietniu 1728 roku. — Czwarty nareszcie brat *Macieja* i *Jędrzeja*, *Władysław*, z kasztelana, wojewoda poznański od 1729 roku. Umarł 21 czerwca 1737 roku. — O rodzinie Radomickich ciekawe bardzo rzeczy czytać można w Pamiętniku religijno-moralnym w Tomie 30 str. 682 i następne. Są tam i daty. Artykuł jest niezły, ale pełen gadaniny, przez proboszcza w Żerkowie napisany.

Radoszewscy. Xiędza *Walentego*, kanonika kijowskiego i

sandomierskiego, a proboszcza z Klimuntowa (Pamiętnik religijno-moralny Tom 24 str. 186), starca zmarłego w roku 1758, synowiec *Wojciech* Roxa, proboszcz także klimontowski, wyrobił w Rzymie suffraganę dla województwa sandomierskiego i sam był pierwszym suffraganem, na co funduszu z własnego majątku 20,000 złp. przeznaczył. Było to w roku 1792. Tytuł jego: biskup hirineński, in partibus. — W tymże czasie był także *Michał*, ze stolnika gostyńskiego, kasztelan brzeziński, którą to godność złożył w roku 1782.

Radziejowscy. W ostatnich czasach rozpisano się niezmiernie wiele o Hieronimie Radziejowskim, sławnym podkanclerzym, i o jego charakterystyce. Pierwszy artykuł w tym względzie drukowany był w Dzienniku Warszawskim i nadesłany został redakcji tego pisma, przez jednego z głębszych znawców historii narodowej, z Podola. Drugi także artykuł nadesłał tenże sam autor i obadwa nazwał razem »paradoxem historycznym.« Rozbierał w owym paradoxie sprawę Radziejowskiego z dworem, za którą potem wypędzony został z kraju. Przeinaczył opowiadanie historyków, wynikiem albowiem jego rozumowań było, że nie król w Radziejowskiej, ale królowa kochała się w podkanclerzym. Z powodu tych artykułów, rozpisaliśmy się o polityce Radziejowskiego, jaką prowadził w kraju, kiedy do niego powrócił ze szwedami. Gotowały się wtenczas nowe sojusze, nowa równowaga na północy. Litwa, a przynajmniej pewna w niej frakcja, za przewodem hetmana Radziwiłła, chciała ze Szwecją wejść w taką mniej więcej unję, w jaką weszła z Polską w roku 1386. Xiążę pruski oświadczył się protektorem Pruss i wyciągał ręce po Wielką Polskę i t. d. Te wypadki wywijały się same z siebie, Radziejowski zaś miał głównie zamiar wypędzić króla i Jana Kazimierza zastąpić Karolem Gustawem. Radziejowski zawinił wiele względem ojczyzny, bo za prywatną krzywdę, zamiast na królu, mścił się na samej ojczyźnie, ale mimo to potępiony był jednak na sądach marszałkowskich z roku 1652, najniesprawiedliwiej. Nikt go nie bronił i nie broni. Każda podówczas wojna, czy wewnętrzna, czy zewnętrzna, rozprzęgała żywot narodowy, zbliżała Polskę do większego upadku, winien więc był każdy, kto wojnę na łono narodu sprowadzał. O polityce Radziejowskiego pisaliśmy w rozbiórce przekładu Rudawskiego (Biblioteka Warszawska z grudnia 1855 roku) i w rozbiórce czwartego tomu Starożytności Warszawy (w Kronice wiadomości krajowych i zagranicznych z lipca 1856 roku). Urosło ztąd podejrzenie, żeśmy Radziejowskiego bronili i pan Łukaszewicz uwziął się nam dowodzić w Bibliotece Warszawskiej (ze stycznia 1857 roku), że Ra-

dziejowski był zdrajcą, rzecz to najpewniejsza w świecie, i nie myśleliśmy nigdy inaczej. Polemika zawiązała się o nici wywołała kilka artykułów, do których pierwszy powód podał ów autor z Podola. — *Hieronim* Radziejowski umarł 8 sierpnia 1667 r. w Adrijanopolu, na poselstwie tureckiem. Możemy w tem tylko zbłądzili, żeśmy pisząc o Rudawskim, uważali Radziejowskiego za zupełnie poprawionego, w czasie poselstwa do Turcji, a tu nie było tak. Zawsze to była harda sztuka, która odzywała się z dumą i do Turków: »uczyłem ja królów rozumu.« Xiądz Barącz wydał świeżo w Pamiętniku dziejów polskich, dyarjusz drogi Radziejowskiego do Turek. — Kardynał *Michał* Radziejowski, urodzony 3 grudnia 1645 roku, przy śmierci króla Jana IIIgo, swojego dobroczyńcy, był w samej sile wieku, liczył bowiem 51 rok życia. Synem był Hieronima podkanclerzego i pierwszej jego żony Eufrozyny Tarnowskiej, która umarła z połogu, wydając go na świat; wnukiem był Stanisława, wojewody łęczyckiego i Katarzyny Sobieskiej, córki Marka, a siostry Jakóba. Tak więc babka rodzona kardynała, była rodzoną ciotką stryjeczną króla Jana IIIgo. Sobieski był zatem blizkim krewnym Radziejowskich, a kardynała wujem. Cały też los swój, xiąże prymas Michał winien był swemu królewskiemu wujowi. Wdzięczność i związki rodzinne połączyły go ze sprawą Sobieskich, ale Marja Kazimira zepsuła wszystko. Umarł dnia 12 października 1705 roku w Gdańsku, w 60 roku życia (patrz Xięgę bractwa pięciorańskiego przy kościele po-Paulińskim w Warszawie). Moglibyśmy i tutaj narzekać na rozmaitość podawanych dat po kronikarzach. Żaden może z prymasów nie zajmował tak ważnego w dziejach stanowiska, jak Michał Radziejowski, a jednak co krok to niepewność. Daty jego śmierci są rozmaite, mianowicie 12—13 października, a nawet w roku się mylą. Podają rok 1703—4—5—6—7. Rok 1705 jednakże jest pewny. Przyczyna tej niepewności leży zapewne w zamieszkach czasu, w dziwnem rozstrojeniu się ciała Rzplitej. Kiedy każdy sobą był zajęty, nie pora zapewne była myśleć o rzeczach postronnych, a prawda nie wszędzie mogła się przedostać. Ale zawsze obwiniać potrzeba o niedbalstwo kronikarzy. Jeden Erazm Otwinowski, z pisarzy tego okresu, wolny jest od wszelkiego zarzutu. Był to historyk sumienny szlacheckiej Rzplitej; pióro jego wszędzie żywe, obrazowe, a prawda widna w treści. Uniwersał Michała Radziejowskiego, zwołujący sejm konwokacyjny po śmierci Jana IIIgo, znajduje się w Załuskim, II, str. 37. Nie ma tego uniwersału w konstytucjach, choć tam podług prawa, być powinien. Czas sejmu oznaczony na dwa tygodnie. O śmierci króla doniósł prymasowi Stanisław Lubomirski, marszałek wiel. kor.

Instrukcja W. Hieronimowi Radziejowskiemu, Łomżyńskiemu, Wareckiemu Staroście, Extraordynaryjnemu Wielkiemu Posłowi od J. Kr. Mości do Najjaśniejszej Party Ottomańskiej, dana z Kancellaryi Wielkiej Koronnej, w Warszawie dnia XVIII Lutego Roku Pańskiego MDCLXVII. — Starac się ma Pan Posel, aby po odebraney z Kancellaryi J. Kr. Mości Expedycyi, wcześnie się w drogę puścił, poki przymrozki trwać będą, poprzedzając Wiosenne rozcieczy, żeby tym snadniey Rzeki, y przeprawy przebydz mogli. — Pospiesz y jako nayprostszym Traktem, aby imprezy Tureckie, ieżeli iakie przeciwko J. Kr. Mości y Rzplitey przedsięwzięte są, przybyciem Pana Posła do Dworu Ottomańskiego, ieżeli nie odmienione, przynajmniej przedłużone bydz mogły, gdyż z większą trudnością negocyacie swoje odprawiać by Panu Posłowi przyszło, gdyby Woyska Tureckie Granice Państw J. Kr. Mci przeszły. — Po drodze wstąpi do WW. Hetmanów Koronnych, Instrukcyi teyże Onym komunikować będzie. Informacyą potrzebną y Listy do Hospodarów, Baszy, Wezyra samego Tureckiego od Obudwu odbierze. — Do Hospodara Wołoskiego wstąpi Pan Posel, dawszy wczesną o sobie wiadomość, aby zwykłe Posłowi Wielkiemu, y należyte odniósł poszanowanie. Po przywitaniu, odda Listy należące, a potym będzie expostulował, dla czego Hospodar przez Ziemie Wołoską Tatarów z plonem wielkim Polskim powracających, przeciwko Paktom Tureckim przepuścił? czemu Wołochy z Tatarami w Państwa J. Kr. Mci wpadać, y grassari hostiliter dopuścił? Jeżeli wymawiać się będzie (iako supponitur) niewiadomością o rozerwancy przez Tatarów z Nami konjunktuy y Braterstwie niespodziewaną przeciwko Nam nieprzyjaznią, naostatek imparitate virium do bronienia przechodu gromadnym Ordóm, niekontentuiąc się tą iego wymówką, y one pominąwszy wywiedzie Hospodarowi Pan Posel, iako przeciwko Obietnicy Cesarza Tureckiego J. Kr. Mci listownie przez Czausza daney, którą Królowi Imci ubezpieczył, że Han teraznieyszy miał bydz przyjazny Królowi Imci y Rzplitey, przeciwko przysiędę tegoż Hana przez Posła swego Dedesz Agę wykonaną Abrupto foedere illata hostilitas państwom J. Kr. Mości przez Sołtanow Ordami znacznemi sub specie stateczney Przyjazni konjunktuy z Woyskami Naszemi wprowadzonemi. Aże przy Hospodarzu iest Sekretarz Jego Kinzarski, życzliwy J. Kr. Mości y Rzplitey, temu dawszy bona verba, wiadomości zasięgnąć może pro informatione sui, co się u Dworu Cesarskiego, y u poblizszych Jego Hołdowników dzieie. — Effciet to osobliwie u Hospodara za teraznieyszym przeiazdem, aby Pocztarze, y inni Posłancy z Polski do Pana Posła przeieżdżający, wolno przepuszczeni bywali przez Ziemie Wołoską ku Konstantynopolu, także y od Pana Posła do

Polski. — Gońca J. Kr. Mości potkawszy w drodze, iakożkolwiek przyjętego y odprawionego, co prędzey dimittet Pan Poseł dla relacyi J. Kr. Mości do Warszawy. — Jadącemu daley iezeli będzie poblizu do Hospodara Multańskiego, lub Baszy Sylistryiskiego, albo innego przy Woysku, lub Rezydencyi swojej mieszkaiącego, wstąpi do niego Pan Poseł dawszy także pierwey o sobie wiedzenie. Po oddaniu Listów opowie, że z dobrym dziełem do Porty Ottomańskiej posłany. A inquantum by postrzegł, albo się dowiedział o ciągnieniu Woysk Tureckich ku Granicy Polskiej, czegoby Basza niewiedział, instabit Pan Poseł, aby Weyście Woysk w Granice Nasze do przyjazdu swego do Cesarza Tureckiego zatrzymał. Jakożkolwiek sprawi, tym się niemieszaiąc continuabit tym prędzey drogę swoją. — Inquantum by Goniec J. Kr. Mości nazad powracaiący, przestroge te od Wezyra wyniósł, że Posła Wielkiego za terazniejszym zawodem Porta nie przyjmie, y do inszego czasu to Poselstwo odkłada, przecie Pan Poseł ma iechać daley. — Jezeliby Wezyra praesentem u Porty nie było, a z Audyencyą kazanoby czekać do przyjazdu Jego, zrazu na to pozwalac nie będzie, ale potym, iezeli nie będzie mogło bydz inaczey, pozwoli Pan Poseł, to jednakże interea efficere usiluiąc, aby Woyska ku Polskiej Granicy ordynowane, zatrzymane były. — Do Rezydencyi samego Cesarza Imci Tureckiego, przybywszy w powitaniu Jego, y wszystkiego Dworu zachowa cyrkumstancye y terminy Posłom Wielkim przyzwoite, aby dignitati J. Kr. Mości y Powadzę Poselskiej nie derogował. Po powitaniu Wezyra, albo Namiestnika Jego, iako nayprętszą sobie Audyencyą ziedna. — Po Audyencyi Odprawioney particularia po Turecku przetlumaczone może rozdawać in scripto komu videbitur, y iezeli tego potrzebę uzna, żeby co innego Wezyr populo non obtenderet adducendo Animos onych do Nienawiści y Nieprzyjaźni ku Narodowi Polskiemu y samemu Posłowi, ostrożnie iednak w tym sobie postąpi, aby Wezyra nieuraził, y sobie samemu trudności iakiey nie przynosił. — Uskarży się Pan Poseł na Audyencji wprzód na Hospodarów Wołoskich, osobliwie terazniejszego, że Pakta między Nayiaśnieyszą Portą, a królami Ichmściami y Rzpltą Polską zawarte violarunt przez wolny pozwolony przechód Tatarom do Polski przez Ziemie Wołoską; A potym na samych Tatarów, że w Państwach J. Kr. Mości, lubo y od dawniejszego czasu, osobliwie iednak teraz Zdewlet i Achmet Gereiami Sołtani w Ukrainie będący Ordami wielkie szkody czynią, że kozaków Poddanych J. Kr. Mości pobuntowali, y po większey części uskromionych do rebellyi nowej przymusili, z temż Rebellizantami w Państwa J. Kr. Mości głębsze wpałszy, Pułki niektóre z Wojska J.

Kr. Mci y Rzpltey niczego się nieobawiając, na stanowiskach leżące rosproszyli, tym się niekontentując ludzi niewinnych Stanu Szlacheckiego, y mniejszego w niewolę wzięli, Kraie Ruskie szablą y ogniem spustoszyli; Co uczynili pomienieni Sołtanowie przeciw przysiędze świeżey Hana Krymskiego, oraz y Obietnicom swoim przez Posłów Ofiarowanym, a zaczym iawną nieprzyjaznią Han Krymski, nietylko te, które poprzysiął z Królem Imcią Przymierze, ale też y same Pacta z Portą Ottomańską zdawna zawarte, y w niczym z naszey strony nienaruszone zgwałcił, y swawolnie zerwał. Na pokazanie malitiosae perfidiae tegoż Hana, pokaże Listy Jego, przysięgę przez Posła Dedesz Agę wykonaną, na prawdziwą y stateczną przyjaźń, namieni y to, że Listem Wezyra Wielkiego wiecznie upewniony był Król Imć o szczerości y życzliwości Jego. Taż sama przyjaźń Wezyrowska, że się może nazwać Fidejussoria, Hana Krymskiego accusare et convincere powinna. — A iezeliby zarzucono, że z nas przyczyna dana Tatarom do zrzucenia zawartej peculiari foedere przyjaźni, Iż obierawszy bez nich nietraktować z Moskwą. ekskludowawszy onychże zawarliśmy Pokoy, tak rezolwować będzie Pan Poseł, że Było zrazu Conventum między Królem Imcią a Hanem starym ut praemissum, ale gdy tenże usłyszał Traktaty po kilka razy irritu conatu Rostro rozwiedzione, y uważył to, że Oblig nasz Tatarom o niezgadanie się bez nich dany. te Traktaty trudnił, do tego częstemi Poselstwuy od Moskwy assekurowany zostawszy w swoich pretensyach, pozwolił na to tenże Mechmet Gerey, aby Król Imć sam przez swoich Kommissarzow z Moskwą traktował, y zawierał Pokoy. Które zezwolenie w Liście swoim wyraził na ten czas, kiedy Król Imć z Woyskami za Dniepr przeszedł, iakoż gdyby do tego czasu na Haństwie tenże Mechmet Gerey zostawał, trzyma J. Kr. Mość o stateczności Jego, żeby był tak skwapliwie przyjaźni nie zrywał dla zawartego z Moskwą Pokoyu. Wyrażał bowiem często w Listach swoich Intencyę swoją, że dla tego seorsim traktować Nam z Moskwą nie życzył, aby nierozłączoną z Nami potęgą tenuisset Moskwę do przywrócenia odebranych Nam Prowincyi, Miast interest swoy pomierny przyłączając, Atoli na ostatek to wywiedzie Pan Poseł, że w tych Traktatach Han nie iest przepomniany. — Jawnieysze niedotrzymanie Ligi y przyjaźni przez Tatarów, ieszcze przed doysćciem Traktatów z Moskwą, pokaże Pan Poseł, że Tatarowie po odeysćciu Woyska Naszego z Ukrainy, ieszcze pod Żniwa przeszłego roku w kilkadziesiąt Tysięcy nie proszeni tamże przyszedłszy, mimo wiadomości y bez pozwolenia J. Kr. Mości, Hetmana Kozaków Zaporowskich do nowey przysięgi przymusili, sensim po wszystkich Miastach kosze rozłoży-

wszy, całą niemal Ukrainę aggrawowali, Poselstw do J. Kr. Mości zabronili, y od tego czasu bez żadney onych potrzeby z Ukrainy nieodstępowali, Zimny tylko czekając z wykonaniem nieprzyjaźnią pokrytych swoich (które się pokazały) zamysłów. Jakoż czasy kombinując, clare to patet, że pierwey Tatarowie irrepcyą w Państwa J. Kr. Mości uczynili, a potym Kommissarze Nasi do Traktatów z Moskwą naznaczeni, tą nową Woyną przez Tatarów (iako udawali) z Woli Porty Ottomańskiej wszczętą pomieszani, etiam cum damno Rzpltey skończyli Traktaty. Przyda y to Pan Poseł testimonium, z ięzyków Tatarskich y Kozackich od Naszych Żołnierzów wziętych, którzy zeznawali, że terazniejsze ostatnie Ord weyście z tą imprezą było woiowania Polaków, iakoby za pozwoleniem od Porty. — Temi iednak, y innemi racyami dowodnemi wywodząc naruszone z umysłu przez Hana terazniejszego Pacta z Portą, modestyi, oraz y ostrożności w słowach zażyie we wszelkich, publicznych y prywatnych Dyskursach, ne videatur minari Porcie Bellum, vel deprecari. — Przy tey okazji, ieżeli objicietur, że przy zawarciu tego doczesnego Pokoyu z Moskwą, zgodziliśmy się przeciwko Turkom? Odpowie Pan Poseł negative, ale trybem między wszelkiemi Monarchami zgadzającemi się zachowaliśmy, te kaucyą strony włożyły bydź Przyiaciołom spornym Przyiaciołmi, Nieprzyiaciołom (osobliwie tym, którzyby ten Pokoy zawarty wzruszać chcieli) Nieprzyiaciołmi. (Z rękopisu).

Radziwiłłowie. W ostatnich czasach dla dziejów tój rodziny wiele zrobiono. Lachowicz wydał tom listów Zygmunta Augusta do Radziwiłłów, w Wilnie w roku 1842. Raczyński wydał w Poznaniu dwa tomy dyarjusza, który prowadził xiążę Albrycht Stanisław Radziwiłł, kanclerz litewski; xiążka to niezmiernie ciekawa a ważna. Daléj, tegoż samego Radziwiłła, ustęp historyczny, opisujący panowanie Zygmunta IIIgo, drukował Edward Kotłubaj w Atheneum Kraszewskiego w roku 1849. Osobno zestarego rękopismu wydano w Poznaniu jeszcze raz życie tegoż kanclerza, i historję xięcia Bogusława, zdrajcy z czasów pierwszej wojny szwedzkiey. czyli raczéj jego żywot, także osobno wydano w Poznaniu. Listy tegoż Bogusława, a raczéj pamiętnik, drukowały „Wizerunki i roztrząsania naukowe,“ wychodzące w Wilnie. Edward Ryszczewski w Warszawie, wydał znowu dzieło, z niemieckiego tłómaczone, pod tytułem: „Stosunek xiążęcego domu Radziwiłłów“ i t. d. Nareszcie w obecnej chwili, Edward Kotłubaj wydaje w Wilnie nakładem swoim ważne dzieło, pod tytułem: „Galerja nieswieżska portretów radziwiłłowskich,“ to jest text historyczny obok portretów. Życiorysy obszerne, zwłaszcza późniejszych Radziwiłłów. Historia rodzin musi być ważnem obja-

śnieniem dziejów naszych powszechnych. Historje rodzin zespo-
 liły się tak z całością dziejów, że wsiąkają w nie, jak rzeki do
 ogólnego morza. Z tego względu uważana historia rodzin, jak
 tutaj Kotłubaja historia Radziwiłłów, nie jest już samą własnością
 Radziwiłłów, ale dawniej Polski, i autor odkreślając, rysując te
 postaci rycerskie, w jakich się rozkochał, przynosi materiał cieka-
 wy a piękny, dla powszechnych dziejów Polski. Galeria nie-
 świeżska, z której portrety drzeworytowane, już podobno nie ist-
 nieje, gdy niedawno ją oglądano; pan Kotłubaj więc zrobił i czyn
 szlachetny, upiększając swoje wydanie portretami. Żałowałiby-
 śmy tylko może tego, że nie korzystał jak należy ze źródeł rękopi-
 śmiennych, z archiwum nieświeżskiego, bo w takim razie, na
 biografje kilkudziesięciu Radziwiłłów, mało byłoby jednego ob-
 szernego tomu w ośmce, objętości 35 do 40 arkuszy druku. Ro-
 dzina to wielka, potężna, sławna wielu znakomitościami różnego
 rodzaju, wodząca przez lat kilkaset rej w Litwie, bo nawet Radzi-
 wiłłów zwano królami Litwy, mająca i wodzów i uczonych i na-
 wet intrygantów politycznych, miała, co rzecz rzadka u nas, poli-
 tyczną swoją historję. U nas wielkości historyczne były więcj
 pojedyncze, np. z hetmanem i kanclerzem Zamojskim skończyło
 się *polityczne* znaczenie Zamojskich. Wielkie rodziny nasze mia-
 ły wprawdzie swoje widoki, nadzieje, sympatje i nienawiści, ale
 jedno względem drugich spółzawodniczyły; można każdą poznać
 po kierunku ich wzajemnej, wewnętrznej polityki, ale polityki
 w drobiazgach; to rej wodzą wśród jednej ziemi, to wśród woje-
 wództwa, to wśród partji jakiejś, a rzadko już wywierają wpływ
 na całą prowincję, tylko, jak powiedzieliśmy, między sobą się zno-
 szą i traktują podobnie do udzielnych książąt rzeszy. Radziwiłło-
 wie wychodzą już z tego ciasnego stanowiska na obszerniejsze po-
 le. Są to już reprezentanci nie jednej prowincji, ale połowy całej
 Rzplitej, są to reprezentanci narodowości litewskiej; Litwa w tem
 znaczeniu, nie bierze się już za jedną z trzech prowincji Rzplitej,
 ale za udzielną całość, za sprawę. W istocie, pomimo sejmu unji,
 pomimo dwóchset-letniego potem, a dosyć burzliwego wspólnego
 żywota, Litwa trzyma się zawsze jako Litwa, a na jej czele zawsze
 stoją Radziwiłłowie. Żadna z rodzin litewskich, acz największych,
 nie dorówna doniosłością historycznego znaczenia Radziwiłłom.
 Gdy los tak zdarzył, że rozstrzeliła się Litwa na dwie wiary, są i
 podwójni Radziwiłłowie, katolicy i dyssydenci, a zawsze stoją na
 czele swoich połowic. Są to reprezentanci nie Rusi, ale Litwy,
 Mają dobra gęsto i w Koronie, w Halickiem, w Sandomierskiem,
 i na Podlasiu, piastują starostwa lwowskie i przemysłskie, jeden
 z nich nawet zostaje biskupem krakowskim, a przecież Radziwiłł

i w Czerwonej Rusi zawsze litwinem, zawsze to ów król Litwy, jeżeli nie ukoronowany, to pan de facto. Bywały nawet chwile nadziei monarszych w tej rodzinie, Barbara siedziała na tronie polskim, Mikołaj Czarny budował sobie przyszłość. Ale po jego śmierci, Radziwiłłowie szlachetnie ciągle się dzierżą sojuszu z Koroną stojąc tylko na czele Litwy, chcą niby odbijać oddzielnie a jaskrawie wśród kolorów, na jakie się składa majestat tyłu ziem i tyłu narodowości Rzplitej. Jednego tylko mieli między sobą wyrodzonego już na zagraniczną stopę pana, który nawet z Litwą mało miał wspólnego, uważając się więcej za członka panującej w Brandenburgji rodziny i z nią też za Karola Gustawa szedł na Polskę. Jednego z nich, xięcia Janusza, hetmana, tego co zdobył na Chmielnickim Kijów, a Litwę poddał szwedom w roku 1655, napisał pan Kotłubaj osobną bjografię, którą w skróceniu już wydrukował w drugim zeszycie swojego dzieła (str. 133—154). Broni autor tego hetmana od zarzutu zdrady w wojnie szwedzkiej, w Galerji dosyć ogólnikowo, ale rozwinie dopiero obszerniej swoje powody w samym dziele, »które wkrótce na świat się ukaże.« Osądzimy te powody, ale obronić będzie trudno człowieka, który z Radziejowskim działał za jedno. Zyciorysy późniejszych Radziwiłłów są obszerniejsze, bo więcej autor miał pod ręką źródeł, co rzecz naturalna. W dawniejszych, spostrzegliśmy tu i owdzie brak krytyki. Na Niesieckiego tutaj nie zawsze spuścić się można, bo i Niesiecki jak niemyli się w późniejszych żywotach, tak zawodzi często w dawniejszych, tem mianowicie, że wszystkich Radziwiłłów mianuje podczaszemi, podstolemi i t. d., już za pierwszych Jagiełłów, co nie mogło być i nie było, zważywszy, że samym materjalnym faktem połączenia się w roku 1386 z Polską, Litwa, jak nie przyswoiła sobie praw polskich i zasad rządu (te nawet do ostatnich chwil Rzplitej na odmiennych spoczywały zasadach, będąc z natury swojej więcej arystokratyczne), — jak nie przyjęła języka, bo to być odrazu niemogło, tak i niestworzyła odrazu u siebie całej urzędowości polskiej i dworszczyzny. Ideje, formy wyradzały się, wyrabiały, nie przyszły gotowe. Juścić Niesiecki skądciś wypisywał te nominacje, ale je chwytął bez krytyki, aby jako zaludnić, rozzielenić to pole pierwiastkowej historii rodzin litewskich w Koronie. Uderza to bardzo, bo Niesiecki był zresztą wcale oględnym pisarzem i jak na swoje czasy, bardzo znakomitym krytykiem. Dzieje krytyki naszej nie od Łojki i Naruszewicza, ale od Niesieckiego zacząć należy, i ktoś je zawsze od niego zacznie, kiedy czas będzie po temu.

Uzupełniając podania Niesieckiego w Święckim, podajemy tu jeszcze następujące szczegóły o Radziwiłłach wymienionych

w texcie: *Mikołaj-Faustyn*, wojewoda nowogrodzki, umarł dnia 2 lutego 1746 roku, w dobrach swoich Zdzięciole. — Z dzieci jego, *Udalryk*, sławny excentrycznościami, mechanik i poeta, literat i mówca, będąc koniuszym wielkim litewskim, starał się razem z Jabłonowskim o województwo nowogrodzkie. Umarł w roku 1769. Są jego wiersze drukowane do Drużbackiej i Drużbackiej do niego. Żywot jego drukowaliśmy w Xiędze świata. — Inny syn Mikołaja-Faustyna, *Wojeiech*, starosta rzeczycki, był w konfederacji barskiej, człowiek poczciwy, ale nie zresztą. — *Jerzy*, trzeci syn, był jak ojciec, wojewodą nowogrodzkim i umarł w roku 1754. — *Stanisław*, podkomorzy wielki litewski od r. 1759—1780, czwarty syn, wierny sprzymierzeniec xięcia Panie kochanku, umarł w Wilnie dnia 22 kwietnia 1787 roku, mając lat wieku 67. Bracia ci dzisiaj żyją w swoich potomkach, którzy dziedzicami są i do dziś dnia na Berdyczowie. Ojciec ich Mikołaj-Faustyn, był synem *Dominika*, kanclerza litewskiego, o którym nic nie ma w texcie, i który umarł w roku 1698, a był bratem rodzonym młodszym *Michała-Kazimierza*, żonatego z Sobieską. Od tego Michała szła starsza linja xiążąt na Nieświeżu i Ołyce, przez syna jego *Karola-Stanisława*, kanclerza litewskiego. Karol ten umarł w roku 1719, nie zaś w 1711, jak jest w texcie. Syn jego Michał-Kazimierz, zwany od przysłowia swego, hetmanem *Rybeńką*, u Święckiego tylko marszałek nadworny litewski, został kasztelanem trockim i hetmanem polnym litewskim w roku 1736. Postąpił na województwo trockie w r. 1737, na kasztelanję wileńską w roku 1742. Po śmierci teścia, xięcia Michała Wiśniowieckiego, został hetmanem wielkim i wojewodą wileńskim w roku 1744. Człowiek poczciwy, do rany go przyłożyć, ale nie energiczny, Czartoryscy co chcieli z nim wyrabiali. Hetmanstwo miał nie wojenne, umarł zaś na wjeździe Massalskiego na biskupstwo w Wilnie, dnia 22 maja 1762 roku. — Miał rodzonego a młodszego brata, *Hieronima-Florjana*, dziedzica na Mirze i Białym, ordynata sluckiego, który był swojego czasu dziwną figurą. Artykuł o nim daliśmy w Kalendarzu Ungra na rok 1857, jak w ogóle o tych Radziwiłłach młodszj linji, panujących na Białym, gotujemy dziełko pod tytułem: „Zamek biały.“ Tego Hieronima-Florjana Święcki pomieścił w swoim texcie tylko jako podczaszego litewskiego i starostę przemyskiego. Dziwak, okrnтник, dumny a skąpy sądził że jest sąsiadem króla polskiego w dobrach swoich. Całe życie był tylko chorąży wielkim litewskim. Bratu się ciągle sprzeciwiał, bo też były to dwa zupełnie przeciwne sobie charaktery. — Xiężę hetman miał starszego syna *Junusza*, na którego spadłyby ordynacje nieświeżska i ołycka, ale gdy ten umarł, w prawa jego wszedł xiężę *Karol*,

zwany Panie kochanku, o czem ani słówka w Święckim. Również nic nie ma o tych co następują. Karol, sławny w historii xiążę Panie kochanku, unieśmiertelniony przez pisma Henryka Rzewuskiego, narodził się 27 lutego 1734 roku. Był naprzód podczaszym litewskim od roku 1752 i zaraz w tymże roku został miecznikiem, w roku 1754 wziął starostwo lwowskie, w roku 1755 już marszałkował trybunałowi litewskiemu. Order Orła białego otrzymał 3 sierpnia 1757 roku. Wojewodą wileńskim został w r. 1762. Pozbawiony krzesła w senacie przez konfederację w roku 1764, powrócił do ojczyzny w roku 1767, dla tego, żeby wziąć łaskę koronną w konfederacji radomskiej i na tem stanowisku był też marszałkiem sejmu 1767—8 roku. Powrócony wtedy do krzesła wojewody wileńskiego, udał się znowu do konfederacji barskiej i zasiadał w jeneralności, a gdy nadzieje upadły, puścił się na drogę tułacką po świecie. Tym drugim razem nie odbierano mu urzędu. Wrócił znowu do Litwy i pogodził się z królem w r. 1778. Przyjmował go u siebie w Nieświeżu w roku 1784. Umarł zaś w Białym 22 listopada 1790 roku. W ostatnich czasach wiele o xięciu Panie kochanku pisano. Soplica kazał mu być ideałem szlachetczyzny i długi czas Radziwiłł występował w naszej literaturze jako najwybitniejszy, najdzielniejszy typ narodowego charakteru. Dzisiaj szala zbyt się przeważa przeciwko niemu. Nie chcą widzieć w xięciu żadnych zalet, obrzydają go, niemal oskarżają o zdradę kraju za to, że nie miał politycznego rozumu, że pił i bił się, że hulał i marnował grosz radziwiłłowski. Prawda jest w pośrodku. Juścić typem zacnego i dobrego obywatela, wzorem, xiążę Panie kochanku być nie mógł, ale nie grzeszył złą wolą: grzeszył w nim duch czasu, a wychowanie, najzacieńsze jego serce i staropolski charakter skrzywiło. Wychowanie zaś to nie było także umyślne, ale płynęło z ducha czasu. Xiążę kochał gorąco ojczyznę, chciał dla niej najlepiej, ale nie wiedział co robić; sądził że robi jak najlepiej. Mało kto tyle co on poświęcił dla ojczyzny, mało kto tak długo i tak szczerze jęj służył, narażając się na wszystkie pociski losu. Ale trudno też było od niego wymagać pracy wewnętrznej, działania na naród w guście Ignacego Potockiego, Jędrzeja Zamojskiego i Kollątaja. Xiążę reprezentował Polskę dawną taką, jaką i ojciec jego jeszcze przedstawiał, bo po nim wziął dziedzictwo krwi i chorągwi; o przyszłej, którą budowali wtenczas inni, nie miał wyobrażenia. Samo to, że nie przyzwyciężył w walce, dowodzi, że stronictwo jego upadało, że kończyło się już z tem co było. Wady jego w historii wybitne, są wadami całego stronictwa; zalety zaś są jego własne, a ma ich wiele, niezmiernie wiele. Niewinien temu, że był Ra-

dziwiłem, że nie mając głowy po temu, dźwigać musiał brzemie tradycji narodowych, jako przywódca, król Litwy. — Matka xięcia Karola, *Urszula* z Wiśniowieckich, córka ostatniego z tej rodziny xięcia, Michała-Serwacego, kanclerza i hetmana, autorka sławnych w swoim czasie komedji, rodziła się dnia 13 lutego 1705 roku, wyszła za mąż za Rybeńkę Radziwiłła 23 kwietnia 1725 roku, umarła 13 maja 1753. Pogrzeb jej w Nieświeżu zaczął się dnia 1 września 1753 roku i trwał przez dni kilkanaście. — Brat rodzony xięcia Panie kochanku, *Hieronim*, podkomorzy litewski po Stanisławie Radziwiłle od roku 1780. Ożenił się z Zofją xiężniczką Turn i Taxis i z nią miał syna Dominika, jedynego dziedzica bogactw nieświeżskich. Hieronim jednak zakończył życie przed bratem Karolem, dnia 18 września 1786 roku, w Nieświeżu, mając lat wieku 27. Mieszkał w Białym, której świetność zakończyła się razem z tym panem. Xiąże Panie kochanku, który po bracie wziął to miasto, mieszkał w Nieświeżu. *Dominik*, synowiec jego, młodo życie zakończył w boju pod Hanau w r. 1813. — Anna z Mycielskich, druga żona hetmana Rybeńki, macocha xięcia Panie kochanku, a matka Hieronima, była wprzód za *Leonem* Radziwiłłem, krajczym litewskim i miała z nim syna *Mikołaja*, starostę radostkowskiego, szefa lejbr-regimentu konnego litewskiego od roku 1787, dziedzica Szydłowca w Sandomierskiem, zmarłego 3 maja 1795 roku w Szydłowcu. Ożenił się ten xiąże z córką szydłowieckiego proboszcza Gawdzicką, z której nie zostawił potomstwa. Tak więc i stary ten gród staropolski wyszedł niedługo po śmierci jego z rąk prywatnych i dzisiaj jest własnością rządu. — Oprócz Radziwiłłów berdyczowskich, którzy dzisiaj żyją, są jeszcze Radziwiłłowie idący od *Jana*, krajczego, rodzzonego brata Mikołaja-Faustyna. — Linje starsze wymarły, tylko te dwie młodsze przechowują się. Syn *Jana*, *Marcjan*, był także krajczym litewskim; dziedzic Czarnawczyc pod Brześciem litewskim, stracił rozum z dziwactwa. Typ ciekawy, charakterystyczny. Ogólny upadek narodu takie typy jak xiąże *Marcjan* wywoływał do życia. Przyjaciół żydów, boruchy z nimi odprawiał, ludzi po drogach łapał i więził, nad dziećmi i żoną znęcał się okropnie. Obrazek jego naszkicujem kiedy oddzielnie. Wkońcu szlachta brzeska zmusiła Radziwiłłów do tego, że nad nim, jako nad bezwłasnowolnym, rozciągnęli opiekę. Brat hetmana Rybeńki, xiąże chorąży, zamknął go w twierdzy swojej w Słucku i surowo się z nim obchodził. — Synem jego był *Michał*, ostatni wojewoda wileński, wprzód miecznik wielki litewski i marszałek litewski sejmu konfederacyjnego z r. 1773—5. Kasztelanem wileńskim za to od roku 1775. Województwo wziął po xięciu Panie kochanku w roku

1790. Umarł dopiero w 1831 roku. Żona jego, sławna pięknoscią i rozumem, Helena Przeździecka, podkanclerzanka litewska, założycielka Nieborowa, za co ją poeci stanisławowscy wysławiali. Synami tego Michała, byli między innymi: *Antoni*, namiestnik poznański, przodek dzisiejszych ordynatów nieświeżskich, mieszkających w Berlinie, między którymi są same Fryderyki i Wilhelmy, — i *Michał*, generał wojsk polskich, później senator wojewoda królestwa, zmarły w roku 1850. — Za króla Stanisława Augusta, kwitnęli jeszcze następni Radziwiłłowie, oprócz tutaj wzmiankowanych (nie wszystkich podajem, tylko ważniejszych): *Xiążę Józef*, ordynat klecki, syn krajczego Marcjana, z pisarza wielkiego litewskiego, wojewoda miński od roku 1769, kasztelan trocki od roku 1784, wojewoda trocki od roku 1787, ostatni. — *Maciąg*, z podkomorzego litewskiego, ostatni kasztelan wileński od roku 1790. — *Mateusz*, syn Udalryka, koniuszego, wychowany w petersburskim korpusie kadetów, potem rotmistrz kawalerji narodowej od roku 1789. — *Antoni*, kanonik gnieźnieński i wileński, proboszcz nieświeżski, referendarz kor. od 1767, sekretarz w. kor. od 1773, zmarły w kwietniu 1778.

Rappe. Dorpackie pismo: „Das Inland,“ poświęcone historii, jeografji, statystyce i literaturze nadbałtyckich trzech gubernji, kurlandzkiej, inflanckiej i estońskiej, często zawiera artykuły interessujące nas, jeżeli nie bezpośrednio, to pośrednio przez Inflanty i Kurlandję. W Nrze tego pisma z dnia 2 listopada 1853 roku, znaleźliśmy artykuł o zajęciu kościołów protestanckich w Altenburgu i Ilmajen, przez katolików w roku 1726 i 1738. Rzecz wypracowana podług źródeł urzędowych. Podobny artykuł o zajęciu przez katolików zborów protestanckich w Alschwangen i Felixburgu, jeszcze z czasów dawniejszych, bo w roku 1634—6, drukowany był w Inland z r. 1851 Nr. 43. To są fakta interessujące dzieje kościoła polskiego. W Altenburgu w roku 1567, zwanym Oldenburgiem, xiążę Gotard Ketler zbudował kościół, który w roku 1573 otrzymał kaznodzieję lettońskiego, co trwało aż do roku 1675. Kościół zaś w Ilmajen powstał dopiero w pierwszej połowie XVIIgo wieku, bo już w roku 1645 wspominają go akta. Za królów sasów, jedno i drugie dobra posiadał generał-major *Otto-Ernest von Rappe*, z żoną, Anną Elżbietą Korfówną. W r. 1706 po jego śmierci, dobra te wziął starszy syn, także *Otto*, który ożenił się z Anną Marją v. Wilcken z Libawy i przeszedł do wiary katolickiej. W roku 1722 ogłosił się bankrutem. Następnie, w skutku tego, aktem z dnia 11 marca 1726 roku obadwa kościoły oddał katolikom, co biskup inflancki Augustyn Wessel przyjął, i jego archidyakon Joachim Jan Gönner z Mitawy, jako oficjał kur-

landzki, zajął zaraz obadwa kościoły. Wszystkie inne rozporządzenia Rappego w tym względzie, zatwierdził August IIgi, 22 marca 1727 roku. Sprawa kościołów zajmowała następnie sejmy kurlandzkie i kommissję mitawską biskupa Szembeka w roku 1728, bo wierzyciele Rappego i całe stronnictwo protestanckie stawiało opór jego rozporządzeniom. Z tego powodu rozwiązała się sprawa, która ciągnęła się lat kilkadziesiąt: poruszyła królów, poselstwa i stolice. W Wiedniu, w Warszawie i w Petersburgu rozbiegano kwestję. Skończyło się dopiero za Stanisława Augusta: Altenburg, który został katolickim, został przy katolikach, kościół w Ilmajen w roku 1782 powrócił do dyssydentów. Sprawa ta jest ciekawa, ztąd dosyć szczegółowo w „Inland“ rozwinięta, interessuje.

Renardowie. Przyszli z Francji do Polski, może w skutku edyktu nanteńskiego i kupczyli w Warszawie. Jeden z nich, *Jan*, za Augusta sasa znaczyl wiele na samym dworze królewskim i Jan ten otrzymał dla całej rodziny w roku 1720 baronostwo polskie, to jest baronostwo, które zapisano w Metryce koronnej. Oto osoby wymienione w dyplomacie: „De Renard Jan Baptysta, z żoną Teressą, pułkownik wojsk saskich; Benedykt brat, podpułkownik; Anna-Katarzyna siostra, Jakób-Antoni i Jan-Piotr, synowie, baronowie.“ W dyplomacie wyrażono: „Z władzy naszej królewskiej, mianujemy ich prawdziwemi królewsko-książęcego tronu naszego i wszystkich królestw baronami. i do grona innych baronów zapisaliśmy, postanawiając, aby rzeczeni Benedykt... wszędzie tytułu tego i przywilejów doń przywiązanych używali, jakich inni królestwa naszego i innych królestw używają; o co uprzejmie wzywamy, polegając na prawie narodów. Dygnitarzom zaś i urzędnikom królestwa (nie ma naszego) polecamy, aby przerzeczonym Renardom godności baronowskiej i przywilejów wedle prawa i zwyczajów używać dozwolali i w używaniu bronili.“ W tym znowu dyplomacie są wymienieni przytomni: Szembek prymas, Szaniawski biskup i t. d., czego w wielu dyplomatach na hrabiów, margrabiów i baronów, jako prosto z kancelarji królewskiej wydawanych, nie ma, prócz Melioruccich i następnie za króla Stanisława-Augusta. Podług Vol. Legum VI. 452, Jan Renard otrzymał w roku 1726 nobilitację. Niesiecki herb polski nadany Renardom w roku 1726 opisuje. Siostra Jana i Benedykta za Kludjuszem-Henrykiem Morelem, była matką Orzelskiej, księżny Holsztyńskiej, chociaż inne podania nie zgadzają się z tem, i mówią, że matką jej była Duvalówna.

Rogalińscy. z Dzwonowa, herbu Łódzia. Za Stanisława-Augusta żyli: *Kacper*, syn Antoniego, sędziego krakowskiego, staro-

sta nakielski od roku 1762, a od 1778 wojewoda inflancki. Jeździł kilka razy w poselstwach różnych do Petersburga jeszcze za Augusta IIIgo. Umarł zaś 1788 roku. — *Stanisław* był kasztelanem łędzkim, rogozińskim i międzyrzeckim z kolei, umarł w listopadzie 1785 roku. — Xiądz *Józef*, ex-jezuity, fizyk sławny swego czasu i autor, potem prałat poznański, umarł w roku 1802, mając lat 74.

Rostkowscy herbu Dąbrowa. Z nich pochodził św. Stanisław Kostka, syna *Jana*, kasztelana zakroczymskiego i Malgozaty Kryskiej, urodził się w Rostkowie pod Przasnyszem w końcu roku 1550, umarł w Rzymie dnia 15 sierpnia 1569 roku, mając lat 19. Klemens X papież, na prośbę Michała króla polskiego, w roku 1670, święto jego w dniu 13 listopada do obchodzenia naznaczył, z pozwoleniem mszy świętej i kapłańskich pacierzy, jak o wyznawcy świętym. W roku 1674, tego błogosławionego między najprzedniejszych patronów polskich policzyć dozwoliwszy, uroczysty dzień jego w Polsce na pierwszą niedzielę po 13 listopada przeniósł. Innocenty XI papież, na instancję Jana III króla, w szereg najpierwszych korony polskiej patronów policzyć go rozkazał, Klemens zaś XI w roku 1714, między świętych Pańskich go zaliczył. — Xiądz *Adam - Franciszek - Xawery*, wspomniany w texcie jako proboszcz warszawski, był później biskupem Filadelfji i suffraganem łuckim. Założył w Warszawie dom poprawy, czyli cuchthauz, o czem obszerniej w badaniach nad historją Warszawy, Wejnerta. Umarł octogenarius, 80cio-letnim, w Tarczynie, 5 marca 1738 roku, nie zaś w roku 1718, jak text podaje, o czem obszerniej w Kurjerze Polskim z roku 1738, Nr. 61 i 62. Wielki przyjaciel wszystkich w ogóle Załuskich. — *Kazimierz*, kasztelan wiski, umarł w roku 1714. Był już kasztelanem w roku 1697, o czem mówi Załuski w Epistolae hist. fam. T. 2 str. 670. — *Adam*, starosta wiski, poseł do hana tatarskiego z sejmu 1726 roku, wrócił do Polski w lutym 1728.

***Rostoccy**. *Teodozy*, syn sędziego grodzkiego słonimskiego, prowincjałem litewskich bazyłjanów obrany w Brześciu 1772 roku na cztery lata, pełnił te obowiązki przez lat ośm, jako zakonnik dobry i gorliwy. Biskupem chełmskim został mianowany 12 lipca 1784 roku. Poświęcił go metropolita Smogorzewski 19 czerwca 1785 roku. Jednocześnie z biskupstwem został mianowany koadjutorem metropolji. Metropolję objął pod koniec roku 1788. Następnie wchodzi do senatu, pierwszy z biskupów ruskich i zasiadł miejsce ośmnaste, to jest po ostatnim z biskupów łacińskich, po smoleńskim. Starał się o to jeszcze Smogorzewski, ale Rostokiemu z tego owoc. Konstytucja o senatorstwie metropolity da-

towana 29 lipca 1790 roku. Ostatnie lata życia przesiedział w Petersburgu bez władzy duchownej i tamże umarł w roku 1804. Pozwolono mu jechać do Rzymu i tam osiąść, ale śmierć wcześniej przyszła. Niezmiernie wiele charakterystycznych szczegółów o nim jest w Pamiętnikach Duklana Ochockiego.

Rostworowscy herbu Nałęcz. Mało o nich jest w Święckim, a przecież Niesiecki mógł dostarczyć materiałow. Rostworowscy siadali zwykle po kasztelanjach drażkowych w senacie. Jeden z nich, *Jakób*, był kasztelanem przemęckim jeszcze w 1612—26. — Inny kasztelan liwski, był poprzednio nauczycielem języka polskiego u królewiczów Xawerego i Karola, synów Augusta 3go i za te zasługi dostał się do senatu. — *Jan-Wiktoryn* był kasztelanem wiskim, tak przynajmniej podaje genealogja tej rodziny w nowem wydaniu Niesieckiego, ale to niepewne, był zaś starostą czerskim od 1726—1738, poczem zdał to starostwo na syna. — W czasach stanisławowskich *Jan-Antoni*, syn tego ostatniego, został ze starosty czerskiego, kasztelanem zakroczymskim, mianowany w lutym 1762 roku. — Brat jego rodzony *Jan*, starosta żytomirski, wielce zasłużony w konfederacji barskiej, od której posłował do Drezna. — Syn Jana-Antoniego *Jędrzej*, odznaczał się na sejmie czteroletnim, był sędzią ziemskim czerskim. Rostworowscy ci po Leśniowolskich wzięli Leśniowolę w ziemi warszawskiej.

***Reszka Stefan**, ormianin, syn Stefana, pochodził od Stefana de Roszko Bogdanowicza, który był potomkiem Roszki, szlachcica ormjańskiego, ale według zwyczaju ormjańskiego, nazywał się po ojcu Stefanie, Stefanowiczem Roszką. Ostatni może z ormjan polskich, co po ormiańsku pisali. Urodził się w Kamieńcu Podolskim dnia 28 marca 1670 roku. Udowodniwszy powołanie swoje do stanu duchownego, pobożnem i przykładnem życiem, wysłany został do Rzymu, gdzie w kolegium de propaganda fide, z wielką pilnością przykładając się do nauk, tak się w nich wydoskonalił, iż go stopniem doktora filozofji i teologii zaszczycono. Zostawszy kapłanem, pracował jako misjonarz apostolski w Wenecji, około zbawienia dusz ormjan tam zostających. Po kilku latach wracając do ojczyzny, otrzymał z Rzymu pochlebne pismo do nuncjusza polskiego z dnia 27 kwietnia 1701 roku, od Karola Barberiniego kardynała, które świadczyło o jego zasługach i zalecało go z najlepszej strony. Pomogło mu to, bo w skutek niezmordowanej gorliwości w opowiadaniu słowa Bożego i wzorowego rządzenia winnicą Pańską, otrzymał probostwo stanisławowskie. Wkrótce potem został dziekanem na Podolu i Pokuciu. I w tym zawodzie tak dzielnie się odznaczył, iż został mianowany pierwszym oficjałem w Stanisławowie. Dla ułatwienia działań

swoich duchownych, utrzymywał rozległą korespondencję z Rzymem. Urządził kościoły ormjańskie na Podolu, Pokuciu i w Siedmiogrodzie, które do niedawna jeszcze trzymały się rytuału przez niego ułożonego. Niebo tylko miał przed oczyma, ztąd powszechny odgłos odgłos o nauce i prawym charakterze xiędza Roszki, uczynił go wyrocznią narodu ormjańskiego w Polsce. Nietylko swoi słuchali mądrzej jego rady, ale nawet obcy radzi pod sąd jego stawiali zawikłane sprawy swoje. Tak w roku 1727, kiedy powstały zatargi w Kamieńcu podolskim, między trynitarzami a karmelitami, nuncjusz apostolski Santini, wzywając Stanisława Hozjusza biskupa kamienieckiego, aby załatwił tę sprawę, dodał mu za pośrednika xiędza Stefana Roszkę, za pomocą którego wszystkie nieporozumienia, z zadowoleniem obu stron, usunięte zostały. Mąż ten słusznie wielkiemu a dobroczynnemu światłu słonecznemu przyrównany, pełen zasług zakończył swe bogobojne i pracowite życie dnia 31 października 1739 roku w Stanisławowie, gdzie zapisano: „Stephanus Roszka singularis doctrinae, eruditionis, ac pietatis, Praelatus plurimis saeculis memorandum, qui editis plurimorum voluminibus, vere cum sole dispersit manus suas ab Occidente in Orientem plenus dierum et meritorum confessus et sacra synaxi reffectus obiit.“ — Rękopisma po nim pozostałe są: a) Philosophia Aristotelis, w 8ce 2 tomy w pergamin oprawne. b) Theologia Scholastica, Romae, 1szy tom w 1696, drugi tom w 1698 roku pisany, w 8ce, w pergamin oprawne. Znajdują się w księgozbiórce kościoła ormjańskiego w Stanisławowie. c) Słownik ormjańskopolski i polsko-ormjański, w jednym dużym tomie in folio. Dzieło to wielce dla ormjan szacowne, z dokładnem objaśnieniem synonimów, posiada terazniejszy arcybiskup ormjan we Lwowie. Xiądz Józef Moszoro sporządził dwa odpisy ważnej tej dla literatury ojczystej pracy. Jeden exemplarz dostał się do księgozbioru xięcia Adama Czartoryskiego. Drugi in 4to we dwóch tomach sporych, znajduje się w księgozbiórce kapituły lwowskiej ormjańskiej. Trzeci zaś odpis uskutecznił mechitaryści w Wenecji. d) Żywoty biskupów ormjańskich w Polsce, o których wspomina Józef Epifani Minasowicz w Tetrastychach. e) Rytuał po ormjańsku własnoręcznie pisany, w arkuszu 101 kartek obejmujący, posiada kościół ormjański w Tyśmienicy. Na pierwszej kartce łaćnińska approbata, datowana we Lwowie dnia 15 kwietnia 1728 roku, przez Jana Tobiasza Augustynowicza, arcybiskupa. (Z Barączą)

Rościszewscy. Po wygaśnięciu rodziny Tyszów Bykowskich, przy końcu 18go wieku, wszystkie dobra tego zgasłego domu przełały się po kądzieli na Rościszewskich. Ogromną tę spuściznę po Tyszach otrzymał *Kajetan* Rościszewski, który po jej objęciu, za-

raz spadłe nań dobra kuniewskie, zamienił z xięciem Lubomirskim na klucz makarowski, znajdujący się na Polesiu kijowskim, albowiem wtedy dobra poleskie więcej przynosiły dochodu właścicielom, aniżeli ukraińskie. Z odwiecznych starych puszczy w dobrach poleskich, wyrabiano ogromną ilość potażu, który to produkt idąc do Gdańska, ogromnie wtedy poplacał. Ztąd większe dochody z dóbr były na Polesiu, niż na Ukrainie, gdyż produkta rolne w braku handlu były po niczemu. Owóz wtedy i Lipówka. będąca jedną z wielu włości klucza makarowskiego, została posiadłością Rościszewskich. Bogate archiwum lipowieckie z kolei wzbogaciło się papierami *Kajetana* Rościszewskiego. Jest to jeden z ciekawszych charakterów z ostatniej epoki stanisławowskiej. Był to pan możny, znakomity: owdowiawszy, wziął suknię duchowną. Jakoż znany był powszechnie już jako dziekan kijowski, ale był to tego rodzaju człowiek, co nie chciał się wcale piąć na duchowne szczeble, chociaż był i oficjałem i surrogatem braclawskim i wiele innych piastował duchownych urzędów, które mu ciągle nawijały się jakoś, i nawet gdyby chciał, to i biskupem mógłby być zostać, ale według niego, na nic mu to wszystko się nie przydało. Przystawał na tem, że był panem u siebie, w Makarowie, wśród swoich dóbr, gdzie ustawicznie mieszkał, gdzie trzymał dwór liczny, nadworną milicję i kapelę, i gdzie się ciągle bawił, a bawił jak najzupełniej po świecku, ucztował i polował. Ale miał w prowincji i wielkie swoje wpływy i szerokie stosunki. Wszystkie też jego korespondencje są nieskończenie ciekawe. Z nich dalyby się ułożyć bardzo zajmujące pamiętniki, bo ileż to w nich znaleźć można poufnych zwierzeń, dorywczych ciekawych napomknień, szczegółów dotyczących się powszedniego życia prowincji, które zebrane razem, utworzyłyby bardzo zajmującą i wcale niepodejrzanej wartości całość. Rościszewski był jakiś czas administratorem dyecezyi kijowskiej, i znów ztąd listy do niego pisane przez biskupa Józefa Załuskiego, są bardzo interessujące i stanowią niezmiernie ważne źródło do rysu dziejów dyecezyi i duchowieństwa kijowskiego. Biskup Załuski doskonale się w nich odmalował. Widać tedy, jak go zajmowała gorąco naprawa dyecezyi kijowskiej i jak jej sprawy wiele mu leżały na sercu, jak chciał ująć w kluby i obstrzyć karność świeckiego duchowieństwa tutejszego, które, niestety, przykładnością życia wcale się wówczas nie zalecało, albowiem na ukraińskie parafje nikt z porządniejszych xięży nie odważył się iść, bo nietylko że były źle bardzo w fundusz opatrzone, ale i kraj cały jeszcze oddychał dzikością i z powodu hultajstwa, mieszkanie w nim było bardzo niebezpieczne. Zamieszkiwali więc parafje ukraińskie xięża, którzy cechowali się więcej prostactwem,

jak światłem i okrzesaniem, a byli pomiędzy nimi niektórzy wcale podejrzanej konduity. Szczególniej gorszył wszystkich niejaki xiądz Piotrowicz, kanonik kijowski, proboszcz pawłocki, człowiek gwałtownego charakteru i najgorszych obyczajów. W 1765 roku, w czasie missji, biskup go strofował, ale to nic nie pomogło, i biskup był zmuszony suspendować go od obowiązków duchownych, a na jego miejsce xiądza Bieleckiego, proboszcza trojanowskiego wyznaczył. Przeciwnie zakony znajdujące się wówczas na Ukrainie, a mianowicie: karmelici w Berdyczowie, trynitarze w Ryszczowie, reformaci w Żorniszczach, dominikanie w Byszowie i Czarnobyłu, nareszcie jezuiti, którzy mieli swe kollegja w Owruczu, Żytomierzu i Jurowiczach, dom professów w Białejcerkwi i dwie missje w Nastaszczu i Pohrebyszczach, zalecały się przykładnością życia, światłem i nauką. Jakoż po supressji ich zgromadzenia, biskup Załuski proponował im, aby się sekularyzowali, chcąc koniecznie zatrzymać ich w dyecezzji i obsadzić nimi ukraińskie parafje. Znajduje się też w jego papierach własnoręczna jego notatka, pod tytułem: „Moja adnotacja względem oo. ex-jezuitów.“ w której pisze, że ex-jezuitom białocerkiewskim życzyłoby się powierzyć staranie dusz w parafjach, że pozwoliliby im słuchać spowiedzi, kazywać, byle tylko „jak klerycy chodzili;“ dodaje nareszcie, że z funduszów ich i szeląga nie weźmie, pragnąc, aby w Żytomierzu, Jurowiczach i Owruczu i nadal mieszkali tylko „jako świeccy.“ Zaleca też xieżom, aby się z nich nie naśmiewali i nie urągali im. Jednak były to tylko *piu desideria*, życzeń Załuskiego nie uwieńczył skutek. Jezuiti po kassacie wynieśli się wszyscy prawie z dyecezzji kijowskiej na Białoruś. W tych też listach Załuskiego znalazło się kilka ciekawych szczegółów o xieżu Marku karmelicie. Pisma biskupów Samuela Ozgi i Sołtyka są też niemniej ciekawe. Listy biskupa łuckiego Wołłowicza, pisywane do xieża dziekana Rościszewskiego, wiele też szczegółów nieobjętych zawierają. Są tu i listy wojewody kijowskiego Stępkowskiego. W jednym z nich (data 1770 roku z Kodni) pisze wojewoda do Rościszewskiego, aby przysłał co ma tylko nadwornych ludzi. Stępkowski chciał pościągać do siebie wszystkie nadworne milicje, z obawy, aby te czasem nie chciały posiłkować sprawie barskiej. (Edw. Rulikowski)

Rozrazewscy. Życie biskupa *Heronima*, napisane przez brata jego *Stanisława*, jezuitę, było w klasztorze krakowskim św. Barbary, potem zaś dostało się do biblioteki cesarskiej w Wiedniu: jest zbieraniną, która ckliwość obudzała, ztąd zakon nie pozwalał go drukować. Autor znowu koniecznie upierał się je drukować, i to w Paryżu, przystawał nawet na to, żeby bezimiennie

wyszło, wola jednak starszyny była nieprzełamana. Raczej, gdy na nich nalegano, ażeby tak zacnego prałata i dobrodzieja swojego pamięci nie dali gasnąć. myśleli zdać na lepsze pióro wyrobienie zebranych materiałów, w czem znowu miłość własna autora brzdziła. Nietylko albowiem schodziło mu na świetle krytyki, lecz go nawet i namiętność chluby własnego imienia balańuciła. Nie posiadał także przymiotu gładkiego tłómaczenia się, a co większa, ani rozsądku do rozłożenia porządnie materji: raz po raz maże co napisał, z miejsca na miejsce przenosi, mięsza i powtarza; zgoła błąka się, sam nie wiedząc do czego ma dążyć, stanąwszy u kresu, jeszcze sobie niepewny czy trafił. Był gdzie na grobowym kamieniu zwąchał różę (o herb i barwę bynajmniej mu nie chodzi). tych przybiera za przodków. I tak przysposabia za swoich: Wincentego Kadłubka i Wenera biskupa płockiego, zaś o św. Wojciecha nawet do upadłego bój zwodzi. Lecz tego nie dosyć, bo i papieżów, Zacharjasza, Stefana VIII, Jana VIII, Eugenjusza IV, Doliwczykowi przywłaszcza; nawet brnąc aż w pogańską starożytność, familje konsularne Minucjuszów i Falkonjuszów między przodki swoje policza. Przywodzi z Sokołowskiego, że przodkowie świętego Wojciecha pisali się Comites Libicensis, rozumiejąc to podług Kalepina, Libią trzecią część świata, zatem Rozrażewskich panami i hrabiami Afryki ogłasza. Na tem to miejscu zabrakło cierpliwości cenzorowi jezuickiemu, że xiążkę o ziemię cisnął. Dziwił się Ossoliński, że Niesiecki choć ominął banialukę o Minucjuszach, powtórzył przywilej xiążęcia polskiego Bolesława z roku 1220. którym Swetomira pisze synem Bojona hrabi na Rozrażewie. Byłby ten przywilej śladem najdokładniejszym powinności wieśniackich w owym czasie, i ciężarów, które prawo polskie za sobą ciągnęło, gdyby go można za niepodejrzany uważać. Paprocki ma go w ułamku; podejrzanym go może czynić jego pierwsze na świat zjawienie się. Jednak i z tój ramoty Stanisława, ciekawą niezmiernie treść wyciągnął Niesiecki do swego dzieła; co o Rozrażewskich w ogóle ztamtąd podaje, ciekawe jest; również korzystał wiele Józef Maksymilian Ossoliński, z którego „Wiadomości historyczno-krytycznych do dziejów literatury polskiej“ T. IV te szczegóły o rękopiśmie xiędza Stanisława wypisujemy. Szczególniej prześlizgnij się w Ossolińskim obraz samego biskupa kujawskiego, jednego z najzacniejszych, najgorliwszych i najświętobliwszych pasterzy; przez takich ludzi jak biskup, zaczynała się i dojrzewała w Polsce reakcja religijna na stronę katolicyzmu. Pasterstwo jego uczyniło epokę w Polsce i wpłynęło na polepszenie stanu innych dyecezyj; biskupi przykładem jego budowali się i we wszystkim naśladowali. Albowiem gdy Rozr. mnichów śmiał

zwiedzać, kardynał Radziwiłł wyrzekłszy z podziwieniem: „Piękny nam tanek Rozrażewski zaciął,“ zaraz i sam też u siebie czynić począł; z zapatrzania się też na niego, stali się biskupi pilniejszymi w zwiedzaniu swoich dyecezyj. Ten Radziwiłł i Baranowski, którym Łubieński pochwały daje, wyznają sami, że do tego zapalili się z dobrych skutków, które w dyecezyi kujawskiej sprawiło. Arcybiskup neapolitański, legat papieżki, przy okazji bytności w Prusiech, opatrując klasztory tamtejsze urządzone przez Rozrażewskiego, z podziwieniem przypadł na te wyrazy, iż ciężkoby co lepszego w samych Włoszech widzieć. Za godnościami nie ubiegał się. Oto świadectwo co mówi za nim a pochodzi z tegoż samego źródła: Odmówił R. świętego poselstwa do Rzymu, z którym go Zygmunt IIIci spotykał. Na pierwszym stopniu, na którym jeszcze za Batorego stanął był, myśląc, iż na nim i kościołowi i ojczyźnie mógł być użytecznym, do śmierci dotrwał. Naówczas jeszcze bratu swojemu jezuitcie, namawiającemu go, aby na sekretarji nie zasypiał, lecz chwycił tyle nadarzających się sposobności, odpowiedział: „Koncylium trydenckie koadjutorji broni, jeżeli godny biskupstwa, nie powinnoby mnie chybić; podałbym się w porozumienie, że nie znam ciężaru pasterstwa, gdybym o niego zabiegał.“ Karnkowski pięć razy go z koadjutorją prymasostwa nagabał; kiedyś i wuj jego po matce, Piotr Myszkowski, na przyjęcie jej koniecznie namawiał, lecz próżno, bo po długiem tłumaczeniu, temi go zbył słowami: „Zechceci Bóg mieć mnie arcybiskupem, będę nim z woli Jego i bez koadjutorji.“ Gdy też po śmierci owego Myszkowskiego sam Zygmunt IIIci natrącił mu coś o biskupstwie krakowskiem: „Poprzednik Waszój Królewskiej Mości, rzekł on na to, obdarzając mnie kujawskiem, dosyć wydarzył mi sposobności służenia kościołowi i ojczyźnie. Jeżeli miał szczęście stać się kiedy użytecznym Waszój Królewskiej Mości i królestwu temu, powodowała mnie miłość ku nim i powinność; nagrody, ani wyższych zaszczytów bynajmniej nie pragnę.“ Leśniowski, kasztelan podlaski, nie już na niego, ale u brata jego jezuitę nalegał, ażeby jaki ze strony jego krok uczynił, lecz ten zlecenia żadnego nie mając, szczerze musiał wyznać, że wcale nie widzi, iżby sobie biskup jakiej odmiany życzył. Tą drogą doszło biskupstwo krakowskie do Radziwiłła: nie posiągnął o nie i po śmierci jego Rozrażewski, król zaś dawszy je innemu, żałował, że mu go nie narzucił. Purpury kardynalskiej, z którą go Klemens VIII. jak wyraża rękopism, po trzykroć spotykał, nasadzając kardynałów Boroniusza, Bellarmina i Boromea, żeby mu ją zalecili, z innych jeszcze względów unikał. Za nieprzyzwoitość sądzono, iżby obce dostojęństwo wynosiło się wśród najwyższej krajowej rady, nad po-

rządek stopni w niej ustanowionych: ztąd nawet prawa zabraniały polakowi równie starać się o kapelusz kardynalski, jak go przyjmować. Udał się był do Rzymu Rozrażewski w roku 1600. Dni swoje zamknął w tem mieście dnia 9go lutego o 18 godzinie. Otrzymał pogrzeb u jezuitów w kollegjum Alla Sera. Tam pamięć jego uczczoną została przez szóstego po nim następcę, Pawła Wołuckiego.

Rożyńscy książęta. O pochodzeniu ich z rodu Narymunta Gedyminowicza i o dalszych ich losach, pisze Kazimierz Stadnicki w bardzo pięknem dziele: „Synowie Gedymina“ Tom Iszy, co następuje: „*Alexander* Narymuntowicz, przodek książąt Rożyńskich. O istnieniu tegoż świadczy jedna ruska kronika, mówiąc pod rokiem 1338, że się znajdował w Orzechowie, to jest w jednym zgrodów nadanych ojcu Narymuntowi przez nowogrodzianów. O żywocie i czynach jego wojennych milczą dzieje współczesne. Narbutt (w *Dziejach Litwy*) żeby przeciw coś o nim powiedzieć, twierdzi, że on to był, którego, podczas oblężenia Wilna w roku 1390 przez Witolda, tenże wzięwszy w niewolę, za nogi na drzewie powiesić, a potem strzałami ubić kazał. Długosz, który pierwszy i jedyny zdarzenie to opisuje, nazywa wodza tym sposobem umęczonego, Narymuntem, dozorcą grodów królewskich (lib. X pag. 129). Gdyby był synem Narymunta Gedyminowicza, a przeto stryjecznym bratem Witolda, i panującego już natenczas króla Władysława Jagielly, srogi ten postępek Witolda byłby głośniejszym, a Długosz, nieprzychylny rodowi Jagiellów, nieomieszkałby o tem pokrewieństwie wspomnieć. Wszakże w tym samym ustępie, mówiąc kilka wierszów niżej o zabiciu Towciwiła, dodaje, że był Witolda bratem. To zaś co on o Narymuncie mówi, domysłu Narbuta niczem nie wspiera, a cała powieść, o której milczą współczesne pruskie i litewsko-ruskie kroniki, i tak wielkiej wątpliwości podpada. W *dziejach Litwy* o tyle *Alexander* Narymuntowicz ma miejsce, iż był przodkiem książąt Rożyńskich na Litwie i Ukrainie osiadłych, wszystkich dzielnych wojowników. Pierwszy to wyszedł Okólski z ksiąg cerkiewnych i grodzkich, nagrobków tego domu w Kijowie, i dokumentów działowych między Narymuntem i Korjatem Gedyminowiczami. Gdy i nazwisko ich wywodzi od Różyna, miasteczka w kijowskiem województwie, niedaleko rzeki Teterowa, w Prypec wpadającej, a w tych stronach była właśnie dzielnica Narymunta, wyznaczona mu niegdyś przez ojca: pochodzenie też staje się bardzo do prawdy podobnem, i nie ma powodu przeczenia temu. Owszem, życzyłby należało, aby wszystkie twierdzenia Okólskiego, w herbarzu jego, przynajmniej tak jak to, uzasadnione były. — W wieku siedmnastym *Jan-Roman*

xiążę Rożyński, wsławił się za świadectwem wszystkich dziejopisów, na wojnie podjętej przez króla Zygmunta IIgo, z okazji dwóch Dymitrów samozwańców. Był on wodzem naczelnym wojsk Dymitra IIgo, tego już niezawodnego oszusta, i pisał się: „Roman Narymuntowicz, hetman i marszałek najwyższy wojsk carskiego wiececzeństwa.“ Odnosił dwa znakomite zwycięstwa na carze Bazyliem Szujskim, jedno pod Bołchowem, drugie nad rzeką Chodynką. Przeszedł nakoniec z greckiego obrządku na łono kościoła katolickiego i umarł w roku 1610, podczas tej wyprawy w Wołoku, w obozie króla Władysława, na którego stronę ostatecznie przestąpił. Ścibor Marchocki, jego towarzysz broni, krótko czyni jego i zgon opisał w swojej historii wojny moskiewskiej, dopiero w 1841 na świat wydanej. Pochowany leży w Kijowie, w kościele dominikanów. Rzeczą genealogistów miejscowych będzie śledzić, czyli ten książę był rzeczywiście ostatnim swojego rodu, jak twierdzi Niesiecki, lub kiedy później dom ten wygasł. Ścibor Marchocki bowiem w swoich pamiętnikach wspomina jeszcze o *Adamie* kniaziu Rożyńskim, który odbył wojnę przy boku powyżej wspomnianego hetmana Jana-Romana. Równie zdarzyło się autorowi widzieć przywilej Augusta IIgo, króla polskiego, w którym nadaje Kazimierzowi Steckiemu, chorążemu kijowskiemu, dobra Sywer, Horodyszczce, Buki, Bakoszyn, Zroków, Stawiszcz, Romanów, Zydowcy, Czarnowcy, Koszlaki, po śmierci *xiążęcia Rożyńskiego*, dyspozycji królewskiej podpadające. Ogółem, genealogja domu tego, w herbarzach polskich podana, bardzo jest niedokładną i ma wielkie przerwy: los jej był wspólnym z innymi domami, tak zwanymi królewskimi w Litwie. Narbutt w tablicach genealogicznych dziejów swych Litwy (tom VII w dodatkach), Alexandra Narymuntowicza xiążęciem podolskim mianuje, idąc za Misztoldem (Hist. domus Sapiehanae), i woląc się go trzymać, niż współczesnych latopisców litewskich, według których Podole było natenczas w dzierżeniu xiążąt Korjatowiczów. Takimi dowolnymi przypuszczeniami, zawily przez się od tyłu wieków przedmiot, jeszcze zawiliszmy się staje.“

Rudawscy. *Wawrzyńcowi-Janowi* winniśmy spisanie dziejów Polski od śmierci Władysława IV aż do pokoju w Oliwie (1648—60). — Ojciec naszego dziejopisa, *Jan*, mieszczanin z rodu, biegły prawnik i sekretarz Władysława IIgo, został nobilitowany i otrzymał za herb Kościeszę. Umarł dnia 27 listopada 1640 roku i pochowany w Warszawie w kościele oo. augustjanów, jak o tem świadczy przez żonę i dzieci wystawiony nagrobek, który Starowolski wciągnął do swoich Monumentów. Ten Jan Rudawski ożenił się z Anną Giżanką, mieszczką warszawską,

z poważanej niemieckiej familji Giżów czyli Gizych (Gisii), przybyłej z Frankonji. Po jego śmierci, owdowiała Anna wstąpiła w powtórne małżeńskie związki z Maciejem Wolczynem, żupnikiem wielickim, a gdy i ten odumarł, trzeci raz wyszła za mąż za Filipa Huttena, lotaryngczyka, sekretarza poufnej królowej Ludwiki. Oboje małżonkowie zmarli prawie jednocześnie w 1653 roku. Wawrzeniec rodził się w Warszawie, uczył się w Warmji u jezuitów brunsbergskich i wkrótce potem wstąpił do stanu duchownego; w roku elekcji Jana Kazimierza już zajmował kanonję warmińską, której zrzekł się na jego korzyść włosz Dominik Rongaglia, zmuszony opuścić Polskę, z powodu niełaski króla Władysława IVgo, za udział jaki brał w układach o małżeństwo między nim a Ludwiką Gonzagą. Starał się potem Rudawski o kanonję w Krakowie, lecz dla dostąpienia tego zaszczytu, trzeba się było wywieść z czterech pokoleń szlachcicem, a on był nowęj daty i niebardzo pewny szlachcic; odmówiła mu kapituła krakowska, za co Rudawski czuł do niej żal głęboki przez całe życie. Bjografię jego skreśla po krótcie Włodzimierz Spassowicz, przy tłumaczeniu polskiem Rudawskiego, które wyszło w zbiorze Wolfa „Dziejopisów krajowych“ w Petersburgu 1855 w 2ch tomach. Pogląd zaś obszerniejszy na dzieło Rudawskiego i jego wartość, drukowaliśmy w Bibliotece Warszawskiej z roku 1855 Tom IV str. 537. Był to austriak zabity, Niemiec przez patriotyzm; chociaż dopiero uszlachcony, dbał niesłychanie o swoje klejnoty szlacheckie, a szczególniej ród matki wysławia, chociaż najprędzej pochodziła z rodziny mieszczan warszawskich, z tój może samej co sławna kochanka Zygmunta Augusta Barbara Giżanka. Zwątpiwszy o swoim kraju, zawczasu zwracał oczy ku nowemu wschodzącemu słońcu i ubiegał się o względy cesarza Leopolda Igo. Kiedy szwedzi, niedobytając szabli z pochwę, brali w 1655 roku Elbląg przez kapitulację, Rudawski w tem mieście przytomny, upominał mieszczan nietylko na ich wierność zaprzysiężoną królowi polskiemu, lecz i na zwierzchniczą władzę cesarza nad Prusami. Kiedy w roku 1657, po śmierci cesarza Ferdynanda IIIgo, ziemie dziedziczne austriackie przeszły na Leopolda Igo, Rudawski dedykował mu swój „Żałobny panegiryk na zgon Ferdynanda IIIgo. Niebawem już go widzimy w Austrii, kanonikiem ołomuńskim, dziekanem międzyrzeckim i radcą cesarza Leopolda. W Wiedniu w 1660 roku drukuje on swój foljant: Repertorium prawa cywilnego i kanonicznego, do użytku i praktyki sądowej zastosowane. W tymże roku, zamykając traktatem oliwskim swą ostatnią przedśmiertną pracę: Historję polską, poświęca ją Leopoldowi. Dedykacja ta dobrze maluje wiarę polityczną autora.

Dał ją w całości Spassowicz. Niewiadomo kiedy umarł i gdzie pochowany, przynajmniej nagrobka jego nie było w Heilsbergu, pomiędzy grobowcami kanoników warmińskich.

Rudnicey. Biskup warmiński, herbu Lis, *Szymon* Rudnicki, położył zasługi na dworze Zygmunta IIIgo, które go tak wysoko wyniosły. Z Warmji często korresponował z królem i z dziećmi jego, do których wiele był przywiązany. Biskup bardzo gorliwy. Umarł dnia 4 lipca 1621 roku. Po nim, przed elekcją królewicza Jana Olbrychta, był administratorem warmińskim proboszcz katedralny z Frauenburga, *Wojciech* Rudnicki, synowiec Szymona. — Inna była rodzina Rudnickich herbu Sas. Za ostatnich czasów Rzplitej, było z niej dwóch znakomitych biskupów w ruskim obrządku: *Teodozy* i *Sylwester*, stryj i synowiec, obadwaj z przydomkiem Lubienieccy i obadwaj biskupi łucy. *Teodozy*, naprzód archidyakon łucki i rektor collegjum bazylianów w Hoszczy, koadjutorem biskupem łuckim i razem archimandrytą kaniowskim został mianowany 20 grudnia 1724 roku. Został biskupem 1730, po śmierci Józefa Wyhowskiego. W r. 1747 król go mianował areybiskupem metropolitą kijowskim, ale nieotrzymał tego urzędu przez zabiegi bazylianów, którzy sobie przywłaszczali prawo wyboru wszelkich biskupów z duchowieństwa zakonnego. W Sygillatach koronnych dwa razy znajduje się ta nominacja Rudnickiego, raz 28 stycznia 1747, drugi raz 5 stycznia 1748 roku. Były o to korespondencje z Rzymem i jest ślad listów królewskich, pisanych o to do kardynała Albaniego, ale nic nie pomogło, oparło się wszystko o ustawy metropolity Ruskiego, który raz na zawsze porządek elekcji biskupów przepisał. — Synowiec *Teodozego*, *Sylwester*, był koadjutorem łuckim stryja, wstąpił po nim na biskupstwo, gdy ten umarł, nieotrzymawszy metropolji, którą wziął Florjan Hrebnicki, protegowany przez bazylianów. Był wprzód Sylwester opatem kaniowskim i owruckim. Zostawszy biskupem, drukował wiele pisemek w języku ludowym, dla zbudowania podwładnych sobie owieczek. Między innymi ogłosił: *Jura et privilegia gentis ruthenae catholicae a maximis pontificibus Poloniaeque regibus concessa*. Dziełko wyszło we Lwowie u jezuitów in 4to w roku 1747. Ma je Jocher w Obrazie bibliograficzno-historycznym literatury polskiej pod Nr. 9502. Pisze też o tem i Janocki w *Lexicon der jetzlebenden gelehrten Pohlen*. Biskupem będąc, żył dobrze z Hrebnickim, na czem nie stracił. Po śmierci jego, rządził archidiecezją metropolitalną w roku 1758. Wielki przyjaciel i dobroczyńca poczajowskiego klasztoru. Ukoronował tutaj obraz Najświętszej Marji Panny dnia 8 września 1773 roku, o czem pisał Tymoteusz Lipiński w Bi-

bljotece Warszawskiej z r. 1849 T. 4ty (Stebelski Tom III str. 229 ma złą datę koronacji 19 września). Podniósł też a raczej założył na nowo drukarnię w Poczajowie, na co uzyskał przywilej królewski z roku 1773: układ zawarty o tę drukarnię z superjorem poczajowskim, miał miejsce w Rożyszczach 3 grudnia 1772, o czym w Starożytnej Polsce T. 2 str. 904. Rożyszcze było to miasteczko, na które przywilej od króla dostał biskup 15 listopada 1760 roku. Biskup przydywał na kapitule jeneralnej w Brześciu litewskim w roku 1772, w zastępstwie metropolity Wołodkowicza. Był też kawalerem orderu św. Stanisława, mianowany 13 stycznia 1775 roku. Umarł w roku 1778. Wspomina też o nim Kitowicz w obrazie obyczajów i zwyczajów. Dwaj ci ludzie wielkie położyli zasługi dla kościoła i dla swojego obzrądku. W textcie Święckiego jest Teodozy, ale *Lubianickim* go tam nazwano, nie *Lubienieckim* jak należało.

Hudzińscy. *Kazimierz*, z podczaszego czerskiego, kasztelan czerski od roku 1723, na prośbę mazurów, którzy go kochali; marszałkował potem w trybunale koronnym 1730 i 1748. W roku 1752 został wojewodą mazowieckim, umarł zaś 1759 roku. — Syn jego *Franciszek*, starosta kruświcki i cześnik koronny, umarł w 1742 roku. — Drugi syn, *Michał*, starosta checiński, zaraz bezpośrednio po ojcu został wojewodą mazowieckim, umarł zaś w maju 1764 roku w bezkrólewiu. Ojciec i syn pisali się obadwaj z Mińska, tego co leży w Stanisławowskiem. Herbem ich był Pruss 3ci.

Rupniewscy. Biedny był stan dyecezji kamienieckiej w pierwszych latach panowania Augusta IIgo; kraj ten dopiero co wtenczas wydostał się z pod panowania turckiego, dzięki traktatowi karłowickiemu; Podole uznawało nad sobą władzę xiężycza przez lat blisko 30. Powróciwszy do Polski, nędzą Podole świeciło. Ale najwięcej dostało się religji i kapłanom, kościoły padły i stały w ruinach. Pierwszy biskup Gniński, który przez traktat karłowicki powrócił do swojej dyecezji, ambicją żył więcej jak powinnościami stanu. Przeszedł zaraz na stronę Leszczyńskiego za szwedów i otrzymawszy obietnicę od nowego króla świetniejszej nierównie infuły krakowskiej, która wtedy wawkowała, niemysłał o Kamieńcu. Ale ukarała go Opatrzność: do Krakowa nie dostał się, a nawet całe życie krokiem dalej w zawodzie swoim nie postąpił i umarł jako biskup kamieniecki. Następca dopiero jego, xiądz Stefan Rupniewski, z dyssydenckich rodziców świeżo nawrócony katolik, wziął się bardzo gorliwie do pracy. Był on wprzód suffraganem lwowskim, a potem z Kamieńca przeniósł się na łuckie biskupstwo, na ktorem umarł.

O Rupniewskiego pracach apostołskich jest kilka szczegółów w dziele Łukaszewicza o wyznaniu helweckiem w Mało-Polsce. My sami posiadamy jego wizyty po dyecezi kamienieckiej; jak tylko objął święte pasterstwo, chwili jednej nie spoczął, a wszędzie zajrzał, wszystko naprawiał. Stąpał po rozwalinach, jak powiedzieliśmy, bo lubo od roku 1699 już kilkanaście lat upłynęło, status quo z tego roku w niczem się nie zmienił. Biskup to był gorliwy i przykładowy. Poświęceniem się zostawił wzór innym biskupom. Z najpiękniejszej strony akta nasze malują tę gorliwość nauczyciela ludu. Tu buduje kościół, tam naprawia świątynię albo kaplicę, w innym jeszcze miejscu spisuje fundusze ocalale kościoła, nowe wyrabia, albo skreśla historję gmachów świątych: z biskupem przejeżdżamy ciągle z miejsca na miejsce, a wszędzie widoki spustoszenia rażą nasze oko. Nie pod jednym względem duchownym interessuje nas ta podróż, którą odbywamy po papierach. Poznajem ówczesnych panów, widzimy dziedziców dóbr, wsi i miasteczek, szlachtę bogatą i uboższą. To dopiero Sieniawski hetman, ostatni z Sieniawskich, nas uderza, to znowu jaki Lubomirski, to Sobieski, to sławny owego czasu Humiecki. Widzimy po kolei wslawione miejsca: Starogród, Tynnę, Międzybóż, Bar, Kamieniec i t. d. Materiał to zapewne suchy, ale czytającemu obeznanemu z historją, wiele tu imaginacja dopełni i w jego oczach narysuje się mocno obraz wieku.

***Rutka** *Teofil* z województwa kijowskiego, urodzony 5 stycznia 1623 roku, wstąpił do jezuitów w 1647; odbywszy w zakonie nauki, uczył po różnych kolegjach: w Poznaniu, w Kaliszu, w Lublinie. Bywał też prefektem szkół. Na penitencjarjusza w Lorecie rok jeden, na missji w Stambule tyleż, na dworze Stanisława Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wiel. kor., lat 23 przepędził. Szczególniej obrał był za cel swojej gorliwości Ruś. Przykładem swoich zagrzany Rutka, wydał w Poznaniu: dzieło pod tytułem: „Obronę prawowierności cerkwi wschodniej.“ Zapalczywiej stał się Rutka w dziele wyszłem w r. 1689, pod tytułem: „Goliat.“ Samson, na którego ten Goliat godził, był to Joaniejusz Galatowski, archimandryta czernichowski i jelecki, z okazji wydanej przeciwko starej wierze Boima i trybunałowi ojców św. Cichowskiego w Nowogrodzie Siewierskim r. 1678, książki w dwóch częściach, z których pierwszej dał napis: Stary kościół zachodni, nowemu kościołowi rzymskiemu pochodzenie Ducha św. od Ojca samego pokazuje. Drugiej: Nowy kościół rzymski nową wiarę wymyśla. Odpisywali mu: metropolita Cyprjan Zochowski i bazyłjan Pachomi Ohilewicz, rok 1680. Rutka wziął na siebie ostatni cios. Nie zachowuje zaś tej łagodności, której

Cichowski nie chcąc jątrzyć umysłów, jak samże Rutka świadczy, przestrzegał; ale ponieważ archimandryta zaczął uszczypliwością, wzajemnie i on sady się mu pokazać, że też potrafi pióro zaostriżyć i zółcią napuścić. Dalej spotkał się i z samym metropolitą kijowskim Piotrem Mohiłą: albowiem on to był pod zmyślonem nazwiskiem Euzebjusza Pimina, prawdziwym autorem książki: Lithos, albo kamień z procy, drukowanej w Ławrze Pieczarskiej r. 1644, przeciwko perspektywie archimandryty dubieńskiego, Kassjana Sakowicza. Rutka odbił kamień kamieniem. Ten to dał był tytuł odpowiedzi swojej mniemanemu Piminowi, która świat zobaczyła w Lublinie r. 1690. Roku 1691 wydrukował także w Lublinie: Chorągiew zgody i pokoju, jakoby dalszy ciąg czyli poparcie swojego dzieła: „Obrona cerkwi wschodniej,“ jakoteż zebrał z rozmaitych ksiąg słowiańskich, dowody wyznania przez nią pochodzenia Ducha świętego, roku 1692 w Kaliszu, z textem polskim i łacińskim. Roku 1692 we Lwowie trybunał ojców śś. Cichowskiego przez siebie na polskie przełożony. Tegoż w Lublinie wyciąg L. S. Cyrylla biskupa alexandryjskiego. W roku jeszcze 1696 wydał dzieło pod tytułem: O herbach albo znakach kościoła prawdziwego. Tu jeszcze należą reguły bazylijskie przełożone przez Rutkę, a wydane bez wymienienia miejsca, roku, jako też imienia autora tychże. Mahometanie obrócili także ku sobie gorliwość Rutki. Będąc w Konstantynopolu, obeznał się z ich wiarą i obyczajami. Napisał był książkę: Alkoran alkoranem zbity, na okazanie sprośności ich życia i bluźnierstw; z kąd podobno można wnosić, że i w języku tureckim musiał być dobrze przeciwnym. Oprócz tego, przetłumaczył z łacińskiego dzieło Tyrsa Gonzaleza, zachwalonego w Hiszpanji na Maurów missjonarza, potem generała jezuickiego: O sposobie nawrócenia mahometanów; znał atoli, że w Turczach nie mogło być tak snadno i z takim pożytkiem odbywać się apostołstwo; usilniej więc na to godził, żeby wykorzenić z Europy naródtę oświeceni jej i wykształceni uwłóczący. Ten jest cel książki jego: „Miecz chrześcijański z rdzy otarty,“ króćiej po łacinie, obszerniej po polsku wydanej. Okazuje w nich, że z Turkami ani sąsiedztwo spokojne, ani przymierze bezpieczne, ani wojna trudna. Stręczy sposoby pokonania ich, i sili się wmówić, że nie tak niepodobna, jak pospolicie mniemają, skojarzyć między panami chrześcijańskimi jedność na zgubę tego mocarstwa, które szczególnie przez ich niezgody i nieporozumienie się urosło; zatem króćko, ale dosyć dokładnie wzrost potęgi Ottomańskiej przechodzi, jako nie kładąc kresu swęj chciwości, zawsze co po kolei pod jej paszczą było, pokryła, i na tych samych, którym się niby lasiła, zawczasu ostrzy

ła zęby. Po modlitwy, któreby służyć mogły do uproszenia niebieskiej do tej wyprawy pomocy, odsyła do książek Skargi, Bemba, Tytkowskiego; sam zaś przekłada, w jakiby sposób z religji korzystać można, do zapalenia w rycerstwie odwagi, już to jak naj-srozsze ohydzeniem mu sprośności bisurmańskich, już szczodremi obietnicami nagród przyszłego życia. Nadto, życzy posiać niezgody między poddanymi tureckimi, poduszczyć Tatarów powabem niepodległości, orzeźwić chrześcijan nadzieją zgruchotania dawnego ich jarzma, przerazić innych postrachem klęsk wojennych, zapuszczeniem przez Dniepr kozaków, aż pod same bramy Stambułu. Pracowitość Rutki w pisaniu rozlicznych dzieł, jest prawie do podziwiania, zważając, że się przy zatrudnieniach zakonnych, dworskich, obozowych, na tyle ich zdobył. Sam Rzym musiał mieć wielkie mniemanie o jego teologicznej biegłości, kiedy mu nuncjusz Pallavicini zlecił przedsięwziąć pismem obronę władzy papieżkiej. Prócz przytoczonych, niemało innych wypracował, których ledwo same tytuły są nam znane z wyżej wspomnianego katalogu lwowskiego, przy historii tamecznego kolegium jezuickiego. A to może jeszcze nie wszystkie. Nie przestawał pisać nawet w podeszłej starości, i aż do samej śmierci, która go zebrała ze świata 18 maja 1700 roku. (Podług dzieła: Wiadomości historyczno-krytyczne, Ossolińskiego).

Rutski. Zle w texcie nazwany Rudzkim, bo się pisał z dziedzicznej wioski z Ruty w Nowogrodzkim i nic nie ma wspólnego z Węzykami Rudzkiemi. *Józef* był synem jednego z tych dwóch Welaminów, którzy dowodzili dzielnie obroną Uły, kiedy jej Roman Sanguszko dobywał. Obadwaj pojmani byli od tego xięcia w niewolę 20 września 1568 roku. Pochodzili więc z Rusi zadnieprskiej. Obdarowani przez Zygma. Augusta, osiedli w Litwie, a ojciec Rutskim się przezwiał. Imię mu było Felix, matka Bogumiła z Korsaków. Oboje kalwini. Ale Józef przeszedł do katolicyzmu, nawrócony przez jezuitów litewskich; szukał sukienki kapłańskiej i znalazł ją w Rzymie, gdzie uczył się w kolegium greckim. Tu imię świeckie Jana przemienił na Józefa. Potem za wolą Rzymu zmienił obrządek łaciński na ruski. Bazyłjanem został dnia 6 września 1607 roku. Profess od dnia 1 maja 1608 roku. Wielki to był mąż w kościele. Naprzód był koadjutorem metropolity biskupem halickim, mianowany 16 listopada 1611. Metropolita został w r. 1613, objął rząd w Wilnie 28 czerwca 1614 roku. Ciągłe reformował i urządzał kościół, którego członkiem został nie z wielką chęcią, ale przyjąwszy raz to brzemie, stanął na wysokości swojego zadania. Bazyłjanów uorganizował w zakon i składał kongregacje, kapituły, zwoływał synody. Pracował dzień i

noc. Jego usiłowaniami wzmacniał się kościół ruski. Życie jego opisał po łacinie Rafał Korsak; niedrukowane nigdzie, posiadamy w rękopiśmie. Życie Welamina to życie całego kościoła. Tacy ludzie jak Rutski, wszędzie stanowią epokę. Niechciał iść na obrządek ruski z początku, a potem całą jego przyszłość stanowił. Była myśl Grzegorza XVgo, który się wiele krzątał dla Rusi i założył Propagandę, żeby Rutskiego zrobić kardynałem, ale do skutku to jednak nie przyszło (1622 roku). Pisał też i drukował dosyć, miał wpływy na sejmach i królów. Jedną to z najwybitniejszych postaci, za panowania mianowicie Władysława IVgo, a mniej widzialną jednak dotąd, z czego możemy brać miarę, jak znamy historję, jak materiały nasze w zapomnieniu. I jako człowiek i jako biskup, Rutski stanowi charakter pełen szlachetności i poświęcenia się. Testament spisał w Dermaniu 28 stycznia 1637 i tamże umarł 5 lutego t. r. Przynosił sobie za koadjutora siostrzeńca swego, xiędza Adama Połubińskiego, młodzieńca wielkich nadziei, posłał go do Rzymu, ale chorowity Połubiński umarł, i to był cios wielki dla metropolity, który jednakże jeszcze po tym wypadku żył lat kilkanaście.

Rybińscy herbu Wydra. *Jakób-Zygmunt*, z prostego szlachcica magnat, ale też lizał się wiele Augustowi 2mu i nic sobie nie robił z ojczyzny, ani ze skarg i utysków szlachty. Podkomorzy chełmiński i jenerał wojsk koronnych, był jednym z najczynniejszych partyzantów i zrobił sobie z wojny rzemiosło. Nienawidził śmiertelnie Stanisława Leszczyńskiego i wszelkimi siłami ile mógł dokuczał temu królowi i przyjaciółom jego. W tym celu zdobył się nawet na oryginalny wcale koncept: rozsyłając swoje podjazdy w różne strony, dawał im zwykle rozkaz, że jeżeli spotkają gdzie nieprzyjaciela, mają się mu pochlebiać i laścić, mają oświadczać że idą do szwedów, że kochają Stanisława, a potem w danej porze korzystać z łatwowierności nieprzyjaciół. Tak jakiś czas udawało się panu Rybińskiemu wojować na Pomorzu i płoszyć chorągwie Potockiego, wojewody kijowskiego. Najwięcej przecież dokuczył Lubomirskim, którzy stronę szwedów trzymali. Król też i hetman ciągle go używali na Lubomirskich. August np. wyprawił go raz podjazdem od granic saskich pod Kraków, w którego okolicach bardzo wiele dokazywał starosta spiszki: Rybiński przeszedł się tylko po owych stronach z potężną siłą i nawet Spisz postraszył, a Teodor Lubomirski rezolut także, odtąd uciekł, jakby kamieniem wpadł w wodę (1706). Potem hetman posłał go z pod Lwowa do województw krakowskiego i sandomierskiego, żeby je utrzymał w wierności przy królu Augustcie, chociaż już króla tego

nie było. Zdarł wtenczas porządnie województwa, konsystując długo w Wiśniczu, a za pieniądze wyludzone, nowe zaciągał regimenta, żeby więcej dokuczać. Zniszczył Wieliczkę i Siewierz, Częstochowie tylko dał pokój, bo o ile zdawało mu się, Najświętsza Panna sprzyjała tym razem sasom. Pochody jego przez Polskę znaczyły się słupami płomieni i łzami ubogich. Nieszczęśliw nawet własnej rodzinnej ziemi, na Żuławach płoszył hollendrów, pod Malborgiem, Swiciem i Toruniem zostawił ślady swoje. Kilka razy przechodził tam i napowrót Wisłę, a nieszczęśliwą była ta wiosna dla Pomorza, w której pan Rybiński tutaj wojował. Solą mu tylko w oku był Ekeblad pułkownik szwedzki, który stał ciągle w Elblągu i na województwa pruskie baczenie dawał. Chociaż silniejszy, odparty był aż trzy razy od Wisły przez jeden oddział Ekeblada, a potem tak dobrze zmykał przed szwedami, że go dogonić nie mogli. Potem wpadł do województwa płockiego z rozkazu hetmana i wszecz na nowo przeszedł całą Polskę od Czerwińska do Szczepieszyna. Pan Rybiński dosyć szczęśliwy w swoich wyprawach, lekko cenił innych szwedów i regimentarzy polskich, np. Czerwińskiego i Pocięja, uważając się za zdolniejszego od nich. Więc został generałem jazdy, a nareszcie w 1710 r. kiedy znowu do Polski powrócił, łowczym wiel. kor. Ale niebezpieczeństwo jeszcze zagrażało Augustowi IImu od wschodu, gdzie bawił Karol XII i całego wpływu swego używał, żeby Portę skłonić do wojny. Na sparaliżowanie tych usiłowań, łowczy kor. został mianowany posłem do Stambułu (w Gdańsku 16 grudnia 1710) W towarzystwie Rybińskiego pojechali: Adam Deręgowski instygator koronny i Michał Garbowiecki pułkownik, sławny także kiedyś partyzant; dalej rotmistrze Antoni Czepielowski i Jan Chodykiewicz. Niefortunne to było poselstwo. Kiedy Rybiński przyjechał do Benderu, wojna już była wydana, a wezyr napisał do seraskiera benderskiego list, w którym po prostu Porta odmawiała przyjąć Rybińskiego na tej zasadzie, że król August abdykował i przysięgał że nigdy do Polski nie wróci, a Porta tymczasem uznała Leszczyńskiego. Seraskier dopełnił zleceń i powiedział Rybińskiemu, żeby sobie powracał tam z kąd przybył, a co się Polski dotyczy, Turcja pozostanie z nią w zgodzie na warunkach pokoju karłowickiego. Łowczy kor. przywiózł więc z całego poselstwa jeden list do hetmana Sieniawskiego. Kiedy w nagrodę zasług swoich, Rybiński jednego roku dostał dwa wysokie urzędy koronne, gorliwość jego dla sasów zwiększyła się. Flemming albowiem ustąpił dla niego jeneralstwa artyllerii koronnej i ledwie co król wydał mu na to przywilej, aliści druga spadła nagle na szlachetkę

łaska: został wojewodą chełmińskim, Dalej Rybiński marszałkował w trybunale piotrkowskim. Wreszcie rzuca trybunał i nie chce być sędzią, ale generałem. Ściąga swoje dywizje kwarcianych i dragonów z W. Polski i z Pomorza pod Warszawę, łączy się z Flemmingiem i chce z nim razem uderzyć na konfederację. Ale polskie jego chorągwie przeszedłszy za Pilicę, poszły do marszałka związkowego, a przy Rybińskim zostały się same dragony i generał ich Kassenow, francuz, wielki zdrajca i hultaj, jak go nazywają społecznie. Z niemi poszedł wojewoda z Flemmingiem przeciw szlachcie. W drodze dochodzi Rybińskiego list od wojewody krakowskiego, który chce rokowań z wojskiem. Podpisał Rybiński zawieszenie broni, ale mimo to Flemming w Boże Narodzenie uderzył na związkowych. Wyrzucał to wojewoda krakowski panu generałowi artyllerii, który jednak ongi działał z jedną kolumną wojska, nic się nie dekoncertując rozpaczą szlachty. Za to napędzili mu konfederaci porządne kłopotu, bo kiedy z wyprawy swojej powrócił nasz wojewoda do Piotrkowa na sądy, jeden z partyzantów konfederackich wpadł nagle do tego miasta, tak, że ledwie uciekł z życiem Rybiński, ile że wieść, i pono wcale niepłonna, ohodziła, że pan marszałek miał zamiar w razie poskromienia szlachty, znieść trybunał i łaskę oddać królowi. Rybiński ożenił się z panną Lubomirską, córką hetmana Hieronima, niedosłego króla. Kiedy namiętności szwedzkie ustały, połączył się z domem, z którym częste zwodził boje. Ale Lubomirska nawet roku całego z mężem nie żyła i umarła z połogu w Gdańsku w roku 1716. Zostawiła mężowi małą córeczkę. Pobożna bardzo, jak ówczesne niewiasty polskie, wielce kochała klasztor paulinów w Warszawie. Umierając, pragnęła być pochowaną w ulubionym kościele, ale że lato było i niezmierne panowały gorąca, mąż jej ciała nie odwiózł do Warszawy, ale pochował je u reformatów w Gdańsku. Miłość tę dla klasztoru paulinów warszawskich, pani Rybińska podzielała z mężem. Bo oto jeszcze jeden fakt charakterystyczny epoki: wszyscy ci panowie augustowscy, aczkolwiek już wynarodowiali się pod parciem eleganckich zwyczajów, wszyscy prawie byli bardzo pobożni. Rybiński oddawna świadczył wiele paulinom, i własne ich sprawy, prawi kronika zakonna, sądził jak swoje. Kiedy więc zakładali podstawy w Warszawie na kościół murowany (dotąd drewniany tylko mieli) zaprosili Rybińskiego, żeby położył pod budowę kamień węgielny. Dał im wtedy trzydzieści tysięcy złotych pan Rybiński, który niedawno z Turcji powrócił. A kiedy został wojewodą chełmińskim, przyszedł zaraz do xiędza Innocentego Pokorskiego, opatrzości

paulinów warszawskich i rzekł: „Donoszę waszmości, że mi król Imć województwo chełmińskie przysłał; przypisuję to modlitwom waszmości, któremu deklaram więcej niż przedtem czynić.“ I zamiast 30,000 kazał dać wtedy 40,000 na budujący się kościół. Tak dawniejsi panowie polscy Bogu za wszystko dziękowali i płacili Mu budowłami świątyń, jak późniejsi cokolwiek o lat kilkadziesiąt, za łada urząd, wprzód przed przywilejem Bryłowi opłacać się musieli. Solenne exekwie za wojewodzinę chełmińską odbyły się jednak w kościele paulinów w Warszawie dnia 13 sierpnia 1716 roku. Następnie Rybiński ożenił się z wdową po kasztelanie Belchackim, lecz jakże był charakterem i sercem wprost przeciwny temu ostatniemu! Kasztelan oszczędnością zebrał majątek, wojewoda chełmiński zdzierstwem i potakiwaniem sasom; tamten oddałby się całkiem na ofiarę krajowi, wojewoda poświęciłby kraj dla swojej wygody i korzyści, bo już cię trudno go pomawiać o jakieś plany reformy rozsądne i zacne, kiedy łupieżył obywateli. Belchacki był szlachcic kontuszowy, pan Rybiński połyskał już połorem nowych wyobrażeń; rozpieszczony od losu, chorował na pana i dobrze go udawał, zaraził się kosmopolityzmem epoki i na połowę przynajmniej był Niemcem. Był to przecież zawsze człowiek popularny, obrotny, zręczny, umiał udawać przywiązanie do kraju, dobrze pił, hojnie częstował, rębacz sławny, odważny hulaka, chciał i musiał być popularnym. Kiedy zaś Rybiński ożenił się z wdową po Belchackim? daty ścisłej oznaczyć nie możemy. W ożenieniu tem niepoślednią rolę odegrały widoki majątkowe. Helena Belchacka miała z siebie i z męża fortunę, nadto kasztelan biecki pozostawił ją przy bogatych starostwach które posiadał, bo poprzednio przed śmiercią swoją zawczasu wyrobił dla niej konsensa królewskie i prawo zlewkowe (*jura communicativa*). Tak po żonie wziął starostwo lipnickie. Na tej zasadzie wyrobił dla Biały przywilej królewski na miasto pograniczne. Pożywił się dobrze dożywociem drugiey żony. Bo jakkolwiek sam posiadał obszerne starostwo na Pomorzu, t. j. kowalewskie, które z województwem chełmińskiem chodziło, rządna i gospodarna pani Belchacka sama zajmując się wyłącznie finansami domu i za życia pierwszego męża, umiała oszczędzić grosza, który jak błyskawicą przelatywał tylko przez kieszenie pana wojewody i wsiąkał w kielichy węgierskiego wina. Oprócz Kowalewa, miał wojewoda w chełmińskiem starostwo lipińskie, dalej wioski i królewszczyzny: Chlebowo, Brzuszów, Brudzowo i Bzenę. Miał wieś Dembę i Górę na Pomorzu. Królowa Marja Kazira wydzierżawiła mu też na trzy lata starostwo tczewskie (kon-

sens królewski 10 marca 1714 r. w Dreznie). W Sandomierskiem miał starostwo wiślickie. (Szczegóły powyższe o p. Rybińskim wyjęte z obszernego artykułu p. t. Helena z Potockich Morsztynowa, drukowanego w Dzienniku Warszawskim z r. 1854 Nr. 62) — Syn jego *Jan-Adolf*, z jenerała-adjutanta i pułkownika artylleryji, mianowany 1 listopada 1735 jenerałem artylleryji koronnój, o czem Metryka kor. 225 str. 236 dużo o nim mówi. Umarł 29 sierpnia 1746 w Warszawie (Kur. Pol. Nr. 508). Siedział ciągle w Warszawie przez lat 11 i strzelał z dział na gale. Kawaler orderu Orła białego, mianowany 3 sierpnia 1742 roku (Kur. Pol. Nr. 297). — Z tegoż domu pochodzą: *Kazimierz*, z podczaszego inowłodzkiego, a potem kujawskiego, kasztelan kruświcki od 2 sierpnia 1783 r. Był wprzód kandydatem od Rady nieustającej podanym do kasztelanji kujawskiej w r. 1782 i potem do województwa inowrocławskiego w roku 1785. — Inny Rybiński, *Antoni*, z szambelana kasztelan owrucki od r. 1790. Żona jego była ową starościna Naruszewicza, o której pisze xiądz Łętowski w Katalogu, nieznając jej nazwiska, jak Maur. Dzieduszycki. Piękna, ale bardzo ograniczona i bez wychowania, có miała pchała w młodego Barcia (Bartłomeja) G. Nie robiło to zgorszenia, albowiem był to czas, który na takie rzeczy patrzył pobłażliwie. — Xiądz *Józef*, syn podkomorzego kijowskiego i Kościuszkówny, biskup kijowski, koadjutor kijowski Ostrowskiego, wreszcie ostatni w Rzplitej biskup kujawski od r. 1776. Biskup dla pozorów, nic w sobie katolickiego nie miał; ma o nim wiele anegdotek xiądz Łętowski, ale jest ich daleko więcej. — Xiądz *Jacek*, obok biskupa rozwiązłego, pobożny opat oliwski przez lat 40, zwany ozdobą opatów, wielkim opatem. Był to brat rodzony podkomorzego kijowskiego, a stryj biskupa; umarł w Gdańsku d. 15 kwietnia 1782 roku. — Brat jego a ojciec biskupa *Lukasz*, piastował różne urzędy w kijowskiem, aż doszedł podkomorstwa w roku 1785, był kandydatem do województwa kijowskiego. O związkach jego rodzinnych z Kościuszkami, czytaj w dodatkach do pierwszego tomu pod Kościuszkami. Podkomorzym był od 1 listopada 1774, do dnia śmierci w r. 1790.

Rychłowscy. Szlachta sieradzka herbu Nałęcz. Kilku ich siedziało w XVIII wieku na kasztelanji spycimirskiej, a jeden, *Kazimierz*, był nawet kasztelanem sieradzkim, umarł dnia 28 marca 1757 roku w Stawie, dobrach swoich dziedzicznych, mając lat wieku 96. Człowiek świętobliwy. — Na kasztelanji zaś spycimirskiej siedzieli: *Stanisław*, który umarł w roku 1727; dalej *Paschalis*, umarł w roku 1736. O nich w Pamiętniku religijno-mo-

ralnym Tom VI str. 56—65. — Dalej *Franciszek*, z podczaszego sieradzkiego kasztelan od 1758—1766, to jest do czasu kiedy zrezygnował krzesło; był to podobno syn Kazimierza. — Dalej następuje *Stanisław*, kasztelan od r. 1769 aż do 1780, kiedy złożył krzesło.

***Ryłowie** herbu Wieniawa, z Litwy. Z nich pochodził *Maxymiljan*, dobrodziej, kolonizator i apostoł Ukrainy za ostatniego króla sasa. Missje jego sławne w tej ziemi. Był biskupem chełmskim, mianowany na tę dostojność dnia 11 października 1756 r. Był też opatem w Dermaniu i Dubnie. Poświęcony w katedrze połockiej przez metropolitę d. 24 lutego 1759 roku. Wydał *Commentarii de Baronia historica relatione* i t. d. w Supraślu, o czym pisze Jocher pod Nr. 8126. Tudzież wydał: *Medytacje dla oczyszczenia życia kapłańskiego*, który znajduje się u Jochera pod Nr. 6203—3. Założyciel seminarjum w Chełmie. Fundował kilka cerkwi. Żywot jego bardzo świętobliwy. Po pierwszym rozbiore, przeniósł się na biskupstwo przemyskie do Galicji. Administrował niem od roku 1779, stanowczo zaś przesiadł się na katedrę w roku 1785. Umarł w 1794. — Z tejże rodziny pochodził ojciec *Maxymiljan* Ryłło, rodem ze Żnuzdi, jezuita i missjonarz apostołski w Egipcie, sławny kaznodzieja włoski, zwany *padre Grillo* lub *Rillo*. Píše o nim xiądz Hołowiński w *Pielgrzymce do Ziemi Świętej*, na początku tomu drugiego, jakoteż Hoffmanna w *Pamiętnikach* w tomie trzecim str. 203 i t. d. Zabity został podczas wyprawy religijnej w głąb Afryki, odbytej z Kairu w roku 1847.

***Ryxowie**. *Franciszek*, kamerdyner Stanisława Augusta, którego tenże wywiózł, będąc jeszcze stolnikiem lit., z Paryża. Wielkie miał u pana łaski. Uszlachcony dnia 13 maja 1768 (Syllaty ks. 32 str. 26). Wreszcie starosta piaseczyński. Tak król uniażał szlachectwo i chleb dobrze zasłużonych. Dotąd herb dawał się za męstwo, chleb zasłużony za zasługi w polu, w tych zaś już czasach największe zaszczyty brali rycerze przedpokoju. Król go bił nieraz, ale lubił. Kitowicz nazywa Ryxa najsprawniejszym plejzerów miłośnych rajfurem. Bądź co bądź, ciekawa ta figura i została nie pod jednym względem w historii. Miał monopol na teatr w Warszawie, on i dzieci jego; przywilej dany był 23 października 1777 roku. Potem sławną była jego sprawa z roku 1783—4 o zatrucie króla, w którą go wmięszala Ugriumowa; pełno było o tem hałas w Rzeczypospolitej i dużo z tego powodu pisano. Ten z kamerdynera szambelan królewski, umarł w roku 1799. Pochowany w katakumbach Powązkowskich. Żona je-

go, Ludwika z Melinów, umarła w roku 1794 i tam gdzie mąż pochowaną.

Rzewuscy. Święckiemu, jak zwróciliśmy już na to uwagę czytelników, wypisy z Niesieckiego za główne służyły źródło i dla tego podania jego o kilku Rzewuskich, są niezupełne: wiadomości te albowiem dochodzą do połowy XVIII wieku, a późniejszych nie ma. Święcki skończył na tem co było u Niesieckiego. Otóż ów *Seweryn*, który, jak text mówi, był podczaszym i senatorem (?), brat rodzony Wacława, skończył na województwie wołyńskim, na którem zasiadł od 20 sierpnia 1750, umarł zaś 1 stycznia 1755.— O *Wacławie* jest dobrze w textcie, że był kasztelanem krakowskim i hetmanem wielkim. Ale hetmanem był tylko dla pozorów, dla tego że jemu wypadało oddać wielką buławę, osieroconą przez śmierć Jana Klemensa Branickiego, gdy polną już przez lat dwadzieścia przeszło, bo od roku 1752 piastował. Rzewuski jednak wziął wielką buławę dla tego, żeby ją oddać szczęśliwшему następcy, mianowany bowiem hetmanem wielkim koronnym dnia 9 kwietnia 1773 roku, już w początku r. 1774 złożył tę godność. Kasztelanem krakowskim mianowany został dnia 9 grudnia 1778. Umarł w Siedliszczach w ziemi chełmskiej r. 1779.—Syn jego *Seweryn*, starosta doliński, poseł na sejm 1767 roku, dzielił z ojcem wygnanie do 1772. Hetmanem polnym mianowany został dnia 8 lutego 1774 roku. Złożył buławę w Targowicy w 1793, chociaż mu ją wprzód sejm odebrał. Zapalony stronnik wolności szlacheckiej i dawnego rządu, w buławie niepodległej widział całą rękojmię swobod. Zdolności ogromne, wymowa cycerońska w nim była; mowy jego na sejmie w roku 1776, są pomnikami, arcydziełami literatury z owego czasu. Na tym też jedynie sejmie zasiadał, bo walczył za powagą buławy, a kiedy sprawę przegrał, rozdąsany wcale nie mieszał się do sejmów i w ogóle do rządu; rozpisывał tylko listy po kraju, które za manifesta uważając, rozrzucał wszędzie. Umarł już bardzo późno.—*Michał*, krajczy koronny (w textcie), został w roku 1752 wojewodą podlaskim, a w roku 1762 podolskim, umarł zaś w 1769 roku.—Syn jego *Franciszek*, był z początku pisarzem polnym koronnym, tak jak ojciec, posłował później w Petersburgu za konfederacji radomskiej. Król w nim coś wielkiego upatrył, dał mu więc łaskę nadworną koronną, a potem po Tyzenhauzie, którego Rzewuski niecierpiał i którego zgubił, zarząd ekonomji litewskich. Obraził na siebie jednak król marszałka przez to, że mu po Lubomirskim oddawał łaskę wielką z warunkiem, żeby ją zaraz spuścił Michałowi Mniszchowi: rozdąsany pan marszałek, rzucił Polskę i przeniósł

się na mieszkanie do Włoch, gdzie też umarł, doczekawszy się późnej starości. Elegant był i wielki zbytnik, lakotniś, materjali-
sta. Wiele o nim anegnotek ma w swoich Pamiętnikach Bartło-
mięj Michałowski, prawdziwych, chociaż w romansie. Typem
był Rzewuski swojego czasu, reprezentował to stronę wyższego
społeczeństwa, która życie wesole i wygodne za cel bytu swego
zalażyła i dopięła go. — Rodzony brat jego *Kazimierz*, także typ,
wcielona duma i narzucanie się. Był pisarzem polnym koronnym
za Rzeczypospolitęj. Sławny pojedykowiec i muzyk. Posłował
na sejmie 1788 roku z Podola, i swojemi domówieniami się do
projektu o powiększeniu wojska, czas marnotrawił bo najdrobia-
zgowiej traktował wszelkie formalności mundurowania się i t. d.
Skończył zawód swój w Galicji, jako członek stanów, kawaler
orderów austriackich, rzeczywisty radca tajny i t. d. Był tak-
że kommissarzem sejmowym, umarł zaś dnia 7 lipca 1820 roku
we Lwowie. — Syn starszy hetmana Waclawa, *Stanisław*, pod-
stoli i chorąży wielki litewski, zięć xięcia Radziwiłła Rybeńki, kon-
federat barski i wreszcie feldmarszałek lejtnant austriacki. —
Syn jego *Adam-Wawrzenc*, sławny mówca i poeta, poseł Rze-
czypospolitęj do Danji podczas sejmu czteroletniego, wreszcie
kasztelan witebski od roku 1790. Po upadku Rzeczypospolitęj,
marszałek gubernjalny kijowski, senator rossyjski. Umarł w ro-
ku 1825. Ojciec autora Listopada. — *Józef*, młodszy syn hetma-
na Waclawa, generał wojsk koronnych, starosta drohobycki, pod
ktorego imieniem ojciec wydawał na świat swoje tragedje. —
Z dawniejszych jeszcze *Leon* Kreuza Rzewuski, bazyłjan i o-
pat św. Trójcy w Wilnie, generałem zakonu bazyłjanów obrany
był w roku 1621, arcybiskupem smoleńskim został w roku
1624. Umarł zaś 1639 roku. Mąż to znakomity i wielce
zasłużony w dziejach kościoła ruskiego.

***Rzyszczewscy** herbu Pobóg. Za Stanisława Augusta wo-
szli do senatu: zasiadało w nim dwóch mianowicie Rzyszczew-
skich. Jeden był *Wojciech*, z łowczego wołyńskiego od r. 1774
kasztelan buski, a od roku 1784 lubaczowski, umarł dnia 2 maja
1786 roku w dobrach swoich Wyszgorodku, mając lat 75. Hoj-
ny był na klasztory i kościoły. — Syn jego *Adam*, łowczy wołyń-
ski po ojcu od roku 1774, szambelan od 1779, wziął po ojcu i ka-
sztelanję lubaczewską w maju 1786, ale już w 1792 roku złożył
ją napowrót. Wyszgorodek kupili Rzyszczewscy, a mianowi-
cie *Wojciech*, w roku 1758, od Salezego Potockiego, ojca
Szczęsnego, o czem czytać można w Starożytnościach Polskich T.
II str. 918.

S.

Sanguszkowie. Jedną z najpiękniejszych postaci historycznych z epoki jagiellońskiej, jest książę Roman Sanguszko, zwycięzca pod Ulą, hetman polny litewski, wojewoda braclawski, brat rodzony owego Dymitra, co to porwał Halszkę z Ostroga i zginął okropną za to śmiercią. Wpadł nam w ręce wypis summaryczny korespondencji prowadzonych z księciem Romanem Fedorowiczem Sanguszką, oraz pism tegoż księcia, w archiwum zasławskim znajdujących się, chronologicznie ułożony. Wypis summaryczny zawiera w sobie wyliczenie 153 pism i listów bardzo różnych osób do księcia pisanych i samego księcia. Pierwszy zaczynający ten zbiór, uniwersał króla Zygmunta Augusta, jest z dnia 29 maja 1555 roku, ostatni zaś akt, jest to rozkaz księcia z dnia 1 kwietnia 1573 roku, do kommissarzów dóbr wydany. Materjały więc nasze wypełniają przeciąg lat ośmnastu życia księcia, to jest obejmują cały jego zawód polityczny. Hetman umarł bardzo młodo; jak Niesiecki powiada, miał przy śmierci lat 34. Mylnie jednakże podają datę jego śmierci na rok 1571, kiedy z wypisu przekonywamy się, że przeżył Zygmunta Augusta przynajmniej o dziewięć miesięcy. Ale wzięwszy daty, podane przez Niesieckiego, wypadaloby, że książę urodził się w roku 1537 mniej więcej. W takim razie występując na świat publiczny w roku 1555, miałby dopiero lat 18, co nie dziw, bo takich przykładów w historii naszej mamy niezmiernie wiele. Niemożna zaś zgodzić lat 34ch życia Sanguszki, z rokiem śmierci 1573, bo inaczej książę w r. 1555 miałby lat 16 i zamłody, nie mógłby iść na wojnę, na którą go król wtedy wzywał. Jeżeli tedy nasz hetman urodził się w 1537, a umarł w 1573, żył więc lat trzydzieści sześć. Niesiecki też zwie księcia Romana synem Jędrzeja, marszałka wołyńskiego, starosty włodzimierskiego, i Despotówny, gospodarówny wołoskiej. Opowiada, że Jędrzej miał siedm córek i trzech synów: Romana, Dymitra i Jarosława. O Jarosławie, bracie rodzonym Romana, mówią i listy zasławskie, o Dymitrze zaś ani słówka, bo w roku 1555 nieżył już mąż Halszki. Tylko jak widać, pomylił się Niesiecki co do ojca. Król i wszyscy co piszą do hetmana, zowią go Romanem Fedorowiczem, więc ojcem księcia był oczywiście Fedor nie Jędrzej. Niesiecki też przyznaje się, że nie ma dowodów i że nie prowadzi pewnej chronologii, ale że kładzie jedynie swoje

zblizenia i domysły. Fedor był protoplastą xiążąt właściwych Sanguszków, tak jak Wasil i Michał, rodzeni Fedora bracia, pierwszy wiódł linię kowelskich, drugi koszyrskich xiążąt. Tego zapewne Fedora synami byli: Roman, Dymitr i Jarosław. Ale przystąpmy wreszcie do życiorysu samego xięcia, zobaczymy jego prace i znoje wojenne, jego prace obywatelskie, o tyle, o ile o tem wszystkim z wypisu summarycznego wyczerpać się da, a wtenczas przekonamy się o wadze dla nauki tych materialów, na które wskazujem. Chociaż szkic nasz uklecony z kilku tylko kartek, dat i wypisów, jednak da pewien obraz xięcia Romana, obraz, jakiego dotąd o nim żadne studja nie dały. Cóżby to był za piękny wizerunek, gdybyśmy nie wypis summaryczny, a materiały same mieli pod ręką! Xiąże, jak powiedzieliśmy, występował na świat mając mniej więcej osmnaście lat życia. Król Zygmunt-August bawił w Piotrkowie na sejmie i naradzał się o mającej nastąpić wojnie, Korona miała iść na pomoc Litwie. Każdy z xiążąt i lenników królewskich na Litwie, musiał w razie potrzeby stawać z pewną oznaczoną liczbą ludzi swoich pod chorągwie. Król więc teraz ogłaszając wojnę, wzywał xiążąt i lenników litewskich i ruskich, bo południowo-wschodnie krainy ruskie, jako to: Wołyń, Podole i Ukraina, wtenczas do Litwy jeszcze należały. Król na zborne miejsce wyznaczał Kijów i zsyłał tam Mikołaja Radziwiłła, żeby chorągwiom hetmanił. Roman Sanguszko, dziedzic na Niesuchojeżach i Łokaczach, podług prawa, musiał także iść na wojnę, jakoż król wezwał go nanią uniwersałem swoim z Piotrkowa, polecając, żeby się stawił pod Kijów (29 maja 1555 roku). Xiąże stanął osobiście w obozie i tam miał pierwszą zaprawę w rzemiośle wojennem. Niewiemy jednak z pewnością, czy do tej jeszcze wyprawy odnosi się list xięcia Konstantyna Ostrogskiego, marszałka ziemi wołyńskiej, który za zleceniem królewskim rozkazuje Sanguszcze rozpuścić i oddalić z obozu wojska (w Dederkałach 7 października 1556 roku). Pomiędzy albowiem uniwersałem królewskim z Piotrkowa, a rozkazem xięcia Konstantego, blisko półtora roku upłynęło. Teraz już Roman występuje jako starosta żytomirski. Starosta dawny na Litwie, przed zaprowadzeniem w niej rządu polskiego, w skutku unji lubelskiej, był więcej komendantem jak sędzią i rolę jego przyrównać można do dawnych kasztelanów bolesławowskich, — jak za Piastów kasztelanowie czuwali w obronnych grodach na pograniczu nad bezpieczeństwem i spokojnością Lechji, tak nad bezpieczeństwem i spokojnością Rusi i Litwy czuwali w zamkach królewskich starostowie. Ale uderza to, że na drugim statucie litewskim podpisany w dniu 8 czerwca 1563 roku, starostą żytomirskim Jan

Chodkiewicz, kiedy tutaj w wypisie zasławskim już w roku 1557 znajdujem xięcia Romana Sanguszkę w Żytomierzu; oryginalne dokumenta wyjaśniłyby nam prawdę, a tak tylko domyślać się i niepewności nasze zapisywać musim. Bądź co bądź, król, który gotował się znowu na wyprawę inflancką, musiał gromadzić ludzi. Pospolite ruszenie uchwalone było na sejmie, a król zjechał w lato do Wilna, dokąd mu panowie ozdobne poczty przystawiali. Tym razem zbierano ziemian za pieniądze. Ale xiężę Roman swoich wołynianów zapal łagodził i zatrzymywał ich przy zamku żytomirskim; na wojnę posyłać ich nie chciał, tłómacząc się, że są na miejscu potrzebni. Król tedy na wyjeźdźnym z Wilna polecił xięciu (27 czerwca 1557), żeby odsyłał do Inflant natychmiast zaciągniętych ziemian, tem bardziej, że zamek żytomirski innemi ludźmi osadzić można było i w istocie do służby każdego zamku tak na Litwie jak i na Rusi, były przyłączane pewne wioski, które pełniły wszelką strażniczą i wojenną przy nich powinność. Ludziom prócz tego, pod karą gardła i konfiskaty, nakazał król natychmiast udać się w pochód do Inflant. W istocie, straszna tutaj wojna groziła Litwie od W. xięcia. Tymczasem na południu xiężę Roman sam rozpoczynał harce z turekami i z tatarami. Rozdrażnił ich niezmiernie Dymitr Wiśniowiecki, człowiek zuchwały, szukający niebezpieczeństw, któremu się znudziło stać beczynnie na straży w Kaniowie. Wypadł tedy z Litwy na czele takich jak sam szaleńców, zajął wyspę Chortycę naprzeciw Końskich wód, blisko ujścia Dnieprowego, i ztamtąd zgłosił się, że chce własną tylko siłą zaprzec haana w Krymie. Nieutrzymał się tam długo, ale wrócił do Kaniowa, zajął Czerkasy i znowu ztąd gotował się iść na Krym, za wiedzą Iwana Groźnego. Car niechciał rozerwać rozejmu z Litwą i wezwał Wiśniowieckiego do Moskwy (w listopadzie 1557). Tatarzy chcieli z Moskwą sojuszu przeciwko Polsce, a car go chciał z Polską przeciw tatarom. Król po trudach lekkiej wojny inflanckiej, w której mistrza zmusił, że uwolnił z więzienia arcy-biskupa rygskiego, odpoczywał w Wilnie. Nagle jakoś po Nowym roku (1558) wieść gruchnęła po kraju, że tatarzy uderzyli na Ruś. Wkrótce już można było miarkować kierunek tego nawału. Jeden zagon szedł od Łebedy i za rzekę Roś się przeprawił; byli tutaj krymcy z białogrodzianami, niezbyt silni, bo nad 10,000 ludzi nie liczyli; ale drugi silniejszy zastęp rozpostarł się na Podolu pomiędzy Winnicą a Chmielnikiem. Zagony te miały się połączyć pod Międzybożem. Król natychmiast wydał potrzebne do odporu rozporządzenia. Pchnął przeciw tatarom hetmana polnego z Korony Sieniawskiego, dalej kazał wyruszyć w pole wojewodzie kijowskiemu Hrehoremu Chodkiewiczowi i poru-

szył cały Wołyń, który podówczas szersze miał znaczenie jak dzisiaj, bo i Podole i Ukrainę w jednym wyrazie obejmował. Szlachtą w boju dowodził zwykle marszałek ziemski, na Wołyniu był podówczas takim marszałkiem sławny książę Wasil Ostrogski, ale gdy nie mógł sam się stawić, dowództwo po nim z kolei starszeństwa wziął książę Iwan Fedorowicz Czartoryski, który z całą ziemią wołyńską i z Bohuszem książęciem na Korcu, miał stanąć pod rozkazy wojewodów. Król nakazał przeciąć tatarom drogę i zejść im z tyłu, żeby całkiem ich z Rusi nie wypuścić. Do tego ściągają się dwa rozkazy królewskie do księcia Romana z Wilna (24 i 28 stycznia 1558). Ta napaść była widać odparta, ale nie na długo, bo w lecie znowu Ruś drżała z obawy nowego najścia już nie tylko tatarów, ale i turków. Znaczne bardzo siły jednych i drugich z Dobruczy i Białogrodu, stanęły pomiędzy Kremenczugiem a Bałakeją, o 26 mil od Braclawia. Wysłali po języka do Chortycy, żeby się dowiedzieć, co się tam dzieje z Wiśniowieckim, czy jeszcze tam jest, coby im było nie bardzo na rękę, bo gdyby księcia nie znaleźli w Chortycy, mieli przez Wołoszczyznę wtargnąć do Polski. Doniósł o tem wszystkiem królowi sejmującemu w Krasnymstawie po świętkach hetman Sieniawski. Król w pierwszym wrażeniu rozkazał księciu Romanowi, żeby zaraz dniem i nocą śpieszył do Żytomierza, żeby opatrzył zamek i pilnował okolic (19 lipca 1558), a kiedy w dni kilka potem Sieniawski przez umyślnego doniósł królowi, że tatarzy już się wyraźnie mają ku Polsce, sądził król, że mu wypada ponowić rozkaz dany księciu Romanowi: na jego więc odpowiedzialność znowu zdawał spokojność Wołyńia z téj strony (28 lipca), a taki rozkaz zapewne i drudzy starostowie jednocześnie musieli otrzymać. Po téj grozie, nasz książę gdzieś się w podróż wybierał, bo król uwolnił go na czas jakiś od służby przy zamku żytomirskim (14 października 1558 roku). Na czas swojej nieobecności, Sanguszko zastępcą swoim na służbie zostawił pana Piotra Czaplica; ale cóż? kiedy z tym Czaplicem nie mógł się jakoś o warunki zastępstwa porozumieć książę. Podług zwyczaju, połowa dochodów od szlachty ziemiankiej, bojarów i poddanych, szła na takiego zastępcę, król sam sawet księciu to przypominał, widać więc z tego, że Roman nie chciał ustąpić połowy Czaplicowi. Czaplic jeszcze sto koni zaciągnął poprzednio na rzecz skarbu, za co pieniądze (500 kóp gr.) wziął do ręki książę i oddać mu ich nie chciał. Nadto Sanguszko opuszczać chciał służbę w zamku razem z ludźmi, tłumacząc się tem, że podług umowy, wszyscy do terminu dosiedzieli. Spory o to wszystko przeciągnęły się tak długo, że jeszcze we dwa miesiące po uwolnieniu królewskim, książę nieruszał się z miejsca. Król

oświadczał, mu swoje nieukontentowanie z tych powodów i kazał się godzić z Czaplicem, z czego się dowiadujemy, że zastępstwo jego trwać miało przez pół roku (3 i 7 grudnia 1558 roku). Tymczasem Piotr Czaplic umarł gdzieś w drodze. Król na jego miejsce obrał zastępcą xięcia w Żytomierzu, Bazylego Siemaszkę, sędziego trockiego, i kazał xięciu, żeby mu oddał połowę dochodów starościńskich i 250 kóp groszy litewskich na zaciąg półroczny sto koni (24 grudnia 1558). W roku 1559 książę Roman wybiera w starostwie żytomirskim podatek poborowy, uchwalony na sejmie, po 10 gr. z każdej sochy (uniwersał król. z Wilna 26 listopada). Nareszcie na dobre wybuchła długo powstrzymywana wojna o Inflanty, która unieśmierteliła Sanguszkę. Pierwszym jej znakiem, mianowicie co do osoby xięcia, był list króla z Wilna z rozkazem, żeby z ludźmi swojemi był gotów na posługi Rzpltej (18 listopada 1560). Na wiosnę już wszystko w Litwie wrzało rycerskim zapalem. Sam król osobą swoją szedł na obronę Inflant, hetman ścigał chorągwie pod Jurbork, na popis przed wyprawą. Książę równie tak samo jak i inni panowie litewscy, otrzymał rozkaz żeby się stawił do usług ziemskich pod wodzą hetmańską (10 maja 1561). Jest kilka innych listów króla w tejże samej sprawie do Sanguszki: w jednym poleca xięciu Zygmunt-August spieszną naprawę zamku żytomirskiego (1 lutego 1562), w drugim wysyła go z bratem Jarosławem już prosto do obozu na wojnę (26 lutego). W pół roku później, nieprzyjaciel widać od dolnego Dniepru chciał zastąpić Polsce i oręż zanieść na głębszą Ruś, zkąd książę Konstanty Ostrogski, wojewoda kijowski, miał się na baczeniu, — Sanguszko odebrał rozkaz, żeby na pierwsze żądanie wojewody śpieszył zaraz pod Kijów (30 lipca). Bez wielkich trudów wojennych upływały dni xięciu Romanowi, kiedy w listopadzie (dnia 12go z Ostrowic) odebrał nowy rozkaz, żeby z xięciem wojewodą śpieszał na granicę na wojnę. Widać miał Roman jakieś skrupuły, pytał ile ludzi powinien z sobą prowadzić na wojnę, skoro kancelarja królewska objaśniała go, jakie ma odbywać służby z dóbr swoich, wspólnie z bratem Jarosławem (16 grudnia 1562). W kwietniu następnego roku król obudwu braci Sanguszków powoływał na sejm do Wilna, dla załatwienia potrzeb ziemskich (8 kwietnia 1563), a Romanowi nakazywał nowy pobór srebrszczyzny, po 30 groszy z sochy, w starostwie żytomirskim (16 lipca). W roku 1564 obaj bracia Sanguszkowie stawić się mieli pod Miedzielem do obozu przeciw Moskwie na d. 24 kwietnia (rozkaz dany 7 kwietnia). Z roku 1565 nie mamy żadnych listów do xięcia; wiemy tylko zkądinąd, to jest z dzieła pana Przeździeckiego o Podolu, że Roman Sanguszko podpisał się jako świadek na sprzedaży Ko-

roteszowa przez Filona Kmitę Iwanowi Olizarowi; było to w Wilnie, przed samem Bożem Narodzeniem (15 grudnia; w Tomie IIgim str. 117). Xiążę Roman już wtedy musiał położyć zasługi dla ojczyzny, kiedy go król hojnie starostwami wynagradzał, kiedy go mieścił, chociaż młodego, w senacie. W roku 1566, podług naszej rachuby, mógł mieć xiążę niecałe trzydzieści lat życia. Mianował go król naprzód wojewodą braclawskim, o czem obszerniej rozpowiada list jego do mieszczan i ziemian, żeby wszelkie posłuszeństwo mu oddawali. Nareszcie podawał mu król w posesję dobra: Letyn, Pułtowie, Sałassy i dwór w Winnicy. Dobra te trzymał dotąd kadukiem Filon Kmita. Obiedwie te łaski król podpisał siedząc w Bielsku (30 marca 1566). Nowe świetne stanowisko wkładał na xięcia nowy urząd. Oto słał go król Zygmunt na południe, jako wodza przeznaczonego do obrony kraju od tatarów, którzy świeżo plondrowali ruskie ziemie. Wpadli do nich dwoma zagonami i spustoszyli powiaty winnicki i chmielnicki, robiąc to w porozumieniu się z wielkim xięciem moskiewskim, z którym razem chcieli wtargnąć w głąb Polski. Król sejmował z panami koronnemi w Lublinie do Wielkiej Nocy; zjechało się tam bardzo mało Litwy, dla wielkiego niebezpieczeństwa, które groziło od granic wschodnich, dla tego osobno wzywał Litwę na sejm do Brześcia, przyczem xięcia Romana uwolnił od tego na sejm jechania. Kazał mu tylko poraz trzeci już pobrać srebrszczyznę, wojsko trzymać w ryzie i strzedz zamków ukraińnych, od których na krok nie pozwalał się mu oddalać (28 kwietnia). Ziemianie braclawscy i winniccy widać opierali się władzy xięcia, skoro król drugi raz nakazuje im posłuszeństwo dla wojewody (27 lipca). Kiedy od tatarów minęła trwoga, xiążę miał iść złączyć się z hetmanem wielkim Grzegorzem Chodkiewiczem, ale tym razem nadzieja pokoju nagle błysnęła od Moskwy; posłowie nasi przywieźli rozejm od cara Iwana. Więc król nakazywał xięciu, by co prędzej do swojego województwa powracał, by zamki braclawski i winnicki opatrzył, by całą Ukrainę w ostrożności miał (26 sierpnia). Rzeczywiście, po ostatniem najściu tatarów, południowa Ruś wymagała pieczołowitości władzy. Cała Ukraina zaległa stepem, zamek winnicki leżał rozwalinami; wojsko nie było płatne i ztąd mała nadzieja bezpieczeństwa dla kraju. Rota xięcia Sokolińskiego, dla nędzy w jakiej zostawała, myślała zamek winnicki opuścić. Niestety powszechnie powiększyli jeszcze szlachta, która zbiegała z pod jassyru tatarskiego; przybywali do kraju zapóźno, bo starostowie widząc ich ziemie odłogiem leżące, zagarniali je pod swoją władzę prawną kaduka i rzadko kto mógł wrócić do swojej własności. Starostowie i zdobycze wojenne rozszarpywali bezkar-

nie, np. tabuny koni, które się w moc naszym hetmanom dostały. Skarżył się na te nadużycia książę Roman i króla znalazł na to bardzo czulego. Już Wołłowicz marszałek otrzymał rozkaz zjechać na miejsce i dzwignąć zamek winnicki, podskarbi otrzymał już assygnację do zapłaty wojska, zresztą wszystkim nadużyciom król zapobiedz przyrzeka (3 października 1566 z Warszawy). Na początku roku 1567, książę Roman został hetmanem polnym, jak to świadczy uniwersał królewski, wydany do wszystkich rotmistrzów, poruczników, dziesiętników i towarzystwa wojsk litewskich, tak konnych jak i pieszych (27 lutego). Toż samo osobno obwieszcza z Toroncza Hryhory Chodkiewicz, hetman wielki (2 marca). Książę otrzymał jednocześnie na swój wydział Ukrainę i stąd drugi uniwersał hetmański, żeby książęciu o wszystkim co się dotyczy nieprzyjaciół, donosili, nie wzbraniali się dawać szpiegów na wywiady (także 2 marca). Nie żądał jednak Sanguszko buławy, owszem, wzbraniał się jej przyjąć, czego powodów nie daje nam wypis zasławski. Król go z łaską swoją widocznie spotykał i zabiegał o przyjaźń książęcia, a Sanguszko niechciał brać wcale przywileju. Ufny w tę łaskę pańską, poborowe pieniądze z dóbr swoich obrócił na opłatę wojska i rozsądzał spory poddanych swoich z poddanymi książęcia Bohusza Koreckiego. Były jakieś krzywdy, które petyhorja królewska poniosła od obywateli winnickich; były jakieś gwałty, których się Bohusz Korecki, starosta winnicki, dopuszczał na osobie książęcia Dawida Kosankowicza, petyhorca; były jakieś rabunki. Książę Roman śledztwo prowadził, a król polecał mu sumiennie wymierzać sprawiedliwość petyhorji (12 marca i 8 kwietnia). Sanguszko wyprawiając się na wojnę, w Czarnawczycach gubernatorom i wszystkim swoim urzędnikom nakazywał, aby się we wszystkim słuchali kommissarzów dóbr jego (10 kwietnia 1567). Zdaje się, że wyprawa była przeciwko Moskwie. Ale na chwilę od tej strony zwrócił uwagę książęcia nowy napad tatarów. Sanguszko musiał tedy zostać na Ukrainie (16 kwietnia). W czasie tej napaści, miał Sanguszko prawie we własnym domu zdradę; namiestnik albowiem jego braclawski, niejaki Jakowicki, puścił się na łupież z kozakiem Fedynkiem, korzystając z zamieszania: zebrali do półtora sta ludzi w stepach i zabrali kilka tysięcy wołów czabańskich i owiec, podzielili tę zdobycz pomiędzy siebie i przechowali. Jakowickiego miał tedy książę pod dobrą strażą dostawić królowi (20 kwietnia). Teraz następują świetne czyny wojenne młodego hetmana na Białej Rusi. Iwan wielki książę moskiewski szedł z tatarami na Litwę, książę Roman dowiedział się o tem, już był naprzeciw niemu, z Czaśnik 20 lipca. Miał tylko dziewiętnaście set ludzi, chorągwie jego, Chodkiewi-

czowskie, Wiśniowieckie i t. d. wylicza Bielski i bój sam opisuje. Świetne zwycięstwo odniósł książę na polach Iwańskich, nad ośmiu tysiącami nieprzyjaciół, jak mówi Bielski, a w liście królewskim stoi, że nad siedemnastu tysiącami stało się owe zwycięstwo bardzo świetne, bo książę jednych w pień wyciął, drugich w ucieczce potopił, więźniów znaczną liczbę dostał, jakoteż amunicję, namioty, działa, srebro, złoto, klejnoty i cały obóz zabrał. Wieść się rozeszła, że wszyscy hetmani wielkiego księcia, a mianowicie: Piotr Srebrny, Wasil Palicki, Hrehory Kołyczow i Tymofej Krepotka, polegli, ale pokazało się potem, że hetman Srebrny został ranny, że książę Palicki pojmany umarł z ran i że Amurat wódz tatarski zabity. Historycy litewscy dwie tutaj widzą bitwy, jedną na polach Iwańskich, gdzie 8,000, a drugą na drodze z Uły do Suszy, gdzie 9,000 jazdy książę rozgromił, cyfra ogólna z dwóch tych bitew, wynosi dopiero 17 tysięcy. W tej drugiej, jazda nieprzyjacielska przebierała się, ale książę ją nagle doskoczył i znowu wódzów pozabijał, jeńców zabrał. Jeden tylko Juryj Tokmaków, który zostawał na odsieczy dla pobudowania zamku, uszedł na Ostrów i tam się okopał i armatą obsadził, zamysławiając budować nawet zamek, w nadziei prędkiej odsieczy. Król zwie to zwycięstwo *na uroczyszczu Susza*. Dziękując księciu (28 lipca) poleca mu, żeby z Ostrowa nieprzyjaciela wyruszył, tak żeby wojska i armaty z ziemi litewskiej nie wypuścił, dla czego hetmanowi Chodkiewiczowi rozkazał, żeby śpieszył księciu na pomoc. W istocie Roman pospieszył zaraz i obległ zamek na Suszy, ale utrzymać się tam długo nie mógł i odstąpił. Król przyjął jego tłumaczenie się, ale polecił, żeby znów wspólnie z hetmanem Chodkiewiczem nie pozwalali nieprzyjacielowi budować nowego zamku. Wojny podówczas, oprócz wstępnych bojów, zajmowały się głównie zdobywaniem obronnych grodów. Dwaj nieprzyjaciele idąc ku sobie, pochód twierdzami znaczyli, i zdawało się im, że tylko na tym gruncie są pewni, który nasrożyli działami, który sami przykrywali przednią strażą. Tak i tutaj na pograniczu się działo. Tokmakow w Ostrowiu oparcie chciał znaleźć dla siebie w przyszłych operacjach wojennych, a litewscy hetmani w zamkach, które budowali na Czasznikach i Worońcu. Król był za tem, żeby zamku wronieckiego dokończyć, ale żeby zaniechać Czasznik, bo by to wiele czasu zabrało: szło o to głównie, żeby się nie dać umocnić nieprzyjacielowi nowym zamkiem. Kiedy zaś książę jako widoczny dowód swojego zwycięstwa, dzieci bojarskie co znaczniejsze, pojmane w boju, odesłał jako więźniów królowi, Zygmunt August posłał mu do obozu ówczesnym zwyczajem na szatę sztukę złotogłowu, a dla rotmistrzów i towarzystwa, których meztwo szcze-

gólniej xiąże zalecał, posłał król axamitu i adamaszku (11 sierpnia). Król przytem oddawał sprawiedliwość niepospolitym przymiotom, dzielności, roztropności i odwadze Sanguszki. Że zaś wieść była o wielkim xięciu moskiewskim, jako z nowemi siłami ciągnął na Połock, młody hetman otrzymał rozkaz trzymać się w gotowości do boju i działać wspólnie z Chodkiewiczem (11 sierpnia). Sanguszko brał się zaraz do Tokmakowa. Obległ go na sławnem już uroczysku Suszy z Zienowiczem i innemi rotmistrzami. Zabrał mu wszelkie drzewo potrzebne do zbudowania zamku i tak całe trudy jego zniweczył. Rzecz dziwna, hetman polny odnosił te tryumfy własnymi siłami, bo pomimo przestróg i nakazów, hetman wielki czy nie mógł, czy nie chciał spieszyć mu na pomoc, chociaż król raz wraz posyłał stosowne do boju rozkazy. Ale zdawało się, że tutaj będzie koniec i tych odosobnionych tryumfów; rotmistrze i towarzystwo xiążąt Zbarażskiego i Wiśniowieckiego nie byli w ostatnich potrzebach, a wracać chcieli do kraju. Król tak się zachęcił do wojny, po tylu pomyślnościach, że sam obiecał przyjechać do xięcia do obozu, więc opieszale towarzystwo kazał zatrzymać (13 sierpnia). Były to jednak tylko dobre chęci, bo nie król pojechał do xięcia, ale xiąże się uprosił i pojechał do króla. Prowadził mu sam osobiście więźniów, w obozie zostawiając na swem miejscu Filona Kmitę, starostę orszańskiego (rozkaz królewski z dnia 26 września z Trok). Xiąże jechał z usposobieniem pokojowem, chciał narzucić przekonanie, że rozejm z w. xięciem konieczny. Król posłuchał i rozpoczął o to stosowne kroki do wielkiego xięcia Iwana, ale nie powiodło się, gdyż ten ostatni wydał wojnę i kazał budować nowy zamek na ziemi litewskiej w Uświcie. Sprawa była tak nagląca, że król rzucając sprawy koronne, wybierał się do Litwy na sejm walny, który zwołał dla obmyślenia środków odparcia nieprzyjaciela. Sejm miał być w Brześciu 1 grudnia. Xiąże otrzymał rozkaz, żeby jechał do Winnicy na Podole i na sejmikach umysły szlachty skłonił ku wojnie (15 października). Może widział się xiąże z królem w tym czasie, bo mamy z dnia 22 grudnia nowy list królewski do hetmana Chodkiewicza, który wręczał od pana wodzowi sam Sanguszko. Była w nim rzecz o użyciu i opatrzeniu wojska. Xiąże wiedział całą w tej mierze myśl królewską i tę miał wyjawić Chodkiewiczowi. Zważywszy więc, że Zygmunt August mało się znał na rzeczach wojennych, łatwo przyjsć do wniosku, że tu xiąże sam podawał swoje myśli starszemu od siebie władzą i powagą wodzowi, a tylko się osłaniał majestatem pańskim. Roku 1568 niemniej był xiąże czynny jak poprzedniego. Król mu polecał ludzi najętych utrzymać przy zamkach i na każdego konia po 5 gr. ze skarbu wyznaczał (28 lute-

go). Sam znowu wybierał się do obozu, ale z pod Radoszkowic powrócił do Knyszyna i wysłał tylko starostę żmudzkiego pod Ulę, około której już od niejakiego czasu xiążę wietrzył. Nieudało się zdobyć ją w marcu i wojsko niepłatne się burzyło. Xiążę miał jechać do Borysowa, żeby naradzić się z hetmanem i starostą żmudzkim Chodkiewiczami, jak rzecz dalej prowadzić bez pieniędzy. Król żądał po panach, żeby zapewnienie wojsku od siebie dali, jako żołd wysłużony otrzyma, a tymczasem gotów był choćby dla tej tylko sprawy, sejm złożyć w Grodnie. Wybierał się i xiążę z obozu, ale nie wiemy dokąd, może do króla, który rozkazywał, żeby został przy wojsku, przynajmniej póty, póki nie przysle jemu czasowego zastępcy, nieprzyjaciel albowiem w znacznej sile przybył do Połocka i chciał dalej wkraczać ku Dolhinowu i Drui, z myślą żeby już na Berezynie zamki pograniczne budować (30 marca), lecz każde najlepsze chęci hetmanów i króla paraliżował wiecznie brak skarbu: porucznicy i towarzystwo, na zasadzie że dosłużyli swojego terminu, chcieli wracać do domów i król znowu listem swoim uspokajał ich i obiecywał zapłatę (14 kwietnia). Bieda była ogromna: mało bić się, trzeba jeszcze było stawiać zamki, a komu rozkazywać do boju i do pracy? Zamek w Czaśnikach, którego król dawniej zaniechać radził, był już na ukończeniu, budowały się też nowe zamki w Krzywlinie i Łukomli, bez przyzwoitej obrony, zamki te łatwo by się dostały w moc nieprzyjaciela. Xiążę stał wtedy na przystawstwie w Hołowczynie. Król kazał mu iść do Łukomli, dokąd mieli się ściągać wszyscy rotmistrzowie, każdy ze swoją chorągwią, pod jego dowództwo, żeby czoło stawić nieprzyjacielowi (w maju). Ale zasłaby nasz xiążę był na swoim stanowisku. Nieprzyjaciel już nie groził, ale czynnie się krzątał i uprzedził Sanguszkę w postawieniu zamku w Turowli. Nie zostało więc nic, jak tylko słabe zamki ukraińskie w tej stronie opatrzyć i czuwać, a wojsko płacić własnymi pieniędzmi, o co nawet król xięcia prosił (18 maja). Trafiał król w myśl xięcia, któremu żał serdecznie było krajów ruskich i który ubolewał nad małymi i niedostatecznymi środkami obrony, z powodu rządu i władzy wielu osobom naraz udzielonej. Za przykładem więc przodków, ofiarował królowi własne usługi i pisał do niego o to z prośbą, żeby ich nie odrzucał (21 maja). Ale wciąż jedno i jedno skargi. Zawsze wojsko chce się rozejść po domach, zawsze król obiecywał dla niego pieniądze, zawsze kazał xięciu pamiętać o naprawie zamku żytomirskiego, zawsze ten hetman Chodkiewicz obiecywany na pomoc, ale go się Sanguszko żadną miarą nigdy doczekać nie może. Na całej przestrzeni ruskiego kraju zamki były bez opatrzenia. Co skarb dawał na ten przedmiot, to wsią-

kało w grunty niesprawiało skutków, bo skarb dawał mało i kapaliną, więc cały ciężar utrzymania twierdz pogranicznych, spadał na hetmanów, a Sanguszko nietylko musiał myśleć o Podolu i Wołyniu, ale król kazał mu opatrywać jeszcze w amunicję, działa i ludzi i żywność Witebsk i Suraż (21 lipca). Najznakomitsze jakie zwycięstwo, było pod Ułą i przypało we wrześniu 1568 roku. Mamy list królewski, dziękujący za nie bohaterowi, datowany jest z Warszawy 5 września. Więc nastąpiło zwycięstwo Uły wcześniej nieco jak 2.) września, chociaż tę ostatnią datę podawały dotychczasowe nasze źródła. Zdobycie Uły było konieczne dla Litwy, bo jej otwierało drogę do Połocka, zajętego przez nieprzyjaciela. Z drugiej strony, prosto naszych rycerzy prowadziło też do celu wzmocnienie zamku w Horodyszczu, który zajął sam książę hetman. Bitwę także opisuje Bielski. Drugi to już raz Sanguszko podstępował pod Ułę; za pierwszym razem, sześć niedziel dobywając, dobyć jej nie mógł, teraz zaś przez noc jedną fortem wojennym i nagłą napaścią, wziął zamek ale w ruinach, tak, że musiał się potem odbudowywać na zgliszczach, bo nie dosyć było uprzątnąć sobie zawadę do Połocka, ale trzeba było jeszcze twierdzami oblegać Połock. Spisz armatni z Uły król kazał przeprowadzić do Witebska, dla przelania na nowe działa, a samego hetmana zatrzymywał w Horodyszczu, w którym to miejscu nowe mu groziło niebezpieczeństwo. Tłomacz Makarowicz, który był przy carze perekopskim, doniósł królowi, że Mehmed Gerej Galha carewicz, położwszy się nad Dnieprem, zamyslał wtargnąć do Polski od Osterkermania aż do Hurki i solanych jezior. Xięciu więc jeszcze przypało opatrywać zamek rzeczycki (rozkaz 17 września). Ale znajdujem świadectwo, że król zwalniał xięcia od straży pogranicznej; chciał sam go widzieć, więc Kmita jak dawniej miał go zastępować w polu, a młody hetman odprowadzał panu jeńców i trofea z Uły. Podróż i tym razem pewnie do skutku nie przyszła. jak to widać z szeregu dat, w których król do xięcia nowe pisał listy. Ważność zwycięstwa Uły teraz dopiero się pokazała, gdy car słał swoich wojewodów, Nikifora i drugich, z dwoma poczetami zbrojnymi, na odsiecz zamkowi, ale dowiedziawszy się o zwycięstwie twierdzy, wojewodów, którzy już do Czebesa (Siebieza?) nadciągnęli, potracić rozkazał. Książę znowu radził pokój, może widząc niedołęstwo oporu, jaki Litwa mogła stawić w polu. Król go słuchał. Wyprawił gońca do hetmana Chodkiewicza, żeby traktował o zawieszenie broni: tym jedynie sposobem można było czas potrzebny zyskać, należyście się wzmocnić i przygotować na wojnę (w październiku). W naszym wypisie następują teraz ciekawe rzeczy, wyświetlające cokolwiek stanowisko xięcia w spra-

wie sławnej unji lubelskiej. Sanguszko był to jeszcze litwin z rodu i rusin z wiary i z języka, chociaż po polsku dobrze mówił i dobrze pisał. Podania narodowe jeszcze w nim nie zamarły, to też jak inni podówczas ludzie serca, nie brał rzeczy na zimno, ale czuciem się rządził. Nie dowodziło to w nim zdolności stanu, ale dowodziło jednakże charakteru. Bądź co bądź, książę nie był za unją taką, jaka nastąpiła rzeczywiście i razem z Litwą miał inne widoki. To też z żalem dowiedział się z listów panów litewskich o sprawach w Lublinie, jaką poszły drogą. Na sejm się niestawił, bo zapewne nie miał czasu przed czuwaniem. Ale pan Mikołaj Radziwiłł kanclerz doniósł mu z Żolan (13 marca) o pierwszych nieprzyjemnych nowinach z Lublina, jak, kiedy i z czem odjechali panowie, rada i posłowie ziemscy od króla jegomości, jak się przekonała Litwa o życzliwości sąsiadów, jak ci chcieli widać, aby wielkie księstwo Koronie hołdowało, jako król przed odjazdem przyłączył samowolnie Podlasie do Korony i jako posłowie podlascy na taką unję przysięgli, a byli niemi niejacy Bujno i Kosiński, jako król z pieczęciami swemi wydał uniwersały do całej ziemi podlaskiej, aby odtąd posłuszeństwo li jedynie Koronie czyniła, a do wojewodów, kasztelanów, starostów i urzędników, aby pod karą gardła przysięgę Koronie w kwietniu niedzielę wykonali. To nic. Takież same uniwersały ma król śłać na Wołyń, z rozkazem, aby na tę niedzielę zjechali się do Lublina. Kanclerz litewski przerażony zwoływał tedy do Wilna walną radę: starostę żmudzkiego, wojewodów trockiego, nowogrodzkiego, mińskiego i księcia hetmana polnego. Szło o to, jak upomnieć króla i jak się sprzeciwić wcieleniu Podlasia i Wołynia. Dowód, że książę był jednym z silnych przeciwników unji, w tem właśnie leży, że go tym razem kanclerz wzywał do Wilna; ci pięciu panowie rady, o których tutaj wzmianka, musieli być całą nadzieją niezależności Litwy. Jednak obawiał się Radziwiłł nieco znakomitego króla i kazał Sanguszce list swój spalić. Nie naznaczał przecież kanclerz daty zjazdu, ztąd już 17 marca drugi raz o to do niego pisał Radziwiłł. Jednocześnie podolanie wyprawiali posłów do króla, z prośbą o pomoc przeciw wrogom, Potockiego starostę chmielnickiego i księcia Jarosława Sokolińskiego, rotmistrza z konnicy. Uprzedzali o tem i księcia, prosząc żeby na obronę pośpieszał (28 marca). Ale rozsądniejszy był, jak się zdawało, książę Roman, bo wezwany osobiście przez króla, na sejm przyjechał i głosował na nim, o czem wiemy już znowu z dyaryjusza tego sejmu, ogłoszonego drukiem w Poznaniu. W materiałach świeżo wydanych przez Iwanyszewa w Kijowie o księciu Kurbskim, mamy wprawdzie wiadomość, że we Włodzimierzu nie stanął książę w dniu, kiedy szlach-

ta przysięgała na unję w czerwcu i składała się przed zesłańcem królewskim, ale oczywiście nie żaden opór był tego przyczyną, kiedy hetman na sejm zjechał. Xiążę o przymierzu z wielkim xięciem wywodził szerokimi słowy, żeby to było cum indignitate sejmu i czasby się opuścił, który w rzeczach walecznych ma być na baczniu. Wywodził co za niebezpieczeństwo szykuje się: wojsko tureckie perekopskiego cara, a między swemi nieprzyjźn i strach z téj unji. Xiążę jak widzim nie głosował nic w materjach sejm zajmujących, ani jaka ma być elekcja, ani jakie sejmy, ani jakie warunki unji, ale tylko wniósł o swoich sprawach walecznych, o stosunkach z wielkim xięciem moskiewskim, z tatarami i z turkiem, jaki powinien być hetman. Zyskał na tem wszystkim mało, bo okazał się człowiekiem czynu, nie gadaniny sejmowej; fakt unji brał serjo; czuł, że co się stało, odstać się już nie może. Unję dwóch narodów rozważał jedynie ze strony politycznej i stosunków zagranicznych. Co do wojska, xiążę chciał, aby żołnierze litewscy nie w ziemi koronnej leżeli i ażeby porządek około żywności ich był postanowiony. Niechciał więc unji tylko w buławie (Dyarjusz str. 204). Jarosław brat xięcia, był na tenże sejm posłem od stanów litewskich. Na tym dopiero sejmie działa i więźnie z Uły, xiążę oddawał królowi: podpisał lenno pruskie, co także dowodem jest szczerości jego, bo sprawa pruska była już czysto polska, nie litewska. Dopiero w październiku 1569 król posłał przywilej na hetmaństwo polne xięciu. Teraz niewzbraniał się przyjąć buławy Sanguszko, z czego bardzo się cieszył Hrehor Chodkiewicz, który nawet obiecał jechać do Knyszyna z podziękowaniem królowi. Hetman wielki, jak widać ze wszystkiego, był wielkim przyjacielem naszego xięcia. Łączyły ich nawet jakieś stosunki rodzinne, Sanguszko albowiem żonaty był z Chodkiewiczówną, ale w dzisiejszym stanie naszych genealogicznych wiadomości, niepodobna dojść z którą. Dosyć, że hetman wielki, czy dla tego, czy dla innych jakich względów, żywy brał udział w losach xięcia, pisywał do niego ciągle, a przynajmniej swoich udających się na Wołyn mu zalecał. Groziła Sanguszce jeszcze jedna wojna z tatarami, o której doniósł poseł polski w Carogrodzie, Taranowski. Car perekopski, władkę Alexandra, który do niego jeździł od króla, trzymał w więzieniu, o ślepotę przyprawił i z miasta swego kijami wyгнаł, w obec posła tureckiego. Potem wydał rozkaz do najścia Polski. Carewicz, syn młodszy hana, Ałdy Girej, już 3 grudnia 1569 ruszył w 10,000 ludzi do przeprawy u Mlecznej wody, a przez Dniepr między Możyrem a Czarnobylem, gdzie złączywszy się z Moskwą, miał na zamki ponizowskie uderzyć, a starszy brat jego Gałha w 60,000 ruszał na Podolę. Król zlecał hetmanowi, żeby go-

tów był, a tymczasem jechał do Litwy dla narady z Chodkiewiczem (7 grudnia). Rozleciały się zewsząd uniwersały do ziem ruskich na pospolite ruszenie. Skończyło się na strachu. Żona xięcia Romana umarła w roku 1570. Hetman wyprawiał jej pogrzeb i zapraszał do siebie na ten cel między innymi Pawła Sapiehę, ale odmówił ten ostatni, dla słabości żony swój i dla prędkiego wyjazdu na sejm do Warszawy (29 grudnia 1570). Pogrzeb odbywał się w Mielcu, o czym świadczy list ojca Teodozego, biskupa włodzimierskiego. Z dwóch lat 1571—2 żadnych wiadomości o xięciu nie mamy. Kończy wypis summaryczny rozkaz xięcia wydany 1 kwietnia 1573 r. z Włodzimierza do kommissarzów i plenipotentów dóbr, aby rządili jako przynależy, podczas jego wyjazdu na usługę wojenną króla i Rzplitej na Ukrainę, aby nie dawali nikomu okazji do naruszania przyjaźni sąsiedzkiej, aby prawnie dochodzili nieraz gwałtem krzywd swoich. W cóż się teraz obróci wiadomość Bielskiego, że książę Roman Sanguszkowic, hetman polny litewski, „umiały i szczęśliwy,“ umarł z gorączki dnia 12 maja 1571 roku? Oprócz listów królewskich do xięcia, których treść daliśmy, dużo jest w spisie summarycznym rzeczy ledwo co napomkniętych, rzuciłyby niepośledni blask na dzieje ostatniego Zygmunta. Są korespondencje Hrehora Chodkiewicza, Filona Kmity, Stanisława Paca wojewody witebskiego, Stanisława Naruszewicza ciwna wileńskiego, Jerzego Tyszkiewicza, Korsaka starosty dryeńskiego, Jerzego Zienowicza kasztelana połockiego, rotmistrzów Bohusza, Szołuchy, Sielickiego, Jana Łopotta, Bartosza Żuka i t. d. Niemógłby xiąże Roman, dziedzic Zasławszczyzny, imiennik hetmana, lepiej użyć kilku tysięcy złotych, jak na wydanie tych drogiej pomników. Ścisłym drukiem byłby zapewne porządny tom, w treści może przewyższający interes żywota Kurbskiego, który wydano w Kijowie.

Xiądz *Hieronim* Sanguszko, biskup smoleński, fundator jezuitów w Mińsku litewskim, był poprzednio biskupem metońskim i suffraganem wileńskim; umarł 5 lipca 1657 r. pod Odelskiem, jak znaleźliśmy w tej części Dyarjusza Chrapowickiego, która jeszcze niewydana. Jedyny z Sanguszków xiądz. Byłby poszedł wysoko, gdyby nie rychła śmierć. Na biskupstwo metońskie podniósł go Abraham Wojna, biskup wileński. W Smoleńsku był pasterzem od roku 1654—1657.

Ostatni Sanguszkowie biorą lustr od xięcia Pawła, który w XVIII wieku wyniósł się z zacisza domowego na horyzont Rzeczypospolitej. Do jego czasów, Sanguszkowie acz byli potomkami rodu wielkiego, oprócz kilku znakomitości, jak xięcia Romana, wojewody witebskiego Szymona, nie liczyli się do panów, co w bycie

Polski zadziwiać nie mogło, gdyż drobnych książąt na Litwie i Rusi niezmiernie wiele było, tytuł ich nic nie znaczył, gdy ginął w odmęcie równości szlacheckiej. Tak i książę Paweł wyszedł na wielkiego pana i ministra z niewielkiego wcale szlachcica. Ostatnim senatorem ze wstępnych w prostę linię jego przodków, był ów *Szymon*, wojewoda witebski, zmarły już w listopadzie 1638 r. — Synowie jego: *Hieronim*, biskup smoleński, i *Jan-Władysław*. Tego ostatniego syn *Hieronim*, był ojcem *Pawła*. Jan-Władysław rotmistrzował, Hieronim posłował tylko na sejmach. Hieronim, z Sapiieżanki, córki hetmana Pawła, który bił szwedów za Jana-Kazimierza, miał i drugiego syna, *Kazimierza*, który znowu otrzymał senatorstwo; było to w roku 1701, kiedy wziął po Januszu Wiśniowieckim łaskę nadworną litewską, o czem pisze Żaluzki w *Epistolae historico familiares* T. 3ci str. 158. Starał się z nim wtedy o tę łaskę Pac, kawaler maltański, który potem w istocie wziął tę łaskę, ale od króla Leszczyńskiego, może wbrew Sanguszce. Poplątane bardzo następstwo jest marszałków nadwornych litewskich z tego czasu. Niesiecki kilku faktów nie wie, jak np. i o tym Pacu. Książę Kazimierz żył jeszcze w 1706 roku. Pac bierze łaskę w 1708 od Leszczyńskiego, a po bracie, *Paweł* Sanguszko bierze ją od Augusta IIgo, ale zdaje się, było to już po rozgromie puławskim. Tak może i Pac brał łaskę wbrew Sanguszce, ale między jednym a drugim. Książę Paweł w roku 1734 wziął łaskę wielką litewską. Ożenił się naprzód z bratową, wdową, Pieniążkówną wojewodzianką sieradzką; potem z Lubomirską, córką Józefa i Teofili książniczki Zaslawskiej; wreszcie z Barbarą Duninówną, referendarzówną koronną. Pierwsza żona ledwie tydzień żyła z pierwszym mężem swoim. Druga w posagu przyniosła mężowi ordynację ostrogską, której była dziedziczką, po wygaśnięciu książąt Zaslawskich. Nie książę Paweł, ale syn jej Janusz, został po matce panem rozległych włości, które się nigdy, według praw ordynacji, ani Sanguszkom, ani nikomu prawem dziedzicznym dostać nie mogły, gdyż po wygaśnięciu Zaslawskich, miały przejść na Maltę. Trzecia żona wreszcie, była to owa święta matrona, owa święta dama, która rej wiodła między *małą trójcą*, między *świętymi* paniami w Warszawie w czasie zepsutych rządów Stanisława-Augusta (o czem porównać w dodatkach do Igo tomu, artykuł o Bielińskich): Co rok mężowi rodziła dzieci, a umarła już bardzo późno, 2 października 1791 roku, mając lat 73, w Warszawie; pochowana u kapucynów. Historia jej i jej męża, bardzo ciekawa, jest w rękopiśmie marszałka zaslawskiego Ciechońskiego, pod tytułem: „Pan starosta Zakrzewski,“ który pomimo tego, że go już kilka razy drukowano, dotąd w całości nie jest wydany. — Dzieci

Pawła podniosły jeszcze więcej w Rzplitej znaczenie Sanguszków. Najstarszy, *Janusz-Alexander*, dziedzic ostrogski, prowadził życie niespokojne, burzliwe, hulacze. Od roku 1735 był miecznikiem wielkim litewskim, a od roku 1750 marszałkiem nadwornym litewskim. Brał spadek po ojcu, który właśnie pod owe czasy umarł, w drodze do Warszawy 15 kwietnia 1750 roku. Ignacy Ogiński wziął łaskę wielką, a po nim dopiero syn zmarłego, książę Janusz, mianowany w sierpniu. Była to sławna epoka jego marszałkowstwa w trybunale piotrkowskim i lubelskim, którą szeroko i wymownemi zarysami opisuje Kitowicz. Książę pił tego i częstował jak nikt, życie prowadził nie w pracy, tylko w zbytkach. Ożenił się z Konstancją Denhoffówną, ostatnią potomką znakomitego rodu, córką wojewody połockiego i hetmana litewskiego. Była to osoba młoda, piękna i bogata, ale mąż jej nie cierpiał i żyć z nią nie mógł. Ztąd bezdzietny. Przez tranzakcję w Kolbuszowie zawarł, rozdarował całą swoją ordynację pomiędzy przyjaciół i znajomych, co wielkiego w Polsce narobiło hałasu, bo w r. 1753 ujęła się o własność swoją Rzplita i ledwo nie przyszło do wojny domowej. Sprawa ta potem liczne zajmowała sejmy i kommissyje. Książę zrzekł się łaski w roku 1763 i ostatek życia w spokojności przepędził. Sejm z roku 1766 zatwierdził tranzakcję, a sejm 1774 roku dobra ostrogskie zabrał na Maltę, tak więc książę dożył upadku swoich projektów i działań. Umarł 13 września 1775 roku. Mieszkał zwykle w Dubnie. Żona jego zaniedbana, odżyła wtedy ale zapóźno. Poszła za mąż za młodego, ubogiego szlachcica, który przed nędzą schronił się do zakonu jezuickiego, ale po kassacie wystąpił. Wybrała go sobie i poszła za niego, ale mimo to nie poprawiła sobie losu, już bowiem była stara, a Rogaliński włazłszy w bogactwa, o czem innem, nie o niej myślał i dokuczał jej na wszelkie sposoby: nieraz nie miała czem rzemieślnika opłacić przy swoich dostatkach. — Inni synowie księcia Pawła z Duninówny, byli: *Józef-Paulin*, po bracie marszałek nadworny litewski od 1763, a wielki od 1768 roku. Umarł 12 maja 1781 roku w dobrach swych w Krakowcu. — Dalej idzie *Hieronim*, naprzód starosta czerkaski i kazimierski, a potem ostatni od roku 1775 wojewoda wołyński, był kandydatem z Rady nieustającej do województwa krakowskiego w 1785 roku. Był też generałem wojsk koronnych, umarł już po upadku Rzplitej. — Trzeci syn, *Janusz*, był starostą krzemienieckim (starostwo to dziedziczne prawie było w ostatnich czasach w domu Sanguszków) i potem od 17 lutego 1788 roku strażnikiem wielkim koronnym, ostatnim co ten urząd piastował. Żona jego przewodniczyła sejmikom i stała na czele stronnictwa reformy podczas sejmiku czteroletniego, o czem ma szczegóły w Pamiętnikach

swoich szef Józef Drzewiecki. Wojewoda wołyński był zięciem Eustachego Potockiego i sławne było jego wesele w Radzynie, o czem pisaliśmy już w „Znakomitych mężach polskich.“ Ślub dawał Krasicki, świeżo wyniesiony na xięcia biskupa warmińskiego. — Syn wojewody, Eustachym przewany, przez pamięć na dziada po kądzieli, był jeszcze za Rzplitej jenerałem. — Innego wnuka marszałka Pawła, nauczycielem domowym był Franciszek Karpiński, poeta nasz sielankowy na dworze xiężny Barbary, która się wychowaniem wnuków starannie zajmowała.

Sapiehowie. Jak w historii Radziwiłłów, tak i w historii Sapiehów, Święcki nie zna późniejszych losów tych osób, o których wspomnieliśmy już w swoich Pamiątkach, skróciwszy Niesieckiego. I tak: Syn hetmana Kazimierza, zmarłego 3 marca 1720 roku (str. 55) wojewody wileńskiego, *Jerzy*, nazwany w texcie stolnikiem litewskim, został w kwietniu 1732 wojewodą mściławskim i tegoż jeszcze roku umarł na suchoty w Warszawie (12 października 1732 roku). — Syn tego Jerzego, *Antoni-Kazimierz*, ze starosty mereckiego, od roku 1717 kasztelan trocki, umarł w maju 1739 roku. — Inny *Kazimierz-Karol*, syn Alexandra, marszałka wielkiego lite., a wnuk hetmana (str. 56) jenerał artyllerji, umarł we Wschowie 1738 roku. — Brat jego rodzony, xiądz *Józef-Stanisław*, proboszcz wileński, potem koadjutor biskupa Zienkowicza i suffragan, referendarz litewski. Otrzymał święcenie na biskupstwo dyoceryjskie w roku 1737, ale nie doczekał się katedry, gdyż umarł w grudniu 1754 roku w Wilnie. Młodzian wielkich nadziei, przyjaciel Łopacińskich, z których jeden opisał jego podróże po Europie, rzecz niedawno drukowana bodaj czy nie w Gazecie Codziennój. — Syn najmłodszy Alexandra, *Michał*, starosta gulbiński, łowczy litewski, wojewoda podlaski i wreszcie podkanclerzy litewski od roku 1752. Zięć Czartoryskich, którzy go niewiele szacowali, umarł w Słonimie 12 października 1760 roku. — *Piotr*, syn Jana, starosta bobrujskiego i hetmana, stolnik litewski (str. 57), był później wojewodą smoleńskim, umarł jadąc do jeneralności na Węgry dnia 24 stycznia 1771 roku. Był to sławny swojego czasu elegant i ztąd o nim pisze Kitowicz, ale dobry polak i przeciwnik polityczny Stanisława Augusta. — *Józef*, podskarbi nadworny litewski (str. 59) umarł w kwietniu 1744 roku w Pratulinie nad Bugiem, w stolicy posiadłości swoich. Wyciągał ręce po pieczęć lub buławę, a piastował klucze. Dziedzic Boćków. — *Jerzy*, starosta wilkowski od roku 1742, wojewoda mściławski, dziedzic Żerkowa w Poznańskiem, gdzie erygował Pleszew na miasteczko. — Z tejże samej linii Sapiehów pochodzi *Michał-Alexander*, syn Kazimierza jenerała artyllerji i Karoliny Radziwiłłówny,

obożny polny litewski, podskarbi nadworny, wojewoda połocki, hetman polny, wreszcie w ostatku kanclerz litewski od roku 1775 i to był ostatni jego urząd, który piastując przyjął łaskę marszałka jeneralnego Litwy od Targowicy. Człowiek zacny i wszedł podobno do téj roboty jedynie dla tego, żeby odwracał złe zamysły, ale słaby do niedoleżtwa i niewiele rozumny. Żona jego sławna lekkomyślnością, jakiś czas rej wodziła na dworze Stanisława-Augusta. Umarł 28 kwietnia 1793 roku, pochowany w grobach przodków u Kartuzów w Berezie. — *Ignacy Sapieha*, z innej linii, syn Władysława (o którym na str. 67) wojewody brzeskiego, sam wojewoda mściślawski z podskarbiego nadwornego litewskiego; umarł w Rożany 15 kwietnia 1758 roku. Zostawił syna *Jana*, który z Braneckiej, siostry późniejszego hetmana Xawerego, zostawił syna *Kazimierza-Nestora*, sam zaś miał kilku innych synów, którzy przeszli do historii, i tak: *Józef*, krajczy litewski, był naczelnym wodzem czyli regimenterzem litewskim w jeneralności. — *Kajetan*, brat jego, zginął w boju pod Lanckoroną w roku 1771. — *Kazimierz-Nestor*, generał artyllerii litewskiej, był marszałkiem litewskim sejmu czteroletniego 1788—92. Niesprzyjał reformom prawodawczym, ale je przyjął i do ostatka wytrwał w poświęceniu się swojemu. W trzecim zeszytcie *Atheneum* z roku 1851, znaleźliśmy ciekawą, wiele nauczającą i dowcipną korespondencję xięcia *Kazimierza-Nestora*. Jest to nabytek jeden z najważniejszych, jakieśmy w dniach naszych zdobyli dla dziejów wewnętrznych kraju naszego, za czasów panowania *Stanisława Poniatowskiego*. Nie ma tam wiele faktów dla historii kraju, lubo i te się znajdują pomiędzy innymi, ale są za to nieocenione i pierwszego znaczenia szczegóły dla dziejów rodzin i towarzystwa naszego. A jeżeli zwrócim na to uwagę, że wszystko co myśli i co robi towarzystwo, odbić się musi w faktach zewnętrznych, więc w listach xięcia *Sapiehy* znajdziem zawsze historję Rzplitej, w jednym odłamku z bogatęj rudy, której jeszcze skarbów nawet myśłą zmierzyc nie możemy. Xiąże *Nestor* był bardzo młodym, kiedy wyjechał w podróż za granicę, żeby się dostatecznie wykształcić w swoim zawodzie. Był to człowiek modnego wychowania, pół polak, pół francuz, zalotny, romansowy, nierządny i grał w karty. Ale został przez stosunki rodzinne i dla imienia swojego, które pięknie brzmiało w kraju, dygnitarzem rodzinnego kraju. I xiąże nagle się nawrócił, i chciał być godnym swojego stanowiska, przyszłości jaką mu gotowano, i pojechał uczyć się. Korespondencja jego obejmuje listy z roku 1773 do 1776, z Turynu, Paryża i Strasburga. Szlachetne serce odniosło w nim tryumf nad zepsuciem. W Sardynji i we Francji pracował jak galernik,

tak sam o sobie powiada. Uczył się artyllerji, matematyki, chemji, fizyki, mechaniki, prawa, literatury, tańca i t. d. Im więcéj umiał, tem częściej sobie powtarzał, że to dopiero początek. A nie trzeba tego brać za prostą frazę wymowną; xiąże w istocie pracą okropną, w dzień i w nocy, ukształcił się na jednego z najzacniejszych i najuczestszych obywateli kraju. Jaka to moc duszy w tym młodzieńcu! Rozrywany na tę i na ową stronę, magnat, przystojny, tancerz zawolany, jeździec od którego lepszego nie było w Turynie, — umiał znaleźć czas i na zabawę i na to, czego po nim wymagało jego położenie światowe i obowiązek. W téj korespondencji tyle zdań zdrowych, tyle uczucia, tyle poświęcenia się, tyle rozumu! Krok za krokiem widzim jego całe postępowanie i serce. Zdaje matce sprawę ze swoich prac, zatrudnień, zabaw i myśli. Matkę tak kocha, jak nikt więcéj; spowiada jéj się nawet ze swoich miłostek i małych intryg, i taki powolny jest jéj rozkazom, że nawet w rzeczach tyjących się artyllerji, radzi się jéj we wszystkim. Są tu jeszcze i listy xięcia Nestora do wuja hetmana Xawerego Braneckiego, i do pana strażnika polnego, który był przyjacielem rodziny, a sędzią laski marszałkowskiej koronnej, Józefa Mierzejewskiego. Są xiążki, które prawdziwie malują wiek, albo jedną jego stronę, chociaż do tego nie mają pretensji. Czasem artysta obmyślawszy dobrze co ma robić, nie stworzy tak pięknego obrazu, jak te xiążki bez pretensji. Autor tam pospolicie w listach maluje ludzi i czasy które widzi, ale umie tak patrzeć, że w każdym kawałku jest artystą, a w całości tworzy coś genialnego i wielkiego. W naszéj nowéj literaturze na dwie takie natrafiłiśmy xiążki: na listy Commendoniego i na korespondencję xięcia Nestora. Tamta nam lepiej odmalowała wiek, jak wszystkie źródła, badania, prace i pomniki, ta odsłoniła nam także również piękne z jednéj strony czasy Stanisława-Augusta. Panu Kraszewskiemu należy się wdzięczność za telisty xięcia Nestora. — *Jan Fryderyk*, pan na Kodniu, starosta brzeski, kasztelan trocki, wreszcie kanclerz litewski, umarł 1752 roku. Zacny dobrocią serca. Zawód swój rozpoczął w ostatnich chwilach panowania Jana IIIgo. Jako kasztelan trocki pisał i drukował dzieła, ale pod cudzemi zawsze nazwiskami; pisał o swoim kościele kodeńskim i o obrazie cudownym Najświętszój Marji Panny gwadelupeńskiej, który jeden z jego przodków, Mikołaj kasztelan wileński, uwiózł z Rzymu za panowania Władysława IVgo. Dalej pisał historję orderu Orła Białego. Najważniejsze jego dzieło: *Swada*, wydane pod nazwiskiem Ostrowskiego Danejkowicza, który był podobno jego sekretarzem. Są to wzory wymowy kaznodziejskiej, sejmowej, wzory pisania listów, wzory stylu i t. d. Pięć części jest téj

Swady. Nie miałyby żadnej wartości dla nas, gdyby w istocie za wzory stylu służyła, makaronizmów tam wiele i rzeczywiście piękności mało. Ale Sapieha w Swadzie przechował nam zabytki dawniej literatury, ważne pod względem historycznym, listy rozmaitych osób, kazania pogrzebowe, w których moc szczegółów genealogicznych i biograficznych, pełno mów na różne narodowe uroczystości, na wesela, chrzty i t. d. Zacny kasztelan trocki, jeden z najuczestniejszych ludzi swojego czasu w Polsce, dopiero za Augusta IIIgo wziął pieczęć mniejszą, a potem większą po xięciu hetmanie Wiśniowieckim. Rejentem jego kancelarji był przez jakiś czas Hylzen, późniejszy wojewoda miński, a nawet obszerniej w życiorysie Hylzena w „Znakomitych mężach polskich.“ Przeciwnik polityczny Czartoryskich. Kanclerz przez poczciwość dał im jednakże wszystko z sobą zrobić, bo acz rozumny, ale bardzo był słaby.

Siedlniccy poszli z Odrowążów, rodzina szląska, używa do dziś dnia za herb Odrowąża. O niej dla tego tutaj wspomnieć potrzeba, że za czasów Augusta 2go, jeden z Siedlnickich idąc za narodowemi swojemi podaniami, przeniósł się do Polski ze Szląska i doszedł wysokich godności. Imię jego *Karol*. Na Szląsku był hrabią, grafem i tego tytułu ciągle w Polsce używał, co mu uchodziło, bo to był tytuł niemiecki, a podwojny miał charakter Siedlnicki, polaka i cudzoziemca. Był podkoniuszym wielkim litewskim, starostwo mielnickie na Podlasiu dostał w sierpniu 1732, odstąpił mu go Sapieha, wojewoda podlaski, z którym żył w przyjaźni i którego był nawet bliskim sąsiadem, gdyż posiadał na pograniczu podlaskiem od Litwy miasteczko Konstantynów, niedaleko Bugu, a główne posiadłości Sapiehów właśnie w tej stronie leżały, bo w województwie brzeskiem litewskim. Potem August 3ci umocniwszy się na tronie, mianował Siedlnickiego podskarbisem nadwornym koronnym i dał mu po śmierci Moszyńskiego, administrację skarbu koronnego. Był i marszałkiem dworu królowej Marii Józefy. W ogóle, królestwo go lubili bardzo, uważając za Niemca. Siedlnicki też wdzięczny był mu za to i należał do najgorliwszych stronników domu saskiego w Rzplitej. Z podskarbstwa nadwornego przeszedł się do senatu na krzesło województwa podlaskiego, a potem wziął podskarbstwo wielkie koronne, na którym życie zakończył. Katolik gorliwy i wielki dobrodziej paulinów częstochowskich. Jako podskarbi, ogłaszał kolejno redukcję monety w Koronie od roku 1749 aż do 1762. Umarł w listopadzie 1761 roku. Pochowany w Częstochowie z wielką czcią. o czem pisze Baliński w Pielgrzymce pątnika z XIXgo wieku. Żona jego Konstancja z Branickich Gryffów. Kwit z podskarbstwa

spadkobiercom dany, ale pod warunkiem pewnym na sejmie roku 1766. Ojciec podskarbiego stary graf, umarł w Tarnowicach dnia 7 stycznia 1731, o czem Kurjer Polski z tegoż roku Nr. 65. Służył Austrii. Był jeszcze za cesarza Leopolda ministrem i podkomorzym. Ciało złożone zostało wtedy w kaplicy jego Lewartowskiej, pogrzeb miał się odbyć w Opawicy, w dobrach dziedzicznych. — Z tej rodziny niedawno jeden Siedlnicki był xięciem biskupem wrocławskim, ale złożywszy biskupstwo, zasiadł w radzie państwa króla pruskiego za naszych czasów.

Siekierzeccy herbu Topor. Xiąże Radziwiłł w Pielgrzymce swojej do Ziemi świętej, opisując Jeruzolimę, tak pisze o pobożnej niewieście tego domu: „Była też tam w te czasy białogłowa polska, niejaka Dorota Siekierzecka, która w Jeruzalem od lat kilku mieszkała, mając już lat jakoby pięćdziesiąt. Rozumieli o niej niektórzy, że była głupia, co samemu Panu Bogu było wiadome. Bo zdało się w nią wielkie i dziwne nabożeństwo, żadnej okazji wejścia do tego kościoła nie zaniedbywała. A iż była katoliczką, z tej miary w Jeruzalem gospody mieć nie mogła, gdyż w konwencie nie godziło się jej być, dokąd tylko na spowiedź chodziła, zaczęła kiedy się po mieście tułała, często ją Turcy drażnili, a podczas (czasami) tak zbili, że dziwna jako żyć mogła. Bo w subtelnej ciele, zebra niemal wszystkie od bicia połamane i gdyśmy trzeci raz do Grobu Pańskiego wchodzili, ledwieśmy ją od swawolnych chłopców tureckich obronić i wydrzeć mogli. A z tych miar, dla zgorzienia, które się tu z jej okazji wielkie działo, Grzegorz XIII pod klątwą zakazał, aby żadna niewiasta do Jeruzalem pielgrzymować nie ważyła.“ Xiąże ulitowawszy się nad tą biedaczką, wziął ją pod swoją opiekę i przywiózł do Trypolu będąc w powrocie i umieścił u jednego kupca chrześcijanina, ale wnet wziąć ją musiał napowrót, bo Siekierzecka z okna rzucała kamieniami na przechodzących turków, przez co wielkiego nabawiła strachu o-nego kupca, który ją xięciu odesłał. Zaledwo znalazła się wolną, uciekła z miasta, że ją ledwo trzeciego dnia znaleziono, o półtorej mili w jednym kościele, oddającą się nabożeństwu. Ażeby się więcej nie tyrała pomiędzy poganami, xiąże postanowił odesłać ją do Europy i dla tego oddał na okręt, który wysyłał z rzeczami do Wenecji, zalecając pilność by nie zbiegła. W wielkiej była nieboraczka rozpacz, że już więcej Grobu Pańskiego nie zobaczy i trzy razy rzucała się z okrętu do morza, aż ją zamknąć musieli. Konarski, któremu była powierzona, i tak nie dowiódł jej do Wenecji, bo gdy dla burzy zatrzymali się byli na brzegach Apulji w królestwie neapolitańskim, wysiadłszy na brzeg razem z innymi, do okrętu już nie wróciła. Ale xiąże przybywszy później w też

same strony, dowiedział się, że do Polski wracać niechce i pielgrzymuje po Włoszech, więc był już spokojny, że się przynajmniej znajduje między narody chrześcijańskie.

Sielawowie. Święcki pomieślał fakta i w texcie z jednej osoby dwie zrobił. *Anastazy* metropolita i *Antoni* arcybiskup połocki, jest albowiem jedną osobą. Litwin herbu Szreniawa z odmianą. Antoni imie jego na chrzcie, Anastazy w zakonie bazylijskim otrzymane. Arcybiskupem połockim został po błogosławionym Józefacie, prosto z koadjutora biskupa pińskiego, nie objął koadjutorji i był tylko nominatem, a już zajął stolicę połocką w roku 1623. Metropolita kijowskiem zas został po Rafale Korsaku w roku 1642. Stolica apostolska pozwoliła mu przytem zawiadywać dawnem arcybiskupstwem. Rządził kościołem ruskim lat trzynaście, to jest od 1642 do 1655. Urban VIII jednak dopiero w końcu marca 1645 zatwierdził go na metropolji. Człowiek dosyć niedołężny, sławy w nogach, źle widział, ztąd nierząd wielki w kościele. Miał jednak i cnoty, to jest oszczędność, skromność i dobre serce dla owieczek i kościoła. Ztąd płacił długi poprzedników, dobra metropolitalne uwalniał z zaległości które na nich ciążyły, odnowił katedry w Wilnie i Nowogrodku, fundował bazylianów w Mińsku, jakoteż znaczne zapisy porobił. Jenerałem zakonu bazylianowskiego został w roku 1652 i wielkim był jego dobrodziejem. Uciekając przed wojną z Połocka w roku 1655, umarł w Tykocinie na Podlasiu; ciało jego potem przewiezione zostało do Mińska i tam pochowane u bazylianek. Po nim przez lat dziewięć wakowała metropolja, aż objął ją Gabryel Kolenda w roku 1665.

Siennicy herbu Bończa, rodzina starożytna ruska, potem się uwikłała w nowinki genewskie i zrzuciła wiarę przodków. Spokrewnieni byli nieraz Siennicy ze Stankarami, którzy ród swój wywodzili od książąt mantuańskich. O jednym z nich, *Kazimierzu*, który ze szlachcica biednego wyszedł na jenerała artylllerji i miecznika wielkiego litewskiego, a był gubernatorem dóbr neuburgskich na Małej Rusi. Pisaliśmy o nim artykuł w *Xiędze świata* z roku 1857. Jenerał ten bił się także w czasie drugiey wojny szwedzkiey pod wodzą hetmana Wiśniowieckiego, czasem się mu udawało, wreszcie mimowolnie rozbity pod Olitą. Potem dostał się z Bychowa, oblężonego, którego bronił, na Syberję i tam umarł. — Brat jego *Ludwik*, wrócił z Syberji, do której dostał się z bratem i żył jeszcze pod koniec panowania Augusta 3go; wracając do Polski, przyjął w Moskwie wiarę katolicką. Przygody jego drukiem ogłosiła obszernie *Xięga świata*.

Z Sieradza *Cyprjan*, młody uczony, mieszczanin, na dwo-

rze Zygmunta-Augusta chciał zarobić na stanowisko, ale nie mógł, tembardziej, że napojony był nowotnemi zdaniem w rzeczach wiary, więc nawet i w stanie duchownym nie było dla niego nadziei. Przesłicznie pisał, ztąd znaczenie jego w kancelarji. Przybłęda ze wschodu do Polski, samozwaniec Heraklides Jakób Bazyli-des despota, xiążę wyspy Samos i wyspy Paros margrabia, bawiając w Polsce, nie mógł się obejść bez niego, i ztąd podniósł go do godności rycerskiej, to jest szlacheckiej, nadał mu herb, oraz przezwac kazał Heraklidem Bazylikiem. To mało: u króla Zygmunta-Augusta wyrobił ów xiążę Samos, że przywilej jego zatwierdził i do akt Metryki koronnej wpisać kazał. Zatwierdzenie to wydane z obozu nad rzeką Musą w Litwie 1 września 1557 roku. Zwie Heraklides Cyprjana w swoim przywileju młodzieńcem ozdobionym wysokimi cnotami, niepospolicie w naukach wyzwolonych, a szczególnie w poezji i w muzyce wykształconym. Przywilej ten wydrukował świeżo w Tece Wileńskiej Mikołaj Malinowski Tom 3ci str. 144. Cyprjan od czasu wyprawy pozwolskiej został w Litwie na usługach Mikołaja Radziwilla Czarnego. Zachwalonej przez Heraklidesa zdolności jego poetyckiej niepozostało prawie żadnych śladów, oprócz dwudziestu czterech wierszy, które do wydania biblii brzeskiej z 1563 roku załączył, rozrzuconych tłómaczeń z poetów dawnych w przekładzie dzieła Modrzewskiego. Pracował jeszcze później nad tłómaczeniami i takowe kolejno wydawał, a mianowicie: 1) Przekład dzieł Jana Foka, Henryka Pantaleona i Jana Kryspina, o srogiem prześladowaniu Kościoła Bożego, w Brześciu litewskim 1567 roku. Pracowi-tości jego może dać wyobrażenie następna odezwa do czytelnika: „Do tego przyszło, iżem wersję tak prędko kontynuować musiał, jakobych do dwu prass na trzy formy dostatek dał.“ 2) Marcina Barleta Historja Szkanderbega, także w Brześciu litewskim w roku 1569 wydana. 3) Historja Atylli, w 1574 roku wyszła. 4) O poprawie Rzeczypospolitej, Andrzeja Modrzewskiego, wydane w Łosku w 1577 roku. (Porównaj o tem Piśmiennictwo Maciejowskiego Tom III str. 234—237). Tłómaczenia powyższe Bazylika zalecają się dziwnie jak na swój czas pięknym, jakoteż poprawnym językiem i widocznem tu było, że władał piórem z łatwością. Od ostatniej jego pracy, w 1577 roku dokonanej, już o nim głucho i z nazwą jego nigdzie nam się spotkać nie zdarzyło; wpadłszy w błędy socynjańskie, musiał na Litwie życia dokonać. O potomkach jego żadnej nigdzie nie znajdujemy wzmianki. Dopiero w siedmiastym wieku ukazuje się Daniel Bazylik, szlachcic polski, o którym piszą, jakoby w akademji w Stras-

burgu ostateczne swoje wykształcenie kończył. Wspomina o nim Juszyński, w swoim Dykcjonarzu poetów polskich. Heraldycy zaś nasi, jako o socynianach, o Bazylikach nigdzie nie wspominają.

Sierakowski *Wacław*, z kustosa koronnego i bogatego proboszcza w Jarosławiu, biskup kamieniecki, mianowany przez króla 7 marca 1739, już w roku 1740 przeniesiony na przemyskie, w roku 1759 został arcybiskupem lwowskim, umarł 25 października 1780 roku w Obroszynie pod Lwowem, żył lat 81. Biskup pobożny, gorliwy, i dla tego w czasach Stanisława Augusta uchodził za fanatyka. Koronował trzy obrazy Najświętszej Panny: leżającą, jarosławską i rzeszowską. W roku 1765 złożył trzydniowy synód dyecezalny, którego nie było już od lat 123. Za jezuitami pisał do Rzymu, gdzie głos jego miał znaczenie. Pamiętna jest nawet jego korespondencja z Benedyktem XIV o upiornych i złych duchach. Hojny na kościoły, seminarja, fundacje, na co sprzedawał klejnoty i stołowe swoje srebra i ogołacał się ze wszystkiego. Życie prowadził ostre, nawet wtenczas, kiedy wiek i starogane siły domagały się o wygodę. Codzień miewał mszę, ale przed nią jednę i po niej jednę jeszcze słuchał. Na sejmach ostro przemawiał przeciw dyssydentom, za prawami wiary, ztąd wylany był sercem dla konfederatów barskich. Rzadki wzór biskupa w swoim czasie. Dyecezę raz wraz zwiedzał, nawet piechotą w słoty i błoto; gorliwość taka była nawet powodem jego śmierci. Austriacy zrobili go hrabią. Dla dziedziców nie zostawił majątku. — *Antoni-Maciej* z Bogusławic, pisarz wiel. kor. od roku 1773, został biskupem inflanckim w roku 1778, umarł zaś 21 marca 1781 w Mojkowach. Był też proboszczem miechowskim. — *Michał-Roman*, synowiec arcybiskupa lwowskiego, odrodził się od stryja, był naprzód suffraganem przemyskim, biskupem prusseńskim. Człowiek najnikczemniejszych obyczajów, libertyn, msze przegrywał w karty; o takich jego dzieciństwach czytać w Teofraście polskim. Łakomy na dostojności, rzucił dyecezę i wymknął się z pod rządu austriackiego do Warszawy; Szczęsny dał mu probostwo w Humanu. W Targowicy rej wodził, ztąd zrobiony biskupem łyczewskim, w dyecezi, którą sam sobie erygował, w miejsce kamienieckiej, na zgubę Krasińskiego. Koniec jego losu nie jest nam wiadomy. — *Mazymiljan*, kasztelan plocki z podkomorzego plockiego od roku 1781. — W aktach konsystorza warszawskiego znaleźliśmy pod dniem 9 lipca 1647 roku wydaną w Rzymie nominację dla xiędza *Wojciecha* Sierakowskiego na protonotariusza apostolskiego. Acta 38, 22.

Śluszkowie. Nagrobek Eustachego Śluszki jest w Rzymie, jak powiada Święcki na str. 106; w Bibliotece Warsz. za miesiąc marzec 1858 roku na str. 515, znajdujemy następujący jego opis i napis: Kamień grobowy z herbem Ostoja i literami herb otaczającymi: A. E. S. P. N. C. R. Litery te znaczą: Adamus Eustachius Śluszka Palatinides Novogrodensis Cubicularius Regis, co widać z napisu nagrobkowego. Pod tym kamieniem spoczywają zwłoki Adama Eustachego Śluszki, którego grobowiec po lewej stronie drzwi wchodowych, marmurowy, w mur osadzony, z popiersiem zmarłego, ma na tablicy napis następujący: Eustachius Adamus Alexandri Śluszka Senatoris et Palatini Novogrodensis et Sophiae Zenowiczowna filius, Vladislai IV Poloniarum et Suec. Regis Cubicularius, Rzeczyceński Gubernator, aetatis cursum, natura, virtute, ingenio, sapientia, facundia, fortitudine roboravit, tantosque splendores in conspectum duntaxat patrie dare parum ratus, aliam Urbem, indolis suae ad summa natae, spectatricem habere voluit et habuit. in qua dum animi corporisque dotes omni excolit studio et patriae bonus civis, parentum solatium, prosapiae ornamentum, omnium virtutum specimen efficeretur, mors raptum, Polonum Romano tumulto abdidit et pio fortique viro ubique esse patriam ostendit. Obiit Romae 27 Aug. 1639, aetatis anno 24, cui maestus frater Boguslaus Rzeczyceński Gubernator honoris et doloris haeres, monumentum hoc posuit. U spodu napisu herb Ostoja, otoczony literami jak na kamieniu. Wspomina go Niesiecki, idąc za Starowolskim in Monum f. 813. Ojciec Eustachego był nakoniec wojewodą trockim, starostą rzeczyckim, lojowskim, żoźyrskim i homelskim.

Smogorzewscy. *Jason* ze Smogorzewa Junosza Smogorzewski, zakonu bazylijańskiego, spędził w Rzymie na toologii lat kilka. Hrebniński arcybiskup połocki, przybrał go sobie za koadjutora, z prawem następstwa, poświęcony więc został w Rzymie na biskupa witebskiego. Połocką stolicę zajął osobiście w roku 1762, a w 1779 został jeszcze metropolitą wszęj polskiej Rusi. Był i opatem owruckim. Człowiek bardzo zacny i świętobliwy, wiele dobrego zrobił dla swojego obrządku. Stolicę miał w Radomyślu, gdzie założył cerkiew katedralną i seminarjum; chciał polepszyć stan swojego duchowieństwa i rozpoczął kroki około osadzenia metropolity w senacie, z czego następca jego zbierał owoce. Wiele pomyślał, ale nie mógł wszystkiego dokonać, bo i okoliczności były przeciw temu i brak czasu. Szanowali go wszyscy, a król mianowicie. Umarł dnia 1 listopada 1788 roku w Radomyślu, mając lat 74, właśnie w tej chwili, kiedy mógł być najwięcej użyteczny swojemu kościołowi. W jego życiu streściła się cała

historja tego kościoła z ostatnich lat Rzplitej. Pierwszym był Smogorzewski co dążył do podniesienia jego w mniemaniu narodu. Kościół bazyłjanów w Warszawie również ten metropolita założył.

Sobiescy. Rodzina Jana III: Król ożenił się z *Marją-Kazimirą*, dnia 5 lipca 1665 roku, zmarła w Blois 30 stycznia 1716 roku.

Dzieci: 1. *Jakób*, urodzony 2 listopada 1667 roku w Paryżu, nazwany od ojca *Fanfanikiem*, zaślubił *Jadwigę-Elżbietę-Amalję* neuburgską, urodzoną d. 18 lipca 1673 roku. Wesele było w Warszawie dnia 25 marca 1691 roku. Wdowiec po niej 10 sierpnia 1722. Umarł dnia 19 grudnia 1737 roku w Żółkwi o 11ej godzinie w nocy (11 cal. januarii) Mizler Pol. Lit. 108.

Dzieci królowica Jakóba:

1. *Marja-Leopoldyua*, urodzona 3 czerwca 1693, umarła 12 lipca 1695 roku.
2. *Marja-Kazimira*, urodzona 20 stycznia 1695 roku, umarła 18 maja 1723 roku w Olawie.
3. *Marja-Karolina*, urodzona 25 listopada 1697, księżna de Bouillon, zaślubiona w Strasburgu dnia 20 września 1723 roku Fryderykowi-Maurycemu Kapliuszowi księciu Turenne, wdowa od 1 października 1723 roku, umarła 8 maja 1740 r. w Żółkwi (Kur. Pol. Nr. 185).
4. *Jan*, urodzony 21 października 1699, umarł w lipcu 1700.
5. *Marja-Klementyna*, urodzona 18 lipca 1702 roku, zaślubiona pretendentowi angielskiemu 28 maja 1719, umarła 18 stycznia 1735 roku. Pretendent Jakób III urodzony 21 lipca 1688, umarł 1 stycznia 1766 roku. Miał z niej dzieci: Karola-Edwarda-Ludwika, pretendenta, urodzonego 31 grudnia 1720, i Henryka-Benedykta, narodzonego 6 marca 1725. który znany jest pod imieniem kar-

dynała Yorku; został nim na konsystorzu dnia 13 lipca 1747 roku, biskupem zaś Frascati dnia 13 lipca 1761 roku.

2. *Teressa-Kunegunda*, zwana od ojca *Purpurjenką*, urodzona 4 marca 1676 roku, zaślubiona przez zastępstwo w Warszawie 15 sierpnia 1694 elektorowi bawarskiemu, osobiście zaś w Wesel dnia 2 stycznia 1695. Wdowa od d. 28 lutego 1726 roku. Umarła w Wenecji 10 marca 1730. Z dzieci jej, cesarz Karol VII, urodzony 6 sierpnia 1697 roku.
3. *Alexander-Benedykt*, zwany od ojca *Minionkiem*, urodzony 6 września 1677, umarł w Rzymie 19 listopada 1714 roku.
4. *Konstanty-Władysław*, zwany od ojca *Filonem*, urodzony 1 maja 1680, umarł w Żółkwi 28 lutego 1726 roku. (Tę datę podaje xiądz Barącz w Pamiątkach Żółkwi str. 70, a z niego Szajnocha w artykule o pretendentowójz Sobieskich, ale są i drugie daty mniej prawdziwe, jako to: 14 lipca w Balińskiego Pielgrzymce do Częstochowy, i 28 lipca w Nr. 3cim Kurjera Polskiego z roku 1730). Żona jego Marja-Józefa Wesłówna, starościanka różańska, córka Stanisława i Stahrembergówny, której ojciec bronił Wiednia. Pospolicie królewicową Konstantą zwana, od roku 1741 osiadła na dewocji u sakramentek w Warszawie i tam umarła 4 stycznia 1761 roku, mając lat 80.

Rodzina Sobieskich w linii królewskiej wygasła już na synach Jana IIIgo, ale w liniach pobocznych też sama do dziś dnia kwitnie. Z niej pochodził jeszcze za czasów króla, *Jan Sobieski*, niedaleki jego krewny, cześnik koronny, który się bił pod Podhajcami w roku 1698, a żył jeszcze w 1703. Żonaty z Wapowską, a potem z Kossakowską, z obiema bezdzietny. — Inny był *Jan*, chorąży halicki — *Wiktoryn* też chorąży halicki, umarł w 1705 roku. Żonaty z Potocką, kasztelaną kamieniecką. — Za Stanisława-Augusta ci Sobiescy siedzieli w ziemi liwskiej. Z nich, *Józef*, wojski, a potem miecznik liwski, miał syna, z Hilarji Bujnowny, *Michała*, reprezentującego rodzinę króla Jana IIIgo przy poświęceniu pomnika w Łazienkach. Ten Michał służył naprzód w woj-

sku polskiem za czasów Napoleona, później zaś został członkiem heroldji królestwa i radcą stanu, umarł 18 marca 1847 roku, żył lat około 70. — Wracając do królewica Jakóba, pożycie jego z żoną, ze strony więźniczki Elżbiety-Amalji, wzorowe było. Jakób był cierpki dla wszystkiego co go otaczało. Żonę często dręczył ziem obchodzeniem się i gniewem nieusprawiedliwionym. Elżbieta odplacała mu jednak najczulszą miłością, łagodna była i skromna, pełna poddania się i wiary, a obowiązki żony pojmowała najlepiej. Jakób ją zaledwie znosił, chociaż to był anioł dobroci i przywiązania. Najpiękniej ją malują listy, które pisywała do męża, w tym czasie zwłaszcza, kiedy przesiadywał w Saxonji, więziony od Augusta IIgo. Kilka z tych listów wydrukowano w archiwum tajnem tego króla, wydanem przez Raczyńskiego. Xiężna Elżbieta zdolna była każdego męża łagodnością swoją przedjednać, przywiązaniem zwyciężyć: ale trafiła na nieszczęście swoje, na charakter uparty, niespokojny a niepodległy. Nieszczęśliwa ta więźniczka, pełna cnót domowych, umarła znękana zmartwieńiami. Jakób kazał żonie wyprawic żalobne nabożeństwo w Częstochowie, przed cudownym obrazem Najświętszej Marji Panny (Baliński: Pielgrzymka str. 374). Po śmierci żony, nędzny tułacz na ziemi, Jakób Sobieski, uczuł dopiero jej stratę, pozostawszy samotny z dwiema córkami. Lat piętnaście ją przeżył. Marja de Bouillon z Żółkwi zawiadomiła zaraz senatorów o śmierci ojca, (patrz Swada Tom IV str. 45). Jakób pisał dzieje swojego ojca po francuzku. Był w nim zbiór sprzeczności nadzwyczajnych. Niecierpiał francuzów i Francji i Ludwika XIVgo, a całe życie swoje był francuzem: językiem jego domowym był francuzki. Pod koniec życia oddał się kabalistyce i pisał nawet o niej dwie księgi. (Mizler Pol. Lit. 108).

Sobolewscy z Piętk, herbu Słepowron. W ostatnich czasach, *Stanisław*, podkomorzym warszawskim, mianowanym I marca 1739 r., był nim przez lat kilkadziesiąt. — Syn jego *Maciej*, kasztelan warszawski od 14 marca 1780 roku, który za panowania krótkiego rządu na drugim sejmie grodzieńskim ustanowionego, został pierwszym i ostatnim wojewodą warszawskim (w marcu 1794 roku), umarł zaś 2 lipca 1804 roku w Warszawie, mając lat 81. Był też kandydatem na województwo mazowieckie w 1780 roku. — Drugi podkomorzyc warszawski, *Walenty*, był kasztelanem czerskim od 24 maja 1791, umarł w 1800 roku. Obadwaj mieli wielkie łaski u Stanisława-Augusta, szczególnież *Młaciej*, który był szwagrem królewskim, bo miał za sobą Ewę Szydłowską, wojewodziankę płocką, rodzoną siostrę pani Grabowskiej, żony króla. — Z niej syn jego, także jak stryj, *Walenty*, był starostą

warszawskim po Brylu od roku 1785 i potem posłem na sejm czteroletni w 1788 roku. Był senatorem kasztelanem za księstwa warszawskiego, a potem mianowany wojewodą 10 marca 1810 roku. Zasiadał wtenczas w Dyrekcji biletów kassowych, w kommissji centralnej likwidacyjnej, przydował w izbie edukacyjnej, aż został ministrem naprzód sprawiedliwości, za który to urząd podziękował w listopadzie 1819, a odtąd ministrem stanu i wreszcie po śmierci księcia Zajączka, prezesem rady administracyjnej królestwa od roku 1826 do 1830. Umarł 4 czerwca 1831 roku, mając lat 66 wieku. Nagrobek ma u św. Krzyża w Warszawie. Żona jego Grabowska z domu, córka żony królewskiej z pierwszego małżeństwa. — Brat stryjeczny tego ministra, a syn Walentego kasztelana czerskiego, *Ignacy*, był za księstwa warsz. radcą stanu i ministrem policji, za królestwa zaś ministrem sekretarzem stanu w Petersburgu 1815—23 i znowu po przerwie trzechletniej, mianowany ministrem sprawiedliwości w roku 1825 i pełnił te obowiązki do 1830. Umarł mając lat 76 w Genewie w październiku 1846 roku. — Xiądz *Kazimierz* jezuita, rektor Collegium Nobilium warszawskiego i prowincjał: za jego rządów zniesiono zakon, umarł w Warszawie 24 września 1791, mając lat 73, pochowany tamże w kościele po-jezuickim.

Solikowski Jan-Dymitr, arcybiskup lwowski, umarł 27 czerwca podług Starowolskiego, 8 czerwca według Zelnera (Groby królów polskich Ambr. Grabowskiego), i jest jeszcze trzecia data, którą nie wiemy już z kąd wypisaliśmy, 17 czerwca. Miał lat 74. Dużo o nim pisze Komentarz Possewina, wydany w Infilantach, (patrz recenzję naszą w Bibliotece Warszawskiej za maj 1852). Do charakterystyki Solikowskiego to jeszcze dodaję: „Był to kapłan światły, odważny i obywatel sprawie ogólnej poświęcony. Mówił śmiało prawdę w oczy, nawet królowi Batoremu; nie był w Rzeczypospolitej stronnikiem groźby i siły, i w jego pojęciu, sam król o tyle dobrze pełnił swoją powiuność, o ile był ojcem narodu. Z tego stanowiska wychodząc, z goryczą przymawiał Solikowski Stefanowi, acz swojemu dobroczyńcy, i to publicznie w senacie. Bezstronność w nim wielka, tak samo w piórze, jak i w obywatelstwie. Dowodów na to możemy przytoczyć wiele: Solikowski nie podpisał konfederacji warującej wolność wyznania różnowierców, a jednak miał odwagę bronić publicznie biskupa kamienieckiego, że ją podpisał. Zamojskiego niewielki przyjaciel, bo wszędy e z goryczą o nim wspomina, a jednak łagodził rozdąsane przeciwko kanclerzowi umysły. Zborowskich bronił wprzód i wierny swoim zasadom, nie chciał żeby im grożono, ale że do żadnego nie należał stronnictwa, hamował jednych i drugich i silnie

broniał króla przeciw Zborowskim. Solikowski idzie zawsze za przekonaniem swoim śmiało, niewoli żadnej nie znosił. Jednym słowem, bytło szlachcic polski w biskupiem odzieniu, szlachcic nieskalaną jeszcze cnoty, prawy i szlachetny. Na każdym stanowisku, na jakim go los postawił, sumiennie pełnił swoje obowiązki i pracy nigdy dla dobra ogólnego nie żałował. Wielka moc duszy, rozum polityczny i takt niezmierny był w tym człowieku. Jako senator doskonale rozumiał swoją rolę pośrednika: bo całem życiem jego ta kierowała zasada, że nie jest panem siebie i swojej wolności, kiedy ojczyzna chce od niego posługi i kiedy mu urząd dała. Jak więc gdzieindziej zawsze o zgodę zabiegał, jak umiał wszystkie ostateczności pojednać, tak gorliwością dawał przykład innym. Raz na sejmie, gdy prymas niedomagał, gdy biskup płocki i przemyski także chorowali, a kujawski niemogąc znieść pomówisk ludzkich, domą pozostał, „arcybiskup lwowski (Solikowski) z biskupem kamienieckim byli pilni posiedzeń...“ Biskup był w nim wzorowy i apostołski, pilnował święcie czystości wiary i wszędzie za nią się ujmował. Szczegółność ta w nim była jeszcze, że chociaż wielkopolanin, ale zostawszy biskupem na Rusi, przejął się miłością dla tej ziemi i ciągle jej spraw z gorliwością doglądał. Gniewał się, że elekcja źle poszła dla Rusi, z Rusią działał razem. W razie potrzeby dowodził nawet jej wojskiem przeciw tatarom. Zamojskiego upominał. Chce krew lać za Ruś i zład czasem wygląda jako rycerz burzliwy: „byle stało ochoty a wojsko być może, powiadał, niech wezwą jeno do broni szlachtę ruską.“ I stało się: przytomnością swoją biskup zawstydza rycerze i hetmany i zbawia Ruś. Ale kiedy ta Ruś zadaleko zaszła w jakichś robotach swoich i niechęciach jakby wypadało, Solikowski ją cofał i uśmierzał, a senatorów z ziemi ruskiej, duchowieństwo, stan rycerski, lud i lwowskie miasto królowi polecał. O Rusi mówiąc, powiadał zawsze: „moja Ruś.“—Niedawno ś. p. Tymoteusz Lipiński odkrył w Krakowie u Józefa F. rzadkość bibliograficzną, odnoszącą się do tego arcybiskupa: jest to książeczka łacińska, obejmująca spis jego poselstw. Tytuł jej następny: *Series legationum Illustrissimi et reverendissimi Domini D. Joannis Demetrii Solikowsky, Archiepiscopi Leopoliensis. Cum thraenodia adjuncta a Joanne Theodoro Solikowski A. F. Calissi in officina Thypographica Joannis Wolradi. Anno Domini MDCIII.* Broszurka w 4ce, ćwiartek 9 obejmuje. (Patrz Dziennik Warszawski z r. 1852 Nr 190).

Sółkhubowie. Jan, podskarbi wielki lit. od 1731, a potem wojewoda brzeski od 1746 roku, umarł zaś 5 maja 1748 roku. Życie jego opisaliśmy szczegółowo w *Xiędze świata* z roku 1856.

Tutaj o jego synach dodamy wiadomość, ile że rodzina ta dzisiaj już w Polsce zupełnie wygasła. *Józef-Antoni* z Ursynów na Ilji, Iwieniu. Turowie i Horyhorkach Sołohub, najstarszy syn Jana i i Heleny Szamowskiej, urodził się 26 lipca 1709 roku. Ojciec uściąpił mu starostwa sannickiego w Gostyńskim w roku 1727, a potem wyprawił zagranicę. Powróciwszy z podróży, został pułkownikiem w wojsku litewskim, a w r. 1742 kasztelanem żmudzki-mianowany we Wschowie (w maju). Ożenił się poprzednio z Antoniną Ogińską, starościanką dorsuniską i żył z nią lat około czterdzieści w świętęj zgodzie. W październiku 1748 roku wziął kasztelanję witebską, niższą o dwanaście krzesel od żmudzkiej, może dla tego, że miał dobra na Białej Rusi, lubo posiadał też po matce dobra Oporowskie w Koronie i dla tego w ziemi gostyńskiej skupował często różne wójtostw-. Wolał się tedy uważać za litwina, to zawdzięczając witebszczanie, wybrali go na swego wojewodę w 1752 roku, co król zatwierdził. Był to pan rzetelny, i bardzo sprawiedliwy, ztąd często na kompromissach sędzia popularny. Hojnie szafował majątkiem na klasztory, kościoły i szpitale, wspomagał szczególnie ubogą młodzież. Do obywatelskich posług nieleniwy, był raz marszałkiem duchownego koła, drugi raz wielkiego w trybunale litewskim, w roku 1764 wyznaczony przez konstytucję sejnu koronacyjnego assessorem do sądów zadwornych, w roku 1767—8 był delegatem sejmowym. Miał sprawę o most wileński, który trzymał po ojcu i przegrał ją, aż wreszcie rzecz ukończyć musiał ugodą z xiędzem Chevalierem (8 listopada 1779). Bezdzienny, ubogą rodzinę choć dalszą wspierał, tak wójtostwo gostyńskie przelał na Ignacego Sołohuba, stolnikowicza żmudzkiego (1763), Sanniki zaś na Jana, generała adjutanta królewskiego (29 stycznia 1774). Nieprzepomniał też krewnych i zasłużonych sobie przyjaciół w testamencie, ale obszcny swój majątek, zapisał dla imienia jedynemu swojemu synowcowi; był wprawdzie drugi, ale umarł przed wojewodą w roku 1781 i została się z niego córka trzech-letnia, której także coś zapisał. Wojewoda przeżył nareszcie żonę i to był cios zawielki dla niego. Od wielu lat na ciężką chorując niemoc, gotował się ciągle do śmierci; przez ośm ostatnich tygodni znosił je przykiadnie, spowiednika na krok niepuszczając od siebie. Umarł wreszcie w Warszawie dnia 5 maja 1781 roku. Pochowany tutaj u św. Krzyża, w grobowcu, w którym spoczywała już żona; miał jeden z najwspanialszych pogrzbów, na którym aż sześciu biskupów celebrowało. Mianował exekutorem testamentu xiędza biskupa smoleńskiego Wodzyńskiego, który też głównie zajmował się pogrzbem. — Młodszy brat wojewody, *Antoni*, był generałem artyllerji

litewskiej od 1746, chorążym petyhorskim i deputatem kowieńskim na trybunał 1747—8, na którym zastępował u laski ojca. Za żonę miał Brygidę Radziwiłłównę, wojewodziankę nowogrodzką, wielką dobrodziejkę dominikanów wileńskich. Umarł we wrześniu 1759, żona zaś 1773. Była to pani bardzo pobożna, litościwa i miłosierna, dużoby o niej pisać. — Syn jej *Jerzy*, starosta ejszyski, poseł miński na sejm 1776, umarł młodo w roku 1780. Miał za żonę cześnikównę koronną Marjannę Potocką, która potem poszła za Bryła, generała artylllerji koronnej. — Drugi syn osiadł w Rossji, gdzie znalazł wielkie względy u dworu, a ożeniwszy się z córką wielkiego koniuszego Naryszkina, dzieci wychował w wierze prawosławnej: jego wnukiem być musi dzisiejszy sławny autor i powieściopisarz rossyjski, hr. Włodzimierz Sołłub. Więcej o stosunkach rodzinnych Antoniego pisze Krasicki w nowem wydaniu Niesieckiego.

Sołtanowie byli w Inflantach, gdzie *Samuel* Sołtan po Wisunownie, żonie swojej, wziął pewne dobra, także też *Jan* Sołtan, chorąży starodowski, a potem inflancki, ożeniwszy się z Marjanną Sejówną, wdową Benisławską, znaczne z nią osiągnął dobra, zostawił dwóch synów: *Dominika* koniuszego inflanckiego, i *Piotra* chorążycy. — *Samuel* Pereświt Sołtan, starosta omelański, wąż z rozumu i wymowy znany, zostawił dwóch synów: *Stanisława*, podstarościego sądowego braclawskiego, i *Józefa*, surrogatora ziemskiego inflantskiego, chorążego petyhorskiego, oraz dwie córki: jedną z urody i dowcipu sławną *Teodorę* Sapieżynę wojewodzinę mścisławską, i *Annę* Mirską, łowczynę braclawską. W roku 1782 *Stanisław* Sołtan został chorążym wiel. xięstwa litewskiego. Był on wprzód jenerałem majorem wojsk litewskich. Chorążstwo brał po *Stanisławie* Rzewuskim. W lat ośm potem, to jest w roku 1790 został marszałkiem nadwornym litewskim i na tym urzędzie jako szczerzy zwolennik ustawy rządowej, opierał się do ostatka, by król nie przystępował do Targowicy, dla tego urząd swój stracił za Targowicy, a potem nawet był uwięziony. Następnie był prezesem rządu na Litwie za francuzów w roku 1812. Za żonę miał *Radziwiłłównę*, córkę xięcia podkomorzego litewskiego *Stanisława*. — Obok niego, w ogóle wszyscy Sołtanowie zasłużyli się względem ojczyzny i ustawy. Jeden z nich, *Jan-Tadeusz*, pisarz grodzki rzeczycki, był jednym z pierwszych, co przysięgł na prawo miejskie i został wójtem rzeczyckim. Podczas tej jego przysięgi (2 października 1791 roku), pożar wybuchł w mieście i Sołtan ogromne poniósł straty; stajnie, dom, srebra, wszystko zniknęło w płomieniach. Ale zacny obywatel cieszył się mimo to, mówiąc: „To nic, kraj zyskał, znikły bezkrólewia.“ Sołtanowie

oprócz w Inflantach polskich, głównie mieszkali w tym kraju rzeczycyckim. Jeden z nich także za Stanisława-Augusta był marszałkiem rzeczycyckim. — Inny, *Józef-Krzysztof*, łowczym tamże i ten posłował z Rzeczycy na sejm czteroletni w drugiej kolei, to jest od roku 1790.

Soltykowie. Rodzina, która za czasów drugiego sasa wzbiła się po nad inne i doszła szczytu dostojenstw. Najgłośniejszy w nięj: *Kajetan*, syn *Józefa*, kasztelana lubelskiego, koadjutor, a potem biskup kijowski, wreszcie biskup krakowski od 1758 roku, Umarł w Kielcach dnia 30 lipca 1788, mając lat 73. — Brat jego starszy, *Tomasz*, wojewoda łączycki od 1761. Umarł bezdziałnie w Wiedniu 28 sierpnia 1773 roku, pochowany w katedrze św. Szczepana. — Inny brat *Maciej*, kasztelan warszawski od roku 1756, umarł w styczniu 1780. — Inni trzej kasztelanice lubelscy, byli: starosta zwinogradzki *Felix* i dwaj zakonnicy. — Z sześciu braci, jeden tylko kasztelan warszawski zostawił potomstwo, z którego *Józef*, kasztelan małogoski od 1784, a zawichostski od 1786, umarł w 1803 roku. — *Kajetan*, kanonik krakowski, sekretarz wielki koronny od 1779, miał ochotę do pieczęci. Odrodził się od innych Soltyków, zacnych ludzi. — Trzeci syn, *Stanisław*, starosta olsztyński, podstoli wielki koronny, jeden z najwymowniejszych i najpoczciwszych posłów na sejm w roku 1790 z Krakowskiego. Ożeniony z kanclerzanką litewską Sapieżanką. Senator kasztelan za królestwa, ojciec *Franciszka* także kasztelana, i *Romana* posła. — *Michał-Alexander*, brat kasztelana lubelskiego, stryj biskupa krakowskiego, był kasztelanem wiślickim, potem sandomierskim od 1757, złożył ten urząd w 1761 roku. — Z synów jego, *Michał*, dziekan krakowski, referendarz wielki koronny od 1790. Lubił antyki, których miał piękny zbiór; dla honoru domu bił po śmierci xięcia biskupa krakowskiego pieniądze złote pod stępem siewierskim i t. d. Dużo pisał. — Brat jego rodzony *Maciej*, podkomorzy, kasztelan i ostatni wojewoda sandomierski; ten ostatni urząd dostał mu się w roku 1774. — Trzeci zaś brat *Tomasz*, ostatni kasztelan wiślicki.

Sosnowski *Józef* herbu Nałęcz, stronnik podskarbiego Flemminga i Czartoryskich za drugiego sasa, i prędko przez nich urosł; był pisarzem wielkim litewskim, starostą brzeskim, marszałkiem sejmu elekcyjnego 1764 roku. Od Stanisława-Augusta wziął na-przód pisarstwo polne litewskie (w grudniu 1764), buławę polną, wreszcie województwo smoleńskie, z którego się na połockie usunął. Jedna z postaci najwybitniejszych w swoim czasie. Za młodych lat rycersko się sprawiał i był w wielu wojennych opalach, szczególniej w bezkrólewiu po Augustie IIgim, gdy za Leszczyń-

skim stawał. Człowiek wymowny, zdolny, ale głównie karjerowicz. Za żonę miał Teklę Zienowiczównę, bardzo bogatą starościankę sznitowską i z niej dwie córki: jedna Katarzyna była za Józefem Platerem; druga Ludwika, za Józefem Lubomirskim, starostą romanowskiim; w tej ostatniej kochał się Kościuszko, a ona w nim, kiedy jeszcze panną była. Umarł wojewoda 31 grudnia 1783 roku w Ratnie, w ziemi chełmskiej, starostwie swoim. — Xiądz *Leon-Konstanty*, suffragan inflancki, poświęcony na biskupa aretuzjańskiego w Warszawie u św. Krzyża 29 marca 1767. Proboszcz katedralny lucki. — *Jonasz Sosnowski*, władyka chełmski, wspomniany w texcie na str. 130, inaczej Iwaszek, ważną był postacią w kościele ruskim za czasów zygmunto-wskich przed unją. Naprzód pisarz królewski i zonaty, później dopiero został xiędzem i w roku 1504 nominowany przez Alexandra Jagiellończyka władyką, wziął biskupstwo w 1505, ale gdy żony rzucić nie chciał, Zygmunt Iszy w roku 1507 Filareta na biskupstwo mianował. Nie wiadomo co się potem z żoną stało, ale Sosnowski był długo biskupem, a podobno drugi raz nim został w roku 1543. — Siedzi na tem biskupstwie chełmskiem jakiś *Michał Sosnowski*. W ogóle historia duchowieństwa ruskiego i hierarchji u nas ogromnie jeszcze niepewna, nieopracowana. Zacięty to był rusin. Siostrę rodzoną Małgorzatę miał za Fedorem Wereszczyńskim: była to babka późniejszego sławnego biskupa kijowskiego Józefa, znakomitego w swoim czasie kaznodziei i autora politycznego (patrz o Wereszczyńskim w Dodatkach). W nowem wydaniu pism tego Wereszczyńskiego w Bibliotece polskiej Turowskiego, są charakterystyczne szczegóły, rzucające światło jak na stosunki władyki chełmskiego do rodziny, tak i na stosunki wzajemne, co większa, dwóch kościołów i dwóch narodowości. — Brat rodzony władyki i Małgorzaty, *Hrehory*, przeszedł na obrządek łaciński i nazwał się Grzegorzem; był później kanonikiem chełmskim i oficjałem, a proboszczem w Olexowie, w Sandomierskiem. Z bratem rodzonym dwa przeciwne bieguny. Umarł w r. 1529. Tamże w przedmowie do pism Wereszczyńskiego.

Splawscy. W kościele xięży augustjanów w Rzymie znajduje się grobowiec *Wojciecha Splawskiego*, który w końcu XVI wieku zwiedzając starożytną stolicę chrześcijańskiego świata, przedwczesny zgon w niej znalazł. Grobowiec stanowi tablica marmurowa, z napisem, w mur osadzona, nad którą jest herb i popiersie zmarłego, z białego marmuru, pięknego dłuta, napis zaś następujący: „Generoso Alberto Splawski, Palatinidi Inovloclaviensi Polono, pietate, ingenio, fide, integritateque accepto, in ipso aetatis flore inexplabili mortis invidia, magna de se apud omnes expectatione,

relicta vita functo, Generosus Andraeas Przyiemski Capitaneus Covalien., maestus fratri charissimo posuit: obiit die 12 Septembris anno Domini 1596, aetatis suae 22.“ Nagrobek ten jest także zamieszczony w Monumentach Starowolskiego. Niesiecki o tem wspominając, niewłaściwie kładzie rok śmierci Wojciecha Splawskiego na 1606 (edycja lipska J. N. Bobrowicza). Paprocki pod herbem Leliwą mieszcząc ród Splawskich, dodaje, iż był to dom znaczny w Wielkopolsce, własny także Granowskich, którzy się *de Splawie* pisali. — Ojciec Wojciecha, *Jan* z Tarnowej góry, wojewoda inowrocławski, w roku 1587 podpisał elekcję Zygmunta IIIgo króla.

Stadniecy. *Jan-Adam* ze Zmigroda, z chorążego koronnego, wojewoda wołyński 1697 roku. Umarł 13 sierpnia 1713 roku. — *Jan*, z podstolego belzkiego, kasztelan lubaczewski, potem kamieniecki, umarł 1739 roku. — Syn jego *Maciej*, starosta baliński i także kasztelan kamieniecki, umarł w 1767 roku. — *Michał*, pijar, o nim Vitae et scripta Bielskiego str. 127. Był rektorem konwiktu Konarskiego w Warszawie. — *Franciszek*, starosta ostrzeszowski, hrabią austryackim został w 1783 roku. — *Piotr-Konstanty* z kasztelana sądeckiego, wojnicki; umarł 1746. — *Michał*, koadiutor biskupa łuckiego, wreszcie biskup łucki obrządku ruskiego, po Cyryllu Steckim Umarł w Warszawie dnia 26 czerwca 1797 u reformatów.

*Stebnowscy. Z nich *Cezary*, arcybiskup smoleński i opat onufrejski. Uczył się w Propagandzie rzymskiej. Wróciwszy do ojczyzny, był prefektem szkół w Żyrowicach i sekretarzem zakonu bazylijskiego, następnie prokuratorem zakonnym w Rzymie w latach 1740—1744. Tu drukował wtedy dzieło: *Officia sanctorum ruthenorum*, po łacinie i po rusku (patrz to dzieło u Jochera, zapisane pod Nr. 6,564). Za powrotem, konsultor bazylijski i superjor w Żyrowicach przez lat ośm. Następnie za poparciem podkanclerzego Michała Sapiehy, opat onufrejski, po xiędzu Michniewicz. To był stopień tylko do arcybiskupstwa, jakoż w r. 1754 dnia 13 listopada mianowany przez króla arcybiskupem po Tomiłowiczu. Poświęcony przez metropolitę Hrebnickiego d. 16 września 1756 roku. Miał potem jednak spory z zakonem, który domagał się, by złożył opactwo, kiedy opactwo to zawsze z biskupstwem, pozbawionem prawie dyecezji, chodziło. Ważna to bardzo osoba w kościele ruskim z ośmnastego wieku. Umarł już w roku 1762.

Stecy. *Kazimierz*, pierwszy w tym rodzie senator, kasztelan z chorążego kijowski od 1722 do 1748, założyciel jezuitów w Zytomierzu, to jest missji i szkół, co konstytucja z roku 1768 zatwier-

dziła. — Syn jego *Jan*, starosta owrucki, chorąży wielki koronny, jeden z tyranów drobnéj szlachty, która częstemi na niego drukowanemi skargami, zajmowała króla i sejmy. — Drugi kasztelanic, *Bartłomiej*, kawaler maltański, installowany na komandorję po znańską 25 lutego 1749 roku. Krótki miał wzrok, ztąd sławny żart o nim Krasickiego. — Xiądz *Cyryll*, biskup łucki grecki, e-xarcha Rusi, mianowany 12 maja 1777, wziął sobie za koadjutora Michała Stadnickiego.

Stępkowscy herbu Suchekomnaty. Byli trzej kasztelanowie braclawscy: *Gabrjel*, *Stefan* i *Daniel*, za Władysława IVgo i Jana Kazimierza. Daniel był synem Gabrjela. Pisali się z Nieświcza. O nich w Atheneum artykuł Przędzieckiego (z r. 1844 Tom I str. 46). — *Jakób*, kasztelan żarnowski od 1722—1764. — Syn tegoż *Józef Gabrjel*, oboźny polny koronny od roku 1767, kasztelan kijowski od 1772, wojewoda od 1785 roku; za sejmu czteroletniego sprzedał województwo Protowi Potockiemu. Uśmierzał koliszczyznę i znęcał się grozą nad poddaństwem; bił się z konfederatami barskimi, darł fundusze jezuickie i króla, którego był głównem narzędziem w województwach ruskich: bez jego wiedzy i woli, król nawet biednego wójtostwa nikomu sam nie nadał. Dom świetny prowadził w Łabuniu. Duklan Ochocki jego był wychowawcem i najlepiej skreślił postać wojewody, pana wielce popularnego, żyjącego nad stan, ale w gruncie szczerze oddanego sprawom ojczyzny. Żaden jeszcze z możnowładców Stanisława-Augusta nie znalazł tak doskonałego malarza jak Stępkowski. Złożywszy krzesło, był generałem lejtnantem w wojsku koronnem, a poprzednio regimentarzem jeneralnym partji ukraińskiej i podolskiej. Na dwóch synach jego zakończył się i dom Stępkowskich: wojewoda im majątku wielkiego nie zostawił, chociaż sam mógł trwonić i trwonił miljony.

Strojnowscy. *Walerjan*, podkomorzy buski, poseł wołyński na sejm 1788 roku, należał do przyjaciół ustawy. Mieszkanie jego w Horochowie na Wołyniu; dobra te kupił, pałac w nich wystawił i bibliotekę zbogacił. Człowiek bardzo wymowny i uczony, pod stare lata dziwak. Zostawił wiele dzieł polityczno-ekonomicznych: umarł senatorem rosyjskim. — *Hieronim*, pijar, do tór teologii i prawa. professor akademji wileńskiej, sekularyzował się i wziął probostwo koreckie, za Rzplitéj jeszcze mianowany członkiem kommissji edukacyjnej. Po podziale kraju wszedł do kapituły wileńskiej i został rektorem akademji w 1799—1806. Na biskupa koadjutora łuckiego, z tytułem lambezytańskiego, wyswięcony w styczniu 1806 roku. Po śmierci Kossakowskiego, został administratorem w 1808, a od r. 1814 biskupem wileńskim. Umarł

prawie nagle przed objęciem stolicy, 5 sierpnia 1815. Dzieł i broszur także dosyć zostawił.

Suchodolscy herbu Janina. *Maciej*, z chorążego, kasztelan lubelski od 19 marca 1739 roku. Umarł w Warszawie dnia 12 listopada 1748 roku. Pierwszą żonę miał Otylję z Gołuchowskich, drugą Ewę z Szaniawskich, która umarła 1 grudnia 1760 r. Z pierwszej, syn *Michał*, wkońcu chorąży chełmski od 1775, ojciec *Wojciecha*, jednego z celniejszych posłów na sejm 1788 roku ze stronnictwa hetmana Branickiego. Na tymże sejmie został kasztelanem radomskim w roku 1790. Nieprzyjął potem kasztelanji królestwa polskiego. Umarł, mając lat siedmdziesiąt ośm, w Mikołajówce w Łukowskiem, 18 października 1826 roku. — *Adam* podobno, herbu Janina, pisarz ziemski lubelski, a potem kasztelan słoński od roku 1766, umarł zaraz w 1767. Miał on córkę za Wojciechem Suchodolskim, kasztelanem. — Innego herbu są Suchodolscy na Litwie. Z tych, *Antoni* w ziemi wołkowyskiej różne piastował urzędy, aż wreszcie został kasztelanem smoleńskim; potem za nowęj organizacji Rzplitej, po drugim już podziale, został kasztelanem mreckim od roku 1793, i wojewodą grodzieńskim od marca 1794 roku.

***Suffczyński** herbu Szeliga. Z nich, pierwszym senatorem był *Kacper*, kasztelan sochaczewski od listopada 1757 roku. Umarł w 1759 roku. — Syn jego *Michał*, urodzony 27 września 1718 roku, naprzód chorąży czerski, a od roku 1756 razem z tym urzędem oboźny polny koronny. W roku 1757 marszałek trybunału radomskiego, a od 27 listopada 1758 roku kasztelan czerski. Jeden z najzacniejszych ludzi swojego czasu, należał do wszystkich działań stronnictwa patryjotycznego po roku 1763. Stanisław-August obawiał się go i listy do niego pisywał sam, żeby go jakim sposobem nawrócić ku sobie, ale trudno było. Charakter nieposzlakowany, rzadki w owych czasach. Za pierwszą sposobnością udał się do jeneralności obradującej w Węgrzech i tam wiele znaczył, chociaż w istocie nigdy ambitnym nie był i wpływu wielkiego ośbiście nie wywierał, ale powagą i poczciwością swoją. W r. 1770 miał być mianowany posłem do Turcji, ale ubiegli go inni. Wyrwawszy do końca przy skonfederowanej Rzplitej, powrócił do króla, ale złożył kasztelanję. Jednakże w roku 1785 Rada nieustająca pomieściła go w liczbie kandydatów do województwa ma zowieckiego, które wziął wtedy po Mokronoskim, Antoni Małachowski. Suffczyński ostatnie lata przeżył w oddaleniu od spraw ojczystych, wierny sobie przez całe życie. Kiedy umarł, niewiemy, ale żył jeszcze w roku 1791. — Syn jego *Jan*, był jeneralem w woj-

sku cudzoziemskim, a potem narodowym. Oprócz tego, było jeszcze dwóch synów.

***Sulistrowscy** herbu Lubicz, rodzina litewska. Z niej pochodził *Krzysztof*, chorąży oszmiański, marszałek generalny konfederacji litewskiej w Tarnogrodzie; szczegóły jego elekcji i działań na Erazm Otwinowski w swoich Pamiętnikach. Konstytucja z roku 1768 nakazuje dziedzicom jego wyliczyć ze skarbu litewskiego złp. 61,868 gr. 22. *Krzysztof* cicho zaczął swój zawód i cicho skończył, na jaśnie Rzplitej wyjrzawszy tylko w owym roku 1716—17. — Później za Stanisława-Augusta z Sulistrowskich głośniejsi: *Aloizy*, pisarz wielki litewski, jeden z celniejszych patriotów. Złożywszy urząd, był posłem polockim na sejm 1788 roku. Czynny za Kościuszki. Był wtedy członkiem najwyższej rady narodowej w Wilnie w kwietniu 1794 roku. Potem w Warszawie był radcą w najwyższej radzie całej Rzplitej w wydziale porządku, od maja 1794 roku. — Inny w tymże czasie czynny brygadjer dywizji 1ej litewskiej, przyłączył się w kwietniu tegoż roku do powstania.

Sułkowscy. Oto szereg książąt: *Alexander-Józef* pierwszy, łowczy nadworny litewski, starosta piaseczyński, odolanowski, nowodworski, sokoliński, pan na Śmiglu, Kobylinie, Rydzynie, księstwie Bieliickiem na Szląsku i t. d., hrabią św. Państwa Rzymskiego został we wrześniu 1733, a księciem w 1754 roku. Życie jego zasługuje na obszerniejszy opis. — Synowie tego księcia: *August*, wojewoda z kolei gnieźnieński, kaliski i poznański, fundator pijarów w Rydzynie, był wielkim sędzią zakonu maltańskiego w Polsce, marszałkiem Rady nieustającej w 1775—6 roku i t. d. Urzędów i godności tak wiele dźwigał, że ich niepodobna wyliczać w tak krótkiej wzmiance jak niniejsza. Umarł 7 stycznia 1786 roku, mając lat 57. — *Antoni*, drugi syn, wojewoda gnieźnieński i kaliski, wreszcie za Targowicy kanclerz koronny od 4 maja 1793 roku. Umarł w Warszawie, tknięty apoplexją, kiedy starał się powstanie Kościuszki środkami koronnemi przydusić, w kwietniu 1794 roku. Obadwaj ci bracia bez miłosierdzia darli fundusze pojezuickie. Obadwaj też obok wysokich dostojności narodowych, byli rzeczywistemi tajnymi radcami i szambelanami w Austrii. — *Alexander*, trzeci syn, starosta odolanowski, generał-lejtnant wojsk cesarskich. — *Franciszek*, czwarty syn, służył naprzód w wojsku rosyjskiem, potem był generałem inspektorem infanterji koronnej. Jedynty to z braci Sułkowskich, co w czasie konfederacji barskiej porwał się do broni i troszkę się powaleśawszy po Wielkopolsce, rozbity przez wojska królewskie, uległ przemocy. Wszyscy inni szli więcej za materjalnym interessem, prócz ojca, zacnego człowie-

ka. Orderów zagranicznych mieli co niemiara. — Było jeszcze kilku innych z tejże rodziny Sułkowskich, z tytułami i bez, ale najzaczniejszą krew miał *Józef*, bratunek jakiś wojewody poznańskiego, dla czego przezywano go hrabią. Bił się pod wodzą Judyckiego i Zabielly na Litwie w roku 1792, a kiedy król przystał do Targowicy, uciekł do Francji, zkąd puścił się w podróż do Konstantynopola i Syrii. Na odgłos bojów 1794 roku, powrócił do ojczyzny i znów do Francji wyszedł. Później się przywiązał do losów Napoleona i jako generał brygady zginął w powstaniu w Kairze 21 października 1798 roku.

***Suszowie** nie byli rodziną szlachecką, ale mieszczańską z Mińska litewskiego, nie mieli też pretensji do znaczenia na świecie i nie na nim nie znaczyli, ale jednak z tej małej uboziuchnej rodziny wyszedł mąż święty, którego pominąć niepodobna w tym spisie pamiątek familijnych, tem bardziej, że mąż ten nawet w historii zajął podniosłe stanowisko, dzisiaj niedosyć jeszcze ocenione i dojrżane, z powodu ubóstwa naszej nauki. Był to *Jakób-Jan Susza*, autor i biskup. Bazylianem został dnia 1 listopada 1626 roku. Potem wysłany przez zakon zagranicę dla nauk teologicznych, doktoryzował się w Ołomuńcu. Mieszkał następnie w Mińsku, aż w roku 1639 posłany został do Chełma, gdzie biskup Metody Terlecki zakładał klasztor bazylianów i przy nim szkołę. Odtąd przez pół wieku siedział ciągle i pracował w Chełmie i tutaj unięśmiertelnił się pracą naukową, obywatelską i apostolską. Superjorem chełmskim będąc po śmierci biskupa Terleckiego, wziął w administrację biskupstwo. Było to w czasie wojen Chmielnickiego. W jednej z nich z obrazem cudownym Najświętszej Panny udał się za królem i wojskiem. Obrazowi temu przypisywano zwycięztwo pod Beresteczkiem odniesione (w czerwcu i lipcu 1651 roku). Był ten obraz i pod Żwańcem. Za tę zasługi mianowany był Susza biskupem dnia 22 lutego 1652 roku. Z Chełma rzadko którą z sąsiednich dyecezyj nie rżądził, np. włodziemską i łucką. Od Chełma odparł wdzierającego się na biskupstwo Djonizego Bałabana. Na kongregacji żyrowickiej obrany był generałem bazylianów w roku 1661. Dostojność tę piastował aż do roku 1667. Bywał delegatem apostolskim do różnych spraw i sądów. W czasie jenerałstwa jeździł w sprawach zakonnych do Rzymu i tam budował wszystkich wiarą swoją i świątobliwością życia. Zasiadał na synodzie lubelskim w roku 1680. Wydał dzieł kilka, jako to: 1) *Foenix tertiatu redivivus* (tu są dzieje obrazu Częstochowskiego Najświętszej Panny): było po raz pierwszy wydane w roku 1646, drugi w 1653 i trzeci w 1684, to ostatnie ofiarowane Janowi IIImu; inne wydania już wyszły po śmierci autora. 2) *Żywot św. Józefata*

wydał z powodu jego processu w roku 1635—43, pod tytułem: *Cursus vitae et certamen*. 3) *Dzieje Smotrzyckiego*, pod tytułem: *Saulus et Paulus*. Tytuły te obszerniej przytacza Stebelski. Bjo-
 grafowie o nim piszą, że to był człowiek bez beatyfikacji błogosła-
 wiony, bez kanonizacji święty. Zakonnik w całej prostocie, gorą-
 co kochał ojczyznę, przeciw układom w Hadziaczu protestował na
 piśmie. Ubogi tak, że ze trzech wiosek biskupich ledwie miał
 700 złp. dochodu, a na hiberny zapożyczał srebro kościelne. Ze-
 brał bibliotekę, a drugą miał po swoim poprzedniku Terleckim.
 Cierpiał wiele, niezmiernie wiele. Metropolita mógłby zostać gdy-
 by chciał, ale zabardzo pokochał obraz Najświętszej Marji Panny
 Chełmskiej, żeby się miał od niego oddalić na długo. Powiadał, że
 uciekłyby z biskupstwa nawet, gdyby nie zbawienie. Człowieka tak
 znakomitego nie ma żadnej drukowanej bjo-
 grafji, oprócz kilku
 wzmianek. Nawet rok śmierci jego niepewny. Stebelski rozpowia-
 da, że Susza umarł w roku 1685 dnia 4 marca i w katedrze chełm-
 skiej pochowany (Tom 3ci str. 251) i że miał lat przeszło siedm-
 dziesiąt. Miał on lat dobrze więcej, a data prawdziwsza jego śmierci
 będzie 4 marca 1687 roku. Są albowiem ślady, że testament
 napisał dopiero w roku 1686, a w r. 1687 robił w nim jeszcze po-
 prawki.

Świdzińscy herbu Półkozic, oddawna mieszkali w woje-
 wództwie rawskim, rodzina więc ich mazowiecka; w rawkiem
 też ciągle różne urzędy ziemskie piastują, począwszy od połowy
 XVIgo wieku. Gniazdem ich rodzinnem wieś Swidno, która po-
 dług dzisiejszego podziału, leży w okręgu czerskim, w parafji mi-
 chałowickiej. Swidno to jeszcze pod koniec wieku XVIIgo było
 własnością tej rodziny. Wawrzyniec Świdziński albowiem, star-
 zec blisko ośmdziesięcio-letni, jeszcze się chował w Michałowic-
 ach w roku 1648, a żona Katarzyna Załuska w kościele parafjal-
 nym postawiła mu pomnik. Ziemia rawska dała ojczyźnie pol-
 skiej niewiele zasłużonych, głośnych w historii rodzin: z niej je-
 dnakże wyszli Trzecińscy, Radziejowscy, Załuscy, Krosnowscy i
 Świdzińscy. Ci ostatni, jako szlachta polska, byli to ludzie nietyl-
 ko sejmowi, ale i wojenni. Pod Chocimem trzech braci rodzonych
 zginęło: rotmistrz, porucznik i towarzysz; wszyscy służyli razem
 w jednej chorągwi, wszyscy razem za ojczyznę polegli. Zasługi
 Świdzińskich długo było nie głośne, chociaż pocziwe. Dopiero
 za czasów pierwszego sasa jeden z nich wszedł do senatu i wynur-
 zył się z łona szlachty na jej czoło. Był to *Wawrzyniec*, naprzód
 stolnik rawski i sędzia grodzki. Niesiecki nazywa go później ka-
 sztelanem sochaczewskim, ale zdaje się że mylnie, bo w naszych
 spisach senatorskich, które układamy, nie ma wcale miejsca w tym

czasie, w którym podaje Niesiecki, na Swidzińskiego w Sochaczewie. Był on rzeczywiście kasztelanem gostyńskim, i jako o takim, znaleźliśmy nawet wzmiankę w Sygillatach Metryki koronnej. Umarł w roku 1725. Od niego można już prowadzić niezemnieprzerwaną linię genealogiczną rodziny. Wawrzyniec ten miał córkę Katarzynę, która była jedną z ostatnich xieni panien brygidek w Warszawie. W czasie wizyty biskupa Okęckiego, w roku 1780 odbytej, miała lat 79, professji lat 64, xienią zaś była od lat jedy-nastu (od 1769). Dla niej kasztelanowa gostyńska, z Grzybowskich Swidzińska, widać matka, zapisywała w roku 1725, w grodzie ra-wskim, na dobrach Suszy, dwa tysiące posagu, który potem wsią-knął w ogólny majątek brygidek. Oprócz niej, miał kasztelan trzech synów: pierwszy z nich *Jan*, stolnik rawski i sędzia grodzki piotr-kowski, był deputatem na trybunał koronny w roku 1728; trzeci zaś *Marcin*, naprzód cześnik, potem podkomorzy rawski (od roku 1750). Jan umarł już w r. 1734, Marcin zaś skończył życie w pier-wszych latach panowania Stanisława-Augusta: obadwaj zostawili synów, którzy nas mniej obchodzą, bo się niezemnie odznaczyci, lubo sprawiali różne ziemskie urzędy w radomskim i rawskim, a jeden z nich był jezuitą. Więcej nas za to obchodzi drugi syu kasztelana gostyńskiego, *Stanisław*, pierwsza historyczna rodziny Swidzińskich postać, rodzony pradziad nieśmiertelnego założyciela Muzeum. Stanisław urodził się około czasu wyprawy wiedeńskiej króla Jana; wszedłszy do wojska koronnego, został po wielu la-tach pułkownikiem i wreszcie regimentarzem partji ukraińskiej, przez co się znakomicie wslawił na kresach, bo się gorliwie całe życie swoje uganiał na stepach za hajdamakami, „a członki swoje wędząc na stepowym wietrze,“ przywykł tak wreszcie do tój pod-jazdowej wojny i do niepokoju z dnia na dzień, że zawsze z rado-ścią się wyrwał i z łona sejmów i z domowego zacisza, aby tylko pobujać po tęsknej Ukrainie. Otrzymał też w nagrodę wiele mniej-szych królewszczyzn po różnych stronach Rzplitej i w różnych czasach: dostał wieś Wilków w ziemi sochaczewskiej, dwa wójto-stwa, jedno gołębiowskie pod Sandomierzem (1730), a drugie w Ra-wie ze wsiami Komorowem i Pulinem; dzierzawę jakąś w Halickiem (1729), dalej grunt warcabowski opustoszały w Radomiu (1731); dostał wieś Klwatkę w Sandomierskiem, z częściami w Małęczynie i w Myśliszewicach. W dawnych czasach znano go pospolicie za Rzplitej jako starostę braclawskiego, bo jako starosta braclawski najwięcej się wslawił i najwięcej dokazywał na pograniczu. Miał dla tego i drugie sąsiedzkie starostwo lityńskie na Podolu. Kiedy wreszcie po długiej a pamiętnej dobrze dla ojczyzny służbie na kresach, Stanisław postarał się wkrótce o przywilej na starostwo

radomskie (mianowany 15 kwietnia 1730 roku), był to już znak oczywisty, że regimentarz chciał przybliżyć się do rodzinnych włości, żeby upatrzawszy stosowną chwilę, mógł wreszcie kiedy spojrzeć po trudach niespokojnego żywota. W istocie wtedy dopiero ożenił się z Marjanną Dziulanką, wdową po Brzuchowskim, strażniku koronnym, której brat rodzony, ostatni z domu, umarł w Lunewille koniuszym u króla Leszczyńskiego. Wesele odprawił dosyć głośno (w końcu marca 1731 roku w Odrzywole) i zaczął już więcej brać udziału w życiu politycznym narodu. Wszystkie jego dobra w stronach poblizszych stolicy leżały: Odrzywół, Klwów i Sulgostów, który przez żonę pierwszy Stanisław nabył na własność, po wygasłej oddawna linii Duninów ze Skrzynna Sulgostowskich, i w którym on także podobno wybudował w części wspaniały pałac, bo śmierć dokończyć mu przedsięwziętej roboty nie pozwoliła. Poselstwa sejmowe już brał wtedy od rawskiej szlachty (1730), chociaż nie porzucił jeszcze Podola i wojska. Regimentarz ukraiński więc, znajdował się jeszcze na kole jeneralnem pode Lwowem (10 lipca 1732). Podolanin marszałkował więc jeszcze sejmikowi poselskiemu w Braclawiu, ostatniemu za króla pierwszego sasa (w grudniu 1732 roku) i obrany na nim posłem, posłował też z braclawskiego na konwokację, ale na elekcji Leszczyńskiego nie widać go wcale, lubo należał do tego stronnictwa, które króla wygnańca na tron prowadziło. Dowiódł przywiązania do pana czynem, bo kiedy Braclawskie związało się w konfederację, w obronie praw Leszczyńskiego, Swidziński przyjął łaskę i marszałkował współziemianom: to mu dało prawo zasiadania w radzie jeneralności dzikowskiéj, od której do boku króla został wyznaczony (w listopadzie 1734 roku). Później, kiedy wszyscy uznali Augusta IIIgo, i Swidziński z kolei go uznał, czemu król nie był niewdzięczny, bo dał mu takie stanowisko w Rzplitej, jakiego dotąd nie miał jeszcze żaden ze Swidzińskich. Mianował go wojewodą braclawskim (28 lutego 1739 roku), a na kilka dni przedtem trzymał mu syna do chrztu z żoną swoją królową Marją-Józefą, w kaplicy pałacowej w Warszawie, w obec wielu znakomitych gości (24 lutego). W kilka czasów dał mu król order Orła Białego, (3 sierpnia 1742 roku), a wreszcie przeniósł na wyższe krzesło w senacie, to jest na województwo rawskie (9 listopada 1754); krzesło wprawdzie o pięć tylko stopni od poprzedniego było wyższe, ale przeniósł Swidzińskiego wpośród najdawniej znajome serca i stosunki, na polach rodzinnych go sadowiło, trudno więc nie było uznać w tem łaski i delikatności królewskiej. Niedługo cieszył się żoną Swidziński. Marjanna Dziulanka żyła z nim tylko lat sześć, umarła z pogołu w roku 1737, ale osierociały później małżonek do-

czekał się mimo to najrzadszego rodzinnego szczęścia i najczulszej pociechy ze swoich dzieci. Później stosunki pokrewieństwa związały go blisko z samym królem: zaszczyt więc, który niełatwo któremu z dawnych panów dostawał się w udziale, jego właśnie spotkał. Miał naprzód dwie córki wojewoda, takie córki, jakichby mu każdy pozazdrościł: jedna Bona zawarła małżeńskie śluby z Kazimierzem Granowskim, druga Marjauna z Lanckorońskim. Marjauna była to owa sławna kasztelanowa połaniecka, postać typowa, stworzona umyślnie dla legendy pobożnej, wzór żywy dawnych cnót, który osobiście jeszcze znało ostatnie przed nami pokolenie, a my go znamy z podania. Warszawa patrzyła niegdyś ze współczuciem na te dwie siostry i na trzecią jeszcze, księżną Sanguszkową, marszałkową wielką litewską, która w tym sojuszu cnoty i pracy rej wodziła, jako najstarsza wiekiem, i na czwartą jeszcze, panią Bielińską, córkę tej księżnej. Bywało po całych dniach i porankach, obiedwie owdowiałe siostry, Granowska i Lanckorońska, ubogie jak na niewiasty wysokiego świata, (Granowska nic nie miała, bo straciła wszystko w konfederacji barskiej) pracują u siebie, a wieczorami u księżnej się schodzą, znosząc owoce swej pracy, myśląc o miłosierdziu. Na tych świetnych zebraniach bywał król Stanisław-August, ambassadorowie i świat piękny; a chociaż Warszawa wrzała życiem i brudem, tutaj te pobożne pokutnice, te siostry miłosierdzia, choć nie w zakonnej sukni, przykładem swoim uczyły pokory i moralności, wstrzymywały potok rozuzdanego zepsucia. Trzy młodsze stanowiły *trójcę, święte panie*, jak mówiono powszechnie w Warszawie. Z synów wojewody, starszy *Michał*, mieszkał zwykle w Sulgostowie, *Ignacy* zaś starosta lityński, w Nowem-Mieście nad Pilicą. Michał, który ożenił się z Barbarą Krasieńską, starościanką nowomiejską (25 lutego 1759 roku), został niedługo szwagrem księżnej Karolowej Kurlandzkiej. Księżna odtąd często i długo przesiadywała w Sulgostowie, u rodzonej siostry; zjeżdżały wtedy do niej panie Granowska i Lanckorońska, a stary wojewoda z czujnością osłaniał młodą latorośl szlacheckiej rodziny, przesadzoną pod klimat królewskiego blasku. Świdziński przyjmował nawet w Sulgostowie samego królewicza Karola, licząc chwilę tę, kiedy książę stanął pod jego dachem, do najszcześniejszych chwil swojego życia. Zaszczyt ten czuła i cała rodzina wojewody, aż do najpóźniejszych potomków, bo aż do naszego Konstantego, założyciela Muzeum. On też w testamencie polecił panu Hadziewiczowi, profesorowi szkoły sztuk pięknych w Warszawie, żeby zrobił obraz rodzinny, przedstawiający przyjęcie w Sulgostowie gościa królewskiego, przeznaczając obraz ten do Muzeum. Stary wojewoda już wtedy

był niczem w Rzplitej i żył tylko pamięcią dawnych czynów. Urzędy, godności i starostwa synowi i zięciowi porozdawał, złożył nawet województwo rawskie (w początkach roku 1757) i spokojnie bez trosk siedział już w Sulgostowie. Zachował sobie do śmierci jedynie rotmistrzostwo w chorągwi pancernej, które kiedyś wziął po oboźnym Ożarowskim (1 maja 1741 roku). Cały poświęcił się rodzinie i majątkowi. Raz na jarmarki (1742), drugi raz na targi (1750) wyrabiał przywilej od króla dla miasta Klwowa. Wreszcie syty lat i zasług, w Sulgostowie wśród poddanych swoich zakończył życie, mając lat wieku 77 (dnia 7 listopada 1761 roku), pochowany w miasteczku Klwowie, w dobrach rodzinnych. — *Michała* ojciec wyposażył naprzód starostwem lityńskim na Podolu, a zięcia Granowskiego grodem radomskim w Małej-Polsce. Wojewodzie ze szwagrem niedługo się pomieniali na te królewszczyzny; już w roku 1754 (dnia 17 grudnia) Granowski wyrobił na to zezwolenie królewskie, ale może dla małoletności Michała tak prędko do skutku zamiana nie przyszła: może i dla tego, że Granowski wyczekiwał krzesła. Wreszcie kiedy się na spokojność zupełnie usunął stary Świdziński, zięć wziął po nim województwo, a syn po zięciu starostwo. Michał wjechał na gród radomski dnia 2 stycznia 1758, i zaraz tego jeszcze roku spotkała go dwa razy łaska królewska. Został szambelanem (8 listopada), a w miesiąc później pułkownikiem wojsk koronnych (7 grudnia). Za króla Stanisława już przesiadł się do senatu, ale wprzód musiał zdać starostwo radomskie (2 maja 1772 roku). Były tutaj znowu układy pomiędzy rodzinami. Do starostwa poszedł jeden Potkański, za to drugi ustąpił Michałowi kasztelanji. Mianowany albowiem Świdziński kasztelanem radomskim (13 maja 1772), już do śmierci swojej na tem krześle zasiadał. Mieszkał z żoną swoją ciągle w Sulgostowie. Miał wiele dzieci z Krasińskiej, bo dwóch synów i aż sześć córek. Najstarsza Aniela, młodziutko poszła za mąż za starca Michała Szymanowskiego, starostę wyszogrodzkiego. Wspominamy tutaj dla tego, że wdzięczna postać pani starościiny rymuje bardzo składnie z innymi kobieciami znakomitościami rodziny Swidzińskich, i co jeszcze, że ten urok w jakim widzieliśmy i panią Granowską i kasztelanową połaniecką, jak teraz urok dla starościiny wyszogrodzkiej jest dziełem jednej wyłącznie osoby, to jest Klementyny Tarńskiej, która w Rozrywkach najwięcej nam przechowała szczegółów o życiu tych dwojga siostr i trzeciej synowicy. Nieodżałowana Klementyna wzrosła prawie w domu Szymanowskich, jęj pierwsze spojrzenie na świat, jęj uczucia tam się zrodziły. W Izdebnie, Wyczulkach i Guzowie za życia jeszcze ojca, spływały młodociane lata Klementyny, wśród festynów, za-

baw i różnych niespodzianek przyjacielskich. W Izdebnie na teatrze amatorskim nieraz odgrywano sztuki Tańskiego; potem już najstarsza córka starościny, ta sama co za czasów księstwa warszawskiego poszła za generała Piotra barona Galicheta, została opiekunką Tańskięj. Inne rodzeństwo starościny składały siostry: Franciszka Kuszłowa, Marjanna Jabłonowska, Zofja i Marja Karczewskie, Krystyna była panną. Bracia zaś nazywali się: starszy *Jan*, młodszy *Kajetan*. Jan osiadł w Galicji i tam się ożenił z Ludwiką Jabłonowską, siostrą szwagra swego. Wprzód pobierał edukację u kadetów, i wtedyto przełożył z Jaquela Dziejów powszechnych, Krótkie zebranie historii moskiewskięj; rękopism znajduje się do dziś dnia w Muzeum Świdzińskiego. Drugi brat, *Kajetan*, pozostał w kraju polskim, który potem również zaczęto nazywać Galicją. Tymczasem ojciec ich Michał umarł przed samem zaczęciem sejmu czteroletniego (17 sierpnia 1788), w rok później poszła za nim i żona do lepszego życia (8 września 1789 roku). W przeciągu między jedną a drugą śmiercią zakończył także ziemski swój zawód starosta wyszogrodzki (15 sierpnia 1789). — *Kajetan* Świdziński, kasztelan radomski, wychowywał się w korpusie warszawskim kadetów. Był w nim jeszcze za czasów sejmu czteroletniego, i widać matka życzyła sobie (ojciec już nie żył), żeby powoli przywykał do obywatelskich czynności, które go czekały, bo poleciła mu, żeby na sejmie bywał i donosił jęj o zapadłych uchwałach. Trudno było młodemu kadetowi odpowiedzieć jak należy tym wymaganiom matki, kiedy pan Moszyński zabronił im wszystkim bywać na sessjach. Niewiedzieli dla czego wydany był ten zakaz, ale domyślali się, że z polityki: poseł z Inflant Kublicki, wspomniał raz na sejmie, że kadetom źle jeść dają; pan Moszyński, komendant korpusu, rozgniewał się strasznie o to, sądząc, że Kublicki wystąpił z naprawy samych kadetów (list *Kajetana* do matki z dnia 10 października 1788 roku). W tymże zapewne roku 1788 został *Kajetan* gefrejterem korpusu kadetów. Następnie król, chcąc w ogóle młodzież korpusową zachęcić, „tak do pilności w uczeniu się wszelkich uniejętności obywatelskich, jakoteż do nauk sztuk wojennych, tudzież do układności w obyczajach i postępkach,“ uwolnił *Kajetana* od służby w korpusie i dnia 2 września 1789 roku mianował go chorążym w wojsku koronnem. Skończyła się zapewne na nominacji i stopniu służba wojenna *Kajetana*, bo już o nięj więcj nie słyhać. Osiadł na wsi bo niedługo potem umarła mu matka, dnia 8 września 1789 roku. Odtąd prowadzi korespondencję z ciotką rodzoną, królewicową Karolową księżną Kurlandzką, która ciągle mieszkała w Dreźnie. Królewicowa bardzo kochała siostrę, a kiedy jęj nie stało, całą

miłość zwróciła do siostrzeńca. W Muzeum Świdzińskich w Sulgostowie, jest kilkanaście jęj listów, z tych najwięcej do Kajetana pisanych, a wszystkie z tego czasu, to jest z ostatnich lat panowania Stanisława Augusta. Do roku 1809 Kajetan siedzi i gospodaruje na wsi, aż wojna w Galicji budzi go z uspienia. Pierwszy urząd który mu się wtenczas dostał, było kommissarstwo powiatowe sekcji opoczyńskięj. Gdy Kazimierz Skórkowski wy-mówił się od tego, urząd administracyjny powiatu kieleckiego zamianował Kajetana na to kommissarstwo pod dniem 23 września 1809 roku. Skórkowski czekał go w Opocznie na dzień 2 października: zdał mu akta, kancelarję i rządy przyzđjalne. Po następi-nej organizacji kraju przez Węglińskiego, który był kommissarzem zesłanym od rządu centralnego na powiaty kielecki i radomski, urząd administracyjny kielecki mianował Świdzińskiego zastępcą wice-prezesa urzędu administracyjnego powiatowego i w tym cha-rakterze wezwał go do stawienia się jak najprędzej w Kielcach (dnia 9 list pada 1809 roku). Nominację tę podpisali: sam Wę-gliński (Franciszek), późniejszy minister sprawiedliwości za kró-lestwa, Wojciech Dobiecki i Wacław Jabłoński. Ale Świdziński zrzekł się urzędowania, przyjąwszy bowiem kommissarstwo w O-pocznie, doznał już, ile to trudności zwalczyć, ile zachodów po-trzeba było, żeby należycie odpowiedzieć położonemu zaufaniu, więc do wyższego urzędu tem mniej czuł się za zdolnego. Mu-siałby się uczyć swoich obowiązków, a nauczywszy się, możeby nie znalazł w sobie dosyć talentu; potem brakło mu zdrowia. Takie sam podawał motywa swojego zrzeczenia się (22 listopada). Administracja kielecka oceniła to i podziękowała Świdzińskiemu za pracowite i dokładne sprawowanie urzędu w Opocznie (13go grudnia). Ale minister sprawiedliwości drugą Świdzińskiemu przygotował niespodziankę, mianował go bowiem sędzią pokoju powiatu opoczyńskiego: o tem zawiadomił trybunał radomski in-teressanta i przesłał mu rotę przysięgi do podpisania, którą miał zwrócić ministrowi (21 września 1810 roku). Dla słabości zdro-wia, prosił Świdziński o uwolnienie i od tego sędziostwa, na co zgodził się minister i przesłał mu dymissję (24 listopada 1810). W roku 1811 był jednak Świdziński marszałkiem pierwszego sej-miku zapewne w Opocznie, i miał z tego powodu mowę do swo-ich współobywateli, którą czytaliśmy w jego papierach. Dalej, 30 września 1811 roku zatwierdzony był Świdziński przez mini-stra spraw wewnętrznych, na wójta gminy sulgostowskieję, złożo-nej z trzynastu wsi. Dnia 5 lutego 1812 roku został przez króla mianowany radcą powiatowym opoczyńskim, o czem go zawiada-mia minister Łuszczewski 20 lutego. Podprefekt opoczyński Po-

mianowski śle mu tę nominację pod dniem 2 marca. Rady obywatelskie miały się przedewszystkiem zająć rozkładem na powiaty produktów dla wojska, ztąd wezwano opoczyńską na dzień 19 marca do stolicy powiatu, dla obrania naprzód prezesa, a potem dla zajęcia się rozkładem. Chociaż Swidzińskiego wzywano do Opoczna na ten dzień, nie stawił się; lecz mimo to, rada obrała go swoim prezesem. Poczem członkowie rozebrali pomiędzy siebie pracę i zjechać się mieli na 26 marca z gotową rzeczą. Wzywano go znowu, lecz nieprzyjechał, dla słabości zdrowia. Tak samo nie stanął na sessji 13 grudnia, na której robiono rozkład liwerunku dla wojsk sprzymierzonych, mających przechodzić przez xięztwo warszawskie. Wezwań tych dużo jest z r. 1812—1813. Ciągłe Swidzińskiego tytułują w nich prezesem rady, a on się wymawia od tego zaszczytu rękami i nogami. W roku 1814 Swidziński był czynniejszy; siedział w Opocznie, rachował się z dziedzicami, kwitował ich za dostawę furazu dla wojsk, za pieniądze złożone w naturze, i wreszcie umarł w tymże roku 1814. Natura to była chorowita, całe życie niezadowolona z siebie. Kajetan był ojcem nigdy niezapomnianego założyciela Muzeum i Biblioteki. Konstatego.

Konstanty Swidziński urodził się dnia 17 listopada 1793 roku w Sulgostowie. Ojcem jego, jak powiedzieliśmy, był kasztelan radomski Kajetan, matką zaś Felicjanna Hadziewiczówna, córka brygadjera wojsk koronnych. Odebrawszy pierwiastkowe francuzkie wychowanie w domu ojcowskim (matka go bardzo młodym odumarła), oddany był za czasów xięztwa warszawskiego do liceum, pod nadzór bliższy samego rektora Lindego, u którego stał w domu na stacji. Tutaj pierwszy raz uczył się starożytnych języków i zaczął stronić powoli od edukacji francuzkiej, żeby mógł się lepiej obeznać ze wzorami klassycznymi literatury. Liceum Konstauty skończył w roku 1811. Pamięć tej szkoły drogą mu była, bo pod sterem doświadczonych i światłych nauczycieli, przysposobił się należycie do życia naukowego, do którego od lat pierwszych dzieciństwa miał nadzwyczajny pociąg. Odtąd treścią jego życia była xiążka i poszukiwania uczone. Chciał wprawdzie uzupełnić swoją edukację pobytem w uniwersytecie i na ten cel wybrał sobie Getyngę, ale zrujnowany stan majątku ojca, a potem ciągle wojny, nie dozwoliły mu wyjechać na dłuższy czas zagranicę, jak tego najgoręcej pragnął. Pracą zatem własną zdobywał sobie Swidziński obszerną wiedzę, pracą żelazną i wytrwałą. Ojciec puścił mu w dzierzawę wieś Drązno, w kluczu sulgostowskim i niedługo potem umarł w roku 1814, zostawivszy dwóch synów z drugiego małżeństwa; Konstauty z pierwszego

był jedynakiem. Miał teraz wiele innęj pracy pierworodny syn, oczyszczał z długów majątek i utrzymał się przy Sulgostowie, który po dawnem Swidnie, był już od stu lat wtedy blisko stolicą Swidzińskich. Od roku 1821 młody nasz obywatel występuje już publicznie w gronie szlacheckim i odtąd przez lat ciągle kilkanaście przyjmuje w nich udział. Marszałkiem sejmiku opoczyńskiego pierwszy raz mianowany został 1821 roku, drugi zaś raz przewodniczył obradom szlacheckim także w Opocznie w roku 1826. Na sejmiku w roku 1821 obrany członkiem rady obywatelskiej byłego województwa sandomierskiego, ale nieprzyjęty przez senat, dla młodych jeszcze lat; widać miał dojrzałość rady, ale nie prawną dojrzałość. Gdy i lata nadeszły, Swidziński już bez przerwy zasiadał ciągle aż do roku 1830 w radzie obywatelskiej, która go zawsze do najważniejszych powoływała zatrudnień. Obrany wreszcie posłem opoczyńskim na sejm w roku 1828, na jednym tylko z roku 1830 zasiadał, w roku 1832 przeniósł się na Ukrainę i tam już do śmierci zamieszkał. Głównie co go spowodowało przenieść się na Ruś, była to sprawa o spadek po matce, który dziwnym zbiegiem okoliczności dostał się w obce ręce: przyłożywszy pracy, wygrał wielki, miljonowy majątek, Chodorkowszczyznę nad Dnieprem. Najmniej od roku 1816 zbierał xiążki. Odebrawszy zaś Chodorków, całe prawie te dobra obrócił na xiążki. Skarby swoje gromadził we wsi Paszkowce, dziedziczeńj Rulikowskich, z któremi miał związki krwi przez Charłęskich. W życiorysie Swidzińskiego, Rulikowscy dużo kart wypełnić muszą, stosunki ich ze Swidzińskim były bardzo rozmaitego rodzaju, naukowe, towarzyskie, serdeczne. Zbliżywszy się do Kijowa, dał się poznać Swidziński całemu obywatelstwu w okolicy, często bywał w Kijowie i ztąd jego stosunki ukraińskie unaturalizowały go w owęj krainie. Tymczasem Sulgostów w krolestwie oczyszczał się coraz więcej z długów i wzbogacał się ulepszonym gospodarstwem. Fundacja przyszłego Muzeum głównie opierać się miała na Sulgostowie, jako posagu. Szczegóły dotyczące się gotowości Swidzińskiego w zgromadzaniu bogactw literatury i historii, obszerniej wykazał M. Gr. w artykule swoim, który drukowany był w Kronice wiadomości krajowych i zagranicznych. O szczegółach zaś samęj fundacji, donosiły nieraz w swoim czasie pisma publiczne. Była jedną z najpiękniejszych na ziemi polskiej. Dla nięj Swidziński wyrzekł się słodczyj rodzinnyj pożycia, bo nie ożenił się nigdy; dla nięj wyłącznie poświęcił Swidziński trud całego życia i mógł też z dumą, z dobrze zrozumianą dumą o własnej zasłudze, powiedzieć, że w Muzeum zostawił trud całego życia. Umarł w Kijowie w dniu 11 grudnia 1855 roku. Poprze-

dnio wybierał się po raz dziesiąty może do Sulgostowa, żeby zbiory swoje uporządkować i usłudze oddać publicznej. I tutaj jeszcze, przy tem zdarzeniu dał dowód rzadkiej bezinteresowności: urządziwszy bibliotekę, chciał jęj oddać cały swój fundusz, a sam przy nięj miał zostać pierwszym urzędnikiem, bo dożywotnie utrzymanie i charakter bibliotekarza, żeby miał ciągle zajęcie, sobie zostawiał. Konstanty Swidziński żył poczciwie lat przeszło 62.

*Świejkowscy herbu Trzaska. Z nich, *Leonard-Marcin*, sekretarz naprzód Józefa Lubomirskiego, podstolego litewskiego w Międzyrzeczu. Potem podsędek, wreszcie sędzia ziemski braclawski od 28 października 1772 roku; przez lat 28 miał sędziowskie rządy w swoim województwie. Bywał posłem i deputatem dosyć często, a jednocześnie zasługiwał się Lubomirskim, był albowiem pełnomocnikiem Stanisława, wojewody braclawskiego. Wreszcie został marszałkiem trybunału koronnego w 1782—3. To go podnosi do krzesła. W grudniu 1782 roku został kasztelanem kamienieckim, a w roku 1790 był wojewodą podolskim. Poprzednio jednak bywał już od Rady nieustającej podawany to na kandydata do województwa inflanckiego w roku 1776, to na kandydata do województwa kijowskiego w roku 1785. Umarł dnia 21 stycznia 1793 roku, mając lat 72, w Kołodnem, w dobrach swoich, i tamże pochowany w kościele, który fundował. Pierwszy to w tęg rodzinie senator. Rodzina jego nieszczęśliwie poszła. — Syn *Jan* chować się musiał w 1794 roku. Córka była za Adamem Moszczeńskim, targowiczuaninem, autorem Pamiętników, które świeżo w Poznaniu wydał Zupański. Nie umiemy dobrze sobie rozwiązać tem sprawy, bo syna wojewody Świejkowskiego często czytaliśmy, ale nazywanego Szwejkowskim, Szwykowskim i t. d. Dla tego póki się rzecz nie wyjaśni, nie rozwiążem tęg płataniny nazwisk. Szwykowskich, Szwejkowskich kilku wspomina się w historii owych czasów; czy oni są jakimi krewnymi wojewody podolskiego, czy nie, niewiemy.

Święcicy herbu Jastrzębiec. Z nich, *Mikołaj*, biskup kijowski, a od roku 1698 po Witwickim, poznański, wjechał na to ostatnie biskupstwo dopiero 24 lipca 1702 roku. Nieprzyjaciel Augusta IIgo, przeszedł potem na stronę króla Stanisława. Za to prześladowany od Augusta, miał umrzeć w roku 1709. Ale xięga bractwa pięciorańskiego, przy kościele xięży paulinów w Warszawie istniejącego, powiada, że biskup umarł w Wiedniu 4 grudnia 1707 roku, a pochowany jest u św. Szczepana. — Był wtedy i drugi Święcicki, *Stanisław*, biskup chełmiński, który umarł w roku 1699, jako nominat chełmiński. — W ostatnich czasach

niewiemy jakiego herbu był *Mikołaj* Święcicki, starosta braclawski i ujski, zabity stronnik domu saskiego, który przesiedział w Gdańsku przez cały czas wojny siedmioletniej. Czytaliśmy dużo jego listów do Kického, starosty sobowidzkiego pisanych z tego czasu i w nich dość ciekawych szczegółów. Ale pisma starosty bardzo niewyraźne. Zaczyna to dusza. Listy te są w bibliotece księży reformatów w Warszawie. Umarł 3 listopada 1707 roku w Gdańsku. — Inny Święcicki, *Jędrzej*, pisarz grodzki radomski, potem chorąży opoczyński, nareszcie sędzia ziemski radomski, z tego stopnia poszedł na kasztelanję połaniecką w roku 1775. Umarł w 1780. — W owym czasie wielu Święcickich było w Opoczyńskiej ziemi i piastowali w tych stronach rozmaite urzędy ziemskie.

*Symonowicze, rodzina ormjańska. Z niej pochodził *Jan-Jakób*, syn Krzysztofa, późniejszy arcybiskup lwowski, Urodził się w Kamieńcu podolskim dnia 29 grudnia 1740 roku, przyjęty do kolegium papieżkiego we Lwowie dnia 10 września 1758 roku, gdzie przez sześć lat pilnie nabywając naukowych wiadomości dnia 11 sierpnia 1764 wyświęcony został na kapłana missjonarza. Przez lat szesnaście pracował jako kaznodzieja przy katedrze lwowskiej, pełnił także obowiązki kanclerza konsystorskiego. Dnia 19 maja 1783 roku król Stanisław-August mianował go proboszczem w Łucku, ale Symonowicz tam nie mieszkał. Od roku 1785 piastował urząd wikariusza jeneralnego. W roku 1787 był na czele instytutu ubogich we Lwowie. Na tych posadach tak się odznaczał, iż po śmierci Jakóba Tumanowicza, cesarz rzymski Franciszek IIgi mianował go arcybiskupem lwowskim dnia 7 stycznia 1799 roku. Dnia 2 marca tegoż roku, w asystencji księży Marka Nikorowicza dziekana i Samuela Stefanowicza archidjakona, podczas sesji w sali gubernjalnej, przysiągł na wierność monarsze, rotę przysięgi podpisał i pieczęcią stwierdził. Poczem w łacińskim języku miał krótką przemowę. Gdy w tymże miesiącu marcu wojna między cesarzem a francuzami rozpoczęła się i korespondencje świata chrześcijańskiego z Papieżem przerwane zostały, konsekracja księdza Symonowicza musiała się opóźnić. Papież uwięziony w kwietniu 1799 roku, w sierpniu tegoż roku umarł. W tem zamieszaniu, którem Włochy były skolatane, gdy kardynałowie byli rozproszeni, elekcja Papieża aż do 1 listopada tegoż roku była zwleczoną. Cesarz rzymski Franciszek IIgi, jako obrońca kościoła, wezwał kardynałów do Wenecji, tam im pozwolił dopełnić elekcji Papieża, i na ich utrzymanie wszystkich koszt podjął. Kardynałi w liczbie 34 weszli do konklawe w klasztorze xx. benedyktynów 1 listopada, które trwało aż do 14 marca 1800 roku. Kar-

dynał Barnaba Chiaramonte, obrany został wówczas papieżem. Nowo obrany papież bawił długi czas w Wenecji, a chociaż cesarz i neapolitanie wypędzili francuzów z Rzymu i rząd dawny przywrócili, bał się jechać do Rzymu, aż dopiero gdy Bonaparte, konsul Rzplitej francuzkiej, zapewnił go, że może już wyjechać, dnia 6 czerwca 1800 roku udał się do Rzymu. Zaczął rządy kościola formalnie, gdy wszystkie kongregacje przywrócone zostały. Wówczas bullę na konsekrację xiędza Symonowicza dnia 26 sierpnia expedjował, która doszła do Lwowa z końcem września, a w miesiąc dopiero został mu paljusz przysłany. Trzeba było czekać na placetum monarchiczne, a że cesarz Franciszek w tym czasie zajęty był wojną francuzką, expedycję approbaty spóźnił do połowy stycznia 1801 roku. Konsekracja odbyła się w katedrze łacińskiej dnia 1 marca. Konsekratorem był xiądz Kicki arcybiskup, asystowali zaś mu biskupi rusczy, Skorodyński lwowski i Angiellowicz przemyski; kazanie miał xiądz Marek Nikorowicz, dziekan kapituły. W tydzień później, to jest dnia 8 marca xiądz Skorodyński, biskup lwowski, podczas mszy św. zwykłą od niego odebrał przysięgę wierności i posłuszeństwa dla stolicy św., paljusz włożył na niego i installował go, a gdy zasiadł w katedrze, naówczas xiądz Samuel Stefanowicz, archidjakon, miał mowę łacińską, w której powinszował mu tej godności i oświadczył radość duchowienstwa i dyecezji, z postąpienia jego na tak wysoką godność. Najprzód pomieszkanie arcybiskupów zrobił wygodniejsze i wewnątrz okazalsze. Przez opinię o jego wysokiem świetle, mianował go cesarz dyrektorem wydziału teologicznego przy akademii lwowskiej, w roku 1802. Postarał się u cesarza o dystynktoria dla swych kanoników w r. 1803, które z kościelnej kassy zrobić kazał. Każde kosztowało 40 dukatów, wszystkie zaś ośm 320 dukatów. W roku 1806 wyrobił pensję dla arcybiskupów w kwocie 6,000 zlr. Starał się mocno, aby nauki filozoficzne zaprowadzić w Stanisławowie, przedstawił to nawet cesarzowi dnia 6 października 1808 roku, co jednak przez zamieszania wojenne do skutku przyjść nie mogło. Dnia 9 marca 1810 roku mianowany został tajnym radcą cesarza Franciszka IIgo. W roku 1811 przez rząd krajowy obrany został prezesem przy kommissji ubogich. Na ćwierć roku przed śmiercią, co tygodnia spowiedź odprawiał, i na mszy, której u siebie w kaplicy słuchał, komunikował. W tym czasie ofiarował duchowienstwu katedralnemu 400 dukatów, z których każdy dostał 30 dukatów, a dla kleryków, którzyby się święcili, przeznaczył 70 dukatów. Straciwszy przytomność na trzy dni przed zgonem, dnia 3 października 1816 roku dokonał zycia. Exportacja ciała nastąpiła dnia 6 tegoż miesiąca. Ponie-

waż żadnego biskupa pod ten czas we Lwowie nie było, exportował go proboszcz kapituły łacińskiej, z całym duchowieństwem i kapitułą, ze wszystkimi zakonami, duchowieństwem ormjańskim i ruskim. Nazajutrz tenże proboszcz odprawił pogrzebowe nabożeństwo, ciało zaś zawiezione zostało na cmentarz, najpierw do kaplicy cmentarskiej, gdzie duchowieństwo ormjańskie nabożeństwo swe odprawiło, po którym pogrzebał ciało xiądz Samuel Stefanowicz, który zostawszy administratorem, zachęcając wiernych dyecezy do modlitwy, w odezwie swojej z dnia 10 października 1816 roku, skreślił bardzo zaszczytny obraz zmarłego. (Żywoty sławnych ormjan, x. Barącza.)

***Syri.** *Sulejman-Konstanty* hrabia de Syri, po wielu nieśczęściach rodzinnych, młodym dostał się do dworu portugalskiego, gdzie był wychowany z paziemi królewskimi do lat dwudziestu. Gdy zaczął przychodzić do większego poznania, powziął wielką chęć, wrodzoną narodowi swemu, zwiedzania cudzych krajów i pokazania się światu z językami azjatyckimi i europejskimi, których się nauczył z wielką usilnością. Tym sposobem otrzymawszy od króla portugalskiego listy zalecające do wielu znakomitych osób po różnych państwach, przebiegł Francję, Włochy i Niemcy, aż nakoniec dostał się do Polski, gdzie wkrótce dał się poznać, tak przez rozum, jakoteż i przyjemne ułożenie swoje. Jan Kazimierz upodobawszy go sobie, poruczył mu ważne podówczas stanowisko rezydenta polskiego w Wiedniu. W tej godności przyjmował on xiędza Andrzeja Olszowskiego, podkanclerza koronnego, posła wielkiego nadzwyczajnego, wysłanego w r. 1669, i pośredniczył mu w sprawach, jakie miał od króla Michała do Leopolda cesarza chrześcijańskiego. Jan Sobieski wysoce ceniąc chwalebne obyczaje i korzystne usługi hrabiego de Syri, sprowadził go do boku swego. W roku 1677 wysłany z wojewodą chełmińskim w ważnych bardzo interessach do Carogrodu, sprawił się z największem zadowoleniem dworu, z kąd powróciwszy w r. 1678 udał się do Moskwy, gdzie rozejm andruszowski z carem Fiedorem Alexiewiczem potwierdzony został. Poczem był posłem do Persji, gdzie się sprawił chwalebnie z obowiązku na siebie włożonego. Nakoniec wojna, którą od siedmiu lat wiedli polacy, cesarz Leopold i Wenecja, dała nowy powód tym mocarstwom do wysłania hrabiego de Syri w roku 1686 do Persji, w charakterze pełnomocnika od Papieża i wszystkich mocarstw sprzymierzonych, namawiając króla perskiego, aby wszedł w ligę z nimi i pomyślał o odzyskaniu tych fortec od Porty, które mu niedawno wydarła. Poselstwo to zjednało mu sławę wszystkich dworów. Ostatnim razem w roku 1688 na sejmie w Grodnie został posłem do Persji.

Skutki powagi, którą w Ispahanie nieraz sprawował na wyrwanie z rąk niewiernych nieszczęsnych chrześcijan, którzy odstąpili swojej wiary, dobrze znajome missjonarzom mieszkającym w Persji, tak opowiada pisarz współczesny: „Jak śmiało gromił pierwszych urzędników dworu, którzy imieniem króla namawiali go, aby przestał być chrześcijaninem. Z tego przywiązania do wiary katolickiej, założył rezydencję w Szamaki dla missjonarzy, którzyby pracowali w nawracaniu ormjan i innych narodów, którzy dla handlu ściągają się zwykli do tego miasta. Toż samo było mu powodem, że na wyjeździe ostatnim razem do Persji, prosił króla polskiego, aby upoważnił zamysły jego, wyrobieniem u monarchy perskiego, iżby wolno mu było osadzać missjonarzy w państwach jego, gdzieby widział nadzieję pozyskania dusz Chrystusowi, jakóż wielu ich wywiózł z sobą z Polski do wschodnich krajów, którzy poosiadali w tych miejscach, gdzie lepsze widzieli żniwo.“ „Lecz pomimo prawdziwej jego gorliwości, którą okazywał, powiada inny znowu autor, xiądz Awril jezuita missjonarz, niewielebym jeszcze zawierzał, gdybym się sam nie przypatrzył jego życiu przykładowemu, jakóż mogę powiedzieć szczerze, że niedostrzegłem, coby nie zdobyło człowieka uczciwego, i nie było godnem doskonałego chrześcijanina. Odkrył mi najskrytsze swoje uczucia i przez rok cały uczynił mię dozorcą swojego sumienia, a przeto muszę wyznać, że mało widziałem osób w jego dostojności, którzyby byli tak pelni Boga i myśleli o swoim zbawieniu. Każdego miesiąca regularnie spowiadał się i przystępował do stołu Pańskiego, a to zawsze łzami zalany, z taką skruchą i nabożeństwem, iż najtwardsze serca mógł wzruszyć do pobożności.“ W Astrachanie więzy Awrila i Barnabę, jezuitów, wykupił z rąk kałmuków; obiecał missjonarzom otworzyć drogę przez Tartarję do Chin, mając nawet list Ludwika króla Francji, pisany w Marly dnia 7 sierpnia 1688 roku, do cesarza chińskiego. Lecz niestety, zamiary jego nie przysły do skutku, gdyż nieukontentowanie ze złego przyjęcia posłów wielkiego xięcia moskiewskiego we Francji, przytem wojna, którą wiedli z chińczykami, były powodem Rossji do odmówienia wolnego przejścia missjonarzom jezuitom, którzy nazad do Polski wrócić musieli. Hrabia zaś de Syri udawszy się do Persji, niewrócił więcej do Polski, na usługach dobra pospolitego stargane zdrowie jego, uległo powszechnemu śmiertelnemu znaczeniu. (Żywoty sław. mężów xiędza Barączca).

Szaniawscy herbu Junosza. Biskup krakowski *Felicjan-Konstanty*, umarł w lecie roku 1732. — Inny *Felix-Jan*, biskup chełmski od roku 1724—33. Był koadjutorem lwowskiim u arcybiskupa Skarbka, był też nominatem na biskupstwo wileń-

skie, ale umarł w 1733 roku, niedoczekawszy się wyższego krzesła w senacie. Litwa go nie dopuściła, a nim brewe na Lwów przyszło, umarł. Zawód rozpoczął od suffraganji lwowskiej, na którą był biskupem kapseńskim. — Trzeci biskup z tej rodziny, był xiądz *Dominik*, ostatni z poręki polskiej biskup bakoński na Wołoszczyźnie; był dominikanem z Lublina. Biskupstwo to szło kolejną między franciszkanów i dominikanów, otóż król Stanisław-August mianował go na to biskupstwo po xiędzu Karwosieckim, franciszkanie, ale nastąpił upadek Rzplitej, biskupstwo ustało i Szaniawski był tylko nominatem. Umarł w Lublinie w r. 1795. — *Józefat*, podstoli koronny, wzmiankowany w texcie, był i starostą chęcińskim, umarł w 1739 roku. — *Jakób*, w ostatnich stanisławowskich czasach, generał wojsk Rzplitej, potem marszałek lubelski w jenerałności barskiej i regimentarz małopolski. rozbity w boju pod Dobrą w końcu roku 1769. — *Felicjan-Konstanty*, starosta małogoski, zmarły w 1787 roku. — Syn jego *Stanisław*, krajczy koronny od sierpnia 1780, umarł dopiero w roku 1822 w Krakowie. Krajczostwo złożył w 1786 roku. — *Filip-Nerjusz*, syn *Fabjana*, starosty sochaczewskiego, który w roku 1732 został łowczym litewskim, a w roku 1735 umarł. Ten Filip-Nerjusz był starostą kąkolownicim, umarł w roku 1782, — Syn jego xiądz *Józef*, kanonik krakowski, opat wachocki; o tym pisze Łętowski w Katalogu. — Oprócz tu wymienionych, było kilku Szaniawskich pijarami, o jednym z nich, *Józefie*, pisze Bielski w *Vitae et scripta* na str. 82; żył od roku 1709 do 1762. — O drugim, *Fabrycym* z imienia, nie wie nic Bielski; był to orientalista, zakon go posłał umyślnie zagranicę, żeby się nauczył po hebrajsku i potem wykładał ten język młodemu pijarom, o czem szczegóły w *Programmacie konwiktu warszawskiego*, z roku 1817. W ogóle rodzina to zasłużona w ostatnich latach Rzplitej i kościolowi, w stanie cywilnym i wojskowym; ognisko jej zawsze ziemia łukowska, gdzie siedzieli Szaniawscy w zaściankach.

***Szczurowscy.** Sławny był tego nazwiska missjonarz zakonu bazylijskiego na Podlasiu i pogranicznej z Koroną Litwie, za czasów Stanisława-Augusta i później. Niebo takich ludzi natchnionych, prawie fanatycznych, posyła w dniach upamiętania się i żałoby. Urodził się na Wołyniu z ojca sędziego włodzimierskiego d. 20 listopada 1740, umarł 15 kwietnia 1812 roku. W Pamiętniku religijno-moralnym w zeszycie z miesiąca listopada 1853 roku, ojciec mój zamieścił jego żywot i opisał bibliograficznie jego dzieła, które drukiem ogłosił. Potem spisu dzieł dopełnił w *Dzienniku Warszawskim* z roku 1854 Nr. 57. Dzieła przez niego napisane są: 1) *Hasło zbawienne nauki apostołskiej*, 4 tomy, 1780—3. 2) *Missja bialska*. Pod tym tytułem wyszło cztery dzieł treści re-

ligijnej, prawnej i historycznej, w roku 1792 w Supraślu. 3) Mie-
 siąc cały przez codzienne uwagi prawd wiekuistych Bogu poświę-
 cony. Inne dwa dzieła, napisane i drukiem ogłoszone były: 4) Głos
 pochwalny nieba i ziemi, wierszem dyalog. 1770 w 8ce str. 54.
 5) Widok mądrości w obrazach, od pogan wyśmiany, od Leona
 Izenoryka cesarza zdeptany, od Jana Damascena wsławiony, tra-
 gedja wierszem, 1774, w 8ce str. 58. Są to rozmowy czyli dyalo-
 gi, któremi się chętnie ówczesna publiczność zajmowała i na które
 licznie uczęszczała, nie szczędząc autorowi hojnych pochwał, a to
 tembardziej, że dyalogi te przedstawiała młodzież odbierająca
 w szkołach swe wychowanie. Xiądz Szczurowski, znakomity po-
 słaniec na prostowanie dróg Pańskich, którego imie popularne jest
 np. w okolicach Biały Radziwiłłowskiej, na pamiątkę odbytych
 przez siebie missji, stawiał w rozlicznych miejscach okazałe po-
 mniki i figury murowane, które dotąd na wielu polach świadczą o
 jego poświęceniu się dla kościoła Bożego, a mianowicie pola biał-
 skie, chotyckie i wiele innych, świadkami są jego prac apostol-
 skich. Xiądz Szczurowski, jak mówiliśmy, wsławił się głównie
 w okolicach Biały Radziwiłłowskiej, i ztąd w opisie zamku biał-
 skiego damy kiedyś jego życiorys, któremu na pozorach fantasty-
 cznych zbywać nie będzie, bo oryginalny to był wielce człowiek,
 chociaż najzacniejszy kapłan. Założył zakon józefatek w kościele
 ruskim; opis tego zgromadzenia znajduje się w artykule mojego
 ojca w Pamiętniku religijno-moralnym i w dziele xiędza Benjamina
 Szymańskiego, dzisiejszego biskupa podlaskiego: „Rys zgromadzeń
 zakonnych“ i t. d.

Szembekowie. Na wymienionych w texcie Święckiego Szem-
 bekach, nie skończył się jeszcze szereg biskupów. *Krzysztof-Hila-
 ry*, poświęcony był w Kobyłce pod Warszawą dnia 29 września
 1767 roku na suffragana chełmińskiego, biskupa uranopolitań-
 skiego, potem po xięciu Poniatowskim, xiąże biskup plocki w ro-
 ku 1785. Poprzednio po wyjeździe nuncjusza, xiędza kardynała
 Archetti, otrzymał z Rzymu bullę jako delegat apostolski, żeby
 pełnił w Polsce obowiązki nuncjusza; objął ten urząd dnia 11 czer-
 weca 1783 roku i pełnił go przez trzy lata. To dowodzi, jakiego
 miru używał w Rzymie. Rzeczywiście, jeden to był z tych rzad-
 kich biskupów za panowania Stanisława-Augusta, co swoich po-
 winności niezapominali. Fundacji jego jest bardzo wiele. Wyli-
 czyliśmy wszystkie i nad życiem jego rozwiedliśmy się obszerniej
 w Pamiętniku religijno-moralnym z roku 1850 Tomie XIXtym.
 Umarł w Krakowie dnia 5 września 1797 roku. — Przybrał sobie
 za koadjutora do Płocka synowca *Onufrego*, który rzeczywiście
 objął po nim stolicę, na której ostatni zasiadał jako xiąże i docze-

kał się xięztwa warszawskiego, którego był senatorem. Umarł dnia 30 grudnia 1808 roku. — *Antoni*, ojciec Krzysztofa, naprzód kasztelan nakielski, a potem po śmierci żony jezuita od roku 1744, umarł już za panowania Stanisława Augusta. — *Alexander*, kasztelanic kamieniecki, wkońcu zaś wojewoda sieradzki od 1729 do 1756 roku. — *Piotr*, kasztelan oświęcimski od 1729, umarł w 1739 roku.

Szeptyccy. Rodzina, która położyła swe zasługi dla kościoła ruskiego. Oto szereg biskupów: *Barlaam*, biskup lwowski od 1709 roku, umarł zaś w 1715. — *Atanazy*, synowiec poprzedniego i jego koadjutor, objął po stryju katedrę lwowską w 1715 roku, został później metropolitą kijowskim w 1733 roku, umarł zaś dnia 11 grudnia 1745 roku — *Atanazy*, biskup przemyski od roku 1762, umarł w 1779 roku. — *Ludwik-Leon*, biskup lwowski po pierwszym Atanazym od roku 1746, koadjutor metropolity od 1762, wreszcie metropolita od 1778 roku; umarł dnia 24 maja 1779 roku. O śmierci tego Szeptyckiego podaje nam ciekawe szczegóły Gazeta Łuskińy z r. 1779 Nr. 46 w suplemencie, w tych słowach: „Jadąc ze Lwowa do dóbr swoich Radomyśla, oddawał po drodze wizyty różnym ichmościom. O pół mili od Radomyśla, na kondescencji granicznej z sąsiadami odprawującą się w lesie, wykonał przysięgę na sprawiedliwą komportację dokumentów. Przybywszy w czerstwym zdrowiu do Radomyśla o godzinie 4ej wieczornej, dnia 23 (22) maja w sobotę, jadł kolację, a nazajutrz w dzień Zielonych świątek dawał obiad i kolację dla urzędników, na kondescencją od obu stron sprowadzonych. Po kolacji przechadzał się po dziedzińcu i nową fabrykę zaczętej murowanej bramy oglądał. Bawił się potem do godziny 10ej w pokoju, naostatek z doktorem swym ze Lwowa tam przybyłym, rozmawiał i około godziny 11ej przed północą, żadnej alteracji na zdrowiu nie czując, układał się w łóżku. Tęj nocy, jak sam potem mówił doktorowi, miał straszny sen, widział albowiem we śnie, jakoby siebie jadącego w karecie, a konie rozhukane nosić go zaczęły i tak stangreta, jako i forysia na ziemię zrzuciły. W tym strachu ocknął się o godzinie 2ej po północy, cały nadzwyczajnem zimnem i drżeniem zdjęty, na co nastąpiła zaraz gorączka i powszechnie w całym ciele pomieszanie. Obudził dzwonkiem lokajów, a lokaje doktora, za którego rozkazem dano naprzód lewatywę, a potem krew puszczone. Lecz nic to nie pomogło, a chory czując się coraz słabszym i blizkim śmierci, nie mając już nadziei dalszego doczesnego życia, o wiecznem życiu, ile krótkość czasu pozwalała, myśleć zaczął. Odprawiwszy naprzód ruskim językiem pacierz, wzbudzał akty żalu za grzechy, oddając się zupełnie na wolę Bożą.

Wtem flegma niezwyczajnie gęstnieć, a śmiertelne organki w pierśsiach grać zaczęły. Pobiegł doktor po kordjały, a chory mówić już nie mogąc, dał znak żalu za grzechy i od przytomnego JX. Symeona Żółtowskiego, A. C. i kanonika katedralnego lwowskiego R. G. M. ostatnie odebrawszy rozgrzeszenie, natychmiast skończył, o wpół do trzeciej po północy, nie chorując dłużej jak pół godziny. Przy exenterowaniu ciała, znaleziono w nerkach kamień większy niż gołębie jaje, z kolcami, jak szyszka sosnowa, a śledzionę bardzo podziurawioną i zbutwiałą. Urodził się z Filipa i Elżbiety z Chronowskich, łowczych przemyskich, dnia 23 sierpnia 1717 r. Uczył się humaniorów we Lwowie, a teologii w kolegium nazareńskim w Rzymie; w akademji ecclesiastica zwanęj obojga praw słuchał i doktorem w Sapiencji został. Powróciwszy, został zakonikiem, urząd kaznodziei przez lat cztery piastował, w Dubnie na św. Trójcę kazanie miał przed Atanazym Szeptyckim metropolitą, i archimandrytą mieleckim został. W r. 1747 otrzymał biskupstwo lwowskie, w 1762 dnia 9 listopada koadjutorem metropolji, a w 1768 dnia 28 sierpnia administrację tejże metropolji in spirit. et tempor. i w téj dwoistej pracy koadjutora swego przez lat blisko dziesięć zastępował, naostatek po śmierci tegoż koadjutora, wstąpił na urząd metropolity dnia 12 lutego 1778 roku. — Był i jeden Szeptycki biskupem łacińskim, płockim, *Hieronim-Antoni*, który się pierwszy przezwał xięciem pułtuskim. Poprzednio był suffraganem łuckim, nominatem kamienieckim i biskupem saldeńskim, Płock zaś wziął w 1759, a umarł dnia 9 sierpnia 1773 roku. Wszyscy ci Szeptyccy gorliwemi i pobożnemi byli biskupami i chlubę przynosili kościołowi polskiemu. — Oprócz nich, byli: *Szymon*, kasztelan przemyski, który umarł w 1790 roku, i *Kajetan*, kasztelan lubelski, zmarły w 1791 roku. — *Marcin*, proboszcz katedralny płocki był ostatnim, który używał tytułu xięcia sieluńskiego, a który dobrowolnie zrzekł się tego tytułu na sejmie cztero-letnim, czem szlachtę sieluńską usamowolnił.

Szumlańscy herbu Korczak. Oto kilka dat odnoszących się do biskupów, którzy szli z tego domu. *Stanisław*, rotmistrz, miał aż sześciu synów; z tych, *Józef* (Jan na świecie) był biskupem lwowskim, a *Atanazy* (Alexander na świecie) biskupem łuckim. Pierwszy mianowany był na swoją stolicę dnia 26 czerwca 1668, umarł zaś w 1708 roku; drugi, intruz w Łucku od 1688, umarł w 1695 roku. Z czterech pozostałych synów rotmistrza, dwóch jeszcze było biskupami, a mianowicie *Gedeon* i *Cyryll*. O pierwszym z nich, następne jeszcze zebraliśmy wiadomości szczegółowe: Za czasów metr. Zochowskiego, z Wołynia, z monasteru dyzunickie-

go, dyakonem będąc, do Litwy przeniósł się, którego metropolita do alumnatu wileńskiego na nauki promował. Mało co się tam za bawiwszy, na kapłaństwo ordynowany, dla wpływów Szumlańskiego, lwowskiego biskupa, i dla respektu rodziny, prędko wstąpił czyniąc z Mińska xiędzu Symeonowi Cyprjanowiczowi, po konfuzji znacznej od xiędza Białozora, rugując onego z Mińska, na archimandrytę poświęcony i postanowiony został. Po odjeździe xiędza Cyprjanowicza z Mińska, zaraz i porządek zakony klasztorny z nim wyjechał: ponieważ było czasu niemało, że kaznodziei nie było, xięży raz franciszkanów, drugi raz bernardynów albo dominikanów zaciągano na kazanie. Gdy się uspokoiło, respektem publicznego miejsca, acz mu godnych person dodawano, jednakże już porządek nie szedł zakony, klauzura otwarta, samopaśnie bez porządną głowę chodzilo się; a czasem na sejm w Warszawie asystował metropolicie, tem gorzej w klasztorze porządku nie było. Wkrótce go większa spotkała prelatura, został albowiem arcybiskupem smoleńskim. Prałat ten z natury był cichy, braterski. Jedną w nim tylko była wada, że nie żył z oszczędnością, grosz albowiem był u niego gościem i zawsze był potrzebnym; cześć nie według proporcji procentów, od wina: z czego poszło, że mu na żyrowickiej kongregacji, wiele rzeczy z aparatów Barlaama Koziańskiego archimandryty, zawiezionych do Warszawy, panny zakonne nadawały, gdzie mu restytucją, pod złożeniem z urzędu, nakazano. Mieszkając w Mińsku, tam izycia dokonał. Inne wiadomości mówią, że ze zmartwienia xięży nieszczęśliwych w Połocku i z bojaźni przyjeżdżającego do Mińska cara, poszedłszy do dominikanów i u nich kryjąc się, tamże życie zakończył. Długo po nim wakowała archidiecezja smoleńska, aż do czasów xiędza Grotusa, który na nią mianowany został w sierpniu 1711 roku.— Cyryll był koadjutorem we Lwowie swojego stryja od 19 grudnia 1703 roku. Ostatni z Szumlańskich, biskup koadjutor przemyski Ustrzyckiego od 10 listopada 1740 roku, wstąpił po nim na katedrę biskupią w roku 1746, umarł zaś dnia 30 stycznia 1762 roku.

Szydłowscy herbu Lubicz, rodzina, która za panowania Stanisława-Augusta do szczególnego przysła znaczenia, z tego powodu, że król w tym domu znalazł sobie towarzyszkę życia, z którą nawet ślub potajemny zawarł. Była to sławna pani Grabowska, generałowa, którą król z mężem rozwiódł. Była córką Teodora i Teresy z Witkowskich. *Teodor*, za króla sasa jeszcze sędzia grodzki i chorąży warszawski, bystro się posunął w godnościach: dnia 7 marca 1768 roku został kasztelanem mazowieckim. (Kasztelanję tę utworzono dla niego, więc był pierwszym na tem

krześle. Kasztelanja mazowiecka szła ostatnia po większych kasztelanjach wojewódzkich, przed powiatowemi). Wojewodą płockim został dnia 22 lutego 1779 roku. W roku 1785 był kandydatem z Rady nieustającej do województwa krakowskiego, a w roku 1786 do pieczęci koronnej. Bywał też kommissarzem skarbowym i sądowym edukacyjnym. Córka jego druga była za Onufrym Kickim, najserdeczniejszym króla do ostatnich dni przyjacielem i marszałkiem dworu. Wojewoda płocki złożył krzesło w roku 1791 i zamknął się w spokojnem ustroniu.—Z synów jego, *Ignacy-Teodor*, był chorążym nurskim od roku 1782. — Drugi, *Adam*, starosta mielnicki, zawinił wiele względem narodu i ucieczką chronić się musiał przed jego sprawiedliwością. Filozof rozpasany na wszystko, jakich wtedy było wielu. — Inni Szydłowscy tejże rodziny byli: *Szymon-Kazimierz*, z chorążego zakroczymskiego kasztelan słoński od 1767, a od 1772 żarnowski, ostatni na tem krześle. Człowiek zacny, ale oryginał na krój staropolski, dużo anegdotek dotyczących się jego charakteru, jest w Pamiętnikach Michałowskiego, wydania Wolffa. Był komandorem maltańskim, a w roku 1782 kandydatem do województw czerniechowskiego i kujawskiego. — *Karol*, starosta uszycki, był kandydatem do kasztelanji płockiej w roku 1781. — O dwóch księżach Szydłowskich (imie ich *Antoni*), czytaj w „Kościołach warszawskich rzymskokatolickich,“ w spisie proboszczów Panny Marji. — *Szymon*, poseł płocki na sejm 1793 roku, usunięty przemocą. W ogóle rodzina to liczna i dużoby o niej pisać. Kilkunastu Szydłowskich było na urzędach ziemskich w owym czasie.

Szymanowscy herbu Słepowron, stara rodzina mazowiecka. Jeden z nich, *Dyzma*, był żonaty z córką Szydłowskiego, wojewody płockiego, szambelan i wkońcu cześnik warszawski, miał być kasztel. warszawskim w r. 1785, ale niebył. — *Maciój*, kaszt. rawski w roku 1748. — Syn jego *Józef*, poeta *ex officio*, o którym tyle razy a tak rozmaicie pisano, człowiek wielkiej oglady, ale powierzchownej. Członek kommissji skarbowej, a w roku 1794 kierował wydziałem sprawiedliwości. Napisał: Świątynię Wenery w Knidos, a raczej naśladował ją z francuzkiego. Ta książka miała zaszczyt, że ją wydrukowano w Parmie we Włoszech, jako arcydzieło polskie, po ostatnim podziale. Umarł 15 lutego 1801 r.—*Franciszek*, rejent kancelarji mniejszej koronnej, potem większej, miał być wdą czerniechowskim w 1781 ale niebył.—*Michał*, kasztelan rawski, starosta wyszogrodzki. — *Dominik*, szambelan, poseł na sejm 1790. — Xiądz *Kazimierz-Błażej*, scholastyk warszawski, proboszcz w Kaskach. Umarł w 1785 roku.

T.

Tartowie. Rodzina bardzo dawna i bardzo znakomita, w ostatnich czasach podupadła, gdy jeszcze za sasów kwitnęła w całym blasku. O *Pawle*, arcybiskupie lwowskim (o którym w texcie na str. 193 wspomniano), to jeszcze dodamy: Z dziekana przemyskiego, kanonika krakowskiego, mianowany w r. 1561 przez Zygmunta Augusta arcybiskupem lwowskim, odbył wjazd na stolicę swoją dnia 4 października tegoż roku. W 1564 dnia 8 listopada, pod kierunkiem Commendoniego odprawił synod archidiecezjalny. W roku 1565, wkrótce po Nowym roku, zapadł na zdrowiu, a dnia 21 stycznia o godzinie 10ej w nocy rozstał się z tym światem. Po jego zgonie, wielkie zatargi między kapitułą a Janem Tarłem chorążym lwowskim, wynikły, które ledwo Commendoni, arcybiskup Uchański, kardynał Hozjusz, oraz inni dostojnicy koronni, na sejmie piotrkowskim uspokoili. Pogrzebiono jego zwłoki dnia 12 kwietnia. Walenty Herburt, biskup przemyski, nabożeństwo odprawiał. Mikołaj Sieniawski wojewoda ruski, Piotr Barzi kasztelan przemyski, starosta lwowski Jan i Stanisław Tarłowie, bracia zmarłego, pogrzebem zawiadywali. Obacz Skrobi szewskiego *Vitae Archiepiscorum Leopoliensium* Sign. M. I. — W notach przy texcie, staraliśmy się niektóry daty poprawić lub wiadomości Święckiego urwane na Niesieckim, dokończyć. Tutaj dodamy jeszcze dat kilkanaście, odnoszących się do historii Tarłów. *Franciszek*, syn Zygmunta, starosta pilźnieńskiego, był później po ojcu starostą pilźnieńskim od 1715 roku; dalej, starostą pilźnieńskim i kasztelanem lubelskim; krzesło to dostał 23 sierpnia 1724, umarł zaś w roku 1731. — Inny tegoż nazwiska kasztelan lubelski, *Karol*, ze starosty stężyckiego mianowany na tę godność 15 grudnia 1748, umarł zaraz w 1749. Wielki dobrodziej i prawie ojciec reformatów małopolskich. — *Jędrzej*, syn któregoś z poprzednich, kasztelan lubelski, starosta trzesniowski, czynny był za konfederacji radomskiej. — *Bonawentura* na Tęczynie i Czekarzewicach, jak się pisał, starosta brzegowski i goszczyński, był w konfederacji barskiej i w jeneralności na Węgrzech, lubo mianowany od króla Stanisława-Augusta szambelanem w r. 1765. Był też starościcem goszczyńskim. Tytuł ten ciągle służył Tarłom przez cały wiek XVIII, bo jeden po drugim bywali starostami goszczyńskimi, a więc bywali i starościce. Goszczyn, małe mia-

steczko na Mazowszu. Tak *Szymon* Tarło, starosta goszczyński, był rektorem akademji u jezuitów w Kamieńcu w roku 1760, był to urząd jakiś szkolny dla młodzieży. — Innego *Józefa*, starosty goszczyńskiego, syn *Adam* (imie bardzo popularne u Tarłów), także starosta goszczyński, urodzony w roku 1708. Fundator kościoła i klasztoru kapucynów w Brzyziu. Posiadał też starostwa: brzegowskie i skalskie, które ciągle chodziły pomiędzy Tarłami. — Do naszych czasów dożył *Florjan*, rotmistrz kawalerji narodowej, dziedzic Zbrzyzia, który umarł już 6 stycznia 1827 roku. Pochowany w Piękoszewie, pomiędzy naddziadami (Kurjer Warszawski z r. 1827 Nr. 43).

***Tarnawscy** z przydomkiem Grotusowie. O tych nawet *Niesiecki* nie wspomina. Z rodziny tej pochodził xiądz *Michał* Grotus Tarnawski (błędnie często Tarnowskim nazywany), arcybiskup smoleński w kościele ruskim. Szczegóły z jego życia są następujące: Rodem był z województwa połockiego; gdy doszedł retoryki w Połocku, wstąpił do zakonu i po professji wysłany został do Brunsberga na filozofję i teologję, a nie skończywszy całej, blisko dwa lata na katedrze kaznodziejskiej w Wilnie pracował; na tej posadzie będąc występował przeciw dyzunitom, a w magistracie miejskim bronił im urzędów, według istniejących tu przywilejów. Później jako poseł przybył na kongregację nowogrodzką, z której posłany do Białej na starszego, a tam kilka lat przeżywszy, dla podszłej matki swojej, na archimandrję Hleboborysowską pod Połockiem promowany, z której musiał uchodzić i w Ławryszowie czas niejaki przemieszkąć. Ztamtąd od metropolity Jerzego Winnickiego na Podgórze powołany i na katedrę arcybiskupią poświęcony, uprosił sobie u zakonu św. Onufryusza majątność Skwercetę, dawszy skrypt na siebie, że się na niej nie miał archimandrytą nazywać. Umarł, przeżywszy pół wieku. Człowiek to nie bardzo życzliwy swemu zakonowi, zapominając, że z niego wyrosł na tak wysokie stanowisko.

Tarnowscy herbu Leliwa. Na pierwiastkową ich genealogję wielkie rzucił światło Szajnocha, w ostatniem swoim dziele: „*Jadwiga i Jagiełło*,” a mianowicie w przypiskach do tomu drugiego, gdzie wyłożył wszystkie związki tej rodziny za czasów Piastowskich i pierwszych Jagiełłów. Objaśnienia też ciekawego do dawniej historii rodziny Tarnowskich, dostarczają ważne przywileje, wydane w tomie 3cim Dyplomatarjusza Rzyszczewskiego, gdzie ich nawet jest dosyć. Później rodzina ta wielce podupadła. Świetność jej największą była za hetmana Tarnowskiego, który rzeczywiście był znakomitością w swoim czasie. Kiedy syn jego umarł, skończyła się prawie i sława domu, tak dalece, że nawet

dzisiaj na Małej Rusi jest jakaś rodzina Tarnowskich, która się przyznaje do związku z hetmanem i dowodzi, że w prostej linii idzie od niego: dowodzi to upadku nazwiska, kiedy takie mylne powiastki wymyślać można. Za czasów Stanisława-Augusta kilku żyło Tarnowskich i nie wysokie zajmowali stanowisko. Najwyższe miał *Jan-Amor* (Amorami wszyscy się przezywali, przez pamięć wielkiego przodka) kasztelan konarski łęczycki. Stanisław-August cztery najniższe kasztelanje ustanowił, więc przed nim konarska łęczycka była druga od końca, za niego zaś szosta. Kasztelanem został Tarnowski dnia 2 września 1767 roku i ostatni zajmował to krzesło, na krok dalej nie posunąwszy się, co także świadczy o małym znaczeniu rodziny i upadku. Był poprzednio generałem majorem wojsk koronnych od marca 1762. W dyarjuszku podróży kaniowskięj przez Naruszewicza spisany, dużo jest o tym kasztelanie, z powodu, że króla u siebie podejmował i że król trzymał mu wtedy z Cesarzową Katarzyną syna do chrztu, który się odbył na Dnieprze (6 maja 1787), obrzędu świętego dopełnił xiądz Naruszewicz, podówczas biskup koadjutor smoleński. Synowi temu nadano imiona: Władysław, Stanisław i Paweł. Król go odwiedzał jadąc tam i napowrót, w Kozinie i w Wasilewsczyźnie. Dał mu wtedy dopiero order św. Stanisława. Tarnowski ten był dziedzicem Poczajowa, który erygował na miasto; przywilej na to wydany pod dniem 9 czerwca 1778 roku. Jarmarki wyrobił dla Kodnia i Poczajowa, o czem w Starożytnęj Polsce. Sama kasztelanowa była z domu Urszula Ustrzycka, siostrzenica wojewody mazowieckiego Mokronowskiego. Żona przeżyła męża, którego śmierć nie wiemy kiedy przypadła; umarła niedawno po dłużej i ciężkiej chorobie, w listopadzie 1829 roku w Drożgowie (Gazeta Polska Nr. 315). — Inni Tarnowscy z tego czasu byli: *Rafał*, marszałek sandomierski i stężycki w jeneralności konfederackiej pod Muszynką i w Gabułtowie w latach 1769—70, potem zniknął nagle z historii. — Dalej *Joachim*, starosta sulejowski, miał za żonę siostrę rodzoną xiężny Karolowej Kurlandzkiej, Marjannę Krasińską. — *Jan-Jacek*, starosta kahorlicki, przodek dzisiejszych Tarnowskich z Dzikowa, z Czackiej siostry Tadeusza, zostawił syna *Jana-Felixa*, zmarłego dnia 3 maja 1842 roku, męża wielce uczonego, który był członkiem Towarzystwa przyjaciół nauk i głównie założycielem biblioteki w Dzikowie, sam też poświęcał się badaniom, pisał i drukował. W senacie królestwa polskiego był kasztelanem przed rokiem 1830. Osobną wiadomość o jego życiu i pismach drukował we Lwowie przyjaciel jego Kajetan Koźmian. — *Stanisław* Tarnowski wydał dziełko: *Życie i pochwała Maxymiljana z Bethune xiążęcia de Sully*, z francuzkiego

tłómaczone. Kraków 1787, w 8cc. U Bentkowskiego Tom II str. 802. — Inna rodzina Tarnowskich, herbu Rolicz, z Kujaw, także kiedyś głośna, a odrębna zupełnie od hetmańskiej; ta ostatnia wydała arcybiskupów, kanclerzy dla Rzplitej i także już przygasła, lubo exystuje do dziś dnia. Z tej rodziny zawsze ma być jeden prałat w kapitule łowickiej i jest w niej dzisiaj staruszek xiądz *Kazimierz Rolicz Tarnowski*, proboszcz bolimowski, sędzia surrogat konsystorza łowickiego. Z kanonika mianowany świeżo prałatem proboszczem łowickim dnia 13 marca 1857 roku, urodzony zaś dnia 4 marca 1790 roku. Od 1815 roku jest już kapłanem.

Tetera. O hetmanie Teterze, któremu Czajkowski w sławnym romansie swoim (Szwedzi w Polsce) kochać się kazał w hetmanównie Lanckorońskiej i którego zrobił potem starostą bolestraszyckim, a za Bolestraszyckiego właśnie, ale nie starostę, poszła Lanckorońska, kilka szczegółów dodaliśmy w odsyłaczu pod tekstem. Postać to ciekawa, z powodu stanowiska politycznego, jakie zajmowała względem Polski przez całe życie. Ztąd niezbyt cenna rzecz będzie więc tu o nim dołąć. Czytamy w responsie od króla, wojsku zaporozkiemu, na punkta w instrukcji przez posłów od tegoż wojska podanej wyrażone, z dnia 24 maja 1666 roku, następny o Teterze ustęp: „Co się tknie urodzonego Teterzy, przeszłego hetmana wojska zaporozkiego, braclawskiego i niżynskiego terażniejszego starosty, ten J. Kr. Mości wyjechania swego z Ukrainy dał słuszne przyczyny, zwłaszcza dla poratowania zdrowia swego, natenczas słabego. A że wojsko pretenduje zabrane być sobie przez tegoż urodzonego hetmana skarby jakieś wojskowe i onych się przez posłów swoich usilnie upominało, tedy, aby J. Kr. Mość w tej proźbie wojsko ukontentował i dostateczną w niej miał informację, naznaczył przy JW. Przewielebnym w Bogu xiędzu kanclerzu wielkim koronnym, i innych deputatów, tak z senatu, jakoteż i z stanu rycerskiego, aby przy posłach wojska zaporozkiego inkwizycję czynili, jeżeli jakie znaczne summy, albo depozyta przy urodzonym staroście braclawskim zostały wywiezione, tedy J. Kr. Mość z justyfikacji tegoż urodzonego braclawskiego starosty i innych dokumentów autentycznych i jasnych pokazało się, że żadnych skarbów od wojska zaporozkiego nie odbierał, okrom 80,000 złotych polskich, summy pobożnego Jerzego Chmielnickiego, zakonnika, onemu samemu, jako sukcesorowi po ojcu należącej, którą to sumnę, jako swoją własną, tenże pobożny zakonnik, z affektu swego ku urodzonemu staroście braclawskiemu,„ częścią też na expensa wojskowe, których potrzebę gwałtowną natenczas widział, całe jemu darował. I z tych tedy pienię-

dzy urodzony starosta braclawski dal dobrowolnie deputatom J. Kr. Mości dostateczny rachunek, z którego się dowodnie pokazało, że urodzony Tetera, nietylko tę sumnę, ale i drugą taką, z własnego, podczas urzędu swego nabytego zbioru, wydał na potrzeby i pożytki wojskowe, nierachując straconego w Braclawiu w pieniądzech, srebrze i złocie depozytu, który Sierko z buntownikami napadłszy zabrał i nim się w Humaniu z wiadomością wojska podzielił, co i sami niektórzy z terazniejszych posłów, będąc obecni, dobrowolnie przyznawali. Przy tak jasnej tedy tegoż urodzonego Tetery, starosty braclawskiego justyfikacji, nie uznał J. Kr. Mość rzetelnej w tym punkcie do niego od wojska pretensji, albo słusznej skargi, a zatem aby onego więcej o te skargi, których mu zadawało, nie turbowało, tego jest J. Kr. Mość zdania.“ (Z rękopismu). O stosunkach familijnych hetmana Tetery, patrz pod Piaseczyńskimi w dodatkach do tomu pierwszego. O majątkach zaś tejeszcze wiadomości będą ciekawe. Hetman Tetera przy końcu życia urosł był w ogromne dostatki i zna czne posiadał do bra, nadane mu bądź przez króla Jana Kazimierza, bądź kupione za własne jego pieniądze, które wziął w spadku po teściu swym Bohdanie Chmielnickim. Owóż Tetera urosłszy tak w dostatki, uczuł, że hetmaństwo ukraińskie było za ciężkie na jego ramiona, i składając się to wiekiem, to chorobą, złożył buławę i przyschyłku życia osiadł spokojnie w Warszawie. Wtedy to Konstanty Stefan Piaseczyński umiał tak mu pójść w ład, że tenże odstąpił mu swoje staroswo braclawskie i zapisał prawie wszystkie swe majątności, jako to: Sinnicę, Ilince, Wysock i t. d. O ten Wysock wkrótce dziwna wytoczyła się sprawa. Po zapisaniu już tej majątności Piaseczyńskiemu, w roku 1668 dnia 23 marca tenże Paweł Tetera kassuje ten swój zapis i dobra swe dziedziczne na fundację kolegjum warszawskiego jezuitów wieczyście zapisuje. Stefan Piaseczyński dowiedziawszy się o tem, pędem udaje się do Warszawy i tak znowu umiał wpłynąć po raz drugi na Teterę, iż ten w miesiąc potem przeciwko powyższemu zapisowi swemu Wysocka jezuitom protestuje się (już w grodzie łuckim a nie warszawskim) i kassuje go i unieważnia. Następnie zaś (już w 1669 roku dnia 15 kwietnia) czyni wieczystą sprzedaż Wysocka Piaseczyńskiemu. To więc przywiodło jezuitów i Piaseczyńskiego do kroków prawnych. Poszły z obu stron pozwy, manifesta, protestacje, wkońcu z walki processowej zaniósło się na orężną, od sporów prawnych przyszło do napaści i najazdów. Ale jezuitci od samego początku objęli we władanie swe Wysock i nie oddawali go Piaseczyńskiemu, ten zaś ciągle zbrojną ręką najeżdżał te dobra i krew ustawicznie się lała. Tymczasem w trakcie tego Tete-

ra wyruszył w pielgrzymkę do Ziemi świętej i jeszcze w Adrjanopolu został ciężką chorobą złożony, która go też o śmierć przyprowadziła. Markiewicz w swojej historii Małorossji powiada, że jakoby Teterę zaslali byli polacy do Adrjanopola, gdzie życie zakończył. Tu widzimy, że on sam z własnej woli na pielgrzymkę do ziemi świętej się udał, lecz w Adrjanopolu śmierć go nagle zachwycała. Wprawdzie Iskrzycki i Pirocki, successorowie Tetery, porozrzucali byli uszczypliwe pisma, pomawiające Piaseczyńskiego o to, że jakoby z naprawy jego zgładzono Teterę w Adrjanopolu, ale z tego zarzutu Piaseczyński się wywiódł. W jednym dokumencie są własną ręką Piaseczyńskiego nakreślone następujące słowa: „Pretensje moje do successorów p. Tetery, naprzód ze mnie protestacją post fata p. Tetery opisali, czego mi nigdy nie dowiodą.“ Piaseczyński z jezuitami kłócąc się o Wysock, zadawał Teterze, iż on cierpiał pomieszanie zmysłów, czego istotnie i ów dziwny zapis Wysocka w części już dowodził. Prócz tego, całe postępowanie Tetery, jak widać ze wszystkiego, dowodziło, iż był on już wcale niespełna rozumu. Jezuita, jako słudzy ołtarza, proponowali zgodę, ale Piaseczyński niechciał na nią przystać i najazdów swych na Wysock „guerrico modo“ nie przestawał czynić. Ale jezuita i na to poradził sobie, bo dawszy w dobrach wysockich konsystencję pięciu chorągwiom litewskim, ciągle mieli je na swe zawołanie i obronę. W końcu ta sprawa tak się skończyła: w 1691 roku Piaseczyński umarł, a jezuita zostali już na zawsze spokojnymi posiadaczami Wysocka. Czasem los z rzeczy ludzkich dziwne sprawia sobie igrzysko, bo i któżby się spodziewał, że ów Wysock (miasteczko dziś w gubernji wołyńskiej powiecie rowieńskim położone), nabyty przez Teterę za pieniądze Bohdana Chmielnickiego, tego śmiertelnego wroga jezuitów, tak niezadługo stanie się tychże jezuitów własnością? I może stało się to godziwie i słusznie, boć wiadomo powszechnie, że grosz nabyty przez Chmielnickiego, urosł po większej części z rabunków kościołów.

Thomatis. Bardzo wielu awanturników włoskich pojawiło się w Warszawie, kiedy król Poniatowski ozdobił koroną swoje skronie. A jeszcze jakby umyślnie pobiegła głośna po Europie wieść, że król jest uczony i że bardzo lubi uczonych, że zna się na sztuce i bardzo popiera piękne sztuki. To było dosyć, żeby jaki tam p. Solari, Bertogliati, Casanova, Thomatis i t. d. napływali do Polski. Byli to zwykle professorowie, inżynierowie, artyści, wojskowi, zubożeni markizowie, samozwańcy i kuglarze. Wspomnieliśmy nazwisko Thomatisa. Był to także awanturnik, jakich niemało podówczas włóczyło się po Europie. Wiek XVIII, wiek

filozofji i niewiary, porodził pulki takich mędrców, którzy należeli do całego świata, bo wszędzie im było dobrze, aby tylko znaleźli wygodne życie bez troski i lada jakie wpływy do panów, do gabinetu, do kobiet. Za innemi pokazał się w Warszawie i ten pan Thomatis. Ale z kąd przyjechał? po co? za co? nikt nie wiedział, prócz niego może samego. Pan Thomatis udawał włocho, szeroko rozprawiał o swojej familji, o magnackiem pochodzeniu, o stosunkach które w dawniej ojczyźnie pozostawił, o zdolnościach, które gotów był nieść na ofiarę znakomitemu opiekunowi sztuki i uczonych. Pan Thomatis bez ceremonji opowiedział się jako hrabia na dworze warszawskim, gdzie oczywiście był grzecznie przyjęty, ale schował na pierwszy raz swoje tytuły i otaczał się jakąś tajemniczością. Ładnie mówił, dużo wiedział, więcej jeszcze kłamał i narzucał się bezwstydnie każdemu. W krótkim bardzo czasie Thomatis wiele zrobił znajomości w stolicy. Młody, elegancki, pan wielkiego świata, dzisiaj używał, o jutro się wcale nie troszczył. Więc z aktorkami, z śpiewaczkami włoszkami bawił się wesoło: kochał się, zwodził i szalał. Warszawa wtenczas aż wrzała od zabaw i sztuki. Tam w buduarach ówczesnych zakulisowych piękności, poznał się z ludźmi, co także modny ton wprowadzili do Polski, np. z stolnikiem wielkim koronnym, z xięciem podkomorzym, z Corticellim. Wprawdzie nie zawsze to bezpieczna gra była: jakoż sprawdził na sobie ten dogmat Thomatis. Pułkownik Byszewski fatalnie go raz porąbał za Casanovę, rozumując zapewne, że wloch a wloch to wszystko jedno (1765 roku). Ale przy takich stosunkach, jakie zawarł nasz gość w Warszawie, rany prędko się zagoiły i zapomniało się jakoś obelgi. Thomatis trzymał się jednak Polski dłużej od wielu swoich współziomków. Tamci napływali i odpływali jak fale na morzu, on został dworzaniem Stanisława-Augusta. Król mu nawet podobno dał szambelanję. Więc widząc pana hrabiego w łaskach królewskich, radzi nieradzi kłaniali mu się dworzanie i pochlebcy. Dumniejsi, albo nie tak oglądzeni salonowością polacy, jak hrabia, patrzeli na niego z góry, ale za to kobiety, które podówczas przewodziły na dworze, wzięły go w swoją opiekę. Prawda, że po cichu nieraz sobie żartowano z pana hrabiego i że w tych wszystkich grzecznościach było wiele udania a mało szczerości, ale od czegoż takt salonowy? Prawda, że byli inni panowanie, którzy głośno pomrukiwali o dyplomatach szlachectwa, o hrabiostwie na xiężycu, ale od czegoż umiejętność żyć na świecie, żeby nie uważać na te przekąsy i śmiechy? Puszczać więc wszystko mimo uszu, hrabia nasz ożenił się nawet w Polsce i dostał panny z senatorskiego domu, Wilczewskich. Tak zdobywał sobie stronnictwo krok za krokiem.

Thomatis został przedsiębiorcą teatru razem z Kurtzem, bardzo naturalnie, bo lubił teatr i najwięcej znajomości zrobił sobie kiedys przez aktorki. Włochowi, chociaż hrabiemu, nie szkodziło w opinii szlacheckiej to przedsiębiorstwo, które i tak niedługie było. Xiąże Sułkowski zawojował sobie wyłączny przywilej do teatru na sejmie delegacyjnym, — więc spółka z Kurtzem zerwała się po dwóch latach istnienia (1773 do 1775). Potem Thomatis pojechał spekulować zagranicę i obwozić swoje mniemane hrabstwo. Bawił długo w Sardynji, gdzie także szło mu jak po maśle. Cackany, głaskany, wybierał się do Paryża, a sławna xiężna wojewodzicowa zalecała synowi, który wtenczas bawił w stolicy Francji, żeby był grzecznym dla Thomatisa. Oto pierwsze wrażenia, jakie z powodu hrabiego, w liście do matki zanotował xiąże Nestor, w listach ze swojej podróży: „Dnia dzisiejszego, pisał xiąże z Paryża 12 stycznia 1776 roku, nic nie mam donieść osobliwego, tylko, że nakoniec oczekiwani tu przyjechali pan i pani Thomatis, pod imieniem hrabiego de Valere, barona de Pont de Beauvoisin. Sam był u mnie nazajutrz swego przyjazdu; nie zastał mnie, alem go widział nazajutrz u pani krajczyny, i osłupiałem widząc na nim francuzki krzyż świętego Łazarza, który tam dają tylko prawdziwój i starój szlachcie, i t. d.“ Państwo Thomatisowie długo rozprawiali xięciu o Sardynji, w której tak im się widać szczęśliwie powodziło jak w Polsce. Hrabia pokazał wreszcie xięciu tabakierkę od króla Piemontu, z jego portretem. Było to wszystko zagadką dla naszego xięcia. Obawiała się xiężna wojewodzicowa pani Thomatisowój, żeby źle nie mówiła w Paryżu o Nestorze, kazała mu więc starać się o jej względy, bo widać hrabina było to gryzące ziółko. Sprawił się dobrze Nestor, odwiedził ją i miał szczęście podobać się, więc dobrze myślał o sobie i z téj strony był spokojny. Pochlebiali to jednak Thomatisom, że magnat polski był dla nich tak uprzedzający, wywzajemnił się więc i byli sami dla niego pełni nadskakiwań i uprzejmości. Oboje wyraźnie zarywali coraz więcej na państwo. Hrabina oddawała wizyty damom francuzkim i umizgając się do Polski ciągle, pojechała do pani P., która wtenczas właśnie bawiła w Paryżu i ściągala na siebie oczy dworu i arystokracji. Wystrojona z wielką elegancją, przyjęta przecież była kwaśno przez panią P., która wtenczas żalowała już prędko zrobionój z nią znajomości w Warszawie. Otóż nie myśląc wcale tych stosunków przedłużać, nie oddała re-wizyty pani Thomatisowój. Hrabia de Valere powrócił wreszcie do Warszawy z długiej podróży. Prawdziwy już magnat, bo wmówił to w siebie, chciał dworu i wystawy w Polsce. Król Stanisław lubił sztuki piękne, zatem hra-

bia Thomatis postanowił wymurować pałac, arcydzieło sztuki budowniczej. Myślał przez to z bogacić ziemię polską pomnikiem niepożytej sławy. Marzył o pałacu, któryby zrównał najświetniejszym włoskim, w rodzaju willi, jakich pełno mają xiążęce starożytne domy florenckie i rzymskie. Powiadają, że tej myśli zwierzyl się Thomatis kilku ziomkom swoim i że ci przez zazdrość narodową odradzili mu żeby tego nie robił: nie chcieli albowiem żeby sławne wille włoskie stawały po za granicami Włoch, a chcieli aby podróżni ich tylko gmachy narodowe podziwiali. Bądź co bądź, czy plan pierwotny Thomatisa był zwichniony czyli też nie, dosyć, że budować zaczął; wprawdzie jest podanie, że nie to myślał wystawić p. Thomatis co wystawił. Podanie to o zazdrości włochów względem Polski, spisał znakomity nasz naturalista Antoni Waga, w bardzo zajmującej powiastce, a zasłyszał ją z dobrego źródła, bo od budowniczego Piotra Aignera, którego imie zostało jako chlubne wspomnienie w dziejach sztuk polskich (a). Thomatis zakupił prawem emfiteutycznym dla swego budynku tak nazwaną górę królików, leżącą na polach starościńskich za Mokotowem. Nazwano ją górą królików bo w istocie za saskich czasów wychowywano na niej i karmiono króliki do łowów, za którymi przepadali obadwaj królowie, a mianowicie August III. Zarzucił pan hrabia po ziemi szerokie zarysy wspaniałego ogrodu i poprowadził aleje. Dalej, dla domu wiejskiego znaleziono bardzo korzystne położenie, to jest miejsce oddzielone głębokim parowem od innych miejsc wznioślejszych w tej okolicy, z którymi łączyło się tylko mostem. Dom jak na początek nie zwiastował nic wielkiego; wznosił się na odosobnionej górze, pokrytej wszelkiego rodzaju włoskim winogradem, ale hrabia obiecywał wtedy dać willę wytworną, coś nadzwyczajnego, kiedy praca będzie skończona. Postawił też inny wielki gmach, który naprzód ukończył, w dolinie na lewo od willi i pomieścił w nim kuchnię, ale nawet i kuchni chciał dać pozór starożytnego i artyzmu; gmach ten miał postać rzymskiego monumentu nakształt willi Metelli pod Rzymem (capo di Bove). Ciepłarnie i oranżerje stanęły w odległości za wąwozem i budowle ekonomiczne; resztę zaś wzgórze zajęły najpiękniejsze drzewa owocowe, sprowadzone umyślnie z Włoch. Wąwozy które prowadziły w dolinę, u stóp wzgórze zasadził hrabia starami brzożami, topolami i ubrał w różne inne drzewa. Były tutaj źródła; hrabia ogromne wydał pieniądze, żeby je sprowadzić na górę, ale wodociągi robione z kamienia na

sposób francuzki zepsuły się i źródła nową drogę sobie obrały. Pałac w Królikarni budował sam Merlini; piękne ogrody opisywał Szymon Zugh budowniczy (a). Wszystkie te zaś koncepty i wymysły, sam pan hrabia stroił, bo jak mówią, miał cel daleko praktyczniejszy, aniżeli ozdobę ziemi polskiej. Rzecz wiadoma, że król długo nie mógł pokonać natury w Łazienkach, których powietrze było niegodziwe. Thomatis miał więc podbić swoim pałacem króla. Okolice piękne, położenie górzyste, mogły znieść Stanisława-Augusta i nasunąć myśl, żeby Łazienki za Królikarnię przemienić. Otóż te wszystkie plany artystyczne i pa-trjotyczne hrabiego, były pokrywką prostej spekulacji. Umizgu do króla dowodem jest i napis, który niedawno przy przerabianiu pałacu znaleziono w Królikarni:

CAROLUS TOMATIS ITALUS
 COMES DE VALERI IN SABAUDIA
 PRO VITAE COMMODITATE JUCUNDIDATEQUE
 AEDES EXTRUXIT ATQUE ORNAVIT
 HORTOSQUE AMOENITATE SPECTANDOS ADIUNXIT
 QUOS
 NE ALIENA MALEVOLENTIA
 . . . . . RURSUS . . . . .
 STANISLAO AUGUSTO
 POLONORUM REGI
 MAGNO LITUANIAE DUCI
 RESTITUTORI BONARUM ARTIUM
 LITERARUMQUE FAUTORI MUNIFICENTISSIMO
 D. N. M. O. E.
 CONSECRAVIT
 ANNO MDCCLXXXVI.

(Karol Thomatis włos, hrabia Walerji w Sabaudji, dla własnej wygody i przyjemności, pałac ten wybudował i przyozdobił, przyłączwszy do niego ozdobny ogród, aby zaś skutkiem cudzej nieprzyjazni, znowu . . . . . Stanisławowi-Augustowi królowi polskiemu, wielkiemu xiążęciu litewskiemu, odnowicielowi sztuk pięknych i najwspanialszemu opiekunowi nauk i t. d. poświęcił r. p. 1786). W każdym razie Thomatis stworzył dla Warszawy Królikarnię. Nasz hrabia, jak tyłu innych, nie zainteresowałby wcale, żeby nie ten pałacyk, który miał chwile swojej świetności, a więc ma i będzie miał swoją historję. Pan hrabia wszelkimi si-

(a) Opis Zugh jest w Kalendarzu powszechnym z roku 1848 przez F. M. Sobieszczańskiego.

łami starał się zwrócić uwagę stolicy na swoją willę. Ozdobił ją wspaniale wewnątrz, dwa stawy dla rozmaitości wykopał i urządził zabawy na sposób włoski. Naprzód spraszał gości, a potem przejażdżki do Królikarni w modny weszły zwyczaj. Król i mnóstwo osób ze stolicy często tutaj w wycieczkach swoich za miasto, bawili. Wesołość, żarty, śmiechy i dobry ton panowały w Królikarni. Ze zaś emfiteutyicznie posiadał tę ziemię Thomatis, opłacał z niej czynsz do skarbu, rocznie 250 złp., jak zapisano w lustracji 1789 roku. Dla gości, którzy nie przyjeżdżali w gościnę do właściciela, francuz Tognion założył w Królikarni traktjernię (w kwietniu 1783 roku). Było tam można dostać obiadów, podwieczorków, kolacji, szampana, burgunda, wszelkich win węgierskich i francuzkich, piwa angielskiego, ponczu, czekolady, kawy i herbaty. Tognion był gotów przyjmować i całe grona wesołych biesiadników, tylko wtenczas wymawiał sobie ostrzeżenie w wilję (a). Hrabia Tomatis umarł potem — ale kiedy? W roku 1798 albowiem natrafiamy na ślady już jego spadkobierców, którzy urządzają swoje sprawy majątkowe. Nie znaleźli oni wielu papierów do różnych spraw ojca i ztąd wzywali przez gazety adwokatów dawniej Polski, ażeby, jeżeli który wie co o nich, dawali wiadomość do kamienicy Wasilewskiego na Krakowskim-Przedmieściu, w której mieszkali. Po śmierci króla Stanisława-Augusta, Cesarz Paweł wyznaczył wsparcie dla różnych przyjaciół i dworzan zmarłego, zamieszkałych w Warszawie i przesłał pieniądze na ręce swoich rezydentów do naszego miasta. Przyjaciół tych podzielono na różne kategorie. Potomstwo hrabiego Karola Thomatisa należało do liczby obdarzonych i pomieszczone było w kategorii członków rodziny królewskiej i osób, które król Stanisław-August zaszczycał szczególniejszą łaską (b). Synowie dziedzica Królikarni, zdaje się, że służyli w wojsku rossyjskiem. Jest przynajmniej wspomnienie w dziejach wojny 1794 roku, że jakiś podpułkownik hrabia Thomatis, z bataljonem grenadjerów wyparł brygadę Walewskiego z Opatowa (29 marca). Od Thomatisów przeszła Królikarnia w ręce książąt Radziwiłłów, a od nich, w naszych już czasach, do pana Xawerego Pusłowskiego, który sprowadziwszy w roku 1852 instytut moralnie zaniedbanych dzieci do swojej willi, otworzył nową erę dla Królikarni. Odtąd historia tego miejsca, tej spuścizny po Thomatisach, łączyć się zawsze będzie z historją dobroczynnego zakładu. W na-

(a) Gazeta Warszawska 1783 Nr. 32 supplement

(b) Gaz. Kor. Warsz. 1798 Nr. 12 i 40.

szych już także czasach, bo w roku 1856, postawiono kościółek w Mokotowie, obok Królikarni.

Tomaszewscy. Oprócz szczegółów o *Dyzmie* Tomaszewskim, które znajdują się w teście, mamy w Pamiętnikach Chrzęszczeńskiego następujące jeszcze o nim szczegóły: Dyzma syn podczaszego wiślickiego, urodził się dnia 1 stycznia 1749 roku. Skończywszy szkoły u jezuitów w Sandomierzu, umieszczony został w kancelarji królewskiej, za rekomendacją kasztelana Karasia, marszałka nadwornego, ciotkę jego mającego za sobą. Wysłany od króla w delegacji na sejmik województwa sandomierskiego, dla obrania posłów na sejm zwołany, zamiast popierania propozycji królewskich, przystąpił do związku konfederacji barskiej, i w wojsku jej mianowany rotmistrzem, raniony pod Lankoroną, dostał się w niewolę. Z téj, za wstawieniem się króla wypuszczony, po wyleczeniu się z odniesionej rany, gdy do dawniej przy królu służby powrócił, król, który jeszcze nie wstawał z łóżka po zadanych sobie ranach na głowie od konfederatów barskich, przyjął go łaskawie, bez okazania urazy, temi tylko przywitawszy go słowy: „Gdyby kózka nie skakała, toby nóżki nie zlamala.“ Później wysłany z Debolim na sekretarję przy ambasadzie w Petersburgu, przez Psarskiego sprawowanej, gdy u Dniepru, w miasteczku pana Piora, dla trudnej przez rzekę przeprawy, z powodu tamujących lodów, zatrzymać się musiał, właściciel miejsca, staruszek siwy jak gołąb, ale jeszcze czerstwy, zaprosiwszy ich obu do siebie na święta wielkanocne, opowiadał im swoje i dwóch cesarzowych rossyjskich przygody. Tomaszewski w Petersburgu dowiedziawszy się o śmierci ojca swojego, opuścił służbę dyplomatyczną i za powrotem do kraju sprzedawszy schedę spadkową, zwiedził Francję i Włochy. Z odbytej zagranicę podróży, zostało mu tylko 20,000 złotych polskich i te w Warszawie oddał Potockiemu, który mu zastawnym kontraktem bez addytamentu wypuścił wieś Popówkę, przeszło 300 dusz płci męskiej mającą ludności i na mieszkanie do Tulczyna zaprosił. W roku 1780 ożenił się z siostrą Chrzęszczeńskiego, znaną mu dawniej i pokochaną w Warszawie. W roku 1784 był obrany z braclawskiego posłem na trybunał lubelski. Po odbytej funkcji deputackiej, z bratem swoim Antonim drugi raz Paryż i piękne nadbrzeża Renu zwiedził. W roku 1789 sprawował urząd kommissarza cywilno-wojskowego w Braclawiu. W roku 1792 wezwany od Potockiego do Jass, ztamtąd z nim pojechał do Petersburga, i sekretarzem konfederacji w Targowicy zawiązaney, mianowany został. Tegoż roku w miesiącu grudniu przeznaczony na ministra rezydenta do Amsterdamu, wyjechał do Wiednia, ma-

jąc tam oczekiwać na przysłanie sobie listów wierzytelnych, od ówczesnego kanclerza xięcia Sułkowskiego. Po drugim podziale kraju, gdy sejm grodzieński poselstwo do Rzeczypospolitej holenderskiej za niepotrzebne uznał, Tomaszewski wieś Popówkę wypuścił komu innemu w arędowną possessję, a sam trzymając w Galicji dzierżawą pierwiej Szumlany, a potem Cucułowce nad Stryjem, blisko dziesięć lat przemieszkał w Wiedniu, albo we Lwowie. Nakoniec Potocki wymógł na nim, że powrócił na Ukrainę, i we wsi Pieniażkowej, puszczonej mu w dzierżawę zamieszkał. Po śmierci Potockiego, po wyposazeniu córki wydanej za Macieja Rakowskiego, pozostały kapitalik swój, z 60,000 złotych polskich składający się, niechęć lokować u Potockiej, którą zawsze miał za niepewną wierzycielkę, udał się z nim, jakby z deszczu pod rynnę, do hetmanowej Rzewuskiej, i wziął od niej zastawą wieś Zofijówkę pod Konstantynowem. Mieszkał tam czas niejaki, ale że w dobrej wierze kontraktu nie oblatował, wyforował go ztamtąd Orłowski i summa na tę wieś zaliczona, przepadła. Odtąd mieszkał ciągle w Popówce, której zastawę młodzi Potoccy zamienili mu na dożywocie. Z tego ostatniego siedliska, śmierć go przeniosła do ojców jego w roku 1825, mającego już prawie skończonych lat 77. Nie był on zdrajcą, kochał gorąco ojczyznę i nad stratą jęj ciężką ubolewał. Błędne opinie rozróżnić należy od złośliwej winy: Tomaszewski na stan polityczny Polski z tego samego co i Potocki zapatrywał się stanowiska i równie jak Potocki mylił się. Tomaszewski wychowany w ślepem zamiłowaniu przywilejów wolności, dzielił ze starowiercami swojego czasu, wszystkie ich przesady. Trzeba było słyszeć, z jakim poetycznym uniesieniem się, malował on przepych obozowy zbrojnej szlachty, zebranęj pod Wołą na elekcję Poniatowskiego, gdzie i on pod chorągwią Kalinowskiego, rotmistrza województwa sandomińskiego, po rycersku wystąpił. Wspomniy tu jeszcze o pismach literackich Tomaszewskiego. W roku 1780 napisał komedję wierszem: Małżeństwo w rozwodzie; w cztertnascie lat później poemat: Rolnictwo, a po kongressie wiedeńskim w przeciągu trzech albo czterech miesięcy: Jagiellonidę. przez Mickiewicza srodze wychłostaną, za którą jednak ówczesny kurator uniwersytetu wileńskiego xiąże Czartoryski przysłał mu dyplom na członka honorowego tegoż uniwersytetu. W prozie przeciwko ustawie, publikował pełną retorycznej deklamacji broszurę, na którą mniej wymownie, ale logiczniej odpisał mu poseł sejmu konstytucji Trębicki. W ostatnich latach swego autorstwa, napisał prozą komedję pod tytułem: Pierwsza miłość, i wydał jeden tomik mięszanin. Miał on ducha poezji, ale przez głębsze rozmyślan

nad sztuką, nie dosyć uprawionego, i naśladowaniem klasyków francuzkich i rzymskich nieco zarażonego; nie rzadko jednak u niego natrafia się wiersz, albo malowniczy obraz wystawiający, albo też silnem uczuciem miłości ku ojczyźnie natchniony.

Torosowicz *Mikołaj* syn Jakóba, ormianin, urodził się we Lwowie w r. 1605. Okazując w młodości, przez pobożność i cnotliwe życie, wielkie pragnienie do stanu duchownego, wysłany został od rodziców w tym celu do Stambułu, gdzie poświęcony na mnicha w roku 1626, pełnił obowiązek djakona. Ztamtąd powróciwszy do Lwowa, tak się podobał patriarsze Melchisedechowi, podówczas zastępującemu biskupa lwowskiego, iż tenże wcale nie wahając się, udzielił mu poświęcenia na toż biskupstwo, we czwartek po Trzech Królach 1627 roku. A ponieważ to było przeciwko zwyczajom i woli narodu, tak się przeciw temu oburzyli, iż niektórzy w czasie poświęcenia, prawie z pod rąk konsekratego chcieli Torosowicza usunąć, żądając, aby niejakięgo Bernatowicza na biskupa im poświęcił. Odebrawszy poświęcenie, musiał Torosowicz przysięgą się zobowiązać, iż wiernie trzymać się będzie nauki eczmiazińskiego kościoła; atoli i tym sposobem nie na długo spokojność pozyskał. Był albowiem obwiniany, nietylko że na stronę kościoła rzymskiego daje się uwodzić, ale nadto, iż rzeczy ze skarbcza sobie przywłaszcza. To prześladowanie nieprzychylnych, bardziej jeszcze powiększył niejaki Grzegorz Wartabied, wysłany od patriarchy z pewnemi zleceniami do Rzymu. Przejeżdżając przez Lwów, był od Torosowicza w rezydencji biskupięj uprzejmie przyjęty. Ale przeniewierzywszy się swemu patriarsze, miasto żeby się z Torosowiczem znoził, dał się przeciw niemu namówić i z innymi układał zasadzki na zgubę jego. Kryjomo uczyniwszy umowę z nieprzyjaciółmi Torosowicza, użył podstępu, prosząc go, aby mu w pewną uroczystość pozwolił w kościele miejskim celebrować. Przychylił się Torosowicz do żądania jego, lecz ten w czasie uroczystego nabożeństwa rzucił na biskupa klątwę, jako na odszczepieńca od wiary ojców swoich. Ogłoszono zatem, iż Torosowicz, jako wyklęty, władzy nie ma, kościół miejski zamknięto, a klucze Grzegorzowi oddano. Wystawiony na rozmaite przeciwności, chcąc się z swoimi pogodzić, rozumiał, iż od włożonej na niego klątwy, powinna go być uwolnić jakaś wyższa w kościelnej godności osoba, jak był Grzegorz Wartabied; a że właśnie pod ten czas patriarcha Melchizedech już był w Kamieńcu umarł, puścił się więc do istniejącego w Azji patriarchy, ale tam dostać się nie mógł. Przepięwiał więc zupełnie przejść do kościoła katolickiego. Pozyskał nawet względy Zygmunta IIIgo króla polskiego. Złożył wyzna-

nie wiary i posłuszeństwo rzymskiemu kościołowi w ręce Pruchnickiego, arcybiskupa lwowskiego, który na mocy przywileju królewskiego z dnia 6 marca 1629 roku, powołał magistrat, aby ten władzą swoją przymusił ormjan do posłuszeństwa Torosowiczowi, jakoteż do oddania mu kościoła i należnej intraty. Magistrat odpowiadając wezwaniu, gdy nie mógł łagodnymi środkami, przemocą kazał otworzyć kościół, Torosowicza do sali radnej wprowadził i temuż należną władzę i prawo powrócił. Otrzymawszy władzę nad kościołem miejskim, udał się do Rzymu, gdzie przed głową kościoła katolickiego ponowił wyznanie wiary. Z czego mocno uradowany Urban VIII papież rzymski, w dowód swój łaski i przyjaźni obdarzył go arcybiskupią godnością, którą do dziś dnia szczycą się jego następcy. Powróciwszy do kraju, mianowany został sekretarzem Władysława IVgo króla polskiego. Sprowadził do Lwowa teatynów, w których kollegjum doskonaliło się nie tylko duchowieństwo ormiańskie, ruskie i polskie, ale nawet szlachta kształciła się w wyższych naukach. Wtedy Torosowicz w skutku chwalebnych zalet swoich, powszechnie głoszonych, został od Cesarza rzymskiego ozdobiony orderem św. Michała. Pokonał wszystkie trudności, jakie stawiała nienawiść rozszrota, w drodze usiłowań zbawiennych; zwyciężył upór zastarzały narodu swego, którego poprzednicy jego przełamać nie mogli. Widoczny to był znak, iż Bóg wywyższył go, jako drugiego Aarona, uczynił z nim wieczne przymierze, i dał mu urząd arcybiskupiej godności narodu ormiańskiego, i uwielbił w szatach kapłańskich; kiedy dwunastym będąc następcą katedry swojej kościelnej, starał się o to usilnie, aby wiarę świętą katolicką, krzyż i chwałę jego pomnożyć. Powołany do urzędu tego, dniem i nocą w kościele bezprzestannie pracując, ofiary Bogu, kadzenie i dobrą wonność, na pamiątkę ku ubłaganiu za lud swój oddawał. Wzbudzony cnotą i żarliwością, jako pochodnia gorejąca, na świeczniku kościoła Chrystusowego postawiona, przyświecał dobrym przykładem ludowi swojemu, a nosząc znak krzyża świętego na sobie, nie szczycił się czem innem, jak tylko chwałą jego. Zkąd niedziw, że Klemens X papież rzymski, jako odważnemu bohaterowi, z herbownego klejnotu swego udzielił mu gwiazdę, a ze skarbcu Chrystusowego przyłączył do niej krzyż na znak tryumfu jaki odniósł nad nieprzyjaciółmi kościoła Chrystusowego; kiedy przykładem ojca i patriarchy swego świętego, gotów będąc krew za wiarę Chrystusową rozlewać, jako drugi odważny Gedeon, niosąc zdrowie swoje na szaniec przeciwko wszystkim szturmom wojennym, nie pułkami, ani ognistą armatą, ale znakiem krzyża świętego bronił owieczki swoje. Po raz trzeci bawiącego w Rzy-

mie, nie tylko purpury kardynalskie widziały go chętnie w gronie swoim; ale sam ojciec święty przypuszczając go do boku swego, asystentem i pralatem pałacu swego mianował. Był oraz klawierzem rotty kardynalskiej, podczas walnej elekcji, przyczem nadane mu zostało protonotarjuszostwo, z władzą mianowania dwudziestu notarjuszów, dnia 18 grudnia 1674 roku. Stolica apostolska pragnęła go na zawsze mieć u siebie; za ledwie się wyprosił, mówiąc: „Niechże ja tedy w miłym ojczyzny mojej gniazdeczku umieram.“ Powrócił do Lwowa w roku 1673; witał go xiądz Tomasz Bolidanowicz dominikan, ładną mową w której się następnie wyraża: „Tuam enim corporis majestatem si Homerus aspexisset, in pulchritudine ejus depingenda, plus quam in Achillis desu dasset,“ — dalej „Venisti Domine ad nos, qui totus ignis, totus amor es, dirige ergo potentes arges tui sagittas in cor nostrum, ut vulnerati tua charitate praeter divinos rores nil nisi coelestes concipiamus flammam, ardeat quaeso et alatur ignis iste in meditullio cordis nostri, quem neque aquae tribulationis, neque tentationum decumani fluctus, nec pluviae, nec gellidi ventorum turbines extinguere valeant.“ Tych lat kilka, które przepędził we Lwowie, poświęcił przygotowaniu się do szczęśliwej śmierci. Zawczasu kazał sobie grób wymurować; majątek swój podzielił na trzy części: Wniebowzięcia, św. Krzyża i monasteru św. Jakóba. Członek palca św. Grzegorza oddał do skarbcu kościelnego, a perspektywę ofiarował Janowi Sobieskiemu królowi polskiemu. Ciężką złożony chorobą, prosił, aby ciało jego bez najmniejszej okazałości złożono do grobu. Modląc się i Jezusa ukrzyżowanego w nogi serdecznie całując, Panu Bogu w ręce oddał ducha swego dnia 24 października 1681 roku. Zostawił dzieło w rękopiśmie: „Kapłaństwo królewskie, albo o wielkiej godności kapłańskiej, o darach jemu potrzebnych i o rzeczach jemu zakazanych“ Duże folio w pergamin oprawne, kartek nieliczbowanych 304, zawiera gruntowną naukę, świadectwami pisma, soborów i ojców świętych stwierdzoną. Znajduje się w xięgozbiórce kapituły lwowskiej ormiańskiej. (Żywoty sł. orm. x. Barącza).

Towiańscy herbu Gerald: rodzina dzisiaj głównie osiadła na Litwie, ale zdaje się, przeszła tam z Korony. Wsławiły tę rodzinę szczególnie bliższe stosunki dwóch Towiańskich z xięciem prymasem i kardynałem Radziejowskim. Pani Towiańska, Niszczyccka z domu, imieniem Konstancja-Katarzyna, bliska krewna kardynała, owaładła całkiem jego rozumem i wolą, i rządziła dworem prymasowskim w Skierniewicach, jak swoim własnym folwarkiem. Kobieta z rodzaju Bony, wścibska, łakoma, zła, zepsuta, tylko nie tyle co Bona rozumna, a nawet wcale nierozumna. Dla niej Ra-

dziejowski dopuszczał się brudów, lichwiarstwa, zysków nieprawych, — o czem wiele szczegółów czytać można w listach poufnych biskupa i kanclerza Załuskiego. — Mąż jej, *Jerzy-Hipolit Towiański*, urodzony w roku 1636 (patrz Gabinet medalów Tom 3 str. 90), był kasztelanem łęczyckim i rotmistrzem w czasie bezkrólewia po Janie Sobieskim. W roku 1702 podpisał konfederację warszawską, a z sejmu 1703 był kommissarzem do Szląska. Niedługo potem uwięziony przez Augusta IIgo, jako podejrzany o przyjaźń dla szwedów (Gabinet medalów, tamże). Poprzednio jeszcze z kasztelana został wojewodą łęczyckim dnia 9 maja 1702 roku (Sygillaty w Metr. kor.). — Syn jego *Krzysztof Mikolaj*, siostrzeniec xięcia prymasa Radziejewskiego i poseł do Francji w roku 1696, był naprzód starostą oświęcimskim, mianowany po powrocie, dnia 3 kwietnia 1699 roku; jednocześnie prawie został podczaszym koronnym (11 kwietnia 1699 roku); w lat kilka, po śmierci hetmana Jabłonowskiego, otrzymał starostwo międzyrzeckie (22 kwietnia 1702 roku) i chorągiew pancerną (1 maja 1702) Sygillaty w Metryce koronnej xięga 15. Hetman Hieronim Lubomirski wydał córkę swoją za niego, w nadziei, że kardynał-prymas pomoże mu do tronu. O tych układach czytaj Erazma Otwinowskiego pod rokiem 1704. Niesiecki w roku 1696 wysłał do Francji Jerzego kasztelana, ale niewłaściwie. Niewie też, że wojewoda łęczycki umarł w roku 1715, bo właśnie wtenczas 18 września mianowany został wojewodą po Towiańskim, Chryzostom Dorpowski, kasztelan kujawski (Sygillaty xięga 18). Krzysztof podczaszy, został potem podkomorzym wielkim koronnym. Złożył ten urząd w roku 1742 (Sygillaty w Metryce kor. x. 25). Krzysztof ten niedobrze nazwany Karolem w Kurjerze Warszawskim, który o śmierci jego donosi (Supplement z roku 1761 Nr. 41). Umarł dopiero dnia 10 września 1761 w Paryżu, dokąd się udał na dobrowolne wygnanie, a żył przeszło lat sto. Matka jego żyła jeszcze w roku 1710, potem o niej wiadomości żadnej nie mamy. Ciekawa to rodzina i jej historia, którą kiedyś mamy zamiar na szerszy rozmiar opowiedzieć; będzie to prawdziwy obrazek czasu i wzbudzić może zajęcie. — W ostatnich czasach Rzeczypospolitej, z wielu Towiańskich wymienimy tu xiędza *Felixa*. Był to franciszkanin, prowincjał swojego zakonu na Litwie, gwardjan piński, potem proboszcz w Kubliczach, sekularyzowany, wreszcie suffragan białoruski. Poświęcony był na biskupa karpeżyjskiego dnia 4 stycznia 1767 roku u franciszkanów w Warszawie. Umarł dnia 19 czerwca 1782 roku. Przed Siostrzeńciewiczem był to ostatni suffragan białoruski i dobrowolnie ustąpił mu miejsca w roku 1772.

***Tresenberg** czy **Tresemberg**, (bo i tak i tak piszą rękopiśmienne źródła) *Wojciech*, był marszałkiem konfederacji ziemi warszawskiej, w jeneralności barskiej, zawiązanéj na Podgorzu krakowskim, regimentarzem zaś jego był Bachowski. Nazwisko Tresemberga uderza, niezwyčajne jest, nie polskie, aleć szlacheckie, kiedy przodkowało w ziemi. Wspominają o nim tu i ówdzie historycy barscy, ale z tych podań nie da się wszelako dotąd wywiązać biografja tego marszałka. W listopadzie 1769 roku Karskiemu jadącemu z pieniędzmi do prymasa, wziął Tresemberg 1,700 dukatów i rozdał na dywizję. Bił się zresztą dzielnie. W pewnej potyczce Puławskiego, gdzie się osobiście Tresemberg uarażał, raniomy był i wzięty do niewoli, w maju 1770 roku. Wiemy o tem z listu marszałka gostyńskiego Dzierżanowskiego, do podskarbiego Wessla. Prowadzony z innemi ze Lwowa przez Jarosław do Kijowa, po drodze jeszcze dał ochronę dobrom jarosławskim przez wdzięczność dla Radominy, stol. bract. rządzczy, 24 maja 1770 roku. Koniec jego niewiadomy.

Trzecińscy. W ostatnich czasach kwitnęli: *Wacław-Alexander* i *Felicjan*, kasztelanowie rawscy, pierwszy w latach 1720 do 1743, drugi zaś od roku 1750 do 1763, w którym krzesło złożył, lubo żył jeszcze i później, za pierwszych lat panowania Stanisława-Augusta. — Rodzony brat Wacława, *Józef*, archidjakon, a potem dziekan gnieźnieński, obrany dnia 14 lutego 1732 roku, przez kapitułę kandydatem na suffraganę gnieźnieńską, razem z drugim Trzecińskim, kanonikiem i xiędzem Kochanowskim, otrzymał od prymasa pierwszeństwo. Prezydował kilka razy w trybunale koronnym i umarł w roku 1737. Był proboszczem w Radomsku. To wszystko potomkowie rodziny herbu Rawicz. — Innych Trzecińskich było wiele, na Pomorzu i na Mazurach. *Michał* a *Canden* starosta błędowski i szambelan, deputat trybunalski w r. 1766. — *Adam* Leliwa Trzeciński, kasztelan rypiński, został w roku 1748 kasztelanem dobrzyńskim i umarł 1758 roku. — *Tadeusz*, starosta kruswicki, posłował na sejm w 1790 roku. — *Jędrzej*, professor akademji krakowskiej, sławny oryginał i pół-mędrak, wydał w swoim czasie kilka pisemek pełnych pretensji, ale żadnej nie mających wartości; żył jeszcze za czasów xięstwa warszawskiego.

***Trzeciak** *Michał* był po Pruszyńskim kasztelanem owruckim od września 1784 roku. Odbył wjazd uroczysty na tę kasztelanję dnia 17 września 1786 roku, o czem ówczesne gazety polskie bardzo szeroko się rozpisywały. Poprzednio też jeszcze w roku bowiem 1785, był podany na kandydata do kasztelanji kijowskiej.

*Tumanowiczowie. *Jakób-Walerjan*, późniejszy arcybiskup lwowski, urodził się dnia 14 lipca 1713 roku. Sposobił się do stanu duchownego w kollegjum papieżkiem we Lwowie, gdzie otrzymał stopień licencjata świętej teologii. Zostawszy kapłanem, pracował z wielkim dusz pożytkiem przy katedrze lwowskiej. Słynął z kazalnicy wyborną nauką, popartą przykładowym życiem i czynnym zajęciem się wspomagania dobra powszechnego. Mianowany potem został protonotarjuszem apostolskim. Przytem miał sobie powierzony urząd prokuratora kapituły. Na tych posadach tak się sprawował, jako człowiek mający Boga przed oczyma i starający się o to, aby każdej chwili gotów był zdać rachunek Panu z włodarstwa swego, Duchowienstwo dnia 1 czerwca 1771 roku zebrane, jednomyślnie obrało go pierwszym kandydatem na koadjutorstwo lwowskie. Na tę wiadomość, zadrzał mąż boży i wszelkimi siłami starał się usunąć jarzmo, jakie na niego włożyć miano; wymawiał się, prosił, a gdy to nic nie pomagało, zapadł w ciężką niemoc. Ochłonawszy nieco z pierwszego przerażenia, napisał listy do dwóch kardynałów, aby starali się w Rzymie przeszkodzić potwierdzeniu wyboru jego na toż koadjutorstwo. Ale kardynał Moro dając mu odmowną odpowiedź, tak się pochlebnie wyraził dla niego w liście swoim z dnia 31 sierpnia 1771 roku, że musiał ustąpić. Otrzymał poświęcenie na biskupstwo kamaceńskie in partibus w Dunajowie, przez Wacława-Hieronima Sierakowskiego, arcybiskupa lwowskiego, dnia 17 maja 1772 roku, a po śmierci xiędza Jakóba Stefana Augustynowicza, zasiadł stolicę arcybiskupią we Lwowie w roku 1783. Otrzymawszy o tem wiadomość xiędz Okęcki, biskup poznański i kanclerz wielki koronny, w pochlebnych odezwał się wyrazach, dnia 7 czerwca 1783 roku z Warszawy: „*Illustrissime et Reverendissime Domine Frater Obsnde.* Za doniesienie mi o osiągnięciu katedry arcybiskupstwa lwowskiego ormjańskiego, przez JW. Pana, uniżenie dziękuję i o umieszczenie mnie w liczbie swoich przyjaciół proszę. Doniosłem ja Najjaśniejszemu Panu o takowym JW. Pana postąpieniu. Jego Kr. Mość ma nadzieję, że reszta pozostałych w Polsce kościołów obrządku ormjańskiego, jak najlepiej przy troskliwym JW. Pana około nich zawiadywaniu, urządzoną będzie, a ztąd Jego Kr. Mości ukontentowanie. Samemu zaś JW. Panu zaszczyt będzie. Ja o tym uwiadamiając JW. Pana, mam zupełną satysfakcję, oświadczyć mu przyzwoity szacunek, z którym zawsze zostaje JW. Pana życzliwym bratem i uniżonym sługą. Okęcki, biskup poznański, kanclerz wielki koronny.“ I król polski zaszczycił go pismem swoim z Warszawy dnia 13 czerwca 1783 roku: „*Mości xiężu arcybiskupie lwowski ormiański!* Na list W Pana z dnia 28

maja odpisuję: Okazaną W Pana wdzięczność za zezwolenie moje naówczas na koadjutorję tego arcybiskupstwa, które dziś posiadasz, uprzejmym przyjąłem sercem. I na tym dostojenstwie, z serca życzę W Panu wszelkich od Boga pomysłności. Stanisław-August król.“ Z uczuciem gorliwego pasterza zaopatrywał on wszystkie potrzeby swęj ovczarni, i nie było kościoła, któremuby nie wyświadczył był jakiego dobrodziejstwa. Swoim kosztem kazał lać dzwony. W Kamieńcu podolskim zbudował pomieszkanie dla trzech więzów, i we Lwowie znaczne pod tym względem porobił ulepszenia. Równie też okazałe i korzystne były duchowne posługi jego, które winnicy Pańskiej wiernie oddawał. Rzym nawet, znając jego pocziwą prawość, częstokroć poruczał opiece jego sprawy obrządku łacińskiego, jak np. sprawę o unieważnienie ślubów zakonnych Hieronimy Sierakowskiej, benedyktyнки lwowskiej, w roku 1786. Z powodu śmierci Józefa IIgo cesarza rzymskiego, zachęcając do modlitwy wiernych swojej dyccezji, piękną wydał odezwę dnia 7 marca 1790 roku. Troskliwy ten arcybiskup, dnia 1 września 1798 roku, po odprawionej spowiedzi i mszy świętej w kościele, powróciwszy do siebie, tknięty paralizem, po piętnasto-godzinnej chorobie, dnia 2 o godzinie pierwszej po północy, przyjąwszy SAKRAMENT, przeniósł się do wieczności. Exportacja ciała nastąpiła dnia 4 września wieczorem przez rynek. Na czele konduktu byli: xiądz Kiecki arcybiskup lwowski i xiądz Angellowicz biskup przemyski obrządku greckiego katolickiego. Assystowali: kapituła łacińska i ruska, duchowieństwo ormiańskie, seminarjum łacińskie i ruskie, cztery zakony, municypalność w swoich mundurach, magistrat i radey różnych departamentów, panienki ze szkoły zakonne ormiańskich, siostry miłosierdzia z swemi panienkami. Cały ten orszak pogrzebowy, z zapalonemi w rękach świecami, ruszył w lewą rękę w górę, przechodząc koło kamienicy Jaśkiewiczów, cesarskiej apteki, kamienicy arcybiskupiej, Ziętkiewiczów, ku katedrze, a ztamtąd koło Solskiego, Wilczka, w krakowską ulicę, koło Skrochowskiego, do kościoła, a był tak liczny, że gdy ciało wynoszono z domu, początek jego już wchodził do kościoła, i przy cichym wieczorze, gorejące świece czyniły ten pochód bardzo okazałym. Ponieważ powszechnie miano go za świętego, wielu przy odwiedzaniu ciała, nogi jego całowało, a niektórzy przez niego do Boga modlitwy swoje zanosili, i dla tego do kilku tysięcy osób towarzyszyło orszakowi pogrzebowemu. Dnia 5 września odprawił żałobne nabożeństwo xiądz arcybiskup Kiecki, dnia 6 xiądz Angellowicz biskup przemyski, dnia 7 xiądz Symonowicz officjał, po którym odprowadzone zostało ciało na cmentarz lyczakowski, w tym samym porządku jak dnia pier-

wszego, z tą tylko różnicą, że xięża biskupi do klasztoru oo. bernardynów towarzyszyli, z kąd wsiadłszy do powozu, dopiero na cmentarzu wysiedli, dla odprawienia nabożeństwa przy spuszczeniu ciała do grobu. Dwa tylko kazania jego ogłoszono drukiem w Haśle słowa bożego, wydanem in folio w drukarni brackiej św. Trójcy we Lwowie 1754 roku, które miał z powodu koronacji obrazu Najświętszej Panny Marji w kościele oo. dominikanów w roku 1751: 1) Przedwieczna koronacja Marji, czyli kazanie podczas koronacji; 2) Anniwersarz solenny, czyli kazanie podczas oktawy koronacji, także kartek 7. (Żywoty sławnych orinjan xiędza Baracza).

Turscy. Najważniejszą tu postacią będzie xiędz *Felix-Pawel* Turcki, herbu Rogala, który urodził się dnia 14 stycznia 1728 roku. Był w Rzymie: zawód swój duchowny rozpoczął w kapitule gnieźnieńskiej. Był oficjałem warszawskim jeszcze za Augusta IIIgo. Na Podlasiu posiadał bogate probostwo międzyrzeckie, które zatrzymał za wiedzą stolicy apostolskiej nawet wtedy kiedy został biskupem. Dnia 24 stycznia 1765 roku król mianował go biskupem chełmskim. Po blizkim krewnym swoim Wołłowiczu, wziął biskupstwo łuckie w roku 1769. Mieszkał zwykle w Janowie nad Bugiem. Nareszcie dnia 2 czerwca 1790 roku został biskupem krakowskim i xięciem siewierskim, ostatni posiadał to xięstwo, gdyż za jego czasów sejm cztero-letni dobra biskupie zabrał na skarb. W roku 1762 prezydował w trybunale koronnym, w roku 1767 był administratorem gnieźnieńskim po śmierci prymasa Łubieńskiego. Miał też i opactwo płockie. Biskup troszkę wolterjanin, ale patrijota zacny. Walczył i cierpiał wiele, jedna to w każdym razie z najwybitniejszych stanisławowskich postaci. Na wszystkich sejmach bardzo czynny i zacnie czynny. Umarł w roku 1800. — *Wojciech*, jakobin polski, chciał reformować całe społeczeństwo za ostatnich czasów, wmówiwszy w siebie, że ma po temu gieniusz. Szalenie próżny i bezczelny człowiek, wszystkiego próbował, i dworactwa i wojskowości i literatury. Był szambelanem z pensją Stanisława-Augusta, potem z xięciem Józefem walczył w roku 1792. Po Targowicy terrorystą był w Paryżu i znał osobiście wszystkich przywódców rewolucji ówczesnej: Robespiera, Marata, S. Justa. Nazwał się w Paryżu reprezentantem narodu polskiego i zwyczajem epoki, zmienił swoje nazwisko; zuano go tedy jako pana *Albert le Sarmate*. Miewał mowy na konwencji. Następnie mianowany był pułkownikiem, pod Hohelinden wziął dymissję. Był potem w Stambule, ożenił się z francuzką jakąś i pieniądze jej zmarnowawszy, zjawił się ostatni raz w Warszawie w roku 1812. Potem gdzieś przepadł i umarł w Wielko-Pol-

sco. Jest kilka broszurek jego pióra. Najciekawsza z nich: „Wojciecha Turskiego nawrócenie się polityczne,“ w 8ce, wyszła w roku 1792.

Tyszkiewiczowie. Z tych ostatnich czasów, znakomitsi wpływem lub znaczeniem w Rzplitej byli: *Józef*, kasztelan żmudzki od roku 1738, który w 1742 został starostą żmudzkiem; wjechał na starostwo w końcu stycznia 1743 i umarł we wrześniu 1754 roku w Klepaczach. — Oprócz tego, był także kasztelanem żmudzkiem *Stanisław* od roku 1781, poprzednio marszałek trybunału litewskiego w roku 1773. Ten ostatnim był na swoim krześle, poprzednio był kasztelanem mściśławskim. — Syn jego, kasztelan *Jerzy*, posłował ze Żmudzi na sejm czteroletni w roku 1788 — Inny *Jerzy*, kasztelan witebski od roku 1730, umarł zaś w 1735. U Niesieckiego jest to syn starosty starodubowskiego i Marjanny z Ogińskich Chaleckiej, wdowy po staroście mozyrskim. — Syn jego z Benedykty Sapieżanki, *Józef*, ciwun wileński naprzód i starosta dubiecki, potem kasztelan mściśławski od roku 1761, a wojewoda i starosta smoleński od 1775. Krasicki w nowem wydaniu Bobrowicza Korony Niesieckiego, myli się, kiedy kasztelana żmudzkiego *Józefa* robi wojewodą smoleńskim; było tak jakieśmy powiedzieli, a daty nasze wzięte są z gazet i pism urzędowych. Umarł wojewoda smoleński w Świętych Jeziorach, dobrach dziedzicznych, dnia 20 grudnia 1790 roku, mając lat wieku 70. — Tego dwaj synowie: starszy *Alexander*, oboźny wielki litewski od 1773 r., a od 1774 pisarz wielki litewski; umarł w Paryżu w marcu 1775, mając lat 27, z rozpusty, na zapalenie płuc. — Młodszy zaś *Ludwik*, naprzód pisarz wielki litewski i marszałek sejmu 1778 roku. Ożeniwszy się z córką xięcia podkomorzego Kazimierza Poniatowskiego, a rodzoną synowicą króla, zrobił świetną karierę, jakiej się wprzód ani spodziewał. Nie wojenny człowiek, wziął buławę polną litewską w roku 1780, a z hetmaństwa posunął się na podskarbstwo wielkie litewskie, które wziął po bracie rodzonym żony, xięciu Stanisławie Poniatowskim, w roku 1791. Nareszcie w ostatku posunął się jeszcze wyżej, do łaski wielkiej litewskiej, którą wziął już za Targowicy po zrezygnowaniu jej przez zacnego obywatela Ignacego Potockiego. Z Targowicy był wyznaczony posłem wielkim Rzplitej do Petersburga. Za nowych rządów rzeczywisty tajny radca i marszałek szlachty gubernji litewskiej, żył jeszcze w roku 1808. — Inny Tyszkiewicz żonaty z Poniatowską, był *Wincenty*, syn *Antoniego*, generała-lejtnanta wojsk litewskich, którego brygada hussarska była jednym z najporządniejszych regimentów na Litwie, jak to świadczy xiądz Karpowicz w swoich kazaniach. Antoni ten uczynił ślub na wymurowanie kościoła

w Łohojsku i wybudowanie nowego zupełnie w Świsłoczy; zgromadziwszy materiały ku temu, synowi pracę przekazał, a sam umarł dnia 12 kwietnia 1778 roku. Na pogrzebie jego miał xiądz Karpowicz kzzanie. — Syn jego *Wincenty*, jednak, zacny był człowiek, wzór światłego ekonomika i dobrego obywatela; dobroczynny, serdeczny, zakładał szkoły, zostawił fundusze na rzecz edukacji narodowej. Starosta strzałkowski, pisarz wielki, wreszcie referendarz litewski od 27 maja 1781 roku. Król był podobno tak przywiązany do Tyszkiewiczów, że sto synowie wydalby za nich; dla nich miał jedynie słabość, gdy inoich domów historycznych nie znosił dla dumy. Otóż wydal za tego referendarza Marję Teresę, siostrę rodzoną xięcia Józefa, córkę generała austriackiego Jędrzeja Poniatowskiego i Kińskiej. Niebardzo Tyszkiewiczowi wypłaciło się to małżeństwo, bo nie miał spokojuości. Umarł w drodze dnia 24 marca 1816 roku w Duboju pod Pinskiem. Za jego pieniądze wyszedł też szósty tom Słownika Lindego. Wdowa po nim o wiele go przeżyła, umarła już w naszych czasach w Paryżu; kochał się w niej Talleyrand, o czem pełno wzmianek drukowanych po pismach i pamiętnikach różnych. — Nareszcie wspomnieć trzeba o xiędzu *Antonim*, biskupie żmudzkiem. Ten, naprzód sekretarz wielki litewski, został suffraganem kijowskim i poświęcony na biskupa meniteńskiego dnia 11 października 1739 roku w Wilnie, miał wtedy zaledwie lat 30. Zaraz w tymże roku po śmierci Józefa Karpia, został biskupem żmudzkiem i wjeżdżał do Worii na biskupstwo dnia 11 stycznia 1741 roku. Umarł zaś dnia 30 stycznia 1762, mając lat 53 (o czem czytaliśmy w *Thornische Nachrichten* z tego roku w Nr. 7) w Olsiadach na Żmudzi. Był to wielki dobrodziej dominikanów wszystkich, osobliwie jednak konwentu Kalwarji żmudzkiej, któremu za zgodą całej kapituły swojej, znaczną część gruntu przyległego oddał i kazał przez kommissarzów ograniczyć i kopcami go osypać. Prócz tego, potrzebami różnemi ten fundusz szczupły hojnie zapomagał. Gorliwość w nim była aż do zadziwienia, w pomnożeniu chwały Boskiej; przykazywał surowie i pod winą, aby z całej niższej Żmudzi, plebani prowadzili kompanje pobożnych do Kalwarji, na fest Nawiedzenia Matki Boskiej, której obraz wielkimi tam łaskami słynie. Przez co na tym feście bywało ludzi do 20,000 zewsząd; z samej Litwy, z Inflant i z Kurlandji pułkami zgromadzali się. Sam Tyszkiewicz będąc zawsze przytomny tym festom, mszy święte biskupim celebrował obrządkiem, i wielu tą swoją pracą do gorliwszej pobudził dewocji. Żalowała go potem długo cała dyeceza żmudzka, a najbardziej poddaństwo należące do stołu biskupiego bo zacny ten człowiek za największy miał występek naj-

wniejszym ciężarem lud ciemnić, podatków nie podwyższał, do chodów nie powiększał, a jednak tak żył wspaniale i hojnie, że mu inni biskupi zazdrościli. August IIIci król polski, przyozdobił go orderem Orła białego, za wierne i życzliwe sprzyjanie majestatowi, a co większa, za czynną troskliwość około owczarni swojej, którą najusilniej nauczał, jak ma prawdziwą religję nie naruszenie zachować, jak w chwale Boskiej pomnażać się, tudzież jak w społeczności być użytecznym i jak króla kochać i szanować. Był on w liczbie biskupów żmudzkich z kolei trzydziestym trzecim. — W ostatnich czasach żył patriarcha całej rodziny *Pius* Tyszkiewicz, który umarł dnia 6 czerwca 1858 r., o godzinie 11ej rano, w dziedzicznym majątku swoim Łohojsku. Był marszałkiem borysowskim i rzeczywistym członkiem wileńskiej archeologicznej komisji. Opatrzność, nagradzając jego cnoty obywatelskie i domowe, przeciągnęła dui jego nad zwykły zakres życia ludzkiego, liczył bowiem przeszło 100 lat wieku. Wspominamy tu o nim dla tego, że sto lat dożył i że był ojcem dwóch dzisiejszych wielce już zasłużonych narodowi synów, to jest: Konstantego, znanego archeologa, i Eustachego, założyciela Muzeum starożytności w Wilnie.

* **Tyszowie** Bykowscy byli jedną z gniazdowych rodzin Ukrainy. Jeden z nich antenatów urosłszy na usługach xięcia Fryderyka Pruskiego, wojewody kijowskiego, za jego wstawieniem się w 1554 roku dostał w tych stronach od Zygmunta-Augusta majątność Chodorkowską i wieś Krzywe. Odtąd też ta majątność stała się gniazdem rodzinnem Bykowskich, którzy następnie tak się rozrodzili, że czasem bywało ich trzech i czterech i wszyscy na Chodorkowie pospółu dziedziczyli; ztąd niebyła to wcale można szlachta. I dla tego stało się to z wielkim niesmakiem dla Alexandra Piaseczyńskiego, kasztelana kijowskiego (patrz Dodatki do tomu Igo pod Piaseczyńskimi), gdy jego rodzona siostra Magdalena wyszła bez zezwolenia brata za mąż za Teodora Tyszę Bykowskiego. Długi czas niechciał wydać jej kasztelan posagu, ale z Teodorem Tyszą, jak i ogólnie z Tyszami, niebezpiecznie zadzierać komu, bo to była burzliwa, niespokojna i zuchwała szlachta. Jakoż kasztelan kijowski oddał mu w końcu posag, lecz przeciął tak z nim, jak z siostrą wszelkie stosunki. O burzliwości Tyszów poświadczają liczne dokumenta, znajdujące się w archiwum lipowieckiem, które donoszą nam o ciągłych najazdach, a częstokroć i zbrodniach przez nich dokonywanych, ale i Joachim Jerlicz, który był blizkim ich krewuym, nie zamilcza też w „Kronice” o ich burdach i gwałtownościach. Najgłośniejszym z nich zuchwalcem i kłótnikiem był *Jan* Tysza. Był to sławny, jak mó-

wiono wtedy, „szarpacz“ i „raptor dóbr;“ ustawicznie też mając zatargi z sąsiadami, wiódł z nimi otwartą nieprzyjaźń, najeżdżał ich domy i rabował, ztąd bywał wciąż nakrywany infamjami i baniejami. Ale w końcu trafiła kosa na kamień. Tysza pewnego razu powrócił pod wieczór do Chodorkowa z najazdu jakiegoś, w którym porwał jakąś młodą i piękną szlachciankę z okolicy. Aliści zdarza się tak, że tego samego jeszcze wieczora, Samuel Łaszcz, niemniej głośny od Tyszy banita i zbytnik, nadciąga ze swoją hulastrą do Sokulczy, wsi sąsiedniej Chodorkowa, i tam dowiedziawszy się, że Tysza tylko co powrócił z najazdu, i wiele przywiózł zdobyczy, z których najpowabniejszą dla niego była śliczna porwana dziewica, zbiera wnet swoją hultajską czeredę i z nią tejże nocy jeszcze napada na dwór Tyszy w Chodorkowie, zabija samego Tyszę, nadobna szlachcianka jako zdobycz dostaje się tedy w jego ręce. Zabitego Tyszę pochowano w rogu dzisiejszego klasztoru kapucynów, w osobnej mogile, a nie na cmentarzu, bo był banitą. Łaszcz za zabicie Tyszy nieodpowiadał wcale, bo zabił wywołanica, sam wywołaniec. Istotnie, takie burzliwe duchy, jak np. ów Tysza, Łaszcz i tylu innych, tylko na naszym pograniczu ukraińskim mogły się urabiać i bezkarnie przebywać, gdzie z powodu ustawicznych niepokojów i niebezpieczeństwa od tatarów lub kozaków, nigdy ani władza, ani potęga praw w ścisłym swem znaczeniu nie mogła się na dobre ustalić i to właśnie dawało pole owym zbytnikom do samowolnego i częstokroć bezkarnego brojenia po kraju i jak najswobodniejszego bujania. Tyszowie zanim wzięli sukcesję po Piaseczyńskich, rozrodzeni znacznie, wszyscy prawie mieszkając w Chodorkowie, z samemi sobą miewali ciągle nieprzyjazne zajścia, kłócili się i wszczynali burdy. W papierach ich znalazł znowu Edward Rulikowski ciekawą sprawę między Janem Tyszem a Potencjaną z Jerliczów Tyszyną, której tenże Jan Tysza zadawał sądownie „czarowanie i na życie nastawanie.“ Innym też ciekawym dokumentem jest to, że nasz Joachim Jerlicz, autor Kroniczki, po śmierci pierwszej swej żony, był już „doskonałym czercnem“ i mieszkał w Ławrze kijowskiej, lecz że potem zakochawszy się w jednej „panience,“ uciekł z klasztoru, zrzucił habit i ową „panienkę“ pojął za żonę. O tym jednakże Jerlicz w swojej Kroniczce nie wspomniał, on, co tak szczegółowo i szeroko o każdym najuniejszym wypadku swego życia prywatnego wspomina. Zresztą, całe archiwum Bykowskich odnosi się do nichże samych, ich dóbr i ma ściśle interes miejscowy. Z papierów tych dałaby się nakreślić cała historia osad znajdujących się w okolicy Chodorkowa; dowiadujemy się, jak zwolna zaludniały się te puste obszary, jak tu budziło

się życie, jak nareszcie potem miejsca te wojna kozacka zupełnie wyludniła. Natrafił też tu Rulikowski na ciekawy summarjusz wsi należących do Chodorkowa i Horbułowa z 1650 roku, z którego widać, że piętnaście wsi okolicznych, wprzód ludnych i zagospodarowanych, po wojnach kozackich najzupełniej było tu spustoszonych. Wszyscy poddani wynieśli się co do nogi za Dniepr. Był to czas tak zwanego *zhonu*. Ale ród Tyszów Bykowskich przy końcu XVIII wieku ustał, i wszystkie też dobra tego zgasłego domu, przelały się po kądzieli na familję Rościszewskich.

Tytlewscy. Jest pomiędzy innemi rękopismami w bibliotece Muzeum Świdzińskiego w Sulgostowie, odpis dziełka hiszpańskiego pod tytułem: *Relacyon Diaria de las guerras tedidas entre Polacos y Turcas los annos 1620 y 1621. Dirigida al Serenissimo principe Don Carlos Infante de las Espanas, par Mathias Titlewski Cavalero Polaco. En Madrid per Tomas Junti Impressor Anno MDCXIII* (myłka: ma być 1623). Zabawna metamorfoza spotkała naszego Tytlewskiego w wieku XIX. Był to prusak rodem, opat lubieński. Król posłał go do Madrytu prosić o posiłki na wojnę chocimską. Nic tam nie sprawił, a tymczasem traktat zawarł, i po Europie rozszedł się rozgłos przewaźnych zwycięstw oręża polskiego, które w istocie małe były, chociaż wielki sprawiły skutek. Nowina ta doszła Tytlewskiego jeszcze w Madrycie: otóż chcąc dać poznać hiszpanom całą stratę sławy, jaką ponieśli gdy nie posiłkowali polaków, nasz opat przetłómaczył broszury polskie, które mu w ręce wpadły o téj wyprawie, Teofila Szemberga (Kraków 1621), Jana Ostroroga (Poznań 1622) i wydał je po łacinie pod tytułem: „*Narratio de proeliis gestis iuter Polonum et Turcam annis 1620 et 1621. Matriti 1623.*“ Dziełko hiszpańskie najprędzej będzie przerobieniem téj łacińskiej broszury Tytlewskiego. Teraz przy wydaniu w Kijowie tomu pierwszego kroniki Wieliczki, wydano i ów dyarjusz hiszpański Tytlewskiego, w przekładzie małosuskim. A kommissja archeologiczna kijowska, która zajmowała się wydaniem tego dyarjusza, niewiele myśląc, opata i dyplomata pasowała przy téj okoliczności na kozaka i dziejopisarza. Czomber (pseudonym jednego z najznakomitszych znawców naszej historii, a obywatela z Podola), który nam o tem zabawnem zdarzeniu donosi, utyskuje z tego powodu: „potrzebaż tego, mówi, ażeby przeszło dwa wieki nieuważna potomność poczytała prałata za zaporozca? Byli to także prałaci, dodaje, ale innego gatunku, a do Madrytu niewiem czy który kiedy zabłądził.“

Tyzenhauzowie. Wierni pozostali Rzplitej do ostatnich chwil, chociaż byli pochodzenia niemieckiego. Wprawdzie została się jedna gałąź tego domu w Inflantach pod szwedem i ta po staremu pisze się z niemiecka: Tiesenhausen, nasi zaś spolszczyli się i pisownię polską nazwiska przyjęli. Senatorów kilku liczyła ta rodzina. Z dwóch *Gotfrydów*, jeden był biskupem smoleńskim, drugi wojewodą parnawskim. W ogóle jednak dopiero w XVIII wieku poszli górą i wstawili się w świecie polskim. *Jan Tyzenhauz* był wojewodą mścisławskim w roku 1716—26. Tutaj nawet dat nowych, bliższych oznaczyć nie mogę, jak i w ogóle o Tyzenhauzach, z których archiwum rodzinnego mało dotąd wydano na świat. Synami jego byli: *Benedykt* starosta kupiski, i *Stefan* starosta pieuniański, potem wojewoda nowogrodzki. Te dwa starostwa, jakoteż inne jeszcze, np. szmeltyńskie, inturskie, postolskie, ciągle chodziły w tym domu i w ogóle dużo Tyzenhauzów pokazuje się na poselstwach, deputacjach, kommissarstwach, dużo o nich słychać na sejmikach, ale ich trudno wszystkich rozróżnić od siebie imionami i tytułami. Piastowali też w owym czasie starostwa: djamentowskie (*Jerzy* w roku 1723), wasilkowskie (*Franciszek* w roku 1723), nawet grodowe wilkomirskie, które po Strutyńskim wziął w roku 1732 starosta kupiski Tyzenhauz: był to podobno Benedykt, wojewodzie mścisławski. Senatorów jednak więcej w tej rodzinie wcale nie ma, wszystkie jej widać sympatje były dla stanu rycerskiego. Jest tylko jeszcze *Michał*, w roku 1715 kasztelan mścisławski. — Inny *Michał* był w roku 1723 pisarzem wielkim litewskim. — Syn jego *Antoni* był jezuitą. — Był i podkomorzym wileńskim *Jan Tyzenhauz*, podejrzany że sprzyja sason, zabity był przez szlachtę w Oszmianie w r. 1734, t. j. przez stanisławowskich. — Największy jednakże lustr biorą Tyzenhauzowie od *Antoniego*, sławnego podskarbiego za czasów Stanisława-Augusta. Pisaliśmy o nim obszerniej w Gazecie Warszawskiej z roku 1851 Nr. 136 i następne: zyciorys ten powiększony wejdzie do zbioru zyciorysów wydawanych pod tytułem: „Znakomici mężowie polscy.“ Rodowód Antoniego w prostej linii, sięga Jana, owego wyżej wspomnianego wojewody mścisławskiego. Jan miał syna Stefana, który, jak powiedzieliśmy, był wojewodą nowogrodzkim, już w roku 1700—2 (czasu i tutaj dokładniej oznaczyć nie można), a więc był albo przed ojcem w senacie, albo z nim razem. Gdy Jan Radziwiłł z Klecka w roku 1708 z krajczego wielkiego litewskiego, jak świadczy Kotłubaj, został wojewodą nowogrodzkim, wypadaloby z tego, że Stefan umarł w roku 1708 i że go ojciec znacznie przeżył. Że Stefan był synem wojewody Jana, świadczy o tem Gazeta Warszawska z ro-

ku 1785 Nr. 32, donosząca o pogrzebie podskarbiego. W Niesieckim jednak, *Wilhelm* starosta kupiski, a kommissarz do granic inflanckich w roku 1661, jest ojcem Stefana. Według Gazety, syn Stefana *Michał*, pisarz wielki litewski, był ojcem *Benedykta*, starosty szmeltyńskiego, z tego już rodził się Antoni. Dwóch było rodzonych braci: *Antoni* i *Michał* starosta posolski; tego ostatniego żona, Barbara z Zybergów, (która potem była za Michałem Kossakowskim, wojewodą witebskim) miała syna *Ignacego*, starostę po ojcu posolskiego, zacnego obywatela. Antoni, z podstarościęgo grodzieńskiego, pisarz wielki litewski. Za panowania Stanisława-Augusta jako Czartoszczyk koniuszy wielki litewski i wreszcie podskarbi nadworny, cuda stworzył w Litwie przemysłu i światła. Wreszcie przez intrygę obalony z urzędu, stracił władzę w r. 1780, ale zachował tytuł; umarł w Warszawie dnia 31 marca 1785 roku w nędzy, żył lat 52. — Synowiec jego *Ignacy*, szef gwardji litewskiej, cierpiał dla ojczyzny; z Przeździeckiej miał syna, sławnego ornitologa *Konstantego*, który zmarł niedawno (dnia 28 marca 1853 roku). — Był jeszcze inny *Antoni*, chorąży wileński i poseł na sejm czteroletni w roku 1790. Za nowęj ustawy przyjąwszy prawo miejskie i zostawszy prezydentem Wilna, był przykładem poświęcenia się; zasiadał też później w roku 1794 w Najwyższej radzie narodowej. — O reformach ekonomicznych Tyzenhauza pisaliśmy już w artykule naszym wyżej cytowanym. Tu dodać jeszcze należy następane okoliczności: Od roku 1765 następuje dla Grodna tak świetna epoka, jakiej nigdy nigdy nie miało; jest to epoka rządów Antoniego Tyzenhauza. Trudno jest dać wiarę, żeby w przeciągu lat piętnastu niespełna, można było z pół żydowskiego miasta, bez żadnego naukowego, handlowego i przemysłowego ruchu, utworzyć kolebkę handlu, przemysłu, nauk i sztuk pięknych, zbudować je pysznemi gmachami, zaludnić zagranicznymi uczonemi, artystami, fabrykantami. Rolnictwo było w zupełnym upadku; żeby je podnieść, Tyzenhauz wysyła na trzy lata do Anglii Downarowicza, dla poznanienia się z nowemi agromicznymi wynalazkami, wprowadza nowe reformy w administrację dóbr stołowych; dla przygotowania zaś dobrych officjalistów do registratury, zakłada szkołę buchalterską, pod dozorem najbiegłego wówczas w Litwie rachmistrza Baranowicza; dla poprawienia rassy koni i bydła, zakupuje sławną stadninę pociejowską, sprowadza ogiery z Brunświku i z Holsztynu, takż owce i bydło z zagranicy. Widząc zaś, że w tym czasie nie było dobrych weterynarzy, którzy mogli by mieć pieczę nad zdrowiem kosztownych stadnin i bydła, Tyzenhauz sprowadza w 1775 roku biegłego w medycynie i weterynarji profesora Żyliberta z Montpellier i

porucza mu założyć szkołę weterynaryj. Na nieszczęście, ówczesny przesąd stanął na przeszkodzie przyprowadzeniu do skutku tak użytecznego zamiaru, gdyż Żylibert widząc, że gmin, a nawet klasy oświecześniejsze uważają go za prostego konowala, nie chciał stać się przedmiotem pogardy i dla tego w miejscu szkoły weterynaryj, otworzył szkołę lekarską i chirurgiczną. Pogarda dla medycyny nawet była wówczas tak wielka, że nikt z młodzieży do téj szkoły zapisać się nie chciał, i Tyzenhauz zmuszonym był zebrać sześciu chłopców z włości ekonomicznych i utrzymywać ich własnym kosztem. Ziemie ekonomiczne były nieodgraniczone od obywatelskich, ziemie włościańskie nie wymierzone, i dla tego trudno było uregulować czynsz; z tego powodu wymiar był nieodbitcie potrzebnym; dla przygotowania więc dobrych komorników, których liczba wówczas była bardzo ograniczoną, Tyzenhauz zakłada szkołę mierników, pod dyrekcją biegłego w tym przedmiocie Markiewicza. Zwracając uwagę na niski stan zabudowań gospodarskich, dróg i inne niedogodności, każe stawiać budowle, według planów sprowadzonego z Włoch architekta Sacco i zakłada pod jego zarządem szkołę budowniczą, naprawia i robi nowe drogi, kopie kanały, osusza bagna, oczyszcza Niemen z tamujących żeglugę kamieni, stawia mosty, urządza porządne austerje, buduje młyny, zakłada huty, garbarnie, olejarnie, krupiarń, piwowarnie, tysiące rak zajmuje przygotowaniem twardego drzewa, pędzeniem smoły, dziegciu, wypalaniem potażu i t. d. Pod względem przemysłu rękodzielniczego, za pomocą sprowadzonych z zagranicy fabrykantów, założył Tyzenhauz pod przewodnictwem Jakóba Bécu, na wystawionem przez siebie przedmieściu Horodnicy, następujące zakłady: fabrykę białizny stołowej, z potrzebniemi do niej nad rzeką Łososną blechami i poruszanemi wodą magłami, nieustępującą doskonałością swych wyrobów hollenderskim; fabrykę sukienną, która wyrabiała sukna tak cienkie, że płacono za nie po dukacie lokiec; fabrykę muślinów i wyrobów jedwabnych, jako to: wstążek, atlasów, axamitów i t. p.; fabrykę złotolitych pasów staropolskich. Oprócz tego, dla potrzeb rękodziel i dla zadosyć uczynienia ogólnym potrzebom kraju, zakłada fabryki wyrobów metalicznych, oraz fabrykę powozów, którą zarządzał doskonały majster z Paryża. Dla ożywienia zaś handlu i przemysłu, Tyzenhauz urządza magazyny dla sprzedaży wyrobów fabrycznych, oraz pod dyrekcją Jakóba Bécu kantor kupiecki, który prowadził ogromne interessa z zagranicznymi domami handlowymi. Mało to jeszcze. Tyzenhauz urządza instytut położniczy, obdarza szkołę budowniczą i lekarską, biblioteką i bogatym gabinetem historii naturalnej; nadto, przy szkole lekarskiej zakłada na

Horodnicy ogród botaniczny, do którego słynni wówczas: Pallas z Petersburga, Jaquin z Wiednia i Solander z Anglii botanicy, śpieszą przesać w darze najrzadsze rośliny, ogrody zaś strazburgski, w Kew, w Chelsea i edyburgski, dostarczają swych najsłynniejszych flanców, w zamian im udzielonych krajowych. Pod zarządem inżynjera pułkownika Frehlich'a, zakłada Tyzenhauz korpus kadetów, wysyła sławnego matematyka xiędza Narwojsza jezuitę, który oczyścił Niemen z utrudniających spław kamieni, na pięć lat do Niemiec, Hollandji i Anglii, dla zwiedzenia znakomitszych tam zakładów i fabryk, oraz dla zakupienia instrumentów astronomicznych do projektowanego w Grodnie obserwatorium, które miało być przy również projektowanej akademji nauk, czemu jednak rychły upadek Tyzenhauza przeszkodził; zakłada gisernię, która aż do naszych czasów dostarczała wiele pięknych liter drukarniom warszawskim i wileńskim; bierze pod swój zarząd typografję pozostałą po jezuitach i urzędują swoją własną, w której wychodziła Gazeta Grodzieńska. Nakoniec dla zrobienia przyjemności królowi, który bardzo lubił widowiska sceniczne, Tyzenhauz tworzy z poddanych swoich, pod dyrekcją mistrzów włoskich, wyborną orkiestrę, i pod zarządem ucznia Vestrisa Ledoux, balet, które po upadku Tyzenhauza przeniesione zostały na koszt królewski do Warszawy, gdzie długi czas zachwycały publiczność. Dla dodania zaś Grodnu większego znaczenia politycznego i ozdobienia go, Tyzenhauz wyrabia w 1775 roku konstytucję na przeniesienie tu trybunału z Mińska i Nowogródka, i 300,000 złp. na naprawę, oraz corocznie 10,000 złp. na utrzymanie nowego, przez Augusta IIIgo zbudowanego zamku królewskiego. Najglówniejszemi przyczynami upadku Tyzenhauza, były trzy następujące przyczyny: Najprzód, jeneralne rozgraniczenie dóbr ekonomicznych, dało pierwszy powód do narzekania, i narobiło Tyzenhauzowi mnóstwo nieprzyjaciół. Ponieważ kommissja, ustawą sejnową na ten cel przeznaczona, była pod wpływem Tyzenhauza, cała przeto niechęć zwróciła się przeciw niemu. Narzekano na arbitralność, niesprawiedliwość i gwałtowne zabory podskarbiego. Być może, że w tak wielkim natłoku spraw granicznych, dopuszczano się gdzieś nadużyć; wszakże, większa część tych narzekania, jedynie ztąd pochodziła, że nikt nie chciał dobrowolnie tego powrócić, co sam lub jego przodkowie z własności ekonomicznych nieprawnie sobie przywłaszczyli, a przywłaszczeni takich było niemało. Powtóre: Król, wieloletnim, gorliwym i pomyślnym Tyzenhauza postępowaniem ujęty i widząc jego poświęcenie się, do tyle w nim położył zaufanie, że mu powierzył rozdawnictwo urzędów w Litwie. Wiedział to Tyzenhauz, iż jedną z głównych

przeszkód do wydobycia narodu z ówczesnego niedołęztwa, była zbyt ograniczona władza królewska. Aby jęj zatem więcj mocy i powagi nadać, użył wzmiankowanego przywileju, na utworzenie silnej partji w interessie króla, popierając na urzędy i zaszczyty takie tylko osoby, na które mógł bezpiecznie rachować. Lecz w miarę tego jak partja Tyzenhauza, a tem samem królewska, wzrastała, niechętni królowi stali się najzaciętszemi nieprzyjaciółmi Tyzenhauza, zaprzysięgli faworyta zgubę, aby tym sposobem królowi zaszkodzić, i rzeczywiście dokonali swego. Nakoniec po trzeciej: Jakkolwiek rządy Tyzenhauza w Litwie mnożyły mu z każdym dniem niechętnych, a szczególniej zazdrośnych, możeby się jednak potrafił na swoim miejscu dłużej utrzymać, możeby i celu swego spokojnie dopiął, gdyby olbrzymie swoje zamiary nie tak gwałtownie, z ryzyką nawet własnej fortuny, gdy mu ekonomicznych w porę nie dostawało dochodów, lecz stopniami w miarę pomnażających się środków, doprowadzał do skutku. Taką ostrożność tem bardziej zachować mu należało, że przyjmując w dzierżawę dwunastoletnią dobra ekonomiczne, obowiązał się oraz wypłacić ratami 9 milionów złp., które król w Hollandji zaciągnął. Ta nieopatrzność podała gotową broń jego nieprzyjaciółom i przyspieszyła jego upadek. Skoro bowiem jednej raty owego długu zaspokoić nie mógł, Rzewuski, marszałek nadworny koronny, przyjmując ten ciężar na siebie, objął zarazem i królewskszczyzny owe, a to z taką gwałtownością, szykanami i zdeptaniem wszelkich przepisów prawa, rozszarpaniem inwentarzów i mnogich zapasów gospodarskich, na jakie tylko najzapamiętalsza złość i zawziętość zdobyć się mogły. Z broszury: „Doniesienie ze strony J.W. Tyzenhauza w sprawie ex re ekonomji J. K. Mości w W. X. Litowskiem“ widzimy, że rata wypłaty hollenderskiej przypadła w sierpniu 1780 roku, a Tyzenhauz został wywłaszczonym z ekonomji w czerwcu tegoż roku przed św. Janem, a zatem daleko pierwej od nastąpienia terminu wypłaty hollenderskiej, z którejby przy swoim ogromnym kredycie u bankierów, pewno był się uiszczyć. Za najlepszy dowód kredytu Tyzenhauza może służyć to, że po upadku jego nawet, jeden z bankierów warszawskich oświadczył gotowość wypłacenia wszystkich jego należności, gdyby go tylko przy podskarbiostwie zostawiono. Toż samo, że Tyzenhauz nie był winien niewypłaty hollenderskiej, widać i z drugiej broszury, pod tytułem: „Wyobrażenie dzieła extra kommissji sejmem roku 1780 do obrachunku skarbu litewskiego naznaczonej, z Jaśnie Wielmożnym Antonim Tyzenhauzem, podskarbin nadwornym litewskim decretorie czyniącej, a z swych czynności według tejj konstytucji dopieroż według prawa roku 1768 appellację ostrzegającego, sejj-

mowi usprawiedliwić się powinnyj.“ Ta broszura zawiera w sobie obwinienia extra-kommissji przeciw Tyzenhauzowi i odpowiedź jego; gdyby więc Tyzenhauz rzeczywiście był winien niezaspokojenia raty hollenderskiej, tak ważne obwinienie pewnoby nie tylko opuszczonem nie było, lecz nawet pierwsze miejsce w tej sprawie zajęło. Pomieszczamy tu te obwinienia tak jak są w oryginale:

„Co do kategorji względem sześciu prywatnemi umianowanych kancelarjom grodz. dyspozycjów,“ (o nieodwlekaniu odesłania podatków dla uspokojenia wojska). Racje z dekretu: 1) Że dyarjusz i protokół o tych dyspozycjach nie świadczą; 2) że podpis w tych dyspozycjach samego tylko podskarbiego i regenta; 3) że kommissarze o tych dyspozycjach nie wiedzieli, bo assygnacje na nie pośledniej wychodziły; 4) że te assygnacje na ukazicielów wydawane, a ci byli z sług podskarbińskich.

„Co do drugiej kategorji, względem decessów oficjantskich na podskarbiego zwalonych.“ Treść wyroku: 1) że podskarbi przeszłego regenta ekonomicznego i kassjera oddalił, i że na miejscu oddalonych oficjalistów, domowych swoich kreował; 2) że sancitum dzielące obowiązki między regentem i sekretarzem postanowił; 3) że do facjend z oficjalistami celnymi, powolnych sobie używał podskarbi oficjalistów kancelarji: regenta Andrzejkowicza, sekretarza Suchodolca, kassjera Baranowicza; 4) że nie powolnym oficjalistom celnym grożono; 5) że do poborowania podatków, domowników swych podskarbi exaktorami naznaczył; 6) że kadencji oktobrowej 1778 roku dyarjusz był przepisywany; 7) że dla powiększenia cła, instruktarz mimo wolę kommissarską był wydany; 8) że kommissarze w końcu kadencji, blankietowie podpisywali się; 9) że delaty do ekonomji kondyktowie wydawane były.

„Co do kategorji, względem wskazania bonifikacji za trzecią część zaszłego expensu na oficjantów celnych.“ Racja z dekretu: 1) Że podskarbi przez oficjalistów kommissyjnych królewskie cło administrując, do trzeciej części nie przyłożył się.

„Co do kategorji, względem summy na kopanicę muchawicką (kanał muchawiecki) wydanej.“ Racje z dekretu: 1) Że podskarbi nadworny podjąwszy się dozoru nad kopanicą muchawicką, w obowiązany na nią przez kommissją planty okazaniu, nie uiszcł się; 2) że ta kopanica na ustronnym i niepotrzebnym do dehlitacji Muchawca przez konstytucję zamienionęj, robiona miejscu, a raczej na prywatnym dla samego tylko ekonomji brzeskiej gospodarstwa służąca, względem której kopanie przez ludzi ekonomicznych, opłaty oficjantom z kassy ekonomji brzeskiej wezwa-

ne świadectwo kapitana Szultena, porucznika Hirsberka i Jagmina, terażniejszego ekonomji brzeskiej wice-administratora.“

„Co do kategorii względem lustracji powiatu grodzieńskiego. Objekcje z dekretu: 1) że pan Suchodolec (sekretarz Tyzenhauza) do reformowania taryfły grodzieńskiej był od podskarbiego użyty, w której zmniejszono dymy, i że on swem wyznaniem JP. Andrzejkowicza regenta do współnictwa pociągnął; 2) że p. Strupiński, z niedokończenia z nim pierwszego egzaminu, na drugi egzamin zakazem pociągnięty, wyznał, iż na lustracji leśnictwa białowieskiego, w taryfłę ekonomji grodzieńskiej wprowadzonego, nie był; 3) że na miejscu wprowadzonych do taryfły grodzieńskiej z leśnictwa białowieskiego dymów, bez Strupińskiego wiedzy przerobionej, takoważ wielość z ekonomji grodzieńskiej odciągniętą została; 4) że wydarte w lustracji grodzieńskiej dwie karty, a nakoniec papierem nieco różniącym się podszyte, znajdują się; 5) że w tejże taryfłie czopowego grodzieńskiego, karty powyrywane i wyjęte, a na końcu karta w papierze odmiennej znajduje się, i że summarjusz latusy czopowego znoszący, jest podskrobany, tudzież, że w nim dyferencja między szczególnymi latusami zachodzi.“

Takie są zarzuty extra-kommissji przeciwko Tyzenhauzowi; obok z niemi, w tej samej broszurze, również jak i w drugiej broszurze: „Doniesienie ze strony Tyzenhauza,“ jest jego obrona, która najjaśniej dowodzi, że tylko nikczemna złość i zawiść mogły je wymyślić. Obrona ta kilkanaście arkuszy druku zawiera. Jeżeli Tyzenhauz był winnym, to chyba w tem, że zanadto zawierzyl i nie miał dostatecznego nadzoru nad swemi officialistami, którzy, jak sekretarz jego osobisty Bohomolec szczególnie, dopuszczali się różnych faejend; lecz gdy z drugiej strony zwrócim uwagę na ogrom różnorodnych jego zajęć, oraz na to, że nigdy nie mógł oczekiwać tak czarnej niewdzięczności od ludzi, których wyciągnął z nędzy i osypał dobrodziejstwami, Tyzenhauz może nie miał ani czasu wchodzić we wszystkie kancelaryjne szczegóły, trudno było mu też nie wierzyć ludziom, którzy wszystko jemu byli winni. Pomimo całej jednak niewinności Tyzenhauza, pomimo to, że sam król niemając pierwój mocy oprzeć się wymierzonym przeciwko niemu intrygom, chciał go potem bronić na sejmie grodzieńskim 1784 roku i wyrzekł następujące o nim zdanie: „Mogę powiedzieć, ten biedny teraz a świetny niegdyś obywatel, chciał jak najlepiej, a jeśli zbłądził, to dla tego, że zbyt wiele odrazu dobrego chciał rozpocząć; gdy zaś gmach dzieł jego zbyt ogromny zatrząsł się, chwycił coprędzej podpory, a te w jego ręku łamały się.“ Nic to jednak nie pomogło, ten pau milionowy,

ten genialny minister, żyjący tylko dla dobra kraju, wyzuty z mienia, pozbawiony władzy, z kijem w rękę ustąpił z wystawionych swoim kosztem pałaców. Z upadkiem Tyzenhauza, runęły wszystkie jego zakłady i zostały tylko ślady swego bytu w murach miast Horodnicy i Łosośny. Grodno także wróciło do dawnego swego stanu. Trybunały tylko i sejmy dodawały mu czasowie ruchu.

Twardowscy. *Ignacy ze Skrzypna* herbu Ogończyk, kasztelan międzyrzecki od roku 1754, poznański od 1768, wojewoda kaliski od 1763 roku. Złożył województwo dla tego, żeby wziął marszałkostwo Rady nieustającej w 1776—8 roku. Skończywszy dwu-lecie, znowu czekał na krzesło, a gdy wyższego doczekać się nie mógł, wziął w roku 1778 województwo lubelskie, umarł zaś w Warszawie dnia 11 lutego 1782 roku, mając lat wieku 57; pochowany u reformatów. Szczególny człowiek, przeszłość z przyszłością godził, był przyjacielem obudwu stron walczących w Rzplitej. Zabity przyjaciel saski, za czasów barskich ułatwiał stosunki dworu z ex-marszałkiem nadwornym Mniszchem, którego był przyjacielem. W roku 1775 był prezesem kommissji do rozgraniczenia Rzplitej od Rossji, po pierwszym traktacie podziałowym. Pieniędzy i starostw huk nabral. Dla zasług swoich był już nawet kandydatem do kasztelanji krakowskiej. Ojcem jego był *Wacław*, kasztelan santocki.

U.

Ustrzyccy herbu Przestrzał, poszli podobno z kniaziów, to jest sołtysów wsi wołoskich, osadzonych na Czerwonéj Rusi, jak Stebnicy, Terleccy i t. d., o czem obszerniej pisał Alexander Stadnicki w znakomitej swojej rozprawie o wsiach wołoskich, drukowanej we Lwowie w roku 1848. Nazwisko swoje wzięli od wsi Ustrzyk, w której jeden z ich przodków był kniazem. Pospolicie siadywali na urzędach w przemyskiej i sanockiej ziemi, która ich była ojczyzną. W XVIII wieku dostali się do senatu i weszli w związki rodzinne z historycznymi nazwiskami w Polsce, a nawet spokrewnili się z Poniatowskimi, to jest z rodziną królewską. Apolonja albowiem, córka Bazylego kasztelana przemyskiego, była za xięciem Kazimierzem Poniatowskim, podkomorzym wielkim koronnym, bratem królewskim; o niej pisaliśmy w dodatkach do Igo tomu pod Poniatowskimi. Inna Ustrzycka była siostrą ro-

dzoną Mokronoskiego wojewody mazowieckiego i rodziła młodego Tarnowskiego, kasztelanica konarskiego za Stanisława-Augusta (patrz Tarnowscy w dodatkach). — Dwóch Ustrzyckich było kasztelanami przemysłskimi: jeden *Mikołaj*, mianowany ze starosty przemysłskiego w roku 1687, umarł w r. 1693, i drugi ów *Bazyli*, ojciec xiężny podkomorzyny, mianowany kasztelanem ze stolnika przemysłskiego dnia 23 września 1746, umarł w 1752 roku. — Wspomnieć jeszcze potrzeba xiędza *Hieronima*, który był biskupem przemysłskim ruskim, za czasów Augusta 3go sasa; syn Jerzego, był chorążym i z tego mianowany biskupem, prosto ze świeckiego. Gdy w roku 1714 wziął dyecezę, a umarł dopiero w 1746, więc przez lat 32 był biskupem; pisał się z Unichowa. Tytułował się szeroko: biskupem przemysłskim, samborskim, sandeckim i jarosławnym; jarosławnego tytuł ostatni z biskupów przemysłskich nosił. Ojciec jego *Jerzy*, dziad zaś *Dymitr* na Unichowie. O nich obszerniej znajdujemy w nowem wydaniu Niesieckiego T. X str. 466 z dokumentów familijnych. Znajdował się na synodzie zamojskim 1720 roku.

Z Urzędowa Marcin, znakomity botanik polski XVIgo wieku. O jego nazwisko w ostatnich czasach spór zaszedł. Zasłużony literaturze Kaź. Wł. Wójcicki nazywał go ciągle Marcinem Urzędowem, na téj zasadzie, że tak podpisany na karcie tytułowój głównego swojego dzieła. Nowość ta ogłoszoną była pierwszy raz w „Starych gawędach i obrazach“ w roku 1840 i odtąd przez lat czternaście wałęsała się pomiędzy ludźmi i nikt na to uwagi nie zwrócił. Podjęliśmy ten szczegół i w recenzji trzeciego tomu Historji literatury Maciejowskiego (Biblioteka Warszawska z miesiąca maja 1854) i pytaliśmy o powody téj nowości. Pan Wójcicki dał nam odpowiedź w Bibliotece z czerwca t. r. str. 588 i powiedział tam, że cztery razy w „Herbarzu polskim“ Marcin nazwany jest *Urzędowem*. Trzeba było odpowiedzieć kategorycznie i dla tego w naszych „Pyłkach literacko-historycznych,“ drukowanych niedys w Dzienniku Warszawskim, a mianowicie w pyłku umieszczonym w lipcu z roku 1854, zapytaliśmy się: „czy Marcin Urzędow, czy Marcin z Urzędowa?“ i dowiedliśmy tam, że Marcin z Urzędowa być powinno. Dowodów dostarczyła nam obfitość świadectw względem innych osób współczesnych. I po łacinie i po polsku za nazwisko nieszlacheckie pisano wtedy imię chrzestne i nazwisko miejsca pochodzenia, bez przyimka lub też z przyimkiem z. Łada dyplomatarjusz, łada spis osób z dawnych czasów, wskaże na podobne przykłady. Sądzimy, że stanowczo rzecz ta jest rozstrzygniętą i że najstarszego z botaników

naszych potrzeba nazywać jak dawniej Marcinem z *Urzędowa*, nie *Urzędowem*.

W.

Waga Teodor. Biografię tego zacnego pijara rozpowiada książd Szymon Bielski w dziele: *Vitae et scripta quorundam e congregatione S. P.* Tutaj słów tylko kilka wspomnimy o wartości książki podręcznej Wagi, poświęconej dla wykładu historii polskiej dzieciom, bo ze wszystkich prac jego naukowych, ta najpopularniejsza i najpraktyczniejsza. Inne dzieła wylicza Bielski. Jednemu z najzaciejszych i najruchliwszych naszych xięgarzy i nakładców, panu Żupańskiemu, winniśmy nowe a wcale piękne wydanie tej Historji książąt i królów polskich. Z kolei będzie to podobno szóste wydanie: pierwsze wyszło jeszcze za życia autora w Supraślu w roku 1767 bez jego wiedzy, drugie potem powiększone sam wydał w Warszawie w roku 1770, trzecie również wyszło w Warszawie w roku 1809, czwarte i piąte w Wilnie w 1818 i 1824, szóste nareszcie teraz w Poznaniu w 1857 roku. Bezwątpienia, historia polska Wagi jest to jedno z najlepszych naszych dzieł elementarnych. Nie możemy Bogiem a prawdą narzekać na brak książek dla dzieci, traktujących o historii naszej: samo wyliczenie nazwisk autorów przekona o tem. Pisali albowiem u nas w tym przedmiocie, zacząwszy od Albertrandego, Bandtkie, Faleński, Miłkaszewski, Gołębiowski, Lelewel, Baliński i t. d. teraz świeżo wydaje nowe jeszcze dzieło, także elementarne dla historii polskiej, Henryk Schmitt we Lwowie. Uczony Lelewel przed kilkudziesięciu już laty poświęcił przeglądowi dzieł elementarnych o historii polskiej, pełen erudycji artykuł, który dzisiaj kwalifikowałby się do przerobienia i dopełnienia, gdy faktów literackich mnóstwo przybyło. Nie jest to rzecz niegodna zajmować się choćby i tak mało znaczącymi w literaturze dziełami, boć z nich najpierwsze biorą światło całe pokolenia. Nie jest rzecz niegodna pisać dla dzieci i niekażdy to potrafi: każda np. książka z tych, któreśmy tutaj przywieśli, chciała cel swój osiągnąć, a nie kaźdej to się udało; tylko Bandtkiego, Faleńskiego i Lelewela dzieła najlepiej odpowiadają przeznaczeniu. Historia, którą stryj synowcom rozpowiedział, doskonała jest, ale dla najmłodszych dzieci: Bandtkie pisał dla starszych; Faleński środek trzyma; Balińskiego książki możnaby też z korzyścią używać; Gołębiowski pisał dla edukacji pańienek, ale pomiędzy jego różnemi dziełami, ta historia naj-

mniej ma wartości i najmniej wiedzie do celu; w Miklaszewskim są błędy, a żadnego poglądu na sprawy, tak samo jak w Gołębiowskim. Historia Wagi, sama w sobie wzięta, to jest w pierwotnej postaci, jak wyszła z pod pióra autora, nie wybiegałaby się pewno od zarzutów, które tutaj innym dziełom robimy, Waga był człowiekiem uczonym, uczonym nie dla pozorów, jak to się zdarza; znał przeszłość narodu i prawo jego i doskonale wiedział, że mało studjować samą historję, żeby poznać ludzi. Ale swoją Historję xiążąt i królów napisał z okoliczności, dla pewnej osoby, napisał ją dla tego, żeby popierała ustny jego wykład. Była to więc xiążka i pomyślana prędko i napisana prędko; dla tego, gdyby została w pierwotnym stanie, zapewneby nie miała tego znaczenia i téj powagi naukowej, jakiej dzisiaj sprawiedliwie a zasłużeń używa. Ale znaczenie to nadał xiążce Wagi dopiero późniejszy a ostatni jej wydawca, uczony stryj, który dla synowców napisał „Dzieje Polski.“ Od czasu jak wziął ją w opiekę, xiążka ta zmieniła się do niepoznania; pierwsze jej przerobienie nastąpiło, jak powiedzieliśmy, już w roku 1818. drugie w roku 1824. Kamień na kamieniu, jak to mówią, tutaj nie został: wydawcy przyszło naprzód zmieniać rzecz tu i owdzie, potem wszędzie, za zmianą rzeczy poszły i zmiany stylu, zmiany wyrazów, tak dalece, że nawet nie ma co porównywać późniejszych wydań z pierwszemi; xiążce nie zostało nic więcej, tylko historyczne, utarte już nazwisko Wagi, reszta, to jest wartość jej treści, do kogo innego należała. Jednakże musiała mieć wysoką wartość swoją historia Wagi, kiedy ją a nie inną jaką wziął Lelewel do przerabiania. Miała ją w istocie wielką i nic to nie znaczy, że właściwie mówiąc, nie było w roku 1818 w czem tak bardzo robić wyboru. Bandtkie i Faleński wydali swoje dzieła już wówczas, ale autorowie żyli i nikt do ich własności nie miał prawa. Prawda, że długo historia Wagi była jedyną xiążką elementarną, dopiero za czasów xięstwa warszawskiego znalazła współzawodników. Ale odrzuciwszy na bok tę ważną okoliczność, historia Wagi istotnie była tego rodzaju, że zasługiwała na współzucie uczonego, że warta była przerobienia: nie mówim tutaj już o samym języku i stylu, które się odznaczały jasnością i prostotą, ale autor wiedział naprawdę czego i jak ma uczyć, ztąd wady jego xiążki płynęły więcej z małego jej opracowania, jak z czego innego; Miklaszewski i Gołębiowski ważniejszemi błędzą grzechami. Wziąwszy tedy w swoją opiekę xiążkę Wagi, drugi jej autor, zrobił z téj Historji xiążąt i królów, że tak się wyrazim, małe arcydzieło. Dotknął po kolei wszystkiego, i prawa i zwyczajów i literatury, tak, że stworzył w miniaturze zupełny obraz przeszłości polskiej; dzieci w dziele stryja i star-

sze pokolenie w książce Wagi, mają się teraz z czego uczyć. Nowe wydania historii Wagi mogą już tylko wychodzić w przerebieniu z roku 1824: inaczej, byłoby to popelniać anachronizm. Zupański to miał na względzie i powtórzył teraz ostatnie wydanie wileńskie. Zrobił rzecz bardzo pożyteczną i bardzo prostą: dziwnim się nawet, że ta myśl nie przyszła prędzej któremu innemu z xięgarzy. Są i tutaj nowe zmiany, jakich nie ma w wydaniu z roku 1824 i tego tylko żałuję, że ich tak mało. Historją Wagi razem z wiekiem swoim, razem z nauką ciągle doskonalic się powinna, na lat trzydzieści i kilka, które od ostatniego upłynęły wydania; zmian tu widzimy mało, ale jakie są, dobrze że są: idzie tutaj o utrzymanie zasady i dziękujemy za te zmiany panu Zupańskiemu. W nowem wydaniu dodano dokładniejszą wprowadzie, ale zawsze mniej dokładną chronologję gospodarów Multan i Wołoszczyzny, doprowadzoną aż do czasów ostatnich, tudzież chronologję hetmanów kozaczyzny: szkoda, że w tej ostatniej są błędy, które już naprawiły świeże w tym przedmiocie uczonych badania. Ważniejsze zmiany dotyczą się pierwotnej historii, która w ostatnich czasach przeszedłszy przez krytykę uczonych, wcale odmienne jak poprzednio ukazała nam zarysy. Takie rzeczy, jakie tutaj czytamy w pierwotnej historii, jakie radykalnie zmieniają zapatrywanie się uczonych na przedmiot, bardzo są w miejscu w książce elementarnej, bo po cóż zresztą byłaby krytyka, gdyby jej wywody, jej wnioski, jej wreszcie powszechnie przyjęte twierdzenia, zostały tylko w książkach uczonych i nie przeniosły się do dzieł powszechniejszego użycia? Jest nareszcie czwarta zmiana w nowem wydaniu, to dodatek jeograficzny. Waga oprócz historii, wydał kiedyś niewielki opis Rzplitej, podług podziałów jeograficznych kraju, zapewne dla tychże celów co i historję. Doskonale zrobiło się, że i tę małą broszurę dołączono do wydania historii: uczącemu się, trzeba przedewszystkiem poznać kraj, o którego przeszłości chce się czegoś dowiedzieć, a trzeba przyznać, że o jeografji dawniej Rzplitej niewiele dokładnych w publice naszej wiadomości. Niemożna tedy dosyć zalecić historii Wagi. Potwarzamy, dla celów swoich jest to książka u nas jedyna — i nie dziwnego. W wielu i nawet w bardzo wielu rzeczach, historja Wagi więcej nauczy, jak nawet obszerniejsza znacznie treścią historja Bandtkiego, która mimo to ma jednakże swoje zalety i zasługi.

Walewscy herbu Kolumna; nazwisko herbu swego przełożywszy na włoskie, niesprawiedliwie do rodziny włoskiej Colonnów się liczą, gdy są szlachtą polską i nie mają żadnego związku z Włochami. Dawna to rodzina, jeszcze z Koniecpolskimi i War-

szyckimi spokrewniona, ale nie zawsze w jednej mierze utrzymywała blask swój, dla tego wznosiła się i upadała często. Dziedziczyła na Walewicach i jeszcze *Konstanty*, kasztelan konarski łączycki (wspomniany w texcie) pisał się na Walewicach w roku 1696, kiedy podpisywał konfederację (Vol. Legum). Tenże *Konstanty*, potem kasztelan brzeziński, umarł w 1709 roku. — Syn jego *Józef*, kasztelan naprzód brzeziński, potem łączycki i nareszcie od sierpnia 1750 roku wojewoda łączycki, umarł w 1759. Córkę jedyną wydał za innego *Józefa* Walewskiego, kasztelana łączyckiego, który również był kasztelanem brzezińskim od roku 1759, a łączyckim został w roku 1761, umarł zaś w 1763. Po nim pozostały cztery córki, i dwie z nich poszły za Walewskich, dwóch braci rodzonych, podkomorzyców sieradzkich. — W ostatnich czasach *Michał*, rozpoczął zawód swój od dworu Stanisława Lubomirskiego, wojewody braclawskiego. Potem był marszałkiem konfederacji w jeneralności na Podgórzu krakowskim, jednym z dzielniejszych; potem podkomorzym krakow. i nareszcie wojewodą sieradzkim od listopada 1784 roku. Skończył w Targowicy, gdzie jako marszałek konfederacji województwa krakowskiego, zastępował Szczęsnego w władzy nad jeneralnością, ale przeciw drugiemu podziałowi protestował; umarł zaś w październiku 1806 roku w Tuczyńcu w Krakowskim, mając lat 71 wieku. — Było kilku w tym czasie Walewskich na kasztelanji rozpirskiej: (jeden *Zygmunt*, który umarł w 1717; drugi *Zygmunt* był od 1729—33, trzeci *Felicjan* w roku 1753—4) i na kasztelanji spicymirskiej (tu był jeszcze w roku 1661 *Stefan*, dalej *Kazimierz* w roku 1711, i inny *Kazimierz* w roku 1737, *Stanisław* od 1768, a umarł w 1769 roku). — Oprócz tego, odznaczeni się Walewscy i na innych mniejszych wojewódzkich urzędach, najczęściej w Sieradzkim, a mianowicie w powiecie piotrkowskim. — Inny, *Adam*, brygadjer wojsk koronnych w ostatnich chwilach Rzplitej. — *Anastazy*, syn *Józefa* kasztelana łączyckiego, a wnuk wojewody łączyckiego, był posłem na sejny 1776 i 1788, szambelan królewski. Tenże czy inny *Anastazy* został starostą wareckim po śmierci wdowy po *Józefie* Puławskim, w roku 1791.

*Wargoccy. W herbarzach szlachty polskiej nie ma tego nazwiska, nie klejnotem się też dwóch Wargockich wslawiło, ale literaturą. Jeden z nich mógł zwrócić na siebie uwagę dziejopisarzy przez pracowitość swoją; wytłomaczył na język polski wielu autorów łacińskich, np. Cezara pamiętniki o Gallji, Tacyta i t. d. Tłomaczył też z łacińskiego na polskie Pielgrzymkę Radziwiłła Sierotki do Ziemi świętej. Dziwne losy tej Pielgrzymki: napisana po polsku, wyszła w przekładzie łacińskim Tretera, a polacy ją zna-

ją li tylko z przekładu polskiego, który z łaciny Treterowskiej zrobił xiądz Wargocki. Nietylko ważnością przekładów, ale i językiem swoim odznaczył się tłumacz, staro-polskie tam zwroty, pełno wyrażen malowniczych, język jędrny, wzniosłością i ścisłością łacinę przypomina, Gallja tam zawsze Francją, konsul nazywa się burmistrzem, legat pułkownikiem; pod narodowe formy był wtedy zwyczaj wciskać instytucje i nazwania rzymskie; koloryt rzymski tedy nie jest tam ściśle zachowany, ale prócz tego wszystkie są zalety. Przekłady Wargockiego warte są przedruku, to też Mostowski w swoim Wyborze pisarzy polskich i Tacyta i Cezara powtórzył. Obszerniej o tych dwóch braciach Bartłomieju i Jędrzeju, co pisali i kiedy co wydawali, pisze Maciejowski w Piśmiennictwie T. II str. 163 i T. III str. 495. O Jędrzeju, który był właśnie owym wybornym tłumaczem i z tego względu dzieje literatury polskiej obchodzi, znaleźliśmy nieznanę dotąd fakta w archiwum konsystorza warszawskiego; dla hjoografji tedy jego przywodzimy tutaj te szczegóły, które zbogacają tak mało jeszcze obrobioną w dziejach literatury stronę, że tak powiemy, osobistą, pisarzy naszych. I tak, xiądz *Jędrzej* Wargocki mieszkał w Warszawie i był w kollegjacie u św. Jana mansjonarzem, a nawet kaznodzieją, za panowania Zygmunta IIIgo w samych początkach XVII wieku. Strony rozwodowe używały xiędza Jędrzeja w sprawach swoich. Jedną taką sprawę wytoczyła przed sąd duchowny Zofja Zarzeńska, która nie chciała żyć z mężem swoim Pawłem Celejowskim; ale przegrała u prymasa, który nakazał oficjałowi warszawskiemu, żeby zmusił ją do pożycia z mężem. Zatem Jędrzej z Dłużniewa wice-dziekan św. Jana, stanął w konsystorzu warszawskim 11 marca 1602 roku i obstając przy prawach męża, chciał ją zmusić do zgody; ale powódka przez Stanisława Słupskiego, pisarza Nowej Warszawy, protestowała przeciw temu, tłumacząc się, że już założyła appellację. Poczem stanęła tegoż dnia sama powódka i oświadczyła, że prokuratorami do tej sprawy swojej stanowi xiędza Jędrzeja Wargockiego i Słupskiego (Akta kons. Vol. 9 fol. 247). Co Wargocki zrobił w tej sprawie, nie ma śladu. Ale niedługo potem znajdujemy w tychże aktach konsystorza inną, ważniejszą a już osobiście jego samego dotyczącą się sprawę. Oto instygator z urzędu (officii) oskarżył xiędza Jędrzeja wroku 1603, że posiadając u św. Jana mansjonarję, nie mieszka przy swoim beneficjum i nie tłumaczy się z tego; wnosił zatem, by pozbawić go mansjonarji, wakans ogłosić i beneficjum po nim kanonicznie obsadzić. Xiądz Jędrzej bawił już podówczas w Krakowie; kiedy mu doniesiono o tem postępowaniu zaocznem, pisał do kapituły pod dniem 3 lipca 1603 roku i wliście tym rezy-

gnował mansjonarję. Mimo to instygator z kolei rzeczy przystąpił do sprawy: gdy na dniu 9 lipca, jako terminie wyznaczonym, xiądz Jędrzej nie stawił się, skazany został na kontumację. z uwagi jednakże na list do kapituły pisany, officjał warszawski z wielu powodów żądany wakans ogłosił i Wargockiego mansjonarji pozabawił. Pozostawił mu jednak prawo do wszelkich zaległości, jakieby mu wypadaly z tego beneficium po dzień skazania (Akta kons. Vol. 9 fol. 290). Trzecia wzmianka, którą spotykamy w tychże aktach o xiędzu Jędrzeju, pochodzi z roku 1607. Wtedy albo-wiem xiądz Stanisław Slotwiński (prefekt?) św. Jana processował xiędza Jędrzeja w konsystorzu warszawskim o 60 złp. długu (Akta kons. Vol. 9 fol. 465). Z tych kilku wzmianek przekonywamy się, że i pod względem charakteru nie był xiądz Jędrzej Wargocki kapłanem jak należy. Stawał w sprawach rozwodowych przeciw wyrokom prymasa; dalej, opuszczał swoje obowiązki do takiego stopnia, że aż zaocznie potępiono go i pozbawiono urzędu; nareszcie, długi robił i nie oddawał ich, aż processa prowadzono przeciw niemu; zasłużony mąż literaturze nie bardzo był gorliwym kapłanem i tchnął duchem może troszkę protestanckim.

Warszycy herbu Abdank. *Michał*, wojewoda sandomierski, umarł dnia 10 maja 1697 roku w Częstochowie, jadąc na sejm elekcyjny do Warszawy. Był to zięć kasztelana krakowskiego Warszzyckiego, syn zaś Alexandra, podkomorzego sieradzkiego.— Syn Michała, a więc nie kasztelanie krakowski (jak w texcie) *Stanisław*, miecznik koronny, umarł w 1704 roku. Miecznikostwo wziął po bracie. *Stanisław* kasztelan krakowski umarł 25 stycznia 1681 roku w Pilicy, najzaciejszy staruszek. — Drugi syn Michała, *Jerzy*, ze starosty piotrkowskiego kasztelanem naprzód łęczyckim mianowany 12 maja 1702, a wojewodą 19 listopada 1718, umarł w 1733 roku. Ostatni to z Warszzyckich, dziwak, okrutnik, satrapa, tyran, jakich wtedy dużo w Polsce było, wśród upadku ogólnego ducha i pojęcia obowiązków.

***Warteresiewicz Kajetan-Augustyn** urodził się we Lwowie dnia 18 lutego 1755 roku. Ojciec jego Deodat, posiadający we Lwowie kamienicę i sklep handlowy, nie szczędził nakładu na wysokie ukształcenie syna swego, które tak korzystnie jaśniało przez wszystkie dni żywota jego. Przyjęty do collegjum papieżkiego we Lwowie dnia 2 września 1769 r., przykładł się z wielką pilnością do nauk przepisanych, obok których nabywał także wiadomości języków obcych. Ukończywszy z chwałą tamże nauki, wyswięcony został na kapłana dnia 26 lipca 1779 r. Wkrótce wysłany do Warszawy, przy nuncjaturze apostolskiej wprawiał

się w potrzebnej biegłości kierowania sprawami duchownymi. Tu wstąpił się także po różnych kościołach z wymowy kaznodziejskiej. Powróciwszy z Warszawy, był przez dwa lata professorem humaniorów przy kolegium papieżkiem we Lwowie, przyczem od roku 1781 pełnił obowiązki wikarego. W roku 1784 był aktuarjuszem konsystorskim i katechetą przy szkole panieńskiej zakonnice ormjańskich. W skutek zasług został kanonikiem w 1791 roku. Nie przestawał atoli gorliwie opowiadać słowa bożego. Dla dokładnej znajomości języka włoskiego, garnęli się do niego włosi we Lwowie mieszkający; on był ich ojcem duchownym, szczerym doradcą w sprawach domowych i przy zgonie pocieszycielem. Od roku 1805 przez lat prawie 12 był spowiednikiem zakonnice ormiańskich, i dopomagał także w rządzeniu dyecezą arcybiskupowi, już na siłach upadającemu, po którego śmierci, duchowieństwo zgromadzone do wyboru nowego arcybiskupa, dnia 1 lipca 1817 roku, obrąło go pierwszym kandydatem. We trzy dni po elekcji, Cesarz Franciszek I z żoną swoją przybył do Lwowa i bawił tutaj dni 18. W ciągu tego czasu doniosło mu duchowieństwo o elekcji. Drugi kandydat, xiądz Samuel Moszoro, proboszcz kucki, wielkie poczynił zabiegi o infułę, tak dalece, iż gdy Cesarz przyszedł na sessję do gubernji, na której referowano akt elekcji, referent xiądz Zeisl dał votum za xiędzem Moszorym i większa część radców za nim kreskowała. Lecz gubernator odezwał się: „My żadnego z kandydatów nie znamy, xięża dobrze się znają, a gdy oni na pierwszego kandydata xiędza Warteresiewicza podali, mojem zdaniem on jest najgodniejszy.“ Cesarz całą tę sprawę sobie zachował, a przed wyjazdem, dnia 27 lipca dał xiędzu Warteresiewiczowi nominację na arcybiskupstwo lwowskie. Trzy lata upłynęły nim został konsekrowany, bo papież nie expedjował bulli, z tej przyczyny, że dotąd arcybiskupów ormiańskich papież sami mianowali, a Cesarz to prawo sobie przyznawał, bo uposażył to arcybiskupstwo. Po długich rozprawach, papież ustąpił swego prawa, pod warunkiem, aby duchowieństwo było utrzymane przy przywileju obierania trzech kandydatów i miało przyzwoite uposażenie. Na co przystał Cesarz i wkrótce, to jest dnia 19 marca 1819 roku, Rzym potwierdził wybór pierwszego kandydata. Bulla papieżka wraz z dyplomem cesarskim quoad temporalia dopiero w maju 1820 roku nadesłaną została. Dnia 16 lipca 1820 roku konsekrował go xiądz Andrzej Aloizy Ankiewicz, arcybiskup lwowski, w assistencji xiędza Hoffmana, proboszcza kapituły, i xiędza Poniatowskiego kustosza. Dnia zaś 23

lipca odprawił się obrządek intromissji w katedrze ormiańskiej. Wprowadzał go xiądz Samuel Stefanowicz, proboszcz kapituły. Processja zaczęła się z klasztoru panien zakonnych, obeszła około kościoła, któręj asystowała starszyzna ormjan, milicja miejska i znaczna liczba wiernych. We drzwiach kościelnych zaintonował proboszcz „Te Deum laudamus, i w asystencji całego duchowieństwa wprowadził go przed wielki ołtarz. Po skończonym hymnie, odśpiewał stosowną modlitwę, po któręj od ołtarza obrócony do ludu, czytał dyploma cesarskie, przyznające temporalia arcybiskupowi. W krótkiej zaś do ludu przemowie, wytłómaczył, co znaczy ten uroczysty obrządek, jakie miłosierdzie boskie, że nam daje pasterzów, wkońcu zalecił ludowi modlitwy na uproszenie u Boga łaski dla obecnego pasterza, aby był w sile i mocy odpowiadać swojemu powołaniu. Potem wprowadził go do katedry i w imieniu duchowieństwa i całej dyecezji złożył mu powinshawanie. Zasiadłszy na stolicy arcybiskupięj, we wszystkich działaniach swoich starannie unikał próżnej chwały. Rządził dyecezą w pokorze i cichości serca, jak gdyby go nie było; tak delikatnym był w tym względzie, iż nawet pozornie nie chciał nikomu dać uczuć poruczonej sobie władzy. Posiadał obszerne naukowe wiadomości, ale te pokora jego nadzwyczajna ukrywała przed światem. Jemu zawdzięcza duchowieństwo ustalenie pensji rządowej. Stany galicyjskie zgromadzone dnia 18 października 1823 roku, obrały go deputowanym wydziału duchownego na lat sześć, z roczną pensją 1,000 złr. Cesarz ten wybór potwierdził dnia 3 kwietnia 1824 roku. Dnia zaś 19 maja tegoż samego roku, przyłączył mu pensję roczną do osoby (personalzulage) w kwocie 2,000 złr. Umarł dnia 6 lutego 1831 roku i był okazale pochowany przez xiędza metropolitę Lewickiego, przy asystencji duchowieństwa trzech obrządków i czterech zakonów. Zapisał kapitule cały swój xięgozbiór. W rękopiśmie zaś zostawił kazania pełne ducha apostołskiego, które posiada xiądz kanonik Axentowicz, były kapelan jego. Są one wprawdzie w dobrych rękach, ale daleko większą przyniosłyby korzyść, gdyby je wydał na widok publiczny. (Żywoty sławnych ormjan xiędza Baracza).

Wawrzecy poszli podobno ze Skrzetuskich, jak mówi Duńczewski; rodzina polska przesiedlona oddawna już na Litwę. W ostatnich czasach dużo wzięta w swoich stronach. Ale największem z nich światłem dom swój opromienił *Tomasz*, urodzony w roku 1753; był posłem braclawskim na sejmie cztero-letnim w roku 1788, jednym z najwymowniejszych i najzacniejszych. Chorąży wielki litewski, ogłoszony na sessji sejmowej dnia 25 lu-

tego 1791 roku następcą Antoniego Dziekońskiego na urządzie, to jest podskarbin nadwornym litewskim, ale nie doczekał się ministerstwa z powodu Targowicy. Potem czynny za Kościuszki w roku 1794. Pełnomocnikiem był najwyższej Rady narodowej w Litwie i po bitwie Maciejewickiej obrany naczelnikiem, broń złożył pod Radoszycami. Osiadłszy w zakątku swoim na Żmudzi, został radcą tajnym w Rossji i był jednym z najczynniejszych założycieli towarzystwa dobroczynności w Wilnie. Po roku 1812 znowu wystąpił na pole działań politycznych. Był członkiem rządu tymczasowego w księstwie warszawskim. Został następnie senatorem wojewodą i pierwszym ministrem sprawiedliwości za odnowionego królestwa. Umarł zaś dnia 5 sierpnia 1816 roku w Warszawie. Nagrobek ma w katedrze wileńskiej; położył mu tę pamiątkę brat; napis z tego nagrobku ma Kraszewski w swoim dziele o Wilnie Tom 2 str. 261. Mowy jego niektóre są drukiem ogłoszone.

Wazyńskich trzy są domy: Abdanków, Jastrzębców i Pilawitów. Z Abdanków Skarbków są w ostatnich czasach: *Antoni*, skarbnik wielki litewski, fundator marjanów w Miłosławiu, co zatwierdza konstytucja w roku 1775. Złożył urząd. — Inny *Antoni*, podkomorzy oszmiański, członek deputacji skarbowej w Wilnie od 24 kwietnia 1794 roku. — *Xiędz Porfry* bazylian, rektor kolegium włodzimierskiego; generałem zakonnym został w 1772 roku, a był nim do 1780, i drugi raz obrany w 1787, był nim do 1789 roku, kiedy król dał mu biskupstwo chełmskie ruskie. Opat żydyczyński. Mnich to zabity, biegły lingwista, zacny biskup, tem jedynie grzeszył, że łatwo kogokolwiek bądź na xiędza wyświęcał. Umarł dnia 9 marca 1804 roku, mając lat siedmdziesiąt cztery wieku.

Wereszczyński. Artykuł o biskupie Wereszczyńskim w Piśmiennictwie Maciejowskiego, był śliczną nowością dla historii literatury. Dzieje Rusi tak mało są nam znajome, że np. ta postać rycerska biskupa zakutego w helm i paucierz, a bojującego na pograniczu ukraińskim z ćmą tatarów, nie tylko nas wcale dotąd nie uderzała, ale teraz dopiero nawet na jaśnią wychodzi, i zaczyna zwracać pilną uwagę na siebie. A takich postaci dzisiaj, ukrywających się jeszcze przed okiem historii, wieleżto być mogło w tamtych stronach! Wereszczyński jest poetyczniejszą od innych figurą, bo widzimy go z pastorałem w rękę i z infułą na głowie, ścigającego mieczem tłumy najeźdźców, i marzącego o nowem urządzeniu Ukrainy, któreby niezawodnie dla Rzplitej dobre owoce przyniosło. Jakoś się dziwnie wszystko na to złożyło, że We-

reszczyński zainteresować musi w tej chwili ogół czytelników, bo razem w naszym czasie występuje jako literat, nie tylko jako biskup i obywatel. Pan Maciejowski pozbiierał liczne jego kazania, ocenił je i podał ich treść; a jednocześnie xiądz Hołowiński w Petersburgu, wczytawszy się w dawne zabytki języka, które po Wereszczyńskim w kazaniach jego pozostały, dostrzegł, że wydanie ich na świat przyniesie wielką korzyść dla bieżącej literatury i dla dziejów w ogóle. Maciejowski zebrał o Wereszczyńskim wiadomości; Hołowiński stworzył nowego literata, który zajmie miejsce nawet w książkach doręcznych, prawiących o literaturze, jak książki Majorkiewicza, Syrokomli, Lesława Łukaszewicza it. d. Dotąd było o nim głucho. Rycerską stronę Wereszczyńskiego poruszył zlekka Rulikowski w opisie powiatu wasiłkowskiego. Niewiele tam o nim, ale z tych kilku słów miarkować można o duchu, jaki ożywiał tego rycerza. Mówił nam też Seweryn Gołębiowski, że pomiędzy rękopisami biblioteki Zamojskich, jest mnóstwo listów Wereszczyńskiego, które rzucają wiele światła na dzieje ówczesnej Ukrainy i na tę nową postać samego biskupa. Z owych napomknien wyrysował nam się zbyt jaskrawymi barwami w wyobraźni ten biskup kijowski na pograniczu ukraińnem, z krzyżem i mieczem w rękę. Wereszczyński był rusinem. Urodził się w Zbarażu, blisko Ukrainy; nie więc dziwnego, że w nim za lat już młodych silnie zagrała dusza kozacza. Ojciec jego był pierwszym w rodzinie katolikiem; matka zaś u Niesieckiego w drugim wydaniu nazywa się Paroską (tak też jest i w Piśmiennictwie); w artykule xiędza Hołowińskiego (w Pamiętniku religijno-moralnym z roku 1852) nazwana Jaroską herbu Rawicz; była najpewniej, jak sam herb wskazuje, Jarocką na Jaroczynie Rawiczanką. Sam xiądz Wereszczyński był naprzód oficjałem władzyki chełmskiego, a potem dopiero przeszedł na obrządek łaciński, który mu dał krzesło w senacie i opactwo sieciechowskie. Opakie dochody szły na wsparcie ubogiego biskupa kijowskiego, bo jego stolica była więcej *in partibus*, jak niegdyś inne biskupstwo lubuskie, ufundowane dla Rusi w Opatowie. Pan Maciejowski mówi, że biskupstwo kijowskie prawie nie exystowało aż do czasu Władysława Jagielly i Zygmunta IIIgo, którzy chcieli je podźwignąć, ale napróżno, bo fundusze oddawna zaginęły, a resztki wystawione na upadek, zwłaszcza gdy ruskie ziemie wiecznie trapił najazd tatarów, a od niedawna jeszcze wojna kozacza. Ztąd biskup kijowski Wereszczyński sam różne wymyślał i przedstawiał środki ku zasłonięciu ziem ruskich i osadzeniu pustyni ogolonej z mieszkańców krainy. Celem jego, jak powiada p. Maciejowski, było utrzymać biskupstwo przy życiu; nam się zdaje,

że to punkt widzenia więcej ścieśniony, jak było w istocie. Wereszczyński urodził się na myślącego obywatela macierzystego kraju, z miasta biskupiego Chwastowa zrobił gród Nowy Wereszczyn i założył w nim drukarnię, w której kazał odbijać swoje projekta, żeby je rozrzucić po Polsce, i sejm jednać dla bardzo rozległych widoków. Chciał założyć na Ukrainie szkołę rycerską i zakon krzyżowy, któryby za jedyny cel swojego życia, miał wieczną walkę z barbarzyństwem mahometańskim. Napisał projekt obrony przeciw turkom, których chciał wygnać z Europy. Podawał sposoby zaludnienia Ukrainy, np. żeby każdy szlachcic, który nie miał w posiadłości łanu całego, a kmieć który nie miał pół łanku, aby na Ukrainę, dla jej osiedlenia, prawem sejmowem z miejsca swego był ruszony. Wszystkie te plany pokazują w nim człowieka gorącego, marzącego, ale zawsze głęboko myślącego i może wyższego gienjuszein nad wiek Zygmunta IIIgo. Był trochę fantastykiem, czego dowód w tem, że pisał list do sultana Mahometa, w którym radził mu, żeby przyjął wiarę świętą (u Maciejowskiego str. 406). Że nie miał na celu ani władzy doczesnej, dowodzi tego sama myśl o założeniu zakonu; że nie myślał o zebraniu dochodów, dowód w tem widzimy, że w Chwastowie czyli w swoim Nowym Wereszczynie, zbudował kościół i uposażył parafję, oprócz założenia drukarni (Rulikowski str. 68); a dalej, że na czele najemnych wojsk swoich i kozaków nadwornych, ścierał się i zamiatał stępy w licznych pogoniach za tatarami (jak nam rozpowiadał Gołębiowski) Myśl jego o kordonie pogranicznym na Niżu, któryby razem z kozakami, z tej strony bronił Rzplitej przeciw wszelkiej napaści, znalazła wiele poklasku. Xiądz Piotr Grabowski, proboszcz parnawski, rozwijał ją w osobnej broszurze, której tytuł: Polska bitna (Maciejowski str. 380). Nie bez tego, żeby o niej nie zagadano kiedy i na sejmach, a jeżeli nie kto inny, to pewno sam biskup tę ważną materję wnosił na obrady narodowe. Wereszczyński był uczonym człowiekiem i wcale nie uprzedzonym w teologii, chociaż nader gorliwie bronił religji i praw kościoła katolickiego, i czynem i pismem, albowiem sam nawracał żydów i listy do nich drukował w Krakowie, dowodzące, że już przyszedł Messjasz. Jako dowód jego światła, a więc i umiarkowania, i to przytoczyć wypada, że w kazaniach swoich odwołuje się nawet do zdań Marcina Lutra, ilekroć widzi, że zgodne są z duchem kościoła katolickiego. Więc z którejkolwiek bądź strony spoglądać będziemy na tego znakomitego człowieka, zawsze powinszować należy dwom uczonym, którzy go wskrzesili dla historii polskiej. Wereszczyński żyje, działa, naucza za króla Stefana i Zygmunta IIIgo; i jeżeli nie będzie wielkością majesta-

tyczną, świecącą po wsze czasy i epoki, zawsze jest jedną z pierwszych znakomitości chwili swojej, i dzieje już teraz, kiedy zmarł, twychwał dla nauki, bez niego pewnie się nie obejdą. Mimo- wolnie żal się rodzi, że następca jego na biskupstwie, xiądz Kazi- mirski, zniszczył wiele Wereszczyńskiego pamiątek; np. że napo- wrót Chwastów zrobił z Nowego Wereszczyna. Wiek XIX zda- je się, zapłaci z lichwą znakomitemu człowiekowi, za dawną spół- czesnych niesprawiedliwość. Wereszczyński w jednym z dzieł swoich: „Wizerunek nakształt kazania uczyniony“ i t. d. z r. 1585 wspomina obszerniej o swojej rodzinie, ojcu i matce, oraz kre- wnych bliższych. Wyjątek ten cały, który bardzo wiele naucza, nawet o kościelnych stosunkach Rusi dawniej do Polski, przedru- kowano w nowem wydaniu dzieł Wereszczyńskiego, które wyszły za staraniem Kazimierza Turowskiego w Biblijotece polskiej w Kra- kowie. Xiądz Hołowiński miał wydać wszystkie dzieła tego bi- skupa, ale wydał tylko same teologiczne, kazania i homilje. Więc trud dopelnienia tego wydania wzięła sprawiedliwie na siebie Bi- blijoteka polska i ogłosiła „Pisma polityczne xiędza Józefa We- reszczyńskiego.“ Szkoda że i to wydanie zupełne nie jest. Re- dakcja Biblijoteki aż siedmnaście dziełek Wereszczyńskiego wyli- cza; przedrukowała zaś tylko *Publikę* z roku 1594, *Votum* z roku 1597, *Sposób osady nowego Kijowa* z roku 1595, i *Regulę* czyli naukę albo postępek dobrego życia króla każdego chrześcijańskie- go, z roku 1587. Wielka szkoda, że innych pism nie przedruko- wano, wszystkie te albowiem rzeczy, które Biblijoteka polska wy- dała, są wielkiem wzbogaceniem historii uarodowej, jako pełne tre- ści i patriotyzmu.

Wessel. Dostały się nam w ręce papiery, których wartość historyczna jest niezmierna, bo służą nietylko do wyjaśnienia cha- rakterystyki wielu ważnych osób za czasów Stanisława Augusta, ale malują nam całą epokę tych dziejów, przedstawiają nam stron- nictwo nieprzyjazne królowi. Jak pisać dzieje Baru bez pozuania papierów podskarbiego Wessla? Działacz to pierwszego rządu i w ciągu pięcioletnich zapasów stoi ciągle na pierwszym planie. Ma- my w ręku listy pisane do niego od różnych potężnych wpływem i znaczeniem osób; listów tych mniej więcej będzie do kilku tysięcy. Pisze do Wessla osób mniej więcej czterdzieści — cała starszyzna konfederacji, kobiety, ajenci, marszałkowie. Są tutaj i poufne listy i listy pisane cyframi, depesze, plany, projekta i mowy, noty dy- plomatyczne i t. d. Oprócz naszych, pisują do podskarbiego wielkie figury dyplomatyczne innych państw z owego czasu, ministrowie, posłowie, ajenci, xiąże Choiseul, Viomenil, Chateau- fort, Durfort i t. d. Jak pisać dzieje wojny domowej za Stanisła-

wa Augusta, bez rozpatrzenia się w tych papierach? Szczęśliwy jakiś wypadek wyratował je z poddasza, z uchrony domowej, gdzie z upływem czasu może by się potraciły, albo padły ofiarą robactwa; ze stratą ich wieleby przygasło światła i wiele pozostałoby zagadek w historii owęj, wiele nierozwikłanych zdarzeń, wieleby fałszywych sądów o ludziach i wypadkach weszło do nauki, do historii. W papierach Wessla jest jednostronność; pisuje tutaj jedno stronnictwo przeciwue królowi, ale i to jednak zbiera się do kupy, a wszystkie odcienia konfederackie figurują w tych listach. Obraz tu zawsze nie całej Polski, jak w Tomicianach, ale prawie połowy Polski; obraz to w mniejszych nierównie rozmiarach, ale zawsze obraz wysoce historyczny, wysoce prawdziwy, wysoce ważny. Wessel jeszcze za panowania Augusta IIIgo odegrał świetną rolę i zajął znakomite stanowisko w kraju; z generała wojsk koronnych został wojewodą łęczyckim, później zaś podskarbinem wielkim. Przywiązał imię swoje do wielkiego wypadku, który wyglądał na bankructwo narodowe, gdy sejmy nie dochodziły i dla tego nic postanowić nie mogły co do monety, Wessel uniwersalami swojemi ogłosił w Koronie sławną ową redukcję, która tyle osób zubożyła. Związany podaniami, przyjaźnią, usposobieniem jednakowem do dworu, zapisał się do liczby stronników saskich, którzy broniąc formy rządu jaka była, chcieli też szereg Augustów zatrzymać na tronie. Bogatym nie był, ani z siebie, ani z żony, Wielopolskiej z domu. Jedyne co tylko związkami rodzinnymi mógł imponować szlachcie, która dla tego samego milej spoglądała na Wesslów, że królewiczowa Konstanta była Wesslówna z domu. Szlachta widziała w królewiczowej zabytek czasów świetniejszych, widziała synowę Juna III. Dla tego i król ją czcił, dla tego i Wessel błyszczał w promieniach jej majestatu, jako rodzony synowiec. Królewiczowa też miała dla niego wiele przyjaźni; jemu nie zaś komu innemu sprzedała Pilicę. Królewiczowa reprezentowała dawne czasy, ze śmiercią zaś Augusta IIIgo już czasy saskie były dawne i dla tego wzdychała do nich szlachta. Wessel poszedł za tym ogólnym popędem. Powstając przeciw reformom w kraju, walczył za sprawą, która nie miała nadziei, to jest za dworem saskim. Godził się potem z królem i gniewał się z nim, stosownie do chwilowego położenia kraju; aż wreszcie jawnie, otwarcie uderzył w opozycję; przeszedł z całym swoim taborem do obozu konfederackiego i zasiadł w jeneralności, Papiery nasze nie albo mało co mówią o działaniach Wessla przed rokiem 1768, a wszystkie do następnej epoki się odnoszą i pokazują czem był, co znaczył pomiędzy szlachtą. Powiedzmy to jednakże z góry, że Wessel nie był bez zarzutu, kiedy wchodził

do ostatniej sprawy. Gadano wiele na niego, wiele mu wyrzucano. Oskarżanie wzajemne weszło w modę, owszem, było zawsze u nas w modzie. Stronnictwa nie przebaczały sobie, a kiedy się czerniły, to już na dobre. Wessel należał do tej pośredniej warstwy narodu, a raczej do tej klasy ludzi, co to siebie niepewna, bojaźliwe stawiała kroki na polu dziejów, co to niewiedziała jak sobie ma postępować, żeby się utrzymać na zajętem stanowisku, co to chciała wszędzie i zawsze rej wodzić. Cecha to ogólna wieku, cecha zepsucia, jakie nurtowało społeczeństwo nasze. Filozofja, brak wiary, egoizm, to wybitne przymioty ówczesnego społeczeństwa. Intrygowali wszyscy, zdradzali wszyscy. Z całej masy ludzi historycznych tej epoki, ledwie kilkanaście znalazłoby się postaci nieskazitelnych, można ich na palcach wyliczyć. Błędy, wykroczenia innych były większe albo mniejsze, ale zawsze były, zawsze dawały powód do zgorzenia publicznego. Taką niepewną sławę pozyskał i Wessel, wprzód zanim wystąpił w szeregach jeneralności. Papiery nasze ukazują go tutaj w nowem zupełnie świetle. Od pierwszego zawiązania się konfederacji, zaraz Wessel czynny, niezmiernie czynny, czynny przez lat pięć bez ustanku; wszystkim się zajmuje, wszystko go obchodzi, całej roboty, całego kłębka nici trzyma w swoim ręku. Gdyby nie Wessel, jeneralności wcaleby nie było i Bar skończyłby się w kilku miesiącach. Jakoż w istocie wparli go do Turcji bardzo prędko jeneralowie królewscy. Na jesieni 1768 roku już nie było w Polsce konfederacji, wybuchła ona i znikła, niedobitki przeszły zagranicę. Wtedy to na plac wychodzą biskup kamieniecki i podskarbi. Biskup dyplomata, ciągle w podróżach, po Dreznach, Wiedniach, Paryżach. Biskup rozerwany, choćby chciał nie może działać w kraju. Służąc sprawie swęj służy i rodzinie, bo mu pochlebia, że brat jego dźwiga laskę, że w ręku swem trzyma niby wodze rządu Rzplitej. Takim sposobem działanie wewnątrz zostawił cakiem dla Wessla. A Wessel odnawia konfederację w Białej, stanowi marszałków po województwach i powiatach, robotę skończoną w pół roku, przedłuża na przeciąg czasu pięcioletniego. Nie był to już Bar, ale była jeneralność. Złe u nas rozumieją rzeczy, kiedy konfederacje zawiązane na Podgórzu krakowskiem, z których potem jeneralność poszła, uważają za jedno z Barem. To była robota osobna, która się tylko manifestowała przy tem, przy czem manifestował się podkomorzy różański: przecież i Barscy tak samo podnosili chorągiew radomską i uważając swoje wystąpienie za dalszy ciąg poprzedniej konfederacji xięcia Panie kochanku, dawnego marszałka powoływali do laski; Krasiński podnosił ją tylko z początku tylko tymczasowo, aż do przyjazdu xięcia.

Potem już dopiero jeneralność uznała marszałków barskich i nastąpiła jedność, ale gdyby, jak powiadamy, nie działał Wessel w zimie 1768—9, nie byłoby wcale tych zapasów pięcio-letnich: był on ich duszą i przed upadkiem i po upadku Bierzyńskiego. Wessel największy ze wszystkich polaków ma wpływ i więźność w Dreźnie, z Wesslem tylko jedynie znosić się chce elektorowa wdowa, xiążę Karol Kurlandzki jemu się zwierza. Podskarbi ciągle na to nastaje, żeby jedność była w Preszowie i w Cieszynie. Powiedzmy surową prawdę: jeneralność nie dawała wzoru, nie budowała nikogo postępowaniem swoim: kłótnie, intrygi i spory wypełniały całe jej życie. Nawet najpopularniejsze jak dotąd postacie, starosta ziołowski i Bohusz intrygowali, dokazywali. Wessel raz wraz tworzy w kraju konfederację, a każdy marszałek do niego zgłasza się, jakby do władzy jakiej, bo Wessel ma przeważny, bodaj czy nie najprzeważniejszy głos w jeneralności. Wessel ciągle gniewa się na spory, co marszałków oddalają od celu, chęci, siły, powagi, przywołuje ciągle do kraju jeneralność, gdy się tuła po Węgrzech. Mógł się narazić natarczywością swoją, ile że był członkiem jeneralności jak każdy inny, jak pojedynczy konfederat, ale czemuż go często słuchali? czemuż tyle przewagi przyznawali temu człowiekowi sami zwierzchnicy jeneralności? Musiało tam być coś więcej w nim jak prosta intryga. Boć intrygi, powtarzamy to z naciskiem, nikt się nie wypierał podówczas. Ale tak mało znamy tę historję, to też powtarzamy o niej wielkie baśnie. Złe pojmowano stanowisko Wessla wśród ówczesnych zamieszkań, a raczej nie pojmowano go wcale; zbyt zawierziono chwilowym namiętnościami i uprzedzeniami stronnictwa. Rulhiere go całkowicie potępił, ale ogólnikiem tylko; Krasiński biskup szarpał go w najboleśniejszy sposób; Bierzyński, który zszedł z pola już w początku 1770 roku, w manifestie swoim całą winę nieszczęść swoich i postępowania zwał na Wessla, który jednak wytrwał do końca. Ale to głosy były jednostronne. Ten sam biskup kamieniecki, z początku, kiedy chodziło o utworzenie jeneralności, wierzył Wesslowi jak samemu sobie; później z nim zadarł, bo przewodniczyć się obudwóm chciało w robocie, a jeden drugiemu nie chciał ustąpić, przez podobną szlachecką czy pańską słabość, przez jaką pan milionowy starał się o biedne, piąte czy szóste starostwo, aby tylko ubiedz kogoś innego w łasce królewskiej. Biskup bardzo popularna figura w podaniu, nie był tak bardzo więty w swoim czasie; jemu, jako potomkowi rodziny historycznej i senatorowi, kłaniała się szlachta, ależ w podobny sposób kłaniała się każdemu, by najmuńszemu senatorowi. Ależ ten biskup miał także swoje wady i wielkie, których dzisiaj nie widzimy z od-

dalenia, i miał to szczęście, że przeszedł do potomności z glorią swojego poświęcenia się i nieskazitelności. Już to biskup z niego zły, wolterjanizmem trącił, dycieżą zajmował się mało, a do tego wszędzie być musiał, do wszystkiego się wtrącić; lubił plotki, tworzył kłótnie; dużo prywaty dźwigał na swoim sumieniu. W środku jakoś konfederacji prowadził układy z dworem, o xiężniczkę Lubomirską, marszałkównę koronną, dla jakiegoś Krasińskiego. Toż to dwa przeciwne bieguny: marszałek zięć xięcia wojewody ruskiego, krewny królewski a konfederacja. Biskup w czasie swego pobytu w Cieszynie porobił takie awanturki, że aż rząd austriacki groził mu okropnościami; poczty przejmował, listy otwierał. Od niego wyszło głównie oskarżenie na Wessla a jednak dziwna rzecz, brat biskupa, podkomorzy, w r. 1771, w drodze już z Turcji do Cieszyna, w Wesslu tylko posiadał całe nadzieje sprawy; toż kasztelan czerski Suffczyński, jedna z najgłośniejszych postaci konfederackich. Gdybyśmy chcieli wypisywać inne świadectwa listowe, nie znaleźlibyśmy dosyć na to miejsca. Lekkomyślnością to się robi u nas, że sądy z wiatru czerpiemy. Tej wady dał dowód Stanisław Kaczkowski, kiedy powiedział ogólnikiem, że co najpodlejszego było w jeneralności, Wessel temu winien; co najszlachetniejszego, to szło od biskupa. Bo więcej byłoby prawdy powiedzieć, że Wessel wszystkiemu, i temu i owemu winien, gdy bez niego historia Barska skończyłaby się w cztery, pięć miesięcy. Nie idzie nam tutaj o żadne rehabilitacje, ale o prawdę. Gdy się więcej materiałów takich jak nasze namnoży, złagodnieje wyrok namiętny przeciw Wesslowi, dzisiaj na wiatr rzucony; co brzydkie w jego życiu było, zostanie brzydkiem, jak zostanie u innych; co go samo oczyszcza z niesłusznych podejrzeń, wyświeci się, a historia na tem zawsze skorzysta. Dotknąć tylko tutaj musimy najdziecinniejszego zarzutu. Podskarbi sprzedał swój urząd Ponińskiemu za 300,000. Z konfederacją skończyło się jego życie polityczne, więc nie torem zwyczajnych intrygantów i egoistów, nie upierał się przy kluczach, przy których mógł zostać, ale korzystał z prawa i uchyliwszy się od władzy, sprzedał urząd. Wielki za to klamantes na niego u ludzi, którzy nie wiedzą, że wtedy wszystkie urzędy sprzedawano. Szczególny na szczycie popularności swojej i Jędrzej Zamoyski, kupowali urzędy i starostwa, sprzedawali wszyscy i kupowali też wszyscy. Był to zwyczaj, choroba wieku i nikogo za to potępić nie można. Mamy w notatach swoich z różnych źródeł spisana fuzę różnych urzędów i wiemy co każdy kosztował: starostwo, krzesło, nawet ministerjum szło dożywociem; więc cóż dziwnego, że ludzie sprzedawali innym prawo swego dożywocia? Zła

teorja, ale teorja winna. Wessła całe życie razem wzięte nie ostoi się może zupełnie przed sądem historii, ale ten sąd zawsze przychylniejszy będzie kiedyś od tego, jaki dzisiaj o nim wydają ludzie, którzy tych okoliczności i czasu bliżej nie znają. W sprawie barskiej miał swoje zasługi.

Węgleńscy z Chelmskiego na Rusi. W ostatnich czasach wstawili się. Z nich, *Wojciech*, z podstolego buskiego i pułkownika hussarskiego, kasztelan chelmski od września 1766 roku. Złożył krzesło dopiero we wrześniu 1786 roku, a dnia 9 października tegoż roku umarł w Chelmie, mając lat wieku 73. Patriarcha rodziny. Dochowwał się synów, którzy najwyższe urzędy ziemi chelmskiej piastowali i wszystko u swoich współ-zemianian znaczyli, za ojcem wpływ obywatelski odziedziczając. — *Antoni* był starostą chelmskim od roku 1789; *Onufry* chorążym, *Karol* stolnikiem, *Konstanty* podwojewodzim. — Inny Węgleński, brat rodzony kasztelana, *Łukasz-Ludwik*, był podkomozzym chelmskim od roku 1775. — *Onufry*, syn jego, w krótkim czasie z kommissarza grodzkiego chelmskiego, którym był obrany w roku 1792, został w styczniu 1794 podczaszym parczowskim (w nowym podziale kraju) i sędzią ziemi parczowskiej od lutego 1794 roku. Jedyny co te urzędy piastował. Krasicki tych wszystkich rachuje do herbu Godziembów, nie wiemy jak dalece sprawiedliwie. — Ale Szreniawitami byli dwaj mężowie, wstawieni już za czasów kongressowego królestwa, Węgleńscy, rodzeni bracia, Jan i Franciszek. *Jan* był po Matuszewicu ministrem skarbu królestwa Polskiego; usunąwszy się z tego urzędu, został przy ministerstwie stanu, wreszcie był prezesem izby obrachunkowej, a umarł późno już, bo dnia 13 lipca 1835 roku. — Brat jego młodszy *Franciszek*, urodzony w roku 1766, urzędował w Galicji, kiedy ojczyzna w r. 1809 zapotrzebowała jego usług. Kommissarzem był rządu xięstwa warszawskiego dla urzędzenia powróconych od Austrii departamentów, potem za królestwa sędzią najwyższej instancji; w roku 1818 mianowany senatorem kasztelanem, gdy zaraz w roku 1819 miał być dodany do pomocy ministrowi sprawiedliwości; minister ów usunął się (Walenty Sobolewski), a Węgleński z listy trzech kandydatów otrzymał pierwszeństwo, chociaż był ostatnim na liście (dwaj inni byli. Jan Nepomucen Małachowski wojewoda i Marcin Badeni kasztelan). Minister sprawiedliwości z niego był doskonały, biegły prawnik i dobry administrator. Ale niedługo rządził powierzonym sobie wydziałem sprawiedliwości, zakończył bowiem życie w Warszawie w dniu 10 maja 1820 roku.

Węzykowie pisali się z Węzykowej Woli. Węzyk był to właściwie przydomek rodziny, nie zaś jej nazwisko, jak naprzykład Dunin, Skarbek. Ztąd Skarbkowie byli np. Leszczyńscy, Kielczewscy i t. d. Duninowie byli Borkowscy, Wąsowiczowie, Skrzyńscy i t. d. Były jednak gałęzie rodziu tych, które nie przybierając żadnego nazwiska od wsi, pozostali i nadal tylko po prostu Skarbkami, Duninami lub Węzykami. Węzykowie byli też Widawscy z Widawy (w Sieradzkim), Rudzcy, Osinscy i t. d. Żadna jednakże z tych rodzin nie wslawiła się tak w dziejach, jak Węzykowie bez żadnego więcej przymiotnika. Ci to pisali się z Woli Węzykowej. Oprócz tych co w texcie, głośniejsi byli: *ksiądz Walenty*, urodzony dnia 24 lutego 1705 roku, uczył się w Rzymie; z kanonika, kustosz gnieźnieński, potem prezes trybunału koronnego w 1750 roku, wreszcie biskup chełmski od 1752. Uwolnił dyecezę od hyberny należącej się wojsku, bo spłacił ją z własnej szkatuły. W roku 1765 dnia 22 stycznia mianowany przez króla biskupem przemyskim, był pierwszym biskupem w wyboru Stanisława-Augusta. Niedługo żył na tem dostojenstwie i umarł w październiku 1766 roku, mając lat wieku 62. — Inny Węzyk, *Józef*, miecznik wieluński, będąc deputatem na trybunał wielkopolski, mianowany został dnia 23 sierpnia 1768 roku kasztelanem konarskim sieradzkim. Był nim i podczas drugiego sejmku delegacyjnego. — *Wojciech* z Widawy, zasłużony pułkownik w wojsku cesarskim, potem mianowany w lutym 1749 roku generałem majorem saskim. Miał brzydką sprawę z Kretkowskim, wojewodą chełmińskim, na którego nastawał życie, najechawszy go w domu z całą bandą, w roku 1757. Sławna sprawa, wiele o niej po społecznych gazetach i pismach. Wojewoda rozpoczął sprawę w trybunale o najazd i wygrał ją w lutym 1758 roku. Skazano wielu w tej sprawie, a generał ukrywać się musiał, aż do czci i honoru przywrócony przez konstytucję 1768 roku. Ominąwszy wielu Węzyków, którzy piastowali urzędy ziemskie, przychodzimy do *Kazimierza Rudzkiego Węzyka*, ojca dwudziściorga przeszło dzieci, za Rzplitej stolnika wiślickiego, który był posłem mielnickim na sejm 1788 roku i sędzią sejmowym. Ojciec to *Franciszka*, znakomitego poety, dzisiaj prezesa Towarzystwa naukowego krakowskiego, który był jeszcze w roku 1812 posłem na sejm, a później zasiadał w senacie jako kasztelan. Prymas pierwszym był senatorem z Węzyków, drugim biskup chełmski, trzecim Józef kasztelan konarski, czwartym zaś dziś żyjący *Franciszek*.

Wielhorscy herbu Kierdej. *Wacław*, brat rodzony Jana-Kazimierza podkomorzego i Antoniego tryuitarza, wspomnianych

w teście, był kasztelanem wołyńskim od r. 1704, a umarł w 1709 roku. — Wnuk tego, *Michał*, kuchmistrz wielki litewski, po spleceniu Podoskiego, od którego urząd ten kupił; konfederat radomski, potem barski, od jeneralności był posłem w Paryżu i wyrobił dla konfederacji subsydja pieniężne francuzkie. Romansowa to w dziejach postać, wdychać umiał, nie zaś działać, chociaż jego intencje były najlepsze, a wśród układów dyplomatycznych, znalazł czas i na kochanie się w Paryżu. Synowie jego różnie się odznaczyli: jeden *Michał* był jenerałem-lejtnantem w roku 1794 naczelnym wodzem na Litwie; drugi *Józef*, był jenerałem i w roku 1794 jeździł do Francji w missji dyplomatycznej, potem w legjonach walczył, wreszcie jako jenerał dywizji zastępował księcia Józefa Poniatowskiego w ministerstwie wojny w roku 1812. W roku 1816 został mianowany pierwszym ministrem wojny królestwa Polskiego i wojewodą, ale niedługo umarł. Ten Józef był szwagrem Tadeusza Czackiego, gdyż obadwaj mieli rodzone siostry Dębińskie, starościanki wolbromskie. — Trzeci, *Jerzy*, był posłem Rzplitej w Rossji za Cesarzowej Katarzyny 2ej, tam się ożenił z Matiuszkinówną i został na zawsze. Od tego Jerzego pochodzą Wielhorscy rossyjscy, którzy dzisiaj do ojczystego nazwiska, przybrali nazwisko macierzyńskie i zwą się Wielhorskiemi-Matiuszkinami.

Wielopolscy. W Peregrynacji Stanisława Wierzbowskiego, wojewodzica sieradzkiego do Francji (Dodatek do Czasu, marzec 1858 str. 489) czytamy o kanclerzu Wielopolskim, z powodu wesela jego z trzecią żoną we Lwowie w roku 1678: „Odprawiało się tam wesele imci pana kanclerza koronnego Wielopolskiego, który pojął imć pannę markiziankę d'Arquien, rodzoną siostrę żony króla imci. Co ten człowiek za disgusta pojął, trudno wypisać. Tylko to dokładam: „Bogdaj równą szlachciankę pojąć, niż się z domami wysokimi łączyć. Bo to wielki koszt, a mały pożytek: dla spowinowactwa królewskiego, szlachecką kondycję stracić.“ Na tem weselu oddawał pannę JW. Imć pan Jabłonowski, wojewoda ruski a hetman wielki koronny, stylem wielce obszernym, wywodząc, jako panna „idzie z szesnastu królów francuzkich w powinowactwie,“ wywodząc herby: trzy lilje, trzy jelenie, trzy młotki etc. A imć pan Sieniawski, drugi hetman, dziękował wielce krótko w ten sposób: „Nie trzeba mi się rozwodzić z genealogją imci pana kanclerza, bo wiedzą na cały świat sąsiedzi, jak kto siedzi. Herbów nie wywodzę, tylko to przyznam, iż herbowny koń kanclerza imci (alluzja do herbu Wielopolskich Staryków) będzie się umiał paść na tych liljach etc.“ — O synu zaś jego *Franciszku*, Bizardiere piszo (w wydaniu polskiem str.

156) pod rokiem 1697 mówi: „Fryderyk-August nie miał jeszcze w swojej mocy zamku krakowskiego. Pan Wielopolski był starostą na Wawelu. Oświadczył saszom, że się nie podda, bo z urzędu swojego powinien otworzyć zamek li tylko dla króla, przyjętego przez cały stan rycerski. Była to groźba, która wyszła na dobre panu gubernatorowi. Próbowano skłonić Wielopolskiego postrachem, a że nie udało się, więc podarunkami. Elektor darował naręczniki (bransolety) staroście i 5,000 talarów wyliczył w gotowiznie mężowi. Starosta tą hojnością ujęty, poddał natychmiast zamek i zapomniał o swoich powinnościach.“ Ten Franciszek syn Jana, kanclerza wielkiego koronnego, zmarłego w 1688 roku, a który, jak powiedziano powyżej, miał za sobą siostrę Marię Kazimiry, był starostą krakowskim od 20 marca 1688 roku, po bracie swoim Ludwiku, cześniku wielkim koronnym (Sygillaty xięga 14), potem wojewodą sieradzkim od roku 1720 i krakowskim od roku 1728. Umarł w Krakowie dnia 8 kwietnia 1732 roku (Kurjer Polski Nr. 121). Był pierwszym z Wielopolskich margrabią Myszkowskim. Żoną jego była Anna Lubomirska, córka Hieronima, podskarbiego wielkiego koronnego, potem hetmana. Po jej śmierci Wielopolski ożenił się z Teresą Tarłówną, kanclerzanką koronną.

W dziedzictwie ordynacji tak szli Wielopolscy:

1. *Franciszek*, wojewoda krakowski, umarł w 1732.

2. *Karol*, syn jego, naprzód kuchmistrz, potem koniuszy wiel. kor. od 11 listopada 1731 roku, wreszcie chorąży wiel. kor. od 1754, umarł w 1773.

3. *Franciszek*, syn Karola, marszałek nadworny koronny za króla Stanisława-Augusta, a potem konfederat barski, był jednym z najczynniejszych konfederatów; przez cały czas burzy narodowej przesiadywał na Szlązku i po upadku konfederacji, złożył łaskę nadworną. Później za sejmu cztero-letniego podał prośbę do stanów, żeby mu było wolno ordynację zamienić po prostu na dobra ziemskie, dziedziczne. O toż samo jeszcze zabiegał i później, już za czasów xięstwa warszawskiego. Umarł w roku 1809.

4. *Józef-Jan-Nepomucen*, syn Franciszka, ostatni ordynat z tej linii Wielopolskich.

Inni Wielopolscy z ostatnich czasów Rzplitej są: *Hieronim*, syn Franciszka wojewody krakowskiego, a brat Karola, cześnik wiel. kor. od 1750, koniuszy od 1754, a od 1768 starosta krakowski; w roku 1774 złożył koniuszostwo; umarł w Warszawie w 1779 roku. — *Jan*, cześnik kor. a potem od 20 sierpnia 1750

wojewoda sandomierski, umarł w 1773. — *Józef*, syn jego, starosta lanckoroński po ojcu.

Wierzbowscy. W Dodatku do Czasu za marzec 1858 wydał Józef Załuski b. generał wojsk polskich: Peregrynacją Stanisława Wierzbowskiego, wojewodzica sieradzkiego, do Francji, w latach 1678, 1679, 1680 i 1681, z niedrukowanego rękopismu. Tytuł oryginalny rękopismu jest: „Memoria negotiorum domesticorum modica; posteritati meae per me Stanislaum Wierzbowski, capitaneum etc. relicta, et anno 1689 incepta.“ Z tego rękopismu kilka wypisów dajemy. Pisał go *Stanisław*, który urodził się w roku 1659 w Krakowie, z ojca Hieronima, wojewody sieradzkiego, i matki Katarzyny Ginwillówny Piotrowskiej, która potem poszła za mąż za Stanisława Skarszewskiego, kasztelana wojnickiego. Młody Wierzbowski odbywszy nauki u xięży pijarów w Warszawie, dalej u xięży jezuitów w Poznaniu, Kaliszu i Samborze, nakoniec w akademii krakowskiej, puścił się w podróż do Francji, towarzysząc swojemu wujowi ciotecznemu, xiędzu opatowi peplinskiemu Wolfowi de Ludinghausen, który tam dla poratowania zdrowia jechał. Wierzbowski zwiedził w przejeździe Niemcy, Holandją, Niderlandy cesarskie. W Paryżu bawił rok cały. W roku 1681 powrócił do ojczyzny. Objąwszy swoje dziedzictwo, Łask (w województwie sieradzkim) w posiadanie, zawarł śluby małżeńskie z Urszulą hrabianką Tarnowską, dziedziczką obszernych włości w sanockiej ziemi: Komborni, Jasiency i innych, które po jego śmierci przeszły po kądzieli na własność Załuskich i po części są w ich posiadaniu dotąd. Było to w roku 1687. Nareszcie osierocony po stracie żony i jedynaściorga dzieci, zrzekł się dostojęństw świeckich, mianowicie starostw łączyckiego i barwałdzkiego, niemniej chorążtwa łączyckiego, które dotąd piastował, i wstąpił w stan duchowny, w którym zostawszy proboszczem infułatem kollegjaty w swoim dziedzicznym mieście Łasku, dokonał życia w roku 1728. Darował cały swój majątek siostrze Ludwice, co była za Hieronimem Załuskim kasztelanem rawskim i wniosła w ten dom Łask, Gostków, Jasiennice i inne dobra. — Inne notaty tegoż Stanisława Wierzbowskiego, wydano w Dzienniku literackim lwowskim i osobno w Lipsku w roku 1856. Są wielce ciekawe. rozpowiadają bowiem zdarzenia zaszłe w Łęczyckiem od czasów pierwszej wojny szwedzkiej. Łask, dobra niegdyś Łaskich, które, jak powyżej powiedzieliśmy, od Wierzbowskich przeszły potem do Załuskich, kupił w roku 1661 xiądz Stefan Wierzbowski, wtedy referendarz kor., wkońcu nominat xiąże prymas, od Nadolskich. Akt sprzedaży znaleźliśmy w aktach konsystorza warszawskiego.

Wilczewscy. *Józef-Ludwik* z Wilczewa Wilczewski, herbu tegoż nazwiska (trzy radła), z chorążego wiskiego, podkomorzy wiski i jenerał-major wojsk saskich, wreszcie kasztelan podlaski od 1772 roku. Był i kommissarzem skarbu koronnego od listopada 1776, umarł zaś w 1779 roku. — Było wielu Wilczewskich za Stanisława-Augusta, wszystko szlachta ziemi wiskiej i tam siadywali na urzędach. Był *Franciszek* podkomorzy, *Wacław* chorąży, *Franciszek* starosta wiski i wreszcie poseł na sejm 1788 r. — *Głuchy Wilczewski*, paź i wiernek Stanisława-Augusta; wiele o nim wspomnień we współczesnych papierach.

Winnicy herbu Sas, na Rusi. Oto kilka dat odnoszących się do biskupów ruskich tego nazwiska. *Antoni* (Alexander) biskup przemyski nie unita w r. 1663, w rok później zwał się już metropolitą całej Rusi, czego mu zakazał patriarcha carogrodzki w r. 1670. Jest o nim wzmianka w „Rozmowie Białocerkiewskiej“ Galatowskiego, bo razem z innymi biskupami ruskimi znajdował się w owej sławnej dyspacie z kanclerzem Prażmowskim. Umarł Antoni w r. 1679. — Drugi, *Innocenty* (Jan), przyjął unję w roku 1692 i odtąd był jedynym biskupem przemyskim, gdy dotąd dyecezya rwała się na wiele rozmaitych stronnictw. Umarł w r. 1700. Niesiecki dwie osoby z niego zrobił. — Rodzony brat Innocentego, *Jerzy*, był najznakomitszą postacią w kościele ruskim pomiędzy wszystkimi Winnickimi. Ten z „zacnych panów podgórskich i familji sławnej“ jak się wyraża spóczesne pismo. „po zejściu rodzonego brata swego Innocencjusza, biskup przemyski, według zwyczaju onego kraju, natenczas od szabli, mało w zakonnym kapturze bywszy, a może i wcale nie bywszy, po zejściu xiędza Leona Załęskiego, metropolity, na metropolję wstąpił. Człowiek to zacny i godny metropolji; do sprawowania tego urzędu dosyć miał mądrości, umiejętności, a nadewszystko odznaczał się ludzkością. Znajomy dobrze panom koronnym, a z panami litewskimi zabrał znajomość w Wilnie, przy uroczystym wjeździe na metropolję, gdzie wjeżdżał przy assystencji biskupa wileńskiego i całej kapituły, wojewody wileńskiego Kazimierza Sapieli, jakoteż z tryumfem całego miasta, poczem przez cały tydzień raczył u siebie gości zebranych. Podczas tego wjazdu w r. 1713, odprawiała się w Wilnie kongregacja zakonna, gdzie się wszczęła kwestja, której dawniej w Nowogrodku, a potem za Żochowskiego nie rozstrzygnięto, o dożywociu konsultorów, a która na tej kongregacji ożyła. Mówiono tam wiele, że to było z instynktu nowego metropolity, dla tego, że konsultorowie nie pozwalali mu objąć Torokań w dożywocie, a on odjeżdżając rzekł do nich: „Nie mam z waszmościów zyczliwych sobie, spodziewam się innych zy-

czliwszych znaleźć“ i odjechał z Wilna, a przejeżdżając przez Różankę, tam przez hetmana Pocięja traktowany, gdy dobrych win nie stało, mixturę wypił, zaraz w drodze ztamtąd zachorował; przyjechałszy do świętego Spasa na Podgórzu, zakończył tam życie 22 września 1713 roku.

Wiśniowiecy. Posiadłości książąt Wiśniowieckich w Małej Rusi (Gazeta gubernjalna Połtawska z r. 1848 Nr. 40). Dobra księcia Jeremjasza, wojewody ruskiego, zaczynając się od miasta Czyhiryna i Dubrowy nad Dnieprem, ciągnęły się po nad Sulą, aż do ujścia Supoja, przez całą dzisiejszą gubernję Pułtawską, i zajmowały wiele kraju za Sulą, obejmowały Chorol i Pułtawę i dochodziły prawie aż do Konotopa, w gubernji Czerniechowskiej. Na tej przestrzeni liczyło się 56 miast i wsi, a w nich 39,610 gospodarzy, to jest poddanych, z których każdy płacił po 5 talarów rocznie czynszu i za to był wolny od pańszczyzny. Czynsz ten sam wynosił rocznie dochodu około 180,000 rubli sr. Oprócz tego, miał książę Jeremi mnóstwo futorów i folwarków ekonomicznych na rzekach ukraińskich i posiadał 423 młynów, a od każdego płacili młynarze po 2 czerwone złote. To znowu stanowi około 1,500 rubli. We wszystkich miastach, wsiach i futorach szynkowano też na imię księcia. Liczyć do tego podatek ze zboża, miodu, bydła, zwierzyny, ptactwa i t. d., jak to było we zwyczaju. Dla tego też książę bił się mocno z Chmielnickim, z obawy, żeby tych dóbr nie utracił. Kozacy go niecierpieli, a jeden pułkownik Maksym Krzywonos, pisał do wojewody sandomierskiego ze zgrozą o księciu. Wyjątki z tego listu, z dnia 25go lipca 1648 roku, ma w sobie Gazeta Pułtawska, z której bierzemy te szczegóły. Krzywonos skarżył się wojewodzie, że kozacy już nie chcieli zadzierać z polakami, ale książę Jeremi do tego ich zmusił. Książę Jeremi był wnukiem Michała Alexandrowicza Wiśniowieckiego, który razem z Eustachym Rożyńskim zasłynął szeroko w dziejach Ukrainy. Brat owego Michała Dymitr, był hetmanem Zaporozża. Michał kasztelan kijowski, był dziedzicem ogromnych dóbr ukraińskich, które wziął po nim syn jego, także Michał, starosta owrucki. Ten książę z żoną swoją Rainą, czyli Ireną Mohilanką, oboje bardzo pobożni ludzie, zakładali monasteria na Ukrainie, a mianowicie: w Przyludkach, Podhorcu i Łubnach. Spadkobiercą ich jedynym był książę Jeremiasz, na którego kolebkę naród patrzył z miłością. Książę ten umarł dnia 22 sierpnia 1651 roku. Był to jeden z najdzielniejszych ludzi, jakich tylko miała Rzplita za Władysława IVgo i Jana Kazimierza. Przez powstanie Chmielnickiego, stracił te ogromne dobra za Dnieprem, a syn jego Michał

przyszł do takiej nędzy, że go potem kosztem swoim wychowywał Karol Ferdynand Waza, biskup płocki, i Marja-Ludwika. Dobra xięcia Jeremjasza rozciągały się na mil kilkanaście, wzdłuż i wszerz, i większe były jak niejedne dzisiejsze królestwo w Niemczech. Należała się xięciu sprawiedliwie buława koronna, ale inni ją brali przed wojewodą i xięciem, a Jeremjasz jednak narażał się więcej jak wszyscy. Żył krótko, ale sława jego blyszczy pierwszą wielkością. Juścić zasłużony to był pan, kiedy przez panięć i cześć dla niego, obrano Michała królem. i to nieskutkiem jakichciś zamysłów, uknowanych poprzednio, ale natchnieniem. Takiej elekcji jak Michał, nie miał żaden król polski, ani przedtem, ani potem. W archiwum lipowieckiem znajduje się uniwersał xięcia Jeremjasza Wiśniowieckiego, wydany w 1650 roku do poddanych jego, zostających w dobrach za-dnieprskich, których dzierzawcą był niejaki Jan Chlebowski. Oto jest ten uniwersał: „Jeremi Michał Korybut, xiąże na Wiśniowcu i Łubniach, wojewoda ziem ruskich, przemyski, kaniowski i przasnyski starosta, poddanym we wsiach Rejowcach, Jankowce, Kaladyńce, *w trakcie Łubeńskim* zostającym, wszystkim w obec zdrowia dobrego od Pana Boga życzę. Rozkazuję wam przytem, abyście zwyczajne powinności posłuszeństwa czynili ur. panu Janowi Chlebowskiemu, dzierzawcy waszemu, tak jak i przedtem, za panaście go mieli, a ja każdemu skłonnemu do tój mojejwoli, obiecuję łaskę moję oświadczyć, który w czym jeno odemnie potrzebować będziecie. Za tym was Panu Bogu. W Krzeszowie d. 17 Now. 1650 r. (podpis własnoręczny). (M. P.)“ Widać ztąd, że Wiśniowiecki nie opuszczał rąk i gdy w r. 1650 zaledwie się nieco pokój z kozakami rozświecił, myślał też wnet o objęciu w posiadanie dóbr swoich za-Dnieprskich, które mu przedtem wojna kozacka wydarła. Jednakże nie przyszło to do skutku, bo w 1651 znowu się wszczęły bunty i zamieszania kozackie.

Daty odnoszące się do króla Michała: Urodził się w r. 1639 lub 1640. Wesele ojca jego z Gryzeldą Zamoyską, odbyło się w Zamościu w 1639 roku.

Obrany królem dnia 19 czerwca 1669 pod Wołą.

Koronowany w Krakowie przez prymasa Prażmowskiego d. 29 września 1669 roku.

Ślub jego z arcy-xiężniczką Eleonorą, w Częstochowie d. 27 lutego 1670.

Umarł dnia 10 listopada 1673 we Lwowie, przeżywszy lat 33—34.

Ostatni dwaj xiążęta Wiśniowieccy, byli dwaj rodzeni bracia:

Janusz i Michał-Serwacy, synowie xięcia Konstantego, wojewody bełzkiego i Chodorowskiej, podkomorzanki lwowskiej. Djarjusz bardzo ciekawy Michała, wydrukował Przeździecki w swoim dziele „Podole“ i t. d., t. I z biblioteki czarnokozienickiej, ale nie do końca życia ciągnie się ten dyarjusz. Oto daty przynajmniej główne, odnoszące się do tych dwóch ostatnich xiążąt, z urzędowych źródeł wypisane: Janusz, naprzód starosta krzemieniecki, potem marszałek nadworny litewski od 1699, dalej kasztelan wileński od r. 1701, przesiadł się na województwo krakowskie dnia 25 maja 1706 roku. Wreszcie kasztelanem krakowskim został na sejmie grodzieńskim 13 października 1726. Umarł 16 stycznia 1741 roku. Krakowianie byli niezmiernie z xięcia kontenci, czego wiele dowodów znajdujemy w Pamiętnikach Erazma Otwinowskiego. Spokojny też to był xiąże i bardzo poczciwy. Brat jego, Michał-Serwacy, więcej intrygował i więcej się ojczyźnie dał we znaki. Urodzony dnia 13 maja 1680, hetmanem polnym litewskim mianowany jeszcze we wczesnej młodości, potem wielkim; kilka razy z urzędów tych schodził i dostawał się do nich napowrót. Służył to szwedom, to sasom. Siedział za to przez długi czas w niewoli u W. xięcia moskiewskiego. Kanclerzem litewskim został nareszcie od 1720 roku, potem regimentarzem litewskim, gdy buławy wakowały, potem wojewodą wileńskim od r. 1735, ale za to złożył pieczęć, wreszcie hetmanem wielkim litewskim i na tym urzędzie umarł dnia 18 września 1744 roku w Mereczu, na czele wojsk, kiedy miał witać po raz pierwszy do Litwy wjeżdżającego króla Augusta IIIgo. Mówią, że xiąże chciał korony, to przynajmniej pewna, że li tylko dla jego intryg, Leszczyński się nie utrzymał, ale sas. Stawał za sasem, lubo brat jego Janusz miał za sobą Teofilę z Leszczyńskich.

Wodzicey herbu Leliwa; podanie mówi, że poszli z mieszczan krakowskich, z których każdy miał prawo szlacheckie, bo civis cracoviensis nobili par. Z nich, *Michał*, syn Wawrzyńca-Jana, o którym w texcie, urodzony dnia 3 października 1687, z kanonika krakowskiego dziekan od 1735, dalej podkanclerzy kor. od 1759. Staral się o jedno i drugie biskupstwo w czasie swojego urzędowania przy pieczęci, aż dostał przemyskie we wrześniu 1760 r. Chociaż przeżył kanclerza Małachowskiego, przecież pieczęci większej nie dostał i ta przez dwa lata przeszło wakowała, tymczasem podkanclerzy umarł w ciągu bezkrólewia po Augustcie IIIcim, w nocy z d. 31 grudnia 1763 na 1 stycznia 1764 roku, o godzinie trzeciej rano, a więc już w Nowy rok. Umarł w Warszawie, żył lat 76 i miesięcy trzy.—Brat rodzony Michała, *Piotr*, stolnik krakowski, był

później kasztelanem bieckim od r. 1744, a sądeckim od r. 1752, zmarł w 1765 roku. W młodości swój zapalony stronnik króla Leszczyńskiego, służył jako generał we wszystkich jego w Polsce wyprawach. Po przegranej pod Puławą, schronił się do Francji i wstąpił do wojska francuzkiego. Mianowany dowódcą pułku Royal Suédois, odznaczył się w wojnie siedmioletniej i krzyżem komandorskim św. Ludwika był ozdobiony. Tego synowie za czasów Stanisława Augusta, więcej głośni byli: *Eljasz*, generał małopolski, starosta krakowski, i *Józef*, obadwa rodzili się z Konstancji Rawiczanki Dembińskiej. Józef zaprawił się pod ojcem w czynach wojennych, i służył także w wojsku francuzkiem, a powróciwszy do kraju, został generał-adjutantem Stanisława-Augusta. Jako odznaczający się oficer artylleryji, miał powierzoną od króla organizację korpusu kadetów. Później dostał dowództwo pułku królewicza Xawerego, księcia saskiego, który po drugim podziale kraju, wraz z wielu innymi miał być zwinięty. Wodzicki umiał pułk swój uratować od zagłady, przechowując go swoim kosztem w małych oddziałach, aż do roku 1794. Ugodzony kulą armatnią, poległ dnia 6 czerwca 1794 roku.

Wodźnińscy czy **Wodzyńscy** herbu Jastrzębiec. Syn miecznika krakowskiego, *Gabrjel*, urodzony 25 marca 1727 roku, kanonik wileński, biskup feharleński, koadjutor smoleński Hylzena, poświęcony w Wilnie dnia 24 czerwca 1759 roku, został biskupem smoleńskim w roku 1762, kiedy mu dobrowolnie Hylzen stolicę spuścił. W roku 1772 stracił małą dycęzę, a przecież nie ubiegał się o nic. Jego to koadjutorem w biskupstwie smoleńskim, był uczony Naruszewicz. Umarł już za sejmu czteroletniego w Warszawie, dnia 27 listopada 1788 roku, mając lat 62 wieku. — *Karol*, syn podkomorzego liwskiego, sam starosta nurski od roku 1782; bił się w roku 1794; za księstwa warszawskiego był kasztelanem. Umarł dnia 25 kwietnia 1813 roku. — *Ignacy*, generał korpusu kadetów warszawskich za czasów Stanisława-Augusta.

Wojnowscy. W roku 1840 Edward Raczyński wydał w przekładzie polskim Pamiętniki Millerowe, jako materiał do historii króla Stefana Batorego. Ow Miller opowiadał między innymi, jako na Wołyniu u Wojnowskiego, bardzo uczonego szlachcica, widział złotem przepisany exemplarz dzieła Cycerona: „de Republica,“ i jak sam Wojnowski woził go do mogiły Owidjusza, na której czytał cztery łacińskie wiersze, poświadczające rzetelność tej mogiły, niby miejsca, w którym spoczęły prochy poety. Wiersze są następujące:

*Hic situs est vates, quem divi Caesaris ira
Augusti Latio cedere jussit humo.
Saepe miser voluit patrius occumbere terris
Sed frustra: hunc illi fata dedere locum.*

co po polsku znaczy: „Tu leży wieszcz, któremu gniew boskiego Cezara Augusta kazał ustąpić z ojczystej ziemi: chciał ciągle biedny spoczywać wśród ojczystych zagonów. ale napróżno: to miejsce przeznaczyły mu losy.“ Wiadomości te ogłoszone drukiem w r. 1840, zaintrygowały wielce świat uczony. Nie wiedziano zrazu, że w XVI wieku te same wiadomości ciągle się powtarzały w Europie i widać uie budziły wielkiego zajęcia, to jest, że im po prostu nie wierzono, boć w takim razie znalazłby się mecenas, któryby wydał Cycerona, a rzecz o wieszczu rzymskim sprawdził. Pamiętniki Millera wyszły po niemiecku w roku 1585 dwa razy, mianowicie w Lipsku i w Frankfurcie nad Menem, w roku 1586 nowe też wydanie ich sporządzono w Frankfurcie i w roku 1595 jeszcze raz wyszły z dalszym ciągiem, jaki ktoś do nich dorobił. Nie rachować już przedruków tego dzieła po różnych pismach, jako to wyszły w „Annales gentis Silesiae Joachimi Curei“ i t. d. Wszystkie te wydania posiada biblioteka publiczna w Petersburgu, która zawiera w sobie bez przykładu ogromne mnóstwo dzieł o Rossji, pisanych w różnych językach. Ale wracając do rzeczy, jedno i drugie podanie Millera pokazuje się teraz po prostu fałszem. Dzieła Cyceronowego znaleźć nie mogła uczona Europa przez cały ten czas, jak po wynalezieniu druku wydawała zabytki literatury starożytnej. Nagle w XVI wieku rzeczywiście rozeszła się w Europie wieść że dzieło to znajduje się w Polsce. Zdaje się, że powód do tego dał Jan Łaski, prymas, który napisał do jakiegoś uczonego Niemca, że zdaje mu się, widział dzieło „de Republica“ w bibliotece królewskiej Jagiellońskiej. Kardynał Polus zapalił się tą wiadomością i polecił jednemu z wybierających się w podróż do Polski uczonych, poszukiwać tego rękopismu; stracił na to tysiąc złotych i wszelkie poszukiwania były bezskuteczne. Żle, że już szukać potrzeba było, boć exemplarz, któryby znajdował się w bibliotece królewskiej w Polsce, nie byłby się długo ukrywał przed uczonym światem i wszyscy by go znali. Jak teraz wierzyć powieści Millera, który w lat kilkanaście potem rozpowiadał, że dzieło widział na Wołyniu? Tak samo łatwo zbici i powieść o mogile Owidjusza. Gdzie leżało Tomi, miejsce wygnania poety? o to do dziś dnia wiodą spór uczeni. W XVI wieku rozeszła się wieść, że mogiłę jego odkryto w Węgrzech blisko Sabarji (Stein am Anger). Ale mogiła Millerowska leżała w odległości sześciu dni od Dniepru, niedaleko morza Czarnego, ad fines Grae-

ciae. W swoim czasie kilkanaście razy i kilkunastu uczonych w kilkunastu dziełach powtórzyło powieść Millera. Ale w tem wszystkim nie można odkryć nic więcej, tylko chętkę pochwalenia się przed Europą; czego wszyscy napróżno szukali, czego niewidzieli, Miller widział i znalazł. Widział coś, ale nawet nie własnymi oczami, bo w roku 1581 około św. Trójcy znajdował się pan Miller przy poselstwie, które do Szwecji i Danji jeździło, jak sam o tem w jednym miejscu wspomina, kiedy w drugim tę również datę wskazuje jako epokę, w której u Wojnowskiego widział i rękopism i razem z nim jeździł do mogiły. To tylko dziwna rzecz, że kiedy Miller w całym dziele swoim pisze o własnej godności w trzeciej osobie: Laurentius Miller der Rechten Doctor, tutaj właśnie gdzie rzecz o rękopiśmie i mogile, zapomniał się i pisze: „ja sam widziałem, oglądałem.“ Text widocznie uległ jakiemuś skażeniu. Na domiar nieszczęścia, dla wiarygodności Pamiętników, znajdujemy nagrobek Owidjusza u Millera zapisany, w dwóch innych współczesnych dziełach, a więc nie był jemu samemu ten szczegół wiadomy, — co więcej, owe dwa świadectwa o lat kilka starsze. We Wrocławiu 1574 roku wyszło dzieło na miedzi ryte, hojnością Zygfrйда Rybischa, a wydane przez Tobjasza Fendta, które właśnie dawało poznać celniejsze znakomitych ludzi nagrobki: Monumenta sepulcrorum cum epigraphis ingenio et doctrina excellentium virorum aliorumque. Rzadka to dziś książka. Tam na prostej rycinie mieści się „tumulus Ovidii, poetae in finibus Graeciae et Valachiae;“ stanowi ten grobowiec prosta płyta i owe cztery wiersze, też same co w Millerze. Więc Miller nie pierwszy głosił Europie o wielkiem odkryciu. Więc albo po prostu wypisał do swoich Pamiętników Miller wiersze z Fendta, albo Wojnowski, jeżeli go tu już koniecznie płaćcać należy, wprzód o swoim odkryciu zawiadomił Rybischa jak Millera. Drugie świadectwo daje Sarnicki, a raczej jego Annales, wydane w roku 1587 w Krakowie. Oto co pisze Sarnicki: „Owidjusz za życia napisał sobie nagrobek i jakiś szlachcic z Rusi, mąż zacny, opowiada, że znalazł kamień na płaszczyźnie pod miastem Asau, na którym ów napis był wyryty, zdradzający wenę poetyczną Owidjusza.“ Potem następują wiersze też same co w Millerze i w Rybischu. Tutaj mowa już o Azowie, nie o Polesiu wołyńskiem. Ow szlachcic, mąż zacny, vir spectatae nobilitatis, był pewno Wojnowski. Sarnicki sam był rodem z Rusi i oto kanał, którym popłynęła powiastka do Annales. Teraz uwaga. Wojnowski nie był postacią zmyśloną, a kuł sobie wierszyki, czego dowodem pomiędzy innymi i słownik Juszyńskiego. Umiał dobrze po łacinie. Gdyby więc miał Cyclerona, byłby go sam wydał, bo

by się poznał na cenie dzieła. Gdyby odkrył grób Owidjusza, samby o tem doniósł Europie. Ale widać sfabrykował sobie napis, dorobił do tego legendę i wiadomość o mogile Owidjusza przesłał w świat niepostrzeżenie aż trzema drogami, to jest wyliczając chronologicznie, przez Rybischę, Millera i Sarnickiego. Ze Miller wiedział o Rybischu, dowód w jego własnych słowach: przyznaje się albowiem, że w 2gim wierszu nagrobku zmienił wyraz *Patrio* na *Latío*, gdyż w 3cim wierszu jest znowu *Patriis*, ale dodaje bezczelnie, że poprawił to, co się skazyło przez starość i dla tego przestrzega, że jeżeli komu się zdarzy gdzieindziej czytać *Patrio* zamiast *Latío*, niechże wie, że ta różnica płynie z jego poprawki. Zkąd taka troskliwość o to, jak wydrukowano w innym miejscu? Pan Miller mógłby się troszczyć tylko o przyszłych czytelników rzetelnego niby napisu grobowego, boć wszakże nigdzie ani słówkiem nie natrącił, że napis gdzie już drukowany. Następcy jego mogli źle odcyfrować napis, ale wszakże nikt go przed Millerem nie przepisywał. Dla czegoż znowu lękać się o przeszłość? Dla czegoż jeden wyraz tylko mieli źle odcyfrować następni? Widać ze wszystkiego, że Miller poprawił węgę Wojnowskiego, do erudycji jego swoją dorzucił, a dla lepszego zamaskowania się, ubrał całą powiastkę w dosyć niezręczne zmyślenia. Właściwie mówiąc, w tej zadziwiającej historii Millera to najdziwniejsze, że tak wielu uczonych uwierzyło jego kłamstwu. U nas szczególnie, ta wiara w pobyt Owidjusza na Wołyniu czy na Polesiu, stała się niejako aktem wiary. Wiszniewski wydając tom *Iszy* swojej historii literatury, jeszcze nieznał *Pamiętników* Millera i cóżby dopiero z nich wyprowadził za wnioski, gdy i tak napisał, że Owidjusz „oganiając się od komarów i jedząc sobie wijuny,“ składał rymy polskie na Polesiu? Ta rzecz, podług Wiszniewskiego, żadnej nawet nie ulegała wątpliwości (T. I str. 180). Jest to lekkomyślności zawiele, tak mówić. Niedawno Bielowski we *Wstępie* krytycznym również zawierzył Millerowi w r. 1850. To w ostatnich czasach; nie wspominamy o uczonych, którzy się dawniej dobrowolnie zwodzili. Zapewne wiara ta odnosiła się więcej do dzieła Cyclerona, jak do mogiły Owidjusza, ale nieprawdopodobieństwo jednej powieści, nie wskazujeż na nieprawdopodobieństwo drugiej? Powód do tego zbijania powieści Millerowych, dał p. Piotr Dubrowski, profesor języka polskiego w instytucie pedagogicznym w Petersburgu. W r. 1856 wydrukował albowiem w *Dzienniku* ministerstwa oświecenia, artykuł pod tytułem: „Zapiski Millerowe o panowaniu Stefana Batorego“ i uwierzywszy baśniom, echo ich zaniósł aż do literatury rossyjskiej. Nie pierwszy to już raz Miller zwodził i Rossjan. Pan Koeppen jeszcze

w roku 1825 w „Biblijograficznych listach“ wzywał „oświeconych mieszkańców Wołynia,“ żeby szukali drogiego rękopismu Cyserona u siebie, bo że się pomiędzy nimi wałęsał, o tem wiedział z oryginału Millera i to samo wówczas powtarzały Goetingsche gelehrte Anzeiger z roku 1824, z powodu odkryć Anioła Mai, jednego urywku dzieła Cyseronowego „de Republica.“ Teraz p. Dubrowski z tłómaczenia polskiego Millera korzystając, odnowił baśni. Postanowiła je zbić zwierzchność Biblijoteki publicznej w Petercburgu, w tym jedynie celu, żeby się już nie wałęsały między ludźmi i nikomu nie zawracały głowy. Odpowiedź Biblijoteki i jej zbijanie faktów podanych przez Millera, drukowane są w zeszytce styczniowym z roku 1857 Dziennika ministerjum oświecenia narodowego, wychodzącego w Petersburgu. Podaliśmy tutaj główniejszą treść tych rozumowań, które tak mocno mówią do przekonania.

Wolffowie. O ostatniej podróży zagranicę xiędza opata pelpińskiego, nominata biskupa inflanckiego, podaje szczegóły „Peregrynacja Stanisława Wierzbowskiego, wojewodzica sieradzkiego.“ Wyjechali obadwaj z Pelplina w sierpniu 1678 roku. Xiędz chory śpieszył do Paryża przez Gdańsk, Szczecin, Hamburg, Bremę, Embden, Amsterdam i Antwerpję. Tu zastał brata swego jezuitę. Był następnie w Bruxelli i Mons, umarł zaś w tej drodze w Valenciennes, dnia 17 grudnia 1678 r. „Był to człowiek wielkich cnót, pobożności, dobroci; polityk, i co pomyślał, wszystko akkomodował należycie. On królowi Michałowi najukochańszy, królowi Janowi do fantazji. Samym królowym imciom w usługach, do ukontentowania, senatorom i braci szlacheie, do rozweselenia politycznym dyskursem; zakonnikom przykładem, a swoim krewnym miłością i dobrze czynieniem. Ukontentowanie osobliwie domowi inć pp. Kosów, bo siostrzenica jego najukochańsza za nim była, którzy też wszystko po nim pobrali. Umierał z dyspozycją wielką, bo mu też Pan Bóg czasu użył.“ Pochowany w Pelplinie. Jenerałowa artyllerji Wolffowa żyła wtedy w Prusach; wybierając się zagranicę, był u niej xiędz nominat; miała kochankiem Niemca strzelca nadwornego. — *Teodor*, był koadjutorem Mikołaja Popławskiego, biskupa inflanckiego, a od roku 1709 sam biskupem inflanckim, a od roku 1712 chełmskim, ale umarł nim bulla nadeszła.

Wołodkiewiczowie. Toż samo co Wołodkiewiczowie. — Święcki niepotrzebnie dwa nazwiska zrobił z jednego. Niesiecki ich Wołodkiewiczami nazywa i dwie rodziny tego nazwiska przywodzi, herbów: Łabędź i Radwan. Stolnika, potem wojskiego mińskiego i Ciechanowieckiej, syn jeden *Michał*, przyjaciel xięcia

Panie kochanku, rozstrzelany na trybunale litewskim dnia 12 lutego 1760 roku, miał lat 24—25. — Brat jego rodzony *Józef*, starosta krasowicki, wojski starodubowski. — Najślawniejszym z Wołodkowiczów wpływem swoim i znaczeniem, był xiądz *Felicjan-Filip*, o którym w teście słów kilka. Narodzony dnia 6 czerwca 1697. Opat dermański, potem został biskupem chełmskim dnia 4 października 1730 roku. Opat żydyczyński od 28 stycznia 1747, dalej w czerwcu 1748 opat owrucki, aż biskup włodzimiersko-brzeski od 1756 roku. Poprzednio dnia 4 kwietnia 1753 mianowany koadjutorem metropolity Hrebnickiego, cum futura successione, objął po śmierci jego metropolję w roku 1762. Umarł w Humanii dnia 2 lutego 1788 roku. Inne podanie mówi, że w Kupieczowie pod Włodzimierzem. Fundował dzisiejszą katedrę chełmską. Za niego też seminarjum ruskie stanęło w Żytomierzu, co potwierdza konstrukcja z r. 1754. Zwał się sam prymas całej Rusi i tak go też powszechnie nazywano. Żył lat 81, biskupem zaś był przez lat 48.

Wollowiczowie herbu Bogorja, byli jedną z najznakomitszych rodzin litewskich, ale już w XVII wieku podupadli i odtąd mniej w dziejach odznaczają się. Z nich szedł w XVIII wieku *Antoni-Erazm*, urodzony dnia 24 września 1711 roku; z rejenta aktowego grodzkiego w Sieradzu, xiądz, kanonik naprzód gnieźnieński, aż i dziekan warszawski. Następnie pisarz wielki i sekretarz wielki litewski, aż i koadjutor łucki swego wuja, biskupa Kobielskiego; w roku 1755 wziął po nim biskupstwo łuckie i brzeskie, oraz kanclerstwo u królowej Marji-Józefy. Gorliwy pasterz; jego to podobno, nie Załuskiego, chciano uwieźć na sejmie w r. 1767. Ale w domu zawsze był więziony. Umarł dnia 6 lipca 1770 roku w Warszawie. Pochowany w Janowie, w dzisiejszj katedrze podlaskiej. — Inny Wollowicz, *Andrzej*, za Rzplitej referendarz wielki litewski, w późniejszych czasach już za królestwa biskup kujawski, mianowany 11 sierpnia 1818 roku, poświęcony w Kaliszu dnia 12 sierpnia 1819, umarł zaś 9 lutego 1822 roku. — *Antoni*, chorąży nadworny litewski, po drugim podziale, w skutku nowj organizacji kraju, pierwszy i ostatni kasztelan merecki od roku 1794, był także kasztelanem odrodzonego królestwa. — Xiądz *Ignacy*, referendarz wielki litewski po *Andrzeju*, tym co wyżej, w roku 1794, przed Kościuszką. — *Józef*, podkomorzy, a potem marszałek grodzieński. Umarł w 1780. — *Kazimierz*, marszałek słonimski i t. d.

Woronice. *Nikodem-Kazimierz*, wspominany w teście starosta ostrski, chorąży owrucki, był od roku 1748 kasztelanem kijowskim, pierwszy z Woroniczów senator. Pałac zbudował

w Trojanowie, majątku dziedzicznym na Ukrainie. Umarł w 1762 roku. — *Jakób-Anastazy*, z miecznika owruckiego kasztelan bełzki, mianowany w czerwcu 1781, umarł w roku 1783. Drugi senator. — *Ignacy*, regimentarz partji ukraińskiej w tycheż czasach, razem stolnik żytomierski, oraz starosta romanowski i ostrski, był przeciwnikiem konfederacji barskiej, poddał się potem jej z musu i rzucił ją; duch stanisławowski; wkońcu był chorążym kijowskim, umarł w Dubnie w 1780 roku. — Prymas był trzecim z tej rodziny senatorem i już w naszych czasach. Pospolicie nazywają go synem Jana i Marjanny z Kmitów. Jest to błąd, który wszedł do książek nawet elementarnych i wszędzie się powtarza. Z wiarogodnych źródeł mamy o pochodzeniu prymasa i najbliższej jego rodziny, następane wiadomości: *Jan-Paweł* Woronicz był synem Piotra (nie Jana) stolnika, i Marianny z Jackowskich (nie z Kmitów). Kmitowie byli spokrewnieni z Woroniczami, lecz Jackowska rodzi prymasa i braci jego, których miał czterech. Prymas Jan-Paweł, najstarszy z rodzeństwa, urodził się na Wołyniu w Tajkurszczyźnie, nad Horyniem, w powiecie Ostrogskim, w majątku, który rodzice jego dzierżawili; były to pyszne dobra, niegdyś Soroczyńskich, a dziś są Ilińskich i należą do Augusta Ilińskiego, syna Janusza z Romanowa, senatora. — Inni bracia Jana-Pawła byli: *Antoni*, który miał za żonę Ewelinę Bukarównę, światłą osobę, która tłómaczyła dzieła na język polski i wydała powieść: „Malwinę;“ znała dobrze język własny i francuzki. Ztąd Sowiński w broszurce o uczonych polkach, zaliczył także Ewelinę z Bukarów Woroniczową do uczonych polek. Owdowiała w 1818 roku i mając dożywocie od męża swego, mieszkała we wsi Bukowcach, powiecie Krzemienieckim. W roku 1853 umarła. Mąż jej Antoni kształcił się w palestrze lubelskiej, około roku 1805 był przez lat kilka deputatem sądu głównego cywilnego w Żytomierzu Dźwigał dwa procesa familijne, jeden z Lenkiewiczami o Hosszcze Dorobuz, w powiecie Ostrogskim, i chociaż wygrał go w sądzie głównym, jednakże w roku 1812 przegrał w senacie. Drugi proces prowadził przeciw Działyńskiej, z domu Woroniczównie, dziedzicze Trojanowa, Szumska i Denesz na Wołyniu, nad Teterowem, między Żytomierzem a Cudnowem, i znacznych dóbr nad Dnieprem, w Kijowskiem położonych, a od wieków Woroniczowskich. I ten proces także upadł. Woroniczów było dwie linje: Woronicze na Trojanowie i Szumsku, i Woronicze na Boratynie. Częste też były między niemi procesa, aż nakoniec boratynscy zagarnęli dzielnicę Woroniczów trojanowskich i córka Ignacego Woronicza, jedynaczka, wychodząc za Działyńskiego, wniosła odwieczne dobra Woroniczów w dom Działyńskich, a Woronicze

trojanowscy zubożali przez opiekunów boratyńskich, napróżno kusili się o odzyskanie swych majątków. Xiądz prymas w poezjach z młodocianych swych lat, oplakiwał tę krzywdę swojej linii. Zwłoki xiędza prymasa pochowane są na Wawelu, w grobie biskupa Załuskiego, a sprowadził je z Wiednia do Krakowa synowiec prymasa Janusz, wspólnie z xiędzem Dekertem, dzisiejszym prałatem kapituły warszawskiej, który pamięta wiele szczegółów o ostatniej podróży xiędza prymasa, w roku 1829 do Marjenbadu i Wiednia odbytej. — Drugi brat xiędza prymasa, *Piotr*, podkomorzy powiatu Radomyślskiego, w gubernji Kijowskiej, dziedzic dóbr Torczyzna i Karczówki, w tymże powiecie położonych, umarł bezdzietnie w roku 1827, miał za żonę wdowę po Józefie Głębockim, b. prezesie izby kryminalnej w Żytomierzu od roku 1801—9, z domu Soroczyńska. — *Wawrzyniec*, trzeci brat prymasa, kapitan wojsk polskich za czasów xięztwa warszawskiego, dobry inżynjer, odznaczał się przy Zamościu, a po skończonych wojnach Napoleona, przy odnawianiu królestwa kongressowego, gdy brat Jan-Paweł wyniesiony został na biskupstwo krakowskie, Wawrzyniec z kapitana został kanonikiem krakowskim i w r. 1824 umarł w Krakowie. — *Wojciech*, czwarty i najmłodszy brat prymasa, ojciec dziś żyjących Woroniczów Janusza i Antoniego, był marszałkiem powiatu Nowogrod-wołyńskiego, w gubernji Wołyńskiej, poważany w całej prowincji, szczególnie kochany przez brata prymasa, umarł w roku 1837, mając lat 63, w dziedzicznym majątku Prawotynie. Żoną jego była Franciszka Kruszewska, córka Jana, pułkownika wojsk polskich, a siostra Stępkowskiej i Elżbiety Urbanowskiej. Umarła w roku 1851. Xiądz Bęczkowski, proboszcz korecki, ex-pijar, pięknie odmalował jej cnoty w exorcie mianej na pogrzebie dnia 17 kwietnia 1851 roku w Berezdowie. Córka jej Zofja, najmłodsza z rodzeństwa, jest żoną Józefa Ignacego Kraszewskiego.

Kilka dat nieznaných o prymasie:

Dnia 3 marca 1784 roku, został proboszczem w Liwie, w dyecezi poznańskiej, po śmierci xiędza Teodora Jezierskiego.

Dnia 15 października 1791 roku, złożył to probostwo, na które po nim mianowany został xiądz Jan Zochowski.

Dnia 23 marca 1794 roku, kanonikiem chełmskim mianowany po xiędzu Franciszku Chociszewskim, który został kanclerzem. (Te daty są wypisane z Sygillat Metryki koronnej).

Biskupem krakowskim został w 1815 roku. Poświęcony był w Warszawie dnia 8 maja u św. Jana przez Gołaszewskiego, biskupa wigierskiego, w asystencji suffraganów: kijowskiego Zambrzyckiego, i kujawskiego Lewińskiego. Arcybiskupem warszaw-

skim i prymasem mianowany został w 1827 roku. Prekonizowany w Rzymie dnia 28 stycznia 1828 roku, umarł w Wiedniu dnia 6 grudnia 1829 roku. Świeżo, bo w roku 1856 postawił mu pomnik w kaplicy literackiej u św. Jana w Warszawie, synowiec jego Antoni.

Woronieccy xiążęta, w historji i w senacie nieznani, oprócz jednego biskupa kijowskiego. — Drugi w senacie, *Mikołaj* czy *Wojciech*, bo i tak i tak zwany jest w Sygillatach, z chorążego wołyńskiego kasztelan czerniechowski od 20 maja 1742 roku, przysięgał na krzesło we Wschowie 21 maja, to jest nazajutrz po mianowaniu, a umarł 29 grudnia 1747 roku w Dziębowie. — *Maxymiljan* był szambelanem Stanisława-Augusta i podczas sejmu 1775 roku dostał emfiteutę na starostwo zwinogrodzkie. — Było z nich kilku kawalerami orderu św. Huberta, był jeden strażnikiem dobrzyńskim, drugi koadjutorem probostwa kolegjackiego w Środzie i t. d.

Wybicczy. *Jana* syn *Piotr*, sędzia ziemski mirachowski, w r. 1733 na czele powiatu mirachowskiego bronił sprawy króla Stanisława. — Bracia jego rodzeni: *Franciszek*, archidjakon pomorski i proboszcz skarszewski w Prussach, bardzo majątny człowiek; *Jan*, instygator grodzki pomorski, i *Maciej*, sędzia ziemski mirachowski. *Piotr* najstarszy z żony *Konstancji* z Lnińskich, zostawił syna *Józefa*, którego przeznaczeniem było stać się osobą wielce historyczną, a który wiele w Pamiętnikach swoich rozpowiada szczegółów, dotyczących się bliższej i dalszej swojej rodziny i jej familijnych związków. *Piotr* ojciec umarł w roku 1759, mając lat 62. *Józef* urodził się dnia 29 września 1747 roku w Bendocinie, o 5 mil od Gdańska. Odbywszy edukację domową dosyć staranną, występował w trybunale. W roku 1767 był pierwszy raz posłem na sejmie i zaniósłszy przeciw niemu manifest, ocknął się w szeregach konfederacji barskiej. Dopiero po upadku jej wrócił do dworu i został szambelanem. Użyty przez ex-kanclerza Zamojskiego, pisał projekta praw, wysłany przez kommissję edukacyjną do Wilna i kompromitował zarząd szkół biskupa Massalskiego. Człowiek prawy i odważny. Wielką rolę odgrywał za sejmu czteroletniego i Kościuszki, toż w r. 1806 i 1807. Za xiążęstwa warszawskiego został senatorem wojewodą, a do tego w roku 1818 za królestwa, prezesem sądu najwyższej instancji; umarł dnia 10 marca 1822 roku. Pisał niezmiernie wiele w materjach politycznych i historycznych. Pamiętniki jego wielce są ciekawe, szkoda tylko że niezupełne. Próbował też wiele sił swoich w poezji, pisywał albowiem tragedje i komedje wierszem, któremi za czasów Stanisława-Augusta obudzał zapal narodowy. Prócz te-

go, zostawił w rękopiśmie historję Słowaków. Postać to w każdym razie bardzo znakomita i wielce interessująca. Pamiętniki jego wydał dopiero niedawno Raczyński (w *Obrazie Polaków i Polski* Tom 4, 5 i 6).

Wydźga. Pamiętnik jego o którym w teście wzmianka, wydał świeżo w drugim wydaniu Kazimierz Władysław Wójcicki. Pisał o tem niegdyś Seweryn Gołębiowski w Bibliotece Warszawskiej z roku 1852 Tom IV. Nasz także artykuł o tym Pamiętniku drukowany był w *Dzienniku Warszawskim* z roku 1853. Pamiętnik ten jest apoteozą Marji-Ludwiki i grubem pochlebstwem, nie zaś prawdą, jak to utrzymywał Wójcicki; dowiodły tego recenzje i usprawiedliwiły dawniejszy na to dzieło pogląd Brauna.

Wyzyccy. *Mikołaj*, o którym w teście mowa, sekretarz wielki koronny, był w całej w całej Rzplitej największym przyjacielem wina i dla tego zwany powszechnie pijakiem (sitio), o czem pisze Bizardiere (tłómaczenie polskie str. 172). Winem wslawił się więcj jak całym życiem. Narzędzie saskie w roku 1697 z Wyhowskim, opatem Śto-Krzyżkim, a później biskupem łuckim, kilka razy klętym przez Innocentego XI. Obalili ścianę muru i przemocą weszli do skarbu, żeby Augustowi saskiemu wydać klejnoty i insygnia koronne. I wydali. Wyhowskiego chciał król potem po Bokumie przenieść na wyższe biskupstwo przemyskie i dał mu nominację dnia 24 marca 1702 roku, ale gdy się nie utrzymał Bokum przy Krakowie, Wyhowski został się także w Chelmie. — *Sebastjan*, brat rodzony arcybiskupa lwowskiego, kasztelan konarski kujawski, najeżdżał domy szlacheckie z kozakami za Augusta IIIgo i o to częste skargi były. Za króla Stanisława-Augusta przeniesiony w roku 1765 na kasztelanję konarską łęczycką, ustąpił z niej dobrowolnie w r. 1767. — *Karol*, z podkomorzego litewskiego kasztelan wołyński od 1731, umarł 3 marca 1737 r. pod Włodzimierzem.

Z.

***Zabietłowie** herbu Topor, szlachta kowieńska. *Jan*, kasztelan mściśławski za drugiego sasa. — *Michał*, pisarz ziemski kowieński, z Biallozorówny, wojewodzianki mińskiej, miał syna *Antoniego*, który od roku 1761 został łowczym wielkim litewskim, a umarł w 1776 roku. Dziedzic Czerwonego Dworu, w któ-

rym przyjmował xięcia Kurlandzkiego, królewica Karola. Pisał się ze Chrzczonowa, był marszałkiem kowieńskim. — Syn jego *Józef*, lowczy po ojcu od 1775 roku, potem za Targowicy marszałek konfederacji litewskiej i hetman polny. Skończył życie w Warszawie dnia 9 maja 1794 roku. Był posłem na sejm w roku 1788, równie jak i kasztelanic mściłowski *Ignacy*, marszałek kowieński, który należał do posłów patryjotycznych. — *Szymon*, z jenerała-lejtnanta wojsk litewskich, kasztelan miński od roku 1784, i *Michał*, jenerał nieszczęśliwy w wojnie, bracia hetmana *Józefa*. *Michał* był też posłem w roku 1788. *Szymon* złożył krzesło w roku 1787. W Kowieńskim Zabiellowie rej wodzili tak przed Syruciem, jak za Syrucia i po nim, aż po koniec bytu Rzplitej.

Zabokrzyccy. O *Dyonizym*, biskupie łuckim, znajdujemy te jeszcze szczegóły w starych rękopismach xiędza Zankiewicza (o którym patrz niżej artykuł oddzielny); przytaczamy dosłownie staropolski text autora, gdzieniegdzie wyrażenia i łacińskie słowa zmieniając: „Ten z stanu rycerskiego, urzędów wielkich w tamtym województwie (to jest wołyńskiem, lubo Zabokrzyccy pierwiaszkowo z braclawskiego pochodzili), mówca wielki, konsyljarz przedziwny, po dwóch żonach w świecie będąc, za dyspensą rzymską, za którego perswazją do jedności skłonili się szlachta, został biskupem łuckim. A że wiele miał emulantów z własnych krewnych, bojąc się onych zdrady, zwłaszcza przy przechodach wojsk obcych, których Korona i Xięstwo litewskie za auxiliarzów i w amnystyją przyjęli, tułał się nieznacznie, jako sam na kazaniu publicznem pontyfikalnem w Białej na kongregacji zeznał, dziękując metropolicie Winnickiemu, że miał u niego schronienie. Uchodząc zdrady, nie uszedł jój, ponieważ drugiego roku po kongregacji bialskiej, od własnego synowca, jako drugiego Judasza, nieprzyjaciółom wydany został, który to synowiec do złości przydał niezbożność, ażeby stryja, dla którego nie mógł przyjść do posesji pewnej majątności, tym więcej przed światem potępił.“ Siedział długo w Kijowie, potem w mieście Moskwie, gdzie wtedy dużo było jeńców polskich. Dopiero z więzienia wydobyć go miał Wołłowicz, marszałek wielki litewski, który i dla wielu innych jeńców polskich uwolnienie wyjednał, znajdując się na poselstwie w Moskwie: „Uczynili nasi zakonni prałaci w tym sekretne staranie, pisze dalej Zankiewicz, ażeby ztamtąd windykować mogli,“ ale przecież do skutku to nie przyszło. „A tak ten biskup z dziwnych sądów Bożych, tamże dokonał żywota, podo-

bno z św. Augustynem kończąc, hic ure, hic seca, modo in aeternum parce. Dokonał życia roku 1715.“

***ZacharJastewicz Franciszek-Xawery**, mianowany rzeczywistym tajnym radcą Ferdynanda Igo cesarza Austrii, dnia 10 czerwca 1843 roku, urodził się w Stanisławowie w 1770 roku, z szlacheckiej i szlachtetnej rodziny. Od natury wysokimi uposażony zdolnościami, w rodzinnem mieście szkoły gimnazjalne, a nauki filozoficzne i teologiczne na uniwersytecie lwowskim ukończywszy, w roku 1795 kapłańskie wziął święcenia i dla niepospolitych zdolności swoich, do dusz pasterstwa przy archikatedrze lwowskiej obrządku ormiańskiego był użyty. Przy licznych atoli z powołaniem nierozjemnych zatrudnieniach, coraz bardziej w teologicznych naukach się kształcąc, otrzymawszy stopień doktora św. teologii, różnych umiejętności teologicznego wydziału zastępując profesorów, w roku 1800 objął katedrę dziejów kościelnych. W odczytach jego była gruntowność treści, bez pedantycznego napuszenia naukowości, łatwy do pojęcia wykład, połączony z szczerą otwartością. W roku 1806 na godność kanonika kapituły ormiańskiej wyniesiony, nie złożył profesury publicznej i często głosił słowo boże, z takim szczególniejszją wymowną wdziękiem, że powszechnie pierwszym swego czasu był mowny kaznodzieją. Z końcem roku 1812, otrzymawszy pozwolenie arcybiskupa swojego i zatwierdzenie tego ze strony stolicy apostolskiej, z obrządku ormiańskiego na łaciński przeszedłszy, tym czynem najdokładniej zbił przesąd, że różnica obrządków religijnych stanowi ważną i istotną różnicę między chrześcijanami katolikami. Na początku roku 1813 assessorem i referentem konsystorza arcybiskupiego obrządku łacińskiego mianowany został; w roku 1816 dla położonych przy tymże konsystorzuz zasług, na godność kanonika gremialnego wyniesiony, złożył urząd profesora dziejów kościoła, lecz pragnąc dla rozszerzenia nauk działać, przyjął chętnie nadzór szkół gimnazjalnych w Galicji. Tu dlań szerokie działania rozwarło się pole, z najszczerzszemi bowiem chęciami łączył nader gruntowną znajomość literatury starożytnej, równie jak i usposobienia młodzieży krajowej; zdolnych nauczycieli i uczniów podniecał, zachęcał i wspierał i rzec można, że jego przewodnictwo najwięcej się przyczyniło do dzwignienia upadającej tej gałęzi nauk, tak dalece, że professowie uniwersytetu lwowskiego, uznając wielkie jego we względzie naukowym położone zasługi, w roku 1826 ofiarowali mu zaszczytny nadzór (rectoris magnifici) nad tymże naukowym zakładem, a krajowe stany obrały go członkiem wyboru stanów królestwa Galicji i Lodomerji i powierzyły

referat przez przeciąg pięcioletni (1825—1830). W roku 1831 na godność prałata kapituły lwowskiej obrządku łacińskiego wyniesiony, złożył urząd nadzorca szkół gimnazjalnych; nie mogąc się atoli rozdzielić z najmilszem sercu swemu zatrudnieniem, rozszerzenia ile być może oświaty, w roku 1832 przyjął urząd dyrektora wydziału teologicznego w uniwersytecie lwowskim; chlubne świadectwa arcybiskupa Ankwicza i nadany mu tytuł radcy gubernjalnego, świetnemi są dowodami sprawowania przezeń tego urzędu. Gdy w roku 1833 Ankwicz przeniósł się na stolicę arcybiskupstwa pragskiego, kapituła archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego powierzyła mu nadzór duchowny archidiecezji; jak zaszczytnie z tego wywiązał się zaufania, najlepiej ta dowodzi okoliczność, że po krótkich rządach arcybiskupa Luschina, też samą godność naczelnego duchownego archidiecezji zarządcy, znowu jemu powierzono. W roku 1835, gdy przez przeniesienie xiędza arcybiskupa Franciszka Piszteka, podówczas biskupa tarnowskiego, na stolicę arcybiskupstwa lwowskiego, w Tarnowie biskupia stolica opróżnioną została, cesarz wynagradzając jego tak ważne dla kraju położone zasługi, dnia 2go września 1835 roku mianował go biskupem tarnowskim, a od stolicy apostolskiej dnia 1 lutego 1836 na tym urzędzie zatwierdzony, dnia 26 kwietnia t. r. przez Piszteka na biskupa konsekrowany, upatrując w każdej życia koei, jak i w tem położeniu, wyrok woli bożej, której, by godnie odpowiedział, wszystkie całego życia obracał starania, wszystkie poświęcał przyjemności. Dnia 12 maja 1836 roku zasiadł biskupstwo tarnowskie. Przejęty troskliwością o dobro powierzonej jego pieczy dyecezji, zwiedził parafjalne kościoły, tak u podnóża gór Karpackich, jakoteż nad brzegami Wisły położone, a prawdziwie z ojcowską troskliwością wchodząc i w najdrobniejsze szczegóły, usuwał przeszkody, postęp oświaty i moralności tamujące, przywrócił dawne prawo pierwszemu prałatowi używania insygniów biskupich, a z polecenia cesarza wprowadził wydział nauk filozoficznych i teologicznych w gmachu seminaryjskiem, za wpływem arcyksięcia Ferdynanda d'Este, namiestnika Galicji, wzniesionym. Po czteroletnim dyecezji tarnowskiej zarządzie, idąc za wolą Najwyższego, dnia 10go października 1840 roku zasiadł stolicę biskupstwa przemyskiego, opróżnioną przez zgon xiędza biskupa Michała Korczyńskiego. Teraz, kiedy już starganemu siłą czasu ciału, wypocząćby należało, duch jego nie utraciwszy bynajmniej męskiej siły i młodzieńczego zapału, do ostatniej chwili życia działał bez przestanku. Uzyskał od stolicy apostolskiej potwierdzenie prawa, by każdy pierwszy prałat kapituły przemyskiej uży-

wał insygniów biskupich, obrał dwóch gremialnych i trzech honorowych kanoników, uzyskał od rządu pozwolenie rozszerzenia gmachu seminaryjskiego, a ciągle, ile tylko sprawowanie obowiązków pasterskich mu dozwalało, w zawodzie naukowym pracując, w ostatnich latach życia swego zbogacił literaturę krajową ważnemi dziełami, tak historyczną, jakoteż teologiczną treści. Zwiedzając dekanat leżajski, w Sokołowie dnia 10go czerwca wieczorem jeszcze udzielając św. Sakramentu bierzmowania do dwu tysięcy prawowiernym, gdy strudzony tem uciążliwym dopełnieniem obowiązku, skolatane pracami, zużyte wiekiem siły ciała, napiciem się zimnej wody chciał pokrzepić, tknięty chorobą zapalenia płuc, do Przemyśla mimo mocnej słabości dnia 12 czerwca zrana przywieziony, tegoż dnia opatrzony śś. Sakramentami, ze spokojnem zdaniem się na wolę Bożą, przyjął uwiadomienie lekarzy o niebezpieczeństwie śmiercią zagrażającym, czyniąc uzupełnienie ostatniej swej woli i rozporządzenia dotyczące się spraw dyecezyalnych, o godzinie wpół do czwartej po południu dnia 12 czerwca 1845 roku wśród otaczającego go duchowieństwa, złożywszy Najwyższemu Bogu dzięki za odebrane łaski, stygnącemi już usta rzekłszy: „Wielkie dzięki Bogu!“ przeniósł się do wieczności. Napisał dzieła następujące: 1. *Series canonicorum ecclesiae metropolitanae Leopoliensis ab anno 1429 ad 1824 chronologice conscripta*; rękopism był w odnowskim xięgozbiornie p. Alexandra Batowskiego i później drukiem ogłoszony został. 2. *Początki katedralnego kościoła łacińskiego we Lwowie*; (w *Czasopiśmie naukowym zakładu Ossolińskich* z roku 1829, w zeszytcie IV od str. 78 do 90). 3. *Epistola pastoralis ad clerum diocesis Tarnoviensis. Tarnoviae 1836 in fol. arkusz 1.* 4. *List pasterski do wiernych tarnowskiej dyecezy, Tarnów 1836 in fol. arkusz 1.* 5. *Litterae pastorales ad capitulum Tarnoviense et univcrsum clerum 1839 in fol. arkusz 1.* 6. *Epistola pastoralis ad clerum dioecesis Premisliensis, Premisliae 1840 in fol. arkusz 1.* 7. *List pasterski do wiernych dyecezy przemyskiej. W Przemyśle 1840 in fol. arkusz 1.* 8. *Wiadomość o ormianach w Polsce, umieszczona w Czasopiśmie naukowym zakładu naukowego Ossolińskich we Lwowie. Tom II 1842 r., wyszła także osobno.* 9. *List pasterski względem towarzystwa wstrzemięźliwości, dnia 8 października 1844 roku. W Przemyśle in fol. arkusz 1.* 10. *Vitae episcoporum premisliensium rit. lat. Viennae tyg. cong. mechitaristicae 1844 in 8vo, z herbami biskupów, str. 199.* 11. *Kazania na niektóre święta i z innych okoliczności. Lwów 1845 in 8vo.* (Żywoty sławnych ormian xiędza Baręcza).

Zajączkowie. *Jakób* kupił Mączniki pod Grabowem jeszcze w XV wieku i przezwiał się Mącznyńskim w Sieradzkiem. O téj linii pisze obszerniej Michał Wiszniewski w Historji literatury polskiej Tom VI str. 135. — *Józef*, narodził się w 1752 roku, był często posłem z Podola ua sejmy i ostatni raz w roku 1790. Jednocześnie służył wojskowo. Należał do uchwalenia ustawy rządowej; w r. 1794 generał. Następnie udał się do Francji i z Bonapartym był w Egipcie. Powrócił do ojczyzny z Francuzami w roku 1806, już jako generał dywizji. Brał udział w wojnie 1812 roku. Ranny pod Smoleńskiem, stracił nogę nad Berezyną. W grudniu wzięty jeńcem w Wilnie. Generał piechoty, mianowany namiestnikiem królewskim w roku 1815. Senatorem wojewodą został dnia 1 grudnia 1815 roku. Xięciem w roku 1818. Umarł d. 28 lipca 1826 roku. Żona jego Alexandra z Pernetów, sławna niegdyś piękność, umarła w Warszawie dnia 13 lutego 1845 roku. Żyła lat 98. — *Ignacy*, brat rodzony Józefa, który za xięstwa warszawskiego mianowany został dyrektorem jeneralnym poczt.

Zakrzewscy. Z Wyssogotów pochodził *Ignacy* Zakrzewski, naprzód podczaszy, stolnik, wreszcie chorąży poznański, obrany prezydentem Warszawy w roku 1791 i powtórnie w 1794. Dziedziec Zelechowa w województwie lubelskiem, umarł tamże dnia 27 lutego 1802 roku. — *Wacław* Wyssogota, kasztelan nakielski od 1787 roku, marszałek trybunału w 1789—90, człowiek bardzo poczciwy. — *Antoni*, ze starosty radziejowskiego, kolejno kasztelan santocki, biechowski, krzywiński i nareszcie łędzki od r. 1778. — *Ignacy*, kasztelan bydgoski od roku 1792, ze starosty radziejowskiego i posła na sejm w roku 1788. — *Mikołaj* i *Nikodem*, kasztelanowie santoccy w tymże czasie.

Załęscy herbu Lubicz. *Leon*, metropolita wszytskiej Rusi, biskup włodzimierski. Za tego metropolity, jak w Polsce po królu Janie III zagnęła stała się we wszytskiem odmiana we wszytskich stanach, tak po zejściu metropolity Żochowskiego, niemniej w duchowieństwie nastąpiły ciężkie uciski hetmańskie, żołnierskie, a chociaż czułość i starania metropolity Załęskiego były nieustanne, jednakże nie miał on już takiego szacunku i znaczenia; dawał, darował, zapychał dziury, oplacając dobra metropolitalne; brali wszytsko od niego i w żart obracali, a swoją drogą go darli. Wszytskie przywileje duchowieństwu służące, poszły pod ławę, do czego dopomogły i wojny podówczas grassujące. Jedno włodzimierskie biskupstwo, w którem metropolita najwięcej rezydo-

wał, jakośkolwiek się utrzymało i miało gospodarski porządek po wszystkich kościołach, tudzież i około katedry włodzimierskiej miał staranie co do restauracji, dla której ustąpił archidiecezji połockiej, więcej sobie pierwszą, na którą przez wiele lat staraniałożył, szacując. Powtórnie zdał się być szczęśliwym w prawach trybunalskich, jego bowiem staraniu przypisują Kolemczyce w diecezji Chełmskiej, o które xiądz Susza prawem lat 13 chodził z Ciesielskim, a nie skończył prawa, on doszedł, że z granic klasztornych ustąpiono klasztorowi; i o Niesuchojeze z wojewodą podówczas mińskim Sapiehą chodząc, do połowy téj majetności prawem doszedł i odgraniczył dobra biskupie włodzimierskie od Niesuchojez i Werchów. Zresztą, zakon nie ma się na niego o co skarżyć, w żadne zawody z nim niezachodził, owszem o Torokanie z xiędzem Orańskim układał się, żeby zakonowi oddane były. Jedną w nim wadę upatrzone, to jest że skrzętnie zbierał prowenta, lecz się zbiory jemu nie szczędziły, ponieważ kilkakrotnie wraz ze skarbcem wykradano pieniądze, a on na tem szkodował. Nic znacznego (oprócz reperacji po pożarze kościoła wileńskiego) po sobie nie zostawiwszy, zeszedł z tego świata. Po śmierci jego, rodzina wszystkie ruchomości pomiędzy siebie rozszarpała. Synowcom zaś swoim przykupione przez siebie dobra, mianowicie Koilno i Wólkę Szwejczońską pod Włodzimierzem i dziedziczne Mazury w województwie brzeskiem, testamentem niby zapisał. Umarł w Koilnie dnia 21 lipca 1708 roku, a pogrzebany jest w katedrze włodzimierskiej, z honorami jego godności metropolitalnej należącemi, dnia 27 sierpnia tego roku. Po nim na metropolję wstąpił Jerzy Winnicki.

Zalusey herbu Junosza. *Alexander*, wojewoda rawski, ojciec, umarł dnia 19 czerwca 1693 roku, syn zaś jego *Alexander*, także wojewoda rawski, złożył krzesło w 1720, umarł zaś w grudniu 1726 roku w Witkowej przy kościele parafjalnym, jak pustelnik w chacie. — *Franciszek*, wojewoda czerniechowski od roku 1696, potem plocki, umarł 17 listopada 1735 roku. — *Hieronim*, kasztelan rawski od czerwca 1693, umarł w 1714 roku. — *Ludwik-Bartłomiej*, biskup plocki, umarł dnia 24 grudnia 1722 roku. — Biskup krakowski, *Jędrzej-Stanisław*, założył w Kielcach bank pobożny, czyli montem pietatis, którego ustawa wydrukowana jest w Dzienniku Warszawskim z roku 1854. — Brat rodzony tego i kijowskiego biskupów, *Marcin*, fundator Kobyłki pod Warszawą, sekretarz wielki koronny, dziekan, potem xiądz proboszcz katedralny plocki i suffragan plocki, wyświęcony na bi-

skupa drażeńskiego u św. Jana w Warszawie d. 7 września 1732. W roku 1763 pogardził światem i umarł w Kobyłce w 1769 roku. Pisaliśmy o nim obszerniej w Kalendarzu Ungra na rok 1856 w artykule o Kobyłce. — Za Stanisława-Augusta Zaluscy nie nie znaczyli, jeden biskup kijowski świecił nauką, ale jego znaczenie było z innych już czasów, to jest z saskich, za których złota dla nich była epoka, rodzina się albowiem wtedy bardzo rozrodziła, tak dalece, że na kilkadziesiąt osób ją rachowano, bywali wtedy starostami w Grójcu, w Chęcinach, w Sulejowie, Inowłodzu, Regnowie, Zawichoście, Rawie, Liwie, Brodnicy i t. d. Wtenczas, że tytuły i splendory rodzinne lubili na sposób cudzoziemski, przystrajali się w urzędy i dostojności zagraniczne, do czego chętną zawsze podawał rękę pod tym względem zupełnie oszolomiony nie po biskupiemu, uczony założyciel biblioteki w Warszawie. Z tego to czasu pochodzi ich cudzoziemskie nazwisko d'Arshotów Załuskich de la Riviere; jeden z nich ożenił się z córką tego cudzoziemskiego rodu i przybrał sobie nazwisko, o co nawet potomkowie jego spór prowadzili zagranicą i ugodę w grudniu 1761 r. skończył za pośrednictwem de Cobenzela i stryja biskupa kijowskiego, Franciszek Załuski jenerał-major wojsk koronnych. Wtedy to Zaluscy przesiedlili się do Litwy, i jeden z nich, *Karol*, był kuchmistrem litewskim. Sławna też była Załuska, starościna rawska, *hic mulier*, która stawała po sądach, miewała mowy w swoich sprawach, dobrze obeznana z prawem, dziwowisko wieku, z domu Rostworowska. — Za króla Stanisława Augusta, jeden tylko *Teofil* odznaczył się, ale smutną po sobie zostawił pamięć. Syn Ignacego, starosty chęcińskiego, kasztelan buski od kwietnia 1786 roku, ale bardzo krótko. Posłem był na sejm grodzieński 1793 roku, wreszcie w tym czasie od Targowicy przyjął podskarbstwo nadworne koronne; umarł już późno, bo dopiero w r. 1831.

Zamojscy. Ordynacja ufundowana przez Jana, kanclerza i hetmana, a założyciela potęgi domu, w roku 1589 sejmową konstytucją zatwierdzona, przez następne z kolei przechodziła ręce:

1. *Jan*, kanclerz i hetman, założyciel od r. 1589 do 3 czerwca 1605, kiedy umarł.

2. *Tomasz*, syn Jana, jedynak, urodził się w kwietniu 1594, wstąpił na ordynację w roku 1605, mając zaledwie lat 11, więc zostawał pod opieką. Matka, Barbara Tarnowska, umarła w Krzeszowie dnia 27 kwietnia 1610 roku. Naprzód po ojcu starosta

knyszyński, potem od lutego 1618 wojewoda podolski, od 1619 kijowski, został podkanclerzym w roku 1629, oddawano mu tę pieczęć na sejmie dnia 13 lipca. Starostą krakowskim został w lipcu 1629, wjeżdżał do Krakowa dnia 22 listopada tegoż roku, dalej starostą sokalskim został w roku 1631, nowotarskim w r. 1633, kałuskim w 1636. Miał i starostwo knyszyńskie. Kasztelanem krakowskim mianował go jeszcze Zygmunt IIIci d. 9 lutego 1633, ale Zamojski wziął trzy dni do namysłu, wreszcie nieprzyjął. Kanclerzem mianowany został dnia 28 listopada 1635 r., umarł dnia 8 stycznia 1638 roku.

3. *Jan*, urodzony w 1627 roku, syn Tomasza, jedynak i Katarzyny xiężniczki Ostrogskiej, starosta kałuski, wojewoda sandomierski od roku 1659. Z Marji-Kazimiry d'Arquien, która potem poszła za króla Sobieskiego, nie zostawił dzieci. Umarł dnia 7 kwietnia 1665 roku. (Wesele Sobieskiego z wdową po nim odbyło się 2 lipca 1665 roku).

Następuje długie zamieszanie. Linja hetmańska skończyła się. Dziedziczkami krwi jego były dwie córki Tomasza: Gryzelda-Konstancja, urodzona w roku 1623, i Joanna-Barbara, urodzona w roku 1624. Były to bogate dziedziczki, przynosiły ordynację w posagu, więc niedziw, że o rękę ich cały świat wielki dawnej Polski ubiegać się pragnął. Szczęśliwsi byli od innych: Jeremjasz xiąże Wiśniowiec i, wojewoda ruski, sławny bohater, który się ożenił z starszą Gryzeldą w Zamościu w 1638 roku, jakoteż Alexander Koniecpolski, chorąży wielki koronny, syn hetmański, który ożenił się z młodszą, Joanną-Barbarą, w Zamościu dnia 9 listopada 1642 roku (intercyza ślubna jest w dziele Przyłęckiego: Pamiętniki o Koniecpolskich, str. 358). Koniecpolska najprzód umarła, dnia 7 lipca 1653 roku. Za nią poszedł xiąże Jeremi, zmarły w obozie pod Pawołęczą dnia 20 sierpnia 1651 roku. Koniecpolski już wojewoda sandomierski, umarł w Podhorcach dnia 31 marca 1659 roku. (Po tym szwagrze swoim, województwo wziął Jan Zamojski). Tak więc wnuka hetmańskiego a jedynego dziedzica ordynacji, przeżyła tylko jedna siostra, Jeremjaszowa Wiśniowiecka.

W prawa ordynacji wchodziło teraz drugie pokolenie: syn Wiśniowieckiej Michał, wojewodzie ruski, późniejszy król polski, i Stanisław, syn Koniecpolskiej, wojewodzie sandomierski. Dwie potężne rodziny nie prędko dały sobie radę, wodziły się długo po sądach i trybunałach. Rezultat sporów mógł być ten a nie inny, że Wiśniowiecki lub Koniecpolski wziąłby górę i zająwszy na własność ordynację, byłby na angielski sposób, do rodowego nazwi-

ska kładł tytuł ordynata Zamojskiego. Ale te ciągnięcia się panów, dały sposobność do wystąpienia Zamojskim, niezmiernie dalekiej rodzinie hetmana. Długo żadnej nie mogli mieć nadziei, ale pomogło im wiele wstąpienie na tron Michała Wiśniowieckiego. Król nie mógł być ordynatem, to też Zamojscy, żeby go zmusić na swoją stronę, nawet pakta konwenta do podpisu nie tamowali już po elekcji. Nie skończyło się jednak z tą sprawą i przez całe panowanie króla Michała, a ten dopiero umierając, testamentem przekazał, żeby Zamość oddano Zamojskim, co jednak dopiero stanowczo rozwiązał sejm koronacyjny Sobieskiego w roku 1676. W czasie tego zamieszania, głównie Stanisław Koniecpolski zajął ordynację i przez lat jedynaście nią rządził, to jest od śmierci Jana Zamojskiego, wojewody sandomierskiego, aż do roku 1676. Konstytucja oddania Zamościa Zamojskim, zapisana jest w Vol. Legum V.

Rodowód i pokrewieństwo drugiej linii Zamojskich z pierwszą, było następujące:

Tomasz z Łaznina, pierwszy na Rusi i w Zamościu.

<i>Florjan.</i>		<i>Maciej, rotmistrz królewski.</i>	
<i>Xiądz Mi-kołaj, referendarz koronny.</i>	<i>Felix, podkomorzy chełmski.</i>	<i>Wacław na Żukowie.</i>	<i>Jan z Wierzby, żona Gorzkowska.</i>
	<i>Stanisław, kasztelan chełmski umarł 6 czerwca 1572.</i>	<i>Piotr.</i>	<i>Jan, strażnik koronny, kasztelan chełmski, umarł w 1618 roku.</i>
	<i>Jan kanclerz, założyciel ordynacji.</i>	<i>Maciej, tego zapisał hetman dziedzicem ordynacji, gdyby sam zszedł bez potomka płci męskiej. Ale Maciej umarł bezpotomny.</i>	<i>Jan, biskup łukowski umarł kasztelan 1stycznia czerniechowski. 1655 r.</i>
		<i>Marcin</i>	<i>Kazmierz, wojewoda bełzki, umarł w 1692 bezpotomnie.</i>

4. *Marcin*, pierwszy ordynat z drugiej linii od roku 1676 Syn Zdzisława, kasztelana czerniechowskiego i Lanckorońskiej. Podstoli lwowski, starosta płoskirowski, bystro się wznosił, ordynację zajmując. O jego udziale w sprawie Lubomirskiego, wspomina relacja podróży na Ukrainę, wydana świeżo przez Komisję archeologiczną wileńską, w Zbiorze Krupowicza dyplomatów i aktów prywatnych. Rola tam jego nie zaszczytna, dokazywał na Ukrainie, sprawę Lubomirskiego popierał w wojsku cesarskimi pieniędzmi. Jako już ordynat, często występuje w listach Załuskiego, gdzie pełno o nim charakterystycznych a ciekawych anegdotek. Ciekawa to zawsze postać, ale ujemna wielce. W rok po objęciu ordynacji, kasztelan lwowski od 1677, w drugim roku wojewoda braclawski od 1678, lubelski od 1683, wreszcie podskarbi wielki koronny, mianowany dnia 24 maja 1685 roku, umarł w roku 1689. Żona jego Anna-Franciszka Gnińska, wojewodzianka chełmińska.

5. *Tomasz-Józef*, starszy syn Marcina, starosta płoskirowski i grodecki. Miał za pierwszą żonę Teresę Potocką, wojewodzianką braclawską, wdowę po Janie Gnińskim, wojewodzie pomorskim, potem zaś drugą, Antoninę Zahorowską, kasztelanekę wołyńską, wdowę po Marjanie Wołłowiczu, marszałku wielkim litewskim. Ta druga założyła w Warszawie zgromadzenie panien koniczek w roku 1744, umarła zaś po długiej słabości w Warszawie na wiosnę 1747 roku, o wiele przeżywszy męża swego, który zszedł z tego świata dnia 26 grudnia 1725 roku, nie zostawiając potomstwa.

Wszak pospolicie w zwyczaju miewają,
 Że na Nowy rok czynsz ci oddawają;
 Bogu Zamojski, by łaski nie stracił,
 Przed Nowym rokiem czynsz jeszcze wypłacił.

(Dończewski w *Trydencie*, panegiryku na śmierć Tomasza)

6. *Michał-Zdzisław*, młodszy syn Marcina podskarbiego, starosta bolimowski i gniewski, potem łowczy wielki koronny od 24 sierpnia 1714 roku. Wojewoda smoleński od 10 marca 1732. Ordynację wziął po bracie w roku 1725, umarł dnia 7 marca 1735 roku w Zamościu. Z pierwszej żony, Anny z Działyńskich, wojewodzianki chełmińskiej, miał dzieci pięć męzką; z drugiej zaś, córki ostatniego xięcia Wiśniowieckiego, miał córkę.

7. *Tomasz-Antoni*, syn Michała, wojewody smoleńskiego, wziął po nim ordynację w roku 1735. Wojewodą lubelskim został dnia 4 września 1744 roku. Żoną jego była Aniela-Teresa z Michowskich, wdowa po Lubomirskim, wojewodzie sandomier-

skim; ślub z nią w Zamościu dnia 14 stycznia 1738 roku, umarł w 1752 roku.

8. *Klemens* (Michał-Tomasz) syn Tomasza, wojewody lubelskiego i Michowskiéj, urodzony w roku 1747, starosta płoskirowski i tarnawacki, objął ordynację od 1752, naprzód pod opieką stryja Jakóba do roku 1760. Objął sam rządy dnia 20 czerwca 1760 roku. Ożenił się z Konstancją xiężniczką Czartoryską dnia 13 sierpnia 1763 roku w Krakowie; była to córka Stanisława, łowczego wielkiego koronnego. Umarł w Zamościu dnia 15 maja 1767 roku, bezdzietny.

9. *Jan-Jakób*, syn Michała, szóstego ordynata i Działyńskiéj stryj Klemensa, starosta lubelski, ordynację wziął w roku 1767. Wojewodą podolskim został dnia 16 stycznia 1770. Umarł dnia 10 lutego 1791, bezdzietny. Żona jego Ludwika Poniatowska, rodzona siostra króla Stanisława-Augusta, urodzona w 1728, zaślubiona dnia 1 sierpnia 1745 w Warszawie, umarła w Wiedniu w październiku 1804 roku. Pomimo pokrewieństwa z królem, ciągle Zamojski ten przesiadywał w jeneralności na Węgrzech, za czasów konfederacji barskiéj.

10. *Jędrzej*, syn Michała, szóstego ordynata i Działyńskiéj, brat rodzony Jana-Jakóba, wojewody podolskiego, starosta rostocki i halicki, urodzony 1719 roku w Bieżuniu. Wojewodą inowrocławskim został dnia 21 sierpnia 1757. Na sejmie koronacyjnym Stanisława-Augusta kanclerz wielki w grudniu 1764, złożył pieczęć w październiku 1767 roku. Odtąd żył prywatnie, zasiadał tylko w kommissji edukacyjnej jako konsyljarz. Za czasów barskich kandydat do marszałkostwa jeneralnego konfederacji, przy królu lub przeciw królowi, albowiem obiedwie strony go poważały i chciały ująć dla siebie. W roku 1776 wyznaczony przez sejm do spisania kodexu dla Rzplitej, zaprowadzał reformy w stanie społecznym narodu i dla tego upadł na sejmie w roku 1780. Żona jego Konstancja Czartoryska, wdowa po synowcu Klemensie. Umarł w Zamościu dnia 10 lutego 1792, żona zaś 14 lutego 1797 w Wiedniu. Człowiek nieskazitelny, rzadki w swojej epoce, która miała samych egoistów, lub też źle ojczyźnie swéj życzących ludzi.

11. *Alexander-August*, syn starszy Jędrzeja, ex-kanclerza, nastąpił po ojcu w roku 1792. Małoletnim był wtedy, więc krol dodał mu lat, 24 lutego 1792 roku, żeby mógł rządzić ordynacją. Żona jego Marja z Granowskich, rozwiedziona z Adamem Chreptowiczem, kanclerzycem litewskim, córka sekretarza w. kor. Po

śmierci Alexandra. poszła za mąż za Lubomirskiego. Ordynat ten umarł w 1800 r.

12. *Stanisław-Kostka*, syn młodszy Jędrzeja, ex-kanclerza i Czartoryskiej, urodzony dnia 13 stycznia 1775 r. w Warszawie. Ordynat od 1800 roku. Szambelan i radca tajny austriacki; bierze dymisję w roku 1809 z tych urzędów. Prezes rządu tymczasowego w Galicji w roku 1809. Senator wojewoda księstwa warszawskiego od 11 marca 1810 roku. Prezes senatu królestwa Polskiego w lutym 1822, installowany d. 4 marca w zamku. Umarł dnia 2 kwietnia 1856 roku w Wiedniu. O zasługach jego w ordynacji, czytać w Gazecie Warszawskiej z roku 1856 Nr. 116. Żona jego Zofja z księżat Czartoryskich, urodzona w Warszawie dnia 25 września 1780 roku, zaślubiona w Puławach 1798, umarła we Florencji 1835 roku.

13. *Konstanty*, syn Stanisława-Kostki, dzisiejszy ordynat, urodzony w Puławach dnia 9 kwietnia 1799 roku.

***Zankiewiczowie**, rodzina ruska, nieszlachecka. Z niej pochodził książę *Dymitr*, bazyljan, skromny, cichy zakonnik i pracownik, który ze wcale literaturze jest nieznan, obszerniejszą tu o nim musimy zrobić wzmiankę. Prace wszystkie historyczne księdzia Zankiewicza, pozostają do dziś dnia w rękopismach, przepisywane exemplarz z exemplarza. Byłyby jednak znakomitem wzbogaceniem literatury historycznej, gdyby razem były zebrane i wydane, tembardziej, że nie tylko ze względu treści na to zasługują, ale i z tego powodu, że zbyt już długo, bo półtora wieku wałęsają się po świecie i to jedynie w rękopismach. Urodził się książę Dymitr Zankiewicz w ziemi chełmskiej, z rodziców greko-unickiego obrządku (z Hrehorego i Anastazji), w roku 1661--1664. Wstąpił do zakonu w Chełmie w 1678; skończywszy tutaj nauki, wykonawszy professję w ręce o. Jakóba Suszy, świętobliwego biskupa, zaraz został nauczycielem, potem bywał kaznodzieją w różnych miejscach aż do roku 1694. W tym roku udał się do Bytenia na przewodnika zakonnej młodzieży i przebywał tam dwa lata w gorliwej pracy. Następnie bywał superjorem po różnych klasztorach. W roku 1703 obrany sekretarzem zakonu na kongregacji w Biały, sprawował te obowiązki aż do roku 1719. Wtedy albowiem został konsultorem i dostał dożywociem superjorat nowogrodecki, był dalej na synodzie zamojskim w 1720 roku, umarł zaś w Nowogrodzku dnia 9 kwietnia 1724 roku, mając lat wieku 65 (nie wiemy czy to dokładnie), zakonnego zaś 46. Książę Antoni Zawadzki, bazyljan, to o nim po łacinie zapisał: „Vir fuit religionis ac pietatis eximia, industriae multa et laboris

maximi: gloriae divinae propagator egregius: salutis alienae curator strenuus in communi promovendo religionis bono navus et diligens: custos monasticae disciplinae vigilantissimus: corruptellarum vindex acerrimus: verbo et opere praedicator: pater familias non parcus, nec sordidus sed providus. Monachus sine labe, vere pauper, castus, et obediens.“ Zankiewicz pisał pochwały i życiorysy sławniejszych członków swojego zakonu, na których czyny i życie sam patrzył i pisał jako świadek, po polsku i po łacinie; między innymi są tam życiorysy Pachomiego Ohilewicza, Stefana Martyzkiewicza Busińskiego, Szymona Ohurcewicza, Kuszelicza, generałów zakonnych, i t. d., Cyprjana Żochowskiego, arcybiskupa metropolity i t. d. Z notat Zankiewicza, ale z drugiej już ręki czerpanych, korzystaliśmy i my wiele, w tych naszych do Święckiego dodatkach, oczywiście w tem, co się kościoła ruskiego w Polsce dotyczyło. Kopji ich całkowitej nie widzieliśmy, nie wiemy nawet gdzieby się w całości znajdowały. Wiemy tylko, że pochwałę Zankiewicza pisał osobno xiądz Antoni Zawadzki, bazylian, zmarły w roku 1737 i także człowiek wielkich zasług względem zakonu; pochwała ta znajdowała się kiedyś w bibliotece bazylianów żyrowickich, szkoda że i tego nie ogłoszono drukiem. Bądź jak bądź, materiały pozostałe po Zankiewiczu, są drogim zabytkiem historii; oprócz Stebelskiego, nic prawie nie mamy w naszej literaturze dla historii kościoła ruskiego, chociaż literatura polemiczna dość obfita. Rękopisma Zankiewicza w każdym razie byłyby znakomitem dopełnieniem materiałów naszej historii, które rozproszone są po rękach i niewydane. Xiądz Zawadzki powiada, że dwa dzieła, oprócz tych rękopismów, napisał Zankiewicz, że te wyszły nawet z druku. Ale pisząc po łacinie, po łacinie też tytuły ich przywodzi, zwyczajem wieku, chociaż dzieła mają być polskie. Tytuły te są następujące: 1. Dux Parvulorum (wódz dzieciątek). 2. Cedrus mystica (cedr mistyczny). W pierwszym z tych dzieł, wykładają się zasady nauki chrześcijańskiej, w drugim żywot św. Bazylego i ośmnastu innych świętych. Obu tych dzieł nie zna Bentkowski, a nawet w Jocherze znaleźć tego nie mogliśmy, książki te jednak wyjść musiały, kiedy współcześni, znający bliżej i lepiej te rzeczy, z pewnością to utrzymują. Dzieło zaś rękopiśmienne, o którym tyle pisaliśmy, w oryginale także polskim nosi następujący tytuł: „Theatrum seu katafalk zakonny godnych i zacnych mężów, prałatów i zakonników reguły św. Bazylego wielkiego, od roku 1680.“ Inny pracowity i zący zakonnik, xiądz Samuel Nowicki, który miał kiedyś pisać dzieje kościoła ruskiego w Polsce i dostatecznie się do tego przygotował nauką i materiałami, bo pozbiierał dokumenta urzędowe, nadania, listy prywa-

nych osób. wszelkie prace w tym rodzaju i t. d., ten książę Samuel Nowicki, żyjący za czasów Stanisława-Augusta, przepisał do zbiorów swoich wszystkie biografje księcia Zankiewicza, przełożył je na łacińskie i objaśnił wielce krytycznymi notami. Gdzie się i te papiery podziały? nie umiemy objaśnić. Miał ich wiele pod ręką niedawno zmarły prałat książę Paweł Szymański, jeden z najuczciwszych kapłanów polskich i od niego właśnie mamy tę całą wiadomość o x. Zankiewiczu i Nowickim.

Zarembowie. *Szymon*, kasztelan konarski sieradzki z sędziego ziemskiego sieradzkiego, mianowany dnia 3 lutego 1766, umarł w 1768 roku. Starzec poważny, od panów szanowany, biegły w prawie, bogaty. Fundator reformatów w Zarebach, w prowincji pruskiej. — Synowiec jego i dziedzic *Józef*, wziął po nim miasteczko Rosprzę, kilka wsi i 300,000 gotówki. W jeneralności barskiej regimentarz i jedyny z ludzi, co prowadzić umieli wojnę na sposób europejski, nie szczególnie jednak z jeneralnością wychodził i rad nierad zdradził jej sprawę. Wziął od króla jeneralstwo i starostwo rokitnickie w r. 1772. Spalił się w kąpieli 1774 roku. Służył poprzednio w wojsku francuzkiem i tam się nauczył taktyki wojennej.

Zawiszowie. O *Krzysztofie* Zawiszy, wojewodzie mińskim, zmarłym w 1720—2 roku, o którym na ostatku wspomina tekst, pisaliśmy osobny artykuł w Kronice wiadomości krajowych i zagranicznych z roku 1857 Nr. 267 i następne. W miarę jak Rzplta skłaniała się do upadku, coraz mniej można było napotkać charakterów wielkich w narodzie. Kiedyś Polska miała i znakomitych wodzów i mądrych kanclerzów i uczonych pisarzy, których sława po za granicami kraju szeroko rozbrzmiewała, a teraz im dalej w las, tem więcej mierności, tem więcej imion i nazwisk takich, które obojętnie pomija czytelnik, bo niczem do jego serca i wyobraźni nie przemawiają. Wziąwszy np. panowanie Zygmun-tów, Stefana Batorego, każdy z nas, byle jako nawet z historją obeznany, wyliczy jakie kilkanaście, może kilkadziesiąt osób, które odznaczyły się w dziejach, które świecą mocno, jak gwiazdy na horyzoncie niebieskim, tak oni na horyzoncie Rzpltej i są specjalnością między innymi; jeden wsławił się przez to, drugi przez co innego, a każdy pracą, cnotą i zasługą dorobił się nieśmiertelności. Weźmyż czasy późniejsze, wszystko jakoś przygasło. Pytamy się o ludzi tej epoki? Nieznajdziem ich, ledwie co tam mało głośniejsze, mało znakomitsze, a reszta podobna do siebie jak dwie krople wody. Historyka zadaniem, który do najdrobniejszych tajemnic w przeszłości chciałby zapuścić swoje oko, jego zadaniem jest studjować te typy i charaktery; on też zna te po-

staci, ale kto więcej prócz niego? Gdzież za sasów taki Zamojski, taki Lew Sapieha, żeby go wszyscy pamiętali? A jednak powie-
 dzieć nie można, zdarzają się ludzie i wtedy, z większą nauką,
 z piękniejszemi zdolnościami, z bogatszą cnotą, z poświęceniem
 się, z miłością dla kraju; mają wszystkie przymioty ludzi wiel-
 kich, ale wielkich ludzi jednak mimo to nie ma. Dla czego? Bo
 wielki człowiek musi działać na właściwym dla swoich robót
 gruncie, we właściwym dla siebie żywiole. Kiedy naród cały zaj-
 muje wyższe w ludzkości stanowisko, i wielcy ludzie jego mają
 więcej pola i samo to położenie narodu szlachetniej na ich serce i
 rozum oddziaływa. Nie było w Polsce za czasów upadku Rzpltej
 wielkich ludzi, bo czas już przeszedł na nich, bo zasada, która
 była życiem Rzpltej, przeżyła się i budziła się insza. Krzysztof
 Zawisza był jednym z celniejszych przedstawicieli epoki saskiej,
 to jest epoki upadku. Miał wiele z tych przymiotów, które jeśli
 nie tworzą wielce wpływowych ludzi, przynajmniej mocno i wy-
 bitnie odznaczają ich w przeszłości i tworzą zawsze większe histo-
 ryczne postaci. Był potomkiem znakomitego rodu, co w demokra-
 tycznej Polsce nie było rzeczą tak małą, jakby to się komu napo-
 zór zdawało; miał zdolności pisarskie, był znakomitym mówcą
 swojego czasu, był bogaty z domu i ze starostw, więc mógł przy-
 jąć świetnie i ufetować, był hojny i wesoły, rubaszny i przystęp-
 ny, ztąd popularny pomiędzy bracią szlachtą. Odważny i wale-
 czny; popisał się nawet nieraz ze zdolnościami wojennemi. Miał
 łaski u królów, nie było sejmu żeby na nim nie posłował, marszał-
 kiem bywał też często i sądził na trybunałach, sięgał ręką po pie-
 czeń, a umarł wojewodą mińskim w senacie. I mimo te wszystkie
 przymioty, Zawisza nie wypłynął na wierzch, ogół go nie zna i tyl-
 ko cenią go historycy. Takich ludzi jak on, można było podów-
 czas liczyć w Polsce na setki. Były to zawsze charaktery bierne,
 ni zasługą, ni błędami lub występkami znakomite. Stali oni albo-
 wiem wpośrodku, pomiędzy ludźmi prawdziwej staropolskiej cno-
 ty, a ludźmi, powiedzielibyśmy po prostu, spiskowemi, co dobro
 Rzpltej mieli na ustach, a o własnem tylko dobru myśleli. Pra-
 wdziwie zacnych ze skórą i kośćmi było niewielu; tych błędzą-
 cych umyślnie a hipokrytów, daleko więcej, takich biernych jest
 zawsze niezmiernie wiele, może najwięcej. Właśnie dla tego że
 ich było wielu, intryganci przez nich uwodzili poczciwych ludzi.
 Z tych trzech kategorii składał się stan wyższy narodu, to jest
 ten, który nad bracią szlachtą górował; pod niem dopiero uwijały
 się zaściaunki i szlachta niepanowie, sędziowie, chorążowie i pod-
 komorzowie ziemscy i szli ślepo za natchnieniem panów. W ta-
 kim stanie rzeczy Rzplta musiała upaść, gdyby rzeczy zostawić

bez zmiany, po staremu. Krzysztof-Stanisław na Baksztach Zawisza, herbu Łabędź, był synem Jędrzeja, pisarza wiel. lit. starosty mińskiego, i Alexandry-Konstancji Ogińskiej, kasztelanki trockiej, rodzonej siostry sławnego później kanclerza Marcjana. Urodził się w Horce, w powiecie słonimskim, dnia 20 kwietnia 1666 roku. Najmłodszym był ze swego rodzeństwa, to jest szedł dopiero po trzech braciach: Janie staroście mińskim, Kazimierzu staroście czecherskim, i Jerzym-Benedykcie. Przeżył wszystkich z koleji, bo tylko jemu jednemu z tej familji, Bóg pozwolił doczekać lat długich i widzieć burzliwe czasy Rzplitej. Rzecz dziwna, że rodzeństwo Krzysztofa umierało bardzo młodo, najstarszy Jan miał tylko lat 27 kiedy umarł. Uprzedził go Kazimierz, bo umarł niedługo, w kilka miesięcy po wyprawie pod Wiedeń, w której miał udział; jednocześnie prawie skończył życie Jerzy, powracając z wyprawy zwanieckiej: był to młodzian uczony i w historjach biegły, jak powiada Niesiecki, ale umarł młodym, nawet dwudziestu pięciu lat nie dopędził. Siostra rodzona jedna tylko była, Anna Kryszpinowa, podstolina litewska. Kiedy więc ojciec i matka jeszcze odumarli Krzysztofa, sam się pozostał na Bożym świecie. Rodzice naturalnie przed dziećmi naturze dług wypłacili: ojciec schorzał przyjechał na poratowanie zdrowia swego do Wilna i umarł tam w wilję św. Jana Chrzciciela 1678 roku, mając lat wieku sześćdziesiąt, a matka żyła lat pięćdziesiąt cztery i umarła w którymś sierpniu, bo roku Krzysztof w notatach swoich niezapisał. Zostawił on albowiem po sobie notatki, które są wielce ciekawe i o których wydanie upraszaliśmy się kilka razy publicznie od rodziny Zawiszów, która nam te notatki do przejrzania udzieliła. Na ich zasadzie po większej części skreśliliśmy nawet życiorys wojewody. Ale tymczasem do wydania tego nie przyszło, z wielką literatury historycznej szkodą; jest to obojętność godna opłakiwania. Notatka nasza o tym rękopiśmie Krzysztofa Zawiszy, drukowana jest w Gazecie Codzienniej z roku 1855 Nr. 85—87.— Syn jego *Ignacy*, był marszałkiem nadwornym litewskim od 1736 do 1738, w którym umarł. Posłował do Cesarzowej Anny Iwanówny do Petersburga. Poselstwo to wydał po polsku w r. 1734 w 8 arkuszach. Rodzina to znakomita niegdyś, jedna z największych w Litwie, podupadła w znaczeniu swoim historycznym za sasów i nie odznaczała się wcale za Stanisława-Augusta. Krzysztof i syn jego Ignacy ostatniemi z niej byli senatorami, chociaż rodzina ciągle kwitnęła. Wkońcu był głośny ze swojej dzieiności i okrucieństw, Krzysztof-Teobald, starosta starodubowski, którego taki związek z poprzedniemi linjami domu. *Krzysztofa Kież-*

gajty Zawiszy, marszałka wielkiego litewskiego, potem kasztelana wileńskiego, syn *Jan-Jędrzej*, starosta brasławski; tego syn *Jan*, chorąży i pułkownik województwa mińskiego; z Jana rodzi się *Krzysztof-Teobald*, który umarł 16 grudnia 1762, mając lat 45. Ten zostawił czterech synów, wszyscy byli na podrzędnych stanowiskach za Stanisława-Augusta. Służyli wtedy ci Zawiszowie w wojsku rosyjskiem. Majątek ich dziedziczny, w ostatnich czasach najgłówniejszy, Kuchceice w Mińskiem.

Zawiszowie Czarni. Nic wspólnego nie mając z historycznym Zawiszą Czarnym, przydomek jego przywłaszczyli sobie. Szlachta zawsze podrzędna i niebogata. Na urzędach ziemskich za Stanisława-Augusta na Mazowszu, a mianowicie w Rawskiem i w pogranicznym temu województwie łęczyckiem, kilku ich było. Jeden, *Wincenty*, łowczy łęczycki i sekretarz sejmu koronacyjnego, rezydentem do Hollandji mianowany w lutym 1765 roku. Potem był szambelanem królewskim. Dziedzic miasteczka Soboty, dla którego wyrobił przywilej na jarmarki w roku 1779. — Wielu Zawiszów, niewiadomo jakiej rodziny i herbu, było za Stanisława-Augusta na urzędach ziemskich w Kowieńskiem. Jeden z nich, *Stanisław*, miecznik kowieński, marszałek dworu xięcia wojewody ruskiego, Czartoryskiego. Drugi, *Kazimierz*, stolnik kowieński, był kommissarzem do rozgraniczenia Kurlandji w roku 1768 i t. d.

Zbąscy. O biskupie *Janie-Stanisławie*, dodajem tutaj kilka szczegółów: Urodził się dnia 17 lipca 1625 r. w Smardzewicach w karczmie, bo tu matka przyjechała do świętej Anny, prosząc o płodność (Pamiętnik religijno-moralny Tom VI str. 222). Opat sulejowski i biskup przemyski od roku 1687. Po Radziejowskim objął biskupstwo warmińskie. Człowiek nadzwyczaj gospodarny i bogaty, przez wdzięczność buduje kościół w Smardzewicach. Wzniósł on także i klasztor w Studzianny. W sprawie Brzostowskiego z Sapiehą ujął się za biskupem. Ztąd na siebie oburzył niechęć stronnictw i sejmu (Kraszewski Wilno Tom IIg). Przyjaciel wielki domu Sobieskich i ztąd jego zasługi i wzniesienie się. Umarł podczas bezkrólewia w 1697 roku. Bizardiere powszechnie nazywa go Bonski. Fundator teatynów w Warszawie, o czem obszerniej czytać artykuł w Kalendarzu Ungra na r. 1859.

Zbińscy herbu Rola. *Roch*, kasztelan z kolei nakielski, gnieźnieński, kaliski i poznański, wreszcie wojewoda gnieźnieński od dnia 21 października 1790 roku, umarł zaraz po tej ostatniej nominacji. Dawniej był marszałkiem prymasa Władysław

sława Łubińskiego. — *Maciej*, kasztelan konarski sieradzki, ostatni na tój posiadzie. Ci dwaj z tego domu, o których mówimy, byli senatorami.

Zboińscy mieli wielkie łaski dworskie za Augusta III. Wtedy głównym powiernikiem marszałka Mniszcza był *Józef*, starosta nowski, *Michła*, jenerał, i starosta kowalski, i xiądz *Stanisław*, proboszcz trocki, biskup kujawski, wszyscy trzej synowie *Jakóba*, kasztelana elbląskiego (który z dobrzyńskiego został elbląskim w 1748, a umarł w 1756 roku). Przez nich tylko można było coś zrobić na dworze, wszędzie też byli, zresztą zacni ludzie. — *Ignacy*, kasztelan dobrzyński od roku 1758, starosta lipnowski, umarł w 1775 roku. — *Iuny Ignacy-Antoni*, syn Franciszka, łowczego koronnego, kasztelan płocki od roku 1756 i tegoż roku obrany marszałkiem trybunału; za Stanisława-Augusta złożył krzesło, ale powrócił do senatu pod koniec życia, będąc mianowanym dnia 2 kwietnia 1791 roku wojewodą płockim, ostatnim na tój posiadzie. — Syn jego *Franciszek-Xawery*, kasztelan raciążski od roku 1777, i płocki od 1790, także ostatni. Czynny w latach 1806, 7 i 8. Pierwszy prezes Izby obrachunkowej za xięstwa warszawskiego, od 1809 do 1812 roku. W czasie tego urzędowania, senator kasztelan; za królestwa mianowany wojewodą w 1816, umarł dnia 16 stycznia 1818 roku w Kikolach, dobracli swoich dziedzicznych, w których się urodził dnia 12 sierpnia 1751 roku. — Brat jego rodzony, *Jan-Nepomucen* z Osówki, starosta mszański. (Starostwo to dziedzicznie było w tym domu przez kilka pokoleń). Posłem dobrzyńskim na sejm 1788 roku wybrany, należał do czynniejszych ego członków.

Zielińscy. Za czasów Stanisława-Augusta kwitnęli: *Ludwik*, z łowczego płockiego kasztelan rypiński od lutego 1786 r. ostatni na tój posiadzie. Umarł w Warszawie dnia 6 marca 1806 roku, z astmy we własnym pałacu. Urodził się około roku 1728, bo miał lat 78 blisko. Wziął kasztelanję po *Szymonie* z Gościszek na Sieklinie Zielińskim, który z chorążego nurskiego, został kasztelanem rypińskim w lipcu 1782, a umarł w 1786 roku. — *Ignacy*, ze stolnika różańskiego kasztelan wyszogrodzki od marca 1786 roku, ostatni na tój posiadzie. Ten był herbu Świnka. — *Jakób*, kasztelan raciążski jeszcze za sasów, bo mianowany nim w sierpniu 1760 roku. Umarł w 1772. Pełno Zielińskich było w tym czasie posłami na sejmach i wielu ich też zasiadało w delegacjach; na samym sejmie czteroletnim znajdowało się kilku Zielińskich. — Jeden także z Zielińskich był arcybiskupem lwow-

skim. Powód niewoli tego arcybiskupa był następujący: Klemens XI bullą z dnia 10 czerwca 1705 roku, wyzuł kardynała Radziejewskiego z wszelkiej władzy duchownej i prawa koronacji królów, dla tego, żeby nie ukoronował Leszczyńskiego. Rzecz więc była niebezpieczna odważyć się na koronację tego króla. Za przyjaźń dla niego, uwięziony już był biskup poznański i warmiński, kanclerz koronny. Wszyscy biskupi uciekali z Warszawy i został tylko jeden kamieniecki, ale ten za niski był swoją godnością, żeby króla koronował. Leszczyński tedy zwrócił oczy na arcybiskupa lwowskiego Zielińskiego. Ukrył się i Zieliński nad granicę pruską, ale Jan Sapieha, starosta bobrujski, ściągnął go do Warszawy. Koronował tedy Zieliński Leszczyńskiego dnia 4 października 1705 roku. Kiedy dnia 13 października tegoż roku umarł Radziejowski, nowy król dnia 18 października mianował Zielińskiego prymasem. Ale Szembeka, mianowanego przez Augusta, uznał Rzym i Zieliński chować się musiał, aż w początkach lutego 1707 roku, uwięził go generał Renne i do Litwy odesła. Wielce ciekawe szczegóły o téj niewoli Zielińskiego, ma Eustachy Tyszkiewicz, w „Listach o Szwecji” Tom IIgi str. 130—7. Dnia 2 stycznia 1708 roku przybył arcybiskup do Mińska w Litwie. Tutaj znowu o szczegółach jego pobytu czytać artykuł w Tece Wileńskiej Tom IIgi str. 181—2. Zieliński dokończył życia w téj niewoli.

Zienkowlczowie. *Michał-Jan*, urodzony w październiku 1670 r., kanonik wileński, archidjakon żmudzki, suffragan żmudzki, biskup juliopoliński, wyświęcony w 1718 roku. Pisarz wielki litewski, wreszcie od roku 1730 biskup wileński. Prałat zacny, okazały, poważny; był najdłużej biskupem wileńskim, bo zachwycający jeszcze panowania Augusta IIgo, przetrwał na tym stopniu dostojnym całe rządy Augusta IIIgo. Umarł dopiero dnia 23 stycznia 1762 w Wilnie, mając lat wieku 91, a biskupstwa lat 44.—Synowiec jego *Tomasz*, naprzód kustosz, potem dziekan wileński, suffragan białoruski, a od roku 1766 wileński, biskup adrianopoliński, był pisarzem wielkim litewskim od 1754, sekretarzem zaś wielkim został w lutym 1762. Złożył sekretarstwo i umarł dnia 9 grudnia 1790 roku.—W ostatnich czasach *Jędrzej* kasztelan smoleński, był marszałkiem trybunału litewskiego w r. 1770, i że sprawę Niesiołowskich osądził przeciw biskupowi wileńskiemu Massalskiemu, dał powód do niecných gwałtów biskupa, tak dalece, że aż król się w to wdał, gdy biskup trybunał więził i rozkazy nawet z Warszawy nie słuchał.—*Xawery*, starosta dudzki, poseł słonimski na sejm 1788 roku.

Złotnicy herbu Nowina. *Bogusław*, kasztelan kruświcki; syn jego *Nikodem* ma sześciu synów i sześć córek; z tych *Mikołaj*, cześnik koronny, starosta osiecki, o którym w textcie. Córka tego Mikołaja rodzi Adama Małachowskiego, krajczego koronnego, sławnego z czasów saskich i stanisławowskich marszałka sejmów. W Niesieckim jest inny rodowód cześnika koronnego Mikołaja, ale oczywiście błędny, gdyż to co tutaj podajemy, wypisujemy z panegiryku: Ingress Najjaśniejszej nieba i ziemi królowej Najświętszej Matki Boskiej Marji Panny tryumfalnie do kasztelu niebieskiego.... w jej doroczną Wniebowzięcia uroczystość, podczas solennej transportacji cudownej statui Lauretańskiej.... w kościele olkuskim.... J. Wznój Jej M. Pani Marjannie z Złotnickich Małachowskiej, kasztelanowej inowłodzkiej.... ofiarowany, i t. d. 1730 w Krakowie w drukarni Jakóba Matjaszkiewicza, gdzie dużo jest rzeczy o Złotnickich i zdaje się czerpanych z pierwszej ręki. — W ostatnich czasach wsławiony *Antoni* Złotnicki, syn osiadłego obywatela podolskiego, najmniej jednak majątny z trzydziestu dworzan Salezego Potockiego, którym jakiś ubogi książę Czetwertyński, a później Sierakowski starosta zawidecki marszałkował. Złotnicki opuścił służbę dworską podczas konfederacji barskiej i zaciągnął się pod jej znaki w stopniu rotmistrza. Kiedy się skończyła wojaczka, po zmarłym ojcu odziedziczył wieś Demeczyn na Podolu, w której stale zamieszkał i zawód obywatelski rozpoczął. Kontusz po kolana kusy, głowa do góry zadarta i z przodu po sam wierzchołek po czerkiesku wygolona, z zaczesaną na tył czupryną, przytem wąż bałabański, nadawały rosłej jego postaci minę junacką, którą układość dworska uprzyjemniała. Gęba wyprawna, imie konfederata. obrotne w każdym razie znalezienie się, jednały mu miłość między bracią szlachtą tak dalece, że na sejmikach rej wodził i z partją Czartoryskich na udry chodził zawsze. Jako więc popularny w swoim województwie obywatel, otrzymał od króla order św. Stanisława i dyplomata na urzędy w ziemi czerwonogrodzkiej; były to urzędy in partibus, gdyż już wtenczas Czeswonogrodzkie na Podolu leżało za kordonem austriackim, ale mimo to ziemstwo całe w komplecie Rzplita utczymywała, rozdając wszelkie w niem zdarzające się wakanse. Podstolim czerwonogrodzkim został Złotnicki w sierpniu 1784 roku po Felixie Dembińskim; od marca 1786 już podczaszy, a chorąży od 16 kwietnia 1788 roku. Nie dostawało mu jeszcze majątku, ale i temu zaradził Szczęsny Potocki, syn Salezego, z żoną swoją Mnischówną, kiedy dziewosłębł mu do ożenienia się z Lewandowską, wdo-

wą po jednym ze zmarłych kommissarzów swoich; wdowa ta ze względu zasług jej męża w domu Potockich, miała zadzierżawionych kilka wsi w Humańszczyźnie, bardzo łaskawym i zyskowym kontraktem. Na sejm konstytucyjny został posłem z Podola drugiego wyboru, to jest 1790 roku, i trzymając się stronnictwa Potockiego, należał do partji opozycyjnej. Po zawiązaniu się konfederacji targowickiej, obrany był marszałkiem konfederacji województwa braclawskiego. Gdyby go Potocki nie powściągał, byłby to najskorszy ze wszystkich marszałków do prześladowania stronników sejmu. Jeneralność zrobiła go brygadjerem nowj brygady husarskiej, dla której wskrzeszono kolory dawnych polskich husarów, bez zbroi, to jest kurtki czerwone z granatowemi wyłogami. Zresztą nowo wtedy uformowane, z pięciu pułków złożone wojsko, oddane było pod dowództwo zbiegłemu od brygady swojej Rudnickiemu, do rangi jenerał-majora wyniesionemu. Złotnicki ordynansom jego ulegać nie chciał, dając śmiesznie za przyczynę, że w konfederacji barskiej Rudnicki od towarzysza kawalerji, on zaś od rotmistrza służbę wojskową zaczął. W tych dla niego szczęśliwych czasach, snuły mu się po głowie to ministerstwa, to krzesła senatorskie, ale gdy nastąpił drugi podział, wyrobił dla siebie odjętą Orłowskiemu kommandę twierdzy kamienieckiej, której bronić do ostatniej kropli krwi swojej przyrzekał. Pożegnawszy więc na zawsze jeneralność w Grodnie, ruszył co tchu ratować zagrożony Kamieniec. Gdy jednak ujrzał podstępujące wojska, zdjęła go litość nad mającą się rozlać krwią ludzką i przystąpił do kapitulacji, w której dla siebie dowództwo forticy z rangą jenerała dywizji, a dla officerów w służbę wstępować nie chcących, spłacenie rang zawarował. Kapitulację taką potwierdzono i Złotnicki wszedł następnie do wojska rossyjskiego, w którym już będąc, otrzymał order św. Alexandra Newskiego. Wysłany od wojska z innemi, dla złożenia hołdu poddaństwa u tronu Cesarzowej, miał razem robić szczególniejsze attencje następcy tronu i za powrotem do Kamieńca, posłał mu do jego pułku konnego dwóch dobrze wyuczonych trębaczy ze srebrnemi trąbami. Dobry Paweł pamiętny tej przysługi i na polaków łaskawy, za wstąpieniem swoim na tron, nadał mu prawem dziedzicznem cały klucz radomyślski. Po śmierci pierwszj żony swojej Lewandowskiej, zakochał się w żonie podpułkownika Chojnowskiego, konsystującego w garnizonie kamienieckim z pułkiem Ilińskiego, rozwiódł ją z mężem i z nią się ożenił. Jako zręczny negocjator, skłonił Wittta do zezwolenia na rozwód z żoną, za 30,000 korcy pszenicy i za kupiony u niego przez Potockiego Demeczyn. Słu-

ząc w wojsku rossyjskiem, wysłany był na wojnę z Persją. Ożenił się trzeci raz z rossjanką panną Norow. W życiu jego wszystko mu się szczęściło: nakoniec zdrętwiałe nogi dźwigać go dłużej nie mogły i umarł wkrótce potem. Za główną ośnowę tego opowiadania o Złotnickim, służyły nam pamiątniki Chrząszczewskiego, których częśćkę tylko ogłosił Kraszewski w tomie czwartym Ochockiego.

Zybergowie, w texcie Świąckiego są pisani Sibergami, jeszcze po niemiecku, szlachta inflancka. *Gotard-Xawery*, krajczy inflancki, był ojcem Józefata, którego znowu synowi, sławny matematyk swojego czasu, Jakób Nacjejanowicz, przypisał jedno z trzech dzieł swoich (dzieła te są wymienione w Dzienniku Warszawskim z roku 1852 Nr. 177). Tytuł małej xiążeczki w 4ce, ofiarowanej Zybergowi, a poprzedzonej przedmową zawierającą w sobie szczegóły genealogiczne, następuy: „*Exercitationes in analysi cum finitorum in finitorum Mathematica illustrissimorum et excellentissimorum Comitum de Vischling Joannis, Josephi et Casimiri Siebergiorum lectissimorum filiorum Josaphat Comitum in Vischling et Magdalenae de Budbergiis praefectorum Bolnicensium Talicensium, Pomuszensium etc.* Dedykacja hrabiom Siebergom, fundatorum collegijum Illukszańskiego w Illukszcie 1758 roku. Jest to kilka-arkuszowy poszyt, obejmujący kwestje matematyczne, nakształt programmatów szkolnych, zwykle w szkołach litewskich ogłaszanych. Józefat Zyberg ojciec, był potem kasztelanem inflanckim od roku 1767, a wojewodą od roku 1769. Województwa ustąpił najstarszemu synowi w roku 1775, podkomorzemu inflanckiemu. Ten Jan w roku 1777 przesiadł się na województwo brzeskie i był ostatnim na tem krześle senatorem. Na nich wygasła rodzina Zybergów, których nazwisko przyjęła jedna linja Platerów. Albowiem Jan wojewoda brzeski, ożenił się z Moszczeńską, wojewodzianką inowrocławską, ale ta umarła mając lat ośmnaście i to nawet bezdzietnie w roku 1777. Wojewoda ożenił się powtórnie i z tego małżeństwa miał córkę jedynaczkę, Izabellę, która poszła za Michała Platera i z niej też pochodzą Platerowie-Zybergi.

Żochowscy. Z nich, *Cyprjan*, metropolita, którego prawica Boska z miernej szlachty połockiej, przez talenta wyniosła do senatorskiej godności. Uczony teolog, statysta, ozdoba między biskupami. Publiki sejmikowe i sejmowe traktując na pożytek kościoła, osobliwie ku korzysci kleru pod swoją jurysdykcją zostającego zmierzał. Można powiedzieć, że dwa to były podówczas luminarze: Jan III w Koronie, a metropolita w wielkiem księstwie litewkiem. Przydał ozdoby swemu poprzednikowi, który go był wziął za koadjutora x. Kolendzie. Można to onim powiedzieć, co o Jakobie i Labanie: „wziął owce jego, na których pasienie wszelkie staranie położył,“ bo za niego kler odpoczął od poborów i exakcji żołnierskich, jego bowiem głowa o całość sobie powierzonych, na walnych sejmach pracowała. Co niedostawało do dawnych przywilejów, on staraniem swoim dołożył. Jako gdy orzel leci, ptastwo milczy, tak dyssydenci wszelką spokojność unji dali, owszem wielu na porządek w dyecezji jego patrząc, na unję przystało. Za czasu swego synod publiczny w Lublinie złożył, z pięknym gronem biskupów swoich i czoła zakonnego, na które zjechało się niemal z przeciwnej strony dyssydentów i tak traktowali przez rok jeden, nie bez skutku. Godnych ludzi rad promował, lecz przestępców surowo karał, czego dowod był na księdzu Wieliczku, który, gdy po ścisłem napomnieniu, w swojej upartej ułomności pozostał, degradacją z urzędu kapłańskiego go skarawszy, urzędowi świeckiemu oddał. I to na pochwałę Żochowskiego posłużyć może, że aż do jego czasów brak było w kościołach służebników (mszałów): bo albo na rozmaitych drukowanych i między sobą nie zgadzających się, albo też na pisanych nabożeństwo odprawiano. On pierwszy na służebniki drukarnię podniósł, i takowe służebniki, jakoteż ewangelje i epistoły niedzielne i świąteczne, zupełne i godne ołtarza Bożego, wydał. Takaż w nim gorliwość była i do restauracji domów Bożych: w Połocku kościół św. Zofji, w Wilnie S. Przechyście, w Nowogródku zaś kościół katedralny, z swoich prowentów metropolitalnych reperował; a nawet św. Józefatowi w Połocku staraniem swoim majątności od szlachty odebrał i na walnym sejmie przywilej stwierdzający wyrobił. Widzieć to było w postaci tego prałata, jak we-

dług św. Pawła: „wszystkim stałem się wszystkim:“ z senatorami senator, z szlachtą szlachcic, z zakonnikami (każdego w obserwacji mając) zakonnik. A że każdy człowiek podlega jakimś wadom, w nim też zakon upatrywał namiętność ku dzierzawom zakonnym, a jako był człowiek publicki traktujący, dawszy mu dobrowolnie poblizsze Warszawy Torokanie w dożywocie, i połockie dobra należące do klasztoru św. Józefata, które dla zakonników szlachta mieć chciała, w dożywotnią possessję wziął. Zatem nastąpiły kontrowersje z zakonem o zwierzchność proto-archimandryty. Zakon trzymał się pierwszego postanowienia, między Gabrjelem Kolendą a Metodjuszem Terleckim, chcąc ad conformitatem zakonów rzymskich, mieć zakonnika a nie prałata: nieboszczyk zwyczajem popierał poprzedników metropolitów, zwierzchność mających proto-archimandrytów. Po kilkoletnim prawie w Rzymie, przez Jerzego Malejowskiego konsultora, stało się, że z zakonników był obierany proto-archimandryta, z warunkiem, ażeby związek z metropolitami zakon wiecznie zachował. Po skończonej tej sprawie, pomieniony prałat rozpoczął drugą, w czasie której też życia dokonał. Mając albowiem w Supraślu prawo kollatorskie, chciał sam być, czyli raczej Melecego Doroszkowskiego, siostrzeńca swego, lokować za archimandrytę. Gdy to było przeciwko woli kollatora, Jerzego Chodkiewicza, obożnego wielkiego litewskiego, i przeciw wolnej elekcji tamecznych ojców, w Rzymie prawnie obranemu xiędzu Szymonowi Cyprjanowiczowi broniąc, przemógł w Rzymie, lecz gdy mu brewe przysłano, prędko, bo zaraz dnia drugiego świat ten pożegnał. Pochowany w Supraślu. (Ze starego rękopismu).

Żółkiewscy. Z nich *Antoni*, biskup piński. W dziecięcym jeszcze wieku do zakonu oddany, za protekcją xiędza Zochowskiego. Gdy w Wilnie z alumnatu na poetykę chodził, xiądz jezuita magister poeseos, za przekroczenie przepisów szkolnych i za swawolę, nie zważając że to krewny królewski, podniósłszy rewerendę bazylijską, kańczukiem go ukarał. W młodości był trochę przyswawolny. Zaszedłszy z alumnatu w gościnę do św. Trójcy, gdy coś z x. Doroszkowskim hałasowali, x. Marcejan Kulczycki zagroził im karą, a gdy pogrożek jego znieść nie chcieli, przez okno spuścili się, czego się i sam później nie zapierał. Później wysłani byli z xiędzem Doroszkowskim do Rzymu, a ztamtąd do boku metropolity. Po śmierci tego ostatniego, gdy Załęski na metropolję, a Białozor na archidyecezę połocką postąpili, Żółkiewski wyświęcony został na biskupa pińskiego, a zarazem i Ławryszów objął. Tę zaś pamiątkę w Ławryszowie zostawił, że dwóch zakon-

ników, Szoluchę i Iwanowicza, tamże osadził, a tak po długich latach począł mieć klasztor służbę Bożą. Młody i pięknej postawy to był kapłan. Wadą w nim było, że się lubił napijać, długo w noc bawiąc się, a w dzień sypiając. Jest o nim podanie, że mu żydzi w Pińsku podali truciznę w wódce, ponieważ kilku ich o tę wódkę pili, jednocześnie z tego świata zesłi. Urodzeniem swoim pokrewny z Sobieskimi, Jan III bowiem rodził się z Żółkiewskiej, prędko też był promowany i w młodym wieku zasiadł na biskupstwie pińskim. Umarł w Chrapinie w roku 1702, mając lat wieku 35, a biskupstwa około sześciu. Pochowany w katedrze w Pińsku. (Z starego rękopisu).

KONIEC.

BŁĘDY DO POPRAWIENIA
w oryginalnym texcie Święckiego,
JAKOTEŻ I WAŻNIEJSZE SPROSTOWANIA.

Pan Lewestam zdaje się, że więcej jeszcze pomyłek dopuścił w tym tomie, jak w pierwszym, chociaż przerwał pracę swoją nad wydawnictwem, przy końcu już 4go zeszytu. Poprawiamy i tutaj, jak w 1szym tomie, tylko co z grubsze-
go. Myśmy wzięli dalszy ciąg pracy po panu Lewestamie, od stronnicy 86 niniejszego tomu, to jest od miejsca, zkąd idą noty nasze z literami J. B., z których pierwsza jest na tejże stronnicy. Odtąd już zaczyna się nasza odpowiedzialność i odtąd wszystkie noty u spodu kartek są nasze, chociaż czasami w korekcie zecer przez pomyłkę cyfry nasze opuścił.

Najgłówniej zaś mielibyśmy to do zarzucenia drukarni, że w głównym tytule książki kładąc nasze nazwisko, a usuwając pana Lewestama, (które na trzech zeszytach, a więc na całej połowie dzieła wydrukowane było), kazała zrobić te kartki tytułowe według dawnego wzoru. Nie jest bowiem prawdą, żeśmy przeglądali w rękopiśmie i poprawiali Święckiego, przeglądał go i poprawiał p. Lewestam, nasz

zaś przegląd rękopismu szedł dopiero od Sieniawskich, to jest od miejsca, na którym stanął p. Lewestam. Przegląd to był zresztą bardzo mozolny, bo kopista oryginału Święckiego, niekrytycznego zresztą pisarza, wiele błędów porobił w przepisywaniu. Pan Lewestam niedokończywszy zeszytu 3go, kończył zeszyt 4ty, bo w 3cim trzeba było dawać dodatki i uzupełnienia, których pan Lewestam robić nie miał czasu.

Juljan Bartoszewicz.

Str. 2. Zygmunt Raczyński był starostą *jasienieckim*, nie zaś *niesienieckim*. Jan Karol był starostą *mieścickim*, nie zaś *miesieckim*.

Str. 3. Radeccy są z *Radeza*, nie z *Redzca*.

Str. 3. Jan Radzicki biskup okupił *Chrapkowice*, nie *Ratkowice*, i *Porebkę* nie *Poremennie*, *Sławków* nie *Stawków*.

Str. 5. *Radomicki* nie *Radomiński*, herbu *Kotwicz* nie *Korwicz*. (*Hieronim* trzeba wyrzucić z pierwszego wiersza i dodać go do 3go, wojewodą inowrocławskim albowiem był Hieronim. Fundacja jego w *Zerkowie* nie w *Zorkowie*).

Str. 5. X. Radoszewski dla jezuitów nie w *Faustowie*, ale w *Chwastowie* czyli *Fastowie* wieś kupił.

Str. 6. Radyłowscy trzej byli władysławscy przemysłscy: Jakób (Jacko, Hjacynt) w r. 1537—1549. *Antoni* (Stecko) w r. 1549, umarł podobno w 1586, i trzeci *Jan*, koadjutor w r. 1578. Który z nich był w Trydencie? W *Święckim Antoni*, kiedy z *Niesieckiego* zdaje się że prędjż Jakób. Rok 1528 też fałszywy jest u *Święckiego*.

Str. 7. Radziejowski był biskupem *warmińskim*, nie zaś *warzawskim*.

Str. 8 wiersz 1 nie *Potuszyce*, ale *Potarzyce*. Nagrobek pani Radziszewskiej całkowity jest następny: D. O. M. DD. Mariae de Cardona Arragoniae DD. Francisci Segerbien. ducis filiae, quae non regina ducum vixit, non addita fastis condit, utrumque licet fidelis urna genus exiguum hanc conjugalis fidei thessarum eques Andraeas Radziszowski Polonus pos. obiit Cal. Junii a D. 1645.—O tym nagrobku wspomina *Niesiecki*, idąc za powagą *Starowolskiego* in *Monum.* fol. 814. Nazywa *Jędrzeja* nie *Radziszowskim*, jak jest na kamieniu, ale *Radziszewskim*. Rodzinę tę mieści w *Podlaskiem* i *Mazowieckiem*, nie wymieniając jakiego jest herbu. Myli się nareszcie co do daty śmierci małżonki *Radziszowskiego*, kładąc rok 1614 zamiast 1645. (*Bibl. Warsz.* marzec 1858).

Str. 9. W artykule o *Radziwiłłach* wiele omyłek. Wiersz 7 zamiast *Rambunda*, ma być *Rumbowda*. Dalej w tym artykule

jest mowa o *Medeli*, jak gdyby miasto zwało się *Medela*, nie *Medele*, xiążęta więc pisali się na Goniądzu i *Medelach*, nie zaś *Medeli*. Dobra *Knyszyn*, nie *Krzyszyn*, dane są królowi od Mikołaja Radziwiłła. Albrycht czyli Wojciech Radziwiłł (str. 10) nie „oddał dyecezę w r. 1505,“ ale powinno być, że „objął dyecezę w r. 1507.“ Linja Radziwiłłowska druga tytułowała się na *Birżach* nie *Biszach*, i *Dubinkach* nie *Dubnikach*. Piotr *Szujski* nie *Szwyski* pokonany był pod Ulą i niżej o kilka wierszy *Uświata* nie *Uśniata*. Tenże błąd względem nazwania Uświaty kilka razy powtórzony. Miasta zdobywane przez Krzysztofa, wojewodę i hetmana (str. 11) nie zwą się *Kosian*. *Silno* i *Krasno*, ale *Kozian*, *Sitno* i *Krasne*. Janusz (str. 12) zdobywca *Turów* nie *Jurów*. Stanisław Albrycht kanclerz, był starostą *wielońskim* nie *wieluńskim* (str. 14). Był ów kanclerz synem starosty *źmudzkiego* nie *luckiego*, sam zaś był starostą *luckim*. Radziwiłł Sierotka opatrzył komandorję maltańską w *Stwołowicach* nie w *Stolowicach*, jak błędnie kilka razy wydrukował p. Lewestam. Tenże Radziwiłł pomurował kościół w *Świerznie* nie w *Świernie*. Albrycht Władysław, syn Sierotki, był starostą *szereszowskim* nie *szerepowskim* (str. 18). Zygmunt-Karol, brat jego, w *Assyżu* nie w *Olsyrzu* pochowany. Wieś *Berezowiec* nie zaś *Berezewice* xiąże ten Malciez zapisał. Michał-Kazimierz (str. 19) odpierał od Nieświeża ataki *Chowańskiego* nie *Chewińskiego*. Nie pod *Basią Cercią*, ale pod *Basą* i *Czereją* bił się z Dołhorukim.

Str. 19. Nie *Rachoza* ale *Rahoza*.

Str. 20. Rajecki nie pod Czadoszczami gromił szwedów w r. 1633, bo wtedy żadnych szwedów nie było w Litwie, ale w roku 1633 szedł za Władysławem pod Smoleńsk. Zła interpunkcja. Mianowany zaś był kasztelanem parnawskim, mińskim, wojewodą mińskim i starostą *ramborskim*.

Str. 20. Rakowski Stanisław herbu *Trzywdar* nie *Trzywda*.

Str. 22. Jerzy z *Raszyc*, nie z *Rasic*. Wieś *Woźnica* nie *Ruźnica*.

Str. 22. *Rembielińscy*, *Rębielińscy* szlachta, nie zaś *Rąbiełińscy*, byli herbu Lubicz.

Str. 22. *Rekuć* syn Jana *Moniwida* nie *Monnida*.

Str. 23. Ojciec sławnej Orzelskiej był Klaudjusz *Morel* nie *Orel*, Orzelska zaś nie faworytą, lecz córką naturalną króla była.

Str. 26. Rogowski *Olbieg* nie *Albin*, herbu *Szaszor* nie *Szczer*, z *Rawskiego* nie z *Podlasia*. Stanisław komornikiem był za Ste-

fana Batorego, nie zaś szambelanem, bo szambelanów po nowożytnemu mianowali dopiero saszowie.

Str. 27. Rojewski, Rojowski, z *Rojowa*, nie z *Kotowa*. Tomasz Franciszek starosta *drohowiski* nie *drochowski*.

Str. 28. *Rombalda* właściwie nazywają *Romboldem*, *Rumboldem*.

Str. 28. Romer założył wieś *Chyszów* nie *Hiszów*.

Str. 29. Rościszewski *Terencjusz* czyli *Ziemak*, a nie *Terencusz Ziemnik*.

Str. 29. Roscy z województwa nie *lubelskiego* ale *witebskiego*.

Str. 29. Xiądz Rostkowski Adam umarł w 1738, nie zaś w 1718 roku.

Str. 30. Roszkowscy herbu Łódzia, stanowili jeden dom z *Górkami* nie z *Gerkami*. Jan był kasztelanem *przemęckim* nie *przemyskim*.

Str. 30. *Zawisza z Roszków*, a nie z *Zawiszaz Roszków* czytać należy.

Str. 31. *Roźnowie* nie *Rozenowie*, dognął *Forgacza* (usunąć wyraz *Batorego*).

Str. 31. Roźniatowscy herbu *Sas* nie *Soss*. Z nich Alexander nazywany był *Sołoma*, *Sołomka* nie *Solońce*. Poeta na końcu wymieniony zwał się *Abraham* nie *Rotbracham*.

Str. 32. Rozrażewski Jan miał za sobą *Lobkowiczównę* nie *Lobkowiczównę*.

Str. 33. Szwedzi, którym biskup Rozrażewski dał probostwa w Gdańsku i w Pucku, nazywali się *Milonjusz* i *Kulcjusz*. Tenże biskup wymurował kościół w *Raciążu* nie w *Rociężu*.

Str. 35. Rozrażewski Kacper był kasztelanem *szremskim* nie *szreńskim*.

Str. 35. Rozwadowski starosta *karaczkowski* nie zaś *haraczkowski*.

Str. 35. Rozyn leży nad *Cieeierowem*, *Teterowem* nie *Ciecioletem* i wpada do *Prypeci* nie *Przypeci*.

Str. 36. Xiąże Roman umarł w *Otyce*, nie *Wołoci*. Xiąże Zbarański i podkanclerzy *Kryski* nie *Krycki*, chwalili go w mowach pogrzebowych. Tamże Sapięha starosta *uświacki* nie zaś *usinacki*.

Str. 36. Rudnicki, biskup warmiński, mieszkał w *Heilsburgu*, a młodzież utrzymywał w *Wormdycie* czyli w *Ornecie*, a nie w *Heilsburgu*, *Wormacie*. Zamek odnowił też w *Ornecie* i w *Reszlu*, nie w *Wormacie* i *Reszkach*.

Str. 38. Rudnicki biskup łucki obrządku greckiego, był *Lu bieniecki* nie zaś *Łubianicki*.

Str. 38. Rudomina jezuita tłumaczył z *włoskiego* nie z *Chockiera*, dzieło; De regum regiorumque mutationibus ac interitu.

Str. 39. Rudomina Piotr był starostą *uświatskim* nie *uśniat-skim*, zostawił syna z *Abrahamowiczówny*, nie z *Abrahamowiczowej*. Tomasz nie Marcin starosta dawgieliski, odebrał *Dynaburg* nie *Dümburg*.

Str. 39. Rudzieński Kazimierz, marszałek trybenaułu w 1730, nie w 1732 roku.

Str. 39. Józef Welamin *Rutski* nie *Rudzki*. Cierpiał wiele od metropolity *Mohiły*, który akademię w Kijowie zakładał, co w te-xcie przypisane jest Rutskiemu. Zakon bazylijański już obostrzył *Rutski* nie *Mohiła*. Smotrycki zwał się *Melecy* nie *Melezy*.

Str. 40. Umarł Smotrycki w monasterze *dermańskim* nie zaś *w dermawskim*. Welamin Rutski umarł w 1637, ale nie w 1716, inaczej żyłby lat ze dwieście.

Str. 41 wiersz 3ci, co za opis *Bercza* Starożytnej Polski? nie wiemy.

Str. 41. Rusinowski był hetmanem lisowczyków po *Rogawskim* i *Kleczkowskim*, nie zaś po *Roguńskim* i *Kaczkowskim*, zwyciężał nad *Labą* (Elbą), nie nad *Lobą*.

Str. 41. Rusocki Mikołaj kasztelan *biechowski* nie *bieckowski*. Hieronim z *Brzezia* nie z *Brzezin*, tegoż nazwiska kustosz kor.

Str. 42. Ruszel nie był *zięciem* xięcia Ostrońskiego, ale chyba *marszałkiem* u xięcia. „Skarb nigdy nieprzebrany“ dzieło Pawła Ruszła, wyszło w 1655. Inne zaś dzieło jego, które ma Nie-siecki, wyszło w 1641 roku.

Str. 42. Rybińscy herbu *Korzbog* nie *Kerzborg*.

Str. 43. *Rybiński* nie *Rybiski*, poeta, sekretarzem był magi-stratu gdańskiego.

Str. 43. Rychłowski nie *Kazimierz* kasztelan, ale *Stanisław*, był deputatem w 1712.

Str. 43. Rydzynski, kasztelan międzyrzecki, fundował ko-ścioły w *Rydzynie* (nie w *Rzymie*, toż samo i zamek w Rydzynie), dalej kościoły w *Czerninie*, *Dąbiu*, *Kłodzie* i t. d.

Str. 44. Piotr Rylski, proboszcz *wolborski* nie *walborski*.

Str. 46. Rzewuscy. Michał-Florjan pobił *sultana* (nie *salta-wo*) Muradyna. Pomagał Janowi III w *Żórawnie*, nie w *Żóra-wnem*. Tatarów wyciął pod *Struhą* nie *Struchą*. Był w kampa-nji na *Budziakach* pod *Łopuszną*, nie zaś na *Budniku* pod *Łopuszewem*.

Str. 47. Dwa razy powtórzony starosta *drohowiski*, ma być *drohobycki*. *Humiecki* nie *huniecki* wojewoda podolski. Nie *Jacek Rzewuski*, ale *Józef* starosta olchowiecki, syn Michała-Florjana.

Str. 48. *Sacranus* nie *Sacrarius* z Oświęcimia.

Str. 49. O *Sakowiczach* nie o *Sakewiczach* mówi ciągle autor. Wojewoda smoleński fundował dominikanów w *Ziembnie* nie w *Zienobnie*.

Str. 49. Samborczyk Grzegorz *Vigilantius* nie *Vilantius*.

Str. 50. *Samberzecki* ma być *Samborzecki*.

Str. 51. Sanguszkowie. Dzieło wspomiane tutaj zwie się *Cuda Podkamięskie*, to jest w Podkamieniu, nie zaś w *Podkaminieiu*. Xiążę Bazyli Sanguszko przehandlował z Boną *Horwol* i *Obolce*, nie *Herwol*. Szymon wojewoda witebski miał pierwszą żonę Annę *Zawiszankę* nie *Zamszankę*, z drugiej, *Gosiewskiej* nie *Gościewskiej*, nie miał dzieci.

Str. 52. Xiążę Roman Sanguszko bił się pod *Ułą*, nie pod *Ułq* (kilka razy). Pisał się na *Niesuchojezuch*, nie *Nietuchicach*.

Str. 52. Sapiehowie. *Punigajto*, *Sunigajto*, nie *Punigajto* i *Sunigajto*. *Siemion* nie *Siewior*.

Str. 53. Xięstwo *krzczonowskie*, żona Teodora, Juljanna xiężniczka *Lubomlska* nie *Lubomierska*, ani Lubomierscy wtedy xiążętami nie byli, ani znano ich w Polsce, ani Sapiehowie, czystej krwi Litwa, nie sięgałaby podówczas tak głęboko w Koronę. *Paweł* nie z Roscji prznosił się do Litwy, ale powrócił z niewoli W. xięcia moskiewskiego. Jan-Piotr, starosta *uświatski* nie zaś *uśniatski*.

Str. 54. Bitwy są pod *Bolchowem*, *Kalazinem* i Ławrą Troicką. Jędrzej-Stanisław Sapieha syn starosty *uświatskiego* nie *usujackiego*. *Paweł-Jan* starosta *borciński* nie *borumski*. „Pod Białą minami w *Kirysku* w górę wyrzucony“ ma być w *kirysiu*. Zniósł *Hornsa* nie *Herusa*; rozbił *kopijników*, nie jakichciś *Kopyjników*, nie pod *Brześciem*, a z *Brześcia* idących.

Str. 55. Sapieha Jerzy na *Horyhorkach*, nie zaś *Hery*, *Herkach*. Tamże starosta *wałpiński* nie *wołpiński*, i *oniksztański* nie *wniksztański* (to kilka razy). *Czereja* nie *Czernia*.

Str. 56. Sapieha Jan na *Wieleniu* nie *Wieluniu*, *Koźminie* nie *Kurzminie*.

Str. 57. Sapieha Józef na *Trościenicy* nie na *Trokienicy*. Jerzy na *Luchowicach*, nie na *Luchowicach*. Jan wojewoda podlaski, dostał wsie *Pahost* i *Huchstat*, nie zaś *Pahoust* i *Huhstat*.

Str. 58. Starosta *wilkowski* nie *wilkowski*, *parnawski* i *stónimski*, nie *parnowski* i *stómiński*.

Str. 60. *Lepel, Bałaban*, nie *Lopel, Bałuban*.

Str. 61. *Żyrowice* nie *Żurawice*.

Str. 66. Starosta *gerewowski* i t. d. źle, ma być *gieranoński, wasilkowski*. O Złotem runie Mikołaja, wojewody mińskiego pisze *Warszewicki* nie zaś *Warpeński*; tamże ma być starosta *molczacki* i *żyzmorski*. Sapieha Kazimierz starosta *krzepicki*, nie z Danielewiczówny *urodzony*, ale miał za *ionę* Danilowiczównę. Jan-Ferdynand starosta *molczacki* nie *molczański*.

Str. 70. Nie *Sarnowski Zejberzdorff*, ale *Sartawski*. Ciągłe tutaj o Sartawskich mowa, nie o Sarnowskich.

Str. 70. Saroni podzupnik *wielicki* nie *Wieliczki*. Pismo jego dostało się do biblioteki Ossolińskiego, pewnie Franciszka-Maxymiljana, we Lwowie dzisiaj, ale nie *Mateusza*. W Juszyńskim Dykcjonarzu poetów, skąd ta wiadomość czerpnięta, nie ma wcale imienia *Mateusza*, ale imię to należy do *Sassenbroga*, następującego bezpośrednio po Saronim w textcie Święckiego, o którym też wiadomość z Juszyńskiego.

Str. 71. Sawicki pisał *Anatomia consilii de pace* i t. d. po polsku pod imieniem *Lunowskiego* nie *Lesznowskiego*.

Str. 72. Schampach. Niesiecki pisze: „*Davideorum* familja w Wenecji, u Rzymian zaś *Ruisiorum*“ i t. d. Henryk *Burgau* nie *Burzan*.

Str. 72. *Schenking* nie *Schenming*.

Str. 75. Scypion dziedzic na *Kudrawce*.

Str. 76. Szczawińskiemu dostało się na Polesiu miasteczko *Wanieno* nie *Wanicno*.

Str. 79. Szerbic *Paweł*, ma być *Paweł*.

Str. 80. Córka Szczuki, podkanclerzego lit. za Janem-Stanisławem Kąckim, jenerałem artylllerji i ziem podolskich, nie zaś za Stanisławem Kontskim, jenerałem artylllerji ziem podolskich, bo w takim podaniu, dwa urzędy zbite są w jedno.

Str. 97. *Skorezycki Jędrzėj* nie *Sorczycki*.

Pod *Zenowiczami* trzeba zauważać, że dwa domy były: *Zenowiczów Despotów* i *Zienkowiczów* przez pomyłkę w textcie wydrukowano, że to jedno i to samo. Inne pomyłki czytelnik łaskawie przebaczy.

Przedruk techniką fotooffsetową
wykonany w Drukarni Narodowej w Krakowie
z egzemplarza udostępnionego
przez Bibliotekę Narodową w Warszawie.
Wydano w nakładzie 1500 egzemplarzy
na zamówienie Zjednoczenia Księgarstwa.

Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe
Warszawa 1983

WAIF
Reprint

